ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה
לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים
מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ
אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא
יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ
עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה
וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְיָ, יִשְׁמָר־צֵאתְךָ
וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם.

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית
יְיָ נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָם:
ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו:
ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל
לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָם יִשְׁלָיוּ
אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ:
ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן,
בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום שני בערב, ו' אדר

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"ג שבט, בו כותב בקצרה סדר הדברים איך שנכנס לתו"ת בלוד ומסיים שהוא עתה בן ט"ו וחצי שנה, ושאלתו אם לצאת מהישיבה להתלמד אומנות או לא.

והנה פשוט הדבר אשר כיון שבאופן פלא וכפי שכותב במכתבו, זכה לכנוס לישיבה ובפרט לישיבה כזו שלומדים בה הן נגלה והן חסידות, הרי צריך הוא להבין איך שמסייעים בידו מלמעלה להעמידו באופן הטוב לפניו בגשמיות וגם ברוחניות, ומובן ג"כ שכדי לנסותו נופלים לו לפעמים מחשבות להפסיק לימודו, ולכן צריך לבטלם ולהתמסר להשיעורים בנגלה ובחסידות בהתמדה ושקידה גדולה, **ופשיטא** אשר הזן ומפרנס את הכל הנה כשיבוא הזמן וצריך יהי' לפרנס את עצמו, ימציא לו ג"כ את פרנסתו, ואין לבלבל את עצמו בגיל שלו להתעסק עתה בהכנת הפרנסה שתלוי אך ורק בהקב"ה ובמילא הקישור בתורתו ובמצותיו הם עצה נפלאה להקל לאחר זמן את הפרנסה, ויציאה מאהלה של תורה קודם הזמן מפרעת בזה, והשי"ת יזכהו ויצליחו לתלמוד תורה ביראת שמים.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
המזכיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה וקיבל היהודים, פורים, ה'תשל"ב..... 5

התוועדויות

משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה,

ז' יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב..... 20

משיחות ש"פ תצוה, י"א אדר ראשון ה'תשנ"ב..... 32

לקוטי שיחות

זכור, כרך כא..... 41

פורים-תצוה, כרך כא..... 46

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת תצוה..... 54

לוח לתהלים היומי..... 80

תניא יומי..... 81

לוח 'היום יום'..... 93

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 98

שלושה פרקים ליום..... 102

פרק אחד ליום..... 170

ספר המצוות..... 186

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת עירובין..... 191

גמרא עם ביאור - מסכת נזיר..... 200

שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 229

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים..... 228

שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'..... 229

תורה אור..... 232

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים..... 236

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך..... 237

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג..... 239

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב..... 240

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט..... 241

לקוטי דיבורים - בלה"ק..... 242

אגרת קודש מהרבי הריי"צ לבתו הרבנית חי' מושקא... 244

אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ..... 247

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה..... 52

ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה..... 53

נביאים וכתובים..... 189

עין יעקב - מסכת ברכות..... 199

נקודה משיחת קודש מעובדת..... 249

חומש לקריאה בציבור..... 250

קריאת התורה למנחה בשבת קודש..... 260

לוח זמנים..... 262

סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש..... 263

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. פורים, ה'תשל"ב

(הנחה בלתי מוגה)

וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת[1], וְהַיְינוּ[2], מַה שֶּׁהִתְחִילוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, גָּמְרוּ לְקַבֵּל עַתָּה בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ (בְּפוּרִים), כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא[3] עַל הַפָּסוּק[4] קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר. וְעַל פִּי זֶה מְבוֹאָר גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב וְקִבֵּל לְשׁוֹן יָחִיד (אַף שֶׁמִּיָּד לְאַחֲרֵי זֶה נֶאֱמַר הַיְּהוּדִים, לְשׁוֹן רַבִּים), כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ בְּדוּגְמַת מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמַתַּן תּוֹרָה וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר[5], וַיִּחַן לְשׁוֹן יָחִיד[6], וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[7] שֶׁהָעִנְיָן דְּוַיִּחַן (לְשׁוֹן יָחִיד) פָּעַל נְתִינַת הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁבְּמַסָּעוֹת וַחֲנִיּוֹת שֶׁעַד הַר סִינַי לֹא הָיָה עֲדַיִין עִנְיָן שֶׁל הִתְאַחֲדוּת (יָחִיד), וְרַק כַּאֲשֶׁר וַיִּחַן (שָׁם יִשְׂרָאֵל), לְשׁוֹן יָחִיד, כאשר כל בני ישראל מאוחדים למציאות אחת אָמַר הַקָּבָּ"ה הְרֵי הַשָּׁעָה זו שעה ראויה שֶׁאֶתֵּן לָהֶם תּוֹרָתִי, וְלָכֵן גַּם בימי אחשורוש כְּשֶׁסִּיְּימוּ מַה שֶּׁהִתְחִילוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, נֶאֱמַר וְקִבֵּל, לְשׁוֹן יָחִיד.

אַךְ לאחר המבואר לעיל על הדמיון שבין קבלת התורה בעת מתן תורה לקבלת התורה מחדש בימי אחשורוש, עדיין צָרִיךְ לְהָבִין, שלכאורה למתן תורה בהר סיני יש מעלות על קבלת התורה בימי אחשורוש, כי הֲרֵי בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה הָעִנְיָן שֶׁהִקְדִּימוּ בני ישראל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, ככתוב בתורה וְעַד שֶׁבִּגְלַל זֶה בזכות שבני ישראל הקדימו נעשה לנשמע בָּאוּ מלמעלה שִׁשִּׁים רִבּוֹא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְקָשְׁרוּ לָהֶם לששים רבוא בני ישראל שְׁנֵי כְתָרִים, אֶחָד כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמָע[3], וזו מעלה מיוחדת שהיתה במתן תורה בהר סיני וְגַם, עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר מעשרת הדברות ששמעו בני ישראל מהקדוש ברוך הוא פָּרְחָה נִשְׁמָתָן[8], כדברי הגמרא ׳ואמר רבי יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא, יצתה נשמתן של ישראל שנאמר נפשי יצאה בדברו,

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר במגילת אסתר, כי לאחר נס פורים:
2 **וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת**[1], **וְהַיְינוּ**[2], **מַה**
3 **שֶׁהִתְחִילוּ** לקבל על עצמם **בְּמַתַּן תּוֹרָה, גָּמְרוּ לְקַבֵּל עַתָּה בִּימֵי**
4 **אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ (בְּפוּרִים), כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּגְּמָרָא**[3] **עַל**
5 **הַפָּסוּק**[4] במגילת אסתר **קִיְּמוּ**
6 **וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים, קִיְּמוּ מַה**
7 **שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר** וכדברי הגמרא על
8 הכתוב האמור במתן תורה ׳ויתיצבו
9 בתחתית ההר׳ (ופירש רש"י: ׳תחתית
10 ההר - תחת ההר ממש׳), אמר רב
11 אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה
12 הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר
13 כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים
14 את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא
15 קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב
16 מכאן מודעא רבה לאורייתא (ופירש
17 רש"י: ׳מודעא רבה - שאם יזמינם לדין
18 למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם,
19 יש להם תשובה שקבלוה באונס׳),
20 אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה
21 בימי אחשורוש (ופירש רש"י: ׳בימי
22 אחשורוש - מאהבת הנס שנעשה
23 להם׳) דכתיב קימו וקבלו היהודים,
24 קיימו מה שקיבלו כבר.
25 **וְעַל פִּי זֶה** לפי האמור שבימי
26 אחשורוש בני ישראל קבלו את התורה
27 מחדש **מְבוֹאָר גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב**
28 בפסוק זה **וְקִבֵּל לְשׁוֹן יָחִיד (אַף**
29 **שֶׁמִּיָּד לְאַחֲרֵי זֶה נֶאֱמַר**
30 **הַיְּהוּדִים, לְשׁוֹן רַבִּים** ואם כן
31 מובן שלא מדובר על אדם יחיד אלא
32 על כל בני ישראל), **כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ** כי
33 קבלת התורה מחדש על ידי בני ישראל
34 בימי אחשורוש היתה **בְּדוּגְמַת מַה**
35 **שֶׁכָּתוּב בְּמַתַּן תּוֹרָה וַיִּחַן שָׁם** במדבר **יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר**[5] אל
36 מול הר סיני, והתורה אומרת **וַיִּחַן לְשׁוֹן יָחִיד**[6] אף שמדובר על כל בני
37 ישראל, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל והובא בפירוש רש"י שם שנאמר ׳ויחן׳ לשון
38 יחיד, כי החניה של הרבים היתה ׳כאיש אחד בלב אחד׳, **וְכִדְאִיתָא** וכפי
39 שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[7] **שֶׁהָעִנְיָן דְּוַיִּחַן (לְשׁוֹן יָחִיד) פָּעַל נְתִינַת**
40 **הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁבְּמַסָּעוֹת וַחֲנִיּוֹת שֶׁעַד הַר סִינַי לֹא הָיָה עֲדַיִין**
41 **עִנְיָן שֶׁל הִתְאַחֲדוּת** של כל בני
42 ישראל ביחד למציאות אחת **(יָחִיד),**
43 **וְרַק כַּאֲשֶׁר וַיִּחַן (שָׁם**
44 **יִשְׂרָאֵל), לְשׁוֹן יָחִיד,** כאשר כל
45 בני ישראל מאוחדים למציאות אחת
46 **אָמַר הַקָּבָּ"ה הְרֵי הַשָּׁעָה** זו
47 שעה ראויה **שֶׁאֶתֵּן לָהֶם תּוֹרָתִי,**
48 **וְלָכֵן גַּם** בימי אחשורוש
49 **כְּשֶׁסִּיְּימוּ מַה שֶּׁהִתְחִילוּ בְּמַתַּן**
50 **תּוֹרָה, נֶאֱמַר וְקִבֵּל, לְשׁוֹן**
51 **יָחִיד.**
52 **אַךְ** לאחר המבואר לעיל על הדמיון
53 שבין קבלת התורה בעת מתן תורה
54 לקבלת התורה מחדש בימי אחשורוש,
55 עדיין **צָרִיךְ לְהָבִין,** שלכאורה
56 למתן תורה בהר סיני יש מעלות על
57 קבלת התורה בימי אחשורוש, כי **הֲרֵי**
58 **בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה הָעִנְיָן**
59 **שֶׁהִקְדִּימוּ** בני ישראל **נַעֲשֶׂה**
60 **לְנִשְׁמַע,** ככתוב בתורה **וְעַד**
61 **שֶׁבִּגְלַל זֶה** בזכות שבני ישראל
62 הקדימו נעשה לנשמע **בָּאוּ** מלמעלה
63 **שִׁשִּׁים רִבּוֹא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת**
64 **וְקָשְׁרוּ לָהֶם** לששים רבוא בני
65 ישראל **שְׁנֵי כְתָרִים, אֶחָד כְּנֶגֶד**
66 **נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמָע**[3], וזו
67 מעלה מיוחדת שהיתה במתן תורה
68 בהר סיני **וְגַם, עַל כָּל דִּבּוּר**
69 **וְדִבּוּר** מעשרת הדברות ששמעו בני
70 ישראל מהקדוש ברוך הוא **פָּרְחָה**
71 **נִשְׁמָתָן**[8], כדברי הגמרא ׳ואמר רבי יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור שיצא
72 מפי הקדוש ברוך הוא, יצתה נשמתן של ישראל שנאמר נפשי יצאה בדברו,

---

1) אסתר ט, כג. 2) ראה רד"ה וקבל היהודים באוה"ת מג"א ע' קנו. וראה גם רד"ה הנ"ל תשי"א הערה 4 (תורת מנחם — סה"מ אדר ע' נד). 3) שבת פח, א. 4) אסתר שם, כז. 5) יתרו יט, ב. 6) ראה פרש"י ומכילתא עה"פ. 7) דא"ז פ' השלום. וראה ויק"ר פ"ט, ט. פתיחתא דאיכ"ר כ. תנחומא (באבער) יתרו ט. ועוד. 8) שבת שם, ב. שמו"ר פכ"ט, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם שנאמר גשם נדבות תניף אלקים נחלתך ונלאה אתה כוננתה', **וְאֵיךְ אוֹמְרִים שֶׁאַף עַל פִּי כֵן** למרות המעלות הגדולות הללו שהיו דווקא במתן תורה בהר סיני **הֲרֵי זֶה** קבלת התורה במתן תורה **הַתְחָלָה בִּלְבָד,** ועל זה נאמר רק **הֶחֱלוּ לַעֲשׂוֹת, וְאִילוּ הַקַּבָּלָה (וְקִבֵּל), הַסִּיּוּם וְהַגְּמָר** של קבלת התורה, **הָיָה רַק בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ** למרות שאז לא היו מעלות אלו של הקדמת נעשה לנשמע ושעל כל דיבור פרחה נשמתן.?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה, בְּנוֹגֵעַ לְמַתַּן תּוֹרָה אָמְרוּ רַז"ל[9] בפרקי אבות **מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, הַיְינוּ, שֶׁהָיוּ אָז** במתן תורה **חִילּוּקִים בְּאוֹפֶן קַבָּלַת הַתּוֹרָה, דְּאַף שֶׁבִּכְלָלוּת הָיָה הָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה לְכָל הָעָם (וְעַד** כדי כך מודגש שהתורה ניתנה לכל העם יחד **שֶׁתְּחִילָּה הוּצְרַךְ לִהְיוֹת וַיֵּרֶד מֹשֶׁה**[10] להיות ביחד עם כל העם, **וְרַק לְאַחַר זֶה נִיתְּנָה תּוֹרָה**[11] כדברי המדרש: '... ביקש הקדוש ברוך הוא ליתן עשר דברות, היה משה עומד מצדו, אמר הקדוש ברוך הוא אני גולה להם את הרקיע ואומר אנכי ה' אלקיך, הם אומרים מי אמר הקדוש ברוך הוא או משה אלא ירד משה ואחר כך אני אומר אנכי ה' אלקיך... אמר לו לך רד ועלית אתה ואהרן עמך, עד שמשה יורד נגלה הקדוש ברוך הוא, שנאמר וירד משה אל העם מיד וידבר אלקים'), **מִכָּל מָקוֹם,** למרות שבכללות מתן תורה היה לכל העם ביחד, בכל זאת **הָיוּ חִילּוּקִים** הבדלים **בְּאוֹפֶן הַקַּבָּלָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[12] **מֹשֶׁה מְחִיצָּה לְעַצְמוֹ, אַהֲרֹן מְחִיצָּה לְעַצְמוֹ וְכוּ'** (כפירוש רש"י על הכתוב 'ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים' – 'יכול אף הם עמך, תלמוד לומר, ועלית אתה, אמור מעתה אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו והכהנים מחיצה לעצמם, משה נגש יותר מאהרן ואהרן יותר מן הכהנים והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה'). **וּבִכְלָלוּת הָיָה מֹשֶׁה מְחִיצָּה לְעַצְמוֹ, שֶׁרַק עָלָיו נֶאֱמַר מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה כוּ', הַיְינוּ שֶׁהָיָה** משה לבדו **כְּלִי מְקַבֵּל לַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּיתְּנָה מִסִּינַי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁרַק מְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ (וְאִילוּ מַה שֶּׁיְּהוֹשֻׁעַ הָיָה** גם הוא **מְקַבֵּל** ומוסר של התורה, **הֲרֵי זֶה עִנְיָן נוֹסָף בִּפְנֵי עַצְמוֹ** שונה מענינו של משה רבינו). **וְאִילוּ בְּעִנְיַן וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת (בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ), רוֹאִים דָּבָר נִפְלָא, שֶׁאָז** בימי אחשורוש **הָיוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב** כל כך נעלה **שֶׁבִּתְחִילַּת מַתַּן תּוֹרָה (כַּאֲשֶׁר הֵחֵלּוּ** לקבל את התורה) **הָיָה רַק אֶצֶל מֹשֶׁה** לבדו, **שֶׁרַק אֶצְלוֹ נֶאֱמַר מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה כוּ', וְאִילוּ בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיָה מַתַּן תּוֹרָה אֶצֶל כָּל הַיְּהוּדִים בְּאוֹפֶן שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם וְקִבֵּל (הַיְּהוּדִים)**[13] היינו שבקבלת התורה בימי אחשורוש כל בני ישראל כולם נחשבים מקבלי התורה, וצריך להבין מהו טעם הדבר.?

וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין דבר נוסף בכתוב זה 'וקבל היהודים' **בַּמֶּה שֶׁכָּתוּב (לְאַחֲרֵי וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים גּוֹ') קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים**[4], **שֶׁבִּשְׁתֵּי הַתֵּיבוֹת** המילים **(קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ) הַקְּרִי** צורת הקריאה **הוּא בִּלְשׁוֹן רַבִּים, אֲבָל הַכְּתִיב** צורת הכתיבה **הוּא וְקִבֵּל (לְשׁוֹן יָחִיד), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי זֶה** בפסוק קודם **וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים, שְׁמִזֶּה מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** בפסוק זה **שְׁנֵי הָעִנְיָנִים, הֵן וְקִבֵּל לְשׁוֹן יָחִיד** מצד ה'כתיב', **וְהֵן וְקִבְּלוּ מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּפָסוּק וְקִבֵּל לְשׁוֹן רַבִּים** מצד ה'קרי'.

1 אוֹמְרִים שֶׁאַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי זֶה הַתְחָלָה בִּלְבָד,
2 הֶחֱלוּ לַעֲשׂוֹת, וְאִילוּ הַקַּבָּלָה (וְקִבֵּל), הַסִּיּוּם
3 וְהַגְּמָר, הָיָה רַק בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ. גַּם צָרִיךְ
4 לְהָבִין, דְּהִנֵּה, בְּנוֹגֵעַ לְמַתַּן תּוֹרָה אָמְרוּ רַז"ל[9]
5 מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, הַיְינוּ,
6 שֶׁהָיוּ אָז חִילּוּקִים בְּאוֹפֶן קַבָּלַת הַתּוֹרָה, דְּאַף
7 שֶׁבִּכְלָלוּת הָיָה הָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה לְכָל הָעָם
8 (וְעַד שֶׁתְּחִילָּה הוּצְרַךְ לִהְיוֹת וַיֵּרֶד מֹשֶׁה[10], וְרַק
9 לְאַחַר זֶה נִיתְּנָה תּוֹרָה[11]), מִכָּל מָקוֹם, הָיוּ
10 חִילּוּקִים בְּאוֹפֶן הַקַּבָּלָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[12] מֹשֶׁה
11 מְחִיצָּה לְעַצְמוֹ, אַהֲרֹן מְחִיצָּה לְעַצְמוֹ וְכוּ'.
12 וּבִכְלָלוּת הָיָה מֹשֶׁה מְחִיצָּה לְעַצְמוֹ, שֶׁרַק עָלָיו
13 נֶאֱמַר מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה כוּ', הַיְינוּ שֶׁהָיָה כְּלִי
14 מְקַבֵּל לַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּיתְּנָה מִסִּינַי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן
15 יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁרַק מְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ (וְאִילוּ מַה
16 שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ הָיָה מְקַבֵּל, הֲרֵי זֶה עִנְיָן נוֹסָף בִּפְנֵי
17 עַצְמוֹ). וְאִילוּ בְּעִנְיַן וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר
18 הֶחֱלוּ לַעֲשׂוֹת (בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ), רוֹאִים דָּבָר
19 נִפְלָא, שֶׁאָז הָיוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
20 שֶׁבִּתְחִילַּת מַתַּן תּוֹרָה (כַּאֲשֶׁר הֵחֵלּוּ) הָיָה רַק
21 אֶצֶל מֹשֶׁה, שֶׁרַק אֶצְלוֹ נֶאֱמַר מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה
22 כוּ', וְאִילוּ בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיָה מַתַּן תּוֹרָה אֶצֶל
23 כָּל הַיְּהוּדִים בְּאוֹפֶן שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם וְקִבֵּל
24 (הַיְּהוּדִים)[13]. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין בַּמֶּה שֶׁכָּתוּב
25 (לְאַחֲרֵי וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים גּוֹ') קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ
26 הַיְּהוּדִים[4], שֶׁבִּשְׁתֵּי הַתֵּיבוֹת (קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ) הַקְּרִי
27 הוּא בִּלְשׁוֹן רַבִּים, אֲבָל הַכְּתִיב הוּא וְקִבֵּל (לְשׁוֹן
28 יָחִיד), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי זֶה וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים,
29 שֶׁמִּזֶּה מוּבָן, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים, הֵן וְקִבֵּל
30 לְשׁוֹן יָחִיד, וְהֵן וְקִבְּלוּ לְשׁוֹן רַבִּים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן

9) אבות רפ"א. 10) יתרו שם, יד. 11) ראה שמו"ר פכ"ח, ג. 12) מכילתא ופרש"י יתרו שם, כד. 13) ראה אוה"ת שם ע'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת, הֵן הַקְּרִי וְהֵן הַכְּתִיב הוּא וְקִבֵּל לְשׁוֹן יָחִיד[14] וצריך להבין מהו טעם ההבדל בין שני הפסוקים.? **ב) וְיוּבַן פֵּירוּשׁ הַדְּבָרִים עַל פִּי הַדִּיּוּק** השאלה **הַמְבוֹאָר שֶׁבְּכָל הַמְּגִילָה** לאורך כל מגילת בתורת החסידות[15] **בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת** אסתר **נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם יְהוּדִים דַּוְקָא,** וזאת **אַף שֶׁהָיוּ אָז בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** בפרס בימים ההם **מִכַּמָּה שְׁבָטִים (לֹא רַק מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה), וּבִפְרָט מָרְדְּכַי (שֶׁעַל יָדוֹ נִפְעַל כָּל הָעִנְיָן דְּפוּרִים,** כמסופר בהרחבה במגילת אסתר על מקומו המרכזי של מרדכי בנס פורים **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הָעִנְיָן הָעִיקָּרִי דִּוְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת** שבודאי נפעל על ידי מרדכי שהיה ראש הסנהדרין והמנהיג הרוחני של אותו הדור), **שֶׁהָיָה מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין**[16], ולכן נקרא מרדכי **אִישׁ יְמִינִי**[17], איש משבט בנימין, **וְאַף עַל פִּי כֵן,** למרות שלא מדובר רק על בני שבט יהודה, ולמרות שמרדכי הוא משבט בנימין, בכל זאת **מִיָּד בְּהַתְחָלַת הַמְּגִילָה נֶאֱמַר עָלָיו**[17] על מרדכי **אִישׁ יְהוּדִי הָיָה, וְעַד שֶׁלְּפָנֵי שֶׁיּוֹדְעִים אֶת שְׁמוֹ (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְאַחֲרֵי זֶה וּשְׁמוֹ מָרְדְּכַי), יוֹדְעִים כְּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא הֱיוֹתוֹ אִישׁ יְהוּדִי, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמּוּדְגָּשׁ כָּאן עִנְיָן שֶׁ(יָּכוֹל לִהְיוֹת ו)הוּא בְּשֶׁוֶה אֵצֶל כָּל מִי שֶׁבְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכוּנֶּה**[18]**, אלא רק** אצל בעלי דרגה גבוהה אלא אפילו אצל מי שנקראים בשם 'ישראל' בתור כינוי בלבד שאינו מורה על המהות האמיתית שלהם, והשם 'יהודי' במגילה מתייחס לכל אחד ואחד מבני ישראל ומלמד שגם מי שהשם 'ישראל' הוא לגביו רק כינוי, בכל זאת המושג 'יהודי' מתייחס גם אליו, כיון **שֶׁהוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוּדִי וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַחִילּוּק** ההבדל **כִּפְשׁוּטוֹ בֵּין הַשְּׁבָטִים** העובדה שבני ישראל נחלקים לשבטים שונים **הוּא בְּגִלַּל הֱיוֹתָם מְחוּלָּקִים בַּעֲבוֹדָתָם הָרוּחָנִית,** עבודת ה' **וְעַד שֶׁיֶּשְׁנוֹ הַגָּדוֹל וְחָשׁוּב שֶׁבַּשְּׁבָטִים, וְיֶשְׁנוֹ גַּם קָצֶה הָאַחֲרוֹן, יָרוּד שֶׁבַּשְּׁבָטִים**[19] וכפי שפירש רש"י על האמור בתורה שבמלאכת המשכן עסקו יחד בצלאל בן אורי בן חור משבט יהודה ואהליאב בן אחיסמן משבט דן, "ואהליאב - משבט דן מן הירודין שבשבטים מבני השפחות, והשוהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר ולא נכר שוע לפני דל". **אָמְנָם, אֵצֶל כּוּלָּם** אצל כל השבטים, מהכי חשוב ועד הכי ירוד, **יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁבּוֹ מִשְׁתַּוִּים הַכֹּל,** וכל השבטים שווים בו **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים כּוּלָּם** בני כל השבטים בלי יוצא מן הכלל **בְּשֵׁם יְהוּדִים. וְעַל פִּי זֶה** המבואר לעיל על מעמדם ומצבם של בני ישראל בימי אחשורוש שעל שמו נקראו 'יהודים' **יוּבַן גַּם מַה שֶּׁעוֹמְדִים כּוּלָּם** למרות שהם רבים **בְּאוֹפֶן שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים, וְקִבֵּל לְשׁוֹן יָחִיד, וְגַם** יובן הטעם הפנימי שנאמר בבני ישראל בימי אחשורוש **לְשׁוֹן קַבָּלָה,** שקבלו על עצמם את התורה והמצוות **כְּמוֹ דַּרְגַּת מֹשֶׁה בְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי,** ונתבאר לעיל שאמנם כל בני ישראל קבלו את התורה, אבל הקבלה על ידי משה הייתה באופן אחר, נעלה יותר ('משה מחיצה לעצמו') **וְגַם** יובן **מַה שֶּׁכָּתוּב וְקִבֵּל גּוֹ' אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁבִּימֵי הַפּוּרִים (גַּם עַתָּה,** לא רק בימי אחשורוש אלא גם עתה, היינו בימי

ביאור בדרך אפשר

1 בְּפָסוּק וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת,
2 הֵן הַקְּרִי וְהֵן הַכְּתִיב הוּא וְקִבֵּל לְשׁוֹן יָחִיד[14].
3 ב) **וְיוּבַן** פֵּירוּשׁ הַדְּבָרִים עַל פִּי הַדִּיּוּק הַמְבוֹאָר
4 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[15] שֶׁבְּכָל הַמְּגִילָה
5 נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם יְהוּדִים דַּוְקָא, אַף
6 שֶׁהָיוּ אָז בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכַּמָּה שְׁבָטִים (לֹא רַק
7 מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה), וּבִפְרָט מָרְדְּכַי (שֶׁעַל יָדוֹ נִפְעַל
8 כָּל הָעִנְיָן דְּפוּרִים, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הָעִנְיָן
9 הָעִיקָּרִי דִּוְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ
10 לַעֲשׂוֹת), שֶׁהָיָה מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין[16], אִישׁ יְמִינִי[17],
11 וְאַף עַל פִּי כֵן, מִיָּד בְּהַתְחָלַת הַמְּגִילָה נֶאֱמַר
12 עָלָיו[17] אִישׁ יְהוּדִי הָיָה, וְעַד שֶׁלְּפָנֵי שֶׁיּוֹדְעִים אֶת
13 שְׁמוֹ (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְאַחֲרֵי זֶה וּשְׁמוֹ מָרְדְּכַי),
14 יוֹדְעִים כְּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא הֱיוֹתוֹ אִישׁ יְהוּדִי,
15 שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמּוּדְגָּשׁ כָּאן עִנְיָן שֶׁ(יָּכוֹל לִהְיוֹת
16 ו)הוּא בְּשֶׁוֶה אֵצֶל כָּל מִי שֶׁבְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכוּנֶּה[18],
17 שֶׁהוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוּדִי. וְהָעִנְיָן
18 בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַחִילּוּק כִּפְשׁוּטוֹ בֵּין הַשְּׁבָטִים הוּא
19 בְּגִלַּל הֱיוֹתָם מְחוּלָּקִים בַּעֲבוֹדָתָם הָרוּחָנִית, וְעַד
20 שֶׁיֶּשְׁנוֹ הַגָּדוֹל וְחָשׁוּב שֶׁבַּשְּׁבָטִים, וְיֶשְׁנוֹ גַּם קָצֶה
21 הָאַחֲרוֹן, יָרוּד שֶׁבַּשְּׁבָטִים[19]. אָמְנָם, אֵצֶל כּוּלָּם
22 יֶשְׁנוֹ עִנְיָן שֶׁבּוֹ מִשְׁתַּוִּים הַכֹּל, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים
23 כּוּלָּם בְּשֵׁם יְהוּדִים. וְעַל פִּי זֶה יוּבַן גַּם מַה
24 שֶׁעוֹמְדִים כּוּלָּם בְּאוֹפֶן שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם וְקִבֵּל
25 הַיְּהוּדִים, וְקִבֵּל לְשׁוֹן יָחִיד, וְגַם לְשׁוֹן קַבָּלָה,
26 כְּמוֹ דַּרְגַּת מֹשֶׁה בְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי,
27 וְגַם מַה שֶּׁכָּתוּב וְקִבֵּל גּוֹ' אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ
28 לַעֲשׂוֹת, שֶׁבִּימֵי הַפּוּרִים (גַּם עַתָּה, שֶׁהֲרֵי הַיָּמִים

קסז. 14) ראה תו"א מג"א צח, א. אוה"ת שם ע' קסה. 15) ראה תו"א שם צז, א. צט, א ואילך. שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות ספי"ט (סא, ב). ד"ה וקבל היהודים פט"ז ואילך (צג, א ואילך). 16) פרש"י אסתר ב, ה. 17) אסתר שם. 18) לשון הכתוב — ישעי' מד, ה. וראה לקו"ש ח"ח ס"ע 329 ואילך. וש"נ. 19) ראה פרש"י ויקהל לה, לד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הפורים בכל שנה ושנה **שֶׁהֲרֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים**[20] וגם עניינם ברוחניות חוזר ונמשך מידי שנה בשנה) **הָיְתָה הַקַּבָּלָה, הַגְּמָר וְהַסִּיּוּם דְּמַתַּן תּוֹרָה,** ולעיל נשאלה על כך השאלה, איך יתכן שבמתן תורה היתה רק ההתחלה ובפורים היה הגמר, והרי במתן תורה היו מעלות מיוחדות שלא היו בפורים (הקדמת נעשה לנשמע שהביאה לכתרים ממלאכי השרת ושעל כל דיבור פרחה נשמתן) והביאור הוא **שֶׁכָּל זֶה הוּא לְפִי שֶׁנִּמְצָאִים בְּמַעֲמָד** בני ישראל בימי הפורים **וּמַצָּב שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יְהוּדִים, כְּדִלְקַמָּן.**

ג) **וְיֵשׁ לְבָאֵר תְּחִילָּה הַחִידּוּשׁ שֶׁנַּעֲשָׂה בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה בִּימֵי פּוּרִים לְגַבֵּי מַה שֶּׁהָיָה בְּמַתַּן תּוֹרָה,** כדי כך גדול החידוש **שֶׁאָז** בימי הפורים **הָיָה גְּמַר** וסיום ושלימות **הַקַּבָּלָה, וְאִילּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה רַק הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת** את קבלת התורה, **בְּהֶקְדֵּם בֵּיאוּר הַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה לְגַבֵּי הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהָיְתָה לִפְנֵי זֶה,** קודם מתן תורה **שֶׁהֲרֵי** כדברי הגמרא **מִימֵיהֶן שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ** אברהם יצחק ויעקב **לֹא פָסְקָה יְשִׁיבָה מֵהֶם**[21] והאבות תמיד למדו תורה, גם לפני מתן תורה, **וְעַד** כדי כך שמצינו שלא זו בלבד שהאבות למדו תורה אלא גם, כדברי הגמרא, **שֶׁקִּיְּמוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ** בפועל **אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִיתְּנָה**[22] **[וּלְהָעִיר, שֶׁבִּלְשׁוֹן זֶה** של חכמינו ז"ל בגמרא **מוּדְגָּשׁ שֶׁאָצַל אַבְרָהָם גּוּפָא עצמו הָיְתָה הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁ"לֹא נִיתְּנָה",** וגם לגבי אברהם התורה עדיין לא ניתנה **וְאַף עַל פִּי כֵן "קִיְּמוּ"** אברהם **אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ", כִּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בְּ"קִיְּמוּ", קִיּוּם כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁעָשָׂה מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה** (כְּהַדּוּגְמָאוֹת שֶׁהוּבְאוּ בַּגְּמָרָא[23] **וּבַמִּדְרָשׁ**[24], **אֲפִיֵּית מַצּוֹת בְּפֶסַח וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה), וְגַם, שֶׁפָּעַל בַּתּוֹרָה עַמִּידָה וְקִיּוּם** היינו שאברהם פעל ועשה שהתורה תתקיים**]. וּלְהָעִיר, שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה עַל יְדֵי הָאָבוֹת** אברהם יצחק ויעקב **הוּא בְּהוֹסָפָה** וחידוש **עַל עִנְיַן הַתּוֹרָה שֶׁהָיָה כְּבָר** למעשה **לִפְנֵי אַבְרָהָם, וְעַד** כדי כך קדם ענין התורה למתן תורה וקבלת התורה על ידי בני ישראל **שֶׁאַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם**[25], כדברי חכמינו ז"ל במדרשים, **וְעוֹד לִפְנֵי זֶה** ואפילו לפני התקופה של 'אלפיים שנה' לפני בריאת העולם **הָיְתָה כְּבָר תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הָעִנְיָן דְּאַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם הוּא כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה** ירדה משורשה ומקורה הראשון באלקות, וכעת **הִיא כְּבָר בְּגֶדֶר שֶׁל אַלְפַּיִם שָׁנָה,** היינו כיון שקדימת התורה לעולם היא בהגדרה של 'אלפיים שנה', מובן שמדובר על התורה כפי שירדה ונהייתה שייכת להיות מוגדרת בהגדרה (והגבלה) זו שיש בה **הֵן גֶּדֶר הַמִּסְפָּר, אַלְפַּיִם [דְּאַף שֶׁפֵּרוּשׁוֹ**[26] של המספר 'אלפיים' בהקשר זה, לפי המשמעות הפנימית, איננו המספר אלפיים כפשוטו אלא 'אלפיים' **מִלְּשׁוֹן** אילוף ולימוד, והכפילות של 'אלפיים' ולא רק 'אלף' היא על פי הכתוב באיוב **אֲאַלֶּפְךָ** אלמד אותך **חָכְמָה אֲאַלֶּפְךָ בִּינָה**[27], מכל מקום **הֲרֵי זֶה גַּם בְּגֶדֶר מִסְפָּר** כי לצד המשמעות הפנימית, מובן ש'אלפיים' כולל בתוכו גם את 'אלפיים' במובן ובהגדרה של מספר**], וְהֵן הַגֶּדֶר דְּשָׁנָה** והמושג 'אלפיים שנה' מלמד שמדובר גם על התורה כפי שירדה להיות מוגדרת בהגדרה של 'שנה' **(לֹא סְתָם מִסְפַּר אַלְפַּיִם** במשמעות כללית, **אֶלָּא אַלְפַּיִם שָׁנָה), וְעַד** ולא זו בלבד אלא גם **כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא** לאחר שירדה

---

20) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם. הובא ונתבאר בספר לב דוד להחיד"א פכ"ט. 21) יומא כח, ב (כגירסת העין יעקב). 22) יומא שם. קידושין פב, א — במשנה. 23) יומא שם (עירוב תבשילין). 24) ב"ר פמ"ח, יב. 25) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א. 26) ראה סה"מ תש"ח ס"ע 237. וש"נ. 27) ראה איוב לג,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שֶׁלָּכֵן אָמְרוּ שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם, שֶׁעִנְיַן זֶה שַׁיָּיךְ רַק עַל דָּבָר שֶׁהוּא בְּגֶדֶר הָעוֹלָם, אֶלָּא שֶׁקָּדַם לָעוֹלָם. אֲבָל הַתּוֹרָה מִצַּד עַצְמָהּ, כְּתִיב בָּהּ גוֹ׳ **וָאֶהְיֶה גוֹ׳ שַׁעֲשׁוּעִים גוֹ׳ לְפָנָיו גוֹ׳**[28] (זה לשון הכתוב: התורה אומרת "ואהיה אצלו – אצל הקדוש ברוך הוא - אמון – שגדלתי אצלו והוא היה האומן שלי - ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת"), וככתוב באיוב שהתורה (כפי שהיא למעלה באלוקות) **נֶעֱלָמָה מֵעֵינֵי כָּל חַי**[29], היינו למעלה מכל גילוי, **וְכָל שְׁאָר הַמַּעֲלוֹת שֶׁנִּימְנוּ בָּהּ כְּפִי שֶׁהִיא** התורה, אפילו **לִפְנֵי שֶׁוָּאֶהְיֶה אֶצְלוֹ** אצל הקדוש ברוך הוא **אָמוֹן**[28], **כְּלִי אוּמָּנוּתוֹ** בבריאת העולם, כדברי המדרש שהדבר הוא **כְּמוֹ אוּמָּן** הבונה בית **שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּיפְתְּרָאוֹת וּפִינְקְסָאוֹת כוּ׳**[30] שם רשומות תוכניות הבנייה ולפי זה הוא בונה בפועל, **שֶׁזֶּהוּ** התורה כפי שירדה ונמשלה לכלי אומנות **כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּגֶדֶר הָעוֹלָם** ויש לה שייכות ויחס לעולם, **וְרַק קָדְמָה לָעוֹלָם** רק שהתורה קודמת לעולם ונעלית מהעולם, אבל עדיין יש לה שייכות לעולם ויחס לעולם, ולא שממשיך ומבאר.

אַךְ עִיקַּר עִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא 'תורה' **לְשׁוֹן הוֹרָאָה (כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּזֹּהַר**[31] וזה לשונו: תורה, אמאי אקרי תורה, בגין דאורי וגלי במאי דהוה סתים דלא אתידע – למה נקראת תורה לפי שמורה ומגלה במה שהיה סתום ולא נודע), **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּגָדוֹל לִימּוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה**[32], כדברי הגמרא, וכיון שכל הגדולה והמעלה של הלימוד הוא זו היא מדריגת התורה עצמה, כפי שמביא לידי מעשה, מובן שעיקר מעלת התורה הוא קיום התורה במעשה בפועל, **הֲרֵי זֶה** התורה כהוראה למעשה **הִתְחִיל מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁקִּיֵּים אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ** בפועל, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁבָּאָה בְּאוֹפֶן שֶׁל קִיּוּם וּמַעֲשֶׂה. וְאִם כֵּן, צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה** לבני ישראל בהר סיני **לְגַבֵּי קִיּוּם הַתּוֹרָה עַל יְדֵי אַבְרָהָם** שנים רבות קודם לכן.?

ד) אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁאַף שֶׁקִּיֵּים אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ וקיום התורה בפועל אכן נוגע לעצם המהות של התורה, תורה מלשון הוראה, כמבואר לעיל, **מִכָּל מָקוֹם, כָּל זֶה הָיָה רַק מִצַּד אַבְרָהָם, שֶׁהוּא** עצמו, מצידו **קִיֵּים אֶת הַתּוֹרָה, אֲבָל עֲדַיִן לֹא יָרְדָה הַתּוֹרָה** למטה **בְּאוֹפֶן שֶׁהָעוֹלָם** מצידו **יִהְיֶה רָאוּי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהָאָבוֹת** אברהם ויצחק ויעקב עצמם **הָיוּ חֲלוּקִים בַּעֲבוֹדָתָם** ולא כל האבות עבדו את ה' באופן שווה, **שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּהָלוֹךְ וְנָסוֹעַ גוֹ׳**[33], ועל המשמעות הרוחנית של הדבר, מבואר ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן: "פירוש שהי' הולך ונסוע ממדרגה למדרגה עד שבא הנגבה הוא בחינת ומדת אהבה העליונה. וכל כך היה הולך מעלייה לעלייה עד שהיה בבחינת מרכבה ממש לאהבה זו העליונה עד שהיתה בבחינת גילוי בנפשו ממש...", **עֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה בַּחֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת**[34], שעל ענינה הרוחני מבואר בתורה אור: "... בתורה ותפלה שהיא עבודת הלב תלויה דוקא בכוונת האדם כו', ועיקר הכוונה הצריכה בעשיית המצוות הוא שיתבונן בתחילה איך שהוא מאד רחוק מה' על ידי טרדתו כל היום בהבלי חפצי העולם הזה וגשמיות חומרו ועונותיו מסך מבדיל לבלתי התקרב אל ה' אפילו מעט, ויתבונן בזה היטב הדק וישבור לבו בהתבוננות זה ויכנע לבבו מפני שמכל־מקום חפץ הוא להתקרב אל ה' בתורתו כו' ויכוון במצוה שנזדמנה לידו בעשותו אותה שהוא כמו באר מים חיים שנובע מתחת הקרקע

לג. שבת קד, א. 28) משלי ח, ל. 29) איוב כח, כא. 30) ב"ר בתחלתו. 31) ראה זח"ג נג, ב. 32) קידושין מ, ב. וש"נ. 33) לך לך יב, ט. וראה תו"א ר"פ יתרו. ובכ"מ. 34) תולדות כו, טו ואילך. וראה תו"א תולדות כ, א ואילך. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מנהר אחד שאף על פי שהנהר אינו נקרא מיים חיים, אבל המים היוצאים ממנו ונוקב והולך עובי עפר הקרקע נקרא מים חיים מפני שמתברר ומתלבן על ידי דחקם לצאת בעפר החומרי, וכן ממש עשיית המצוות כשהיה לו בתחלה בתפלתו ועבודתו בחינת נהר יוצא מעדן הנ״ל, רק שנכסה ונעלם בתוכו על ידי גשמיות תשוקת גופו כל היום. וכשעושה המצוה שנובעת מנהר הנ״ל פי׳ מפני שזוכר שכבר קיבל על עצמו מלכות שמים... זהו כמו באר מים חיים מפני שמאד ערב לו זאת המעט בעבודת ה׳ מפני שהתבונן שמאד מאד רחוק הוא מה׳. ועושה המצוה הוא ע״ד הנ״ל שמאד מתוק וערב לו לעשות המצוה כו׳ כמו הבאר כשחופרין בקרקע ומוצאים מים הם מיים חיים מפני שעברו עובי העפר כן עשיית המצוות עשייתו אותה נובעת מנהר הנ״ל...״, **וְעֲבוֹדַת יַעֲקֹב הָיְתָה בְּעִנְיַן הַתְּפִלִּין עַל יְדֵי הַמַּקְלוֹת כוי׳**[35], כמבואר בתורת הסוד, וטעם הדבר שעבודת האבות היתה מיוחדת לכל אחד ולא אצל כולם בשווה היא משום שהתורה עדיין לא ירדה לעולם באופן שהעולם עצמו יהיה ראוי לקבל את התורה, ולכן הביטוי של קיום התורה בפועל בעולם, היה יכול להיות אצל כל אחד משלושת האבות באופן שונה, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְאַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשְׁכָה לְמַטָּה מְעַשָּׂרָה טְפָחִים בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁאָז הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָה כוּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִיתְּנָה, כִּי, הָעִנְיָן שֶׁקִּיְּימוּ הָאָבוֹת כָּל הַתּוֹרָה כוּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִיתְּנָה, הָיָה אֵצֶל כָּל אֶחָד** משלושת האבות **לְפִי שׁוֹרֶשׁ** המיוחד של **נִשְׁמָתוֹ, אַבְרָהָם בְּקַו הַחֶסֶד** (כנרמז בכתוב שעבודת ה׳ של אברהם היתה **הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה**[33], **שֶׁדָּרוֹם (נֶגְבָּה) הוּא קַו הַחֶסֶד**) כי הדרום מימין, כשעומדים מול המזרח, והחסד הוא בקו הימין, כמו שנאמר ב׳פתח אליהו, ׳חסד דרועא ימינא׳), **יִצְחָק בְּקַו הַגְּבוּרָה** (כלשון הכתוב שיעקב אבינו אמר **פַּחַד יִצְחָק הָיָה לִי**[37] והפחד והיראה הם בקו הגבורה, קו השמאל, ׳גבורה דרועא שמאלא׳), **וַיַּעֲקֹב בַּקַּו הָאֶמְצָעִי, תִּפְאֶרֶת (שֶׁלָּכֵן הָיוּ בְּהַמַּקְלוֹת** שיעקב שם בשקתות המים ששם באו הצאן לשתות **רִיבּוּי גְּוָונִין, עִנְיַן הַתִּפְאֶרֶת**[38], שאיננה רק בקו אחד אלא שילוב וחיבור של חסד וגבורה יחד ונקראת ׳תפארת׳ לשון יופי, כי היופי הוא דווקא כשיש כמה צבעים ולא רק צבע אחד בלבד, **כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה** באריכות **בְּהַדְרוּשִׁים** במאמרי החסידות **עַל הַפְּסוּקִים שֶׁבָּהֶם מְדוּבָּר אוֹדוֹת מַקְלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב**[39]).

וְטַעַם הַדָּבָר, והסיבה לכך, לפי פנימיות הענינים, שעבודת האבות, שהיתה קודם מתן תורה, לא היתה אצל שלושת האבות בשוה אלא אצל כל אחד באופן שונה, בהתאם לשורש נשמתו, היא **לְפִי שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה לְמַטָּה** במציאות הגשמית בעולם הזה **בְּקִיּוּם כָּל הַתּוֹרָה** בפועל **כְּפִי שֶׁהָיְתָה לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיְתָה הַגְּזֵירָה שֶׁעֶלְיוֹנִים לֹא יֵרְדוּ לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לְמַעְלָה**[40], כדברי המדרש ש׳גזירה׳ זו דומה למלך שגזר שבני רומי הנמצאת במקום גבוה לא ירדו לסוריא הנמצאת במקום נמוך ובני סוריא לא יעלו לרומי, היינו שלא היה חיבור בין רוחניות וגשמיות על ידי המשכה מלמעלה למטה, ולא יהיה חיבור בין גשמיות לרוחניות על ידי העלאה מלמטה למעלה, וכל עוד שגזירה זו לא התבטלה, הרי קיום התורה בפועל **לֹא הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁהַתַּחְתּוֹן** המציאות הגשמית **יִהְיֶה כְּלִי** ראוי **לָזֶה, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא הָיְתָה** קיום המצוות לפני מתן תורה **בְּאוֹפֶן שֶׁיּוּכְלוּ לוֹמַר עַל הַתַּחְתּוֹן שֶׁהוּא מְקַבֵּל** ומכיל וקולט **זֹאת בְּדוּגְמַת כְּלִי שֶׁמְּקַבֵּל אוֹר, שֶׁהָאוֹר וְהַכְּלִי** המקבל את האור **נַעֲשִׂים דָּבָר אֶחָד, בְּדוּגְמַת נְשָׁמָה וְגוּף**[41] שהנשמה היא האור והגוף הוא הכלי, וכאשר הגוף מקבל וקולט את אור הנשמה, הרי הם מתחברים ומתאחדים להיות כדבר אחד, וכפי שמבואר על הדמיון בין אור וכלי לנשמה וגוף בתורה אור לאדמו״ר הזקן: ״נודע שבעשר ספירות יש אורות וכלים כי בחינת חסד וגבורה זהו בחינת כלי, אבל האור הוא הארה מאין סוף ברוך הוא דלאו מכל אינון מדות איהו כלל רק שהאור מתלבש

ביאור בדרך אפשר

הָיְתָה בְּעִנְיַן הַתְּפִלִּין עַל יְדֵי הַמַּקְלוֹת כוי׳[35], **מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְאַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשְׁכָה לְמַטָּה מְעַשָּׂרָה טְפָחִים בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁאָז הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָה אַחַת לְכוּלָּנוּ**[36], **כִּי, הָעִנְיָן שֶׁקִּיְּימוּ הָאָבוֹת כָּל הַתּוֹרָה כוּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִיתְּנָה, הָיָה אֵצֶל כָּל אֶחָד לְפִי שׁוֹרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ, אַבְרָהָם בְּקַו הַחֶסֶד (הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה**[33], **שֶׁדָּרוֹם (נֶגְבָּה) הוּא קַו הַחֶסֶד), יִצְחָק בְּקַו הַגְּבוּרָה (פַּחַד יִצְחָק הָיָה לִי**[37]), **וַיַּעֲקֹב בַּקַּו הָאֶמְצָעִי, תִּפְאֶרֶת (שֶׁלָּכֵן הָיוּ בְּהַמַּקְלוֹת רִיבּוּי גְּוָונִין, עִנְיַן הַתִּפְאֶרֶת**[38], **כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהַדְרוּשִׁים עַל הַפְּסוּקִים שֶׁבָּהֶם מְדוּבָּר אוֹדוֹת מַקְלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב**[39]). **וְטַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה לְמַטָּה בְּקִיּוּם כָּל הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהָיְתָה לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיְתָה הַגְּזֵירָה שֶׁעֶלְיוֹנִים לֹא יֵרְדוּ לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לְמַעְלָה**[40], **לֹא הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁהַתַּחְתּוֹן שֶׁהוּא מְקַבֵּל כְּלִי לָזֶה, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁיּוּכְלוּ לוֹמַר עַל הַתַּחְתּוֹן שֶׁהוּא מְקַבֵּל זֹאת בְּדוּגְמַת כְּלִי שֶׁמְּקַבֵּל אוֹר, שֶׁהָאוֹר וְהַכְּלִי נַעֲשִׂים דָּבָר אֶחָד, בְּדוּגְמַת נְשָׁמָה וְגוּף**[41]. **וְזֶהוּ שֶׁלָּכֵן הָיוּ בְּהַמַּקְלוֹת רִיבּוּי גְּוָונִין, עִנְיַן הַתִּפְאֶרֶת, כִּי הָעִנְיָן שֶׁקִּיְּימוּ הָאָבוֹת כָּל הַתּוֹרָה כוּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִיתְּנָה, הָיָה אֵצֶל כָּל אֶחָד לְפִי שׁוֹרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ, אַבְרָהָם בְּקַו הַחֶסֶד (הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה, שֶׁדָּרוֹם (נֶגְבָּה) הוּא קַו הַחֶסֶד), יִצְחָק בְּקַו הַגְּבוּרָה (פַּחַד יִצְחָק הָיָה לִי**[37]), **וַיַּעֲקֹב בַּקַּו הָאֶמְצָעִי, תִּפְאֶרֶת (שֶׁלָּכֵן הָיוּ בְּהַמַּקְלוֹת רִיבּוּי גְּוָונִין, עִנְיַן הַתִּפְאֶרֶת**[38], **כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהַדְרוּשִׁים עַל הַפְּסוּקִים שֶׁבָּהֶם מְדוּבָּר אוֹדוֹת מַקְלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב**[39]). **וְטַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁכְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה לְמַטָּה בְּקִיּוּם כָּל הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהָיְתָה לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיְתָה הַגְּזֵירָה שֶׁעֶלְיוֹנִים לֹא יֵרְדוּ לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לְמַעְלָה**[40], **לֹא הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁהַתַּחְתּוֹן שֶׁהוּא מְקַבֵּל כְּלִי לָזֶה, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁיּוּכְלוּ לוֹמַר עַל הַתַּחְתּוֹן שֶׁהוּא מְקַבֵּל זֹאת בְּדוּגְמַת כְּלִי שֶׁמְּקַבֵּל אוֹר, שֶׁהָאוֹר וְהַכְּלִי נַעֲשִׂים דָּבָר אֶחָד, בְּדוּגְמַת נְשָׁמָה וְגוּף**[41].

35) ראה זח״א קסא, ב ואילך. 36) ראה תניא רפמ״ד. ספמ״ו. 37) ויצא לא, מב. 38) ראה תניא אגה״ק סט״ו (קכב, א). 39) ראה מאמרי אדמו״ר הזקן פרשיות ח״א ע׳ קעא. אוה״ת ויצא רכא, ב ואילך. 40) תנחומא וארא טו. שמו״ר פי״ב, ג. ועוד. 41) ראה תו״א וירא יד, ג ואילך. המשך תער״ב ח״א ע׳ ד [ה] ואילך. ובכ״מ. וראה גם אוה״ת מג״א ע׳ קנח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מה שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה מִצַּד נִשְׁמָתוֹ, שֶׁהָיְתָה מִמִּדַּת הַחֶסֶד (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר הַבָּהִיר[42] שֶׁאָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה, מִימֵי הֱיוֹת אַבְרָהָם בָּעוֹלָם לֹא הוּצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בְּמְקוֹמִי, שֶׁלָּכֵן הָיָה עִיקַּר עִנְיָנוֹ הַכְנָסַת אוֹרְחִים, וְכֵן עֲבוֹדָתוֹ לְבוֹרְאוֹ, בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּאַבְרָהָם אוֹהֲבִי[43] (מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִצְחָק שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר פַּחַד יִצְחָק גו'), וְהַיְינוּ, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּהָלוֹךְ וְנָסוֹעַ בִּתְנוּעָה שֶׁל אַהֲבָה (הַנֶּגְבָּה), עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁיֵּשׁ בַּעַל הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ[44], כְּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ[45] וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּנוֹגֵעַ לְהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁמְּבִיאָה לִבְחִינַת הָאַהֲבָה דְּאַבְרָהָם, וְאַהֲבָה זוֹ פְּעָלָה אֶצְלוֹ עִנְיַן הָרָצוֹא, וְעַד לְרָצוֹא בְּלִי גְבוּל, וְלָכֵן הוּצְרַךְ לִהְיוֹת אַחַר כָּךְ עִנְיַן הַשּׁוֹב, שֶׁזֶּהוּ הָעִנְיָן דְּהָלוֹךְ וְנָסוֹעַ[46], שֶׁהֲרֵי כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת הֲלִיכָה וּנְסִיעָה (עֲלִיָּה) נוֹסֶפֶת, צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּינְתַיִים עִנְיַן הַשּׁוֹב (שֶׁזֶּהוּ גַּם

ביאור בדרך אפשר

בהכלי שהוא חסד וגבורה ושאר המדות שהן נקראים בחינת כלים שהם מגבילים את האור ובהן ועל ידם נמשך האור להיות מחיה נבראים בעלי גבול... שאי אפשר להיות המשכה זו מהאור עצמו כי אם על ידי הכלים. כמו שאי אפשר להיות השפעת כסף וזהב מהנשמה אלא אם כן מלובשת בגוף ונותנת הנשמה צדקה לעני על ידי היד הגשמי...".

וְזֶהוּ המבואר לעיל שעבודת האבות, קודם מתן תורה, היתה באופן שלא פעלה על המציאות הגשמית הוא הביאור הפנימי על **מַה שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה מִצַּד נִשְׁמָתוֹ, שֶׁהָיְתָה** נשמתו של אברהם אבינו **מִמִּדַּת הַחֶסֶד** האלוקית העליונה **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר הַבָּהִיר**[42] **שֶׁאָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה, מִימֵי הֱיוֹת אַבְרָהָם בָּעוֹלָם** ועובד את ה' במידת החסד **לֹא הוּצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי, שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בְּמְקוֹמִי, שֶׁלָּכֵן** מאחר ששורש נשמתו הוא ממידת החסד ועבודתו בעולם היא במידה זו **הָיָה עִיקַּר עִנְיָנוֹ** של אברהם אבינו **הַכְנָסַת אוֹרְחִים, וְכֵן עֲבוֹדָתוֹ לְבוֹרְאוֹ, בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּאַבְרָהָם אוֹהֲבִי**[43] מתוך הדגשה על אהבת ה' **(מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִצְחָק שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר פַּחַד יִצְחָק גו'** ועבודתו של יצחק, ששורש נשמתו הוא ממידת הגבורה, היתה מתוך הדגשה על יראת ה'**), וְהַיְינוּ, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ** של אברהם **הָיְתָה בְּאוֹפֶן דְּהָלוֹךְ וְנָסוֹעַ** בהתקדמות והתעלות מתמדת **בִּתְנוּעָה שֶׁל אַהֲבָה (הַנֶּגְבָּה,** כנזכר לעיל שהנגב שבצד ימין מורה על מידת החסד שבקו הימין**),** והדרך שבה הגיע אברהם אבינו לרגשות של אהבת ה' היא **עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁיֵּשׁ בַּעַל הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ**[44], כדברי המדרש, **כְּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ**[45] **וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת, בְּנוֹגֵעַ לְהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁמְּבִיאָה לִבְחִינַת הָאַהֲבָה דְּאַבְרָהָם,** כמבואר ב"לקוטי תורה" שם (עיין שם באריכות):

"באברהם אבינו ע"ה הוא אומר הלוך ונסוע הנגבה, פירוש שהלך ממדרגה למדרגה ממטה למעלה עד שנתדבק בבחינת הנגבה שהוא בחינת אהבת ה' לדבקה בו בדביקה וחשיקה וצמאון... והאיך יהיה הדרך לאהבה זו ורצון זה הקדים הכתוב פסוק שמע ישראל ה' אלקינו וגו', להתבונן היטב ולשום על לבו איך שהוא ית' אחד בשמים ובארץ דהיינו אפילו בהשתלשלות שמים וארץ רוחניים וגשמיים... עולמות נפרדים, הם מתאחדים ביחודו יתברך מפני שהם בטלים אליו יתברך דכולא קמיה כלא חשיב... וכאשר יתבונן היטב בדברים האלה ויהיו נקבעים בלבו באמת אזי לא יחפוץ חפץ אחר ורצון זולתו יתברך... והנה כל זה מעלת ומדרגת בחינת אברהם אבינו ע"ה שאהבה זו נקרא אהבת עולם כי נלקחה מבחינת עולם מקום וזמן, איך שהם בטלים אליו יתברך ונקרא ממטה למעלה לפי שהוא עבודת האדם פולחנא דרחימותא ממדרגה למדרגה...".

וְאַהֲבָה זוֹ פְּעָלָה אֶצְלוֹ אצל אברהם אבינו **עִנְיַן הָרָצוֹא** רצון ותשוקה ושאיפה להתעלות ולהידבק באלוקות, **וְעַד לְרָצוֹא בְּלִי גְבוּל, וְלָכֵן** כיון שה'רצוא' הוא בלי גבול, עד לרצון לכלות הנפש **הוּצְרַךְ לִהְיוֹת אַחַר כָּךְ** אחרי שהתעורר ה'רצוא' להתעלות **עִנְיַן הַשּׁוֹב** שענינו חזרה לעבודת ה' למטה, בתוך המציאות הגשמית, **שֶׁזֶּהוּ הָעִנְיָן** המשמעות הפנימית **דְּהָלוֹךְ וְנָסוֹעַ**[46], במובן של עליה מתמדת מדרגה לדרגה **שֶׁהֲרֵי כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת הֲלִיכָה וּנְסִיעָה (עֲלִיָּה) נוֹסֶפֶת** לדרגה יותר גבוהה מהעליה הקודמת, **צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּינְתַיִים** בין עליה לעליה **עִנְיַן הַשּׁוֹב** וכמבואר ב"תורה אור": "... הנה מעלת אברהם היתה הלוך ונסוע הנגבה שנעשה בחינת מרכבה לבחינת נגבה. ועד שנעשה מרכבה היה תמיד בבחי' הלוך ונסוע דהיינו בחינת רצוא ושוב... ומהו ענין רצוא ושוב, הנה כתיב עושה שלום במרומיו, שיש אש ומים ואין המים מכבין את האש... דאש ומים הן הם בחינת רצוא ושוב וכנודע שיסוד האש בלב ששם הצמאון בחינת רצוא... שישים אל לבו ויתבונן בגדולת אין סוף ברוך הוא... אשר על כן תכלה ותכסוף נפשו ליכלל וליבטל במציאות באור אין סוף ברוך הוא ממש לדבקה בו ממש... ובחינת שוב הזה הוא מבחינת יסוד המים שבמוח... בבחינה ומדרגה זו אין המים שבמוח מרוין את הצמאון שמיסוד האש שבלב להיות מכבין את האש לגמרי ולהיות נופל על ידי זה ממדרגת הצמאון והתשוקה שבלב. כי הנה יש בכח הלב להתגבר עוד בבחינת אש וצמאון ולהוסיף מדורת אש השלהבת עזה ביתר שאת... וכך היתה מעלת

---

42) סימן קצא. זח"א רסד, ריש ע"ב (בהשמטות). פרדס שער כב (שער הכינויים) פ"ד. 43) ישעי' מא, ח. 44) ראה ב"ר רפל"ט ובמפרשים שם. 45) כט, ג ואילך. 46) ראה תו"א יתרו עג, ד. מג"א צו, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ומדת אברהם אבינו ע"ה הלוך ונסוע תמיד בבחינת רצוא ושוב, אש ומים, אש למעלה ממים ומים למעלה מאש, עד רום המעלות עד שנעשה מרכבה..."

(**שֶׁזֶּהוּ** ענין ה'שוב' בעבודתו של אברהם אבינו **גַּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים, שֶׁנַּעֲשָׂה לְמַטָּה** במציאות של העולם הזה הגשמי **דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל שׁוֹב**[47]**), אֲבָל, כָּל זֶה** כל עבודת אברהם ב'הלוך ונסוע', **הָיָה לְפִי דַּרְגַּת נִשְׁמָתוֹ** ולא עבודה שהשפיעה ופעלה במציאות הגשמית. **וּמִזֶּה הֵן הַמֶּרְכָּבָה**[48], ובטלים לאלוקות בתכלית כמרכבה שאין לה שום רצון משלה ובטלה לגמרי לרוכב המנהיג אותה, **הָיְתָה זוֹ עֲבוֹדָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, אֲבָל עֲדַיִן הֲרֵי זֶה רַק לְפִי דַּרְגַּת וְאוֹפֶן עֲבוֹדַת נִשְׁמָתוֹ, וּבְמִילָא הָיְתָה גַּם הַפְּעוּלָּה** והשפעה של עבודה נעלית זו רק **בְּנוֹגֵעַ לַנִּשְׁמָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵעַ לִפְעוּלָּה בָּעוֹלָם,** והחדרת קדושה במציאות הגשמית **הֲרֵי מָצִינוּ שֶׁבִּשְׁבִיל שְׁבוּעָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ,** תוך כדי אחיזת חפץ קדוש **הוּצְרַךְ אַבְרָהָם לוֹמַר לֶאֱלִיעֶזֶר עַבְדּוֹ** כשהשביע אותו לא לקחת אשה ליצחק מבנות הכנעני **שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יֶרְכִּי**[49], ולא אמר לו להשבע באחיזה בחפץ אחר של קדושה **כֵּיוָן שֶׁהָיָה אָז בָּעוֹלָם רַק עִנְיָן אֶחָד שֶׁבּוֹ הָיָה כְּבָר עִנְיָן שֶׁל מִצְוָה בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁזּוֹהִי מִצְוַת מִילָה שֶׁנִּיתְּנָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם בְּתוֹר הַתְחָלַת הַיִּחוּד** של המציאות הגשמית עם האלקות **כוּ' וּבְתוֹר הַתְחָלָה לְנִתִּינַת כָּל הַמִּצְוֹת**[50] לאחר מתן תורה. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְכֵן לְאַחֲרֵי זֶה,** בדורות הבאים שאחרי יעקב אבינו ועד מתן תורה **שֶׁהֲרֵי מֵעוֹלָם לֹא פָסְקָה יְשִׁיבָה מֵאֲבוֹתֵינוּ אֲפִילוּ בְּמִצְרַיִם** שאמנם למדו וקיימו את התורה, אבל כל עבודתם היתה מצד הנשמה ולא השפיעה על המציאות הגשמית. **וּבִכְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר,** אמנם באופן כללי עבודת אברהם בקיום התורה לא פעלה שינוי במציאות העולם, אבל בפרטיות יותר, כן היתה לעבודתו השפעה מסוימת בעולם, אלא שמכל־מקום אין זה דומה לפעולה ולהשפעה של התורה והמצוות אחרי מתן תורה, כפי שממשיך ומבאר, **הִנֵּה גַּם עֲבוֹדַת אַבְרָהָם בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה** אף שהיתה קודם מתן תורה וקודם ביטול הגזירה שעליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה, כמבואר לעיל, **בְּוַדַּאי פָּעֲלָה** והיתה לה השפעה **גַּם בָּעוֹלָם, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז"ל**[51] במדרש **עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם הָיָה הָעוֹלָם מִתְנַהֵג בַּאֲפִילָה,** מתנהל בחושך, ללא אור רוחני, ומשבא אברהם התחיל להיות אור, **וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם קוֹדֶם עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הָיָה עִנְיַן הַתּוֹרָה,** והרי התורה נקראת בכתוב במשלי **תּוֹרָה אוֹר**[52]**, שֶׁקֶדְמָה לָעוֹלָם,** וענין התורה לא נתחדש על ידי אברהם **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כְּשֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בִּבְחִינַת דִּיפְתְּרָאוֹת וּפִינְקְסָאוֹת כוּ'** כמו תכניות בניה שעל פיהם נבנה הבנין **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ג),** שאז בוודאי כבר היה קשר בין התורה לעולם, ואם כן פעולת התורה בעולם היתה אפילו לפני זמנו של אברהם, **מִכָּל מָקוֹם** עד שבא אברהם ועד עבודתו עדיין **הָיָה הָעוֹלָם מִתְנַהֵג בַּאֲפִילָה, וְהַיְינוּ, שֶׁאוֹר הַתּוֹרָה לֹא הֵאִיר אֶת הָאֲפֵילָה שֶׁבָּעוֹלָם, אֲפִילוּ לֹא לְפִי שָׁעָה** גם לא באופן זמני. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁנִּתְחַדֵּשׁ עַל יְדֵי אַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[53] בתורה אודות עבודתו של אברהם אבינו

ביאור בדרך אפשר

1 כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים, שֶׁנַּעֲשָׂה לְמַטָּה
2 דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל שׁוֹב[47]), אֲבָל, כָּל זֶה הָיָה
3 לְפִי דַּרְגַּת נִשְׁמָתוֹ. וּמִזֶּה שֶׁמִּצַּד מַעֲלַת הָאָבוֹת
4 שֶׁהֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה[48], הָיְתָה זוֹ עֲבוֹדָה נַעֲלֵית
5 בְּיוֹתֵר, אֲבָל עֲדַיִן הֲרֵי זֶה רַק לְפִי דַּרְגַּת וְאוֹפֶן
6 עֲבוֹדַת נִשְׁמָתוֹ, וּבְמִילָא הָיְתָה גַּם הַפְּעוּלָּה
7 בְּנוֹגֵעַ לַנִּשְׁמָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵעַ לִפְעוּלָּה
8 בָּעוֹלָם, הֲרֵי מָצִינוּ שֶׁבִּשְׁבִיל שְׁבוּעָה בִּנְקִיטַת
9 חֵפֶץ, הוּצְרַךְ אַבְרָהָם לוֹמַר לֶאֱלִיעֶזֶר עַבְדּוֹ שִׂים
10 נָא יָדְךָ תַּחַת יֶרְכִּי[49], כֵּיוָן שֶׁהָיָה אָז בָּעוֹלָם רַק
11 עִנְיָן אֶחָד שֶׁבּוֹ הָיָה כְּבָר עִנְיָן שֶׁל מִצְוָה
12 בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁזּוֹהִי מִצְוַת מִילָה שֶׁנִּיתְּנָה לְאַבְרָהָם
13 בְּתוֹר הַתְחָלַת הַיִּחוּד כוּ' וּבְתוֹר הַתְחָלָה לִנְתִּינַת
14 כָּל הַמִּצְוֹת[50]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת יִצְחָק
15 וְיַעֲקֹב, וְכֵן לְאַחֲרֵי זֶה, שֶׁהֲרֵי מֵעוֹלָם לֹא פָסְקָה
16 יְשִׁיבָה מֵאֲבוֹתֵינוּ אֲפִילוּ בְּמִצְרַיִם.
17 **וּבִכְפָרְטִיּוּת** יוֹתֵר, הִנֵּה גַּם עֲבוֹדַת אַבְרָהָם
18 בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה בְּוַדַּאי פָּעֲלָה גַּם
19 בָּעוֹלָם, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז"ל[51] עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם
20 הָיָה הָעוֹלָם מִתְנַהֵג בַּאֲפִילָה, וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל
21 פִּי שֶׁגַּם קוֹדֶם עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הָיָה עִנְיַן
22 הַתּוֹרָה, תּוֹרָה אוֹר[52], שֶׁקֶדְמָה לָעוֹלָם, וְעַל אַחַת
23 כַּמָּה וְכַמָּה כְּשֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה
24 שֶׁהִיא בִּבְחִינַת דִּיפְתְּרָאוֹת וּפִינְקְסָאוֹת כוּ' (כַּנִּזְכָּר
25 לְעֵיל סָעִיף ג), מִכָּל מָקוֹם הָיָה הָעוֹלָם מִתְנַהֵג
26 בַּאֲפֵילָה, וְהַיְינוּ, שֶׁאוֹר הַתּוֹרָה לֹא הֵאִיר אֶת
27 הָאֲפֵילָה שֶׁבָּעוֹלָם, אֲפִילוּ לֹא לְפִי שָׁעָה. וְזֶהוּ
28 מַה שֶּׁנִּתְחַדֵּשׁ עַל יְדֵי אַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[53]

---

47) ראה גם תו"א תולדות יז, ג. דרמ"צ קפ, ריש ע"ב. 48) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. 49) חיי שרה כד, ב. וראה לקו"ש ח"ה ע' 79. ע' 317. 50) ראה לקוטי תורה להאריז"ל ר"פ לך לך. אוה"ת חיי שרה קכו, א ואילך. 51) ראה ב"ר פ"ב, ג. 52) משלי ו, כג. 53) וירא כא, לג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם הַוָּיָ' אֵ־ל עוֹלָם, אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא היינו שקרא לעצמו **אֶלָּא וַיַּקְרִיא**[54], היינו שהקריא וגילה ופרסם את שם ה' בעולם, **וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ פָּעַל מַעֲשֶׂה** לפחות באותה שעה **הִכְרִיז הָעוֹלָם עַצְמוֹ** (וועלט האט געשריען העולם צעק וזעק) **אֵ־ל עוֹלָם, לֹא אֵ־ל הָעוֹלָם** שמשמעותו שישנה מציאות של העולם כמציאות בפני עצמה ושהקדוש ברוך הוא הוא הא־ל של העולם, **אֶלָּא אֵ־ל עוֹלָם,** שמשמעותו היא **שֶׁהָעוֹלָם הוּא מְצִיאוּת אַחַת** (איין זאך דבר אחד) **עִם אֶלְקוּת**[55] ואין העולם מציאות נפרדת מהאלוקות, **וְעַל יְדֵי זֶה** שאברהם אבינו החדיר את התודעה שהעולם בטל לאלוקות **נִתְבַּטֵּל מַה שֶּׁהָיָה הָעוֹלָם מִתְנַהֵג בַּאֲפִילָה** והתחיל להיות אור (רוחני) בעולם. **אֲבָל אַף עַל פִּי כֵן,** למרות שעבודתו של אברהם אבינו אכן הביאה אור לעולם, מכל מקום, **עִנְיָן זֶה לֹא חָדַר עֲדַיִין (עֶס הָאט נָאךְ נִיט דוּרְכְּגֶענוּמֶען** עדיין לא חדר ולא 'תפס' בעומק) **אֶת גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם** אלא גשמיות העולם לא נתקדשה, **וְעַד** כדי **שֶׁלֹּא חָדַר עֲדַיִין** ענין זה של פעולת אברהם בעולם **אֲפִילוּ אֶת הַגּוּף שֶׁל הָאָדָם הָעוֹבֵד,** ולא היתה לכך השפעה **שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה** גוף האדם העובד **לְגַמְרֵי, אַף עַל פִּי שֶׁלְּהִיּוֹת שֶׁהָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה** והיו בטלים לאלוקות לגמרי, **הֲרֵי מוּבָן, שֶׁגַּם הַמּוֹחַ הַגַּשְׁמִי שֶׁלָּהֶם הָיָה בִּבְחִינַת מֶרְכָּבָה**[56] ולכן בהכרח שנפעל שינוי מסוים גם בגוף הגשמי של האבות. **וַהֲרֵי זֶה בְּדוּגְמַת הַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁעוֹבֶדֶת עֲבוֹדָתָהּ** הרוחנית בעבודת ה' **וּמִתְעַלֵּית כּוּ' בִּהְיוֹתָהּ בַּגּוּף, אֲזַי** באותה שעה **נַעֲשֶׂה שִׁינּוּי גַּם בְּהַגּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה** אחרי סיום העיסוק בעבודת ה' **יָכוֹל הַגּוּף לְהִשָּׁאֵר בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ** כפי שהיה קודם לכן, **וְלֹא לְהִשְׁתַּנּוֹת כְּפִי שֶׁמִּשְׁתַּנֶּה דָּבָר גַּשְׁמִי לְאַחֲרֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית בּוֹ מִצְוָה לְאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה,** ונמצא שאכן עבודת האדם פעלה שינוי מסוים בעולם, וכדברי חכמינו ז"ל שעבודת אברהם הוציאה את העולם מאפילה לאורה, מכל־מקום אין זה דומה לפעולה ולהשפעה של קיום התורה במציאות העולם כפי שהוא לאחר מתן תורה.

ה) **וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה, לְאַחֲרֵי הַקְדָּמַת כּוּר הַבַּרְזֶל דְּמִצְרַיִם**[57], **שֶׁפָּעַל זִיכּוּךְ** ועידון **בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הַזִּיכּוּךְ** והעידון והעילוי **שֶׁל** בני ישראל **מְקַבְּלֵי הַתּוֹרָה, עַל יְדֵי עֲבוֹדָה קָשָׁה, עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים**[58] שעבדו בני ישראל במצרים, וכמבואר בתורה אור: "ולכך לא ניתנה תורה עדיין בימי אברהם, כי בימי אברהם עדיין לא נתברר ונזדכך חומריות העולם להיות המשכת אור אין סוף ברוך הוא על ידי מעשה המצוות גשמיות... עד אחר יציאת מצרים שמצרים הוא כור הברזל כמו מצרף לכסף וכור לזהב... שהכור הוא המפריד הסיגים דהיינו שלא יהיה תערובת פסולת בכסף וזהב. וכך הוא מצרים כור הברזל שזיכך את ישראל על ידי קושי השעבוד בחומר ובלבנים להיות נפרד הרע מן הטוב ויתפרדו כל פועלי און שעל ידי שהרע עושה פעולות רעות הוא כלה ונאבד... וכאשר נזדככו ישראל נזדכך גם כן העולם וגשמיותו וחומריותו כי כל העולם תלוי בישראל... ואזי נתבררו גם כן מצוות מעשיות להיות נקראות בשם מצוות שבהם ועל ידן תהיינה המשכת אור אין סוף ברוך הוא", **שֶׁעִנְיָן זֶה** של זיכוך העולם וזיכוך בני ישראל **פָּעַל לְבַטֵּל הַגְּזֵירָה,** ונהיה מצב הפוך מהגזירה, **שֶׁעֶלְיוֹנִים יֵרְדוּ לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה, וְאָז "הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת", שֶׁהִתְחִיל עִנְיָן שֶׁהִתְחִיל עִנְיָן הַמְשָׁכַת וִירִידַת הַתּוֹרָה בַּעֲשִׂיָּה בְּפוֹעַל,**

---

54) ראה סוטה יו"ד, סע"א ואילך. 55) ראה לקו"ת תבוא מב, ד. מג, ג. ובכ"מ. 56) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 888. 57) לשון הכתוב — ואתחנן ד, כ. וראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך. 58) שמות א, יד. וראה תו"א ר"פ שמות. וראה גם אוה"ת מג"א ע' קסב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ולקיום המצוות יש פעולה והשפעה **גַּם בְּהַגּוּף, וּבְגַשְׁמִיּוּת וְחוֹמְרִיּוּת הָעוֹלָם.**

אַךְ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיָן זֶה של פעולת קיום המצוות גם בגוף ובמציאות הגשמית **שֶׁהוּא חִיבּוּר עִנְיָנִים הָפְכִּיִּים,** שהרי גשמיות ורוחניות הם שני הפכים והחיבור ביניהם הוא פלא וחידוש, **הִנֵּה בִּשְׁבִיל זֶה הוּצְרַךְ לִהְיוֹת גִּילּוּי** אלוקי **נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא**[59], התעוררות (והמשכה והתגלות) מלמעלה **וְלָכֵן** כתוצאה מהגילוי הנעלה **עַל כָּל דִּיבּוּר וְדִיבּוּר** מעשרת הדיברות ששמעו בני ישראל מהקדוש ברוך הוא **פָּרְחָה נִשְׁמָתָן,** כי הגוף לא היה יכול לקלוט ולהכיל את הגילוי הנעלה **וְזֶה** ההתגלות הנעלית במתן תורה **הָיָה הַתְחָלָה לִפְעוֹל וְלַחְדּוֹר גַּם אֶת הַגּוּף,** שהעבודה בקיום התורה והמצוות לא תישאר ענין רוחני, כפי שהיה אצל האבות, אלא תהיה לכך פעולה והשפעה כך שהקדושה תחדור גם בגוף האדם המקיים תורה ומצוות **שֶׁגַּם הוּא** הגוף **יִהְיֶה בִּתְנוּעָה וּמַעֲמָד וּמַצָּב כָּזֶה** שהקדושה חודרת בו ומאירה בו, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַמְסִירוּת נֶפֶשׁ** שהגוף מוכן למסור את עצמו לגמרי לעניני תורה ומצוות ועבודת ה׳.

אָמְנָם בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה עִנְיָן זֶה של פעולת הקדושה של התורה והמצוות בגוף האדם **רַק מִצַּד אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא** התעוררות והתגלות אלוקית מלמעלה **(וְלֹא מִצַּד הַבְּחִירָה** החופשית **וְהָרָצוֹן** האישי **שֶׁלָּהֶם** של בני ישראל **מִצַּד עֲבוֹדַת הַמַּטָּה)**[60], **שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל**[3] בגמרא **שֶׁבִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, כָּפָה** הקדוש ברוך הוא **עֲלֵיהֶם** על בני ישראל **הָר כְּגִיגִית** וכביכול הכריח אותם לקבל את התורה, מבלי שהם מצד עצמם יבחרו וירצו בכך **(וְעַד שֶׁבִּגְלַל זֶה אָמְרוּ רַז״ל**[3] **מִכָּאן מוֹדָעָה רַבָּה לְאוֹרַיְיתָא** ופירש רש״י: ׳מודעא רבה - שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס׳**), וְכִדְאִיתָא** וכפי שמובא על כך **הַלָּשׁוֹן**[61] בתורת החסידות **שֶׁזֶּהוּ ״עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הָאָדָם הַמּוּקָף וְנִתְפָּס בְּתוֹךְ הַגִּיגִית הַמַּקִּיפוֹ וְסוֹבְבוֹ מִכָּל צַד לְבִלְתִּי יְכוֹלְתּוֹ לָזוּז וְלָצֵאת מִמֶּנָּה כּוּ׳״** אלא הוא מוכרח להישאר בתוך הגיגית, וכך בני ישראל היו ׳מוכרחים׳ לקבל את התורה, בגלל הגילוי האלוקי הנעלה והעצום מלמעלה, אבל הקבלה לא היתה בבחירתם ומרצונם.

וְנוֹסָף עַל הֱיוֹתוֹ הגילוי במתן תורה ופעולתו להחדרת הקדושה גם בגוף ובמציאות הגשמית **מִצַּד אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא בִּלְבָד,** ולא מצד בחירתם ורצונם של בני ישראל, **הִנֵּה גַּם הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא** עצמה **הָיְתָה רַק הַתְחָלָה בְּנוֹגֵעַ לַפְּעוּלָּה בְּהַגּוּף** התחלה בלבד ולא שלימות הענין, כנרמז בלשון הכתוב ׳החלו לעשות׳. **וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, שֶׁקִּיְּימוּ** בני ישראל **מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר** במתן תורה, **וְלֹא רַק מִצַּד שֶׁכָּפָה עֲלֵיהֶם הָר כְּגִיגִית,** היינו בגלל הגילוי מלמעלה **אֶלָּא מִצַּד הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה דַּוְקָא** מרצונם ובבחירתם, ולכן דווקא בימי אחשורוש נשלם הענין שבמתן תורה רק התחיל, וכפי שממשיך ומבאר להלן.

ו) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּתוֹרָה אוֹר[62] לאדמו״ר הזקן **וּבְשַׁעֲרֵי אוֹרָה**[63] לאדמו״ר האמצעי **וּבְאוֹר הַתּוֹרָה**[64] לאדמו״ר הצמח הצדק **וּבַדְּרוּשִׁים** מאמרי החסידות של רבותינו נשיאינו בדורות **שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה**[65], **שֶׁגְּזֵירַת הָמָן לְהַשְׁמִיד גו׳**[66] **הָיְתָה עַל הַיְּהוּדִים**

ביאור בדרך אפשר

1 הַמְשָׁכַת וִירִידַת הַתּוֹרָה בַּעֲשִׂיָּה בְּפוֹעַל, גַּם
2 בְּהַגּוּף, וּבְגַשְׁמִיּוּת וְחוֹמְרִיּוּת הָעוֹלָם. אַךְ כְּדֵי
3 שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת עִנְיָן זֶה שֶׁהוּא חִיבּוּר עִנְיָנִים
4 הָפְכִּיִּים, הִנֵּה בִּשְׁבִיל זֶה הוּצְרַךְ לִהְיוֹת גִּילּוּי
5 נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא[59],
6 וְלָכֵן עַל כָּל דִּיבּוּר וְדִיבּוּר פָּרְחָה נִשְׁמָתָן, וְזֶה
7 הָיָה הַתְחָלָה לִפְעוֹל וְלַחְדּוֹר גַּם אֶת הַגּוּף, שֶׁגַּם
8 הוּא יִהְיֶה בִּתְנוּעָה וּמַעֲמָד וּמַצָּב כָּזֶה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן
9 הַמְסִירוּת נֶפֶשׁ.
10 **אָמְנָם** בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה עִנְיָן זֶה רַק מִצַּד
11 אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא (וְלֹא מִצַּד הַבְּחִירָה
12 וְהָרָצוֹן שֶׁלָּהֶם מִצַּד עֲבוֹדַת הַמַּטָּה)[60], שֶׁזֶּהוּ
13 שֶׁאָמְרוּ רַז״ל[3] שֶׁבִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה כָּפָה עֲלֵיהֶם הָר
14 כְּגִיגִית (וְעַד שֶׁבִּגְלַל זֶה אָמְרוּ רַז״ל[3] מִכָּאן מוֹדָעָה
15 רַבָּה לְאוֹרַיְיתָא), וְכִדְאִיתָא הַלָּשׁוֹן[61] שֶׁזֶּהוּ ״עַל
16 דֶּרֶךְ מָשָׁל הָאָדָם הַמּוּקָף וְנִתְפָּס בְּתוֹךְ הַגִּיגִית
17 הַמַּקִּיפוֹ וְסוֹבְבוֹ מִכָּל צַד לְבִלְתִּי יְכוֹלְתּוֹ לָזוּז
18 וְלָצֵאת מִמֶּנָּה כּוּ״״. וְנוֹסָף עַל הֱיוֹתוֹ מִצַּד
19 אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא בִּלְבָד, הִנֵּה גַּם הָאִתְעָרוּתָא
20 דִּלְעֵילָא הָיְתָה רַק הַתְחָלָה בְּנוֹגֵעַ לַפְּעוּלָּה בְּהַגּוּף
21 כּוּ׳. וְזֶהוּ הַחִידּוּשׁ שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ,
22 שֶׁקִּיְּימוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר, לֹא רַק מִצַּד שֶׁכָּפָה
23 עֲלֵיהֶם הָר כְּגִיגִית, אֶלָּא מִצַּד הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה
24 דַּוְקָא.
25 ו) **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּתוֹרָה אוֹר[62]
26 וּבְשַׁעֲרֵי אוֹרָה[63] וּבְאוֹר הַתּוֹרָה[64]
27 וּבַדְּרוּשִׁים שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה[65], שֶׁגְּזֵירַת הָמָן לְהַשְׁמִיד
28 גו׳[66] הָיְתָה עַל הַיְּהוּדִים דַּוְקָא, כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת

59) ראה גם אוה״ת שם ע׳ קס. 60) ראה תו״א מג״א צח, סע״ד. אוה״ת שם. ובכ״מ. 61) אוה״ת שם. 62) שבהערה 15. 63) מג״א ע׳ י ואילך. 64) ראה ד״ה חייב איניש כו׳ עטר״ת, תרפ״א, תש״ח, ה׳ש״ת. ועוד. 65) אסתר ג, ו. שם, יג. 66) שם,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

דַּוְקָא, כִּי הִגִּידוּ לוֹ להמן **אֶת עַם מָרְדְּכָי**[67], העם היהודי **הַיְינוּ, שֶׁזֶּהוּ עַם** שנקרא 'עם מרדכי' על שם **שֶׁהַנְהָגָתוֹ** של העם כולו **הִיא כְּמוֹ הַנְהָגָתוֹ שֶׁל מָרְדְּכַי שֶׁלֹּא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה**[68] בפני המן, **וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים** בני העם כולו **יְהוּדִים, שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה נִקְרָא יְהוּדִי**[69],

כדברי הגמרא שמרדכי היה משבט בנימין ולא משבט יהודה, ומכל־מקום נקרא יהודי "על שום שכפר בעבודה־זרה, שכל הכופר בעבודה־זרה נקרא יהודי כדכתיב בספר דניאל) איתי גוברין יהודאין וגו' ומפרש רש"י: "וסיפיה דקרא לאלהך לא פלחין" [וסוף הפסוק, לאלהיך לא עובדים], **וְעַל זֶה** על הכפירה בעבודה־זרה **עָמְדוּ** בני ישראל בימי אחשורוש **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ, לֹא רַק לְרֶגַע אֶחָד (כְּמוֹ בְּהָרֶגַע שֶׁכָּפָה עֲלֵיהֶם הָר כְּגִיגִית** והסכימו לקבל את התורה בעת מתן תורה בהר סיני), **אֶלָּא בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ** מאז שנגזרה הגזירה ועד שבטלה לגמרי **(מִבְּלִי הַבֵּט עַל שִׁינּוּיֵי הָעִתִּים וְהַזְּמַנִּים שֶׁבְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה**[70] וכפי שביאר הרבי במאמר שנאמר בהתוועדות פורים תשמ"ו: "עבודת המסירות נפש היתה במשך כל השנה, היינו שהיתה במשך כל סוגי השינויים (ד'שנה' הוא מלשון שינוי, משום שכוללת בעצמה כל שינויי האקלימים וכו') שלא היה שום שינוי בהמסירות־נפש שזה מורה שהיא מסירות נפש אמיתית"), **וְעַד שֶׁאֲפִילּוּ לֹא עָלָה עַל דַּעְתָּם מַחֲשֶׁבֶת חוּץ** של כפירה **חַס־וְשָׁלוֹם (שֶׁהֲרֵי אָז** אילו היו ממירים את דתם חס־ושלום **הָיְתָה מִתְבַּטֶּלֶת הַגְּזֵירָה** של המן **כו'** כי הרי הגזירה היתה רק על היהודים), **וְהַיְינוּ, שֶׁעָמְדוּ אָז בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן דְּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,** מצד רצונם ובחירתם, לא כתוצאה מהתגלות מלמעלה, והם מצידם לא ויתרו על יהדותם ועל שאיפתם להתקרב לאלוקות **וּמְסִירַת נֶפֶשׁ בְּגוּפָם (בְּנוֹגֵעַ לְמַחֲשֶׁבֶת הַגּוּף),** ועמדו בנכונות למסור את חייהם על קידוש ה' (ולא עלה על דעתם אפילו במחשבה להעדיף את חיי הגוף על היהדות) **וְכַמְבוֹאָר בָּזֶה**[71] **שֶׁהַמְּסִירוּת**

ביאור בדרך אפשר

נֶפֶשׁ הִיא לֹא רַק בְּכֹחַ, אֶלָּא מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל וּבְהַגּוּף.

וכדברי אדמו"ר האמצעי ב'שערי אורה':

"הגם שאמרו נעשה בזמן מתן תורה שהוא בחינת ביטול הרצון למסור נפשו... אין זה רק אמירה בדבור ובקבלה בלב ואף שקבלו בלב באמת לאמיתו בכל נקודת לבבם... מכל־מקום הרי לא בא דבר זה לידי פועל ממש... ועל דרך שאמר רבי עקיבא לתלמידיו כל ימי הייתי מצטער כו' מתי יבא לידי ואקיימנה במסירות נפש בפועל ממש דוקא אף על פי שבודאי היה לו מסירות נפש בכח... אך בימי מרדכי באו כנסת ישראל לבחינת מסירות נפש בפועל ממש שהרי ידוע שהמן לא רצה להרוג את היהודים רק שימירו דתם... ולכך נקרא מרדכי איש יהודי הגם שהיה משבט בנימין ואפילו כהנים ולוים שבאותו הדור היו נקראים יהודים על שם בחינת מסירות נפש על קידוש השם שלא המירו דתם להחיות נפשם, ועל כן דוקא מחמת מסירות נפש זו שבאה לידי פועל ממש הוא שזכו אותו הדור להיות בנפשם ממש מבחינת גילוי כל הבחינות ומדריגות היותר עליונים הנמשכות מעצמות אור אין סוף ברוך הוא... והיינו וקבל היהודים את אשר החלו לעשות בזמן מתן תורה, בבחינת גמר הקבלה דוקא".

וְלָכֵן, עַל יְדֵי זֶה המסירות נפש בפועל **נַעֲשָׂה הַגּוּף** של בני ישראל **מוּכְשָׁר שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת אֶצְלוֹ עִנְיַן הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן דְּ"קִבֵּל", כְּמוֹ שֶׁמֹּשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי** כמובא לעיל בתחילת המאמר שבמתן תורה היה משה רבינו 'מחיצה לעצמו' וכעת, כאשר 'וקבל היהודים' בימי אחשורוש היה כל אחד מישראל מוכשר לקבלת התורה כמשה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בְּמֹשֶׁה כְּתִיב[72] בתורה בפרשת מתן תורה **וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל, וּמְבוֹאָר בָּזֶה**[73], בתורת החסידות **שֶׁמֹּשֶׁה נִגַּשׁ לְקַבֵּל תּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֶה לְעַצְמוֹ כְּלוּם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָעֲרָפֶל** המסתיר ומטשטש את המציאות האישית, **שֶׁמּוֹרֶה עַל הֶעְדֵּר כָּל הָעִנְיָנִים וְהֶעְדֵּר כָּל הָרְצוֹנוֹת** האישיים,

1 עַם מָרְדְּכָי[67], הַיְינוּ, שֶׁזֶּהוּ עַם שֶׁהַנְהָגָתוֹ הִיא
2 כְּמוֹ הַנְהָגָתוֹ שֶׁל מָרְדְּכַי שֶׁלֹּא יִכְרַע וְלֹא
3 יִשְׁתַּחֲוֶה[68], וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים יְהוּדִים, שֶׁכָּל
4 הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה נִקְרָא יְהוּדִי[69], וְעַל זֶה
5 עָמְדוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ, לֹא רַק
6 לְרֶגַע אֶחָד (כְּמוֹ בְּהָרֶגַע שֶׁכָּפָה עֲלֵיהֶם הָר
7 כְּגִיגִית), אֶלָּא בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ (מִבְּלִי
8 הַבֵּט עַל שִׁינּוּיֵי הָעִתִּים וְהַזְּמַנִּים שֶׁבְּמֶשֶׁךְ
9 הַשָּׁנָה[70]), וְעַד שֶׁאֲפִילּוּ לֹא עָלָה עַל דַּעְתָּם
10 מַחֲשֶׁבֶת חוּץ חַס־וְשָׁלוֹם (שֶׁהֲרֵי אָז הָיְתָה
11 מִתְבַּטֶּלֶת הַגְּזֵירָה כו'), וְהַיְינוּ, שֶׁעָמְדוּ אָז
12 בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן דְּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וּמְסִירַת
13 נֶפֶשׁ בְּגוּפָם (בְּנוֹגֵעַ לְמַחֲשֶׁבֶת הַגּוּף), וְכַמְבוֹאָר
14 בָּזֶה[71] שֶׁהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא לֹא רַק בְּכֹחַ, אֶלָּא
15 מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל וּבְהַגּוּף. וְלָכֵן, עַל יְדֵי זֶה
16 נַעֲשָׂה הַגּוּף מוּכְשָׁר שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת אֶצְלוֹ עִנְיַן
17 הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן דְּ"קִבֵּל", כְּמוֹ שֶׁמֹּשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה
18 מִסִּינַי. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בְּמֹשֶׁה כְּתִיב[72] וּמֹשֶׁה
19 נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל, וּמְבוֹאָר בָּזֶה[73], שֶׁמֹּשֶׁה נִגַּשׁ
20 לְקַבֵּל תּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֶה לְעַצְמוֹ
21 כְּלוּם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָעֲרָפֶל, שֶׁמּוֹרֶה עַל הֶעְדֵּר כָּל

ו. 67) אסתר שם, ב. 68) מגילה יג, רע"א. 69) ראה ד"ה בלילה ההוא תשמ"ו פ"ג (סה"מ פורים ע' קסז). וש"נ. 70) ראה שערי אורה שם ד"ה יביאו לבוש מלכות שם. ד"ה וקבל היהודים פ"ח (צ, ב). 71) יתרו כ, יח. 72) ראה אוה"ת יתרו ס"ע א'ח ואילך — הובא באוה"ת מג"א ע' קסב. 73) תו"א מקץ לו, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אפילו הנעלים ביותר, **מִלְּבַד לִהְיוֹת כְּלִי קַבָּלָה לַתּוֹרָה, וְלָכֵן מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה** באופן הנעלה ביותר, מפני הביטול. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה** בדומה לאופן קבלת התורה על ידי משה **הָיָה אֵצֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּימֵי הַפּוּרִים, עַל יְדֵי עִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ הַנִּזְכָּר לְעֵיל,** שהרי גם תוכן ענין המסירות נפש הוא ביטול המציאות האישית והרצונות האישיים **כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן**[74] **שֶׁמְּסִירוּת נֶפֶשׁ הוּא עִנְיַן מְסִירַת** וביטול **הָרָצוֹן (כִּי נֶפֶשׁ הוּא עִנְיַן הָרָצוֹן, כְּמוֹ** לשון הכתוב בירמיה **אֵין נַפְשִׁי, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ אֵין רְצוֹנִי**[75]**), דְּהַיְינוּ, בִּיטּוּל כָּל הָרְצוֹנוֹת** של האדם **(עַל דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל** כנזכר לעיל**), וְעַל יְדֵי זֶה** המסירות נפש והביטול **נַעֲשָׂה אֶצְלָם הָעִנְיָן דְּוִקְבֵּל הַיְּהוּדִים, וְקִבֵּל לְשׁוֹן יָחִיד,** ולעיל נשאלה השאלה מהו הטעם לכך שנאמר כאן לשון יחיד אף שההמשך הוא 'היהודים', לשון רבים, והביאור הוא **כִּי עִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁכּוּלָּם מִשְׁתַּוִּים בּוֹ יַחַד**[76], כי מאחר שהמסירות נפש היא מתוך ביטול המציאות האישית והרצונות האישיים, נעלמים ההבדלים שבין בני האדם השונים, **וְכֵן עִנְיַן הַקַּבָּלָה** גם הוא אצל כולם בשווה, שכולם כאחד הם **בְּדוּגְמַת מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה.**

ז) **וְזֶהוּ וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת, שֶׁעַל יְדֵי עִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ (שֶׁמְּרוּמָּז בְּמַה שֶׁכָּתוּב וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים) שֶׁבִּימֵי הַפּוּרִים, גָּמְרוּ לְקַבֵּל מַה שֶׁהִתְחִילוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, וְהַיְינוּ, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת, הִנֵּה בִּימֵי הַפּוּרִים הָיָה גְּמָר וְסִיּוּם הָעִנְיָן דְּלַעֲשׂוֹת, סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה**[77]**, הַיְינוּ, שֶׁבְּמַעֲשֶׂה גּוּפָא הֲרֵי זֶה סוֹף הַמַּעֲשֶׂה, וְדַוְקָא בְּסוֹף מַעֲשֶׂה יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן שֶׁהוּא הַתְּחָלָה שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה**[78]. **וְכַמְּבוֹאָר בָּזֶה (בְּאוֹתִיּוֹת הַקַּבָּלָה), שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא מִצַּד חָכְמָה, וּלְמַעְלָה מִזֶּה, כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מִצַּד סוֹבֵב כָּל עָלְמִין, מִצַּד אֲרִיךְ וּמִצַּד עַתִּיק, דְּלֵית שְׁמָאלָא בְּהַאי עַתִּיקָא**[79] **(כִּי שָׁם הוּא עִנְיַן הָאַחְדוּת**[80]**), וּבְעַתִּיק גּוּפָא יֶשְׁנוֹ עִנְיַן רֵישָׁא דְּלָא אִתְיְדַע**[81]**, שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם מַה שֶׁהִתְחִילוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה,**

ביאור בדרך אפשר

וְהַיְינוּ, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה רק **הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת, הִנֵּה בִּימֵי הַפּוּרִים הָיָה גְּמָר וְסִיּוּם הָעִנְיָן דְּלַעֲשׂוֹת, סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה**[77], ומה שהיה תחילה במחשבה במתן תורה, נשלם בפועל בימי הפורים, והדיוק 'סוף מעשה' היינו, **שֶׁבְּמַעֲשֶׂה גּוּפָא** עצמו **הֲרֵי זֶה סוֹף הַמַּעֲשֶׂה** שלכאורה הוא החלק התחתון של המעשה, **וְדַוְקָא בְּסוֹף מַעֲשֶׂה יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן שֶׁהוּא הַתְּחָלָה שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה**[78] וראש ועיקר הענין. **וְכַמְּבוֹאָר בָּזֶה (בְּאוֹתִיּוֹת** במילים ובסגנון של **הַקַּבָּלָה), שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא מִצַּד חָכְמָה,** ספירת החכמה האלוקית העליונה **וּלְמַעְלָה מִזֶּה, כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מִצַּד סוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** האור האלוקי הבלי־גבול שאינו מתלבש בעולמות ובנבראים בהתלבשות פנימית אלא 'סובב' ו'מקיף' עליהם, היינו **מִצַּד אֲרִיךְ וּמִצַּד עַתִּיק,** כפי שהתורה היא מצד שתי הבחינות של 'כתר עליון' שלמעלה מהחכמה, הראשונה מעשר הספירות) הנקראות 'אריך אנפין' חיצוניות הכתר כנגד כוח הרצון שבנפש) ו'עתיק יומין' (פנימיות הכתר, כנגד כוח התענוג שבנפש) ועל 'עתיק' נאמר **דְּלֵית שְׁמָאלָא בְּהַאי עַתִּיקָא**[79] בעוד שבדרגות שלמטה מזה יש חלוקה ל'קוים', קו הימין שממנו מידת החסד וקו השמאל שממנו מידת הגבורה, וכן קו האמצעי שממנו מידת התפארת, וקו השמאל הוא שורש הצמצום וההעלם, הרי ב'עתיק' אין נתינת מקום לשמאל, כי העולמות והנבראים המוגבלים שנבראים על ידי הצמצום וההעלם של האין סוף, לא תופסים מקום **(כִּי שָׁם** ב'עתיק' **הוּא עִנְיַן הָאַחְדוּת**[80]**),** הראש שלא **וּבְעַתִּיק גּוּפָא יֶשְׁנוֹ עִנְיַן רֵישָׁא דְּלָא אִתְיְדַע**[81]**,**

---

74) ירמי' טו, א ובפרש"י. וראה לקו"ש ח"ב ע' 456 הערה 9. 75) תו"א מג"א צח, א. 76) פיוט לכה דודי. וראה שערי אורה שער הפורים ד"ה וקבל היהודים ספל"א (צח, סע"א). אוה"ת מג"א ע' קנד. ע' קעח. 77) ראה לקו"ש חי"ט ע' 384. וש"נ. 78) זח"ג (אד"ר) קכט, א. 79) ראה אוה"ת שבועות ע' קפח. ובכ"מ. 80) ראה זח"ג (אד"ז) רפח, ריש ע"ב. שער מאמרי רשב"י לזח"ב (ספרא דצניעותא) קעו, ב (ריש פרק א). לקו"ת דרושים ליוהכ"פ בסופן (עא, ריש ע"ד). 81) מגילה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

נודע (וכמבואר בליקוטי תורה לאדמו״ר הזקן: ״בחינת רישא עילאה הנקרא רישא דלא אתידע... אינו אלא שבו מלובש אור אין סוף ממש הנקרא עתיקא קדישא... ועיין בפירוש הספרא דצניעותא להאריז״ל... שכתב וזה לשונו: ודע דהוא רישא דלאו רישא אשר שם חביון עוז העצמות, הוא עצמו אינו משיג מה שיש בו וזהו פירוש דלא ידע ולא אתיידע מה דהוי ברישא דא, כביכול כאדם שאינו משיג מהות הנשמה שבו...) **שֶׁקָּשׁוּר** בחינת ׳רישא דלא אתידע׳ **גַּם עִם יְמֵי פּוּרִים שֶׁאָז הָעֲבוֹדָה הִיא עַד דְּלָא יָדַע**[82], כדברי הגמרא, חייב אדם לבסומי בפורים עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי׳, **שֶׁזֶּהוּ** עבודת ה׳ בדרגה של ׳לא ידע׳ הוא **עִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת**. **וְעַד** כדי כך גדולה ונעלית העבודה של פורים שענינה הוא מסירות נפש על־שכלית, ׳לא ידע׳ **שֶׁפּוּרִים הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר גַּם מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁבּוֹ נִיתְּנוּ לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת**[84], **שֶׁהֵם** לוחות האחרונות **אֵלּוּ שֶׁנִּתְקַיְּימוּ**[85], בשונה מלוחות הראשונות שנשברו, ולמרות גודל מעלת יום הכיפורים, פורים נעלה עוד יותר **כַּמּוּבָן מִמַּה שֶׁאִיתָא** מובא **בְּתִקּוּנֵי זוֹהַר**[86] **שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא כְּפוּרִים** (רק **כְּמוֹ פּוּרִים** ולא ממש כפורים), **וְהַיְינוּ, שֶׁפּוּרִים הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר.**

אָמְנָם לְאַחַר זֶה נֶאֱמַר קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זַרְעָם וּגוֹ׳, וּבְפָסוּק זֶה רַק הַכְּתִיב הוּא וְקִבֵּל (לְשׁוֹן יָחִיד), אֲבָל הַקְּרִי הוּא וְקִבְּלוּ (לְשׁוֹן רַבִּים). וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן דְּעַד דְּלָא יָדַע הִיא רַק בִּימֵי הַפּוּרִים, בְּדוּגְמַת הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל וּבְגָלוּי שֶׁהָיְתָה אָז, אֲבָל לְאַחֲרֵי זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה עַל פִּי טַעַם וָדַעַת, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת נִיכָּר בָּהּ שֶׁהִיא בָּאָה לְאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת. וְלָכֵן, כְּשֶׁהָעִנְיָן דְּפוּרִים נִמְשָׁךְ עַל זַרְעָם, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אֶצְלוֹ גּוּפָא, בַּיָּמִים שֶׁלְּאַחֲרֵי הַפּוּרִים, בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר[87], אֲזַי הָעִנְיָן דִּוְקִבֵּל לְשׁוֹן יָחִיד (שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל) הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְכַּסְיָא[88], שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַכְּתִיב, אֲבָל בְּאִתְגַּלְיָא הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דִּוְקִבְּלוּ, לְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַקְּרִי[89], שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ הַכְּתִיב שֶׁהוּא רַק בִּרְאִיַּית הָעַיִן, אֶלָּא הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל קְרִיאָה וְגִילוּי לְהַזּוֹלַת (אוֹ גַּם לְעַצְמוֹ, שֶׁאָזְנוֹ שׁוֹמַעַת מַה שֶּׁפִּיו מְדַבֵּר[90]), שֶׁזֶּהוּ אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה הוּא וְקִבֵּל (לְשׁוֹן יָחִיד), אֲבָל הַקְּרִי צורת הקריאה הוּא וְקִבְּלוּ (לְשׁוֹן רַבִּים), בשונה מהפסוק המבואר לעיל, ׳וקבל היהודים את אשר החלו לעשות׳ שבו המילה ׳וקבל׳ גם כתובה וגם נקראת ׳וקבל׳ לשון יחיד, כפי שממשיך ומבאר.

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן דְּעַד דְּלָא יָדַע למעלה מטעם ודעת, עבודה על־שכלית, **הִיא רַק בִּימֵי הַפּוּרִים, בְּדוּגְמַת הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל וּבְגָלוּי שֶׁהָיְתָה אָז,** בימי אחשורוש **אֲבָל לְאַחֲרֵי זֶה** אחרי ימי הפורים **צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה עַל פִּי טַעַם וָדַעַת,** ובאופן שגם השכל ושאר כוחות הנפש נעשים חדורים בעבודת ה׳ **אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת נִיכָּר בָּהּ** בעבודה שעל פי טעם ודעת **שֶׁהִיא בָּאָה לְאַחֲרֵי** ההקדמה של **הָעֲבוֹדָה דִּמְסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת** שהיתה בימי הפורים. **וְלָכֵן, כְּשֶׁהָעִנְיָן דְּפוּרִים נִמְשָׁךְ עַל זַרְעָם,** כאמור במגילת אסתר שענין הפורים לא היה רק באותו הדור אלא נמשך לדורות הבאים **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אֶצְלוֹ** אצל כל אדם העובד את ה׳ בפרט **גּוּפָא,** אצלו עצמו, **בַּיָּמִים שֶׁלְּאַחֲרֵי הַפּוּרִים, בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר**[87], **אֲזַי הָעִנְיָן דִּוְקִבֵּל לְשׁוֹן יָחִיד (שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ** שבזה כולם שווים, כי מסירות נפש היא ביטול המציאות האישית והיציאה מהגדרים **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל) הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל אִתְכַּסְיָא**[88], מכוסה ואינו ניכר בגלוי **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַכְּתִיב** שנשאר בכתב ואין לו ביטוי בגלוי, **אֲבָל בְּאִתְגַּלְיָא** בצורה גלויה, בצורת הקריאה, **הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דִּוְקִבְּלוּ, לְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַקְּרִי**[89], **שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ הַכְּתִיב שֶׁהוּא** ה׳כתיב׳ **רַק בִּרְאִיַּית הָעַיִן,** אבל אין לו ביטוי, **אֶלָּא הוּא** ה׳קרי׳ **בְּאוֹפֶן שֶׁל קְרִיאָה וְגִילוּי לְהַזּוֹלַת (אוֹ גַּם** גילוי **לְעַצְמוֹ, שֶׁאָזְנוֹ שׁוֹמַעַת**

ז, ב. 82) ראה תו״א שם צט, רע״ד. ובכ״מ. 83) תענית כו, ב (במשנה) ובפרש״י. גמרא שם ל, ב. 84) ראה תנחומא תשא לא. 85) תכ״א (נז, ב). וראה תו״א שם, ד ואילך. ובכ״מ. 86) לשון הכתוב — אסתר ט, כז־כח. 87) ראה גם תניא אגה״ק סי״ט. לקו״ת ויקרא ו, ד. וראה גם ד״ה ועתה ישראל תשכ״ז (תורת מנחם — סה״מ אב ע׳ ר). וש״נ. 88) תו״א מג״א צח, א. אוה״ת מג״א ע׳ קסה. 89) ראה ברכות יג, א. 90) אסתר ט, כח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מַה שֶּׁפִּיו מְדַבֵּר[90] וגם זו צורה של ביטוי וגילוי), **שֶׁזֶּהוּ** עבודה זו המרומזת בכך שה'וקיבל' בלשון יחיד מכוסה **אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה דְּכָל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ (לְאַחֲרֵי פּוּרִים), שֶׁעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ הוּא (רַק) בִּפְנִימִיּוּת** ובהעלם וכיסוי, **וְעַל זֶה** על המסירות נפש של ימי הפורים **מְיוּסֶּדֶת הָעֲבוֹדָה בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה עַל פִּי טַעַם וָדַעַת** שהיא אופן העבודה של כל השנה.

וְעִנְיַן זֶה של עבודת ה' למעלה מטעם ודעת בימי הפורים ופעולתה והשפעתה כל ימות השנה, גם כאשר העבודה היא על פי טעם ודעת **נִמְשָׁךְ בְּאוֹפֶן,** כלשון הכתוב במגילת אסתר **שֶׁזִּכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם**[91] של בני ישראל, לעולם אלא ימשיך לנצח **כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[92] **שֶׁאֲפִילוּ לֶעָתִיד לָבוֹא** בימות המשיח **כַּאֲשֶׁר כָּל הָעִנְיָנִים** של שאר המועדים **בְּטֵלִים, הִנֵּה יְמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה אֵינָם בְּטֵלִים** וימשיכו להתקיים ויחגגו אותם גם לעתיד לבוא, **וְכֵן מְגִילַת אֶסְתֵּר אֵינָהּ בְּטֵלָה, אֶלָּא זֶהוּ עִנְיָן נִצְחִי עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.**

וְעַד והשפעה והפעולה של ימי הפורים היא עד כדי כך **שֶׁמְּגֻאוּלַת פּוּרִים שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁאֲכַתִּי עַבְדֵי דַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָנַן**[93], כדברי הגמרא שגם לאחר נס פורים וביטול גזירת המן, עדיין עבדי אחשורוש אנחנו, ולכן אין אומרים הלל בפורים **בָּאִים בְּאוֹפֶן דְּמִיסְמַךְ גְּאוּלָה לִגְאוּלָה**[93] כדברי הגמרא שבשנה מעוברת ימי הפורים הם בחודש אדר שני, הסמוך לחודש ניסן, כדי לסמוך את גאולת פורים לגאולת פסח **וְעַד לַגְּאוּלָה** השלימה **שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר**[94] בנבואת מיכה **כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, שֶׁאָז** בעת הגאולה השלימה **יִהְיֶה הָעִנְיָן דְּיִשְׁקֵנֵי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ**[95], **לִימוּד תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ,** כפירוש רש"י על פסוק זה, "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין", "על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים, ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע, ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות פיהו" **שֶׁזֶּהוּ** תורתו של משיח היא **לִימוּד הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, שֶׁבְּאוֹפֶן זֶה יְלַמֵּד מָשִׁיחַ תּוֹרָה אֶת הָעָם כּוּלּוֹ**[96].

וכמבואר ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן:

"משיח... ילמד דעת לכל העם בהשגת פנימית התורה. כי אם לפי פשוטו שילמוד תורה הנגלות לנו ולבנינו, אינו מובן איך יוכל האחד לשאת ריבוא רבבות אנשים... אלא הענין כי אז יהיה הלימוד בפנימית התורה... וזהו פירוש ארא נפלאות, ארא דייקא בבחינת ראיה ממש שלמעלה מבחינת שמיעה והבנה שהיא על ידי אותיות לכן אינו דומה כלל שמיעה לראיה. וענין ראיה זו בבחינת חכמה עצמה ממש יובן ע"ד מ"ש בפרי עץ חיים שער קריאת שמע שעל המטה פרק א גבי האריז"ל שבשעת השינה ביום השבת שמע בישיבה של מעלה בפרשת בלק ובלעם דברים נפלאים מה שלא יכול לפרשם בשמונים שנים רצופים. וזה תמוה לכאורה איך יכול לתפוס במחשבתו בשעה אחת מה שצריך לומר בדבור פ' שנה... בבחינת ראיה דהיינו ראיית עצמיות החכמה... שיתכן שמה שמשיג בבחינת ראיית החכמה בשעה ושתים כשירצה להלבישה באותיות יצטרך על זה זמן ס' או פ' שנה...".

וְכָל זֶה כל המעלות הנפלאות שיהיו לעתיד **נַעֲשָׂה** נפעל **עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ** שבני ישראל עובדים את ה' **בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת**[97] **בִּתְנוּעָה דְּמִסְירַת נֶפֶשׁ,** כמו בימי אחשורוש, כמבואר לעיל באריכות **וּבִפְרָטִיּוּת הֲרֵי זֶה** העבודה במסירות נפש **דַּוְקָא בְּדָרָא דְּעִקְבְתָא דְּמְשִׁיחָא**[98] הדורות הקרובים לביאת המשיח שאז יש מדרגות יותר נמוכות בעניני הבנה והשגה, אבל דווקא בדורות אלו גוברת מעלת הפשיטות והתמימות, ומכוחה בני ישראל מוסרים נפשם על התורה ומצוות **(וְכַמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[99] בתורת החסידות **שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב**[100] **וְהָאִישׁ מֹשֶׁה**

1 דְּכָל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ (לְאַחֲרֵי פּוּרִים), שֶׁעִנְיַן
2 הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ הוּא (רַק) בִּפְנִימִיּוּת, וְעַל זֶה
3 מְיוּסֶּדֶת הָעֲבוֹדָה בִּמְדִידָה וְהַגְבָּלָה עַל פִּי טַעַם
4 וָדַעַת.

5 **וְעִנְיַן** זֶה נִמְשָׁךְ בְּאוֹפֶן שֶׁזִּכְרָם לֹא יָסוּף
6 מִזַּרְעָם[91], כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[92] שֶׁאֲפִילוּ
7 לֶעָתִיד לָבוֹא כַּאֲשֶׁר כָּל הָעִנְיָנִים בְּטֵלִים הִנֵּה יְמֵי
8 הַפּוּרִים הָאֵלֶּה אֵינָם בְּטֵלִים, וְכֵן מְגִילַת אֶסְתֵּר
9 אֵינָהּ בְּטֵלָה, אֶלָּא זֶהוּ עִנְיָן נִצְחִי עַד סוֹף כָּל
10 הַדּוֹרוֹת. וְעַד שֶׁמְּגֻאוּלַת פּוּרִים שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן
11 שֶׁאֲכַתִּי עַבְדֵי דַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָנַן[93], בָּאִים בְּאוֹפֶן
12 דְּמִיסְמַךְ גְּאוּלָה לִגְאוּלָה[93] לִגְאוּלָה דְּפֶסַח, וְעַד
13 לַגְּאוּלָה שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר[94] כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ
14 מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, שֶׁאָז יִהְיֶה הָעִנְיָן דְּיִשְׁקֵנִי
15 מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ[95], לִימוּד תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ,
16 שֶׁזֶּהוּ לִימוּד הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, שֶׁבְּאוֹפֶן
17 זֶה יְלַמֵּד מָשִׁיחַ תּוֹרָה אֶת הָעָם כּוּלּוֹ[96]. וְכָל זֶה
18 נַעֲשָׂה עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן
19 הַגָּלוּת[97] בִּתְנוּעָה דְּמִסְירַת נֶפֶשׁ, וּבִפְרָטִיּוּת הֲרֵי
20 זֶה דַּוְקָא בְּדָרָא דְּעִקְבְתָא דְּמְשִׁיחָא[98] (וְכַמְבוֹאָר
21 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[99] שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב[100] וְהָאִישׁ מֹשֶׁה

---

91) מדרש משלי פ"ט, ב. ועוד. וראה רמב"ם סוף הל' מגילה. 92) מגילה יד, א. 93) שם ו, ב. 94) מיכה ז, טו. 95) שה"ש א, ב ובפרש"י. 96) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט. לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ. 97) ראה תניא רפל"ז. 98) ראה סה"מ תרמ"ח ע' קפז ואילך. תרפ"ה ע' רנח ואילך. תש"ט ע' 118 ואילך. ובכ"מ. 99) ראה סה"מ תרפ"ט ע' סט. וש"נ. 100) בהעלותך יב, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בתורה **וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, הֲרֵי זֶה בִּמְיוּחָד בְּנוֹגֵעַ לְדָרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא** שמשה רבינו הרגיש ענוה במיוחד לגבי דורות אלה, כי בהם ישנו ענין המסירות נפש במיוחד), **וְעַל זֶה מִתְבָּרְכִים** (מ'ווינְטְשְׁט זִיךְ מאחלים לעצמם) **כֵּן** ('כן' במשמעות של תפילה ובקשה **הַלְוַאי**) **בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךְ**[101], שיהיה גילוי אלוקות וקרבה לאלוקות כאשר נמצאים 'בקודש', במעמד ומצב רוחני וקדוש נעלה **בְּאוֹתָהּ תְּנוּעָה** של שאיפה וצמאון להתקרב לאלוקות **שֶׁבָּהּ עָמְדוּ** כאשר היו **בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף**[102] במעמד ומצב של ריחוק מאלוקות והעלם והסתר על גילוי אלוקות (**כְּתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב**[103]). **וּמִזֶּה** ממעשינו ועבודתינו בלימוד התורה וקיום המצוות במסירות נפש בזמן הגלות **בָּאִים — בְּאוֹפֶן דְּתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ**[104] כמבואר בחסידות שלימוד התורה בעולם הזה הוא הכנה ללימוד התורה בגן עדן, והרבי מוסיף ומבאר שכך גם לימוד התורה בזמן הגלות הוא הכנה ללימוד תורתו של משיח — **לְלִימוּד תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, וְעַד לְקִיּוּם הַיִּעוּד**[105] האמור בנבואת ישעיה שלימוד התורה וידיעת וגילוי האלוקות בימות המשיח יהיו באופן של **מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוָּיָ' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים** היינו שכל המציאות כולה תהיה 'מלאה' ו'מכוסה' בגילוי אלוקות וידיעת אלקות.

ביאור בדרך אפשר

1 עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, הֲרֵי
2 זֶה בִּמְיוּחָד בְּנוֹגֵעַ לְדָרָא דְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא),
3 וְעַל זֶה מִתְבָּרְכִים (מ'ווינְטְשְׁט זִיךְ) כֵּן (הַלְוַאי)
4 בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִיךְ[101], בְּאוֹתָהּ תְּנוּעָה שֶׁבָּהּ עָמְדוּ
5 בְּאֶרֶץ צִיָּה וְעָיֵף[102] (כְּתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב[103]).
6 וּמִזֶּה — בָּאִים — בְּאוֹפֶן דְּתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ[104] —
7 לְלִימוּד תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, וְעַד לְקִיּוּם הַיִּעוּד[105]
8 מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוָּיָ' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים.

101) תהלים סג, ג. 102) שם, ב. 103) כש"ט הוספות סימן סד. וש"נ. 104) פסחים נ, א. וש"נ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 19. ע' 580 הערה 8. 105) ישעי' יא, ט. וראה רמב"ם סוף הל' מלכים.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח שבט, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יצחק זלמן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ שלו דיו"ד שבט אשר אקראהו בל"נ בעת רצון על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בהזדמנות זו הנני להעיר איזה פרטים בהביולעטען דאדר שקבלתי זה עתה וכיון שתקותי שיוכל לתקן את זה, והוא: א) אין מזכיר כלל ע"ד מחצית השקל לא בעמוד א' ולא בעמוד ב', ובפרט נוגע בשנה זו שחל במוצש"ק. ב) בנוגע למשלוח מנות צריך להוסיף שצ"ל במינים של מאכל דוקא. ג) בסוף עמוד ב' לאחר המלה "נחת" טוב להוסיף ולהדגיש "דזשואיש נחת". ד) בעמוד ג' בנוגע להאבלים, מהנכון להוסיף הנוסח המקובל הנהוג בישראל "המקום ינחם אותם בתוך אבלי ציון וירושלים" ומלבד נחיצות הדבר מצד עצמו, כיון שפונים להאבלים, הרי צריך לנצל כל הזדמנות לפרסום דיני ומנהגי ישראל. ה) בעמוד ד' וכן בסוף עמוד ג' ובכלל בכל מקום שמביאים שמות כמה אנשים, הנה אחת העצות להמנע מטענות ותרעומות בהקדמת פלוני לפלוני, הוא לסדר השמות ע"פ אל"ף בי"ת... דא"ג ראיתי בעמוד ג' שמביא בימי החדש המאורעות שקרו בו מחיי עם ישראל, ויוכל להועיל בזה הספר "דבר יום ביומו" שבשנים האחרונות נדפס עוה"פ.

המחכה לבשו"ט בכל הנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר ראשון ה'תשנ"ב.

א. פרשת תצוה היא הפרשה היחידה בתורה[1] לאחרי לידת משה בשבעה באדר[2] (ראשון[3]) שלא נתפרש בה שמו של משה.

ומצינו שתי טעמים בדבר: (א) כיון שבשבעה באדר (ראשון[4]) מת משה[2], נרמז זמן הסתלקותו בכך שלא נזכר שמו בפרשה בתורה שקריאתה בסמיכות לזמן הסתלקותו[5]. (ב) כיון שאמר משה "ואם אין מחני נא מספרך"[6], ו"קללת חכם אפילו על תנאי (ולא נתקיים התנאי) באה"[7], לכן, אף שהקב"ה נענה לבקשתו (ובמילא לא נתקיים התנאי), מ"מ, נתקיים ה"מחני" מפרשה אחת בתורה[8].

ובשתי הטעמים — דרוש ביאור והסבר[9]:

א) בנוגע להטעם דמיתת משה בשבעה באדר — כיון ש"בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", "כדאי (הוא יום[10]) הלידה שתכפר על המיתה"[11] [כמודגש בביטול שמחת המן (וגזירתו כו') כש"נפל .. פור בירח שמת בו משה", כיון ש"לא הי' יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד"[2]], למה נקבע בתורה הרמז על זמן מיתתו של משה (ע"י שלא נתפרש שמו) ולא על זמן לידתו שמכפר על המיתה[12]?

ב) בנוגע להטעם דאמירת "מחני נא מספרך"[13] — כיון שאמירה זו (היתה לאחרי י"ז תמוז[14], ו)נכתבה בתורה בפרשת תשא (שלאחרי פרשת תצוה), למה נרמז קיומה (בסמיכות לשבעה באדר, ו)בפרשת תצוה[15] (ובפרט להדעות[16] שפרשת תצוה נאמרה לפני חטא העגל)?

ג) גם צריך להבין הקשר והשייכות דב' הטעמים זל"ז, שלהיותם טעמים על אותו ענין, מסתבר לומר שיש קשר ושייכות ביניהם[17], כדלקמן.

ב. ויובן בהקדים הביאור בגודל העילוי דלידת משה בשבעה באדר (יום שמחה[18]) שפועל על כל חודש אדר:

בנוגע לחודש אדר — איתא בגמרא[2] "כיון שנפל פור בחודש אדר שמח (המן) שמחה גדולה, אמר

---

1) "עד משנה תורה" (פי' הרא"ש), שבכמה פרשיות (עקב, ראה, שופטים, תצא ונצבים) לא נזכר שמו של משה. ויש לומר, שכיון ש"משנה תורה" הו"ע אחד והמשך אחד, "אלה הדברים אשר דבר משה גו'" שבסוף שנת הארבעים סמוך למיתתו, חזר על כל דברי התורה (בכל הפרשיות שבד' הספרים) ובאופן ש"מדבר בעד עצמו" (ולא כ"שלישי המדבר" כבספרים שלפנ"ז (פתיחת הרמב"ן עה"ת)) — ה"ז נחשב (בענין זה) כמו פרשה אחת שבתחילתה ובראשיתה נזכר שמו של משה (ראה לקו"ש ח"ב ע' 675).

2) מגילה יג, ב.

3) ראה סוטה יב, ב: "אותה שנה (שנולד משה) מעוברת היתה" (ונולד באדר ראשון). וראה לקו"ש חכ"ו ע' 204 (פרטי הדעות והשקו"ט בזה).

4) ראה מכילתא בשלח טז, לה: "שנת עיבור היתה" (ומת באדר ראשון). וראה לקו"ש חט"ז ע' 342 (פרטי הדעות והשקו"ט בזה).

5) מאור עינים פרשתנו. ועוד.

6) תשא לב, לב.

7) מכות יא, סע"א ובפרש"י.

8) פי' הרא"ש ובעה"ט ריש פרשתנו. וכ"ה ברבותינו בעה"ת ובחיי תשא שם. זו"ח שה"ש בתחלתו (ס, ג). וראה זח"ג רמו, א.

9) ויש לומר, שלכן יש צורך בב' הטעמים (ובלשון הגמרא: "וצריכא"), דיש בזה מה שאין בזה.

10) כ"ה גירסת רש"י שבע"י.

11) מגילה שם ובפרש"י. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ו בתחלתו.

12) ראה עד"ז לקו"ש חט"ז ע' 343 ואילך — בנוגע לקביעת ז' אדר ליום תענית (בגלל מיתת משה), ולא ליום שמחה (בגלל לידת משה).

13) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 173, ובהערות שם.

14) "בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות, ובי"ח שרף את העגל ודן את החוטאים, ובי"ט עלה (לבקש רחמים), שנאמר (תשא לב, ל) ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם וגו'" (פרש"י שם לג, יא) — ובהמשך לזה אמר "ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא".

15) ראה לקמן הערה 17.

16) זח"ב קצה, א. רכד, א. רמב"ן ר"פ ויקהל. וכן משמע מרמב"ן וראב"ע ר"פ תרומה.

17) בהשקפה ראשונה יש לומר, שהשייכות שביניהם היא בצירופם יחד — שהקיום ד"מחני" הוא בפרשה שקורין בסמיכות לזמן מיתת משה* (ועפ"ז תתורץ השאלה למה נקבע בפרשת תצוה דוקא). אבל, מסתבר יותר לומר שיש גם קשר ושייכות בתוכנם של ב' הטעמים — מיתת משה בשבעה באדר, ואמירתו "מחני נא".

18) ראה נזיר יד, א, ובתוד"ה אמר. ועד"ז בפי' הרא"ש שם.

*) אף שבספרים שהובא הטעם ד"מחני נא" לא נזכר ע"ד הקשר למיתתו בשבעה באדר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא הי' יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", היינו, שלידת משה בשבעה באדר פועלת ביטול והפיכת גזירת המן בחודש אדר, באופן ש"החודש גו' נהפך גו' לשמחה"[19], ולכן "משנכנס אדר מרבין בשמחה"[20], ו"אדר (ד)בריא (תקיף[21]) מזלי'"[22] — מעלה מיוחדת בחודש אדר שלא מצינו דוגמתה בשאר חדשי השנה.

וצריך להבין:

מפשטות דברי הגמרא מוכח רק שלידת משה בחודש אדר מבטלת (ומכפרת על) הענין הבלתי־רצוי שבמיתתו בחודש זה (שבגלל זה הי' המן "שמח שמחה גדולה"), ולכאורה אין ראי' שבגלל זה תגדל מעלתו של חודש זה יותר מכל שאר חדשי השנה?

שאלה זו מתחזקת יותר ע"פ המבואר במדרשי חז"ל פרטי הענינים דהגורל דהמן:

"כשאמר[23] המן הרשע לאבד את ישראל אמר היאך אני שולט בהן הריני מפיל גורלות .. התחיל בחודש ניסן ועלה בו זכות פסח, באייר זכות פסח קטן וכו'", והולך ומונה הזכויות של כל י"א חדשי השנה, עד ש"עלה ראש חודש אדר ולא מצא בו שום זכות", "חזר ובדק במזלות, טלה זכות פסח .. שור נמצא זכות יוסף וכו'", והולך ומונה זכות המזלות דכל י"א חדשי השנה, עד ש"בא לו מזל דגים שהוא משמש בחודש אדר ולא נמצא לו זכות[24], ושמח מיד ואמר, אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות, ולא עוד אלא שבאדר מת משה רבן[25], והוא לא ידע שבאחד[26] באדר מת משה ובאחד[26] באדר נולד משה, ואמר כשם שהדגים בולעין כך אני בולע אותן, אמר לו הקב"ה, רשע, דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין, ועכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין".

ובזה מודגש יותר (לכאורה) שלידת משה רק מבטלת הענין הבלתי־רצוי שבמיתתו, בדוגמת ביטול האפשרות ד"אני בולע אותן" כיון ש"פעמים (כולל ובמיוחד "עכשיו") בולעין", אבל החודש עצמו נשאר במעמד ומצב ש"אין לו זכות ומזלו אין לו זכות", ובודאי לא באופן שיש בו מעלה וזכות יתירה לגבי שאר חדשי השנה?

ג. ויש לומר הביאור בזה:

ע"פ הידוע[27] שביום הולדתו של אדם "המזל השולט ביום ההוא עוזר לו"[28], היינו, שהמזל דהיום עוזר להאדם ש"מזלו (של האדם) גובר" (כלשון הכתוב[29] "וגבר ישראל"), יש לומר, שביום הולדתו של משה — "משה הוא ישראל[30] וישראל הם משה .. נשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל"[31] (וכיון ש"אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא"[32], כולל משה את כל בנ"י עד סוף כל הדורות) — גובר מזלם של ישראל[33].

ומזה מובן גם בנוגע להמזל דהחודש — שבחודש שנולד בו משה ("הוא ישראל") עוזר המזל של החודש להתגברות המזל דישראל, ולכן "אדר דבריא ותקיף מזלי'", היינו, שלידת משה

---

19) אסתר ט, כב. — ולהעיר, שמפסוק זה למדים ש"כל החודש כשר לקריאת המגילה" (ירושלמי מגילה פ"א ה"א — הובא בשו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ז וברמ"א שם).

20) תענית כט, סע"א. ובפרש"י: "ימי נסים היו לישראל פורים ופסח" — שהתחלת וסיבת הנס דפסח (יצי"מ) היא בלידת מושיען של ישראל בז' אדר (ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 344 ואילך).

21) גירסת הרא"ש.

22) שם, רע"ב.

23) אסת"ר פ"ז, יא (וראה לקמן שוה"ג להערה 168).

24) ומ"ש "וידגו לרוב בקרב הארץ", וארז"ל (ברכות כ, סע"א. וש"נ) "מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם וכו'" (כקושיית היפה ענף שם) — ראה לקמן הערה 75.

25) ושאני "מרחשון זכות שרה אמנו שמתה בו" — ש"חושבו לזכות שמתה מצער בשורת העקידה" (חידושי הרד"ל ופי' יפה ענף שם).

26) כ"ה ("באחד") הגירסא באסת"ר שלפנינו. ובפי' יפה ענף: "בשביעי באדר מת משה ובשביעי באדר נולד כצ"ל, וילפינן זה מקראי בקדושין ל"ח ע"א". וראה לקמן הערה 34.

27) ראה התוועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 460 ואילך, ח"ג ע' 152 ואילך, ובהנסמן שם.

28) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח, ובקה"ע שם.

29) בשלח יז, יא.

30) ולהעיר ממ"ש (בהעלותך יא, כא) "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו" (ראה לקו"ת בהעלותך לא, ד. לג, ב. ובכ"מ), וכידוע ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה" (תניא רפמ"ב).

31) פרש"י חוקת כא, כא.

32) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א). וראה ב"ר פנ"ו, ז. זח"ג רעג, א.

33) וע"ד מ"ש (בשלח שם) "והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל". — ולהעיר, שפסוק זה קורין בפורים, שהתחלתו בשבעה באדר, ויש לומר, שבזה מרומז שהנתינת־כח להנס דפורים הו"ע "וגבר (מזלם של) ישראל" בלידת משה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

("הוא ישראל") בשבעה באדר פועלת על כל החודש[34] שבו גובר (בריא ותקיף) מזלם של ישראל.

ועפ"ז יש לומר, שסיום דברי המדרש "והוא לא ידע שבשבעה באדר .. נולד משה" הוא תשובה גם על זה ש"אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות" — שאין צורך בהזכות של אדר ומזלו (כבשאר החדשים, שיש צורך בזכות של החודש והמזל שלו, "זכות פסח" וכיו"ב), בגלל שישנו ענין נעלה יותר מהזכות של החודש ומזלו — (התגברות) המזל דישראל, כיון שלידת משה ("הוא ישראל") בחודש אדר פועלת העזר דמזל החודש (אף שאין לו זכות) להתגברות המזל דישראל[35].

ד. ויש לומר, שהתגברות מזלם של ישראל בחודש אדר (בגלל לידת משה) ניכרת גם בכך שחודש אדר הוא חודש העיבור[36], חודש כפול (ב' חדשים, ששים יום), ועל ידו דוקא נשלם החסרון דשנת הלבנה לגבי שנת החמה[37], ועד לאופן של שלימות ותמימות ("שנה תמימה"[38]) יותר משנת החמה[39] — כי, מכל "חדשי השנה (ש)הם חדשי הלבנה"[40] השייכים לישראל ש"דומין ללבנה ומונין ללבנה"[41] ו"עתידים להתחדש כמותה"[42] (משא"כ אוה"ע שדומין ומונין לחמה[41]), גדלה מעלתו של חודש אדר ("בריא ותקיף מזלי'") שבו גובר מזלם של ישראל.

וכמה פרטים בזה:

א) אדר דשנת העיבור כולל שני חדשים — שהחידוש דמולד הלבנה, שרומז על החידוש דישראל, הוא באופן ד"כפלים (לתושי')"[43].

ב) באדר דשנת העיבור יש ששים יום — שרומז על הענין דביטול בששים, היינו, נתינת־כח לביטול כל ענינים בלתי־רצויים[44] והפיכתם לטוב, ועד שראויים לאכילתם של ישראל להיות דם ובשר כבשרם, כמשל "דברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש"[45].

ג) ועוד ועיקר: על ידו נעשית השלימות דכל חדשי הלבנה שמשתווים לשנת החמה — שרומז על קיום היעוד[46] "והי' אור הלבנה כאור החמה וגו' שבעתיים כאור שבעת הימים", לעתיד לבוא, כש"עתידים להתחדש כמותה".

וכל זה מודגש יותר בקביעות שנה זו שר"ח אדר ראשון חל ביום שלישי וביום רביעי:

יום שלישי שהוכפל בו כי טוב[47] — "כפליים לתושי'", ומתקן גם הענין הבלתי־רצוי דיום שני (שנבראת בו מחלוקת[48]), "אחד לגמר מלאכת השני ואחד לגמר מלאכת היום"[47],

ויום רביעי — שבו נתלו "שני המאורות הגדולים"[49], שרומז "שיהי' אור הלבנה כאור החמה כאור שבעת ימי בראשית, כמו שהיתה קודם מיעוטה שנאמר ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים"[42].

---

34) ועפ"ז יש לבאר הדיוק באסת"ר "באחד באדר נולד משה" (שבודאי לא פליג על המפורש בקידושין שילפינן מקראי שמיתת ולידת משה בשבעה באדר, כנ"ל הערה 26) — שהכוונה היא להדגיש הפעולה על כל החודש, מאחד באדר, שכולל כל ימי החודש.

35) ועפ"ז יש לבאר המשך דברי המדרש "אמר (המן) כשם שהדגים בולעין כך אני בולע אותן, אמר לו הקב"ה, רשע, דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין, ועכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין" (דלכאורה, כיון ש"דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין", מהו ההכרח ש"עכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין") — שמצד מזלו של אדר (מזל דגים) ישנה אפשרות לכאן ולכאן ("פעמים נבלעין ופעמים בולעין"), אלא, שלידת משה ("הוא ישראל") באדר פועלת שהמזל דאדר עוזר להתגברות מזלם של ישראל ("עכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין").

36) ועפ"ז יומתק שלידת משה היתה באדר ראשון, בשנה מעוברת (כנ"ל הערה 3).

37) ש"יתירה שנת החמה על שנת הלבנה קרוב מאחד עשר יום" (רמב"ם הל' קידוה"ח פ"א ה"ב. וראה שם פ"ו ה"ד. פ"י ה"א).

38) ערכין לא, א — במשנה. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ב ה"ה.

39) שהרי, בשנת החמה ישנם שס"ה ימים, ובשנת העיבור (שלימה, שחשון וכסלו מלאים) ישנם שפ"ה ימים — יתרון של עשרים יום, שנוסף על מילוי החסרון די"א יום, יש בו גם "מקדמה" לשנה הבאה (ראה מפרשי הרמב"ם הל' קידוה"ח שם).

40) רמב"ם ריש הל' קידוה"ח.

41) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.

42) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

43) ל' הכ' — איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.

44) ומרומז ב"(כפלים ל)תושי'" — ש"תושי'" קאי על התשת כח הסט"א כו' (תו"א יתרו סז, ב. ובכ"מ).

45) תניא פכ"ז.

46) ישעי' ל, כו.

47) פרש"י בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו).

48) ב"ר שם.

49) בראשית א, טז. פרש"י שם, יד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועוד ועיקר – צירוף ב' הימים דר"ח אדר ראשון, שלישי ורביעי, ג' וד': הצירוף דג' (שלישי) וד' (רביעי) הוא "גד"[50], שפירושו "מזל טוב"[51], שבזה מודגש עוד יותר הענין ד"בריא ותקיף מזלי'". וענין זה קשור עם לידת משה בשבעה באדר – כמרומז בצירוף המספרים ג' וד' יחדיו שעולים שבעה[52], היינו, שלידת משה בשבעה באדר פועלת התגברות המזל ("בריא ותקיף מזלי'") בכל חודש אדר, שנכלל בב' הימים דראש חודש, ג' וד', "גד", "מזל טוב" (בריא ותקיף).

ה. ויש לבאר תוכן הענין דהתגברות מזלם של ישראל (מצד לידת משה) בחודש אדר – בעומק יותר:

"מזל" דישראל – קאי על שרש הנשמה למעלה, כידוע[53] שירידת הנשמה למטה להתלבש בגוף היא הארה מהנשמה בלבד, אבל עיקר הנשמה ומקורה נשאר למעלה, ונקראת "מזל" ("אדם (ד)אית לי' מזלא"[54] ו"הכל תלוי במזל"[55]), מלשון "נוזל", שהוא המקור להיות נוזל ממנו ההשפעה ורוח חיים.

וזה שאמרו חז"ל[56] "אין מזל לישראל" – קאי על מזלות השרים וכוכבים אשר חלק לכל העמים[57], שישראל הם למעלה ממזלות אלו, אבל גם לישראל יש מזל, ואדרבה, המזל דישראל הוא נעלה יותר באין־ערוך משאר המזלות, כי, המזל שלהם הוא מבחי' "אַיִן" (ע"ד מ"ש[58] "והחכמה מאין תמצא"), אין שאינו מושג (ולכן יש בהם ענין המס"נ שלמעלה מהשכל).

וענין זה מודגש בלידת משה (בחודש אדר) שהיא גם הלידה דישראל ("משה הוא ישראל") – כי, לידה קשורה עם עצם המציאות שלמעלה משם (שהרי בעת הלידה אינו נקרא בשם)[59], ורומז על עצם הנשמה שלמעלה מ"חמשה שמות (ש)נקראו לה"[60] (למעלה אפילו מ"יחידה" שגם היא "שם" לעצם הנשמה[61]), וזהו תוכן הענין דהתגברות מזלם של ישראל, עצם הנשמה, בחינת "אין" (בחודש אדר).

ועפ"ז יש לבאר הקשר והשייכות דלידת משה לפורים (שהמן לא הי' יודע שבשבעה באדר נולד משה) – כי, "אנו רואים שכל הימים שהיו בנ"י בסכנה מפני גזירת המן .. היו כולם בבחי' מס"נ ממש[62] .. כי בכל שעה ושעה היו מוכנים למסור נפשם להריגה ולא לעבור דת ח"ו", "מסירת נפש על קדוש השם, שהרי אם רצו להמיר דתם לא הי' המן עושה להם כלום, שלא גזר אלא על היהודים, אלא שהם מסרו עצמן למות כל השנה כולה, ולא עלה להם מחשבת חוץ ח"ו"[63], והכח לזה הוא ע"י התגלות עצם הנשמה, שזהו תוכן הענין דלידת משה (בחודש אדר[64]), גילוי (לידה גם מלשון גילוי) העצם דישראל.

ויש לומר, שענין זה מרומז גם בלשון חז"ל ש"אדר בריא ותקיף מזלי'" – שהמזל הוא באופן של חוזק ותוקף (ע"ד "וגבר ישראל"):

כיון שבאדר מתגבר מזלם של ישראל, בחינת "אין", עצם הנשמה – אזי מתגלה החוזק והתוקף ("בריא[65] ותקיף") דעצם הנשמה ("מזלי'"), נקודת היהדות שבכאו"א מישראל, שיש בו החוזק והתוקף למסור נפשו על קדושת שמו ית'.

---

50) וגם "דג" – מזלו של חודש אדר (מזל דגים).
51) ויצא ל, יא ובפרש"י.
52) וי"ל שרומז על "שבעותיים כאור שבעת הימים".
53) לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.
54) שבת נג, ב. וש"נ.
55) זח"ג קלד, רע"א. קפט, רע"ב.
56) שבת קנו, א.
57) כלשון הכתוב – ואתחנן ד, יט.
58) איוב כח, יב.
59) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 205. וש"נ.
60) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לז.
61) ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 56. וש"נ.
62) ועל שם זה נקראים בכל המגילה "יהודים" – ע"ש ההודאה והמס"נ שמצד נקודת היהדות (ראה תו"א מג"א צז, א. צט, א. ובכ"מ).
63) תו"א שם צז, א. קכ, ד (בהוספות). ובכ"מ.
64) ולכן נפל הגורל על חודש אדר, ו"על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור" (אסתר ט, כו), "הפור הוא הגורל" (שם ג, ז. ט, כד) – ש"גורל" רומז על עצם הנשמה, שהתקשרותה עם הקב"ה היא באופן שלמעלה מטעם ודעת, מסירת נפש, שהיתה בגלוי בימי הפורים (ראה תו"א שם קכא, א. קכג, ג ואילך. ובכ"מ).
65) וי"ל ע"ד הרמז – ש"בריא" הוא בר י"א: י"א – רומז על העצם דישראל שקשור עם בחי' "אחד עשר" (י"א), "אנת הוא חד ולא בחושבן", "אחד" שלמעלה מעשר ספירות, מצד בחינת ה"יחידה", עצם הנשמה שלמעלה מעשר כחות. ו"בר" י"א – פירושו (כמו "בן חורין") שמציאותו היא המציאות די"א. ועוד י"ל, ש"בר" הוא מלשון גילוי (ראה חולין מג, ב. כש"ט הוספות ס"ד ואילך. וש"נ), היינו, שבחי' הי"א היא בגילוי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולהוסיף, שענין זה מרומז גם בשמו של החודש — "אדר" — שפירושו תוקף וגבורה[66], כמארז"ל[67] "הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהם אדר, שנאמר[68] אדיר במרום ה'", "כלומר שאדר לשון קיום וחוזק ולכן נקרא אדר"[69], היינו, שבחודש זה מודגש החוזק והתוקף דישראל, שנקראו "אדירים", כמארז"ל[70] "אדירים אלו ישראל[71], שנאמר[72] ואדירי כל חפצי בם", "אדיר מלשון חוזק ואומץ .. להתחזק בעבודת בוראם"[73], כולל ובמיוחד "החוזק והאומץ למס"נ באחד שלמעלה מהשכל"[74].

ועפ"ז יש לבאר הפירוש (ע"ד הרמז) בדברי המדרש "אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות" — שלאחרי הידיעה ש"באדר .. נולד משה", שמצד זה גובר מזלם של ישראל בחודש אדר, אזי מתגלה שבחינת "אין" (ה"מזל לישראל") הוא הזכות של אדר ומזלו[75].

ו. ויש להוסיף ולבאר השייכות דלידת משה לשבעה באדר דוקא:

שבעה באדר מורה על השלימות דחודש אדר — שבעה ימים רצופים שכוללים כל שבעת ימי השבוע, שבעת ימי בראשית, ימי הבנין (כללות העולם)[76], כפי שהם בחודש אדר, שבזה מרומז שהמעלה והשלימות דחודש אדר ("אדיר במרום ה'") נמשכת וחודרת ומתגלה בגדרי העולם.

ומרומז בשמו של החודש — "אדר" — א' דר, שרומז על המשכת וגילוי האל"ף (אלופו של עולם) בעולם להיות לו ית' דירה בתחתונים[77]. ובהדגשה יתירה בשבעה באדר — שרומז על עשיית הדירה (דר) לאלופו של עולם (א') בשבעת ימי הבנין.

וענין זה מודגש גם בלידת משה (בשבעה באדר) — כמארז"ל[78] ש"בשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אור", היינו, שלידת משה פעלה אור (גילוי אלקות) בכל הבית (גדרי העולם).

ומודגש עוד יותר בעבודתו ופעולתו במשך ימי חייו (שנכללים בלידתו בשבעה באדר) — שעל ידי פעולתו בהקמת המשכן נעשה עיקר ושלימות המשכת וגילוי אלקות בעולם, כדאיתא במדרש[79] "כשהגיע ר"ח ניסן וצוה הקב"ה להקים את המשכן, שלח להם ע"י משה מה אתם יראים (ש"היו ישראל אומרים הרי עשינו המשכן מתי תבוא השכינה ותשרה בתוך מעשה ידינו"), כבר באתי לגני אחותי כלה[80], א"ר ישמעאל ב"ר יוסי[81] לגן אין כתיב כאן אלא לגני, לגנוני, למקום שהוא עיקרי מתחילה, וכי עיקר שכינה אינה בתחתונים היתה (בתמי') .. כיון שחטא אדם נסתלקה השכינה לרקיע הראשון וכו' חטאו מצריים נסתלקה לרקיע השביעי, וכנגדן עמדו שבעה צדיקים והורידו את השכינה מן העליונים לתחתונים .. אברהם הורידה מן השביעי לששי וכו' משה (שהוא השביעי, וכל[82] השביעין חביבין[83]) הורידה מן העליונים לתחתונים (עמד משה והורידה לארץ)".

ולהוסיף, שהתחלת הקמת המשכן (בשבעת ימי המילואים שהי' משה מקים את המשכן ומפרקו[84]) היתה בשבעת הימים האחרונים ("הכל הולך אחר

66) לקוטי לוי"צ על פסוקים ומחז"ל ריש ע' צט.
67) ביצה טו, סע"ב.
68) תהלים צג, ד.
69) פרש"י ביצה שם.
70) מנחות נג, סע"א.
71) וי"ל ע"ד הרמז — ש"אדיר" אותיות י"א דר, שבחי' י"א (יחידה) היא באופן של דירה (בגלוי ובהתיישבות). וראה לקמן הערה 86.
72) תהלים טז, ג.
73) חדא"ג מהרש"א מנחות שם.
74) רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ס"ע שמא.
75) ועפ"ז יש לבאר הטעם שלא הזכיר הזכות דמזל דגים, כמ"ש "וידגו לרוב בקרב הארץ", "מה הדגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם וכו'" — כיון שדגים קאי על העצם דישראל* שלמעלה מגדר של זכות, בחינת "אין".
76) ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט.

*) משא"כ בשאר החדשים – "זכות יוסף", "זכות פרץ וזרח", "זכות דניאל" וכיו"ב – מודגשת הזכות המיוחדת של צדיקים אלו, ולא העצם דישראל שהוא בכל ישראל בשוה.

77) אוה"ת תרומה ע' א'תקכז.
78) סוטה יב, א (וראה שם יג, רע"א).
79) במדב"ר פי"ג, ב. וראה שהש"ר פ"ה, א.
80) שה"ש ה, א.
81) ובשהש"ר שם: "אמר ר' מנחם חתני' דר' אלעזר בר אבונה בשם ר' שמעון בר' יוסנה" — דיש לומר, שרומז על שלימות הענין דהשראת השכינה למטה ע"י "גואל (ראשון הוא גואל) אחרון" ש"מנחם שמו" (סנהדרין צח, ב).
82) ויק"ר פכ"ט, יא.
83) רד"ה באתי לגני תש"י.
84) ספרי נשא ז, א. במדב"ר פי"ב, טו. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

החיתום"[85]) דחודש אדר (מכ"ג באדר עד לסיומו של חודש אדר)[84].

ויש לומר, שבהתחלת חודש אדר מודגש יותר התוקף ("אדיר") דהאל"ף (ראש והתחלת תיבת "אדר") שלמעלה מהעולם ("אדיר[86] במרום ה'"), ובהמשך החודש (ובעיקר בשבעה באדר שבו נולד משה) ועאכו"כ קרוב לסיומו (בשבוע האחרון שבו התחיל משה בהקמת המשכן) מודגשת יותר (הכוונה והתכלית ד)ההמשכה וההתגלות בעולם (א' דר, המשך וסיום תיבת "אדר") ע"י המשכן.

אבל, גם בסיומו של חודש אדר שבו התחילה הקמת המשכן, "העמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום" (במשך שבעת ימי המילואים), ו"לא שרתה בו שכינה"[87], היינו, שעדיין לא היתה ההמשכה וההתגלות בעולם למטה, אלא באופן ד"אדיר במרום ה'", כיון שההמשכה והגילוי היא עדיין למעלה מהעולם[88].

ועיקר ההמשכה וההתגלות בעולם למטה ע"י הקמת המשכן באופן של קביעות והשראת השכינה בו — היתה בר"ח ניסן (יום השמיני[89] למילואים)[84], והמשכו בחנוכת המשכן ע"י י"ב נשיאי ישראל במשך י"ב הימים מר"ח ניסן עד י"ב בו ("נשיא אחד ליום"[90]), שבזה מודגשת יותר המשכת וגילוי אלקות בגדרי העולם — י"ב צירופי שם הוי' (מלשון מהוה) שעל ידם נעשית התהות הזמן, י"ב חדשי השנה, והתהוות המקום, י"ב גבולי אלכסון[91], היינו, שגם בגדרי העולם (י"ב) נמשכת ומתגלה דרגת האלקות שלמעלה מהעולם[92], שזהו

ענינו של חודש ניסן, מלשון "נס"[93], ועד ל"נסי נסים"[94].

ז. ועד"ז בנוגע להתגברות המזל דישראל בחודש אדר, "אדר בריא מזלי'" — שקשור עם (לידת משה ב)שבעה באדר:

התגברות מזלם של ישראל בחודש אדר, "מזלי' בריא", היא, לא רק בנוגע לשורש הנשמה למעלה, בחינת ה"מזל", אלא גם ובעיקר בנוגע להמשכה וגילוי בהארת הנשמה שירדה למטה ונתלבשה בגוף, כמודגש גם בכך ש"מזל" הוא מלשון נוזל, שהוא המקור להיות נוזל ממנו ההשפעה ורוח חיים למטה (כנ"ל ס"ה), ובמילא, התגברות המזל בחודש אדר פועלת ההתגברות דבנ"י בהיותם למטה, נשמות בגופים, וגם בהתעסקותם בעניני העולם, כמודגש בענינו של שבעה באדר, שרומז על עשיית הדירה (דר) לאלופו של עולם (א') בשבעת ימי הבנין.

כלומר: אע"פ ש"מזל" קאי על עצם הנשמה, "אין" שאינו מושג, שהו"ע החוזק והתוקף (בריא ותקיף מזלי') דמס"נ שלמעלה מהשכל, מ"מ, אין זה באופן של יציאה מהעולם (מס"נ כפשוטה), אלא אדרבה, שהחוזק והתוקף דמס"נ נמשך ומתגלה בכל עניני העבודה בעולם לעשות לו ית' דירה בתחתונים — כמפורש בגמרא[22] "מאן דאית לי' דינא בהדי נכרי .. לימצי נפשי' באדר דבריא מזלי'", שהפעולה דהתגברות המזל ("בריא מזלי'") היא (לא רק ביחס לעניני הנשמה, עניני התורה ומצוותי', אלא גם) בנוגע לעניני העולם, ועד למעמד ומצב ד"אית לי' דינא בהדי נכרי"[95].

---

85) ברכות יב, א.

86) ומרומז גם ב"אדיר", י"א (דר) — בחינת אחד עשר, "אנת הוא חד ולא בחושבן", שלמעלה מעשר ספירות שמהם נשתלשלו עשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

87) פרש"י שמיני ט, כג.

88) ומודגש יותר בקביעות שנה זו, שז' אדר חל ביום השלישי בשבוע, ושלימותו ביום הש"ק שחל ב"א אדר — דיש לומר, שבזה מרומז שגם ההמשכה והגילוי בעולם (ז') היא עדיין למעלה מהעולם (י"א). וראה לקמן הערה 168 (באופן אחר).

89) ונקרא "יום השמיני" — להורות על המשכת וגילוי דרגת האלקות שלמעלה משבעת ימי ההיקף (שו"ת הרשב"א שם. כלי יקר ר"פ שמיני).

90) נשא ז, יא (וראה לקמן שוה"ג להערה 168).

91) ראה אוה"ת בראשית ו, סע"ב ואילך. ועוד.

92) ויש לומר, שענין זה מודגש יותר בגמר חנוכת המשכן בי"ב ניסן, לאחרי אחד עשר בו — שגם הדרגא הכי נעלית דאחד עשר ("אנת הוא חד ולא בחושבן") בניסן ("נסי נסים") נמשכת ומתגלה בגדרי העולם (ביום הי"ב, י"ב חדשים וי"ב גבולי אלכסון).

93) ראה פס"ז ולק"ט בא יב, ב.

94) ראה ברכות נז, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.

95) ולהעיר, שבהשגחה פרטית הגיעה ידיעה בערב ש"ק זה ע"ד יהודי שזכה ב"דינא בהדי נכרי". ואף שמדובר במאורע של איש פרטי, מ"מ, מצד הציווי "ואהבת לרעך כמוך" (וכמודגש בסידורו של רבינו הזקן: "נכון לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך"), ה"ז שייך גם לכל בנ"י, הן בנוגע להשתתפות בשמחתו, והן בנוגע להוספה* בהצלחת בני ישראל בעניני העולם בחודש אדר ד"בריא מזלי'", מתוך הרחבה ועשירות, באופן ד"ויגבה לבו בדרכי ה'" (דברי הימים־ב יז, ו. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 159 ואילך. וש"נ).

*) וע"פ מארז"ל (יומא פג, ב) "דייק בשמא" – שמו יוסף, מלשון הוספה, ושייך לכל בנ"י, שנקראים ע"ש יוסף (פרש"י תהלים פ, ב. ועוד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכמודגש גם בימי הפורים – שהנס דפורים הוא שבטלה גזירת המן ולא היו צריכים למסור נפשם להריגה ח"ו כדי שלא לעבור על דת, ואדרבה: "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם"[96], "כי נפל פחד היהודים עליהם"[97], ובמילא, היו יכולים להמשיך לעסוק בקיום התומ"צ מתוך רווחה – "אורה ושמחה וששון ויקר"[98] (הן כפשוטו, והן כדרשת חז"ל[99]), "שמחה[100] ומשתה ויום טוב"[101] – בכל קכ"ז מדינות המלך, ובמעמד ומצב ש"מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש"[102].

אבל אעפ"כ, נס פורים שבחודש אדר הוא באופן ש"אכתי עבדי אחשורוש אנן"[103], היינו, שגם לאחרי גאולת פורים נמצאים בנ"י בגלות [ולא עוד אלא שלאח"ז הי' חורבן בית שני ואריכות הגלות המר והקשה הזה, עם כל הגזירות ושמדות, רח"ל היל"ת, לא תקום פעמיים צרה[104], שהיו במשך הדורות עד לדור אחרון זה, שרבבות מישראל מסרו נפשם על קדושת השם], שנמצאים במעמד ומצב שיש צורך בחוזק ותוקף דעצם הנשמה ("בריא ותקיף מזלי") למס"נ באחד – תנועה של עלי' למעלה מהעולם ("אדיר במרום ה'", א' ד"אדר").

ועיקר ושלימות ההמשכה והגילוי למטה בעולם – ע"י בנין ביהמ"ק השלישי ("מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[105]) בגאולה השלישית ("ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו"[106]), בית נצחי[107], וגאולה נצחית שאין אחרי' גלות[108] – שייך לחודש ניסן, "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, שנאמר[109] כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[110], ובו הוקם "המשכן" (שכולל גם ביהמ"ק השלישי[111]) ושרתה השכינה (כנ"ל ס"ו).

ח. ע"פ האמור לעיל יש לבאר הקשר והשייכות דשבעה באדר לפרשת תצוה – שענינו של שבעה באדר (לידת משה, "הוא ישראל", והתגברות מזלם של ישראל, "בריא ותקיף מזלי"), התוקף והחוזק דעצם הנשמה למס"נ באחד) מרומז בהתחלת פרשת תצוה – "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד":

"אתה" – קאי על העצמות דמשה (עצם הנשמה, "מזל") שלמעלה משם, והוא"ו ד"ואתה" – מורה על ההמשכה (שמרומזת בציור דאות וא"ו[112]) מהעצמות ("מזל") דמשה להיות "תצוה את בני ישראל", באופן של צוותא וחיבור (תצוה מלשון צוותא[113]) עם בנ"י, להיות התגברות מזלם של ישראל, "בריא ותקיף מזלי", שיתגלה אצלם החוזק והתוקף דעצם הנשמה.

(ועי"ז) "ויקחו אליך[114] שמן זית זך כתית למאור" – שרומז על ענין המס"נ, כמארז"ל[115] ש"הזית מסר נפשו על קדושת הקב"ה", וזהו"ע "כתית למאור", כמארז"ל "נמשלו ישראל לזית .. (ש)אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתיתה"[116], "כך ישראל באים עכו"ם וחובטין אותם ממקום למקום כו'"[117], היינו, שע"י צער ויסורי הגלות מתגלה החוזק

96) אסתר ט, א.
97) שם ח, יז.
98) שם, טז.
99) מגילה טז, ב.
100) אסתר ט, יט.
101) ובענין זה מודגשת המעלה דפורים לגבי יום הכפורים ("כפורים", כמו פורים (תקו"ז תכ"א – נז, ב)) – ששניהם קשורים עם בחי' הגורל, עצם הנשמה, מ"מ, יש מעלה יתירה בפורים שבחי' הגורל נמשכת ומתגלה למטה בעניני הגוף, "שמחה ומשתה ויום טוב", משא"כ ביום הכפורים שצ"ל "ועניתם את נפשותיכם" (אחרי טז, לא. וראה תו"א מג"א צה, סע"ד ואילך. ובכ"מ).
102) אסתר בסופו.
103) מגילה יד, א.
104) לשון הכתוב – נחום א, ט. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 306 הערה 55 ובשוה"ג שם. וש"נ.
105) בשלח טו, יז ובפרש"י.
106) הושע ו, ב ובפרש"י.
107) ראה זח"א כח, א.

108) מכילתא בשלח טו, א. ועוד.
109) מיכה ז, טו.
110) ר"ה יא, רע"א. שמו"ר פט"ו, יא.
111) ומודגש ביותר בהנצחיות דהמשכן (ראה סוטה ט, סע"א) – מעין ודוגמת הנצחיות דביהמ"ק השלישי.
112) ראה לקו"ת מטות פה, רע"ד. ובכ"מ.
113) תו"א פרשתנו פב, א. ובכ"מ.
114) "תיבת אליך מיותר, ודורש שענין הזית מרמז על ישראל, ומשה הוא ישראל, וזהו אליך" (פי' מהרז"ו לשמו"ר ריש פרשתנו).
115) כ"ה באוה"ת פרשתנו ע' א'תקעה – מרבות פ' אמור ס"פ (ל"א), ש"פירשו שם שהזית מסר נפשו כו'" (אוה"ת שם ע' א'תקמז).
116) מנחות נג, סע"ב.
117) שמו"ר ריש פרשתנו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והתוקף[118] דעצם הנשמה, שזהו"ע "שמן גו' זך גו' למאור": "שמן", ש"אפילו[117] אתה מערבו בכל המשקין שבעולם הוא נתון למעלה מהן"[119], "זך", בלי שמרים, "למאור", שלמעלה מ"אור".

(וכל זה כדי) "להעלות נר תמיד" — "כשם שהשמן מאיר כך ביהמ"ק מאיר לכל העולם שנאמר[120] והלכו גוים לאורך, לכן נקראו אבותינו זית רענן שהם מאירים לכל"[117], היינו, שתכלית הכוונה היא (לא בענין המס"נ באופן של יציאה מהעולם, אלא אדרבה) שמציאותם של משה וישראל ("ואתה תצוה את בני ישראל"), עצם הנשמה ("שמן גו' זך גו' למאור"), תומשך ותתגלה ותאיר בעולם — כמודגש בלידת משה בשבעה באדר, שהתגברות המזל (עצם הנשמה) דמשה וישראל הוא באופן שנמשך ומתגלה בשבעת ימי הבנין (כנ"ל ס"ו־ז).

ועד"ז בסיום הפרשה[121]: "ועשית[122] מזבח מקטר קטורת וגו' והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה" — שענין הקטורת, שמורה על התקשרות והתחברות דעצם הנשמה עם הקב"ה באופן ש"בחד קטירא אתקטרנא", נמשך ומתגלה ומאיר בעולם, ע"י הנרות[123].

ט. עפ"ז יש לבאר גם ב' הטעמים שבפרשת תצוה לא נתפרש שמו של משה (מיתת משה בשבעה באדר, ואמירתו "מחני נא מספרך") ושייכותם זל"ז:

הטעם שלא נתפרש שמו של משה בפרשת תצוה בגלל סמיכותה לשבעה באדר, הוא, לא רק בגלל שבשבעה באדר מת משה (שמרומז בסילוק שמו מהפרשה), אלא גם ובעיקר בגלל שבשבעה באדר נולד משה ("כדאי הלידה שתכפר על המיתה") — כי, לידת משה (בשבעה באדר) קאי על התגלות עצם מציאותו שלמעלה משם, שלכן אינו נקרא בשם משה (שבכל הפרשה לא נזכר שמו), אלא "ואתה", "מהות עצמותך"[124], ועד ל"אתה" האמיתי, עצמותו ומהותו ית'[125].

וכיון שלידת משה (העצמות שלו שלמעלה משם) בשבעה באדר קשורה עם כל בנ"י ("משה הוא ישראל"), שגובר מזלם (עצם הנשמה) של ישראל [וכמודגש בהתחלת הפרשה שה"אתה" (העצמות דמשה, ועד לעצמותו ומהותו ית') הוא באופן של המשכה ("ואתה") ועד לצוותא וחיבור ("תצוה") עם העצמות דבנ"י ("שמן זית זך")] — לכן, מרומזת בפרשה שקורין בסמיכות לשבעה באדר המסירת־נפש של משה עבור בנ"י[126] (העצמות שלהם שלמעלה מהתורה) באמרו "מחני נא מספרך", עי"ז שלא נזכר שמו, אלא "ואתה", העצמות שלו שלמעלה משם[127] — שענין זה מודגש בגלוי בשבעה באדר שבו נולד משה, התגלות העצמות דמשה והעצמות דישראל כפי שהם חד עם עצמותו ית'.

ועפ"ז מובן שגם הטעם דאמירת "מחני נא מספרך" שייך לתוכן ענינו של שבעה באדר[128] (שקורין בסמיכות לפרשת תצוה) — יום שנולד משה, העצמות שלו, הקשורה עם העצמות דישראל, שזוהי הסיבה להמס"נ שלו עבור בנ"י באמירת "מחני נא מספרך", וכתוצאה מזה לא נזכר שמו בפרשת תצוה (שקורין בסמיכות ליום לידתו)[129],

118) וראה מנחות שם: "מה זית אין עליו נושרין אף ישראל אין להם בטילה עולמית" — תוקף נצחי.

119) ודוגמתו בזית — שאין בו הרכבה (ירושלמי כלאים פ"א ה"ז. מדרש תהלים קכח, ג).

120) ישעי' ס, ג.

121) להעיר גם מב' הפירושים ברש"י על הפסוק (פרשתנו כט, מג) "ונקדש בכבודי": (א) "ונקדש המשכן בכבודי שתשרה שכינתי בו", (ב) "אל תקרי בכבודי אלא במכובדים שלי, כאן רמז לו מיתת בני אהרן כו'" (ענין המס"נ, "בקרבתם לפני ה' וימותו").

122) ל, א ואילך.

123) ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ תצוה י"א אדר־ראשון, שנה זו (לקמן ע' 316 ואילך).

124) כלי יקר ריש פרשתנו.

125) ראה סד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' 177). לקו"ש חכ"א ע' 178. וש"נ.

126) ויש לומר, שענין זה מרומז ב"(ואתה תצוה) את (בני ישראל)" — שהצוותא וחיבור דמשה עם ישראל היא באופן שמשה טפל ("את הטפל") לישראל.

127) ראה לקו"ש שם ע' 175 ואילך.

128) ולא כפי שנראה בפשטות שענין ד"מחני נא מספרך" כשלעצמו יכול להתקיים בפרשה אחרת (ואדרבה: מתאים יותר שיתקיים בפרשה שלאחרי אמירת "מחני נא מספרך"), אלא שמצד צירוף טעם אחר (מיתת משה בשבעה באדר) נקבע בפרשת תצוה.

129) ועפ"ז יומתק שהקיום ד"מחני נא מספרך" שאמר משה בפרשת תשא נרמז בפרשת תצוה שלפנ"ז — כיון שבתיבת "ואתה (תצוה)" (שבה נתקיימה אמירתו "מחני נא מספרך") מודגשת גם הסיבה שכתוצאה ממנה באה לאח"ז אמירת "מחני נא מספרך" (מצד ההתקשרות העצמות דמשה וישראל).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אלא אדרבה: "ואתה", העצמות שלו שלמעלה משם.

* * *

י. האמור לעיל ע"ד הנקודה המשותפת דלידת משה (בשבעה באדר) ופרשת תצוה, שבשניהם מודגש העצם דישראל שיש בהם החוזק והתוקף למסור נפשם על קדושת שמו ית' — מודגש ביותר בענין שהזמן גרמא, שבימים האחרונים הי' בשכונה זו מאורע של קידוש השם ברבים ע"י אשה מישראל[130].

ובהקדמה — ש"אין גו' אתנו יודע עד מה"[131], אף אחד מאתנו אינו מבין (ואינו יכול להבין) כלל וכלל פשר הדברים, למה עשה ה' ככה?!... ועאכו"כ כשמדובר באשה צעירה, אמא לילדים קטנים שצריכים לאמם ויתגעגעו אחרי'... אלא שאין להאריך בענינים של טענות ומענות כלפי הקב"ה, ובלשון הכתוב "ברוב דברים וגו'"[132], "על כן יהיו דבריך מעטים"[133].

ואעפ"כ, יש להדגיש את גודל הענין דקידוש השם ברבים שבמאורע זה, ועוד ועיקר, לזעוק להקב"ה על אריכות הגלות, "עד מתי"... ולבקש ולדרוש ולעשות כל מה שאפשר שתיכף ומיד תבוא הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר"[134], ומתחיל מצדיקים שקמים לתחי' מיד[135], וביניהם ובתחילתם האשה צדקנית שנהרגה על קידוש השם, שתיכף ומיד תיפגש נשמה בגוף עם משפחתה וילדי', ותמשיך לחנכם ולגדלם לתורה לחופה ולמעשים טובים, מתוך שמחה וטוב לבב.

יא. ולכל לראש — גודל הענין דקידוש השם ברבים שבמאורע זה:

ידוע המבואר בדברי חז"ל בכו"כ מקומות[136] ע"ד גודל העילוי וההפלאה והזכות והשכר דקידוש השם, ובפרט קידוש השם ברבים, ובהדגשה יתירה בקידוש השם ברבים בשכונה זו, שבה נמצא בית הכנסת ובית המדרש ובית מעשים טובים, בית משולש, דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[137], שעל ידי זה נעשה קידוש השם ברבים ביתר שאת וביתר עוז.

ויש להוסיף בגודל העילוי וההפלאה דקידוש השם — שמצינו[138] אצל הבית יוסף שמצד גודל מעלתו ומדרגתו הי' ראוי שהקב"ה יזכה אותו למסור נפשו על קדושת השם, אלא שאח"כ היתה סיבה (ענין שלא הי' מתאים לפי־ערך מעמדו ומצבו) שבגללה נענש ולא זכה לכך, ונחשב זה לעונש, אף שלאח"ז זכה לחבר את ה"שולחן־ערוך" ולהיות מורה־הוראה לכל בנ"י עד סוף כל הדורות[139] — שמזה מובן שהזכות דחיבור ה"שולחן־ערוך" אינה מגעת לגודל הזכות דמסירת נפש על קידוש השם!

ולהעיר מהשייכות לאמירת משה "מחני נא מספרך" — שבזה מודגש שהמס"נ של משה רבינו בשביל ישראל היא למעלה ממציאותו של משה כפי שקשור עם התורה, שלכן מוותר משה רבינו על הזכות להיות כתוב בתורה (באמרו "מחני נא מספרך", "מכל התורה כולה"[140]) בגלל המס"נ בשביל ישראל (כשם שהזכות דחיבור השו"ע אינה מגעת לגודל הזכות דמסירת נפש על קידוש השם).

ונוסף על גודל העילוי וההפלאה דקידוש השם ברבים שבכללות הענין דמסירת נפש, ה"ז בהדגשה יתירה במסירת נפש של אשה צעירה אמא לילדים קטנים — כי, מלבד מסירת נפשה, ה"ה "מוסרת" גם

---

130) מרת פעשא לאה בת ר' שרגא פייבל הלוי לאפיין הי"ד שנהרגה על קידוש השם ביום ה' פ' תרומה, ב' אדר ראשון, וסיום ה"שבעה" ביום ה' פ' תצוה, ט' אדר ראשון (המו"ל).

131) תהלים עד, ט.

132) משלי יו"ד, יט.

133) קהלת ה, א.

134) ישעי' כו, יט.

135) ראה זח"א קמ, א.

136) ולדוגמא: "אין אדם יכול לעמוד במחיצתן" (פסחים נ, א). וראה בארוכה (במעלת מס"נ על קדה"ש לגבי כל התורה) שער האמונה לאדהאמ"צ בתחלתו. ספר הליקוטים דא"ח להצ"צ ערך מס"נ (ע' תתצ ואילך). וש"נ.

137) ראה ד"ה ואתה תצוה תשמ"א ס"ח (לקמן ע' 335. סה"מ מלוקט ח"ו ע' קלד), שגילוי והתעוררות כח המס"נ בישראל נעשה ע"י אתפשטותא דמשה שבזמן הגלות, נשיא הדור.

138) מגיד מישרים ריש פרשתנו. וראה בכ"ז — לקו"ש שם ע' 176 ואילך, ובהערות שם. וש"נ.

139) ואף שישנם גם הפסקי־דינים שבהגהות הרמ"א — ה"ה בדוגמת ה"מפה" שעל גבי השולחן־ערוך, והשולחן־ערוך עצמו הוא חיבורו של הבית־יוסף.

140) פרש"י עה"פ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

את ילדי' הקטנים, בכך שעוזבת ומפקירה אותם לבדם (בידעה גודל הגעגועים של הילדים אלי'), ומשאירה את גידולם וחינוכם לאחרים, ויתירה מזה, שמסירת ילדי' היא מס"נ גדולה יותר ביתר שאת וביתר עוז מהמס"נ שלה, ובמילא ה"ז מסירת נפש למעלה ממסירת נפש!

יב. אבל לאחרי כל העילויים וההפלאות שבקידוש השם ברבים, כיון שכבר יצאו י"ח ("די והותר") מסירת נפש על קידוש השם ע"י הגזירות ושמדות שהיו במשך הגלות המר והארוך, עד לדורנו זה — זועקים בנ"י להקב"ה: "עד מתי"?!... היתכן שלאחרי אריכות הגלות המר זקוקים עדיין למסירת נפש על קידוש השם של אשה צעירה אמא לילדים קטנים?!...

גם אם רצונו של הקב"ה ב"נחת רוח" ממסירת נפש — הרי, נוסף לכך שכבר יצאו י"ח מס"נ במשך כל הדורות שלפנ"ז, מספיקה המסירת נפש של בנ"י בכך שנמצאים עוד רגע אחד בגלות!

בנ"י נמצאים כבר בגלות יותר מאלף ותשע מאות שנה ומשיח צדקנו עדיין לא בא!... כבר סיימו כל עניני העבודה דזמן הגלות, וכבר נעשו כל הפעולות בכל האופנים האפשריים (כולל ובמיוחד ע"י השמחה בחודש אדר במשך ששים יום), ולא יודעים מה ניתן לעשות עוד, ואעפ"כ, עובר עוד שבוע, עוד יום ועוד רגע, ועדיין לא באה הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש! ולא עוד אלא שניתוסף מאורע הכי חמור שיכול להיות בזמן הגלות — שאשה בישראל ואם לילדים קטנים צריכה למסור נפשה על קידוש השם!

לא נותר לנו אלא להתנחם בכך שמאורע זה הוא המאורע האחרון של מסירת נפש על קידוש השם, ועוד ועיקר, שבזכותה של האשה הצדקנית שמסרה נפשה על קדושת השם, ביחד עם זכותן של נשי ישראל הצדקניות שבכל הדורות, עד לנשי ישראל הצדקניות נשמות בגוף בריא שבדורנו זה, זוכים תיכף ומיד ממש להגאולה האמיתית והשלימה, "כימי צאתך מארץ מצרים", ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"[141], ועד"ז בהגאולה העתידה לבוא תיכף ומיד ממש, "בשכר נשים צדקניות שיש בדור"[142].

ואז יהי' אמיתת ושלימות הענין דקידוש השם — שהרי כללות ענין הגלות הוא היפך קידוש השם, כמפורש בקרא[143] "שמי הגדול המחולל בגוים", "ומהו החילול, באמור אויביהם עליהם עם ה' אלה ומארצו יצאו ולא הי' יכולת בידו להציל את עמו ואת ארצו"[144], וקידוש שמו ית' נעשה ע"י הגאולה, כהמשך הכתוב[145] "וקדשתי את שמי הגדול גו' וידעו הגוים כי אני ה' .. בהקדשי בכם לעיניכם (עי"ז ש)ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם", "והתגדלתי[146] והתקדשתי[147] ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'".

* * *

יג. ההוראה מהאמור לעיל בנוגע לעבודה בפועל:

בבואנו משבעה באדר שחל בפרשת תצוה, שבשניהם מודגשת התגברות מזלם של ישראל, החוזק והתוקף דעצם הנשמה ("ואתה") כפי שנמשך ומתגלה בעבודתם ופעולתם בעניני העולם (לא מס"נ ויציאה מהעולם ח"ו וח"ו, אלא נשמות בגופים לאורך ימים ושנים בריאות וטובות), יש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז, ובתגבורת החיות, בכל מעשינו ועבודתינו בלימוד התורה וקיום המצוות, כולל ובמיוחד בהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, כדי להביא בפועל ובגילוי את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז תהי' שלימות ההתגלות דהעצם דישראל, ישראל וקוב"ה כולא חד[148], בכל העולם כולו, שנעשה דירה לו ית' בתחתונים.

141) סוטה יא, רע"ב.

142) יל"ש רות רמז תרו בסופו.
143) יחזקאל לו, כג.
144) פרש"י שם, כ.
145) שם, כג-כד.
146) שם לח, כג.
147) להעיר מהשייכות לאמירת קדיש (טואו"ח ר"ס נו) אחר נפטר. — ויש לומר, שענין זה מודגש ביותר באמירת קדיש אחר המוסר נפשו על קידוש שמו ית', שעל ידו נתקיים "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (אמור כב, לב), "מסור עצמך למיתה להקדיש את שמי" (פס"ז עה"פ. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 167 ואילך. וש"נ).
148) ראה זח"ג עג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בסגנון אחר קצת: העבודה דחודש אדר ש"בריא ותקיף מזלי'" היא להביא בפועל ובגלוי את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שנקרא "אדיר" ("והי' אדירו ממנו"[149]), שאז יתגלה בכל העולם כולו מזלם של ישראל, שנקראו "אדירים", ביחד עם שלימות הגילוי ד"אדיר במרום ה'" בכל העולם כולו, שנעשה דירה לו ית'.

יד. ויומתק יותר — שהפרשיות שקורין בתורה בחודש אדר (ובשנה זו, בשני חדשי אדר) קשורות עם עשיית המשכן, ששלימותו בבנין ביהמ"ק השלישי, שממנו אורה יוצאה לכל העולם[150], ועד שהעולם כולו נעשה דירה לו ית', כמו בית המקדש:

תרומה ותצוה — שבהם מדובר אודות הציווי דמלאכת המשכן, בגדי כהונה והחינוך דימי המילואים (כולל ובמיוחד ההקדמה ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[151], והסך־הכל ד"ונקדש בכבודי .. לשכני בתוכם"[152]).

כי תשא — "כי תשא את ראש בני ישראל"[153], שרומז על תכלית השלימות בהעלי' דבנ"י, נשיאת ראש, שתהי' בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו (לאחרי גודל הירידה דהחורבן והגלות).

ויקהל ופקודי — קיום הציווי דמלאכת המשכן ובגדי כהונה ועד להקמת המשכן במעשה בפועל, ובזה מרומזת גם השלימות דביהמ"ק השלישי — "פקודי המשכן משכן העדות", "רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין"[154], בדוגמת "משכון" שחוזר לבעליו בשלימות, כיון שביהמ"ק השלישי הוא גם משולש, שתהי' בו גם השלימות דבית ראשון ודבית שני (ודהמשכן)[155], ואז תהי' גם ההקהלה דכל בנ"י ע"י "גואל ראשון הוא גואל אחרון"[156] ("ויקהל משה את כל עדת בני ישראל"[157]), והמנין העשירי[158] ("פקודי") דכל בנ"י.

ויקרא — "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו גו'"[159] — הקריאה (גילוי) והדיבור דהקב"ה לכאו"א מישראל באופן ש"כולם ידעו אותי"[160].

צו — "אין צו אלא לשון זירוז מיד"[161] — שתיכף ומיד ממש נעשים כל פרטי הענינים שבפרשת צו ע"ד החינוך דשבעת ימי המילואים (שהתחלתם בכ"ג אדר).

ושמיני — יום השמיני למילואים, שבו נתקיימה תפלת משה ואהרן "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו[162], יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם"[163].

ויש לומר, שבשנת העיבור מודגשת השלימות דחודש אדר לגבי שאר חדשי השנה גם בפרשיות שקורין בתורה[164] — שגם קריאת פרשת שמיני שבה מדובר אודות השראת השכינה ביום השמיני למילואים, ר"ח ניסן, היא בחודש אדר, היינו, שכבר בחודש אדר מודגשת השלימות דא' דר, דירה לו ית' בתחתונים.

טו. ויה"ר — והוא העיקר — שלא יצטרכו להמתין ב' חדשים עד לחודש ניסן, ש"בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל", כיון שבהתחלת חודש אדר ראשון, ובפרט משבעה באדר, ושלימותו ביום הש"ק אחד עשר באדר, תהי' הגאולה האמיתית והשלימה ובנין ביהמ"ק השלישי וחנוכתו בפועל ממש.

ולהוסיף, שבשנת העיבור שישנם ב' חדשי אדר, ששים יום, ניתוסף עוד יותר בהתשוקה והגעגועים לחודש ניסן (שבו נגאלו ובו עתידין להגאל) במשך ששים יום, שעי"ז ממהרים ומזרזים עוד יותר הגילוי דעניני חודש ניסן עוד בהתחלת חודש אדר.

ובכל זה ניתוסף עילוי מיוחד בשנה זו — שבאחד עשר בניסן מסתיימת שנת הצדי"ק הקשורה עם מזמור צדי"ק (שבא לאחרי מזמור פ"ט שבו נאמר "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו"[165], עד לסיום וחותם המזמור "ברוך ה'

149) ירמי' ל, כא. וראה סנהדרין צח, סע"ב.
150) ירושלמי ברכות פ"ד סה"ה. ועוד.
151) כה, ח.
152) כט, מג־מו.
153) ל, יב.
154) לז, כא ובפרש"י.
155) ראה זח"ג רכא, א. וראה לקו"ש חכ"א ע' 262. וש"נ.
156) ראה שמו"ר פ"ב, ד. לקו"ש חי"א ע' 8 ואילך. וש"נ.
157) לה, א.
158) תנחומא תשא ט. ועוד.

159) א, א.
160) ירמי' לא, לג.
161) פרש"י ו, ב.
162) תהלים צ, יז.
163) פרש"י ט, כג.
164) נוסף על המבואר לעיל בסעיף ד'.
165) פסוק כא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לעולם אמן ואמן"), שסיומו וחותמו ב"ויהי נועם גו' ומעשה ידינו כוננהו"[162], שקאי בשלימות השראת השכינה בביהמ"ק השלישי[166], ע"י גמר ושלימות מעשינו ועבודתינו בדור זה, דור השביעי[167], שבו נשלמת פעולתו של משה רבינו ("גואל ראשון הוא גואל אחרון") בהמשכת וגילוי אלקות בעולם, לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

וכן תהי' לנו — שבאחד עשר באדר (ששים יום לפני אחד עשר בניסן) יושלם כבר הענין דאחד עשר בניסן[168], "ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר"[169], "מאשר שמנה לחמו"[170], "וטובל בשמן רגלו"[171] — כמודגש בהתחלת פרשת תצוה: "ויקחו אליך שמן זית זך"[172], וכן בהתחלת פרשת תשא (שמתחילין לקרוא במנחת ש"ק פ' תשא) שבה מדובר אודות שמן המשחה[173] — "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו", שזהו עיקר ושלימות הענין ד"כי תשא את ראש בני ישראל", ע"י המשיחה של "ראש בני ישראל" (משה רבינו, גואל ראשון הוא גואל אחרון) למלך המשיח, שיבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, תיכף ומיד ממש.

166) מדרש תהלים עה"פ.

167) ראה ד"ה באתי לגני דשנת תשי"א (סה"מ מלוקט ח"א בתחלתו).

168) ונתינת כח מיוחדת בקביעות שנה זו שבאחד עשר באדר (שחל בשבת) נעשית השלימות דשבעה באדר — שהשלימות דאחד עשר נמשכת ומתגלה בשבעת* ימי הבנין (גדרי העולם), שגם בחודש אדר (שמצ"ע הוא למעלה מהעולם (כנ"ל ס"ו ובהערה 88)) נעשית כבר השלימות שבחודש ניסן.

*) ולהעיר ע"ד הרמז שמאמר המדרש (שבהערה 23) ע"ד מזלו של חודש אדר הוא בפרשה **ז'** פיסקא **י"א**, וכן "נשיא אחד ליום" שנאמר בחנוכת המשכן בחודש ניסן הוא בפרק **ז'** פסוק **י"א** – דיש לומר, שבזה מרומז שגם בחודש אדר יכולה להיות המשכת וגילוי בחי' י"א בז', כמו בחודש ניסן.

169) נשא ז, עב.

170) ויחי מט, כ.

171) ברכה לג, כד.

172) וראה ויק"ר פל"א, יא: "בזכות להעלות נר תמיד אתם זוכים להקביל פני נרו של מלך המשיח".

173) ל, כב ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, ז' אדר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל הפ"נ שלו מעש"ק כ"ח שבט, וכשאהי' על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אקראהו וכן הפ"נ שכותב בשם חמיו וחמותו שיחיו.

לפלא שאינו מזכיר דבר ע"ד פעולותיו הטובות בישיבת אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש ובפרט שהוא ע"ד המובא באגה"ק סי' ז' ובספר השיחות קיץ ת"ש עמוד כ"ב שלכל נשמה יש מצוה פרטית המשמשת שער דרך בו עולים כל המצות והפעולות טובות שלו וכן נמשכים השפעות מלמעלה למטה. וכיון שזכה שהמצוה שלו היא באהלה של תורה ובמוסד שנתייסד ומתנהל על שם וברוח של כ"ק מו"ח אדמו"ר, הרי בכל בקשה ופ"נ קשור זה עם פעולותיו במוסד זה. והשי"ת יזכהו ויצליח לבשר טוב בכל הנ"ל.

בברכת פורים שמח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. משיחות ש"פ תצוה, י"א אדר־ראשון ה'תשנ"ב.

א. בהתחלת וסיום פרשת תצוה מדובר אודות הדלקת נרות המנורה:

בהתחלת הפרשה – "ויקחו אליך שמן זית זך גו' להעלות נר תמיד", "באוהל מועד גו' יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר גו'"[1]. ובסיום הפרשה – "בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות גו' ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים"[2].

ועיקר החידוש שבסיום הפרשה – שהדלקת הנרות קשורה עם הקטורת[3]: "ועשית מזבח מקטר קטורת וגו'"[4], "והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה"[2], היינו, שהקטרת הקטורת היא בזמן הטבת[5] הנרות ("בעידן הטבה תהא מקטר קטורת", "בעידן הדלקה תהא מקטר קטורת"[6]).

ויתירה מזה – שהקטורת היא באמצע הטבת הנרות:

לדעת חכמים[7] – "לא ייטיב את הנרות (שבע נרות, אלא רק חמש) ואח"כ יקטיר אלא יקטיר (באמצע) ואח"כ ייטיב (יגמור הטבת שתים)", היינו, שמפסיקין בין הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות בקטורת (דלא כדעת אבא שאול ש"מטיב (כולן) ואח"כ מקטיר .. דכתיב בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות והדר יקטירנה"[8], ומפסיקין בין הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות בזריקת דם התמיד).

והלכה כחכמים[9] – כפס"ד הרמב"ם[10] "אחר שזורקין את הדם (דהתמיד) מטיב זה שבהיכל חמש נרות ויוצאין שניהם מן ההיכל .. ואח"כ מפיסין .. וזוכה בקטורת מי שזכה ונכנס ומקטיר, ואח"כ נכנס זה שזכה בדישון המנורה ומטיב שתי הנרות"[11].

ויש לבאר תוכן ענינם של הקטורת והדלקת הנרות ושייכותם זל"ז בעבודת האדם[12] – כידוע

---

1) כז, כ־כא.

2) ל, ז־ח.

3) ראה תנחומא פרשתנו טו (בתחלתו): "זהו שאמר הכתוב (משלי כז, ט) שמן וקטורת ישמח לב כו'". ובזהר (ח"א רל, רע"א. ח"ג יא, א. קנ, רע"א) מפרש שפסוק זה הוא ע"ד מ"ש בפרשתנו "והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה", היינו, ש"שמן וקטורת" קאי על עבודת הקטורת בזמן הטבת והדלקת הנרות (בשמן*), בבוקר ובין הערביים**. וראה בחיי ריש פרשתנו: "במדרש*** שמן וקטורת ישמח לב, שמן המנורה שהי' מתקרב**** בזמן הקטורת, שנאמר ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה".

4) ל, א.

5) פרטי הדעות בפירוש הטבת הנרות (דישון המנורה, נתינת פתילה ושמן חדשים, או הדלקת המנורה), זמנה וכו' – נסמנו באנציק' תלמודית בערכו (וראה שם גם ערך הדלקת הנרות).

6) יומא טו, א.

---

*) אף שבתנחומא מפרש "שמן זה כ"ג שנמשח בשמן המשחה".

**) להעיר, שלשיטת הזהר (ח"ג פח, סע"ב. קפג, א) גם הדלקת הנרות היא ב' פעמים ביום, בבוקר ובין הערביים, כמו הקטורת (כשיטת הרמב"ם – לקמן הערה 11).

***) וי"ל שכוונתו לזהר (ולא לתנחומא שמפרש "שמן זה כ"ג") שמפרש "שמן" על הנרות.

****) ע"ד לשון הזהר (ח"ג יא, א) "קטורת לא מתקרב אלא בזמנא דשמן **מתקרב**" (וראה לקמן הערה 74).

---

7) שם יד, ב. וראה גם ירושלמי שם פ"ב סוף ה"א (ובמראה פנים שם, ש"לא צריך לפרש דר"י ור"ל דהכא פליגי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן בענין הפסקה בין הטבת הנרות, אלא דכ"ע כרבנן ס"ל, ולר"י נמי בקטורת מפסיק להו כו'", עיי"ש).

8) ולהעיר, שבין הערביים מודה אבא שאול לחכמים ש"בעידן הדלקה תהא מקטר קטורת", ד"שאני התם דכתיב אותו", "יערוך אותו גו' מערב עד בוקר", "אותו מערב עד בוקר ולא אחר מערב עד בוקר", "אין לך עבודת יום כשירה אחר הדלקתן" (יומא טו, א ובפרש"י. פסחים נט, א ובפרש"י. וראה אוה"ת חנוכה רפ, ב).

9) והטעם שאומרים בכל יום "אביי הוה מסדר כו' אליבא דאבא שאול" – ראה לקמן ס"ט.

10) הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ג־ד. וראה סמ"ג עשין קצב.

11) ולדעת הרמב"ם (שם פ"ג הי"ב) ש"הדלקת הנרות היא הטבתם" – י"ל שעשיית הקטורת היא באמצע הדלקת הנרות (בין הדלקת חמש נרות להדלקת שתי נרות). וגם להדעות (ראה כס"מ שם. אנציק' תלמודית ערך הדלקת הנרות. וש"נ) שהטבה אינה הדלקת הנרות, והדלקת הנרות היא רק בין הערביים – כיון שגם בין הערביים צ"ל הפסקה בין חמש נרות לשתי נרות (ראה בארוכה שו"ת הרשב"א ח"א סי' עט־שט), ולכו"ע (גם לאבא שאול) אי אפשר להקטיר בין הערביים לאחרי הדלקת המנורה (כנ"ל הערה 8), מפסיקים בקטורת בין חמש נרות לשתי נרות, ואם הטיב בבוקר (כשמצאן כבויים) צ"ל ההפסקה בהדלקה עצמה (ראה גם אנציק' תלמודית שם (ע' תשנ)). ועצ"ע. ואכ"מ.

12) ראה גם תו"א וישב כט, א ואילך. שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פ"ז ואילך. מאמרי אדהאמ"צ בראשית ע' שכב ואילך. אוה"ת חנוכה רפ, ב ואילך (ע"פ דעת אבא שאול). וראה גם המשך תער"ב ח"א פר"י ואילך. ד"ה שמן וקטורת עזר"ת. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שכל הענינים שבמשכן ובמקדש ישנם בעבודת האדם בכל יום ויום במשכן ומקדש שבו (כמ"ש[13] "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כאו"א"[14]),

וכמודגש באמירתנו ("ונשלמה פרים שפתינו"[15]) בהתחלת התפלה: פרשת תרומת הדשן, פרשת התמיד, ופרשת הקטורת, ועד ל"אביי הוה מסדר סדר המערכה כו'".

ובהדגשה יתירה בפרשת הקטורת — שמלבד אמירת הפרשה בתושב"כ (כבפרשיות דתרומת הדשן ודהתמיד), דפרשת תשא[16]: "קח לך סמים גו' ועשית אותה קטורת גו' ונתת ממנה גו'" [כולל גם הדגשת שייכותה להדלקת הנרות, כפי שממשיכים "ונאמר והקטיר עליו אהרן קטורת גו' בהטיבו את הנרות גו' ובהעלות אהרן את הנרות גו'"], מוסיפים ומאריכים גם בפרטי הכנת הקטורת שנתבארו בברייתא: "תנו[17] רבנן פטום הקטורת כיצד וכו' ואחד עשר סממנים היו בה וכו'"[18], כדלקמן.

ב. ובהקדם שאלה ותמיהה בנוגע לפרשת הנרות ופרשת מזבח הקטורת שבהתחלת וסיום פרשת תצוה:

לאחרי פרשת תרומה שבה נתבארו פרטי הענינים דמלאכת המשכן, מתחילה פרשת תצוה[19] בכהונתו של אהרן ובניו — "ואתה הקרב אליך ("לאחרי שתגמור מלאכת המשכן") את אהרן אחיך ואת בניו גו' לכהנו לי"[20], ע"י עשיית בגדי כהונה ("ועשית בגדי קודש גו' לקדשו לכהנו לי"[21], "להכניסו לכהונה ע"י הבגדים שיהא כהן לי"[22]), כמבואר בפרטיות בהמשך הפרשה (עד רביעי); ועד למילוי ידיהם לכהונה ("וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי וגו' ומלאת יד אהרן ויד בניו"[23]) ע"י פרטי הענינים דשבעת ימי המילואים ("שעל ידי המילואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה"[24]) שנתבארו בהמשך הפרשה (מרביעי עד ששי[25]).

וכיון שרובה ככולה של פרשת תצוה עוסקת בכהונתו של אהרן — צריך להבין: מהו הטעם שהתחלתה בפרשת הנרות וסיומה בפרשת מזבח הקטורת?

ויתירה מזו — שתי פרשיות אלו (פרשת הנרות ופרשת מזבח הקטורת) נכתבו לכאורה שלא במקומם:

פרשת הנרות — כיון ש"לא נאמרה (כאן) אלא על סדר מלאכת המשכן לפרש צורך המנורה"[26], מקומה (לכאורה) ב"סדר מלאכת המשכן", בהמשך לעשיית המנורה בפרשת תרומה (ובפרט שבסיום מעשה המנורה נאמר[27] "והעלה את נרותי")[28], ולא בהתחלת פרשת תצוה שבה מדובר אודות כהונת אהרן?

ופרשת מזבח הקטורת — כפי שהקשו המפרשים[29] שמקומה (לכאורה) בפרשת תרומה, ביחד עם כל כלי המשכן (הארון, השולחן, המנורה ומזבח החיצון)[30], ולא בסוף פרשת תצוה, לאחרי כל פרטי הענינים דהמשכן וכליו, בגדי כהונה והמילואים?

---

13) תרומה כה, ח.
14) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.
15) הושע יד, ג. וראה שו"ע אדה"ז או"ח (מהדו"ב) סוס"א.
16) ל, לד ואילך. — ולהעיר, שהתחלת הקריאה דפרשת תשא היא במנחת שבת פ' תצוה (בהמשך לסיומה וחותמה בפרשת מזבח הקטורת).
17) כריתות ו, א ואילך.
18) ועד"ז בסיום התפלה (ב"אין כאלקינו") — "פטום הקטורת הצרי והצפורן וכו'".
19) לאחרי הקדמת ב' פסוקים ראשונים דפרשת הנרות.
20) כח, א ובפרש"י.
21) שם, ב־ג.
22) פרש"י שם, ג.
23) כט, א־ט.
24) פרש"י שם, לג.
25) כולל גם (ההמשך דששי ע"ד) הקרבת שני התמידין ("וזה אשר תעשה על המזבח וגו' עולת תמיד" (שם, לח־מב)) — שאין זה הציווי לדורות (שמקומו בפ' פינחס), אלא "אזהרה לימי המילואים" (פרש"י פינחס כח, ד).
26) ו"פרשת מצות הנרות" היא בפ' אמור (כד, ב), והפירוש ד"ואתה תצוה" הוא ש"טופך לצוות את בני ישראל על כך" (פרש"י אמור שם).
27) כה, לז.
28) ופרטי הענינים ד"שמן זית זך כתית למאור" — (נוסף על אמירתם בפ' אמור) יכולים להתבאר ביחד עם פרטי הענינים ד"בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים", שנזכרו בהתחלת פרשת תרומה (כמו "שמן למאור"), ונתבארו בפרטיות בפ' תשא (ל, כב ואילך).
29) רמב"ן, ספורנו, ש"ך, אוה"ח כאן. ועוד. וראה תו"ש עה"פ. וש"נ.
30) כבעשייתם בפועל (בפרשת ויקהל) — הארון, השולחן, המנורה, מזבח הקטורת ומזבח העולה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. ויש לומר הביאור בזה:

כתיבת פרשת מזבח הקטורת (שלא במקומה, ביחד עם כל כלי המשכן בפרשת תרומה, אלא) לאחרי המשכן וכליו, בגדי כהונה והמילואים, היא, כדי להדגיש המעלה המיוחדת של מזבח הקטורת[31], כיון שעל ידה נשלמת עיקר כוונת המשכן ("תחלת המחשבה סוף המעשה"[32]), כדאיתא במדרש[33] שכ"שנעשה המשכן וכל כליו ושחט את הקרבנות וכו' לא ירדה שכינה עד שהקריבו את הקטורת".

ומהביאורים בזה[34] — בעבודת האדם לקונו:

אמרו חז"ל[35] "שתי מזבחות היו אחד של זהב (מזבח הפנימי[36]) כנגד נפש של אדם, ואחד של נחושת (מזבח החיצון[36]) כנגד גופו של אדם .. כשם שהגוף אוכל כך מזבח הנחושת קרבנותיו למאכל, וכשם שהנשמות אינן נהנות אלא מן הריח לכך לא הי' נקרב במזבח הזהב אלא קטורת סמים[37], דבר העשוי לריח".

ונוסף לזה — והא בהא תליא — שע"י הקרבנות (שע"ג מזבח הנחושת) נעשה הקירוב להקב"ה (קרבן מלשון קירוב[38]), ואילו ע"י הקטורת נעשה (לא רק קירוב, אלא יתירה מזה) הקישור והחיבור (קטורת מלשון קישור וחיבור[39]), ועד שנעשים מציאות אחת, כלשון הזהר[40] "בחד קטירא אתקטרנא".

31) ראה רמב"ן, ש"ך, צרור המור. ועוד.
32) צרור המור כאן.
33) תנחומא פרשתנו טו (בסופו).
34) במעלת הקטורת לגבי שאר הקרבנות — ראה גם זח"ב ריט, א. ז"ח שה"ש סח, א. וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תשנט ואילך. סה"מ תרל"ה ח"א ע' ה' ואילך. סה"מ תרנ"ד ע' קסב ואילך. המשך תער"ב ח"א פרי"ב ואילך. וראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' קנב. וש"נ.
35) מדרש תדשא פי"א. וראה בארוכה כלי יקר כאן.
36) להעיר, שמזבח הפנימי רומז על פנימיות הלב, ומזבח החיצון רומז על חיצוניות הלב (לקו"ת דרושי סוכות עח, ריש ע"ד. ובכ"מ).
37) כמ"ש בסוף פרשתנו (ל, ט) "לא תעלו עליו גו' ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (וראה ראב"ע תרומה (כה, כב) ש"על כן לא הזכיר מזבח הקטורת רק אחר מזבח העולה* בעבור שיזהיר לא תעלו עליו עולה ומנחה ונסך").
38) ראה ס' הבהיר סי' מו (קט). ועוד.
39) ראה צרור המור שם. סה"מ מלוקט שם. וש"נ.
40) ח"ג (אדר"ז) רפח, א.

*) כלומר, לאחרי הציווי "וזה אשר תעשה על המזבח גו' עולת תמיד".

ומזה מובן שעיקר כוונת המשכן — "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" — נעשית ע"י הקטורת, שבה מודגשת עיקר ושלימות ההתקשרות עם הקב"ה שנעשים חד ממש.

וענין זה מודגש בכתיבת פרשת מזבח הקטורת בפ"ע — לאחרי מלאכת המשכן, בגדי כהונה והמילואים:

בסיום וגמר כל פרטי הענינים דמלאכת המשכן, בגדי כהונה והמילואים (בפרשת תרומה, וברובה ככולה של פרשת תצוה) — מסיים וחותם הכתוב בהסד־הכל דכללות המשכן: "ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש (המשכן) בכבודי (שתשרה שכינתי בו) גו' ושכנתי בתוך בני ישראל גו' לשכני בתוכם"[41].

ולאח"ז מוסיף (בפרשה בפ"ע) "ועשית מזבח מקטר קטורת", "אמר כי עוד יתייחד להם שיעשו מזבח מקטר קטורת"[42] — שזהו"ע נעלה יותר ב"לשכני בתוכם", כיון שע"י הקטורת נעשה הקישור והחיבור עם הקב"ה בתכלית השלימות.

ויומתק יותר שמזבח הקטורת הוא סיום וחותם[43] פרשת תצוה — כי, "תצוה", מלשון צוותא וחיבור[44], מורה על הצוותא וחיבור דישראל עם הקב"ה, שעיקרו ושלימותו במזבח הקטורת (קישור וחיבור) שבסיום וחותם פרשת תצוה, גמר ושלימות הצוותא וחיבור דישראל עם הקב"ה.

ד. ובעומק יותר — במזבח הקטורת מודגשת ההתקשרות דישראל עם הקב"ה ("ישראל וקוב"ה כולא חד"[45]) מצד עצם הנשמה, בחינת היחידה, "יחידה לייחדך"[46], שמיוחדת עם מהותו ועצמותו ית', ועל ידה נעשה עיקר ושלימות הענין ד"לשכני בתוכם", "לשכון אני בתוכם"[47], "אני" ממש.

וענין זה מרומז:

א) במדות המזבח, "אמה[48] ארכו ואמה

41) כט, מג־מו ובפרש"י.
42) רמב"ן כאן.
43) "הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א).
44) תו"א פרשתנו פב, א. ובכ"מ.
45) ראה זח"ג עג, א.
46) נוסח הושענות דיום ג' דחגה"ס.
47) פרש"י שם, מו.
48) ל, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רחבו"[49] — "אמות יחידות .. (שרומז) על הנשמה שנקראת יחידה כמו שהקב"ה אחד כך היא יחידה"[50],

ב) בסממני הקטורת (שבפרשת תשא, ובפירושה בתושבע"פ בברייתא דפטום הקטורת) ש"אחד עשר סממנים היו בה"[51] — שרומז[52] על "אחד עשר יום מחורב"[53], אחד עשר שלמעלה מעשרת הדברות שניתנו בחורב, בחינת "אנת הוא חד ולא בחושבן"[54], עצמותו ומהותו ית' שלמעלה מעשר ספירות, ודוגמתו בנשמה, בחי' היחידה, שלמעלה מעשר כחות פנימיים,

ג) בעבודת הקטורת — ש"בעת[55] שמקטירין הקטורת בהיכל בכל יום פורשין כל העם מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח לא יהי' שם אדם עד שיצא זה שהקטיר הקטורת .. שנאמר[56] (בסדר עבודת יוהכ"פ[57]) וכל אדם לא יהי' באוהל מועד וגו'"[58], היינו, שעבודת הקטורת היא באופן שהכהן נמצא ביחידות עם הקב"ה, שרומז על ההתקשרות שמצד בחי' היחידה.

ויש לומר, שענין זה מרומז גם במ"ש בסיום וחותם פרשת מזבח הקטורת (ופרשת תצוה[59]) "וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכיפורים אחת בשנה יכפר עליו לדורותיהם קודש קדשים הוא לה'" (אף ששייך לעבודת יוהכ"פ[60] שמקומה בפרשת אחרי[61]) — שבזה מרומז שעבודת הקטורת שבכל יום היא מענין ודוגמת עבודת הקטורת דכהן גדול[62] ביום הכיפורים בקדש הקדשים, שבה מודגשת שלימות ההתאחדות דבחי' היחידה שבנפש (כה"ג) עם היחידה שבזמן ("אחת בשנה", שרומז על בחי' היחידה שנקראת "אחת"[63]) והיחידה שבמקום (קדש הקדשים).

ויומתק יותר — שגם באמירת הברייתא[17] דפטום הקטורת מזכירים ע"ד הקטורת דהכה"ג ביוהכ"פ: "ושלשה מנים יתרים שמהם מכניס כה"ג .. ביום הכפורים", ולא עוד אלא שנוסף על המוכרח להזכיר הג' מנים דיוהכ"פ בנוגע להחשבון ד"שלש מאות וששים ושמונה מנים (ש)היו בה" (לשס"ה ימים, ועוד ג' מנים ליוהכ"פ), מוסיפים ומדגישים גם ההכנה המיוחדת להקטורת דיוהכ"פ: "ומחזירן למכתשת בערב יום הכיפורים .. כדי שתהא דקה מן הדקה" — שבזה מודגשת שייכותה של הקטורת דיוהכ"פ לכל יום.

ה. ועוד ענין עיקרי בעבודת הקטורת — "והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה"[64]:

"נרות" — קאי על נשמות ישראל, "נר הוי' נשמת אדם"[65], שהטבתן והדלקתן היא ע"י התורה ומצוות, "נר[66] מצוה ותורה אור"[67].

---

49) "ואמתיים קומתו" — "גבוה על השולחן חצי אמה, אולי כן הי' גבוה על המנורה, והי' כנגד הכרובים שהם פורשים כנפים למעלה" (ראב"ע עה"פ). ולהעיר, שבהכרובים שהיו מעורין זה בזה נרמז שלימות החיבור והיחוד דהקב"ה וכנס"י (ראה יומא נד, א).

50) כלי יקר כאן.

51) ומרומז גם בפסוק "והקטיר עליו אהרן גו'" שבסוף פרשתנו, כדלקמן הערה 64.

52) אוה"ת פרשתנו ע' א'תשסב. חנוכה רפב, ב. ועוד.

53) דברים א, ב.

54) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

55) להעיר, ש"הקטורת שהיו מקטירין אחר התמיד (של בין הערביים) .. הי' כלה בי"א שעות חסר רביע" (לחם משנה הל' תפלה פ"ג ה"ב).

56) אחרי טז, יז.

57) אלא שביוהכ"פ ש"הקטרת הקטורת בקדש הקדשים כל העם פורשים מן ההיכל בלבד ואינם פורשים מבין האולם ולמזבח, שאין פורשין מבין האולם ולמזבח אלא בשעת הקטרה בהיכל בכל יום" (הל' עבודת יוהכ"פ פ"ד ה"ב).

58) רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ג ה"ג.

59) ולהעיר, שבכ"מ נקראת "ואתה תצוה" (נסמן בלקו"ש חט"ז ע' 342 הערה 9), ש"אתה" רומז על העצם שלמעלה, שע"י הוא"ו ("ואתה") נמשך ומתחבר עם העצם דישראל.

60) "אחת בשנה" — "ביום הכיפורים" (פרש"י).

61) "הוא שנאמר באחרי מות (יז, יח) ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו" (פרש"י).

62) ודוגמתו בכאו"א מישראל — "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", "כהנים גדולים" (יתרו יט, ו ובבעה"ט). וראה רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל: "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו כו' ה"ז נתקדש קדש קדשים".

63) תוד"ה עד אחת — מנחות יח, א.

64) ראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תשסב: "פסוק זה יש בו י"א תיבות, י"ל רמז לאחד עשר סממני הקטורת כו' .. להמשיך גלוי אדון יחיד בכל הע"ס".

ויש להוסיף, שבתוכן הפסוק ע"ד השייכות דקטורת לנרות מרומז שההמשכה והגילוי ד"אחד עשר" (י"א סממני הקטורת) בכל הע"ס (בעולם) נעשה ע"י הנרות.

65) משלי כ, כז.

66) שם ו, כג.

67) ראה שמו"ר פרשתנו פל"ו, ג. וראה גם סה"מ מלוקט ח"ה ע' רצה ואילך. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונוסף לזה, ע"י הדלקת הנרות נמשך ומתגלה אור הקדושה גם בעולם, כדרשת חז"ל[68] על הפסוק[69] "ויקחו אליך שמן זית זך .. אליך ולא לי, לא לאורה אני צריך .. ויעש לבית חלוני שקופים אטומים[70], תנא שקופים (רחבים) מבחוץ ואטומים (פיהם אטום וקצר) מבפנים (קצר מבפנים ומרחיב והולך לצד חוץ, כדי שתהא אורה יוצא מהיכל שתאיר לעולם, כי) לא לאורה אני צריך. מחוץ לפרוכת העדות באוהל מועד, עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל" — שזהו"ע עיקרי בעשיית המשכן כדי שעל ידו תהי' השראת השכינה בעולם[71], ועי"ז נשלם הקישור וחיבור דעליונים ותחתונים שהתחיל במתן־תורה[72].

ועפ"ז יש לבאר הענין דעבודת הקטורת בזמן הטבת והעלאת הנרות ("בעידן הטבה", "בעידן הדלקה") — ששלימות ההתקשרות וההתחברות עם הקב"ה (מצד בחי' היחידה) שבעבודת הקטורת נמשכת ומתגלה ומאירה ע"י הנרות בכל פרטי הדרגות ד"נר הוי' נשמת אדם" (גם בכחות פנימיים) ובכל פרטי העבודה ד"נר מצוה ותורה אור", ועד להמשכה והגילוי גם בעולם[73].

וענין זה מודגש יותר בכך שעבודת הקטורת היתה באמצע הטבת הנרות, שבה היו מפסיקין בין הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות, כדעת חכמים שמפסיקין בקטורת, ולא כאבא שאול שמפסיקין בדם התמיד (כנ"ל ס"א) — שעי"ז ניתוסף עילוי בהטבת שתי נרות[74], שלהיותה לאחרי הקטורת, מודגש בה ביותר המשכת וההתגלות דרגת הקטורת (שלמעלה מדרגת הקרבנות שכללותם קרבן התמיד, כדעת אבא שאול שמפסיקין בדם התמיד), שגם דרגא זו תומשך ותתגלה בעבודה דכחות הגלויים ועד גם בעולם[75].

ויומתק יותר ע"פ מ"ש הרמב"ם[76] שלאחרי הטבת חמש נרות "נכנס (מי שזכה בקטורת) ומקטיר, ואח"כ נכנס זה שזכה בדישון המנורה ומטיב שתי הנרות ויוצא זה שהקטיר עם מדשן המנורה" — שמוסיף על לשון המשנה[77] "באו ועמדו כו'", ומדגיש שלאחרי שהכהן המקטיר מסיים עבודתו, אינו יוצא מיד, אלא נשאר בפנים עד שנכנס הכהן להטיב שתי הנרות, ורק לאחרי גמר הטבת הנרות יוצאים שניהם יחדיו — דיש לומר, שבזה מרומז שבהטבת שתי הנרות ישנו גם הסיום של הכהן המקטיר הקטורת, כדי שע"י הנרות תומשך ותתגלה גם דרגת ההתקשרות וההתחברות שע"י הקטורת.

ו. עפ"ז יש לבאר גם הטעם שהתחלת פרשת תצוה היא בפרשת הנרות:

נתבאר לעיל (ס"ג) ש"תצוה" רומז על הצוותא וחיבור עם הקב"ה, שעיקרה ושלימותה במזבח הקטורת שבסיום וחותם הפרשה.

וכשם שבפרשת הקטורת שבסיום וחותם הפרשה מודגש שהדרגא דקטורת (קישור וחיבור) נמשכת ומתגלה בעולם ע"י הנרות, כך מודגש גם (ובעיקר) בהתחלת הפרשה שהדרגא ד"תצוה" (צוותא וחיבור, כמו "קטורת") נמשכת ומתגלה ומאירה ע"י הנרות — שהתחלת פרשת תצוה היא בפרשת הנרות[78]: "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך גו' להעלות נר תמיד", "באוהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות וגו'" — המשכת וגילוי הדרגא ד"תצוה".

---

68) מנחות פו, ב ובפרש"י.

69) אמור כד, ב־ג.

70) מלכים־א ו, ד ובפרש"י.

71) "אימתי שרתה השכינה בארץ ביום שהוקם המשכן" (במדב"ר פי"ג, ב).

72) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

73) ראה גם צרור המור כאן: "מזבח הקטורת .. מקשר הדברים התחתונים בעליונים והעליונים בתחתונים".

74) ועפ"ז יש לבאר הרמז בדיוק לשון הזהר והבחיי (לעיל הערה 3) "קטורת לא מתקרב אלא בזמנא דשמן מתקרב", "שמן המנורה שהי' מתקרב בזמן הקטורת" (לשון קרבן שאינו רגיל ביחס לשמן) — שע"י הקרבת הקטורת באמצע הטבת הנרות נעשה העילוי והקירוב (קרבן) ד(פעולת הטבת ה)נרות (שמן) ל(המשכת וגילוי דרגת ה)קטורת.

75) ולהעיר, ששתי נרות (שהטבתם לאחרי הקטורת) רומזים ליסוד ומלכות (אוה"ת פרשתנו ע' א'תשסג ואילך. בהעלותך ע' שמו), ועל ידם נעשה ההמשכה והגילוי בבי"ע (אוה"ת חנוכה רפו, סע"א) — שבהם מודגש יותר ההמשכה והגילוי בעולם*.

76) הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ד.

77) תמיד פ"ז מ"ב.

78) לא רק הזכרת הנרות (כבדרך אגב) בפרשת מזבח הקטורת (בשייכות לזמן עבודת הקטורת), כבסיום הפרשה.

*) וראה אוה"ת פרשתנו ס"ע א'תשסב (מגוכתי"ק) ש"נר ו' ז' מחבר שמים עם ארץ".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בסגנון אחר קצת:

תוכנה של פרשת תצוה (רובה ככולה) הוא ע"ד כהונת אהרן ובניו לעבודה במשכן, שעי"ז "ונקדש (המשכן) בכבודי" (שתשרה שכינתי בו). ולכן, פתיחת הפרשה היא בעבודה העיקרית דאהרן ובניו שעל ידה נעשית השראת השכינה בגילוי — פרשת הנרות; וסיומה וחותמה בשלימות השראת השכינה שע"י עבודת הקטורת (והמשכה והתגלותה ע"י הנרות) — בפרשת מזבח הקטורת (שבסיומה וחותמה נזכר גם ע"ד הטבת והעלאת הנרות).

ז. וביאור הענין בעבודת האדם בכל יום:

כיון שבכל יום נעשה האדם "ברי' חדשה"[79], צ"ל חידוש בכל עניני עבודתו ("בכל יום יהיו בעיניך חדשים"[80]), שנקודתם ותוכנם "לשכני (לשכון אני) בתוכם", ומתחיל מהחידוש בעבודת הקטורת[81] (בהתחלת היום, "בבוקר בבוקר"[82]), שהיא עיקר ושלימות ד"לשכני בתוכם", מצד בחי' היחידה.

וענין זה מודגש באמירת פרשת הקטורת בכל יום:

נוסף על אמירת הפסוקים שבהם מדובר אודות עבודת הקטורת ביום זה ("והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר .. (ו)בין הערביים יקטירנה"), מקדימים ואומרים גם הפסוקים שבהם מדובר אודות הכנת הקטורת ("קח לך סמים וגו'"), ולאח"ז מוסיפים גם פרטי הענינים דהכנת הקטורת שנתבארו בברייתא דפטום הקטורת — אע"פ שהמדובר אודות הכנת כל כמות הקטורת הדרושה לכל השנה (שהיו מכינים בבת אחת ולא בכל יום בפ"ע)[83], כמ"ש בברייתא "שלש מאות וששים ושמונה מנים היו בה, שלש מאות וששים וחמשה כמניין ימות החמה[84] .. ושלשה מנים יתרים שמהם מכניס כה"ג כו'"[85].

ויש לומר, שבזה מרומז שנוסף על עבודת הקטורת השייכת ליום זה, צ"ל בכל יום כללות הענין דעשיית הקטורת — שמתחדש כללות הקישור והחיבור דעצם הנשמה, בחי' היחידה, עם הקב"ה, שעל ידה נעשה עיקר ושלימות הענין ד"לשכני בתוכם".

ח. ועוד ועיקר — שעבודת הקטורת היא "בהטיבו את הנרות גו' ובהעלות אהרן את הנרות", היינו, שההתחדשות שבעשיית הקטורת (הקישור והחיבור דעצם הנשמה עם הקב"ה) נמשכת ומתגלה ומאירה בכל עניני עבודת היום, וגם כשעוסק בעניני העולם[86] ("כל מעשיך יהיו לשם שמים"[87] ו"בכל דרכיך דעהו"[88]):

התחדשות הקישור והחיבור דעצם הנשמה עם הקב"ה בכל יום נעשה בשעת ק"ש ותפלה, שהו"ע המס"נ באחד[89], ותכלית הביטול דעמידה לפני המלך שבתפלת העמידה[90].

וענין זה נמשך ומתגלה גם לאחרי גמר העבודה דק"ש ותפלה, במשך כל היום כולו — שגם בשעה שעוסק בעניני העולם, "הנהג בהם מנהג דרך ארץ"[91], שאז צריך להרהר ולדבר בעניני העסק

79) שו"ע אדה"ז או"ח רס"ד, ורס"ו. וראה שם סמ"ו ס"ו.

80) שם סס"א ס"ב.

81) להעיר מהענין ד"חדשים לקטורת" (יומא כו, א. רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ד ה"ז).

82) ראה פסחים נט, א (ובפרש"י): "אין לך דבר (באשים) שקודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד, שנאמר בה בבוקר בבוקר" (וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'תשסג. חנוכה רפ, ב).

83) "הקטורת נעשית בכל שנה ושנה" (רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ב), מפני שצריך להביאה מתרומה חדשה (הל' שקלים פ"ד הי"ב). ו"פעמיים בשנה היו מחזירין אותו למכתשת, בימות החמה היו מפזרים אותה כדי שלא תתעפש, ובימות הגשמים צוברין אותה כדי שלא יפוג ריחה" (הל' כלי המקדש שם ה"ז).

84) ולא היו עושין כנגד ימות הלבנה, לפי שהי' חסר בשנה מעוברת (פי' הרא"ש — הובא בשטמ"ק כריתות שם). וראה הערה הבאה.

85) "והשאר הוא מותר הקטורת" (הל' שקלים וכלי המקדש שם). וגם י"א המנים שנשארו בשנה פשוטה שאינה אלא שנ"ד ימים הם בכלל מותר הקטורת (רע"ב לשקלים פ"ד מ"ה).

86) להעיר שהטעם ד"חדשים לקטורת" (כנ"ל הערה 81) הוא "מפני שמעשרת" (יומא שם), דיש לומר, שבזה מרומז הקשר והשייכות לעניני העולם (עשירות כפשוטה).

87) אבות פ"ב מי"ב. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

88) משלי ג, ו. וראה רמב"ם שם. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.

89) ראה אוה"ת פרשתנו (ס"ע א'תשסד ואילך. חנוכה רפב, ב) השייכות דק"ש לקטורת (כמודגש בזמן ק"ש עד סוף ג' שעות, כמו הקטורת בבוקר בבוקר, בג' שעות, קודם הקרבת התמיד שזמנו בד' שעות) — שק"ש הוא בחי' ריח, לריח שמניך, לריח בגימטריא רמ"ח היינו רמ"ח תיבין דק"ש (ולכן הבין הינוקא בריחא דלבושייהו שלא קראו ק"ש).

90) להעיר מהשייכות דתפלה לקטורת — כמ"ש (תהלים קמא, ב) "תכון תפלתי קטורת לפניך" (וראה זח"א שבהערה 3).

91) ברכות לה, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

באופן ד"משאו ומתנו באמונה"[92], ובהכרח שיסיח דעתו ומחשבתו מהדביקות שבשעת ק"ש ותפלה[93] [וע"ד מ"ש רבינו הזקן בספר התניא[94] ש"אף שיחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד", מ"מ, "למטה הוא תחת הזמן ובאותה שעה לבדה שעוסק בה בתורה או במצוה, כי אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד מהיחוד העליון למטה"[95]], מ"מ, ניכרת אצלו נקודת היהדות שמצד עצם הנשמה, ההתקשרות וההתחברות עם הקב"ה בתכלית היחוד, "בחד קטירא אתקטרנא", שבכל מעמד ומצב ("מערב עד בוקר") ה"ה בקיום ותוקף נצחי ("חוקת עולם").

ט. ויש להוסיף ולבאר הטעם שאומרים בכל יום "אביי[96] הוה מסדר סדר המערכה משמא דגמרא ואליבא דאבא שאול .. הטבת חמש נרות קודמת לדם התמיד, ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות, והטבת שתי נרות קודמת לקטורת" — אף שהלכה כחכמים שהקטורת היא בין הטבת חמש נרות להטבת שתי נרות:

הב"י[97] כותב ש"אע"פ שהרמב"ם .. פסק כרבנן דפליגי אאבא שאול ואמרי קטורת מפסיק בין הטבת חמש להטבת שתים ושחיטת התמיד וזריקתו קודם להטבת חמש, וכן נראה דעת הסמ"ג .. ולפ"ז הי' ראוי לסדר כך .. דם התמיד קודם להטבת חמש נרות והטבת חמש נרות קודם לקטורת וקטורת קודם להטבת שתי נרות .. מאחר שמצאו העולם שאביי סדר הסדר אליבא דאבא שאול, משמע דס"ל דהכי הלכתא, ולכן לא רצו לשנות הסדר ההוא"[98].

ולכאורה צריך להבין:

א) הרי גם הרמב"ם והסמ"ג ידעו שאביי סדר הסדר אליבא דאבא שאול שמזה משמע דס"ל דהכי הלכתא, ואעפ"כ פסקו שהלכה כחכמים, ומה חידוש "מצאו העולם שאביי סדר כאבא שאול", שלכן "לא רצו לשנות הסדר ההוא", ושינו פסק הרמב"ם והסמ"ג שהלכה כחכמים?

ב) ועיקר: בסדר עבודת יוהכ"פ אומרים[99] "לפנים יכנס להטיב חמש נרות ולהקטיר קטורת הבוקר ולהטיב את שתי הנרות הנשארות" — כדעת חכמים שהלכה כמותם, ולא כאביי שסדר הסדר כאבא שאול[100]. וממה־נפשך: אם בסדר עבודת יוהכ"פ שינו מדברי אביי שפסק כאבא שאול, למה לא שינו בסדר המערכה שבכל יום?

ויש לומר הביאור בזה — בפנימיות הענינים:

"(מצאו) העולם", מלשון העלם (והסתר)[101], מורה על מעמד ומצב הגלות, "בנים שגלו מעל שולחן אביהם"[102], שאז הם במעמד ומצב ד"יתום", כמרומז בשמו של "אביי", ר"ת "אשר[103] בך ירוחם יתום"[104], כיון שאביהם נמצא במקום אחר (כביכול), כמרומז בשמו של "אבא שאול", שצריכים "להשאיל" (כביכול) את האבא ממקום אחר.

ולכן, בנוגע לאמירת[105] סדר המערכה בכל יום "לא רצו לשנות הסדר ההוא" שסידר אביי אליבא

---

92) יומא פו, א.

93) ויתירה מזה: גם כשעוסק בלימוד התורה, ש"עסק התורה .. הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף .. שאינה מהרהרת בצרכי הגוף (בעניני העולם)" (תניא ספמ"א), הרי, ההתבוננות דמס"נ היא רק הכנה בהתחלת הלימוד (ולכל היותר בכל שעה (שם)), אבל בעת הלימוד עצמו צ"ל דעתו ומחשבתו מונחת בפרטי הענינים שלומד בתורה כפי שנתלבשה בעניני העולם, "המחליף פרה בחמור", וכיו"ב. ועד"ז כשעוסק בקיום המצוות, ובפרט במצות צדקה וגמ"ח (כללות כל המצוות), שדעתו ומחשבתו צ"ל מונחים בהתשתדלות בטובתו של חבירו בענינים גשמיים, וכיו"ב.

94) פכ"ה (לב, א).

95) ושם: "והיינו כשעוסק בדברים בטלים לגמרי שאין בהם צורך כלל לעבודת ה'", משא"כ בנדו"ד, שהתעסקות בעניני העולם היא "לשם שמים". אבל, גם כשעוסק בעניני העולם "לשם שמים", ואפילו באופן ש"בכל דרכיך דעהו", בהכרח שיסיח דעתו מהדביקות שבשעת ק"ש ותפלה.

96) יומא לג, א.

97) או"ח סמ"ח (ד"ה ויש נוהגין).

98) ובספר האשכול: "תקנו לאמרו מפני שכולל כל העבודות שהיו במקדש ופרשיותיהן".

99) בפיוט "אתה תכנת".

100) ראה גם שער הכולל פ"ג אות כ (ובהערתי שם*. וראה לקמן הערה 110).

101) לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

102) ברכות ג, סע"א.

103) הושע יד, ד.

104) דכיון שקודם שנולד מת אביו, ואחר שנולד מתה אמו, אמרו עליו "אשר בך ירוחם יתום", ועש"ז נקרא "אביי" (אף ששמו נחמני) — סדה"ד בערכו.

105) אמירה בזמן הגלות באופן ד"ונשלמה פרים שפתינו", משא"כ בנוגע לעבודה בפועל בזמן שביהמ"ק קיים, שעל זה קאי פסק הרמב"ם והסמ"ג שהלכה כחכמים.

*) בשער הכולל הנדפס בסידור תורה אור קה"ת תשמ"ז (רנו, א). **המו"ל.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דאבא שאול ש"הטבת שתי נרות קודמת לקטורת" — כי, במצב של העלם והסתר דזמן הגלות לא שייך[106] (כ"כ) שבחינת היחידה תומשך ותתגלה[107] בעבודה בכחות פנימיים ועד להמשכה והגילוי בעולם שמרומז בהקדמת הקטורת להטבת שתי נרות (שהרי לדעת אבא שאול הקטורת אינה הקדמה להטבת שתי נרות, אלא עבודה בפ"ע).

אבל בנוגע לאמירת סדר העבודה ביוהכ"פ — כיון שביוהכ"פ נמצאים בנ"י (גם בזמן הגלות) בדרגא נעלית[108], ועד שכאו"א מישראל הוא בדוגמת הכה"ג שנכנס לפני ולפנים[109], אומרים[99] "לפנים יכנס להטיב חמש נרות ולהקטיר קטורת הבוקר ולהטיב את שתי הנרות הנשארות", כהלכה כדעת חכמים שקטורת קודמת להטבת שתי נרות, שרומז על ההמשכה והגילוי דבחינת היחידה בעבודה בכחות פנימיים ועד להמשכה והגילוי בעולם[110].

ויש לומר, שמאמירת סדר העבודה ביוהכ"פ ("אחת בשנה") נמשך על כל השנה כולה [כמרומז באמירת הברייתא דפטום הקטורת: "ושלשה מנים יתרים שמהם מכניס כהן גדול .. ביום הכיפורים ומחזירן למכתשת בערב יום הכיפורים .. כדי שתהא דקה מן הדקה"], שגם בכל יום יהי' מעין ודוגמת השלימות דיוהכ"פ שהקטורת היא באמצע הטבת הנרות.

י. ונתינת־כח מיוחדת בכהנ"ל — בזמן המיוחד בשנה ("אחת בשנה") שקורין בתורה (בציבור ובברכה לפני' ולאחרי') פרשת תצוה:

פרשת תצוה — שסיומה וחותמה בפרשת מזבח הקטורת והקטרתה, והמשכה בפרשת תשא (לאחרי ההקדמה דמחצית השקל) בעשיית הקטורת, "קח לך סמים וגו' ועשית אותה קטורת גו'" — קורין לעולם בחודש אדר[111].

ומהטעמים לזה — כיון ש"באחד באדר משמיעין על השקלים כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו ויהי' עתיד ליתן"[112] ל"תרומת הלשכה"[113], ש"לוקחין ממנה תמידין של כל יום וכו' והקטורת ושכר עשייתה"[114], "משיגיע ראש חודש ניסן .. לוקחין את הקטורת מהן מתרומה חדשה כדי להקריבה ממעות תרומה חדשה"[115].

ועפ"ז יש לומר, שקריאת פרשת הקטורת (בסוף פרשת תצוה ובהתחלת פרשת תשא) בחודש אדר, היא נתינת־כח לחידוש כללות העבודה דעשיית הקטורת והקרבתה (מתרומה חדשה) על כל השנה כולה[116], שבה מודגש עיקר ושלימות העבודה במשכן, "לשכני בתוכם", שההתקשרות וההתחברות עם הקב"ה מצד עצם הנשמה, בחי' היחידה (קטורת), נמשכת ומתגלה ומאירה בכחות הפנימיים, ובכל עניני העבודה, ועד לעבודה בעניני העולם (נרות).

ויש להוסיף בהשייכות דנרות (שמן) וקטורת לחודש אדר — "שמן וקטורת ישמח לב"[117], ו"משנכנס אדר מרבין בשמחה"[118].

---

106) ועפ"ז יומתק שרוב הביאורים בדרושי חסידות (שבהערה 12) הם בדעת אבא שאול, אף שהלכה כחכמים (כמודגש וכמ"פ באוה"ת שם, ואעפ"כ, לא נתבאר תוכן הענין דההפסק בקטורת בין הטבת חמש לשתים בעבודת האדם).

וראה אוה"ת פרשתנו (ע' א'תשסב — מגוכתי"ק): "ה' נרות בחי' אירוסין .. אח"כ קטורת פנימי' הלב נשואה, וכמ"כ המשכה ב' נרות (שלאח"ז) יחוד יסוד ומל' זהו נישואין" — שענין זה שייך (בעיקר) לעתיד לבוא, "לימות המשיח יהיו נישואין" (שמו"ר ספט"ו).

107) אבל בחי' היחידה (קטורת) כפי שהיא בפ"ע, שהו"ע המס"נ — מודגש בזמן הגלות יותר מאשר בזמן הבית. ויש לומר, שענין זה מרומז בסדר דאביי אליבא דאבא שאול (בזמן הגלות) — שהקטורת אינה הקדמה להטבת שתי נרות (המשכת היחידה בדרגת הגילויים), אלא היא עבודה בפ"ע, מס"נ בטהרתה.

108) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"י ס"ט. סתרי"ט ס"ט.

109) שלכן אומר כאו"א מישראל כל סדר עבודת הכה"ג, כולל גם תפלתו של הכה"ג, ומסיים: "כמו ששמעת תפלת כה"ג .. כמו כן מפינו תשמע".

110) להעיר שהחילוק בין כל יום ליוהכ"פ מרומז גם בהחילוק בסתם משנה — שבמסכת תמיד (הסדר התמידי בכל יום) נקט כאבא שאול ("מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות כו'" (ואח"כ) "מי שזכה בקטורת כו'" (פ"ו מ"א־ג. וראה פיהמ"ש להרמב"ם שם)), ובמסכת יומא (הסדר דיוהכ"פ) נקט כחכמים ("מקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות" (פ"א מי"ב), "נכנס להקטיר את הקטורת ולהיטיב את הנרות" (פ"ג מ"ד)).

111) ובשנת העיבור — באדר ראשון, "ראשון" גם במעלה וחשיבות, ומצינו בהלכה שבכמה ענינים נקרא אדר ראשון אדר סתם (ראה טואו"ח סתכ"ח. רמ"א שם סתכ"ז. טושו"ע חו"מ סמ"ג סכ"ח).

112) רמב"ם הל' שקלים פ"א ה"ט.

113) שם פ"ב ה"ד.

114) שם רפ"ד.

115) שם ספ"ד.

116) ומזה לוקחים כח להחידוש הפרטי שבכל יום יהיו חדשים.

117) ראה לעיל הערה 3.

118) תענית כט, סע"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכל זה מודגש יותר בקביעות שנה זו — שיום השבת פרשת תצוה חל ביום י"א אדר, וערב שבת ("מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"[119]) ביום יו"ד אדר:

יום השבת קשור עם בחי' היחידה שבישראל — כמארז"ל[120] "אמרה שבת לפני הקב"ה רבש"ע לכולן (ששת ימי השבוע) יש בן זוג, ולי אין בן זוג (יחידה), א"ל הקב"ה כנסת ישראל היא בן זוגך", כיון שגם כנסת ישראל היא "יחידה", כמ"ש[121] "הן עם לבדד ישכון", "כל האותיות מזדווגין חוץ מב' אותיות אלו (ה"ן) .. (ש)אינן אלא לעצמן, כך ישראל אינן .. אלא לעצמן"[122], בחי' היחידה[123]. ובהדגשה יתירה ביום השבת שחל ביום י"א בחודש[124] — יום אחד עשר, "אנת הוא חד ולא בחושבן", שקשור עם בחי' היחידה.

וערב שבת, שחל ביום העשירי בחודש — מורה על שלימות העבודה דישראל (שדומין ללבנה ומונין ללבנה[125]) בעשר כחות הנפש, כחות פנימיים.

וחיבורם יחד — "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת" — מורה על המשכת וגילוי בחי' היחידה (אחד עשר) בכחות פנימיים (עשר).

ויש לומר, שכשקורין פרשת תצוה בקביעות זו מודגש יותר תוכן הפרשה — שע"י הנרות[126] נעשה המשכת וגילוי הקטורת (אחד עשר) בכל עניני העבודה שמצד הכחות הפנימיים (עשר)[127].

יא. ויה"ר שכאו"א מישראל ינצל הנתינת־כח דערב שבת ויום הש"ק פרשת תצוה, יו"ד וי"א אד"ר, לפעול בעצמו החידוש בעבודת הקטורת

119) ע"ז ג, סע"א.
120) ב"ר פ' י"א, ח.
121) בלק כג, ט.
122) שמו"ר פט"ו, ז.
123) ראה לקו"ת שה"ש בסופו. וראה ספר הערכים־חב"ד מערכת אותיות בסופו. וש"נ.
124) ובפרט בחודש אדר — שישנה כבר השלימות דאחד עשר חדשי השנה (מניסן עד שבט).
125) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.
126) להעיר מהשייכות לנרות שבת (ששייכים לנרות המקדש (ראה יל"ש ר"פ בהעלותך)) שהדלקתן היא כניסת השבת — החיבור דיום העשירי (ערב שבת) עם יום אחד עשר (שבת).
127) לשלימות הענין — ראה גם קונטרס משיחות (ליל ויום) ג', (ליל ויום) ועש"ק וש"ק פ' תצוה, ז', יו"ד וי"א אדר־ראשון (לעיל ע' 308 ואילך).

והמשכתה והתגלותה בכל עניני העבודה על כל השנה כולה.

ועוד ועיקר — שנוסף על הפעולה בעצמו צריך לפעול כהנ"ל גם על הזולת, ומה טוב — על עשרה מישראל, עדה קדושה[128], שבזה נכללת השלימות דכל בנ"י (כמובן מנוסח ברכת הזימון "אחד עשרה ואחד עשרה ריבוא"[129]).

ולהוסיף, שהפעולה על הזולת מודגשת ביותר בהדלקת המנורה שבפרשת תצוה — פעולתו של אהרן הכהן בכל שבעת הסוגים דבנ"י[130], "להעלות נר תמיד", "מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאלי"[131], ש"נר הוי' נשמת אדם" יאיר ב"נר מצוה ותורה אור", שזוהי גם עבודת כאו"א מישראל, כהוראת המשנה[132]: "הוי מתלמידיו של אהרן כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

ועיקר כל העיקרים — שמהקריאה והלימוד בתורה[133] בענין הדלקת הנרות והקטרת הקטורת נזכה תיכף ומיד לקיום מצות הדלקת הנרות והקטרת הקטורת ע"י הכה"ג בביהמ"ק השלישי[134], ש"בנוי ומשוכלל יגלה ויבוא מן השמים"[135] — בזמן המנחה דיום הש"ק י"א אד"ר, בסמיכות ולאחרי הקריאה בפרשת תצוה: "להעלות נר תמיד", "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה" — "אין מחנכין מזבח הזהב אלא בקטורת של בין הערביים"[136], ו"אין מחנכין את המנורה אלא בהדלקת שבעה נרותי' בין הערביים"[137] — תיכף ומיד ממש.

128) ראה ברכות כא, ב. וש"נ.
129) שם מט, ב — במשנה.
130) ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ.
131) ריש פרשתנו ובפרש"י.
132) אבות פ"א מי"ב.
133) ובלשון הכתוב בהפטרה דפ' תצוה (יחזקאל מג, י"א): "הגד את בית ישראל את הבית גו' צורת הבית ותכונתו גו' וכל תורתיו הודע אותם גו'", וכמבואר במדרש (תנחומא צו יד) ש"א"ל הקב"ה (ליחזקאל) .. לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית בתורה, ובשכר קרייתה אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית", ועד שאין בנין ביתי בטל (ראה לקו"ש חי"ח ע' 412 ואילך. וש"נ).
134) כולל גם עבודת הקטורת ע"י הכה"ג בקדש הקדשים — "בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה" (ויק"ר פכ"א, ז. ועוד).
135) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.
136) רמב"ם הל' תמידין ומוספין רפ"ג.
137) שם הלכה י"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת זכור

כרך כא

מתורגם ללשון הקודש

א.
"זכור" – פרשה מיוחדת

על התקנה[1] של קריאת פרשת זכור[2], שיש לקרוא בתורה בשבת שלפני פורים את הפרשיה "זכור[3] את אשר עשה לך עמלק", שואל ה"מגן אברהם"[4]:

הרי יש מספר מצוות של "זכירה", כ"זכירות"[5] אשר צריך להזכיר[6] בברכות קריאת שמע ובקריאת שמע: מתן תורה, מעשה עמלק, מעשה מרים, שבת ומעשה העגל – ומדוע תקנו לקרוא בתורה דוקא את פרשת עמלק, ולא "בזכירות אחרות"?

והוא משיב, ש"מתן תורה יש לנו חג עצרת, והוא הדין שבת, ומעשה מרים ומעשה עגל לא תקנו, מפני שהיה גנותן של ישראל".

אך לכאורה, אין זו תשובה מספקת. כי גם לגבי מעשה עמלק – הרי ישנו פורים, הקשור לזכירת ולמחיית עמלק[7], ואף הקריאה של פורים היא[8] – הפרשיה על מלחמת עמלק – "ויבא עמלק"[9]. ויותר מכך: פרשת זכור נקראת דוקא בשבת שלפני פורים "כי היכי דלא תיקדום (=כדי שלא תקדם) עשיה לזכירה"[10] כלומר, פורים הוא ה"עשיה" של הזכירה שבפרשת זכור –

מדוע, אפוא, יש צורך בתקנה מיוחדת של קריאת זכירת עמלק, עד אשר שבת זו נקראת "שבת פרשת זכור" וכדומה?

מכך מובן, שהתקנה של פרשת זכור לא נקבעה רק משום שאין זמן מיוחד להזכרת מעשה עמלק, אלא משום שבזכירת מעשה עמלק[11] יש מעלה מיוחדת על פני הזכירות האחרות.

ויש להבין: מהו המיוחד בזכירת מעשה עמלק לעומת שאר הזכירות, אשר משום כך נקבעה דוקא לזכירה זו קריאה מיוחדת?

ולכאורה, אדרבה: הזכירות האחרות עוסקות בענינים כלליים המשפיעים על התנהגותו של היהודי בכל עת ובכל מקום: מעמד הר סיני – מתן תורה – הוא היסוד של כל התורה והמצוות. השבת היא אחת המצוות הכלליות[12], ואינה משפיעה רק על יום השבת, אלא על כל ששת ימי החול[13]. ומצד שני, מעשה העגל – ההיפך מ"אנכי" ומ"לא יהיה לך". ועוד, כיון ש"וביום פקדי ופקדתי"...[14] – מזכיר הדבר ליהודי להשמר מסור מרע כדי לא להגיע לידי "אפקוד עליהם עונותיהם", וזה כולל גם הזהירות ב"עשה טוב". ואפילו מעשה מרים, שלכאורה הוא ענין פרטי, שלא היו לו תוצאות לגבי כלל ישראל בכל הדורות – הרי גם מכך נלמדת ההוראה[15] לכל ישראל עד כמה יש להזהר מלשון הרע[16], שהיא אחת העבירות החמורות ביותר, כדברי חז"ל[17] שזה "מגדיל עונות, כנגד ג' עבירות עבודה זרה וגילוי

---

1) כ"ה במג"א שצויין בהערה 4. וראה מג"א סתרפ"ה, דאף שקריאת פ' זכור הוא מה"ת, זה שקוראים אותה בשבת זה דוקא הוא תקנת חכמים. וכ"ה בשו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ב סי"ג שהוא "מתקנת אנשי כנה"ג" (אף שכתב (שם סט"ז) ש"פרשת זכור היא חובה מן התורה").

הדיעות בזה – ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' ארבע פרשיות (ע' קסו), ע' זכירת מעשה עמלק (ע' ריט ואילך).

2) מגילה ל, א.

3) ס"פ תצא (כה, יז־יט).

4) סי' ס סק"ב.

5) הובא ג"כ בשו"ע אדה"ז שם סעיף ד. וכן הכניסן אדה"ז בסידורו לאחרי תפלת שחרית (שש זכירות).

6) נוסף לזכירת יצי"מ שנזכרה בפירוש בפ' ציצית.

7) ראה חינוך מצוה תרג: ודין הי' לקרותה (פ' זכור) ביום פורים לפי שהוא מענינו של יום כי המן הרשע הי' מזרעו. ובפרש"י מגילה (כט, א ד"ה ומפסיקין): לסמוך מחיית עמלק למחיית המן. וראה רמב"ן ס"פ תצא: ויהי' סמך למקרא מגילה מן התורה. ועוד.

8) משנה מגילה ל, סע"ב. ובמג"א סתרפ"ה שם שבזה יוצא מ"ע דקריאת פ' זכור.

9) בשלח יז, ח ואילך.

10) מגילה ל, א.

11) עד שלרוב הפוסקים קריאת פ' זכור היא מ"ע מה"ת (ראה הנסמן בהערה 1).

12) ועיין ס' החינוך מצוה לב: משרשי מצוה כו' כל יסודי הדת ומלבד כו' יש בו כו'.

13) עיין רמב"ן יתרו כ, ח.

14) תשא לב, לד ובדחז"ל עה"פ.

15) נחוצה תמיד, כי בלא זה אין אדם ניצול מ(אבק) לה"ר בכל יום כדלקמן בפנים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עריות ושפיכות דמים". וביחד עם זאת – זוהי אחת העבירות שקשה ביותר להשמר ממנה לחלוטין[18].

ולעומת זאת זכירת מעשה עמלק היא מצוה פרטית, שאינה כוללת, לכאורה, שום הוראה להתנהגותו של כל יהודי, ובודאי שאין בה, לכאורה, הוראה כללית[19].

ב.
זכירת ומחיית עמלק – בימינו?

התמיהה אף גדולה יותר:

המטרה של זכירת עמלק היא מחיית עמלק[20], כפי שנאמר בהמשך הפסוקים, לאחר "זכור...". – "והיה[21] בהניח ה' אלקיך לך מכל אויביך... תמחה את זכר עמלק...". וכפי שמסביר זאת הרמב"ם[22]: "ציונו לזכור מה שעשה לנו עמלק .. (ולשנוא אותו[23]) בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו".

וכיון שבתקופתנו אי אפשר לקיים בפועל את הציווי של מחיית עמלק, כי (א) מצות מחיית עמלק חלה רק כאשר ישראל מצויים על אדמתם[24], במצב של מנוחה – "בהניח ה' אלקיך לך מכל אויביך מסביב בארץ..."[21]. (ב) אף אילו היו התנאים הללו קיימים, בלתי אפשרי לקיים את מחיית עמלק, כי "כבר עלה סנחריב ובלבל את העולם וכל דפריש מרובא פריש"[25] –

לפי זה יוצא, שזכירת עמלק בתקופתנו אינה קשורה למעשה – ולמרות זאת, קבעו דוקא לזכירה זו קריאה מיוחדת ושבת מיוחדת?

ג.
זכירת עמלק – מהות בפני עצמה

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר אודות עצם מצות זכירת עמלק. שהרי, לכאורה:

א) כיון שהמטרה של זכירת עמלק היא[26] מחיית עמלק, כדלעיל, מדוע חלה החובה של זכירת עמלק גם כאשר לפי התורה בלתי אפשרית מחיית עמלק במעשה[27]?

ב) מדוע יש צורך לציווי מיוחד[28] "זכור את אשר עשה לך עמלק" כדי לעורר "הנפשות במאמרים להלחם בו", ואין די בציווי "תמחה את זכר עמלק" בלבד?

בדומה לציווי "לא תחיה כל נשמה"[29] לגבי שבע האומות, אשר אין ציווי מיוחד לזכור את מעשיהם הרעים וכדומה[30] כדי להגיע לכך ש"נעורר הנפשות .. להלחם בהם"[31].

בכך נרמז, שלמרות שהמטרה של זכירת עמלק היא מחיית עמלק, בכל זאת יש משמעות ומטרה בזכירת עמלק עצמה

– אשר משום כך מונה הרמב"ם[32], וכן שאר מוני המצוות[33], את מחיית עמלק ואת זכירת עמלק כשתי מצוות נפרדות בעלות שתי מהויות שונות. לדוגמא – מחיית

---

16) ראה מפרשים לתצא כד, ט. רמב"ן ס"פ תצא. ועוד. מג"א ושו"ע אדה"ז סי' ס שם.

17) ערכין טו, ב.

18) דאין אדם ניצול ממנה בכ"י (ב"ב קסד, ב).

19) ראה חינוך שם, שזכירת מעשה עמלק אינה "עיקר בדת" כזכירת יצי"מ (שלכן "די לנו בזה לזכור הענין פעם א' בשנה כו'"). ולהעיר שהרמב"ם לא מנה מצות זכירת עמלק בין המצות ההכרחיות (בסהמ"צ סוף המ"ע).

בחרדים (מל"ת התלויות בארץ ישראל פ"ב) ועוד, שזכירת עמלק ענינה לזכור שבשביל שרפו ידיהם של ישראל מן התורה ומן המצות בא עמלק. אבל עדיין צריך ביאור: ענין זה (שע"י רפיון במצות בא עונש על בנ"י) מצינו כמ"פ בתורה (כולל מעשה העגל שהוא א' מהזכירות הנ"ל), ומהו הענין המיוחד שבזכירת עמלק דוקא? ולהעיר מצפע"נ עה"ת ס"פ בשלח.

20) ראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג מ"ע נט (רסא, ב) שמטעם זה לא מנה הבה"ג וסיעתו העשה דזכירת עמלק כי היא בכלל העשה דמחיי'. וראה לקמן סעיף ג.

21) תצא שם, יט.

22) מ"ע קפט. וראה חינוך שם, שלכן נשים פטורות מזכירת עמלק.

23) בתרגום הר"ח העליר ור"י קאפח: ושנאמר (את) זה.

24) כמחז"ל (סנהדרין כ, ב. ובכ"מ. רמב"ם ריש הל' מלכים) "ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ .. ולהכרית זרעו של עמלק".

25) מנ"ח מצוה תרד. ולהעיר מצפע"נ הנ"ל.

26) משא"כ להטעם שהובא לעיל הערה 19 (ראה מלאכת שלמה למגילה פ"ג מ"ד).

27) ודוחק לומר שהוא רק כדי להיות מוכנים למלחמת עמלק בביאת המשיח (דאחכה לו בכל יום שיבוא). ולהעיר מספרי ורש"י עקב יא, יז (יח).

28) ועד"ז בבשלח (יז, יד): כתוב זאת כזרון בספר ושים באזני יהושע גו'.

29) שופטים כ, טז.

30) כהמשך הכתובים שם (פסוק יח) – ועד"ז בכ"מ – "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם גו'".

31) אף שיש לחלק כי בעמלק הציווי למחות "זכר עמלק" – "משור ועד שה" (רש"י ס"פ תצא, מש"א טו, ג (הפטורה דפ' זכור). וראה מכילתא ס"פ בשלח. מדרש תהלים ט, ז. ועוד. לקו"ש חי"ד ע' 89 הערה 17) – ולכן צ"ל זכירה מיוחדת לעורר השנאה בלב אל עמלק. וראה טעמי מצות להרדב"ז מצוה תקצא.

32) בסהמ"צ מ"ע קפח־קפט.

33) סמ"ג עשין קטו־קטז. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עמלק היא מן המצוות שהן "חובה על הצבור"[34], ולפי מספר דעות[35] חלה מצוה זו על המלך של הצבור[36], ולמצוה זו יש מספר תנאים – שהיא חלה דוקא לאחר כניסת בני ישראל לארץ ועוד.

לעומת זאת, זכירת עמלק היא מצוה החלה על כל יחיד בפני עצמו, והיא מצוה תמידית[37], בכל מקום ובכל זמן – והענין המושג באמצעות זכירת עמלק עצמה, הוא ענין כללי בתורה, יותר מהזכירות האחרות שהוזכרו לעיל, כפי שיבואר להלן בסעיף ז'.

ד.
הזכירה – מחיית ה"עמלק" שבנפש

ההסבר לכך הוא:

מהותו של עמלק היא – "יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו"[38]. ולכן, לפני שיהודי מקיים את מחיית עמלק כפשוטה, עליו לדאוג לכך, שבתוכו עצמו לא יהיה "עמלק" – "יודע את רבונו ומתכוין למרוד בו", ואפילו לא באופן הדומה לכך מעט, כדלהלן בסעיף ו'.

וזוהי המשמעות של מצות זכירת עמלק[39]: אין זו זכירה שתכליתה רק לעורר לפעולה של מלחמת ומחיית עמלק ממש לאחר מכן, או שעל ידי הזכירה יימנעו מדבר בלתי רצוי – בדומה לזכירת מעשה מרים, שמטרתה להשמר מלשון הרע – אלא זכירת עמלק עצמה מביאה לידי מחיית עמלק שבלב, בו עצמו[40].

ייתכן שקיים אצל יהודי "עמלק" בנפשו[41], הרוצה להשפיע עליו למרוד ח"ו ברבונו, וכאשר הוא מקיים כראוי[42] את "זכור את אשר עשה לך עמלק", נוצרים בנפשו מחיית עמלק וביטולו[43] – מתבטלת ונמחקת כל נטיה של "יודע... ומתכוין למרוד בו".

ולפי זה ניתן להבין מדוע קשורה דוקא זכירה זו לקריאה מיוחדת בתורה – כי התורה היא השלטת על מציאות העולם, כדברי חז"ל[44] הידועים על הפסוק[45] "לא־ל גומר עלי", ולכן, כאשר כורכים את זכירת עמלק עם קריאה בתורה, הרי זכירה זו מגשימה את מחיית עמלק שבנפש[46].

ה.
הזכירה מדאורייתא מביאה ל"מחיה"

זהו גם אחד ההסברים לכך שקריאת פרשת זכור היא, לדעת רוב הפוסקים[47], מצות עשה מן התורה:

אחת המעלות של מצוות דאורייתא על פני מצוות דרבנן, היא שמצוות דאורייתא משפיעות יותר על ובתוך העולם. כפי הידוע על האחרונים[48] המרחיבים את הדבור על ההבחנה, שאיסורי דאורייתא הם איסורי חפצא – הדבר האסור נעשה מתועב וכו', ואילו איסורי דרבנן הם, לפי כמה דעות, איסורי גברא בלבד – החכמים אסרו זאת על האדם, אך האיסור אינו חל על חפצי העולם עצמם.

המעלה של מצוות דרבנן על פני מצוות דאורייתא, כדברי חז"ל[49] ערבים עלי דברי סופרים יותר מדברי תורה, היא בעיקר לגבי הגברא, כי בקיום המצוות שהוסיפו רבנן – מתבטאת העריבות והתשוקה להיות עבד ה', אשר מבקש מלכתחילה לגזור עלינו גזירות[50], ולאחר מכן אינו מסתפק בכך והוא מוסיף עליהן גזירות, או מוסיף סייגים כדי לוודא יותר את קיום הגזירות.

---

34) סהמ"צ להרמב"ם בסוף המ"ע. וגם הרס"ג מנאה במנין הפרשיות (פרשה סא). וראה חינוך מצוה תרד. ביאור הרי"פ פערלא למ"ע נט שם.

35) רמב"ן ובחיי ס"פ בשלח. יראים סרצ"ט (בהשלם – סתל"ה). וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 321 (הערה 31) דאולי גם להרמב"ם מצות המלך הוא (ע"ש). וראה הערה הבאה.

36) די"ל דמצוות המלך (שהוא – הכל) הן סוג מיוחד במצוות הציבור. ואכ"מ.

37) רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה. וראה לשונו בסהמ"צ ומנין המצות בריש ספר היד (מ"ע קפט). וראה הדיעות שצ"ל זכירת מעשה עמלק בכל יום – הובאו באנציקלופדי' תלמודית ע' זכירת מעשה עמלק (ע' רכב).

38) כן הובא בכ"מ (סה"מ תקס"ב ע' קעב. סה"מ תקס"ה ח"א ע' שצה. סהמ"צ להצ"צ מצות זכירת מעשה עמלק פ"א (צה, א). ובכ"מ) על עמלק. – לשון זה מצאתיו לע"ע בתו"כ בחוקותי כו, יד (הובא ברש"י בחוקותי שם. נח י, ט. לך יג, יג) – אבל לא על עמלק. ובאוה"ת פרשת זכור (ע' א'תשפו) מקשר זה עם מחז"ל (אסת"ר פ"ז, יג) "ומהיכן בא עמלק .. מאצל בלעם הרשע", שבו נאמר (בלק כד, טז) "ויודע דעת עליון".

39) ראה בכ"ז ד"ה זכור תרס"ה פרק ח.

40) אלא שזה גופא הוא כדי שיוכל לקיים מחיית עמלק בעולם כפשוטו, כנ"ל סעיף ב (מסהמ"צ להרמב"ם).

41) ראה תו"א תצוה סד"ה זכור: וזרעו של עמלק פי' הזריעה שלו שזרעה בישראל להיות להם בחי' זו.

42) להעיר מלקו"ש [המתורגם] חי"ט (ע' 2-241) בביאור מחז"ל (פדר"א פמ"ד) "האיך יתקיימו שניהם זה זכור (דעמלק) וזה זכור (דשבת)".

43) ראה גם פנים יפות ס"פ תצא.

44) ירושלמי נדרים פ"ו ה"ח. ועוד.

45) תהלים נז, ג.

46) ראה גם סה"מ תר"פ (ע' רצה): וע"י הקריאה שקורא פ' מחיית עמלק בתורה מתבטל עי"ז קליפת עמלק. וראה לקו"ת במדבר יג, ג.

47) ראה הערה 1.

48) ראה שו"ת צפע"נ (ירושלים תשכ"ה) סל"ג ובהנסמן במפענח צפונות קונטרס "מאה סברות" בתחלתו אתוון דאורייתא כלל יו"ד. וראה תניא פ"ח. ובארוכה שיחות אחש"פ והתועדויות שלאח"ז תשל"ו.

49) ראה ע"ז לה, א וברש"י שם. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. ועוד.

50) מכילתא יתרו כ, ג (במכילתא לפנינו: אמרו לו עבדיו גזור עליהם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועוד יש לומר: במצוות דאורייתא, שמשפיעות על העולם ביתר עוצמה, אין ניכר כל כך שמקיימים את המצוה רק מפני ציווי הקדוש־ברוך־הוא, כי סגולת המצוה והשפעתה בעולם מסתירה[51] את קבלת העול שבקיום המצוה, הקיום משום ציווי הקב"ה.

ולעומת זאת, קיום מצוות דרבנן, שבהן סגולת המצוה אינה בולטת כל כך, מתבטא שהיהודי אינו מקיים מצוות מפני שעל ידי כך מתרחשים בעולם ענינים נעלים, אלא משום שהוא עבד ה' המציית לרצונו ולציוויו של המלך.

אך לגבי ה"חפצא" – ההשפעה של המצוות בעולם[52] – הרי, אדרבה, למצוות דאורייתא ישנו כח התורה[53] להשפיע על החפצא, על מציאות העולם, באופן שאינו קיים אצל המצוות דרבנן, כדלעיל.

ולכן קריאת פרשת זכור[54] היא מצוות עשה מן התורה, הנותנת כח נוסף לכך שזכירת עמלק תגשים את מחיית עמלק (בענייננו – עמלק שבאדם[55]).

ו.
עמלק – ידיעה שאינה משפיעה למעשה

כיון שזכירת עמלק היא מצוה תמידית, מובן, שכל אחד צריך לעסוק בענין זה תמיד.

כי למרות שאין לומר ח"ו וח"ו, שיהודי צריך להשמר תמיד כדי שלא יהיה "יודע את רבונו ומתכוין[56] למרוד בו". בכל זאת, יהודי צריך תמיד להשמר מפני המשמעות של "עמלק" בדקות. ובמיוחד כאשר עלול לנבוע מכך בסופו של דבר ענין של "יודע... ומתכוין למרוד בו", ר"ל.

וההסבר לכך הוא: על הפסוק*[56] "כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק", אומרים חז"ל ש"אין שמו שלם... עד שימחה שמו של עמלק"[57] – כל עוד קיים עמלק אין שם ה' מושלם, הוא י"ה בלבד. עמלק מנוגד לאותיות ו'־ה' של שם הוי'.

ולכאורה, תמוה: כיון שעמלק מתכוין למרוד בו, בקדוש־ברוך־הוא, יש לשאול[58]: א) מדוע הוא מתנגד רק לשלימות השם – ולא לשם ה' בכלל? ב) בהתנגדות לשלימות השם – מדוע אין התנגדות לי"ה שבשם, הקודם ונעלה[59] מו"ה? ג) אדרבה – כאשר נשאר י־ה, הרי נשאר שם שלם משבעת[60] השמות שאינם נמחקים[61]?

ההסבר לכך הוא:[62]

ההשפעות של ארבע אותיות של שם הוי' על היהודי, וכפי שהן בנפש האדם – אדמה לעליון[63], בצלמנו[64] – הן: יו"ד ה"א – חכמה בינה (שכל), וא"ו – מדות שבלב, ותורה, ה"א – דיבור ומעשה, מצוות[65].

עיקר מלחמת עמלק היא על המעשה בפועל ממש. לגבי כחות השכל בלבד – בחינת י"ה אין הוא מתנגד כל כך. לא כל כך אכפת לו שיהודי יודע את רבונו, שיש רק הבנה באלקות, אבל אין הוא רוצה שההבנה תשפיע על המדות והרגשות שבלב, המביאות לידי מחשבה דבור ומעשה – בחינת ו־ה. ואדרבה – אז המרידה היא חמורה ביותר. כפי שמודגש בדברי חז"ל "יודע את רבונו", אך למרות זאת "מתכוין למרוד בו", כי הידיעה אינה משפיעה על המדות ועל כחות המחשבה הדבור והמעשה.

גזירות. אבל ברמב"ן עה"ת יתרו (שם, ב) וכן בהשגותיו לסהמ"צ (מל"ת ה) ובמאירי בפתיחה לאבות (בשם המכילתא): גזור עלינו (לנו) גזירות. ו(גם) גירסא זו הובאה בדא"ח – ד"ה בראשית ברא תש"ג פכ"ו. ועוד).

51) ע"ד הידוע דשכל מעלים על רצון ומסנ"פ (סה"מ: אידיש ע' 5 ואילך. קונטרסים ח"ג ע' קכא ואילך. תש"ט ע' 119 ואילך).

52) שזהו ענין עיקרי בקיום המצות – עיין תניא פל"ד־לח.

53) להעיר מתו"א (לד, ב. דרמ"צ עד, ב) במעלת כח של דאורייתא על דרבנן, דבדאורייתא (שהיא המשכה מלמעלה למטה) "מי מעכב ומי מונע לה' ית"ש והיד ה' תקצר", משא"כ בדרבנן "שהם המשיכו להיות גילוי זה".

54) נוסף לזה שזכירת עמלק בכלל היא מ"ע מה"ת (שבזה שווה לשאר הזכירות הנ"ל ס"א). ולהעיר שגם בסה"מ תר"פ שם מדגיש שקריאת פ' זכור היא דאורייתא.

55) שפעולת המצוה בהאדם הו"ע של "חפצא" (שבגברא גופא).

56) להעיר מרמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

*56) ס"פ בשלח.

57) פרש"י שם. תנחומא ס"פ תצא. פסיקתא דר"כ ופסיקתא רבתי פ' זכור. מדרש תהלים ט, ז.

58) להעיר משערי אורה (לר"י גיקטליא) ש"ט.

59) ראה ד"ה מן המיצר תרע"ח. ועוד.

60) ראה תו"א ס"פ נח (וש"נ) – הטעם דשבעה. ובפרדס (ש"א בסופו וש"נ) יו"ד שמות שאינם נמחקים כו' י"ה כו'. – הרס"ג כותב "ששה", רה"ג – "תשעה" (הובאו בס' עבודת המלך, בהערות לרמב"ם שבהערה הבאה (ירושלים, תשכ"ד) ועיי"ש).

– בשו"ע אדה"ז או"ח ספ"ה ס"ג "ד' שמות שאינן נמחקין". ולהעיר שבזח"ג (ערב, ב) "מלכות כו' כלילא מעשר ספירן מעטרא בשבע שמהן שאינן נמחקין". ואכ"מ.

61) ברמב"ם הל' יסוה"ת (פ"ו ה"ב) ושו"ע יו"ד (סרע"ו ס"ט) לא נמנה בז' שמות שאינן נמחקים, אבל ראה רמב"ם שם ה"ד (משבועות לה, ב) שהוא שם בפ"ע ואינו נמחק, וכן בשו"ע שם ס"י. וראה ביאורי הגר"א לשו"ע שם סקי"ט.

62) ראה בכ"ז – תו"א ס"פ תצוה. ד"ה זכור בסה"מ תקס"ה ח"א וביאורו. סידור שער הפורים. סהמ"צ להצ"צ מצות זכירת מעשה עמלק.

63) עשרה מאמרות מאמר אכ"ח ח"ב פל"ג ועוד. של"ה כ, ב ובכ"מ.

64) בראשית א, כו.

65) ראה בכ"ז אגה"ת ספ"ד. לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובפרט זה של עמלק – שהענין של "יודע את רבונו" אינו מביא לידי קבלת עול ולפחות בהתאם לידיעתו – והרי קבלת עול מחייבת את קיום התורה והמצוות, וכאשר קבלת העול פגומה הרי זו, בדקות, מרידה ברבונו – בפרט זה צריך כל אחד לוודא שלא ייפגם, כי בכל דרגה של עבודת וידיעת ה' עלול להיות מקום לטעות לגבי ענין קבלת העול[66].

ז.
עמלק מתנגד למתן תורה

בכך ניתן להבין גם מדוע התרחשה מלחמת עמלק "בדרך בצאתכם ממצרים" לפני מתן תורה:

כל דבר הוא בהשגחה פרטית, ולכן מובן, שמלחמת עמלק התרחשה בגשמיות לפני מתן תורה, משום שעמלק ברוחניות מתנגד ואינו רוצה לאפשר את החידוש של מתן תורה:

החידוש שבמתן תורה הוא[67], שתורה לא בשמים היא, אין להשאירה ברוחניות בלבד, אלא צריך להורידה למטה, ללימוד בפועל ולקיום מצוות מעשיות, ואדרבה – המעשה הוא העיקר[68].

וזו היתה טענת המלאכים[69] "חמודה גנוזה... תנה הודך על השמים": כיון שהתורה היא שיא של התעלות ברוחניות, היא צריכה להנתן "על השמים", אפילו מעל לרוחניות שבעולם הזה – מעל לשכל האדם.

אך כאשר מבטלים את מהותו של עמלק – כאשר המוח משפיע על המעשה בפועל, וקיימות שלימות השם (גם ו־ה) – הרי אז אפשר לבטל את טענת המלאכים "תנה הודך על השמים", והתורה ניתנת למטה.

בכך מובנת גם החשיבות של זכירת עמלק, יותר משאר הזכירות, כדלעיל – כי זכירת עמלק היא מעין הקדמה ותנאי למתן תורה בכלל. לפני שהיהודי מקבל את התורה, עליו לבטל את העמלק שאינו מאפשר השפעה מן המוחין את המדות והמעשה.

ועל ידי קיום המצוה של זכירת עמלק בזמן הגלות, המבטלת את ה"עמלק" שבנפש האדם, מזרזים את האפשרות לקיים את מצות מחיית עמלק כפשוטו, בעולם כולו ובגשמיות,

שיקויים הענין של "מינוי מלך" – מלכא משיחא, שיברר מי הוא עמלק, ולאחר מכן[70] "ילחם מלחמת ה'"[71] – כולל מלחמת עמלק – "מלחמת לה' בעמלק"[72] – וינצח[73], ולאחר מכן[70] הוא יבנה את בית המקדש השלישי[74], במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ זכור תש"ל, תשל"ג)

66) להעיר מלקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 167 סעיף ה ואילך.
67) ראה לעיל ע' 54, וש"נ.
68) אבות פ"א מי"ז.
69) שבת פח, ב ואילך.
70) כסדר ג' מצות שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ (כנ"ל הערה 24) – ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 324 הערה 49.
71) רמב"ם הל' מלכים ספי"א.
72) ס"פ בשלח.
73) כלשון הרמב"ם שם בדפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור – "אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו" (י"ל שכיון עה"פ: מכל אויבך מסביב).
74) (בית ו)כסא שלם (ראה תו"א בתחלתו).

המשך ביאור למס' נזיר ליום רביעי עמ' ב

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי עקיבא שסובר שבאיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור: **אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא, אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא** – מה ששנינו בברייתא שהפסוק (במדבר ו ד) 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג', לִימֵּד עַל אִיסּוּרֵי יַיִן, דהיינו יין חרצן וזגים, שֶׁהֵן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה – שאם אכל מכולם יחד שיעור אכילה מצטרפים להתחייב מלקות, וקשה לְרַבִּי עֲקִיבָא, לשם מה הוצרך הפסוק ללמדנו דין זה, הַשְּׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר הֵיתֵר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר – הרי לפי רבי עקיבא אפילו היתר מצטרף לאיסור בנזיר, ואם כן אִיסּוּר לְאִיסּוּר מִבַּעְיָא – וכי צריכים אנו ללמוד מהכתוב שגם איסור יצטרף לאיסור, הלא כל שכן הדבר.

מיישבת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב כהנא לרב אשי, מה שהֵיתֵר מצטרף לְאִיסּוּר זהו רק כשאוכלם כְּבָת אַחַת, אבל אם יאכלם בזה אחר זה אפילו בתוך כדי אכילת פרס אינם מצטרפים, מה שאין כן אִיסּוּר לְאִיסּוּר מצטרף אֲפִילּוּ כשאוכלם בָּזֶה אַחַר זֶה, ובלבד שאכלם בכדי אכילת פרס, ולכן הוצרכנו ריבוי מיוחד לדין שכל איסורי נזיר מצטרפים זה עם זה. שואלת הגמרא: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פורים־תצוה

כרך כא

מתורגם ללשון הקודש

א.
השייכות של פורים לשבת זכור וי"א אדר

לכל שבת יש שייכות (לא רק לימי השבוע שלפניה, כשמה יום השביעי, אלא גם) לימי השבוע הבא[1], כנאמר בזהר[2] "כל שיתא יומין מתברכין מיומא שביעאה", מן השבת מתברכים ששת הימים של השבוע הבא.

בשבת הנוכחית, בולטת יותר השייכות עם ימי השבוע הבא, כמתבטא בחובת הקריאה בתורה[3]: בשבת זו קוראים את פרשת זכור, להיותה השבת שקודם פורים[4] — וזכירת מעשה עמלק קשורה עם ימי הפורים[5], עד שהקריאה של פורים עצמו[6] היא בפרשת מעשה עמלק ("ויבא עמלק")[7]; וקריאת פרשת זכור לפני פורים — כדברי הגמרא[8] — היא ה"זכירה" הבאה לפני ה"עשיה" שבפורים[9] ("נזכרים ונעשים")[10].

בשנה זו, השייכות של השבת הנוכחית עם (ימי השבוע הבא, ובעיקר עם) ימי הפורים, היא ביתר שאת מאשר בפרשת זכור של שאר השנים: השנה חלה שבת זו ביום י"א לחודש אדר, אשר מיום זה של החודש מתחיל הזמן הראוי לקריאת המגילה[11]; כנאמר במשנה[12]: "מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו", שה"כפרים מקדימים ליום הכניסה" (שהזמן הכי מוקדם לכך — הינו בי"א אדר). העובדה שי"א אדר הינו יום ראוי לקריאת המגילה, היא לא רק "בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרויין על אדמתן" (שדווקא אז שייך הדין של "כפרים מקדימין ליום הכניסה")[13], אלא גם "בזמן הזה"[14], כפי שנפסק בשולחן־ערוך[15], אשר "המפרש בים והיוצא בשיירא ואינו מוצא מגילה להוליך עמו יקראנה בשלשה עשר או בשנים עשר או באחד עשר בלא ברכה".

והנה, אף שבדיעבד "כל החודש כשר לקריאת המגילה"[16], (כפי שפוסק הרמ"א[15] "והכי נהוג") — אמנם ישנו חילוק עיקרי בין קריאת המגילה בי"א בי"ב ובי"ג ובין קריאת המגילה "מתחלת החודש"[17]: עם היות שגם מה שהזמנים של י"א י"ב י"ג ראויים לקריאת המגילה הוא ענין של שעת הדחק ובדיעבד בזמן הזה

[ויתירה מזו: אפילו זה ש"כפרים מקדימין ליום הכניסה", הוא רק היתר, ש"נתנו להם חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה"[18], הקילו על הכפרים כו'"[19]; אבל מגילה בזמנה הוא רק בקריאה בי"ד וט"ו[20]],

אף על פי כן יש לקריאה של י"א י"ב וי"ג שייכות יתירה לימי הפורים, מאשר לקריאה של כל החודש, כדלקמן.

ב.
הדיוקים במשנה "מגילה נקראת בי"א כו'"

הדבר יובן בהקדים הביאור במשנה "מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו":

---

1) להעיר גם מתקנת עזרא שיהיו קורין בס"ת בצבור בכל שבת במנחה כו' מפרשת השבוע הבא (שו"ע אדה"ז סרצ"ב ס"ב. ממגילה לא, ב. טושו"ע שם ס"א).

2) ח"ב סג, ב. פח, א.

3) וי"א שהקריאה מה"ת — ראה הנסמן בהערה 10.

4) ראה פרש"י מגילה כט, א ד"ה ומפסיקין "לסמוך מחיית עמלק למחיית המן".

5) ראה חינוך מצוה תרג: ודין הי' לקרותה (פ' זכור) ביום הפורים לפי שהוא מענינו של יום כי המן הרשע הי' מזרעו.

6) משנה מגילה ל, סע"ב. ובמג"א או"ח סתרפ"ה — שבזה יוצא מ"ע דקריאת פ' זכור.

7) בשלח יז, ח ואילך.

8) מגילה ל, א.

9) ולהעיר ממדרז"ל (תרגום ירושלמי ס"פ בשלח. פסיקתא דר"כ ס"פ זכור) דמדור לדור (שבפ' בשלח שם) כולל "דור מרדכי ואסתר".

10) ראה בכל הנ"ל לעיל ע' 190. וש"נ.

11) וי"ל דגם יום ה' ועש"ק — שייכים באופן דקס"ד ודשלילה "ואימא שיתסר ושיבסר ולא יעבור כתיב" (מגילה בתחלתה).

12) ריש מס' מגילה.

13) מגילה שם. וברמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ט "בזמן שיש להם לישראל מלכות". ובפיה"מ להרמב"ם מגילה רפ"א: בזמן שהיתה ידינו (פשוטה ו — ?! — ואינו בהעתקת קאפח. וכל' הרמב"ם בהל' איס"ב ספי"ח (מכתובות כו, ב) ובכ"מ רק) תקיפה לקיים המצות בשלימותן.

14) כ"ה בגמ' ורמב"ם שם (שבזמן הזה כו' אין קורין אותה אלא בזמנה). ובפיה"מ שם מפרש: רוצה לומר מיום שנתחבר הגמרא (בקפאח "התלמוד" — וכל' הרמב"ם בהקדמתו לס' היד — כמה פעמים) כו'. ולהעיר מספיקו דהראש יוסף אם קראו הכפרים בכניסה בזה"ז — נעתק לקמן בשוה"ג להערה 28.

15) או"ח סי' תרפח ס"ז.

16) ירושלמי מגילה פ"א ה"א.

17) לשון השו"ע שם. ופשטות ה"ז רק עד ט"ו, אבל לא אחר כך, דכתיב "ולא יעבור", כבירושלמי שם.

18) לשון רש"י במשנה ריש מגילה ד"ה אלא.

19) מגילה שם. וש"נ. ופשיטא למסקנת הגמרא (ד, ב) מפני שמספקין מים ומזון, כבפרש"י שם דשכר הוא להם, כדלקמן בפנים ס"ג.

20) ראה מגילה ה, רע"א ובפרש"י שם שלא בזמנה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מכיון שקריאת המגילה בי"א י"ב וי"ג היא רק קולא ותקנה של רבנן, בזמנים מסוימים לאנשים מסוימים, מדוע מתחילה המשנה בקביעת זמני קריאת המגילה ב"י"א" ולא בעיקר זמן הקריאה – בי"ד ובט"ו?

אף על פי שזהו סדר הימים בחודש – הרי המשנה מבארת את הלכות קיום המצוה – כך שאינו מובן מדוע אין מופיע קודם עיקר הקיום ורק לאחר מכן הקולא...

ובפרט שאפשר היה למנות את הימים כסדרם – אך מן המאוחר אל המוקדם: "מגילה נקראת בט"ו בי"ד בי"ג בי"ב בי"א" – וזהו אכן הסדר בהמשך המשנה, כשהיא מפרשת את דינם של זמנים אלה "כרכין המוקפין חומה כו' קורין בט"ו, כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד"[21]; ולאחר מכן מפרשת[22] המשנה מתי מקדימין ליום הכניסה.

כמו כן דורש ביאור – כפי ששואלים המפרשים[23]: מדוע נקטה כאן המשנה בלשון "מגילה נקראת" – ולא כפי שכתוב בכמה מקומות "קורין את המגילה"?

ג.

מי"א אדר – זמן המגילה ולא רק תשלומין

ויש לומר ההסבר בזה:

בסדר זה של דברים – בי"א... – באה המשנה להדגיש, כי: אף שהטעם לכך שניתן לקרות המגילה בי"א בי"ב ובי"ג, הוא מכיוון ש"חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים", או יתירה מכך[24], כמסקנת הגמרא[25] "אלא אימא [תאמר] מפני שמספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים" ואם כן ענין זה "שכר הוא להם"[26] – אף על פי כן, גם קריאה מוקדמת זו (לבני הכפרים) היא (בגדר של) זמן קריאת המגילה

[בסגנון אחר: אף שסיבת קריאת המגילה בי"א..., היא תקנה לגברא, מכל מקום, נפעל על־ידי זה גם בחפצא (קריאת המגילה), שהוא נהיה (בשייכות לבני הכפרים) זמן של קריאת המגילה[27]].

קריאת המגילה בזמנים אלו, אינה רק שבני הכפרים מקיימים מצוה (קריאת המגילה) המוטלת עליהם, אלא (אף) "מגילה נקראת" – קיום קריאת המגילה[28] כדבעי. וכפי שמובן גם מהגמרא[29], ש"אנשי כנסת הגדולה" "בימי מרדכי ואסתר"[30] שתיקנו את קריאת המגילה, הם גופא תיקנו (ביחד עם זה) את כל הזמנים הללו[31].

וזהו פירוש הלשון "מגילה נקראת" – ולא "קורין את המגילה" – ומתחילין מי"א י"ב י"ג: קריאת המגילה בימים אלו היא (לא רק ענין של "קורין את המגילה" – דין (והיתר) במעשה וקיום המצוה שמצד הגברא, אלא) "מגילה נקראת"

---

21) וראה הון עשיר למשנה שם. וברמב"ם שם ה"ד מתחיל מט"ו ואח"כ י"ד, ובהלכה ז מפרט הסדר דימי הכניסה בסדר אחר ממשנתנו.

22) עי' בגמ' שם (ד, ב) אבל י"ל שעיקר הקושיא בגמ' היא בהסיפא דנקט סידורא דיומא (עיי"ש בר"ח ורש"י וריטב"א בתירוץ הגמ'), כי משנה מהסדר ברישא דנקט סידורא, דירחא, וגם אינו בסדר ימי החודש לאחריו. אבל מובן דגם בהרישא מצ"ע צריך לטעם והסברה על סדר זה.

23) ריטב"א וטורי אבן ריש המס'. ועוד.

24) דלהטעם כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים ה"ז עכ"פ צורך המצוה דפורים.

25) ד, ב.

26) פרש"י שם ד"ה אלא. ומשמע שהוא מפני שהם מספקין כל השנה מים ומזון כמ"ש במאירי שם (ראה פנ"י שם ב, א ד"ה מנלן). אבל לפי פי' הריטב"א דמספקין מים ומזון ביום הפורים הרי זה צורך פורים עכ"פ. וכן לפי הרשב"א (והר"ן כו') שהביא הריטב"א שם, שמספקין ביום הכניסה – הרי"ז גם לצורך פורים (אבל לא תקנתא דכרכים אלא דבני הכפרים שלא יתבטלו מסעודתם).

27) להעיר מדיני סוכה – נסרים שרחבן ד' והפכן על צדיהן שאין בהם ארבעה כו' דנעשו כשפודין של ברזל, אף שסיבת הפסול שלהם היא מחמת "גזירת תקרה" (סוכה יד, ב. רש"י שם. רמב"ם הל' סוכה פ"ה ה"ד). ראה צפע"נ לרמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ו ה"ב. וראה עד"ז בכמה ענינים (לגבי קרבנות דיולדות ויו"ט שני דחגה"ש) – לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 143 ואילך. וש"נ. אלא שבנדו"ד הוי יתירה מהנ"ל, כיון שאנשי כנה"ג תקנו מלכתחילה זמנים אלה, כדלקמן בפנים. וראה לקמן הערה 36.

28) ומה שבזמן הזה "אם נזדמן לו אח"כ מגילה חוזר וקורא אותה ביום י"ד אפי' קרא תחלה ביום י"ג מ"מ קרא אותה שלא בזמנה" (רמ"א בשו"ע סי' תרפח ס"ז) – י"ל כיון דמעיקר הדין בזה"ז אין קורין אותה אלא בזמנה (בי"ד וט"ו).

אבל צ"ע דבב"י לטור שם סד"ה שדרו (ועד"ז בכל בו הל' פורים) כתב שהוא כדין* בן כפר שהקדים ליום הכניסה שאם הי' בעיר בי"ד חוזר וקורא עמהם (מגילה יט, א. ראה פרש"י שם**). אבל ראה תוס' שם ד"ה בן כפר ד"נעשה כבני העיר". וי"ל שכן הי' עיקר התקנה דאנשי כנה"ג (וראה לשון הר"ח שם). וכן משמע מכל בו שכתב: אמנם אם נתעכב ונמלך ולא הלך חוזר וקורא בי"ד כו' כדין בן כפר כו' – שבזה איגלאי מילתא שמעולם לא נכנס בגדר דמפרש ויוצא בשיירא.

29) מגילה ב, א.

30) פרש"י שם ד"ה מכדי.

31) ולהעיר מרש"י מגילה ה, א ד"ה ערב שבת זמנם.

---

*) מההשוואה בב"י מוכח שגם בזמן הזה קריאת המגילה בזמנים אלו להיוצא בשיירא כו' הוא לא רק מנהג לזכרון בעלמא וכיו"ב, כ"א הוא בגדר מצות קריאה וזמן קריאת. וראה ריטב"א מגילה ה, א ד"ה ומגלה שלא בזמנה (כשמכריע כדעת בעל המאור) "וביחיד זה דליכא למיחש להא מוקימנא אדינר' שרוצה לפרוש בים או ליבשה אין לך בן כפר גדול מזה". ולהעיר מראש יוסף למגילה ב, ב בתחלתו "אם אירע שקראו הכפרים בכניסה (בזה"ז) אם יחזיר ויקרא בזמנו בברכה דשמא מדינו יוצא כו'".

**) ולהעיר דבמאירי שם מפרש דלא קרא עדיין ביום הכניסה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(מבלי להזכיר את הקורא, הגברא) – לגבי המגילה זהו זמן קריאתה.

יתירה מכך: מכך שהגמרא[29] אומרת כי אנשי כנסת הגדולה רמזו זמנים אלו בפסוקי המגילה – "לקיים[32] את ימי הפורים האלה בזמניהם – זמנים הרבה תקנו להם"[33], נמצא, כי לא רק אשר ימים אלו – י"א י"ב י"ג – הם זמני קריאת מגילה, אלא*[33] הקריאה בזמנים אלה היא (בעיקר) שווה לקריאתם בימי י"ד וט"ו[34] (להיותם נכללים כולם ב"זמניהם"), הם אינם כזמן שהוא בדומה לזמן התשלומין (או "זמנים אחרים"[35]), אלא הם כמו עצם הזמן (י"ד וט"ו)[36].

ד.
ההבדל ההלכתי בין "זמן" המגילה ושאר החודש

על פי זה מובן במה שונה הקריאה בי"א י"ב וי"ג מהנאמר כי "כל החודש כשר לקריאת המגילה" (ענין הנוגע גם בזמן הזה במקרה של "המפרש בים והיוצא בשיירא"):

את הדין ש"כל החודש כשר לקריאת המגילה" לומדים בירושלמי[37] מהפסוק "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה...", כלומר: בכל החודש יש לגברא את היכולת (והחיוב) לקיים את החיוב המוטל עליו ב"זמן" של "ימי הפורים האלה", אבל אין הדין חל על החפצא של הזמן, שכל ימי החודש יהפכו לזמן קריאת המגילה.

ויש לומר נפקא־מינה להלכה[38] בזה: במידה ומוטל על האדם חיוב (מלבד קריאת המגילה) לקיים עוד מצוה שזמנה הוא ביום זה וכיו"ב – איזה מהמצוות עליו להקדים:

אם מדובר אודות תחילת החודש, עליו להקדים את המצוה שאז זמנה, אבל אם המדובר הוא אודות הימים י"א י"ב וי"ג בחודש – יש מקום לומר שעליו להקדים את קריאת המגילה.

ה.
החידוש בימי הקריאה קשור עם מהותה של המגילה

מדוע אכן מצינו ענין כזה במגילה – שגם ימים אלו שבעצם אינם (– בהמפורש בקרא) זמן קריאה, בכל זאת הופכים לזמן קריאת מגילה? יש לומר הטעם בזה – לפי שכל ענין המגילה, הן כתיבתה והן קריאתה, היא באופן כזה:

כתיבת המגילה לא היתה בדומה לכתיבת שאר ספרי התורה שבכתב – נביאים וכתובים, ועל אחת כמה וכמה חמשה חומשי תורה, שהכתיבה (על־ידי משה רבינו...[39]) היתה מלכתחילה בציווי ה', אך כתיבת המגילה באה על־ידי בקשת אסתר[40] "כתבוני לדורות"; וכמבואר בגמרא[41], שאצל החכמים, אנשי כנסת הגדולה היה לגבי כך שקלא־וטריא ודעות בזה וכו'.

[ועל דרך זה גם בנוגע לעצם קביעת היום־טוב של פורים וחיוב קריאת המגילה, שהיו בעקבות בקשת אסתר "קבעוני לדורות"[40], וגם בכך הייתה שקלא־וטריא ודיעות בקרב החכמים[41]].

אמנם, לאחר כתיבת מגילת אסתר, הפכה המגילה לחלק מספרי הקודש, בשווה לשאר ספרי הכתובים שבתנ"ך – ואדרבה, עוד בעילוי ויתרון, כדברי הרמב"ם[42] "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות

---

32) אסתר ט, לא.

33) ועד"ז הוא לשון הרמב"ם שם פ"א ה"ד "איזהו זמן קריאתה זמנים הרבה תקנו לה חכמים שנאמר בזמניהם".

*33) אולי י"ל נפק"מ בין ב' אופנים אלו, אם זמן קיום מצות מתנות לאביונים בבני הכפרים הוא ביום קריאת המגילה – ראה בעל המאור בתחלת המס' בשם ר' אפרים. וראה רמב"ם הל' מגילה פ"ב הי"ד ובנ"כ שם. צפנת פענח שם.

34) להעיר מג' האופנים בהסברת גדר תוספת שבת (לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 249), ובב' ההסברות גם להאופן שהוא בהחפצא דזמן התוספת גופא (ע"ש).

35) ירושלמי כאן דעת ר' יונה "ליתן להם זמנים אחרים".

36) וי"ל שזהו הנפק"מ בין הדרשה להבבלי "זמנים הרבה תקנו להם", לדעת ר' יונה בירושלמי שם "זמנים אחרים", שאי"ז כעצם זמן קריאה. ולדעת ר' יוסה בירושלמי שם "זמנים שקבעו להם חכמים" (ראה פנ"מ "שהכתוב ניתן לדרוש לחכמים"). לכאורה י"ל שהוא רק כזמן תשלומין וכיו"ב (וע"ד כל ימי החודש לדעת הירושלמי).

וע"פ כהנ"ל יש לבאר השייכות והקשר דהתחלתה לסיום מס' מגילה בבבלי: "כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום ערום סלקא דעתך כו' אלא אמר אביי נקבר ערום בלא אותה מצוה", שגם שם מדובר לא בעצם הס"ת כ"א במטפחת, והשקו"ט שבגמ' שם היא בשייכות המטפחת לס"ת, אם זהו דין בהגברא (בשביל אחיזת האדם), או שהוא דין בהחפצא (שמוסיף בכבוד ס"ת), והמסקנא היא שהוא חלק מעצם ס"ת וקדושתה (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 143 ואילך). וע"ד זמן קריאת מגילה בי"א כו', שאף שאינו זמן המפורש במילה ועיקר הזמן, ה"ז זמן קריאת המגילה וכעצם הזמן (די"ד וט"ו).

37) שם.

38) ואולי י"ל דנפק"מ בין הזמנים די"א י"ב י"ג וכל החודש, אם אחר יכול לקרות לפניו (ראה פרמ"ג שם (א"א) סוסקי"א). וידועה השקו"ט בפרש"י (וחי' הר"ן) ריש מגילה ד"ה אלא "וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר" (ריטב"א שם סד"ה הנ"ל. טורי אבן ריש מגילה. מראה פנים לירושלמי ריש מגילה. ובכ"מ). ועצ"ע. ואכ"מ.

39) ב"ב (י"ד סע"ב): משה כתב כו' יהושע כתב כו'.

40) מגילה ז, א.

41) מגילה שם. וראה פרש"י שם. וראה בארוכה בכל הנ"ל (והשקו"ט במחלוקת בבלי וירושלמי) לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 375 ואילך. וש"נ.

42) הל' מגילה ספ"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המשיח חוץ ממגילת אסתר, והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה", או כפי שהראב"ד[42] אומר, אשר חידוש זה מתייחס ל"קריאה" – "אפילו יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם, מגילה לא תבטל מלקרותה בצבור".

ו.

המגילה קשורה עם ה"עצמות" שלמעלה משם

הענין האמור מתבטא גם באופן בו היה ה"כתבוני" של מגילת אסתר – שלא קיים בה "כתבוני" של שם[43] הוי'[44], בשונה משאר[45] ספרי הקודש[46].

בפשטות מורה הדבר על דרגת קדושה (של ספר) שאין בו את הקדושה של שם הוי'.

[וכפי שהטעם מוסבר על פי דרך הפשט[47], מחמת ש"העתיקוה הפרסיים ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם והם היו עובדי עבודת גילולים והיו כותבים תחת השם הנכבד והנורא שם תועבותם .. והנה כבוד השם שלא יזכירנו מרדכי במגילה"] –

ביחד עם זה הרי ידוע[48], כי מה שבמגילה לא נזכרים השמות הקדושים הוא (בפנימיות הענינים[49]) רמז לכך, שענינה "קשור" באלוקות דלא אתפס בשם, בדרגא שהיא אף נעלית יותר משמות הקדושים, ויתירה מכך (בלשון הידוע[50]) דרגא דלא איתרמיז בשום אות וקוצא כלל אנכי מי שאנכי: וזהו מה שהגמרא[51] אומרת "אסתר מן התורה מנין? ואנכי[52] הסתר אסתיר" – ה"הסתר אסתיר" שבמגילה מקורו ב"אנכי", מעצמותו ומהותו יתברך, שאינו יכול לבא לידי "גילוי" והצטמצמות, אפילו לא בשמות הקדושים, גם לא בשם הוי' –

כלומר, ענין זה (שהשמות הקדושים אינם מוזכרים במגילה) הוא מצד ההתקשרות עם עצמותו ומהותו יתברך הנעלה מענין השמות.

ז.

כרכים, עיירות וכפרים – בעבודת ה'

על פי זה יומתק מדוע המשנה פותחת ב"י"א"

– [שלכאורה: הן אמת שבזה משמיעה לנו המשנה שגם הימים י"א י"ב וי"ג הינם זמני קריאת המגילה; אמנם סוף סוף הם בכל זאת אינם דומים לגמרי לזמנים העיקריים של י"ד וט"ו שהם לרוב אנשים, ואם כן היה למשנה להקדים את הזמן העיקרי ולא את הזמן של "י"א"] –

מכיון שהקריאה בי"א אדר, שזהו זמן הקריאה של בני הכפרים, רומזת – לפנימיות התוכן הכללי של קריאת המגילה.

הביאור בזה:

שלושת החלוקות בקריאת המגילה, כרכים, עיירות גדולות וכפרים – ענינם ברוחניות ובעבודת השם הוא:

ובקיצור על כל פנים: כרך המוקף חומה – עבודתו מוגנת, ואינה מאפשרת כניסת כל צר ואויב...

עיר מושב – עבודתו עושה, בונה מכון לשבתו יתברך על־ידי שהוא בן עיר, שאינו צריך לחרוש[53], לזרוע, להמתין עד שהשדה תצמיח חיטים... – עליו רק לעשות מעניני העולם המוכנים ומזומנים – דירה ועיר, עיר אלוקינו,

כפר – עליו לחרוש את הקרקע הקשה של העלם העולם – בכדי לאפשר שם את הזריעה...

---

43) ראה ראב"ע בפתיחתו למגילת אסתר: אין במגילה הזאת זכר השם והיא מספרי הקודש. ובתוד"ה מגילה שבת קטו, ב. מרדכי שם סי' שצו. שו"ע או"ח (ואדה"ד) סי' שלד סי"ג (סי"ב): אין בה אזכרות.

44) כ"ה בפע"ח (שער הפורים פ"ו). וראה גם משנת חסידים מס' אדר פ"ר מ"ג תו"א ק, ב (ושם מוסיף: ולא משאר שמות של הקב"ה). קכא, ב. בסה"מ תקס"ה (כרך א ע' שצז) ואוה"ת אסתר (ע' ב'תמ) מוסיף: וגם לא שם אלקים ואד'.

45) בתו"א ק, ב: ובנביאים שמות הרבה. ובסה"מ תקס"ה ואוה"ת שם: ולמה כל הנסים שנעשו ע"י נביאי' האחרוני' שבזמן מרדכי ואסתר נזכר בהם שמו' דהוי' ואלוקים כמו בנחמי' ועזרא וחגי וזכרי' מלאכי שהן נביאי' היותר אחרונים.

46) ומה שבשיר השירים ג"כ לא נזכר שם ה' (ולא שאר השמות. וראה שם ח, ו, ובראב"ע שם) – י"ל שהוא, ע"ד שלא הוזכר בכמה קאפ' שבתושב"כ – מפני שלא מדובר בהם בענין ששייך להזכיר, משא"כ במג"א ונסי' ותוקפו, של נס.

ועוד להעיר: בנוגע לשה"ש אמחז"ל ש"כל שלמה האמורים בשיר השירים קודש שיר למי שהשלום שלו כו'" (שבועות לה, ב), ולפי' א' ברמב"ן (שבועות שם) אינו נמחק (וגם לדעת הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ו ה"ט) "הרי הוא (עכ"פ) כשאר הכינויין").

ואף שעד"ז נמצא ג"כ בנוגע ל"מלך" ו"אחשורוש" שבמג"א (ראה מגילה טו, סע"ב. אסת"ר פ"ג, י. זח"ג (רע"מ) קט, רע"א ("בכל אתר המלך סתם דא קב"ה"). מאו"א וערה"כ (לבעל סה"ד) ע' אחשורוש. וש"נ) – הרי לא מצינו בהלכה שיש להם דין שם (גם לא דכינוי).

47) ראב"ע במג"א שם. ובשו"ע אדה"ד שם (ממרדכי שם. הובא בט"ז שם סקי"א) דמגלת אסתר אין בה אזכרות מפני שנשתלחה ליכתב בדתי פרס ומדי ולפיכך אין בה קדושה אא"כ כתובה כהלכתה.

48) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 201 ובהערה 9 הקושיא בתירוץ הראב"ע.

49) ראה מקומות שנסמנו בהערה 44.

50) לקו"ת פנחס פ, ב ("כנודע") וראה זח"ג רנז, ב.

51) חולין קלט, ב.

52) וילך לא, יח.

53) ענין החרישה בעבודה – ראה לקו"ת מסעי צו,ד. האזינו עה, ד. שה"ש לח, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח.
עניין מגילת "אסתר" מתבטא בקריאת בני הכפרים

בכללות העולמות, ובלשון החסידות[54]:

כרך מרמז על עולם הבריאה, ששם היא עבודת השרפים; עיר גדולה – יצירה – עבודת חיות הקודש; וכפר – עולם העשיה – עבודת האופנים.

החילוק שבין שלשת מדרגות אלו בכחות ועבודת האדם הוא:

עבודת בן כרך מקורה במוחין – התבוננות והשגת אלוקות, ולפיכך ישנו תענוג בעבודה זו, הנלקח מהשגת אלוקות – בדוגמת וכעין עבודת השרפים, שעל־ידי השגתם באלוקות ("שרפים עומדים ממעל לו"[55]), הרי הם "נשרפים" ובטלים בכליון ותשוקה לאלוקות.

העבודה ד"עיירות גדולות" באה מצד המדות[56] – אהבת ה' ויראת ה', עבודה הקשורה בעולם היצירה, שם מאירים מדותיו של הקדוש־ברוך־הוא, ולכן העבודה של חיות הקודש היא "ברעש גדול" – מצד תוקף התפעלות המדות.

ואילו עבודת "בני הכפרים" – שכנגד אופנים, בעולם העשיה – היא בחינת "הודאה", ואילו השגת והתבוננות השכל, והתעוררות המדות שבלב, הם רק במידה כזו – המביאה ואף מכריחה קיומה של – הודאה. העבודה אצלם "ברעש גדול" אינה איפוא מצד הרגש הלב, אלא על דרך שהוא אצל בן כפר שבא לראות את המלך[57].

ואף שבעבודת בני הכפרים – בעולם העשיה – אין מורגש אלקות בהתגלות (בתפיסת השכל, או בהתלהבות הלב), ולפיכך עבודתם והתלהבותם הוא רק באופן של הודאה (עשיה) – אף על פי כן גם אצלם ישנו הביטול לאלקות בעבודתם – ואדרבה, הביטול שמצד בחינת "הודאה" בלבד (כפי שהוא אצל ה"אופנים") הוא בפרט מסוים עמוק יותר מאשר הביטול והעבודה של שרפים הנלקח מצד הבנה והשגה באלקות; ולפיכך דווקא על־ידי האופנים נאמר (ונפעלת המשכת) "ברוך כבוד ה' ממקומו"[58], יותר מאשר (ההמשכה הנפעלת) על־ידי עבודת השרפים[59].

ולכן פותחת המשנה בקריאה של "י"א" – קריאת בני הכפרים, מכיון שבקריאה זו מרומז כללות ענין המגילה: מבלי הבט על כך שבחיצוניות הוא ענין של אסתר, העלם והסתר ללא גילויים (עולם העשיה), יש בזה העצם שלמעלה מהגילויים, הנמשך על־ידי הביטול של האופנים[60].

ט.
הקשר לפרשת תצוה, בה לא נזכר שמו של משה

על פי זה מובנת גם שייכותה של השבת (בהתאם לקשר שלה עם ימי הפורים וקריאת המגילה... שהוסבר לעיל) עם הפרשה הקבועה בתורה לקריאה בשבת זו – פרשת תצוה[61]:

פרשת תצוה[62] היא הפרשה היחידה בתורה (משעה שנולד משה) בה לא נזכר שמו של משה רבינו (עד משנה תורה), וכהסברם של חז"ל[63], שהדבר בא בעקבות דבריו "מחני נא מספרך אשר כתבת"[64], אשר התקיימו בפרשה זו.

בהשקפה שטחית נראה, כי העובדה שלא נזכר שמו של משה רבינו הוא ענין שאינו למעליותא. ברם, ביודענו שאפילו, להבדיל, בגנות בהמה... לא דיבר הכתוב[65], מובן, שגם ענין זה (אי הזכרת שמו של משה), קשור עם מעלה ושלימות.

וכפי שניתן ללמוד זאת מפרשה זו גופא: על אף ששמו של משה לא נזכר בה בפירוש, ברם, הפרשה כולה נקראת "תצוה" (או "ואתה תצוה"[66]) שזה מתייחס למשה.

וההסבר בזה: הרי "צדיקים דומים לבוראם"[67]. וכשם שהוא למעלה, שהשמות הקדושים קשורים עם הארות

---

54) בהבא לקמן ראה אוה"ת מג"א (הוספות) ע' מג ואילך (בהוצאת קה"ת תש"נ – ע' ערה ואילך). ד"ה מגילה נקראת תרכ"ט. ועוד.

55) ישעי' ו, ב.

56) עיקר עבודת האדם (ראה ד"ה שלש ערים (ואם ירחיב) תקס"ה (בסה"מ תקס"ה ע' תשצח ואילך) סידור קפט, ב. ובארוכה בד"ה אל תצר לאדהאמ"צ (מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א בתחלתו)).

57) חגיגה יב, ב.

58) ראה חולין צא, סע"ב ואילך ובפרש"י שם.

59) ראה לקו"ת האזינו עד, ד ואילך. ד"ה ולקחתם תרס"א. ובכ"מ.

60) ראה אוה"ת שם ע' מב.

61) להעיר שברוב הקביעויות דשנה פשוטה (מלבד ז ח) קורין פ' תצוה לפני פורים – פ' זכור. ובב' קביעויות בי"א אדר (ראה עתים לבינה מאמר טו "קביעות אדר הסמוך לניסן").

62) בכל הבא לקמן ראה לעיל ע' 193. וש"נ.

63) בעה"ט ופי' הרא"ש ריש פרשתנו. ז"ח שה"ש ס, ג. וראה זח"ג רמו, א. ובכ"מ.

64) תשא לב, לב.

65) ב"ב קכג, א.

66) כן נקראת פרשה זו בזח"ג וז"ח שם. ראה הנסמן בלקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 365 הערה 9.

67) רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וגילויים, אך עצמותו ומהותו יתברך הינו נעלה משמות — על דרך זה הוא גם בצדיקים, משה רבינו וכו'; ומזה, כי העובדה שבפרשת תצוה לא נזכר שמו של משה בפירוש — הוא משום שעניינה של פרשת תצוה קשור עם העצמיות של משה הנעלה משם, נעלה מכל השמות שבנשמה (אשר "חמשה שמות נקראו לה"[68]).

ודוקא מצד העצם של משה, "ואתה", הוא פעל את "תצוה את בני ישראל", הצוותא והחיבור של כל בני ישראל, גם של עושי העגל (שעבורם הקריב את עצמו ואמר ואם אין — מחני (בפרשת תצוה, כנ"ל)), צוותא עם עצמותו ומהותו יתברך, כמבואר במקום אחר בארוכה.

י.

הכח למחיית עמלק — מבחינת "י"א"

על פי כל הנ"ל מובן גם הקשר בין "מגילה נקראת בי"א" ובין הענין של פרשת זכור, זכירת מעשה עמלק:

נאמר בשל"ה[69], כי י"א הוא "כמנין אותיות ו"ה מהשם (הוי') והמנין מרובה ט"ו כמנין י"ה".

ולכן מתחילה המשנה עם "מגילה נקראת בי"א", משום שמחיית עמלק, שהמן האגגי הוא מזרעו, קשורה עם י"א, בחינת ו"ה[70], כפי שחז"ל אומרים על הפסוק[71] "כי יד על כס י־ה מלחמה לה' בעמלק", אשר "אין השם שלם כו' עד שימחה שמו של עמלק" — כל זמן שעמלק קיים הרי שמו של הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, אינו בשלימות ומורכב רק מהאותיות י"ה. זאת אומרת, שעמלק מנגד (בעיקר) לאותיות ו"ה של שם הוי'[72]. משום שעניינו של עמלק הינו בכך שהוא "יודע את רבונו ומכוון למרוד בו"[73], שהידיעה בשכל והרגש הלב, בחינת י"ה, לא יפעלו על המחשבה דיבור ומעשה שלו, בתורה ומצות, בחינת ו"ה[74].

ולכן, כדי שזכירת עמלק תהיה כדבעי, שזה מביא לקיום של "מחה תמחה את זכר עמלק", חייבת להיות העבודה של י"א, ו"ה, "עבודה האמיתית בעסק התורה והמצות בקול ודבור או מעשה"[75] — ועבודה אמיתית זו היא דוקא כאשר היא בקבלת עול, הודאה וביטול, בדוגמת העבודה של בני הכפרים — שדווקא על־ידי זה ישנו הכח לנצח ולמחות את קליפת עמלק.

ועל־ידי זה מגיעים לבחינת ט"ו, י"ה שבשם, עבודת המוחין, של בני הכרכים, ואזי דווקא נעשה השם שלם וכסדרו, כפי הנאמר בהמשך המשנה — כרכים כו' קורים בט"ו — י"ה, עד לקביעות האחרונה (הנמנית במשנה) בה "חל להיות אחר השבת", שאז קוראים בני הכפרים בי"א, בחינת ו"ה, ונעשית האדנות השלימה של הקדוש־ברוך־הוא בעולם (שהרי י"א י"ב י"ג י"ד ט"ו ביחד "עולה כמנין אדנ"י"[76]),

וזה יהיה בגלוי ובשלימות ובפועל בביאת מלכא משיחא, שאז יהיה הגמר של "מלחמה לה' בעמלק מדור דור", "דרא דמלכא משיחא"[77],

כי ילחום מלחמת ה' וינצח[78], במהרה בימינו ממש.

(משיחת ומאמר מוצאי ש"פ תצוה תשל"ט)

68) ב"ר פי"ד, ט.
69) חלק תושב"כ שכט, א. של, ב.
70) ראה של"ה שם.
71) ס"פ בשלח. פרש"י שם. תנוחמא ס"פ תצא. ועוד.
72) וראה אוה"ת שם ע' מב. ע' מה (בהוצאת תש"נ — ע' ערה ע' רעח). סד"ח מגילה נקראת תרכ"ט לקוטי לוי"צ על מאמחז"ל ע' קסה ואילך.
73) כן הובא בכ"מ בדא"ח על עמלק — ראה לעיל ע' 214 הערה 38.
74) ראה תו"א פרשתנו פג, ב ואילך. תו"ח ואוה"ת שם. סידור שער הפורים. סהמ"צ להצ"צ מצות זכירת עמלק. ובכ"מ.
75) אגה"ת ספ"ד.
76) של"ה שם.
77) ראה תרגום יוב"ע ס"פ בשלח.
78) רמב"ם הל' מלכים ספי"א — שכולל ג"כ מלחמת עמלק (ראה לעיל ע' 218 והערה 73 שם: לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 324 הערה 49).

המשך ביאור למס' נזיר ליום חמישי עמ' א

לא קָא מַיְירִי – לא דיבר רבי אלעזר וכיון שלפי חכמים החולקים על רבי זכאי, יכול לתת לתוך המי רגלים אפילו מעט מים כדי שיהיה מותר להתפלל לידם, לכן לא מנה רבי אלעזר שיעור זה בין שיעורי הרביעית.

מקשה הגמרא: **וְהָאִיכָּא** – והרי יש שיעור נוסף של רביעית לגבי **מִקְוֶה**, שמי מקוה שיש בהם שיעור רביעית, ראויים להטביל בהן מחטין וצנוריות. מתרצת הגמרא: **כַּד מַהֲהֵיא** – חוץ משיעור זה, דהיינו אין למנותו, **דְּכַטְּלוּהָ רַבָּנָן** שאין מטבילים בגודל כזה, שמא יטבילו אף כלים גדולים בפחות מארבעים סאה, והצריכו שיעור ארבעים סאה אפילו לטהרת מחטין וצנוריות:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

סד

ביאור מאחז"ל (פסחים סב, ב. ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה) החילוק בין לשמו ושלא לשמו ובין לאוכליו ושלא לאוכליו, וביאור דיוק הלשונות בין בבלי וירושלמי וכו'

ר' שמלאי1 אתא לקמיה דרבי יוחנן, א"ל ניתני לי מר ספרי יוחסין, א"ל מהיכן את, א"ל מלוד, והיכן מותבך, בנהרדעא, א"ל אין נידונין לא ללודים ולא לנהרדעים וכל שכן דאת מלוד ומותבך בנהרדעא.

הוה שקיל ואזיל, א"ל רבי מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו, א"ל הואיל וצורבא מרבנן את תא ואימא לך, לשמו ושלא לשמו פסולו בגופו, לאוכליו ושלא לאוכליו אין פסולו בגופו, לשמו ושלא לשמו אי אפשר לברר איסורו, לאוכליו ושלא לאוכליו אפשר לברר איסורו, לשמו ושלא לשמו ישנו בד' עבודות, לאוכליו ושלא לאוכליו אינו בארבע עבודות, לשמו ושלא לשמו ישנו בציבור כביחיד, לאוכליו ושלא לאוכליו אינו בציבור כביחיד, רבי אשי אמר פסולו בגופו וא"א לברר איסורו חדא מילתא היא, דמה טעם אמר פסולו בגופו משום דא"א לברר איסורו.

פסחים סב, ב

מספר יוחסין, מתני' דדברי הימים.

אין שונין ספר יוחסין לא ללודים כו', לדחוייה איכוון, ל"א לפי שאינן מיוחסין.

בהדי דקא שקיל ואזיל א"ל, ר' שמלאי לר' יוחנן.

המשך בעמוד 204

---

1) **רבי שמלאי אתה לקמיה דרבי יוחנן.** מעשה שבא רבי שמלאי לפני רבי יוחנן. **אמר ליה** רבי שמלאי לרבי יוחנן: **ניתני לן מר ספר יוחסין.** ילמדני רבי את הברייתא שנכתבה על ספר דברי הימים, ושמה "ספר יוחסין". **אמר ליה** רבי יוחנן: **מהיכן את** [אתה]? **אמר ליה** רבי שמלאי **מלוד.** שאל רבי יוחנן: **והיכן מותבך?** היכן אתה גר עכשיו? ענה רבי שמלאי: **בנהרדעא.**

לא רצה רבי יוחנן ללמדו ספר יוחסין. **ואמר לו** לרבי שמלאי: **אין שונין** ספר יוחסין **לא ללודים ולא לנהרדעים, וכל שכן דאת מלוד ומותבך בנהרדעא.** כל שכן אתה שנולדת בלוד ואתה גר עכשיו בנהרדעא.

כפייה כפה רבי שמלאי את רבי יוחנן בדברים **וארצייה** וריצה את רבי יוחנן וכו'.

כי שקיל ואזיל כאשר נפנה רבי שמלאי ללכת, **אמר ליה** רבי שמלאי לרבי יוחנן: **מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו.** מהו החילוק בדין ששנינו בפסחים נט ע"ב דמחשבת לשמו ושלא לשמו בשחיטת הפסח הוא פסול משא"כ אם שחטו לאוכליו ושלא לאוכליו שהוא כשר.

אמר ליה ענה רבי יוחנן לרבי שמלאי: **הואיל וצורבא מרבנן את** הואיל ותלמיד חכם אתה, **תא ואימא לך** בא ואומר לך, שפסול שלא לשמה חמור יותר מפסול שלא לאוכליו. ולכן אע"פ שהתורה הכשירה בלאוכליו ושלא לאוכליו, מ"מ אי אפשר ללמוד מכאן להקל גם בענין שלא לשמו. והסביר ר' יוחנן בארבעה חילוקים.

א. לשמו ושלא לשמו חמור יותר **שפסולו** הוא **בגופו** שמחשבת שלא לשמו היא מחשבה על גוף הקרבן שיהא לשם קרבן אחר. ואילו מחשבת **לאוכליו ושלא לאוכליו** היא פסול קל יותר, לפי שמחשבת שלא לאוכליו **אין פסולו בגופו,** היות ושלא חישב שגופו של קרבן יהא אחר, אלא מחשבת צדדית היא להאכילו אחר כך שלא לאוכליו.

ב. לשמו ושלא לשמו חמור יותר. שבמחשבת שלא לשמו **אי אפשר לברר** [לשנות] **איסורו.** כי אחרי ששחט את הקרבן על דעת שהשחיטה תהיה עבור קרבן אחר אי אפשר לשנות חלות שם הקרבן שקבע בשעת השחיטה למפרע.

ואילו **לאוכליו ושלא לאוכליו** קל יותר. שבמחשבת שלא לאוכליו **אפשר לברר איסורו.** שלאחר זמן יכול לברר למפרע אם אמת מחשבתו, שאם לבסוף לא יאכילנו אלא לראויין לאכילה נמצאת מחשבתו בטלה למפרע.

ג. לשמו ושלא לשמו חמור יותר. שבמחשבת שלא לשמו **ישנו בד' עבודות** שבדם: שחיטה, קבלה, הולכה, זריקה, בכל אחת מהם אם חשב שלא לשמו פסול.

ואילו **לאוכליו ושלא לאוכליו** קל יותר, שמחשבת שלא לאוכליו **אינו** פוסל **בד' עבודות** אלא בשחיטה בלבד.

ד. לשמו ושלא לשמו חמור יותר, שפסול שלא לשמו **ישנו בקרבן ציבור כבקרבן יחיד.** ואילו **לאוכליו ושלא לאוכליו** קל יותר, שמחשבת שלא לאוכליו **אינו בקרבן ציבור כבקרבן יחיד.** שדוקא בענין פסח שהוא קרבן יחיד אכילה מעכבת שנאמר "איש לפי אכלו תכוסו" אבל בקרבנות ציבור אין אכילה מעכבת.

רב אשי אמר: "פסולו בגופו" ו"אי אפשר לברר איסורו – חדא מילתא היא. שניהם ענין אחד. **דמה טעם אמר** שלא לשמו **פסולו בגופו** ואליו שלא לאוכליו אינו בגופו? **משום** דשלא לשמו **אי אפשר לברר איסורו** לאחר זמן ולבטלו שהרי כבר השתנה גופו של הקרבן ונעשה לשם קרבן אחר, מה שאין כן בשלא לאוכליו עדיין לא הגיע זמן אכילתו ויכול לברר איסורו אחר כך שיאכילנו לראויין ונמצא מחשבתו בטל ולכן אין נחשב שהשתנה גופו של הקרבן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח - פרשת תצוה

כח, ד – ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קודש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי

א. כתב הרב הקדוש מהר"ש מאסטרופולי זיע"א על מדרש הנעלם וז"ל כד ישראל חייבין אתקיים בהון (ישעי' נ, א) ובפשעכם שולחה אמכם ואשתאר אמחץ דא הוא אמחץ ראש אויביכם וכד אתהדרו ישראל בתיובתא אתהדר אמכם לאתרה בשעתא דא אשתלימו שמונה בגדים דלביש כהנא רבא ביומא דכפורי ע"כ לשון המדרש הנעלם.

ופירש הרב זלה"ה דכמו שיש כהן גדול למטה כן יש בחינת כ"ג למעלה[1], והנה הבגדים שמשתמש בהם כ"ג הם שמונה אבנט מצנפת כתונת מכנסים אפוד מעיל חשן ציץ, אבל כהן הדיוט משמש בד' בגדים דוקא וא"כ כמו שיש שמונה בגדים לכ"ג למטה כמו כן יש בחינת ח' בגדים הנז' ברוחניות ואורות בבחינת הכ"ג שיש למעלה[2].

והנה כשישראל חוטאים ח"ו אז יחסרו בחי' ד' בגדים למעלה והם ר"ת אמכ"ם אבנט מצנפת כתונת מכנסים וישאר רק ד' בגדים היתרים שהם ר"ת אמח"ץ והם אפוד מעיל חשן ציץ והכוונה שע"י החטא עושים גרעון, וכמו שכהן הדיוט גרוע מכ"ג למטה שהכ"ג משמש בשמונה וכהן הדיוט בארבעה כן הבחינה שלמעלה הרמוזה לזה לא ישאר בה כ"א ארבעה.

והגם שאפוד ומעיל וחשן וציץ הנשארים אינם של כהן הדיוט מכל מקום נשתוה הבחינה לכהן הדיוט בענין שלא ישאר כי אם ד'.

והמדרש הנז' הכי פירושו כד ישראל חייבין אתקיים בהון ובפשעכם שולחה אמכם ר"ל מכח פשעכם אנכי שולח ומסיר ד' בגדים הרמוזים במלת אמכ"ם ונשארים ד' בגדים הנרמזים בר"ת אמח"ץ ומרמז בזה שהקב"ה מוחץ ראש שונאי ישראל מחץ ראש על ארץ רבה וכד יחזרון בתיובתא אז יתחזר אמכם לאתרה פי' כאשר יחזרו בתשובה אזי הד' בגדים המרומזים במלת אמכ"ם יחזרו למקומם וארמון על משפטו ישב אז בשעתא דא אשתלימו ח' בגדים דלביש כהנא רבא ביומא דכפורא דבשעה שישראל יהיו זכאים וצדיקים ממילא יחזרו ד' בגדים המרומזים במלת אמכ"ם ויתחברו עם ד' בגדים המרומזים במלת אמח"ץ ותהי' אז הבחינה בשלימות גמורה ע"כ מהות דברי הרב זלה"ה בקיצור קצת ע"ש.

ר' שמשון אסטרפולי ז"ל – ניצוצי שמשון – אדרת אליהו

ב. ארז"ל[3] ש"חשן" אותיות "נחש" – נחש הקדמוני. ולאידך גיסא מבואר בשם ר' אפרים (מבעהתו"ס)[4], ש"חשן" בגי' "משיח". והנה בזמן הגלות (שבא מפני חטאינו – שסיבתם התגברות המשכא דחויא[5] על נפה"א) הרי ענין ה"נחש" הוא בגילוי, והחשן (בגימטריא משיח) הוא בהעלם; והיינו שישנו ה"חשן" גם בזמן הגלות אלא שהוא נמצא בהעלם – וזאת היא עבודתינו בזמן הגלות לפענח ולגלות את החשן (בגי' משיח) מהעלמו, עד שיהי' בבחי' "חשן **משפט**" – שתתגלה פעולתו וענינו בעולם.

ועי"ז הנה "חשן" הוא בגי' "משיח" שגילוי החשן (בבחי' "חשן משפט") מביא לידי גילוי המשיח – ובקרוב ממש.

לקוטי שיחות חלק י"א תצוה עמוד 138

כט, א – וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואילים שנים תמימים

ג. וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי. לקדשם בעולם הזה בז' ימי המלואים, לכהן לי בעוה"ב.

שפתי כהן

1) עיין סנהדרין לט. אלקיכם כהן הוא. ועיין לקוטי שיחות חלק ז עמוד 153 ואילך.

2) עיין זוהר ויקרא עמוד שכא וברקנטי פרשתנו.

3) שער המצות וטעמי המצות להרח"ו פ' תצוה.

4) מאורי אור בערכו. חומת אנך בפרשתנו.

5) תניא פל"א. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת תצוה

~ יום ראשון ה׳ אדר ~

כז (כ) **וְאַתָּה תְּצַוֶּה׃ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃**

כ וְאַתְּ תְּפַקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבּוּן לָךְ מִשְׁחָא זַיְתָא דַכְיָא כָּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינַיָּא תְּדִירָא׃

רש״י ◄ **וְאַתָּה תְּצַוֶּה•** זָךְ• בְּלִי שְׁמָרִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּ׳מְנָחוֹת׳: (דף פו) ׳מְגַרְגְּרוֹ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וְכוּ׳״. **כָּתִית•** הַזֵּיתִים הָיָה כּוֹתֵשׁ בְּמַכְתֶּשֶׁת וְאֵינוֹ טוֹחֲנָן בְּרֵיחַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שְׁמָרִים, וְאַחַר שֶׁהוֹצִיא טִפָּה רִאשׁוֹנָה, מַכְנִיסָן לָרֵיחַיִם וְטוֹחֲנָן, וְהַשֶּׁמֶן הַשֵּׁנִי פָּסוּל לַמְּנוֹרָה וְכָשֵׁר לִמְנָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כָּתִית לַמָּאוֹר״ וְלֹא כָּתִית לִמְנָחוֹת. **לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד•** מַדְלִיק עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ (שבת כא)◆ **תָּמִיד•** כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה קָרוּי ״תָּמִיד״, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר (במדבר כח) ״עוֹלַת תָּמִיד״ וְאֵינָהּ אֶלָּא מִיּוֹם לְיוֹם, וְכֵן בְּמִנְחַת חֲבִיתִין נֶאֱמַר (ויקרא ו) ״תָּמִיד״ וְאֵינָהּ אֶלָּא מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב, אֲבָל ״תָּמִיד״ הָאָמוּר בְּלֶחֶם הַפָּנִים, מִשַׁّבָּת לְשַׁבָּת הוּא◆.

~ נקודות משיחות קודש ~

עַל־יְדֵי ׳כָּתִית׳ - הִתְבַּטְּלוּת וּכְתִישָׁה עַצְמִית, מַגִּיעִים לִבְחִינַת ׳מָאוֹר׳ שֶׁבַּתּוֹרָה.

לִמּוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּבִטּוּל וְהַנָּחַת עַצְמוּתוֹ שֶׁל הַלּוֹמֵד, מִתּוֹךְ יְדִיעָה וְהַכָּרָה שֶׁהוּא לוֹמֵד אֶת חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ; וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלּוֹמֵד בְּהַתְמָדָה וּשְׁקִידָה, אֶלָּא שֶׁמְּסַלֵּק אֶת עַצְמוֹ בְּסִלּוּק אֲמִיתִּי שֶׁכָּל חֶפְצוֹ יִהְיֶה אַךְ וְרַק בְּתוֹרַת ה׳ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּיְשַׁעְבֵּד שִׂכְלוֹ לְגַמְרֵי מִכֹּל וָכֹל.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף: זֶהוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה - ״וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה, (וְעַל־יְדֵי־זֶה) פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ״.

(׳לקוטי שיחות׳ כרך ד, עמוד 1276)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לדעת אמת אם לבבך יאוה. ראה כל גויה לנכבד בנוה. ואורים ותומים וסודם אחוה. בסתר בסדר ואתה תצוה:

כ) וְאַתָּה תְּצַוֶּה. אַזְכִּיר בִּתְחִלָּה טַעַם לְדֶבֶק הַפָּרָשָׁה. כִּי כַּאֲשֶׁר הִשְׁלִים לְסַפֵּר כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְהַפָּרֹכֶת וְהַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל וְהַמִּכְסֶה, וּמִזְבַּח הָעוֹלָה וְהֶחָצֵר וְהַמָּסָךְ, הֵחֵל לְפָרֵשׁ מִשְׁרָתֵי הַמִּשְׁכָּן, וּמַה הִיא עֲבוֹדָתָם בְּעַצְמָם, אֵין זָר אִתָּם. וְהֵחֵל שֶׁיַּעֲלוּ נֵרוֹת בְּשֶׁמֶן זַיִת, לֹא בְּשֶׁמֶן זָר. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁרָתִים רְאוּיִים לִהְיוֹת נִכָּרִים וְנִבְדָּלִים בְּמִשְׁפְּחוֹתָם, גַּם בְּמַלְבּוּשֵׁיהֶם. וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב זֶה אַחַר זֶה. וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר שֶׁהֵם חַיָּבִים לִלְמֹד שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, שֶׁיְּלַמְּדֵם מֹשֶׁה וְיַרְגִּילֵם. וְאַחַר כֵּן יְשָׁרְתוּ וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת הַתָּמִיד עַל מִזְבַּח הָעוֹלָה, לֹא עַל מִזְבַּח הַזָּהָב. רַק שֶׁיְּקַטִּירוּ עָלָיו וִיכַפְּרוּ עַל קַרְנוֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה: וְטַעַם **וְאַתָּה תְּצַוֶּה.** שֶׁהִיא מִצְוָה עוֹלָמִית עַל הַצִּבּוּר, לָתֵת תָּמִיד שֶׁמֶן זַיִת לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד. וְאַל תִּשְׁתּוֹמֵם בַּעֲבוּר הַשֶּׁמֶן שֶׁהֵבִיאוּ הַנְּשִׂיאִים, כִּי הוּא הָיָה שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. רַק שֶׁמֶן לַמָּאוֹר חִיּוּב הַצִּבּוּר. וְיֵשׁ מִנְהָג בִּמְקוֹמוֹת שֶׁשָּׁם זֵיתִים, שֶׁיִּבְחֲרוּ הַזַּיִת הַזַּךְ. וְהַטַּעַם, הַגַּרְגְּרִים שֶׁאֵין בָּהֶם עִפּוּשׁ אוֹ שֶׁלֹּא נֶאֱכְלָה קְצָתָם, וּמִמֶּנּוּ יַעֲשׂוּ שֶׁמֶן לְמַאֲכַל הַמְּלָכִים. עַל כֵּן הִזְכִּיר הַכָּתוּב, זָךְ לִפְנֵי כָּתִית: **לַמָּאוֹר.** לְצוֹרֶךְ הָאוֹר בַּלַּיְלָה: **לְהַעֲלוֹת.** לְהַדְלִיק הַנֵּרוֹת. וְעַל מְנוֹרַת שְׁלֹמֹה כָּתוּב לְבַעֲרָם כַּמִּשְׁפָּט: וְטַעַם **תָּמִיד.** כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה. וְיֵשׁ מִלַּת תָּמִיד קָשָׁה מִזֹּאת, וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד. כַּאֲשֶׁר הוּשַׂם הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, לְעוֹלָם יָשִׂימוּ עָלֶיהָ צִיץ הַקֹּדֶשׁ: תורה כא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס

כא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא דִּעַל סַהֲדוּתָא יְסַדַּר יָתֵהּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מֵרַמְשָׁא עַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ קְיָם עָלָם לְדָרֵיהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר • תֵּן לָהּ מִדָּתָהּ, שֶׁתְּהֵא דּוֹלֶקֶת מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים חֲצִי לוֹג לְלֵילֵי טֵבֵת הָאֲרֻכִּין, וְכֵן לְכָל הַלֵּילוֹת, וְאִם יִוָּתֵר אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.

כח (א) וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן:

א וְאַתְּ קָרֵב לְוָתָךְ יָת אַהֲרֹן אָחוּךְ וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּהּ מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן:

רש"י◄ וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ • לְאַחַר שֶׁתִּגְמֹר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן.

(ב) וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

ב וְתַעְבֵּד לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אָחוּךְ לִיקָר וּלְתֻשְׁבְּחָן:

(ג) וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי:

ג וְאַתְּ תְּמַלֵּל עִם כָּל חַכִּימֵי לִבָּא דְּאַשְׁלֵמִית עִמֵּהּ רוּחַ חָכְמְתָא וְיַעְבְּדוּן יָת לְבוּשֵׁי אַהֲרֹן לְקַדָּשׁוּתֵהּ לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי:

רש"י◄ לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי • לְקַדְּשׁוֹ, לְהַכְנִיסוֹ בִּכְהֻנָּה עַל־יְדֵי הַבְּגָדִים, שֶׁיְּהֵא כֹּהֵן לִי. וּלְשׁוֹן "כְּהֻנָּה", שֵׁרוּת הוּא, שנטריא"ה בְּלַעַ"ז.

(ד) וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי:

ד וְאִלֵּין לְבוּשַׁיָּא דִּי יַעְבְּדוּן חוּשְׁנָא וְאֵפוֹדָא וּמְעִילָא וְכִתּוּנָא מְרַמְּצָא מִצְנַפְתָּא וְהֶמְיָנָא וְיַעְבְּדוּן לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אָחוּךְ וְלִבְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי:

רש"י◄ חֹשֶׁן • תַּכְשִׁיט כְּנֶגֶד הַלֵּב. וְאֵפוֹד • לֹא שָׁמַעְתִּי (שהוא לבוש), וְלֹא מָצָאתִי בַּבְּרַיְתָא פֵּרוּשׁ תַּבְנִיתוֹ. וְלִבִּי אוֹמֵר לִי שֶׁהוּא חָגוּר לוֹ מֵאֲחוֹרָיו, רָחְבוֹ כְּרֹחַב גַּב אִישׁ, כְּמִין סִינָר שֶׁקּוֹרִין פרצינ"ט, שֶׁחוֹגְרוֹת הַשָּׂרוֹת

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת. דֶּרֶךְ קְצָרָה, עַל אָרוֹן הָעֵדוּת. אָמַר יֶפֶת, כִּי יַעֲרֹךְ, כְּמוֹ בְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן. שֶׁיַּעֲרֹךְ שֶׁמֶן שֶׁיִּסְפִּיק לִהְיוֹת הַנֵּרוֹת מְאִירִים מֵעֶרֶב וְעַד בֹּקֶר. וְכָכָה נֵרוֹת הַמַּעֲרָכָה. וְנָכוֹן הוּא לִהְיוֹת טַעַם יַעַרְךָ, בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַנֵּרוֹת כַּחֲצִי עִגּוּל. וְעוֹד אֲדַבֵּר עַל זֶה: תורה א

א) וְאַתָּה. בַּעֲבוּר הֱיוֹת מֹשֶׁה כֹּהֵן הַכֹּהֲנִים בִּתְחִלָּה, עַל כֵּן טַעַם הַקְרֵב אֵלֶיךָ. וּכְבָר רָמַזְתִּי לְךָ לָמָּה נִבְחַר אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ לְשֵׁם, בַּעֲבוּר כְּבוֹד מִשְׁפַּחַת נַחְשׁוֹן. שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים מְכַפְּרִים עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֵין לְדַבֵּר עַל מֹשֶׁה אֲדוֹנֵנוּ כִּי בּוֹרֵחַ הָיָה, וּמִי יִתֵּן לוֹ עִבְרִית. וְעוֹד, כִּי טוֹרַח כָּל יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה לְלַמְּדָם הַמִּצְוֹת וְלָדוּן כָּל דָּבָר קָשֶׁה. וְי"ו **לְכַהֲנוֹ לִי,** נוֹסָף. כְּוִי"ו חֵיתוֹ שָׁדִי. בְּנוֹ בְּעוֹר. וּפִירֵשׁ שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן, אוּלַי בָּנִים אֲחֵרִים הָיוּ לוֹ חוּץ מֵאֵלֶּה. וְאֵין סָפֵק כִּי רָבְתָה לְמַעְלָה בַּמִּדְבָּר מִשְׁפַּחַת אַהֲרֹן, עַל כֵּן נָתְנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עָרִים רַבּוֹת, כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ: תורה ב

ב) וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ. נִקְרְאוּ כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁיִּשָּׁרְתוּ בָּהֶם בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ. אוֹ עַל דֶּרֶךְ, וְלֹא יְקַדְּשׁוּ אֶת הָעָם בְּבִגְדֵיהֶם. וּבִגְדֵי אַהֲרֹן כֻּלָּם הַנִּזְכָּרִים: **לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת.** שֶׁיִּתְפָּאֲרוּ בָּהֶם. כִּי אֵין אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיִּלְבַּשׁ כָּאֵלֶּה: תורה ג

ג) וְאַתָּה. יְי"ו מִלֵּאתִיו, שֶׁב אֶל לֵב: תורה ד

ד) וְאֵלֶּה. הִזְכִּיר בִּתְחִלָּה הַחֹשֶׁן, שֶׁהָיָה לְמַעְלָה מֵהָאֵפוֹד, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַמְּעִיל. וְאַחַר כֵּן הַכְּתֹנֶת וְהָאַבְנֵט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּשֶׁרוֹכְבוֹת עַל הַסּוּסִים. כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ז) "וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד". לָמַדְנוּ, שֶׁהָאֵפוֹד חֲגוֹרָה הִיא. וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא חֲגוֹרָה לְבַדָּהּ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: (ויקרא ח) "וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפוֹד", וְאַחַר־כָּךְ "וַיַּחְגֹּר אוֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפוֹד", וְתִרְגֵּם אונְקְלוֹס: 'בְּהֶמְיַן אֵפוֹדָא'. לָמַדְנוּ, שֶׁהַחֵשֶׁב הוּא הַחֲגוֹר, וְהָאֵפוֹד שֵׁם תַּכְשִׁיט לְבַדּוֹ. וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁעַל שֵׁם שְׁתֵּי הַכְּתֵפוֹת שֶׁבּוֹ הוּא קָרוּי אֵפוֹד, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר "שְׁתֵּי כְתֵפוֹת הָאֵפוֹד", לָמַדְנוּ שֶׁהָאֵפוֹד שֵׁם לְבָד, וְהַכְּתֵפוֹת שֵׁם לְבָד, וְהַחֵשֶׁב שֵׁם לְבָד. לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁעַל שֵׁם הַסִּינָר שֶׁל מַטָּה קָרוּי אֵפוֹד, עַל שֵׁם שֶׁאוֹפְדוֹ וּמְקַשְּׁטוֹ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֵּאָפֹד לוֹ בּוֹ". וְהַחֵשֶׁב הוּא חֲגוֹר שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ, וְהַכְּתֵפוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ. וְעוֹד אוֹמֵר לִי לִבִּי, שֶׁיֵּשׁ רְאָיָה שֶׁהוּא מִין לְבוּשׁ, שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן "וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד", 'כַּרְדּוּט דְּבוּץ'. וְתִרְגֵּם כְּמוֹ כֵן: "מְעִילִים", כַּרְדּוּטִין, בְּמַעֲשֵׂה תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלוֹם: (שמואל ב יג) "כִּי כֵן תִּלְבַּשְׁן בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ הַבְּתוּלוֹת מְעִילִים". **וּמְעִיל** • הוּא כְּמִין חָלוּק, וְכֵן הַכֻּתֹּנֶת, אֶלָּא שֶׁהַכֻּתֹּנֶת סָמוּךְ לִבְשָׂרוֹ, וּמְעִיל קָרוּי חָלוּק הָעֶלְיוֹן. **תַּשְׁבֵּץ** • עֲשׂוּיִין מִשְׁבְּצוֹת לְנוֹי, וְהַמִּשְׁבְּצוֹת הֵם כְּמִין גֻּמּוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב, לְמוֹשַׁב קְבִיעַת אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְנֵי הָאֵפוֹד: "מוּסַבּוֹת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב", וּבְלַעַ"ז קוֹרְאִין אוֹתוֹ קַשְׁטוֹנ"ש. **מִצְנֶפֶת** • כְּמִין כִּפָּת כּוֹבַע שֶׁקּוֹרִין קוּפִי"א, שֶׁהֲרֵי בְּמָקוֹם אַחֵר קוֹרֵא לָהֶם 'מִגְבָּעוֹת' וּמְתַרְגְּמִינָן 'כּוֹבָעִין' (עיין יומא כה). **וְאַבְנֵט** • הִיא חֲגוֹרָה עַל הַכֻּתֹּנֶת, וְהָאֵפוֹד הִיא חֲגוֹרָה עַל הַמְּעִיל, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּסֵדֶר לְבִישָׁתָן: "וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אוֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אוֹתוֹ אֶת הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֵפוֹד". **בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ** • מִתְּרוּמָה הַמְקֻדֶּשֶׁת לִשְׁמִי, יַעֲשׂוּ אוֹתָם.

(ה) **וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: פ**

ה וְאִנּוּן יִסְבּוּן יָת דַּהֲבָא וְיָת תְּכְלָא וְיָת אַרְגְּוָנָא וְיָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא:

רש"י ◄ **וְהֵם יִקְחוּ** • אוֹתָם חַכְמֵי לֵב שֶׁיַּעֲשׂוּ הַבְּגָדִים, יְקַבְּלוּ מִן הַמִּתְנַדְּבִים אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת, לַעֲשׂוֹת מֵהֶן אֶת הַבְּגָדִים.

(ו) **וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב:**

ו וְיַעְבְּדוּן יָת אֵפוֹדָא דַּהֲבָא תְּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא צְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אֻמָּן:

רש"י ◄ **וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד** • אִם בָּאתִי לְפָרֵשׁ מַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן עַל סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת, חֲרֵי פֵּרוּשָׁן פְּרָקִים, וְיִשְׁגֶּה הַקּוֹרֵא בְּצֵרוּפָן. לָכֵן אֲנִי כּוֹתֵב מַעֲשֵׂיהֶם כְּמוֹת שֶׁהוּא, לְמַעַן יָרוּץ הַקּוֹרֵא בּוֹ, וְאַחַר־כָּךְ אֲפָרֵשׁ עַל

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַחוֹגֵר אוֹתוֹ. וְהַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ. וְכֵן הָיָה כַּאֲשֶׁר רָחַץ אַהֲרֹן בַּמַּיִם, וְלָבַשׁ מִכְנְסֵי בָד. וְאֵין צוֹרֶךְ לְהַזְכִּירָם עַתָּה וְלֹא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה, כִּי מִנְהַג כָּל אָדָם לִלְבּוֹשׁ מִכְנָסַיִם. וְהִנֵּה מֹשֶׁה הִלְבִּישוֹ הַכְּתֹנֶת, וְאַחַר כֵּן שָׂם הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, וְשָׂם עַל הַמִּצְנֶפֶת צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא הִזְכִּיר בַּפָּסוּק הַזֶּה — שֶׁהוּא סוֹפֵר בִּגְדֵי כְהוּנָה — אֶת צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ, כִּי אֵינוֹ בֶּגֶד. וְקַדְמוֹנֵינוּ הִזְכִּירוּ בַּעֲבוּר הָרַבִּים, שְׁמֹנָה בִּגְדֵי כְהוּנָה. וְאֵין הָאוּרִים וְהַתֻּמִּים, בְּגָדִים. וְלֹא אֲבָנִים וְלֹא קְלָפִים. וְאַחַר כֵּן חָגַר אוֹתוֹ בָּאַבְנֵט. וְאַחַר כֵּן הִלְבִּישוֹ הַמְּעִיל. וְאַחַר כֵּן הָאֵפוֹד, וַיֶּאְפֹּד לוֹ בּוֹ. כִּי הַחֵשֶׁב מֵהָאֵפוֹד. וּבַעֲבוּר הַחֵשֶׁב נִקְרָא אֵפוֹד. וְהִנֵּה עַל הַסֵּדֶר שֶׁהוּא בַּפָּסוּק הַזֶּה. וְאַל תִּשְׁתּוֹמֵם שֶׁתִּמְצָא כָּתוּב בָּאַחֲרוֹנָה בַּמַּעֲשֶׂה, וַיָּשֶׂם אֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ. כִּי פֵּרוּשׁוֹ, וּכְבָר שָׂם הַמִּצְנֶפֶת עִם צִיץ הַזָּהָב, בְּלָבְשׁוֹ הַכְּתֹנֶת. וְכָמוֹהוּ, וַיַּלְבִּישׁוּהוּ בְּגָדִים, וּכְבָר הִלְבִּישׁוּהוּ. כִּי בִּתְחִלָּה כָּתוּב, וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ: תורה ה

ה) **וְהֵם.** חַכְמֵי לֵב הָעוֹשִׂים, נֶאֱמָנִים הֵם: תורה ו

ו) **וְטַעַם הָאֵפוֹד.** כִּי הוּא גָּדוֹל מֵהַחֹשֶׁן, וְלֹא יִזַּח מֵעַל הַחֵשֶׁב. יֵשׁ שְׁאֵלוֹת קָשׁוֹת בִּדְבַר הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן. כִּי מֹשֶׁה לֹא עָשָׂה רַק אֵפוֹד אֶחָד. וְהִנֵּה כָּתוּב אֵפוֹד יָרַד בְּיָדוֹ. וְאֵינֶנּוּ אֵפוֹד מֹשֶׁה, כִּי אֵין כָּתוּב הָאֵפוֹד הַיָּדוּעַ. כְּמוֹ הַגִּישָׁה הָאֵפוֹד. וְעוֹד, לָמָּה כָּתוּב יָרַד וְלֹא אָמַר הוֹרִיד, כִּי יֵרָאֶה כִּי מִקְרֶה הָיָה, וְשָׁם כָּתוּב שְׁמֹנִים אִישׁ נוֹשֵׂא אֵפוֹד בָּד. וּמְפָרְשִׁים רַבִּים פֵּרוּשׁוּ זֶה, שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לָשֵׂאת אֵפוֹד. וְלֹא שָׂמוּ לֵב לָדַעַת הָאֱמֶת. כִּי הָאֵפוֹד בַּד הוּא, מִין מִמִּינֵי פִּשְׁתִּים. וְאֵפוֹד מֹשֶׁה לֹא הָיָה בַּד, רַק זָהָב וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי, וְשֵׁשׁ עִם הַכֹּל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת. הָאֵפוֹד עָשׂוּי כְּמִין סִינָר שֶׁל נָשִׁים רוֹכְבוֹת סוּסִים, וְחוֹגֵר אוֹתוֹ מֵאַחוֹרָיו, כְּנֶגֶד לִבּוֹ לְמַטָּה מֵאַצִּילָיו. רָחְבּוֹ כְּמִדַּת רֹחַב גַּבּוֹ שֶׁל אָדָם וְיוֹתֵר וּמַגִּיעַ עַד עֲקֵבָיו, וְהַחֵשֶׁב מְחֻבָּר בְּרֹאשׁוֹ עַל פְּנֵי רָחְבּוֹ מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וּמַאֲרִיךְ לְכָאן וּלְכָאן, כְּדֵי לְהַקִּיף וְלַחְגֹּר בּוֹ, וְהַכְּתֹפוֹת מְחֻבָּרוֹת בַּחֵשֶׁב, אַחַת לְיָמִין וְאַחַת לִשְׂמֹאל מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ שִׁעוּר הַבְדָּלַת כְּתֵפַיִם, מֵאֲחוֹרֵי הַכֹּהֵן, לִשְׁנֵי קְצוֹת רָחְבּוֹ שֶׁל סִינָר. וּכְשֶׁזּוֹקְפָן, עוֹמְדוֹת לוֹ עַל שְׁנֵי כְּתֵפָיו וְהֵן כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת עֲשׂוּיוֹת מִמִּין הָאֵפוֹד, אֲרֻכּוֹת כְּדֵי שֶׁעוּר לְזָקְפָן אֵצֶל צַוָּארוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְנִקְפָּלוֹת לְפָנָיו לְמַטָּה מִכְּתֵפָיו מְעַט, וְאַבְנֵי הַשֹּׁהַם קְבוּעוֹת בָּהֶם, אַחַת עַל כָּתֵף יָמִין וְאַחַת עַל כָּתֵף שְׂמֹאל, וְהַמִּשְׁבְּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרָאשֵׁיהֶם לִפְנֵי כְּתֵפָיו, וּשְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת הַזָּהָב תְּחוּבוֹת בִּשְׁתֵּי טַבָּעוֹת שֶׁבַּחֹשֶׁן בִּשְׁנֵי קְצוֹת רָחְבּוֹ הָעֶלְיוֹן, אַחַת לְיָמִין וְאַחַת לִשְׂמֹאל, וּשְׁנֵי רָאשֵׁי הַשַּׁרְשְׁרוֹת תְּקוּעִים בְּמִשְׁבְּצוֹת לְיָמִין, וְכֵן שְׁנֵי רָאשֵׁי הַשַּׁרְשְׁרוֹת הַשְּׂמָאלִיּוֹת תְּקוּעִין בְּמִשְׁבְּצוֹת שֶׁבְּכָתֵף שְׂמֹאל. נִמְצָא, הַחֹשֶׁן תָּלוּי בְּמִשְׁבְּצוֹת הָאֵפוֹד עַל לִבּוֹ מִלְּפָנָיו, וְעוֹד שְׁתֵּי טַבָּעוֹת בִּשְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן בְּתַחְתִּיתוֹ, וּכְנֶגְדָּם שְׁתֵּי טַבָּעוֹת בִּשְׁתֵּי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה בְּרֹאשׁוֹ הַתַּחְתּוֹן הַמְחֻבָּר בַּחֵשֶׁב, וְטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן אֶל מוּל טַבָּעוֹת הָאֵפוֹד, שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה וּמְרַכְּסָן בִּפְתִיל תְּכֵלֶת תָּחוּב בְּטַבְּעוֹת הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן, שֶׁיְּהֵא תַּחְתִּית הַחֹשֶׁן דָּבוּק לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא יְהֵא נָד וְנִבְדָּל, הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר. **זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר** • חֲמֵשֶׁת מִינִים הַלָּלוּ שְׁזוּרִין בְּכָל חוּט וְחוּט. הָיוּ מְרַדְּדִין אֶת הַזָּהָב כְּמִין טַסִּים דַּקִּים וְקוֹצְצִין פְּתִילִים מֵהֶם, וְטוֹוִין אוֹתָן: חוּט שֶׁל זָהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְחוּט שֶׁל זָהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל אַרְגָּמָן וְכֵן בְּתוֹלַעַת שָׁנִי, וְכֵן בַּשֵּׁשׁ. שֶׁכָּל הַמִּינִין חוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה וְחוּט שֶׁל זָהָב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹזֵר אֶת כֻּלָּם כְּאֶחָד, נִמְצָא חוּטָן כָּפוּל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה, וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא, וְלָמֵד מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה: "וַיְרַקְּעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב, וְקִצֵּץ פְּתִילִים לַעֲשׂוֹת (אֶת פְּתִילֵי הַזָּהָב) בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְלֹא הָיוּ שׁוֹאֲלִים רַק בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט, שֶׁהָיוּ עָלָיו עוֹלִים הָאוּרִים וְהַתּוּמִּים. וְכָכָה כָּתוּב בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה׳. וְאֵין טְעָנָה מִן הַגִּישָׁה הָאֵפוֹד, כִּי חֹשֶׁן דָּבֵק עִמּוֹ, וְהָאוּרִים עִם הַחֹשֶׁן. וְכֵן כָּתוּב עַד עַמּוֹד הַכֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים. וְכָתוּב תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ. וְהִנֵּה רָאִינוּ שֶׁעָנָה הַשֵּׁם אֶת דָּוִד עַל פִּי אֶפוֹד אֶבְיָתָר. וְהִנֵּה שָׁאוּל בְּלֶכְתּוֹ לַמִּלְחָמָה, שָׁאַל בָּאוּרִים, הֵם הֵם שֶׁהָיוּ בְּחוֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עִם הָאֵפוֹד וְהָאָרוֹן. וְהִנֵּה דָּוִד שָׁאַל בְּצִקְלָג בְּאֵפוֹד אֶבְיָתָר, וְהִנֵּה אֵינוֹ אֵפוֹד מֹשֶׁה. וְקָשֶׁה שְׁאֵלָה מִזֹּאת, כִּי הָאוּרִים אֵינָם אַבְנֵי חֹשֶׁן. כִּי הִנֵּה כָּתוּב וּמִלֵּאתָ בּוֹ מִלּוּאַת אֶבֶן. וְזֶהוּ מַעֲשֵׂה הֶחָרָשׁ הוּא, לֹא מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה. וְאַחַר כֵּן אָמַר לְמֹשֶׁה, וְנָתַתָּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים. וּבְמַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד כָּתוּב ד׳ טוּרֵי אֶבֶן, וְהִזְכִּיר הַטּוּרִים. וְאָמַר עַל מֹשֶׁה וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַחֹשֶׁן, וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתֻּמִּים. וְהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, אֵין הָאֲבָנִים הַמְּאִירִים וְלֹא הַמַּתְמִימִים. כִּי הַשְּׁאֵלָה הִיא בְּאוּרִים וְתוּמִּים. וְהִנֵּה לֹא יָדַעְנוּ מַה הֵם. וְהִנֵּה אֵין מוֹעִילוֹת אוֹתִיּוֹת שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים. גַּם שְׁמוֹת הָאָבוֹת. כִּי לֹא נִקְרָא חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט רַק בַּעֲבוּר הָאוּרִים שֶׁהֵם עָלָיו. וְעוֹד שְׁאֵלָה אַחֶרֶת, כִּי לֹא נוּכַל לוֹמַר כִּי הָאוּרִים הֵם עַצְמָם הַתֻּמִּים, כִּי כָּתוּב לְאוּרִים וּלְתֻמִּים. וְעוֹד, כִּי מִלַּת הָאוּרִים, גַּם תּוּמִּים לְשׁוֹן רַבִּים. וְהִנֵּה דְּבָרִים רַבִּים הֵם. וְרַבֵּינוּ שְׁלֹמֹה אָמַר כִּי הָאוּרִים וְהַתּוּמִּים הָיוּ כִּתְבֵי שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ. וְאִילוּ רָאָה תְּשׁוּבַת רַבֵּנוּ הַאי, לֹא אָמַר כָּכָה. וְסוֹד עָמוֹק הוּא דְּבַר הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן. רַק אֶרְמוֹז קְצָת הַסּוֹד, אוּלַי יְבִינֵהוּ מִי שֶׁהוּא יֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן. וְהַפֶּתַח שֶׁיּוּכַל לָבֹא אֶל הַסּוֹד. שְׁתֵּי הָעֲבוֹתוֹת הַנְּתוּנוֹת עַל ב׳ מִשְׁבְּצוֹת וְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד, הוּא הַמִּישׁוֹר עַל אֶמְצָעִיתוֹ. עַל כֵּן הַשִּׁשָּׁה עַל כֶּתֶף הַשֵּׁנִית. וְאֵלֶּה הֵם כְּפִי הַמַּחְשָׁבָה. עַל כֵּן הֵם בְּאֶבֶן אַחַת, עַל מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל שְׁמוֹתָם כְּתוֹלְדוֹתָם. וְכָכָה הַשִּׁשָּׁה הַשֵּׁנִיִּים. רַק הַמִּשְׁפָּט אֵינֶנּוּ כְּפִי הַחִלּוּק בַּלֵּב. רַק כְּפִי הַחִלּוּק לְמַרְאֶה הָעַיִן. וּבַעֲבוּר הַנְּטִיָּה, אָמַר וְיִרְכְּסוּ אֶת הָחֹשֶׁן מִטַּבְּעוֹתָיו אֶל טַבְּעוֹת הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה הַחֹשֶׁן כָּפוּל, כִּי שָׁם הָיוּ הָאוּרִים וְהַתּוּמִּים שְׁמוּרִים עַד עֵת הַצּוֹרֶךְ. אָז יִתְּנוּם מִחוּץ אֶל הַחֹשֶׁן. וְהִנֵּה אַבְנֵי שֹׁהַם שָׁווֹת, וּמֵעֵין אֶחָד. וְאֵין כָּכָה אַבְנֵי הַחֹשֶׁן. כִּי הַשֹּׁהַם הֵם לְזִכָּרוֹן. וּמִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אַבְנֵי הַחֹשֶׁן. וּמִלַּת אוּרִים, מִגְּזֵרַת חַמּוֹתַי רָאִיתִי אוֹר. וְתוּמִּים שֶׁהֵם תְּמִימִים. וְהָאוּרִים, לֹא הַתּוּמִּים, זָהָב וָכֶסֶף הָיוּ. וְהַמִּסְפָּר יָדוּעַ בִּרְאָיוֹת גְּמוּרוֹת מֵהָעֶלְיוֹן וְהַשָּׁפֵל. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְהִנֵּה אֵפוֹדִים רַבִּים הָיוּ עִם הַכֹּהֲנִים, וְיֵשׁ לָהֶם חֹשֶׁב. רַק כִּי אֵין שָׁם חֹשֶׁן וְלֹא אוּרִים. וַאֲשֶׁר הָיָה רָגִיל בְּדִבְרֵי הָאוּרִים וְהַתּוּמִּים שֶׁהָיוּ עַל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט, יוּכַל לְהָשִׁיב לַשּׁוֹאֵל מִדְּמְיוֹן הָאֵפוֹד לְבַדּוֹ, רַק לֹא בְּכָל עֵת. וְאִילוּ הוֹאַלְתִּי לְגַלּוֹת זֶה הַסּוֹד, לֹא יָכֹלְתִּי לְכָתְבוֹ כְּפִי הַמִּכְתָּב שֶׁחִבַּרְתִּי בְּפֵירוּשׁ הַסֵּפֶר כֻּלּוֹ, כִּי לֹא יְבִינֶנּוּ מִי שֶׁלֹּא לָמַד סֵפֶר הַמִּדּוֹת, וְסוֹד מְלֶאכֶת שָׁמַיִם. וְאֵין צוֹרֶךְ לְהַאֲרִיךְ בְּצוּרַת הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן וְהַטַּבָּעוֹת: תורה ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וְגוֹ׳״. לְמַדְנוּ, שֶׁחוּט שֶׁל זָהָב שָׁזוּר עִם כָּל מִין וּמִין. מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב • כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שֶׁהִיא אֲרִיגַת שְׁתֵּי קִירוֹת, שֶׁאֵין צוּרַת שְׁנֵי עֲבָרֶיהָ דּוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ.

(ז) שְׁתֵּי כְתֹפֹת חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃

ז תַּרְתֵּין כַּתְפִּין מְלַפְּפָן יְהוֹן לֵהּ עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי וְיִתְלָפַף׃

רש״י◄ שְׁתֵּי כְתֹפֹת וְגוֹ׳ • הַסִּינָר מִלְּמַטָּה, וְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד הִיא הַחֲגוֹרָה וּצְמוּדָה לוֹ מִלְּמַעְלָה, דֶּגְמַת סִינַר הַנָּשִׁים, וּמִגַּבּוֹ שֶׁל כֹּהֵן הָיוּ מְחֻבָּרוֹת בַּחֵשֶׁב שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת רְחָבוֹת, אַחַת כְּנֶגֶד כָּל כָּתֵף וְכָתֵף, וְזוֹקְפָן עַל שְׁתֵּי כִּתְפוֹתָיו עַד שֶׁנִּקְפָּלוֹת לְפָנָיו כְּנֶגֶד הֶחָזֶה, וְעַל־יְדֵי חִבּוּרָן לְטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן נֶאֱחָזִין מִלְּפָנָיו כְּנֶגֶד לִבּוֹ, שֶׁאֵין נוֹפְלוֹת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן, וְהָיוּ זְקוּפוֹת וְהוֹלְכוֹת כְּנֶגֶד כְּתֵפָיו, וּשְׁתֵּי אַבְנֵי שֹׁהַם קְבוּעוֹת בָּהֶן, אַחַת בְּכָל אַחַת. אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו • אֶל רָחְבּוֹ שֶׁל אֵפוֹד, שֶׁלֹּא הָיָה רָחְבּוֹ אֶלָּא כְּנֶגֶד גַּבּוֹ שֶׁל כֹּהֵן, וְגָבְהוֹ עַד כְּנֶגֶד הָאַצִּילִים שֶׁקּוֹרִין קודי״ש, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מד): ״לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע״, אֵין חוֹגְרִין בִּמְקוֹם זִיעָה, לֹא לְמַעְלָה מֵאַצִּילֵיהֶם וְלֹא לְמַטָּה מִמָּתְנֵיהֶם, אֶלָּא כְּנֶגֶד אַצִּילֵיהֶם. וְחֻבָּר • הָאֵפוֹד עִם אוֹתָן שְׁתֵּי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד יְחֻבַּר אוֹתָם בְּמַחַט לְמַטָּה בַּחֵשֶׁב, וְלֹא יֵאָרְגֵם עִמּוֹ, אֶלָּא אוֹרְגָם לְבַד וְאַחַר־כָּךְ מְחַבְּרָם.

(ח) וְחֵשֶׁב אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃

ח וְהֶמְיַן תִּקּוּנֵהּ דִּי עֲלוֹהִי כְּעוֹבָדוֹהִי מִנֵּהּ יְהֵי דַּהֲבָא תְּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃

רש״י◄ וְחֵשֶׁב אֲפָדָתוֹ • וַחֲגוֹר שֶׁעַל־יָדוֹ הוּא מְאַפְּדוֹ וּמְתַקְּנֶהוּ לַכֹּהֵן וּמְקַשְּׁטוֹ. אֲשֶׁר עָלָיו • לְמַעְלָה בִּשְׂפַת הַסִּינָר, הִיא הַחֲגוֹרָה. כְּמַעֲשֵׂהוּ • כַּאֲרִיגַת הַסִּינָר, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמֵחֲמֶשֶׁת מִינִים, כָּךְ אֲרִיגַת הַחֵשֶׁב, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמֵחֲמֶשֶׁת הַמִּינִים. מִמֶּנּוּ יִהְיֶה • עִמּוֹ יִהְיֶה אָרוּג, וְלֹא יֵאָרְגֶנּוּ לְבַד וִיחַבְּרֶנּוּ.

(ט) וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

ט וּתְסַב יָת תַּרְתֵּין אַבְנֵי בּוּרְלָא וְתִגְלוּף עֲלֵיהֶן שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

(י) שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם׃

י שִׁתָּא מִשְּׁמָהָתְהוֹן עַל אַבְנָא חֲדָא וְיָת שְׁמָהַת שִׁתָּא דְּאִשְׁתְּאָרוּ עַל אַבְנָא תִּנְיָתָא כְּתוּלְדָתְהוֹן׃

רש״י◄ כְּתוֹלְדוֹתָם • כַּסֵּדֶר שֶׁנּוֹלְדוּ: רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יְהוּדָה, דָּן וְנַפְתָּלִי עַל הָאַחַת. וְעַל הַשְּׁנִיָּה: גָּד וְאָשֵׁר, יִשָּׂשכָר, זְבוּלֻן, יוֹסֵף, וּבִנְיָמִין מָלֵא, שֶׁכֵּן הוּא כָּתוּב בִּמְקוֹם תּוֹלַדְתּוֹ, כ״ה אוֹתִיּוֹת בְּכָל אַחַת וְאַחַת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם. לְבָנָה. וּבְאַרְמִית, בּוּרְלָא. וּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל, בְּלָאוֹר. וְאֵין לָנוּ דֶּרֶךְ בְּבֵרוּר לָדַעַת אַבְנֵי הַמִּלּוּאִים. כִּי הַגָּאוֹן תִּרְגֵּמָם כִּרְצוֹנוֹ, כִּי אֵין לוֹ קַבָּלָה שֶׁיִּסְמֹךְ עָלֶיהָ. כִּי הִנֵּה רָאִינוּ שֶׁתִּרְגֵּם סַפִּיר, לָבָן. וְאֵינוֹ רַק אָדוֹם. וְאֵין טְעָנָה מֵאוֹדֶם שֶׁכָּתוּב בָּרִאשׁוֹנִים, כִּי יָדוּעַ כִּי חָמֵשׁ הֵם גּוֹנֵי הָעֵינַיִם. הַלָּבָן וּבָרֶקֶת וְאָדוֹם וְיָרֹק וְשָׁחוֹר. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר הֱיוֹת הָאָדָם הָאֶמְצָעִי, יִמָּצֵא עַל מִינִים רַבִּים. וְתִרְגֵּם נֹפֶךְ, כִּדְמוּת שָׁחוֹר. בַּעֲבוּר, וַתָּשֶׂם בַּפּוּךְ עֵינֶיהָ. וְזֶה לֹא יִתָּכֵן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נו״ן נֹפֶךְ, שֹׁרֶשׁ. כִּי הוּא עַל מִשְׁקַל אוֹדֶם. וְחָכָם גָּדוֹל סְפָרַדִּי אָמַר, כִּי יַהֲלוֹם הוּא הַנִּקְרָא אַלְמַס שֶׁהוּא שׁוֹבֵר כָּל הָאֲבָנִים וְנוֹקֵב הַבְּדֹלַח. מִגְּזֵרַת הוֹלֵם פָּעַם. וְהַיּוּ״ד נוֹסֵף כְּיוּ״ד יְצָהָר. גַּם אַחְלָמָה, אֶל חָלְמָה. וְהוּא אֶבֶן. שֶׁכָּל מִי שֶׁהָאֶבֶן הַהוּא בְּאֶצְבָּעוֹ, לְעוֹלָם יִרְאֶה חֲלוֹמוֹת. וְאֵין לִתְמֹהַּ עַל זֶה, כִּי כֹּחַ יִמָּצֵא בְּתוֹלֶדֶת כָּל אֶבֶן וָאֶבֶן. כִּי יֵשׁ אֶבֶן הַמּוֹשֶׁכֶת אֶת הַבַּרְזֶל. וְהַמַּעֲמֶדֶת אֶת הַדָּם. וְהַבּוֹרַחַת מֵהַחוֹמֶץ. וְהַנִּשְׁבֶּרֶת לְעוֹלָם עַל מְשֻׁלָּשׁ: תורה י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יא) מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

יא עוֹבַד אֻמָּן אֶבֶן טָבָא כְּתַב מְפָרַשׁ כִּגְלוּף דְּעִזְקָן תִּגְלוֹף יָת תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא עַל שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְשַׁקְעָן מְרַמְּצָן דְּדַהַב תַּעְבֵּד יָתְהוֹן:

רש"י◄ מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן • מַעֲשֵׂה אֻמָּן שֶׁל אֲבָנִים. 'חָרַשׁ' זֶה, דָּבוּק הוּא לַתֵּיבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו, וּלְפִיכָךְ הוּא נָקוּד פַּתָּח בְּסוֹפוֹ, וְכֵן: (ישעיה מד) "חָרַשׁ עֵצִים נָטָה קָו", חָרַשׁ שֶׁל עֵצִים. וְכֵן: (שם יב) "חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד", כָּל אֵלֶּה דְּבוּקִים וּפְתוּחִים. פִּתּוּחֵי חֹתָם • כְּתַרְגּוּמוֹ: כְּתַב מְפָרַשׁ כִּגְלוּף דְּעִזְקָא, חֲרוּצוֹת הָאוֹתִיּוֹת בְּתוֹכָן כְּמוֹ שֶׁחוֹרְצִין חוֹתְמֵי טַבָּעוֹת, שֶׁהֵם לַחְתּוֹם אִגְּרוֹת כְּתָב נִכָּר וּמְפֹרָשׁ. עַל־שְׁמֹת • כְּמוֹ בִּשְׁמוֹת. מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת • מֻקָּפוֹת הָאֲבָנִים בְּמִשְׁבְּצוֹת זָהָב, שֶׁעוֹשֶׂה מוֹשַׁב הָאֶבֶן בְּזָהָב, כְּמִין גֻּמָּא לְמִדַּת הָאֶבֶן וּמְשַׁקְּעָהּ בַּמִּשְׁבְּצוֹת. נִמְצֵאת הַמִּשְׁבֶּצֶת סוֹבֶבֶת אֶת הָאֶבֶן סָבִיב, וּמְחַבֵּר הַמִּשְׁבְּצוֹת בְּכִתְפוֹת הָאֵפוֹד.

(יב) וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן: ס

יב וּתְשַׁוִּי יָת תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא עַל כִּתְפֵּי אֵפוֹדָא אַבְנֵי דָכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת שְׁמָהָתְהוֹן קֳדָם יְיָ עַל תְּרֵין כִּתְפּוֹהִי לְדָכְרָנָא:

רש"י◄ לְזִכָּרֹן • שֶׁיְּהֵא רוֹאֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַשְּׁבָטִים כְּתוּבִים לְפָנָיו, וְיִזְכֹּר צִדְקָתָם.

~ יום שני ו' אדר ~

(יג) וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב:

יג וְתַעְבֵּד מְרַמְּצָן דְּדַהַב:

רש"י◄ וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת • מִעוּט "מִשְׁבְּצוֹת", שְׁתַּיִם. וְלֹא פֵּרַשׁ לְךָ עַתָּה בְּפָרָשָׁה זוֹ אֶלָּא מִקְצָת צָרְכָּן, וּבְפָרָשַׁת הַחֹשֶׁן גּוֹמֵר לְךָ פֵּרוּשָׁן.

(יד) וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב טָהוֹר מִגְּבֻלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת: ס

יד וְתַרְתֵּין תִּכִּין דְּהַב דְּכִי מְתַחְמָן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן עוֹבַד גְּדִילוּ וְתִתֵּן יָת תִּכַּיָּא גְּדִילָתָא עַל מְרַמְּצָתָא:

רש"י◄ שַׁרְשְׁרֹת זָהָב • שַׁלְשְׁלָאוֹת. מִגְּבֻלֹת • לְסוֹף גְּבוּל הַחֹשֶׁן תַּעֲשֶׂה אוֹתָם. מַעֲשֵׂה עֲבֹת • מַעֲשֵׂה קְלִיעַת חוּטִין וְלֹא מַעֲשֵׂה נְקָבִים וּכְפָלִים, כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְבוֹרוֹת, אֶלָּא כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְעַרְדַּסְקָאוֹת, שֶׁקּוֹרִין אינשינשייר"ש (ביצה כב). וְנָתַתָּה אֶת שַׁרְשְׁרֹת • שֶׁל עֲבוֹתוֹת, הָעֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂה עֲבֹת, עַל מִשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ, וְלֹא זֶה הוּא מְקוֹם צִוּאַת עֲשִׂיָּתָן שֶׁל שַׁרְשְׁרוֹת וְלֹא צִוּאַת קְבִיעוּתָן. וְאֵין "תַּעֲשֶׂה" הָאָמוּר כָּאן לְשׁוֹן צִוּוּי, אֶלָּא לְשׁוֹן עָתִיד, כִּי בְּפָרָשַׁת הַחֹשֶׁן חוֹזֵר וּמְצַוֵּהוּ עַל עֲשִׂיָּתָן וְעַל קְבִיעוּתָן, וְלֹא נִכְתַּב כָּאן אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ מִקְצָת צֹרֶךְ הַמִּשְׁבְּצוֹת שֶׁצִּוָּה לַעֲשׂוֹת עִם הָאֵפוֹד. וְכָתַב לְךָ זֹאת לוֹמַר לְךָ, הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ יֵזָקְקוּ לְךָ לִכְשֶׁתַּעֲשֶׂה שַׁרְשְׁרוֹת מִגְּבֻלֹת עַל הַחֹשֶׁן, תִּתְּנֵם עַל הַמִּשְׁבְּצוֹת הַלָּלוּ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) וּמִלַּת שַׁרְשְׁרוֹת. כְּפוּל הַשִּׁי"ן. וְאִם לֹא יִכְפְּלוּהוּ, שָׁוֶה הוּא, שַׁרְשׁוֹת גַּבְלוּת. וּלְפָרֵשׁ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ מִלַּת גַּבְלוּת, וּמִלּוֹת רַבּוֹת בְּמַעֲשֵׂה הַחֹשֶׁן. גַּם מִלַּת חֹשֶׁן, קָשָׁה: תורה טו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:

טו וְתַעְבֵּד חֹשֶׁן דִּינָא עוֹבַד אֻמָּן כְּעוֹבַד אֵפוֹדָא תַּעְבְּדִנֵּהּ דַּהֲבָא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר תַּעְבֵּד יָתֵהּ:

רש"י ◄ **חֹשֶׁן מִשְׁפָּט** • שֶׁמְּכַפֵּר עַל קִלְקוּל הַדִּין. דָּבָר אַחֵר: מִשְׁפָּט, שֶׁמְּבָרֵר דְּבָרָיו - וְהַבְטָחָתוֹ אֱמֶת, דרישנמ"ט בְּלַעַ"ז, שֶׁהַמִּשְׁפָּט מְשַׁמֵּשׁ ג' לְשׁוֹנוֹת: דִּבְרֵי טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי הַדִּין, וּגְמַר הַדִּין וְעִנְּשׁ הַדִּין, אִם עִנְּשׁ מִיתָה, אִם עִנְּשׁ מַכּוֹת, אִם עִנְּשׁ מָמוֹן. וְזֶה, מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן בֵּרוּר דְּבָרִים, שֶׁמְּפָרֵשׁ וּמְבָרֵר דְּבָרָיו. **כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד** • מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמֵחֲמֵשֶׁת מִינִין.

~ נקודות משיחות קודש ~

בַּמִּלָּה 'חֹשֶׁן' שְׁנֵי רְמָזִים מְנֻגָּדִים:

א) בְּכִתְבֵי הָאַרִיז"ל מוּבָא שֶׁ'חֹשֶׁן' אוֹתִיּוֹת 'נָחָשׁ'.

ב) בִּסְפָרִים נֶאֱמַר מִשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי אֶפְרַיִם מִבַּעֲלֵי הַתּוֹסָפוֹת, שֶׁ'חֹשֶׁן' בְּגִימַטְרִיָּא 'מָשִׁיחַ'.

הַגּוּף רוֹמֵז לְנָחָשׁ, כִּי הוּא נִקְרָא 'מַשְׁכָּא דְּחִוְיָא' (=עוֹרוֹ שֶׁל נָחָשׁ), וְהַנֶּפֶשׁ רוֹמֶזֶת לְמָשִׁיחַ. בִּזְמַן הַגָּלוּת עִנְּיַן הַנָּחָשׁ הוּא בְּגָלוּי, כִּי סִבַּת הַגָּלוּת הִיא הַחֲטָאִים, דְּהַיְנוּ הִתְגַּבְּרוּת הַגּוּף עַל הַנֶּפֶשׁ. וּלְאִידָךְ גִּיסָא, עִנְּיַן הַמָּשִׁיחַ, אַף שֶׁהוּא קַיָּם - הוּא בְּהֶעְלֵם.

עֲבוֹדָתֵנוּ אֵפוֹא הִיא - הַגְּבָרַת הַנֶּפֶשׁ עַל הַגּוּף. כְּלוֹמַר, לְהוֹצִיא וּלְגַלּוֹת מֵהֶעְלֵמוֹ אֶת הַ'חֹשֶׁן' שֶׁבְּגִימַטְרִיָּא 'מָשִׁיחַ'.

(טז) רָבוּעַ יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ:

טז מְרַבַּע יְהֵי עִיף זֶרְתָּא אֶרְכֵּהּ וְזֶרְתָּא פְּתֵיהּ:

רש"י ◄ **זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ** • כָּפוּל, וּמֵטָּל לוֹ לְפָנָיו כְּנֶגֶד לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ עַל לֵב אַהֲרֹן", תָּלוּי בְּכִתְפוֹת הָאֵפוֹד הַבָּאוֹת מֵאַחוֹרָיו עַל כְּתֵפָיו, וְנִקְפָּלוֹת וְיוֹרְדוֹת לְפָנָיו מְעַט, וְהַחֹשֶׁן תָּלוּי בָּהֶן בְּשַׁרְשְׁרוֹת וְטַבָּעוֹת, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן.

(יז) וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן אַרְבָּעָה טוּרִים אֶבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד:

יז וְתַשְׁלֵם בֵּהּ אַשְׁלְמוּת אַבְנָא אַרְבְּעָא סִדְרִין אֶבֶן טָבָא סִדְרָא קַדְמָאָה סַמְקָן יַרְקָן וּבַרְקָן סִדְרָא חַד:

רש"י ◄ **וּמִלֵּאתָ בוֹ** • עַל שֵׁם שֶׁהָאֲבָנִים מְמַלְּאוֹת גֻּמּוֹת הַמִּשְׁבְּצוֹת הַמְתֻקָּנוֹת לָהֶן, קוֹרֵא אוֹתָן בִּלְשׁוֹן "מִלּוּאִים".

(יח) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם:

יח וְסִדְרָא תִּנְיָנָא אִזְמַרְגְּדִין וְשַׁבְּזִיז וְסַבְּהַלּוֹם:

(יט) וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה:

יט וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה קַנְפִּירֵי טַרְקִיָּא וְעֵין עֶגְלָא:

(כ) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם:

כ וְסִדְרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם יַמָּא וּבוּרְלָא וּפַנְטֵרֵי מְרַמְּצָן דִּדְהַב יְהוֹן בְּאַשְׁלְמוּתְהוֹן:

רש"י ◄ **מְשֻׁבָּצִים זָהָב** • יִהְיוּ הַטּוּרִים "בְּמִלּוּאֹתָם", מֻקָּפִים מִשְׁבְּצוֹת זָהָב בְּעֹמֶק שִׁעוּר שֶׁיִּתְמַלֵּא בָּעֲבִי הָאֶבֶן, זֶהוּ לְשׁוֹן "בְּמִלּוּאֹתָם", כְּשִׁעוּר מִלּוּי עָבְיָן שֶׁל אֲבָנִים יִהְיֶה עֹמֶק הַמִּשְׁבְּצוֹת, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

(כא) וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶיךָ עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיךָ לִשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט:

כא וְאַבְנַיָּא יְהֵוְיָן עַל שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּרֵתֵי עֶסְרֵי עַל שְׁמָהָתְהוֹן כְּתַב מְפָרַשׁ כִּגְלוּף דְּעִזְקָא גְּבַר עַל שְׁמֵהּ תְּהֶוְיָן לִתְרֵין עֲסַר שִׁבְטִין:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **אִישׁ עַל־שְׁמוֹ** • כְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹתָם, סֵדֶר הָאֲבָנִים: "אֹדֶם" לִרְאוּבֵן, "פִּטְדָה" לְשִׁמְעוֹן, וְכֵן כֻּלָּם.

(כב) **וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֶת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר:**

כב וְתַעְבֵּד עַל חוּשְׁנָא תִּכִּין מְתַחְמָן עוֹבַד גְּדִילוּ דְּהַב דְּכִי:

רש"י◄ **עַל הַחֹשֶׁן** • בִּשְׁבִיל הַחֹשֶׁן, לְקָבְעָם בְּטַבְּעוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ לְמַטָּה בָּעִנְיָן. **שַׁרְשֹׁת** • לְשׁוֹן שָׁרְשֵׁי אִילָן הַמַּאֲחִיזִין לָאִילָן לְהֵאָחֵז וּלְהִתָּקַע בָּאָרֶץ. אַף אֵלּוּ יִהְיוּ מַאֲחִיזִין לַחֹשֶׁן, שֶׁבָּהֶם יִהְיֶה תָּלוּי בָּאֵפוֹד, וְהֵן שְׁתֵּי שַׁרְשֹׁרוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה, בְּעִנְיַן הַמִּשְׁבְּצוֹת. וְאַף "שַׁרְשֹׁרוֹת", פָּתַר מְנַחֵם בֶּן סָרוּק לְשׁוֹן שָׁרָשִׁים, וְאָמַר שֶׁהֲרֵי"ש יִתְרָה כְּמוֹ מֵ"ם שֶׁבְּשִׁלְשֹׁם וּמֵ"ם שֶׁבְּרִיקָם. וְאֵינִי רוֹאֶה אֶת דְּבָרָיו, אֶלָּא שַׁרְשֶׁרֶת בִּלְשׁוֹן עִבְרִית כְּשַׁלְשֶׁלֶת בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה. **גַּבְלֶת** • הוּא "מִגְּבָלוֹת" הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁתִּתְקָעֵם בַּטַּבָּעוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּגְבוּל הַחֹשֶׁן, וְכָל "גְּבוּל" לְשׁוֹן קָצֶה, אשומי"ל בְּלַע"ז. **מַעֲשֵׂה עֲבֹת** • מַעֲשֵׂה קְלִיעָה.

(כג) **וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:**

כג וְתַעְבֵּד עַל חוּשְׁנָא תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהָב וְתִתֵּן יָת תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא:

רש"י◄ **עַל הַחֹשֶׁן** • לְצֹרֶךְ הַחֹשֶׁן, כְּדֵי לְקָבְעָם בּוֹ, וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁתְּהֵא תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן עָלָיו, שֶׁאִם־כֵּן מַהוּ שֶׁחוֹזֵר וְאוֹמֵר: "וְנָתַתָּ אֶת שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת", וַהֲלֹא כְּבָר נְתוּנִים בּוֹ? הָיָה לוֹ לִכְתֹּב בִּתְחִלַּת הַמִּקְרָא: 'וְעָשִׂיתָ עַל קְצוֹת הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב'?! וְאַף בְּ"שַׁרְשֹׁרוֹת" צָרִיךְ אַתָּה לִפְתֹּר כֵּן. **עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן** • לִשְׁתֵּי פֵּאוֹת שֶׁכְּנֶגֶד הַצָּוָּאר, לַיְמָנִית וְלַשְּׂמָאלִית הַבָּאִים מוּל כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד.

(כד) **וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן:**

כד וְתִתֵּן יָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דִּדְהַב עַל תְּרֵין עִזְקָתָא לְסִטְרֵי חוּשְׁנָא:

רש"י◄ **וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב** • הֵן הֵן "שַׁרְשֹׁת גַּבְלֶת" הַכְּתוּבוֹת לְמַעְלָה, וְלֹא פֵּרֵשׁ מְקוֹם קִבּוּעָן בַּחֹשֶׁן. עַכְשָׁו, מְפָרֵשׁ לְךָ שֶׁיְּהֵא תּוֹחֵב אוֹתָן בַּטַּבָּעוֹת, וְתֵדַע לְךָ שֶׁהֵן הֵן הָרִאשׁוֹנוֹת, שֶׁהֲרֵי בְּפָרָשַׁת "אֵלֶּה פְקוּדֵי" לֹא הֵכְפִּלוּ.

(כה) **וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו:**

כה וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל תַּרְתֵּין סִטְרוֹהִי תִּתֵּן עַל תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא וְתִתֵּן עַל כִּתְפֵּי אֵפוֹדָא לָקֳבֵל אַפּוֹהִי:

רש"י◄ **וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת** • שֶׁל שְׁתֵּי הָעֲבוֹתוֹת, שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶם שֶׁל כָּל אַחַת וְאַחַת. **תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת** • הֵן הֵן הַכְּתוּבוֹת לְמַעְלָה, בֵּין פָּרָשַׁת הַחֹשֶׁן וּפָרָשַׁת הָאֵפוֹד, וְלֹא פֵּרֵשׁ אֶת צָרְכָּן וְאֶת מְקוֹמָן. עַכְשָׁו, מְפָרֵשׁ שֶׁיִּתְקַע בָּהֶן רָאשֵׁי הָעֲבוֹתוֹת הַתְּחוּבוֹת בְּטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן, לְיָמִין וּלְשְׂמֹאל אֵצֶל הַצַּוָּאר, שְׁנֵי רָאשֵׁי שַׁרְשֹׁרוֹת: הַיְמָנִית תּוֹקֵעַ בַּמִּשְׁבְּצוֹת שֶׁל יָמִין, וְכֵן בְּשֶׁל שְׂמֹאל, שְׁנֵי רָאשֵׁי שַׁרְשֹׁרוֹת הַשְּׂמָאלִית. **וְנָתַתָּה** • הַמִּשְׁבְּצוֹת. **עַל כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד** • אַחַת בְּזוֹ וְאַחַת בְּזוֹ. נִמְצְאוּ כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד מַחֲזִיקִין אֶת הַחֹשֶׁן שֶׁלֹּא יִפֹּל, וּבָהֶן הוּא תָּלוּי. וַעֲדַיִן שְׂפַת הַחֹשֶׁן הַתַּחְתּוֹנָה הוֹלֶכֶת וּבָאָה וְנוֹקֶשֶׁת עַל כְּרֵסוֹ, וְאֵינָהּ דְּבוּקָה לוֹ יָפֶה, לְכָךְ הוּצְרַךְ עוֹד שְׁתֵּי טַבָּעוֹת לְתַחְתִּיתוֹ כְּמוֹ שֶׁמְּפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ. **אֶל מוּל פָּנָיו** • שֶׁל אֵפוֹד, שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמִּשְׁבְּצוֹת בְּעֵבֶר הַכִּתְפוֹת שֶׁכְּלַפֵּי הַמְּעִיל, אֶלָּא בְּעֵבֶר הָעֶלְיוֹן שֶׁכְּלַפֵּי הַחוּץ, וְהוּא קָרוּי "מוּל פָּנָיו" שֶׁל אֵפוֹד, כִּי אוֹתוֹ עֵבֶר שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, אֵינוֹ קָרוּי פָּנִים.

(כו) **וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה:**

כו וְתַעְבֵּד תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב וּתְשַׁוִּי יָתְהוֹן עַל תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא עַל סְפָתֵהּ דִּי לְעִבְרָא דְּאֵפוֹדָא מִלְּגָיו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **עַל שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן•** הֵן שְׁתֵּי פֵּאוֹתָיו הַתַּחְתּוֹנוֹת, לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל. **עַל שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה•** חֲרִי לְךָ שְׁנֵי סִימָנִין: הָאֶחָד שֶׁיִּתְּנֵם בִּשְׁנֵי קְצָווֹת שֶׁל תַּחְתִּיתוֹ, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הָאֵפוֹד, שֶׁעֶלְיוֹנוֹ אֵינוֹ כְּנֶגֶד הָאֵפוֹד, שֶׁחֲרֵי סָמוּךְ לַצָּוָאר הוּא, וְהָאֵפוֹד נָתוּן עַל מָתְנָיו. וְעוֹד נָתַן סִימָן שֶׁלֹּא יִקְבְּעֵם בְּעֵבֶר הַחֹשֶׁן שֶׁכְּלַפֵּי הַחוּץ, אֶלָּא בְּעֵבֶר שֶׁכְּלַפֵּי פְּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּיְתָה", וְאוֹתוֹ הָעֵבֶר הוּא לְצַד הָאֵפוֹד, שֶׁחֵשֶׁב הָאֵפוֹד חוֹגְרוֹ לַכֹּהֵן וְנִקְפָּל הַסִּינָר לִפְנֵי הַכֹּהֵן עַל מָתְנָיו, וּקְצָת כְּרֵסוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד כְּנֶגֶד קְצוֹת הַחֹשֶׁן, וּקְצוֹתָיו שׁוֹכְבִין עָלָיו.

(כז) **וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד:**

כז **וְתַעְבֵּד תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדַהַב וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל תַּרְתֵּין כִּתְפֵּי אֵפוֹדָא מִלְּרַע מִלָּקֳבֵל אַפּוֹהִי לָקֳבֵל בֵּית לוּפֵי מֵעִלָּוֵי לְהֵמְיַן אֵפוֹדָא:**

רש"י◄ **עַל שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה•** שֶׁהַמִּשְׁבְּצוֹת נְתוּנוֹת בְּרָאשֵׁי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד הָעֶלְיוֹנִים הַבָּאִים עַל כְּתֵפָיו כְּנֶגֶד גְּרוֹנוֹ, וְנִקְפָּלוֹת וְיוֹרְדוֹת לְפָנָיו, וְהַטַּבָּעוֹת צָוָה לִיתֵּן בְּרֹאשָׁן הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא מְחֻבָּר לָאֵפוֹד, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ", סָמוּךְ לִמְקוֹם חִבּוּרָן בָּאֵפוֹד, לְמַעְלָה מִן הַחֲגוֹרָה מְעַט, שֶׁהַמַּחְבֶּרֶת לְעֻמַּת הַחֲגוֹרָה, וְאֵלּוּ נְתוּנִים מְעַט בְּגַבָּהּ זְקִיפַת הַכְּתֵפוֹת, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד", וְהֵן כְּנֶגֶד סוֹף הַחֹשֶׁן, וְנוֹתֵן פְּתִיל תְּכֵלֶת בְּאוֹתָן הַטַּבָּעוֹת וּבְטַבָּעוֹת הַחֹשֶׁן, וְרוֹכְסָן בְּאוֹתוֹ פְּתִיל לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל, שֶׁלֹּא יְהֵא תַּחְתִּית הַחֹשֶׁן הוֹלֵךְ לְפָנִים וְחוֹזֵר לְאָחוֹר וְנוֹקֵשׁ עַל כְּרֵסוֹ, וְנִמְצָא מְיַשֵּׁב עַל הַמְּעִיל יָפֶה. **מִמּוּל פָּנָיו•** בְּעֵבֶר הַחִיצוֹן.

(כח) **וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן** כתיב מטבעתו קרי **מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד:**

כח **וְיֶחְדּוּן יָת חוּשְׁנָא מֵעִזְקָתֵהּ לְעִזְקָתָא דְּאֵפוֹדָא בְּחוּטָא דִּתְכֶלְתָּא לְמֶהֱוֵי עַל הֶמְיַן אֵפוֹדָא וְלָא יִתְפְּרֵק חוּשְׁנָא מֵעִלָּוֵי אֵפוֹדָא:**

רש"י◄ **וְיִרְכְּסוּ•** לְשׁוֹן חִבּוּר, וְכֵן (תהלים לא) "מֵרַכְסֵי אִישׁ", חִבּוּרֵי חֶבְלֵי רְשָׁעִים, וְכֵן (ישעיה מד) "וְהָרְכָסִים לִבְקָעָה", הָרִים הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לֵירֵד לַגַּיְא שֶׁבֵּינֵיהֶם אֶלָּא בְּקֹשִׁי גָּדוֹל, שֶׁמִּתּוֹךְ סְמִיכָתָן הַגַּיְא זְקוּפָה וַעֲמֻקָּה, יִהְיוּ לִבְקִעַת מִישׁוֹר וְנוֹחָה לֵילֵךְ. **לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד•** לִהְיוֹת הַחֹשֶׁן דָּבוּק אֶל חֵשֶׁב הָאֵפוֹד. **וְלֹא יִזַּח•** לְשׁוֹן נִתּוּק, וְלָשׁוֹן עַרְבִי הוּא, כְּדִבְרֵי דוּנָשׁ בֶּן לַבְרַט.

(כט) **וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד:**

כט **וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחוּשְׁנָא דִּינָא עַל לִבֵּהּ בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא לְדוּכְרָנָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא:**

(ל) **וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: ס**

ל **וְתִתֵּן בְּחוּשְׁנָא דִּינָא יָת אוּרִיָּא וְיָת תֻּמִּיָּא וִיהוֹן עַל לִבָּא דְּאַהֲרֹן בְּמֵעֲלֵהּ קֳדָם יְיָ וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת דִּינָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לִבֵּהּ קֳדָם יְיָ תְּדִירָא:**

רש"י◄ **אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים•** הוּא כְּתַב שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁהָיָה נוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ כִּפְלֵי הַחֹשֶׁן, שֶׁעַל־יָדוֹ הוּא מֵאִיר דְּבָרָיו, וּמְתַמֵּם אֶת דְּבָרָיו (יומא עג). וּבְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי הָיָה הַחֹשֶׁן, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְכֹהֵן גָּדוֹל לִהְיוֹת מְחֻסַּר

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כח) וּמִלַּת **וְיִרְכְּסוּ.** מִגְּזֵרַת מֵרַכְסֵי אִישׁ, כְּדֶרֶךְ עִוּוּת: תורה כט

ל) **וְנָתַתָּ.** טַעַם מִשְׁפַּט, דִּינֵי הַשֵּׁם וּגְזֵרוֹתָיו הָעֲתִידוֹת. כִּי בַּעֲבוּר כֵּן שׁוֹאֲלִים בְּאוּרִים וְתוּמִּים: תורה לא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּגָדִים, אֲבָל אוֹתוֹ הַשֵּׁם לֹא הָיָה בְּתוֹכוֹ, וְעַל שֵׁם אוֹתוֹ הַכְּתָב הוּא קָרוּי ״מִשְׁפָּט״, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כז): ״וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים״. **אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל•** דָּבָר שֶׁהֵם נִשְׁפָּטִים וְנוֹכְחִים עַל־יָדוֹ, אִם לַעֲשׂוֹת דָּבָר אוֹ לֹא לַעֲשׂוֹת. וּלְפִי הַ׳מִּדְרַשׁ אַגָּדָה׳ שֶׁהַחֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל מְעַוְּתֵי הַדִּין, נִקְרָא מִשְׁפָּט עַל שֵׁם סְלִיחַת הַמִּשְׁפָּט.

~ נקודות משיחות קודש ~

וּבְמִקְדָּשׁ שֵׁנִי הָיָה הַחֹשֶׁן . . אֲבָל אוֹתוֹ הַשֵּׁם לֹא הָיָה בְּתוֹכוֹ (רש״י כח, ל) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מַזְכִּיר דָּבָר זֶה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַשֵּׁם הָיָה חֵלֶק מֵהַחֹשֶׁן, שֶׁכֵּן עַל־יָדוֹ מִלֵּא הַחֹשֶׁן אֶת תַּפְקִידוֹ. אָמְנָם, מִזֶּה שֶׁהַכָּתוּב מַפְרִיד בֵּין מַעֲשֵׂה הַחֹשֶׁן וּבֵין נְתִינַת הָ׳אוּרִים וְתוּמִּים׳, מַשְׁמַע שֶׁאֵינָם חֵלֶק מֵהַחֹשֶׁן. וְעַל כָּרְחֲךָ, שֶׁהַחֹשֶׁן עַצְמוֹ, בְּתוֹר בֶּגֶד כְּהֻנָּה — אֵינוֹ תָּלוּי בַּשֵּׁם, וְעַל כָּךְ מִסְתַּיֵּעַ רַשׁ״י מִבַּיִת שֵׁנִי; וְאִלּוּ תַּפְקִידוֹ כְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט — כֵּן תָּלוּי בַּשֵּׁם.

(לקוטי שיחות כרך יא עמ׳ 133)

~ יום שלישי ז׳ אדר ~

(לא) **וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת:**

לא וְתַעְבֵּד יָת מְעִילָא דְּאֵפוֹדָא גְּמִיר תְּכֵלָא:

רש״י◄ **אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד•** שֶׁהָאֵפוֹד נִתָּן עָלָיו לַחֲגוֹרָה. **כְּלִיל תְּכֵלֶת•** כֻּלּוֹ תְּכֵלֶת, שֶׁאֵין מִין אַחֵר מְעֹרָב בּוֹ.

(לב) **וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ:**

לב וִיהֵי פּוּם רֵישֵׁהּ כְּפִיל לְגַוֵּהּ תּוֹרָא יְהֵי מַקַּף לְפוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר עוֹבַד מָחֵי כְּפוּם שִׁרְיָן יְהֵי לֵהּ לָא יִתְבְּזָע:

רש״י◄ **וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ•** פִּי הַמְּעִיל בְּגָבְהוֹ, הוּא פְּתִיחַת בֵּית הַצַּוָּאר. **בְּתוֹכוֹ•** כְּתַרְגּוּמוֹ: ״כְּפִיל לְגַוֵּהּ״, כָּפוּל לְתוֹכוֹ, לִהְיוֹת לוֹ לְשָׂפָה כְּפִילָתוֹ, וְהָיָה מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וְלֹא בְּמַחַט. **כְּפִי תַחְרָא•** לָמַדְנוּ, שֶׁהַשִּׁרְיוֹנִים שֶׁלָּהֶם פִּיהֶם כָּפוּל לְתוֹכָן. **לֹא יִקָּרֵעַ•** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרַע. וְהַקּוֹרְעוֹ עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁזֶּה מִמִּנְיַן לָאוִין שֶׁבַּתּוֹרָה, וְכֵן: ״וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן״, וְכֵן ״לֹא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ״, הַנֶּאֱמָר בְּבַדֵּי הָאָרוֹן.

(לג) **וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:**

לג וְתַעְבֵּד עַל שִׁפּוֹלוֹהִי רִמּוֹנֵי תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי עַל שִׁפּוֹלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְזַגִּין דְּדַהֲבָא בֵּינֵיהוֹן סְחוֹר סְחוֹר:

רש״י◄ **רִמֹּנֵי•** עֲגֻלִּים וַחֲלוּלִים הָיוּ כְּמִין רִמּוֹנִים הָעֲשׂוּיִים כְּבֵיצַת תַּרְנְגֹלֶת. **וּפַעֲמֹנֵי זָהָב•** זָגִין עִם עִנְבָּלִים שֶׁבְּתוֹכָם. **בְּתוֹכָם סָבִיב•** בֵּינֵיהֶם סָבִיב, בֵּין שְׁנֵי רִמּוֹנִים, פַּעֲמוֹן אֶחָד דָּבוּק וְתָלוּי בְּשׁוּלֵי הַמְּעִיל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לא) וְעָשִׂיתָ. הַגָּאוֹן תִּרְגֵּם מְעִיל מִנְטַר, כִּדְמוּת הַנִּקְרָא סַרְבָּל. רַק פִּי רֹאשׁוֹ בְּתוֹךְ הַמְּעִיל. וְקַדְמוֹנֵינוּ ז״ל אָמְרוּ כִּי רִמּוֹן סָבִיב הַמְּעִיל, וּפַעֲמוֹן בֵּין שְׁנֵי רִמּוֹנִים. כִּי אֲחֵרִים אָמְרוּ, כִּי הַפַּעֲמוֹנִים אֵינָם נִרְאִים. רַק הֵם בְּתוֹךְ הָרִמּוֹנִים, וְשָׁם יַשְׁמִיעוּ **קוֹל:** תורה לב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

ריקָנין שֶׁבְּךָ כִּרמוֹנים אוֹ כִּתפּוּחֵי זָהָב

וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְּכֵלֶת . . עַל־שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב: (כח, לג)

ופֵּרֵשׁ רַשׁ״י: ״בְּתוֹכָם סָבִיב – בֵּינֵיהֶם סָבִיב, בֵּין שְׁנֵי רִמּוֹנִים פַּעֲמוֹן אֶחָד דָּבוּק״.

וְהִקְשָׁה עַל־זֶה הָרַמְבַּ״ן ״אִם־כֵּן לֹא הָיוּ הָרִמּוֹנִים מְשַׁמְּשִׁין כְּלוּם. וְאִם לְנוֹי, לָמָּה הָיוּ עֲשׂוּיִים כִּרמוֹנִים חֲלוּלִים, יַעֲשֵׂם כְּמִין תַּפּוּחֵי זָהָב״, וְלָכֵן מְפָרֵשׁ ״וְהַפַּעֲמוֹנִים טְמוּנִין בָּהֶם (בָּרִמּוֹנִים)״.

וְנִמְצָא, שֶׁנֶּחְלְקוּ אִם הָרִמּוֹנִים הָיוּ לְנוֹי, מָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת צוּרָתָם. לְפִי רַשׁ״י הָרִמּוֹנִים חֲלוּלִים הָיוּ, וְלִפִי הָרַמְבַּ״ן אִם הָיוּ נַעֲשִׂים לְנוֹי, הָיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם כְּ״תַפּוּחֵי זָהָב״.

וְנִרְאֶה לְבָאֵר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ, דְּהִנֵּה הַכֹּהֵן־גָּדוֹל הָיָה שְׁלוּחָם שֶׁל כָּלָל יִשְׂרָאֵל, וּבִבְגָדָיו נִרְמְזוּ כָּל הַבְּחִינוֹת בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּב׳שׁוּלֵי הַמְּעִיל׳ נִרְמְזָה מַעֲלָתָם שֶׁל הַדַּרְגָּה הַכִּי תַּחְתּוֹנָה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל ״רֵיקָנִין שֶׁבְּךָ״.

לְרַשׁ״י - ״פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא״ - בְּ׳שׁוּלֵי הַמְּעִיל׳ מְרַמְּזִים מַעֲלַת הַ״נוֹי״ שֶׁלָּהֶם שֶׁ״אֲפִילוּ רֵיקָנִין שֶׁבְּךָ מְלֵאִים מִצְוֹת כְּרִמּוֹן״ וְלָכֵן נִרְמְזוּ הָ״רֵיקָנִין״ בְּצוּרַת רִמּוֹנִים.

אַךְ לָרַמְבַּ״ן, שֶׁבְּפֵרוּשׁוֹ יֶשְׁנָם גַּם ״דְּבָרִים נְעִימִים . . לְיוֹדְעֵי חֵן״ (לְשׁוֹן הָרַמְבַּ״ן בִּ״פְּתִיחָה״ לְפֵרוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה) אִם תַּכְלִית הָרִמּוֹנִים הִיא לְגַלּוֹת הַיֹּפִי וְהַ״נוֹי״ שֶׁבְּ״רֵיקָנִין״, הָיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם בְּצוּרַת תַּפּוּחֵי זָהָב, לְהַרְאוֹת שֶׁכָּל יְהוּדִי בִּפְנִימִיּוּתוֹ אֵינוֹ ״רֵיקָן״ (וְרַק ״מְלֵא מִצְוֹת״) אֶלָּא כָּל מְצִיאוּתוֹ הוּא ״תַּפּוּחַ זָהָב״, עוֹבֵד ה׳.

(ע״פ לקו״ש כרך טז עמ׳ 336 ואילך - מתוך ׳לקראת שבת׳)

(לד) **פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמֹּון פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמֹּון עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב:**

לד **זַגָּא דְּדַהֲבָא וְרִמּוֹנָא זַגָּא דְּדַהֲבָא וְרִמּוֹנָא עַל שִׁיפּוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר:**

רש״י◄ **פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן וְגוֹ׳** • פַּעֲמוֹן זָהָב, וְרִמּוֹן אֶצְלוֹ.

(לה) **וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת: ס**

לה **וִיהֵי עַל אַהֲרֹן לְשַׁמָּשָׁא וְיִשְׁתְּמַע קָלֵהּ בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ וּבְמִפְּקֵהּ וְלָא יְמוּת:**

רש״י◄ **וְלֹא יָמוּת** • מִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן: אִם יִהְיוּ לוֹ, לֹא יִתְחַיֵּב מִיתָה. הָא אִם יִכָּנֵס מְחֻסַּר אֶחָד מִן הַבְּגָדִים הַלָּלוּ, חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם.

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין ׳רַעַשׁ׳

בְּכָל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, כְּשֶׁנִּכְנַס הַכֹּהֵן־גָּדוֹל לַקֹּדֶשׁ, הָיָה לָבוּשׁ בִּמְעִיל שֶׁבְּשׁוּלָיו הָיוּ פַּעֲמוֹנִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה ״וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ״ (תרומה כח, לה). מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, נִכְנַס הַכֹּהֵן־גָּדוֹל לְקֹדֶשׁ־הַקָּדָשִׁים בְּבִגְדֵי לָבָן, שֶׁלֹּא הָיוּ בָּהֶם פַּעֲמוֹנִים.

וְיֵשׁ לְעַיֵּן בָּזֶה - דְּכִיוָן שֶׁבְּכָל הַשָּׁנָה ״וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ״ הוּא תְּנַאי עִיקָּרִי וּמְעַכֵּב בִּכְנִיסָתוֹ לַקֹּדֶשׁ (״וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ . . וְלֹא יָמוּת״) - מַאי טַעְמָא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין צָרִיךְ לְזֶה?

וְיֵשׁ לְבָאֵר - בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

מְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת (ספר המאמרים תרצ״ט עמ׳ 2 ואילך, וכב״מ), דְּאַף שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל, עֲבוֹדַת ה׳ הִיא בְּאֹפֶן דְּ״לֹא בְּרַעַשׁ ה׳״ (מלכים־א יט, יא), מִכָּל־מָקוֹם עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה הִיא בְּרַעַשׁ. כִּי כֵּיוָן שֶׁבּוֹרֵחַ הוּא מִן הָרַע - מְקוֹם הַמָּוֶת וְהַטֻּמְאָה, לָכֵן עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּרַעַשׁ, וּכְדִגְמַת הַבּוֹרֵחַ מִסַּכָּנָה, שֶׁבּוֹרֵחַ הוּא בִּזְעָקָה וּבְקוֹל גָּדוֹל.

וְעַל־פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר, דְּמַה שֶּׁבְּכִנִיסַת הַכֹּהֵן־גָּדוֹל אֶל הַקֹּדֶשׁ (בְּכָל הַשָּׁנָה) הִיא בְּאֹפֶן דְּ״וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ״, חֲרֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִכְנָס כִּשְׁלוּחָם שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, גַּם אֵלּוּ שֶׁהֵם בִּדְרָגוֹת נְמוּכוֹת - וְלָכֵן צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה ״וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ״ לְהַרְאוֹת שֶׁגַּם אֵלּוּ שֶׁעֲבוֹדָתָם בְּרַעַשׁ גָּדוֹל - בַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה, נִכְנָסִים עִמּוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַף זֶהוּ בְּכָל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, כְּשֵׁשׁ מָקוֹם לַחַטָּאִים וַעֲוֹנוֹת, רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, דַּאֲזַי יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא בְּרַעַשׁ, בִּבְרִיחָה מִן הָרַע. אוּלָם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁבּוֹ מִתְגַּלִּית בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עֶצֶם נִשְׁמָתוֹ, שֶׁבָּהּ אֵין פְּגָם דַּחֲטָאִים וַעֲוֹנוֹת כְּלָל וּכְלָל - אֲזַי נִכְנָס הַכֹּהֵן־גָּדוֹל אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּלֹא רַעַשׁ, כִּי אָז עוֹמְדִים כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל לַהקָּבָ"ה - "בְּקוֹל דְּמָמָה דַקָּה".

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך טז, עמוד 338 - מתוך 'לקראת שבת')

(לו) **וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:**

לו **וְתַעְבֵּד צִיצָא דִּדְהַב דְּכִי וְתִגְלוֹף עֲלוֹהִי כְּתַב מְפָרַשׁ קֹדֶשׁ לַיְיָ:**

רש"י◄ **צִיץ•** (סוכה ה) כְּמִין טָס שֶׁל זָהָב הָיָה, רֹחַב שְׁנֵי אֶצְבָּעוֹת, מַקִּיף עַל הַמֵּצַח מֵאֹזֶן לְאֹזֶן.

(לז) **וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל פְּנֵי־הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה:**

לז **וּתְשַׁוִּי יָתֵהּ עַל חוּטָא דִּתְכֵלְתָּא וִיהֵי עַל מִצְנְפְתָּא לָקֳבֵל אַפֵּי מִצְנְפְתָּא יְהֵי:**

רש"י◄ **עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת•** וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שמות לט): "וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת", וְעוֹד כְּתִיב כָּאן: "וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת", וּלְמַטָּה הוּא אוֹמֵר: "וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן", וּב'שְׁחִיטַת קָדָשִׁים' (זבחים יט), שָׁנִינוּ: 'שֶׁעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לַמִּצְנֶפֶת — שֶׁשָּׁם מַנִּיחַ תְּפִלִּין'. לָמַדְנוּ, שֶׁהַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה בְּגֹבַהּ הָרֹאשׁ, וְאֵינָהּ עֲמֻקָּה לְהִכָּנֵס בָּהּ כָּל הָרֹאשׁ עַד הַמֵּצַח, וְהַצִּיץ מִלְּמַטָּה וְהַפְּתִילִים הָיוּ בִּנְקָבִים וּתְלוּיִין בּוֹ בִּשְׁנֵי רָאשִׁים וּבְאֶמְצָעוֹ. שִׁשָּׁה, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַלָּלוּ. פְּתִיל מִלְּמַעְלָה, אֶחָד מִבַּחוּץ וְאֶחָד מִבִּפְנִים כְּנֶגְדּוֹ, וְקוֹשֵׁר רָאשֵׁי הַפְּתִילִים מֵאֲחוֹרֵי הָעֹרֶף שְׁלָשְׁתָּן, וְנִמְצְאוּ בֵּין אֹרֶךְ הַטָּס וּפְתִילֵי רָאשָׁיו, מַקִּיפִין אֶת הַקָּדְקֹד, וּפְתִיל הָאֶמְצָעִי שֶׁבְּרֹאשׁוֹ קָשׁוּר עִם רָאשֵׁי הַשְּׁנַיִם וְהוֹלֵךְ עַל פְּנֵי רֹחַב הָרֹאשׁ מִלְּמַעְלָה. נִמְצָא עָשׂוּי כְּמִין כּוֹבַע, וְעַל פְּתִיל הָאֶמְצָעִי הוּא אוֹמֵר "וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת", וְהָיָה נוֹתֵן הַצִּיץ עַל רֹאשׁוֹ כְּמִין כּוֹבַע עַל הַמִּצְנֶפֶת, וְהַפְּתִיל הָאֶמְצָעִי מַחֲזִיקוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹפֵל, וְהַטָּס תָּלוּי כְּנֶגֶד מִצְחוֹ, וְנִתְקַיְּמוּ כָּל הַמִּקְרָאוֹת: פְּתִיל עַל הַצִּיץ, וְצִיץ עַל הַפְּתִיל, וּפְתִיל עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לו) וְעָשִׂיתָ צִיץ. תִּרְגְּמָהּ הַגָּאוֹן עצאבה, וְהִיא נְתוּנָה עַל הַמִּצְנֶפֶת. וְאֵינֶנָּה כִּדְמוּת כֶּתֶר, כִּי הוּא עַל הַמֵּצַח לְבַדּוֹ. כִּי עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, אֵין הַמִּגְבָּעוֹת כִּדְמוּת מִצְנֶפֶת. כִּי הַמִּגְבָּעוֹת כִּדְמוּת אֵלֶּה שֶׁיָּשִׂימוּ הַזְּכָרִים בְּאֵלֶּה הָאֲרָצוֹת עַל הָרֹאשׁ, שֶׁיְּכַסּוּ הָרֹאשׁ וְהֵם גְּבוֹהִים. וְהַמִּצְנֶפֶת הִיא בֶּגֶד דַּק אָרוֹךְ צָנוּף סָבִיב הָרֹאשׁ לְבַדּוֹ מְעַט, תִּדְמֶה לָהּ הַמִּצְנֶפֶת שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁ הַנָּשִׁים בְּאֵלֶּה הַמְּקוֹמוֹת. כִּי בְּאֶרֶץ יִשְׂמָעֵאל וּבִסְפָרַד וְאַפְּרִיקָא וּמִצְרַיִם וּבְבֶל וּבַאגְדָּד, הַמִּצְנֶפֶת הִיא עַל הָרֹאשׁ מִן הַזְּכָרִים הַנִּכְבָּדִים, וְלֹא עַל רֹאשׁ אִשָּׁה. וְהַשָּׂרִים הַגְּדוֹלִים עוֹשִׂים צִיץ זָהָב עַל הַמִּצְנֶפֶת, עַל מְקוֹם הַמֵּצַח. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי לְךָ כִּי מִנְהַג אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְתַכְשִׁיטֵיהֶם אֵינוֹ כְּמִנְהַג אֵלֶּה הַמְּקוֹמוֹת. וְהוּצְרַךְ רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה לְתַקֵּן הַמִּקְרָאוֹת, בְּשָׁלֹשׁ פְּתִילוֹת תְּכֵלֶת. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין צוֹרֶךְ רַק לִפְתִיל אֶחָד, שֶׁיַּעֲמוֹד הַצִּיץ עַל פְּנֵי הַמִּצְנֶפֶת שֶׁהוּא עַל הַמֵּצַח. תורה לז

לז) וְטַעַם וְשַׂמְתָּ אוֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת. עִם פְּתִיל תְּכֵלֶת. שֶׁהָיָה הַצִּיץ קָשׁוּר מִשְּׁנֵי צְדָדִין. וְאֵין סָפֵק כִּי פְּנֵי הַמִּצְנֶפֶת הוּא עַל מְקוֹם הַמֵּצַח, לֹא עַל הָרֹאשׁ. וּבְמָקוֹם אַחֵר כָּתוּב וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת, לָתֵת עַל הַמִּצְנֶפֶת מְקוֹם הַמֵּצַח. וְאַל תִּתְמַהּ עַל מִלַּת עַל, כִּי כָּמוֹהוּ, וַיָּבוֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים. עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'. עַל שְׁנֵי כְּבָשִׂים. אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה. וְרַבִּים כָּכָה. וְהִנֵּה לֹא תִּמְצָא לְעוֹלָם, כִּי הַמִּצְנֶפֶת הָיְתָה רַק לְאַהֲרֹן לְבַדּוֹ. וְהַמִּגְבָּעוֹת לְבָנָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי מִגְבָּעוֹת מִגִּזְרַת גְּבָעוֹת. כִּי הַמִּצְנֶפֶת עוֹטֶרֶת הָרֹאשׁ וְעוֹטָה אוֹתוֹ. וְכֵן כָּתוּב צָנוֹף יִצְנָפְךָ צְנִפָה, וְעֹטֶף עָטֹה. וַהֲיוֹדֵעַ דֶּרֶךְ צְנוֹף הַמִּצְנֶפֶת, יֵדַע פֵּירוּשׁ זֹאת לֹא זֹאת הַשְּׁפֵלָה הַגְּבֹהָה וְהַגָּבוֹהַּ הַשְּׁפֵל. כִּי אוּמָנוּת הִיא. וְהִנֵּה כָּתוּב וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, וְנָתַתָּ אֶת נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל הַמִּצְנֶפֶת. וְהִנֵּה הַצִּיץ נִקְרָא נֵזֶר. וְכָמוֹהוּ, וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ. אוּלַי הַכֹּל מִגִּזְרַת צִיץ, דָּבָר נִרְאֶה. וְכָכָה. מֵצִיץ מִן הַחֲרָכִים. וְדַע כִּי בִּשְׁנַיִם הַנְּקָבִים שֶׁהֵם בַּמֹּחַ עַל הַמֵּצַח, שָׁם יִתְחַבֵּר כֹּחַ הֶחָמֵשׁ הָרְגָשׁוֹת. וְשָׁם כֹּחַ הַדְּמוּת. וְשָׁם תָּחֵל הַמַּחֲשָׁבָה. עַל כֵּן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לח) **וְהָיָה עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה:**

לח וִיהֵי עַל בֵּית עֵינוֹהִי דְּאַהֲרֹן וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת עֲוָנַת קוּדְשַׁיָּא דִּי יְקַדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מַתְּנַת קוּדְשֵׁיהוֹן וִיהֵי עַל בֵּית עֵינוֹהִי תְּדִירָא לְרַעֲוָא לְהוֹן קֳדָם יְיָ:

רש״י ◄ **וְנָשָׂא אַהֲרֹן** • לְשׁוֹן סְלִיחָה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ זָז מִמַּשְׁמָעוֹ: אַהֲרֹן נוֹשֵׂא אֶת הַמַּשָּׂא שֶׁל עָוֹן. נִמְצָא מְסַלֵּק הֶעָוֹן מִן הַקָּדָשִׁים. **אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים** • לְרַצּוֹת עַל הַדָּם וְעַל הַחֵלֶב שֶׁקָּרְבוּ בְּטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (מנחות כה): אֵי זֶה עָוֹן הוּא נוֹשֵׂא? אִם עָוֹן פִּגּוּל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: ״לֹא יֵרָצֶה״. וְאִם עָוֹן נוֹתָר, הֲרֵי נֶאֱמַר: ״לֹא יֵחָשֵׁב״. וְאֵין לוֹמַר שֶׁיְּכַפֵּר עַל עָוֹן הַכֹּהֵן שֶׁהִקְרִיב טָמֵא, שֶׁהֲרֵי ״עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים״ נֶאֱמַר, וְלֹא עָוֹן הַמַּקְרִיבִים. הָא אֵינוֹ מְרַצֶּה, אֶלָּא לְהַכְשִׁיר הַקָּרְבָּן. **וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד** • אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁיְּהֵא עַל מִצְחוֹ תָּמִיד, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עָלָיו אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, אֶלָּא ״תָּמִיד״, לְרַצּוֹת לָהֶם אֲפִלּוּ אֵינוֹ עַל מִצְחוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל עוֹבֵד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: עוֹדֵהוּ עַל מִצְחוֹ, מְכַפֵּר וּמְרַצֶּה, וְאִם לָאו, אֵינוֹ מְרַצֶּה, נִדְרָשׁ: ״עַל מִצְחוֹ תָּמִיד״, מְלַמֵּד שֶׁמְּמַשְׁמֵשׁ בּוֹ בְּעוֹדוֹ עַל מִצְחוֹ, שֶׁלֹּא יָסִיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ.

(לט) **וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם:**

לט וּתְרַמֵּץ כִּתּוּנָא בּוּצָא וְתַעְבֵּד מִצְנְפְּתָא דְּבוּצָא וְהֶמְיָנָא תַּעְבֵּד עוֹבַד צַיָּר:

רש״י ◄ **וְשִׁבַּצְתָּ** • עֲשֵׂה אוֹתָם מִשְׁבְּצוֹת מִשְׁבְּצוֹת, וְכֻלָּם שֶׁל שֵׁשׁ.

(מ) **וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:**

מ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעְבֵּד כִּתּוּנִין וְתַעְבֵּד לְהוֹן הֶמְיָנִין וְכוֹבָעִין תַּעְבֵּד לְהוֹן לִיקָר וּלְתֵשְׁבֻּחָן:

רש״י ◄ **וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת** • אַרְבָּעָה בְּגָדִים הַלָּלוּ וְלֹא יוֹתֵר: כֻּתֹּנֶת וְאַבְנֵט וּמִגְבָּעוֹת — הִיא מִצְנֶפֶת, וּמִכְנָסַיִם הַכְּתוּבִים לְמַטָּה בַּפָּרָשָׁה.

(מא) **וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהֲנוּ־לִי:**

מא וְתַלְבֵּשׁ יָתְהוֹן יָת אַהֲרֹן אָחוּךְ וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּהּ וּתְרַבֵּי יָתְהוֹן וּתְקָרֵב יָת קֳרֻבָּנְהוֹן וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן וִישַׁמְּשׁוּן קָדָמָי:

רש״י ◄ **וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן** • ״אוֹתָם״ הָאֲמוּרִים בְּאַהֲרֹן: חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת־תַּשְׁבֵּץ, מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְצִיץ, וּמִכְנָסַיִם הַכְּתוּבִים לְמַטָּה בְּכֻלָּם. **וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ** • אוֹתָם הַכְּתוּבִים בָּהֶם. **וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם** • אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו, בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. **וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם** • כָּל מִלּוּי יָדַיִם, לְשׁוֹן חִנּוּךְ הוּא, כְּשֶׁהוּא נִכְנָס לְדָבָר לִהְיוֹת מֻחְזָק בּוֹ מֵאוֹתוֹ יוֹם וָהָלְאָה. וּבִלְשׁוֹן לַעַ״ז, כְּשֶׁמְּמַנִּין אָדָם עַל פְּקִידַת דָּבָר, נוֹתֵן הַשַּׁלִּיט בְּיָדוֹ בֵּית יַד שֶׁל עוֹר, שֶׁקּוֹרִין גוואנט״ו (האנדשו״ה), וְעַל־יָדוֹ הוּא מַחֲזִיקוֹ בַּדָּבָר, וְקוֹרִין לְאוֹתָהּ מְסִירָה ווירסטי״ר וְהוּא מִלּוּי יָדַיִם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כָּתוּב עַל הַצִּיץ, לָשֵׂאת אֶת עָוֹן הַקֳּדָשִׁים. אוּלַי לֹא הָיָה מַחֲשֶׁבֶת הַמְּקַדְּשִׁים כַּהֹגֶן. וְאָמַר הַכָּתוּב, עַל כְּתֹנֶת אַהֲרֹן בִּתְחִלָּה, וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ, שֶׁהִיא מְשֻׁבֶּצֶת לְבַדָּהּ. וְלֹא כֵּן כְּתֹנֶת בָּנָיו. וְהַתַּשְׁבֵּץ עָשׂוּי לִכְבוֹד אַהֲרֹן. וְכָכָה אָמַר בַּמַּעֲשֶׂה, וַיִּתֵּן עָלָיו הַכְּתֹנֶת הַיְדוּעָה שֶׁהִיא הַמְשֻׁבֶּצֶת. וְעַל בָּנָיו וַיַּלְבִּישֵׁם כֻּתֳּנוֹת, כְּמוֹ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כוּתָּנוֹת. וְרַבִּי סְעַדְיָה תִּרְגֵּם וְשִׁבַּצְתָּ, תְּעַיֵּן. וְהוּא כִּדְמוּת צוּרַת הַמַּטְבֵּעַ מְרוּבָּע, עָשׂוּי בְּתוֹךְ הָעִגּוּל: תורה לח

מא) **וְהִלְבַּשְׁתָּ אוֹתָם אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ.** מִלַּת אוֹתָם, כּוֹלֶלֶת הַכְּתֹנֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(מב) וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד־יְרֵכַיִם יִהְיוּ׃

מב וְעִבֵּד לְהוֹן מִכְנְסִין דְּבוּץ לְכַסָּאָה בְּשַׂר עֶרְיָתָא מֵחַרְצָן וְעַד יַרְכָּן יְהוֹן׃

רש"י◄ **וַעֲשֵׂה לָהֶם.** לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. **מִכְנְסֵי־בָד.** הֲרֵי שְׁמוֹנָה בְּגָדִים לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְאַרְבָּעָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט.

(מג) וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֹן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ ס

מג וִיהוֹן עַל אַהֲרֹן וְעַל בְּנוֹהִי בְּמֵעַלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא אוֹ בְּמִקְרָבְהוֹן לְמַדְבְּחָא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא וְלָא יִקְבְּלוּן חוֹבָא וִימוּתוּן קְיָם עָלָם לֵהּ וְלִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי׃

רש"י◄ **וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן.** כָּל הַבְּגָדִים הָאֵלֶּה, עַל אַהֲרֹן הָרְאוּיִין לוֹ. **וְעַל־בָּנָיו.** הָאֲמוּרִים בָּהֶם. **בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד.** לַהֵיכָל, וְכֵן לַמִּשְׁכָּן. **וָמֵתוּ.** הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמְשַׁמֵּשׁ מְחֻסַּר בְּגָדִים בְּמִיתָה. **חֻקַּת־עוֹלָם לוֹ.** כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "חֻקַּת עוֹלָם", הוּא גְּזֵרָה מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, לְעַכֵּב בּוֹ.

~ יום רביעי ח' אדר ~

כט (א) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי קַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם׃

א וְדֵין פִּתְגָּמָא דִּי תַעְבֵּד לְהוֹן לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי סַב תּוֹר חָד בַּר תּוֹרֵי וְדִכְרִין תְּרֵין שַׁלְמִין׃

רש"י◄ **לְקַח.** כְּמוֹ 'קַח', וּשְׁתֵּי גְּזֵרוֹת הֵן: אַחַת שֶׁל קִיחָה וְאַחַת שֶׁל לְקִיחָה, וְלָהֶן פִּתְרוֹן אֶחָד. **פַּר אֶחָד.** לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהוּא פַּר.

(ב) וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃

ב וּלְחֵם פַּטִּיר וּגְרִיצִין פַּטִּירִין דְּפִילָן בְּמִשַׁח וְאֶסְפּוּגִין פַּטִּירִין דְּמִשִּׁיחִין בְּמִשְׁחָא סֻלְתָּא חִטִּין תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃

רש"י◄ **וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצֹּת וּרְקִיקֵי מַצּוֹת.** הֲרֵי אֵלּוּ ג' מִינִין: רְבוּכָה, וְחַלּוֹת וּרְקִיקִין, 'לֶחֶם מַצּוֹת' הִיא הַקְּרוּיָה לְמַטָּה בָּעִנְיָן 'חַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן', עַל שֵׁם שֶׁנּוֹתֵן שֶׁמֶן בִּרְבוּכָה כְּנֶגֶד הַחַלּוֹת וְהָרְקִיקִין, וְכָל הַמִּינִין בָּאִים עֶשֶׂר עֶשֶׂר חַלּוֹת (מנחות עו). **בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן.** כְּשֶׁהֵן קֶמַח, יוֹצֵק בָּהֶן שֶׁמֶן וּבוֹלְלָן (שם עה). **מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן.** אַחַר אֲפִיָּתָן מוֹשְׁחָן כְּמִין כָּ"ף יְוָנִית, שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה כְּנוּ"ן שֶׁלָּנוּ (שם).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמְשֻׁבֶּצֶת וְהַמִּצְנֶפֶת וְהָאַבְנֵט, שֶׁהֵם בִּגְדֵי אַהֲרֹן. גַּם כּוֹלֶלֶת הַכָּתָנוֹת שֶׁאֵינָן מְשֻׁבָּצוֹת, וְהָאַבְנֵטִים וְהַמִּגְבָּעוֹת שֶׁהֵם בִּגְדֵי בָּנָיו: **וְקִדַּשְׁתָּ.** בַּדָּבָר. כְּמוֹ טַמֵּא יְטַמְּאֻנוּ: תורה מב

מב) וּמִכְנְסֵי הַבָּד. יִהְיוּ קְצָרִים, שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בָּהֶם: תורה מג

מג) בְּבוֹאָם. לְהַקְטִיר אוֹ לְהַעֲלוֹת הַנֵּרוֹת: תורה א

א) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם. לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין קַח אוֹ לְקַח. כְּמוֹ צַק לָעָם וַיֹּאכְלוּ. וְגַם יָצַק בּוֹ מַיִם. בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר עִם פַּר בֶּן בָּקָר. יוֹרֶה כִּי אֵינֶנּוּ גָּדוֹל. וְכָכָה בְּנֵי יוֹנָה. שְׁעִיר עִזִּים. וְהָאַיִל גָּדוֹל מֵהַכֶּבֶשׂ. וְהָעֵד, הַנֶּסֶךְ שֶׁהוּא שְׁלִישִׁית הַהִין, וְלַכֶּבֶשׂ רְבִיעִיתוֹ: תורה ב

ב) וְלֶחֶם. חַלּוֹת. עָבוֹת. וְהָעֵד, רְקִיקֵי מַצּוֹת. וְהִזְכִּיר **בַּשָּׁמֶן.** הוּא שֶׁמֶן זַיִת כַּמִּשְׁפָּט. וּמִלַּת סוֹלֶת בְּלָשׁוֹן עֲרָבִי, הוּא סמי"ד. שֶׁהוּסַר הַפְּסֹלֶת מֵהַחִטָּה. וּבְאֶרֶץ יִשְׂמְעֵאלִים עוֹשִׂים כֵּן. וְאֵין לֶחֶם נִכְבָּד מִמֶּנּוּ. וְרַבִּים פֵּירְשׁוּ מִגְּזֵרַת סָלִיתָ כָּל שׁוֹגִים מֵחֶקֶיךָ. סֵלָה כָּל אַבִּירֵי ה'. וְאָמַר כִּי כָּמוֹהוּ, חִטִּים מַכֹּלֶת לְבֵיתְךָ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים טְחוּנוֹת: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

מוֹשְׁחָן בְּמִין כָּ״ף יְוָנִית (רש״י כט, ב) לְכָאוֹרָה הָיָה לוֹ לוֹמַר בְּקִצּוּר שֶׁהַמְּשִׁיחָה הִיא כְּצוּרַת אוֹת נו״ן, וּלְשֵׁם מַה מַאֲרִיךְ וּמְפָרֵשׁ ״כְּמִין כָּ״ף יְוָנִית״. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַמְּשִׁיחָה הִיא כְּמִין כָּ״ף יְוָנִית כְּדֵי לִרְמֹז עַל הַכְּהֻנָּה, שֶׁכֵּן הַמִּלִּים ׳כֹּהֵן׳ וּ׳כְהֻנָּה׳ מַתְחִילוֹת בְּאוֹת כָּ״ף; וְלָכֵן מַדְגִּישׁ שֶׁהַמְּשִׁיחָה הִיא ״כְּמִין כָּ״ף יְוָנִית״ דַּוְקָא (וראה אברבנאל פסוק ז).

(לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת כרך כו עמ׳ 239)

(ג) וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסַּל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם׃

ג וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל סַלָּא חַד וּתְקָרֵב יָתְהוֹן בְּסַלָּא וְיָת תּוֹרָא וְיָת תְּרֵין דִּכְרִין׃

רש״י ◄ וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם • אֶל חֲצַר הַמִּשְׁכָּן, בְּיוֹם הֲקָמָתוֹ.

(ד) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃

ד וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵב לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא׃

רש״י ◄ וְרָחַצְתָּ • זוֹ טְבִילַת כָּל הַגּוּף.

(ה) וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לּוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃

ה וְתִסַּב יָת לְבוּשַׁיָּא וְתַלְבֵּשׁ יָת אַהֲרֹן יָת כְּתוּנָא וְיָת מְעִיל אֵפוֹדָא וְיָת אֵפוֹדָא וְיָת חוּשְׁנָא וְתַתְקֵן לֵהּ בְּהֶמְיַן אֵפוֹדָא׃

רש״י ◄ וְאָפַדְתָּ • קַשֵּׁט וְתַקֵּן הַחֲגוֹרָה וְהַסִּינָר סְבִיבוֹתָיו.

(ו) וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת׃

ו וּתְשַׁוִּי מִצְנֶפְתָּא עַל רֵישֵׁהּ וְתִתֵּן יָת כְּלִילָא דְקוּדְשָׁא עַל מִצְנֶפְתָּא׃

רש״י ◄ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ • זֶה הַצִּיץ. עַל־הַמִּצְנֶפֶת • כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, עַל־יְדֵי הַפְּתִיל הָאֶמְצָעִי וּשְׁנֵי פְּתִילִין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ הַקְּשׁוּרִין שְׁלָשְׁתָּן מֵאֲחוֹרֵי הָעֹרֶף, הוּא נוֹתְנוֹ עַל הַמִּצְנֶפֶת כְּמִין כּוֹבַע.

(ז) וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ׃

ז וְתִסַּב יָת מִשְׁחָא דִרְבוּתָא וּתְרִיק עַל רֵישֵׁהּ וּתְרַבֵּי יָתֵהּ׃

רש״י ◄ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ • (תורת כהנים) אַף מְשִׁיחָה זוֹ כְּמִין כָּ״ף יְוָנִית. נוֹתֵן שֶׁמֶן עַל רֹאשׁוֹ וּבֵין רִיסֵי עֵינָיו וּמְחַבְּרָן בְּאֶצְבָּעוֹ.

(ח) וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת׃

ח וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵב וְתַלְבֵּשִׁנּוּן כִּתּוּנִין׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) **וְהִקְרַבְתָּ אוֹתָם.** וְהֵם בַּסַּל כְּמִשְׁפָּטָן. לְהִיוֹתָם שָׁם אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְכָכָה הַפָּר וְהָאֵילִים: תורה ד

ה) **וְלָקַחְתָּ.** נִקְרָא הַחֹשֶׁן מַלְבּוּשׁ, כִּי הוּא מְכֻסֶּה הַמָּקוֹם כְּנֶגֶד הַלֵּב: תורה ו

ו) **וְשַׂמְתָּ.** גַּם אֵינֶנּוּ רָחוֹק שֶׁיָּשִׂים הַמִּצְנֶפֶת בָּאַחֲרוֹנָה. וְהִזְכִּיר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה הַמִּצְנֶפֶת לִפְנֵי הָאַבְנֵט, כִּי הִיא נִכְבָּדָה מִמֶּנּוּ: תורה ז

ז) **עַל רֹאשׁוֹ.** עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן לְבַדּוֹ, כִּי הוּא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ. וְהִנֵּה זֶה הָיָה לִפְנֵי שׂוּמוֹ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, כִּי עַל הָרֹאשׁ יִצּוֹק לְבַדּוֹ. וְכָתוּב, כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יוֹרֵד עַל הַזָּקָן, זְקַן אַהֲרֹן: תורה ח

ח) **וְאֶת בָּנָיו תַּקְרִיב.** אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: תורה ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ט) וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו:

ט וּתְזָרֵז יָתְהוֹן הֶמְיָנִין אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי וְתַתְקֵן לְהוֹן כּוּבָעִין וּתְהֵי לְהוֹן כְּהֻנְּתָא לִקְיָם עָלָם וּתְקָרֵב קָרְבָּנָא דְּאַהֲרֹן וְקָרְבָּנָא דִּבְנוֹהִי:

רש״י ◄ וְהָיְתָה לָהֶם • מִלּוּי יָדַיִם זֶה, לִכְהֻנַּת עוֹלָם. וּמִלֵּאתָ • עַל־יְדֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו • בְּמִלּוּי וּפְקֻדַּת הַכְּהֻנָּה.

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר:

י וּתְקָרֵב יָת תּוֹרָא לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא:

(יא) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

יא וְתִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י ◄ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד • בַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח.

(יב) וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:

יב וְתִסַּב מִדְּמָא דְּתוֹרָא וְתִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא בְּאֶצְבְּעָךְ וְיָת כָּל דְּמָא תֵּישׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא:

רש״י ◄ עַל־קַרְנֹת • (זבחים נג) לְמַעְלָה בַּקְּרָנוֹת מַמָּשׁ. וְאֶת־כָּל־הַדָּם • שְׁיָרֵי הַדָּם. אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ • (פרק ג׳ דמדות) כְּמִין בְּלִיטַת בֵּית קִבּוּל עָשׂוּי לוֹ סָבִיב סָבִיב, לְאַחַר שֶׁעָלָה אַמָּה מִן הָאָרֶץ.

(יג) וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה:

יג וְתִסַּב יָת כָּל תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת חִצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן וְתַסִּיק לְמַדְבְּחָא:

רש״י ◄ הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב • הוּא הַקְּרוּם שֶׁעַל הַכָּרֵס, שֶׁקּוֹרִין טיל״א. וְאֵת הַיֹּתֶרֶת • הוּא טַרְפֻּשָׁא דְּכַבְדָּא, שֶׁקּוֹרִין אובר״ש. עַל־הַכָּבֵד • אַף מִן הַכָּבֵד יִטֹּל עִמָּהּ (תורת כהנים).

(יד) וְאֶת־בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חַטָּאת הוּא:

יד וְיָת בִּסְרָא דְּתוֹרָא וְיָת מַשְׁכֵּהּ וְיָת אוּכְלֵהּ תּוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא חַטָּאתָא הוּא:

רש״י ◄ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ • לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת, אֶלָּא זוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) **וְחָגַרְתָּ אוֹתָם אַבְנֵט.** כּוֹלֵל אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו. וְכֵן הַמִּכְנָסַיִם. וְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר אוֹתָם, הוֹסִיף לְבָאֵר אַהֲרֹן וּבָנָיו. כְּמוֹ וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת הַיֶּלֶד: **וּמִלֵּת וְחָבַשְׁתָּ.** כְּמוֹ לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ: **וּמִלֵּאתָ.** דַּעַת הַמְתַרְגֵּם אֲרָמִית, כְּמוֹ וּמִלְּאוּ יָדָיו. רַק מַה נַּעֲשָׂה בְּמִלַּת מִלְּאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם. וְהַגָּאוֹן פֵּרְשׁוֹ, יַד חִיּוּב. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ, כִּי מְלוּאִים לִהְיוֹתָם שְׁלֵמִים מְלֵאִים וּרְגִילִים. וְהִנֵּה מַה יַּעֲשׂוּ בְּמִלַּת וּמִלְּאוּ יָדָיו: תורה י

י) **וְהִקְרַבְתָּ.** כְּבָר הִזְכִּיר זֶה. וְהִנֵּה הַטַּעַם, כַּאֲשֶׁר תַּקְרִיב אֶת הַפָּר, יִסְמֹךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו עָלָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי טַעַם וְסָמַךְ אַהֲרֹן לְבַדּוֹ וְאַחַר כֵּן בָּנָיו, וְעַל הָאֵיל כָּתוּב וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו. וְהִנֵּה הַטַּעַם כַּאֲשֶׁר הָיָה, שֶׁיִּסְמְכוּ יַחְדָּיו, לֹא זֶה לִפְנֵי זֶה: תורה יא

יא) **וְשָׁחַטְתָּ אֶת הַפָּר.** מֹשֶׁה שְׁחָטוֹ. וְטַעַם **לִפְנֵי ה׳.** כִּי הָאָרוֹן הָיָה בָּאֶמְצַע הַמַּעֲרָבִי. וּכְנֶגְדּוֹ מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וּכְנֶגְדּוֹ מִזְבַּח הָעוֹלָה: תורה יב

יב) **תִּשְׁפּוֹךְ.** הַכֹּהֵן הַשּׁוֹפֵךְ: תורה יג

יג) **וְלָקַחְתָּ.** אֵין לַפָּר וְלַשָּׂעִיר אֵלֶּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי נִקְרְאוּ כְּלָיוֹת, מִגִּזְרַת נִכְסָפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי. כִּי שָׁם כֹּחַ הַתַּאֲוָה לְמִשְׁגָּל: תורה יד

יד) **וְאֶת בְּשַׂר.** כּוֹלֵל הָרֹאשׁ וְהַנִּתָּחִים. וּפִירֵשׁ דֶּרֶךְ סְבָרָא, יִרְחָצוּהוּ וְאַחַר כֵּן יִשְׂרְפוּהוּ. וְהִקְטִיר הָאֵמוּרִים. וּמִלַּת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) וְאֶת־הָאַיִל הָאֶחָד תִּקָּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל:

טו וְיָת דִּכְרָא חַד תִּסַּב וְיִסְמְכוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא:

(טז) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

טז וְתִכּוֹס יָת דִּכְרָא וְתִסַּב יָת דְּמֵהּ וְתִזְרוֹק עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

רש״י ◄ **וְזָרַקְתָּ•** (זבחים נב) בִּכְלִי, אוֹחֵז בַּמִּזְרָק וְזוֹרֵק כְּנֶגֶד הַקֶּרֶן כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה לְכָאן וּלְכָאן, וְאֵין קָרְבָּן טָעוּן מַתָּנָה בְּאֶצְבַּע אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבָד, אֲבָל שְׁאָר זְבָחִים אֵינָן טְעוּנִין קֶרֶן וְלֹא אֶצְבַּע, שֶׁמַּתַּן דָּמָם מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה, וְאֵינוֹ עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ, אֶלָּא עוֹמֵד בָּאָרֶץ וְזוֹרֵק. **סָבִיב•** כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּ׳שְׁחִיטַת קָדָשִׁים׳, שֶׁאֵין ׳סָבִיב׳ אֶלָּא שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע: הָאַחַת, בְּקֶרֶן זָוִית זוֹ, וְהָאַחַת, בַּקֶּרֶן שֶׁכְּנֶגְדָּהּ בַּאֲלַכְסוֹן, וְכָל מַתָּנָה נִרְאֵית בִּשְׁנֵי צִדֵּי הַקֶּרֶן אֵילָךְ וָאֵילָךְ. נִמְצָא, הַדָּם נָתוּן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת סָבִיב, לְכָךְ קָרוּי ׳סָבִיב׳.

(יז) וְאֶת־הָאַיִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו וְרָחַצְתָּ קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־נְתָחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ:

יז וְיָת דִּכְרָא תְּפַלֵּג לְאַבְרוֹהִי וּתְחַלִּיל גַּוֵּהּ וּכְרָעוֹהִי וְתִתֵּן עַל אֵבָרוֹהִי וְעַל רֵישֵׁהּ:

רש״י ◄ **עַל־נְתָחָיו•** עִם נְתָחָיו, מוּסָף עַל שְׁאָר הַנִּתָּחִים.

(יח) וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה הוּא:

יח וְתַסִּיק יָת כָּל דִּכְרָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ הוּא:

רש״י ◄ **רֵיחַ נִיחוֹחַ•** נַחַת רוּחַ לְפָנַי, שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי. **אִשֶּׁה•** לְשׁוֹן אֵשׁ, וְהִיא הַקְטָרַת אֵבָרִים שֶׁעַל הָאֵשׁ.

~ יום חמישי ט׳ אדר ~

(יט) וְלָקַחְתָּ אֵת הָאַיִל הַשֵּׁנִי וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל:

יט וְתִסַּב יָת דִּכְרָא תִּנְיָנָא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּכְרָא:

(כ) וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כ וְתִכּוֹס יָת דִּכְרָא וְתִסַּב מִדְּמֵהּ וְתִתֵּן עַל רוּם אוּדְנָא דְּאַהֲרֹן וְעַל רוּם אוּדְנָא דִּבְנוֹהִי דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהוֹן דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהוֹן דְּיַמִּינָא וְתִזְרוֹק יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

חַטָּאת. בַּעֲבוּר שֶׁהִיא קְרֵבָה לְכַפֵּר הַחַטָּאת נִקְרֵאת כֵּן. וְכָכָה הָאָשָׁם. עַל כֵּן וְחִטְּאוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, יָסִירוּ חֵטְא מֵעָלָיו: תורה טו

טו) וְאֶת. הָאֶחָד מֵהַשְּׁנַיִם, אֵיזֶה מֵהֵן שֶׁיִּרְצֶה: תורה טז

טז) וְשָׁחַטְתָּ (וכו׳). עַל הַמִּזְבֵּחַ. לֹא עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. וְהִנֵּה שָׁם יִזְרֹק כָּל הַדָּם, לֹא עַל הַיְסוֹד: תורה יז

יז) וְאֶת הָאַיִל. לֹא הִזְכִּיר עַל הַפָּר שֶׁיְּנַתְּחֻנוּ. עַל כֵּן כָּלוּ כַּאֲשֶׁר הוּא נִשְׂרָף. עַל כֵּן לֹא הִזְכִּיר כְּרָעָיו: **וְרָחַצְתָּ.** בְּצוּוּי: תורה יח

יח) וְהִקְטַרְתָּ אֶת כָּל הָאַיִל. עַל כֵּן לֹא הִזְכִּיר הָאַלְיָה וְהַחֲלָבִים: תורה יט

יט) וְלָקַחְתָּ. זֶה הַשֵּׁנִי הוּא אֵיל הַמִּלּוּאִים: תורה כ

כ) וְשָׁחַטְתָּ. תְּנוּךְ. אֵין לוֹ רֵעַ. וְהַגָּאוֹן אָמַר, הָרַךְ הַדָּבֵק בְּעִגּוּל הָאֹזֶן: **בֹּהֶן.** וְרַבִּים, בְּהֹנוֹת. וְאֵינֶנּוּ עַל מִשְׁקַל הַלָּשׁוֹן. וְהִנֵּה יִהְיוּ שָׁם שְׁנַיִם מִשְּׁקָלִים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **תְּנוּפָה •** (תורת כהנים, פרשת צו): הוּא הַסְּחוּס, גָּדֵר הָאֶמְצָעִי שֶׁבְּתוֹךְ הָאֹזֶן, שֶׁקּוֹרִין טנדרו"ס. **בֹּהֶן יָדָם •** הַגּוּדָל, וּבַפֶּרֶק הָאֶמְצָעִי.

(כא) **וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ:**

כא וְתִסַּב מִן דְּמָא דִּי עַל מַדְבְּחָא וּמִמִּשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְתַדֵּי עַל אַהֲרֹן וְעַל לְבוּשׁוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי וְעַל לְבוּשֵׁי בְּנוֹהִי עִמֵּהּ וְיִתְקַדַּשׁ הוּא וּלְבוּשׁוֹהִי וּבְנוֹהִי וּלְבוּשֵׁי בְּנוֹהִי עִמֵּהּ:

(כב) **וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא:**

כב וְתִסַּב מִן דִּכְרָא תַּרְבָּא וְאַלְיָתָא וְיָת תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת חֲצַר כַּבְדָּא וְיָת תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהֶן וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא אֲרֵי דְּכַר קֻרְבָּנָא הוּא:

רש"י◄ **הַחֵלֶב •** זֶה חֵלֶב הַדַּקִּים, אוֹ הַקִּיבָה (חולין מט). **וְהָאַלְיָה •** מִן הַכְּלָיוֹת וּלְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ'וַיִּקְרָא' (ג ט) שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעֻמַּת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה", מָקוֹם שֶׁהַכְּלָיוֹת יוֹצְצוֹת. וּבְאֵמוּרֵי הַפָּר לֹא נֶאֱמַר 'אַלְיָה', שֶׁאֵין אַלְיָה קְרֵבָה אֶלָּא בְּכֶבֶשׂ וְכִבְשָׂה וְאַיִל, אֲבָל שׁוֹר וְעֵז אֵין טְעוּנִים אַלְיָה. **וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין •** לֹא מָצִינוּ הַקְטָרָה בְּשׁוֹק הַיָּמִין עִם הָאֵמוּרִים, אֶלָּא זוֹ בִּלְבָד. **כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא •** שְׁלָמִים לְשׁוֹן שְׁלֵמוּת, שֶׁהֵשְׁלַם בַּכֹּל. מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהַמִּלּוּאִים שְׁלָמִים, שֶׁמְּשִׁימִים שָׁלוֹם לַמִּזְבֵּחַ, וּלְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה וְלַבְּעָלִים. לָכֵן אֲנִי מַצְרִיכוֹ הֶחָזֶה לִהְיוֹת לוֹ לְעוֹבֵד הָעֲבוֹדָה לְמָנָה, וְזֶהוּ מֹשֶׁה שֶׁשִּׁמֵּשׁ בַּמִּלּוּאִים, וְהַשְּׁאָר אָכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו, שֶׁהֵם בְּעָלִים כַּמְּפֹרָשׁ בָּעִנְיָן.

(כג) **וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:**

כג וּפִתָּא דִּלְחֵם חַד וּגְרִצְתָּא דִּלְחֵם מְשַׁח חֲדָא וְאֶסְפּוֹג חַד מִסַּלָּא דְּפַטִּירַיָּא דִּי קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וְכִכַּר לֶחֶם •** מִן הַחַלּוֹת. **וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן •** מִמִּין הָרְבוּכָה (תורת כהנים). **וְרָקִיק •** (מנחות עה) מִן הָרְקִיקִין, אֶחָד מֵעֶשֶׂר שֶׁבְּכָל מִין וָמִין. וְלֹא מָצִינוּ תְּרוּמַת לֶחֶם הַבָּא עִם זֶבַח נִקְטֶרֶת אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד, שֶׁתְּרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה וְאֵיל נָזִיר נְתוּנָה לַכֹּהֲנִים עִם חָזֶה וְשׁוֹק, וּמִזֶּה לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה לְמָנָה, אֶלָּא חָזֶה בִּלְבַד.

(כד) **וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:**

כד וּתְשַׁוִּי כֹּלָּא עַל יְדָא דְּאַהֲרֹן וְעַל יְדָא דִּבְנוֹהִי וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמוּתָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְגוֹ' וְהֵנַפְתָּ •** שְׁנֵיהֶם עֲסוּקִין בִּתְנוּפָה, הַבְּעָלִים וְהַכֹּהֵן, הָא כֵּיצַד? כֹּהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יַד הַבְּעָלִים וּמֵנִיף, וּבָזֶה הָיוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּעָלִים, וּמֹשֶׁה כֹּהֵן. **תְּנוּפָה •** (מנחות סב) מוֹלִיךְ וּמֵבִיא מֹשֶׁה לְבַדּוֹ יֹאכְלוּנוּ, כִּי הוּא כֹּהֵן הַכֹּהֲנִים: תורה כג

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְרַבִּים כָּכָה בְּשֵׁמוֹת: וְדַם הַשֵּׁנִי יִזְרֹק כְּדַם הָרִאשׁוֹן, רַק הַדָּם הַנִּשְׁאָר: תורה כא

כא) וְלָקַחְתָּ. וְהִזֵּיתָ עַל אַהֲרֹן תַּחַת בִּגְדֵי אַהֲרֹן וְעַל בְּגָדָיו: תורה כב

כב) וְלָקַחְתָּ. זֶה הַחֵלֶב הַנִּזְכָּר. הוּא אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב, כַּכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא: **שׁוֹק.** הַצַּד הַיָּמִין וְהֶחָזֶה, נִלְקְחוּ מֵאֵיל הַמִּלּוּאִים. וְהַשּׁוֹק וְהֶחָזֶה יִהְיוּ מֵהַיּוֹם נְתוּנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רַק הֶחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלּוּאִים, מֹשֶׁה לְבַדּוֹ

כג) וְכִכַּר. זֶהוּ וְלֶחֶם מַצּוֹת: תורה כד

כד) וְהֵנַפְתָּ אוֹתָם. וְהֵם בְּיָדָם: תורה כה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְמִי שֶׁאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שֶׁלּוֹ, וּ׳תְנוּפָה׳ מְעַכֶּבֶת וּמְבַטֶּלֶת פֶּרְעָנִיּוֹת וְרוּחוֹת רָעוֹת. ׳תְּרוּמָה׳, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד לְמִי שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ שֶׁלּוֹ, וּמְעַכֶּבֶת טְלָלִים רָעִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּעָלִים, וּמֹשֶׁה כֹּהֵן (רש״י כט, כד) וְאִלּוּ בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת (ד, יד) כָּתַב שֶׁמֹּשֶׁה נֶעֱנַשׁ בְּכָךְ שֶׁאַהֲרֹן יִהְיֶה כֹּהֵן ״וְאַתָּה הַלֵּוִי״. וְיֵשׁ לוֹמַר: א. הַכְּהֻנָּה פָּסְקָה מִמֶּנּוּ לְאַחַר יְמֵי הַמִּלּוּאִים. ב. לֹא פָּסְקָה הַכְּהֻנָּה אֶלָּא מִזַּרְעוֹ. אֲבָל אֵין מִסְתַּבֵּר לוֹמַר שֶׁנַּעֲשָׂה כֹּהֵן רַק לִימֵי הַמִּלּוּאִים, שֶׁכֵּן לְפִי־זֶה נִמְצָא, שֶׁבִּתְחִלָּה נֶעֱנַשׁ וְלֹא נִתְּנָה לוֹ כְּהֻנָּה; לְאַחַר מִכֵּן נִתְּנָה לוֹ כְּהֻנָּה לְמֶשֶׁךְ יְמֵי הַמִּלּוּאִים; וּלְאַחַר מִכֵּן שׁוּב נִלְקְחָה מִמֶּנּוּ.

(לקוטי שיחות כרך ו עמ׳ 175)

(כה) וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה הִוא לַיהוָה:

כה וְתִסַּב יָתְהוֹן מִידֵיהוֹן וְתַסֵּיק לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ קָרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ עַל הָעֹלָה • עַל הָאֵיל הָרִאשׁוֹן שֶׁהֶעֱלִיתָ עוֹלָה. לְרֵיחַ נִיחֹחַ • לְנַחַת רוּחַ, לְמִי שֶׁאָמַר וְנַעֲשָׂה רְצוֹנוֹ. אִשֶּׁה • לְאֵשׁ נִתַּן. לַה׳ • לִשְׁמוֹ שֶׁל מָקוֹם.

(כו) וְלָקַחְתָּ אֶת־הַחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ לְמָנָה:

כו וְתִסַּב יָת חֶדְיָא מִדְּכַר קָרְבָּנַיָּא דִּי לְאַהֲרֹן וּתְרִים יָתֵהּ אֲרָמוּתָא קֳדָם יְיָ וִיהֵי לָךְ לָחֶלֶק:

רש״י◄ תְּנוּפָה • לְשׁוֹן הוֹלָכָה וַהֲבָאָה, וינטלי״ר בְּלַעַ״ז.

(כז) וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו:

כז וּתְקַדֵּשׁ יָת חֶדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְּאַפְרְשׁוּתָא דִּי אִתְּרַם וְדִי אִתַּפְרַשׁ מִדְּכַר קָרְבָּנַיָּא מִדִּי לְאַהֲרֹן וּמִדִּי לְבָנוֹהִי:

רש״י◄ וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְגוֹ׳ • קַדְּשֵׁם לְדוֹרוֹת, לִהְיוֹת נוֹהֶגֶת תְּרוּמָתָם וַהֲנָפָתָם כֶּחָזֶה (נ״א בֶּחָזֶה) וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים, אֲבָל לֹא לְהַקְטָרָה, אֶלָּא: ״וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו״ לֶאֱכֹל. הוּרַם • לְשׁוֹן מַעֲלֶה וּמוֹרִיד.

(כח) וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הִוא וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה:

כח וִיהֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי לִקְיָם עָלָם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲרֵי אַפְרְשׁוּתָא הוּא וְאַפְרְשׁוּתָא יְהֵי מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן אַפְרְשׁוּתְהוֹן קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • שֶׁהַשְּׁלָמִים לַבְּעָלִים, וְאֶת הֶחָזֶה וְאֶת הַשּׁוֹק יִתְּנוּ לַכֹּהֵן. כִּי תְרוּמָה הוּא • הֶחָזֶה וְשׁוֹק הַזֶּה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כה) וְלָקַחְתָּ. כָּתוּב מִיָּדָם. וּבְמָקוֹם אַחֵר, מֵעַל כַּפֵּיהֶם. וְהַדָּבָר שָׁוֶה: **נִיחֹחַ.** כָּפוּל הַחֵי״ת. וְהַמֵּבִין סוֹד נִשְׁמַת הָאָדָם, יָבִין זֶה: **אִשֶּׁה.** תֹּאַר, מִגִּזְרַת אֵשׁ. וּבְמָקוֹם אַחֵר, מִן הָאֵשׁ: תורה כו

כו) וְלָקַחְתָּ מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן. וְלֹא הִזְכִּיר בָּנָיו, כִּי הוּא הָעִקָּר. וּמִלַּת לְמָנָה, לְחֵלֶק: תורה כז

כז) וְקִדַּשְׁתָּ. מֵהַיּוֹם הָהֵלְאָה. וְאֵין הוּנַף כְּמוֹ הוּרַם, כִּי יוּרַם לְמַעְלָה, וְלֹא יוּנַף. וְיִהְיֶה תְּרוּמָתָם, שֶׁיְּרִימוּ מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים לִכְבוֹד הַשֵּׁם: תורה כח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כט) **וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לִמְשִׁחָה בָּהֶם וּלְמִלֵּא־בָם אֶת־יָדָם:**

כט וּלְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא דִּי לְאַהֲרֹן יְהוֹן לִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי לְדַכָּאָה בְהוֹן וּלְקָרְבָא בְהוֹן יָת קָרְבָּנְהוֹן:

רש״י ◄ **לְבָנָיו אַחֲרָיו.** לְמִי שֶׁבָּא בִּגְדֻלָּה אַחֲרָיו. **לִמְשִׁחָה.** לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם, שֶׁיֵּשׁ ״מְשִׁיחָה״ שֶׁהִיא לְשׁוֹן שְׂרָרָה, כְּמוֹ (במדבר יח): ״לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה״, (תהלים קח): ״אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי״. **וּלְמִלֵּא־בָם אֶת־יָדָם.** עַל־יְדֵי הַבְּגָדִים הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה.

(ל) **שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשֶׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ:**

ל שִׁבְעַת יוֹמִין יַלְבְּשִׁנּוּן כַּהֲנָא תְּחוֹתוֹהִי מִבְּנוֹהִי דִּי יֵעוֹל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא:

רש״י ◄ **שִׁבְעַת יָמִים.** רְצוּפִין. **יִלְבָּשֶׁם הַכֹּהֵן.** אֲשֶׁר יָקוּם מִבָּנָיו תַּחְתָּיו לִכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, כְּשֶׁיְּמַנּוּהוּ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל. **אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד.** (יומא עג) אוֹתוֹ כֹּהֵן הַמּוּכָן לִיכָּנֵס לִפְנֵי וְלִפְנִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְזֶהוּ כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵין עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּשֵׁרָה אֶלָּא בּוֹ. **תַּחְתָּיו מִבָּנָיו.** מְלַמֵּד, שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ לְכֹהֵן־גָּדוֹל בֵּן מְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ, יְמַנּוּהוּ כֹּהֵן־גָּדוֹל תַּחְתָּיו (תורת כהנים). **הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו.** מִכָּאן רְאָיָה: כָּל לְשׁוֹן ״כֹּהֵן״ לְשׁוֹן פּוֹעֵל, עוֹבֵד מַמָּשׁ. לְפִיכָךְ, נִגּוּן ׳תְּבִיר׳ נִמְשָׁךְ לְפָנָיו.

(לא) **וְאֵת אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקָּח וּבִשַּׁלְתָּ אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ:**

לא וְיָת דְּכַר קָרְבָּנַיָּא תִּסַּב וּתְבַשֵּׁל יָת בִּסְרֵהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ:

רש״י ◄ **בְּמָקוֹם קָדֹשׁ.** בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁהַשְּׁלָמִים הַלָּלוּ קָדְשֵׁי־קָדָשִׁים הָיוּ.

(לב) **וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסָּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**

לב וְיֵכוּל אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת בְּסַר דִּכְרָא וְיָת לַחְמָא דִּי בְסַלָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש״י ◄ **פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד.** כָּל הֶחָצֵר קָרוּי כֵּן.

(לג) **וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם:**

לג וְיֵיכְלוּן יָתְהוֹן דִּי יִתְכַּפַּר בְּהוֹן לְקָרְבָא יָת קָרְבָּנְהוֹן לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן וְחִלּוֹנַי לָא יֵיכוּל אֲרֵי קוּדְשָׁא אִנּוּן:

רש״י ◄ **וְאָכְלוּ אֹתָם.** אַהֲרֹן וּבָנָיו, לְפִי שֶׁהֵם בַּעֲלֵיהֶם. **אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם.** לָהֶם, כָּל זָרוּת וְתִעוּב. **לְמַלֵּא אֶת־יָדָם.** בְּאַיִל וְלֶחֶם הַלָּלוּ. **לְקַדֵּשׁ אֹתָם.** שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּלּוּאִים הַלָּלוּ נִתְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם וְנִתְקַדְּשׁוּ לִכְהֻנָּה. **כִּי קֹדֶשׁ הֵם.** קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּמִכָּאן לָמַדְנוּ אַזְהָרָה לְזָר הָאוֹכֵל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁנִּתָּן הַמִּקְרָא טַעַם לַדָּבָר מִשּׁוּם דְ״קֹדֶשׁ הֵם״.

(לד) **וְאִם־יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא:**

לד וְאִם יִשְׁתְּאַר מִבְּסַר קָרְבָּנַיָּא וּמִן לַחְמָא עַד צַפְרָא וְתוֹקִיד יָת דְּאִשְׁתְּאַר בְּנוּרָא לָא יִתְאֲכַל אֲרֵי קוּדְשָׁא הוּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) וּבִגְדֵי. יִהְיוּ לִבְנוֹ הַמָּשׁוּחַ תַּחְתָּיו. **וְטַעַם אַחֲרָיו.** בְּמוֹתוֹ: תורה ל

ל) שִׁבְעַת. מִלַּת יִלְבָּשֶׁם, בְּקָמַץ גָּדוֹל תַּחַת קָטָן. וְכָמוֹהוּ, בְּשֵׁם ה׳ כִּי אֲמִילַם: תורה לא

לא) וּבִשַּׁלְתָּ. בְּצוּוּי. כְּמוֹ וְהִכִּיתָ בַּצּוּר. וַיְּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת: תורה לב

לב) וְאָכַל. וְאֶת הַלֶּחֶם הַנּוֹתָר מֵהַסַּל: תורה לג

לג) וְאָכְלוּ אוֹתָם. אֲשֶׁר כּוּפַּר. דֶּרֶךְ קָצָרָה. וּמִלַּת אוֹתָם, בַּעֲבוּר אַחֶרֶת: **וָזָר.** שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע אַהֲרֹן: תורה לד

לד) וְאִם. נִקְרָא הָאַיִל מִלּוּאִים, כִּי בּוֹ יְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם: תורה לה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לה) **וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כֻּתֳּנֹת בָּד וַעֲשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵט וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:**

לה וְתַעְבֵּד לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי כְּדֵין כְּכֹל דִּי פַקֵּדִית יָתָךְ שִׁבְעַת יוֹמִין תְּקָרֵב קָרְבָּנְהוֹן:

רש״י◄ **וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כֻּתֳּנֹת בָּד.** שָׁנָה הַכָּתוּב וְכָפַל, לְעַכֵּב, שֶׁאִם חִסֵּר דָּבָר אֶחָד מִכָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן, לֹא נִתְמַלְּאוּ יְדֵיהֶם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים, וַעֲבוֹדָתָם פְּסוּלָה.

(לו) **וּפַר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ:**

לו וְתוֹרָא דְחַטָּאתָא תַּעְבֵּד לְיוֹמָא עַל כִּפּוּרַיָּא וּתְדַכֵּי עַל מַדְבְּחָא בְּכַפָּרוּתָךְ עֲלוֹהִי וּתְרַבֵּי יָתֵהּ לְקַדָּשׁוּתֵהּ:

רש״י◄ **עַל הַכִּפֻּרִים.** בִּשְׁבִיל הַכִּפּוּרִים, לְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זָרוּת וְתִעוּב, וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם״, אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר הַבָּא בִּשְׁבִילָם, כְּגוֹן הָאֵילִים וְהַלֶּחֶם, אֲבָל הַבָּא בִּשְׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן פַּר שֶׁהוּא לְחִטּוּי הַמִּזְבֵּחַ - לֹא שָׁמַעְנוּ, לָכֵן הֵצַרְךָ מִקְרָא זֶה. וּמִדְרַשׁ ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳ אוֹמֵר: כַּפָּרַת הַמִּזְבֵּחַ הֵצַרְךָ, שֶׁמָּא הִתְנַדֵּב אִישׁ דָּבָר גָּזוּל בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּזְבֵּחַ. **וְחִטֵּאתָ.** ״וּתְדַכֵּי״, לְשׁוֹן מַתְּנַת דָּמִים הַנְּתוּנִים בְּאֶצְבַּע, קְרוּי חִטּוּי. **וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ.** בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְכָל הַמִּשִּׁיחוֹת כְּמִין כָּ״ף יְוָנִית.

(לז) **שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: ס**

לז שִׁבְעַת יוֹמִין תְּכַפַּר עַל מַדְבְּחָא וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ וִיהֵי מַדְבְּחָא קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא כָּל דְּיִקְרַב בְּמַדְבְּחָא יִתְקַדָּשׁ:

רש״י◄ **וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ.** וּמַה הִיא קְדֻשָּׁתוֹ? ״כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ״, אֲפִלּוּ קָרְבָּן פָּסוּל שֶׁעָלָה עָלָיו, קִדְּשׁוֹ הַמִּזְבֵּחַ לְהַכְשִׁירוֹ שֶׁלֹּא יֵרֵד. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר: ״כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ״, שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, כְּגוֹן דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה פְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ, כְּגוֹן: הָרוֹבֵעַ וְהַנִּרְבָּע, וּמֻקְצֶה וְנֶעֱבָד וְהַטְּרֵפָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן? תַּלְמוּד־לוֹמַר: ״וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה״ הַסָּמוּךְ אַחֲרָיו (תורת כהנים פרשת צו), מָה עוֹלָה רְאוּיָה, אַף כָּל רְאוּיָה, שֶׁנִּרְאָה לוֹ כְּבָר וְנִפְסַל מִשֶּׁבָּא לָעֲזָרָה, כְּגוֹן: הַלָּן וְהַיּוֹצֵא וְהַטָּמֵא וְשֶׁנִּשְׁחַט בְּמַחְשֶׁבֶת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן (זבחים נז).

~ יום שישי י׳ אדר ~

(לח) **וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד:**

לח וְדֵין דִּי תַעְבֵּד עַל מַדְבְּחָא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא תְּרֵין לְיוֹמָא תְּדִירָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לה) אֹתָכָה. בְּאֶתְנַח. מִלָּה מְחֻבֶּרֶת מִן אוֹתָךְ, בְּקָמַץ גָּדוֹל תַּחַת הַתַּי״ו. וּמִן כִּי אוֹתָךְ רָאִיתִי: תורה לו

לו) וּפַר. תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם. בְּכָל יוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים: וְטַעַם **עַל הַכִּפֻּרִים.** עַל שְׁנֵי הָאֵילִים. וְכָתוּב, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה ה׳ לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם: תורה לז

לז) קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. קֹדֶשׁ כְּאַחַד הַקָּדָשִׁים: **כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ.** כְּמוֹ כָּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדַּשׁ. יֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יְדַבֵּר שֶׁלֹּא יִגְּעוּ אִם לֹא יִהְיוּ קְדוֹשִׁים. וְהַטַּעַם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ טְמֵאִים: תורה לח

לח) וְזֶה. הַטַּעַם זֶה הַקָּרְבָּן. וְכֵן זֶה יִתְנוּ, זֶה הַשָּׁעוּר. וְכֵן וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אוֹתָם. מֹשֶׁה יַעֲשֶׂה כָּכָה שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים. וְאַחַר כֵּן אַהֲרֹן וּבָנָיו. תורה לט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לט) אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם:

לט יָת אִמְּרָא חַד תַּעְבֵּד בְּצַפְּרָא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא:

(מ) וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֶסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:

מ וְעִסְרוֹנָא סֻלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ כָּתִישָׁא רַבְעוּת הִינָא וְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא חַמְרָא לְאִמְּרָא חַד:

רש״י◄ **וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת.** עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, מ״ג בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה. **בְּשֶׁמֶן כָּתִית.** לֹא לְחוֹבָה נֶאֱמַר ״כָּתִית״, אֶלָּא לְהַכְשִׁיר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ״כָּתִית לַמָּאוֹר״, וּמַשְׁמַע לְמָאוֹר וְלֹא לְמִנְחוֹת, יָכוֹל לְפָסְלוֹ לְמִנְחוֹת? תַּלְמוּד־לוֹמַר כָּאן ״כָּתִית״, וְלֹא נֶאֱמַר ״כָּתִית לַמָּאוֹר״ אֶלָּא לְמַעֵט מִנְחוֹת שֶׁאֵין צָרִיךְ ״כָּתִית״, שֶׁאַף הַטָּחוּן בָּרֵיחַיִם כָּשֵׁר בָּהֶן (מנחות פו). **רֶבַע הַהִין.** שְׁלֹשָׁה לוֹגִין. **וְנֶסֶךְ.** לְסָפָלִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה: שְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּמְנַקְּבִים כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין דַּקִּים. נוֹתֵן הַיַּיִן לְתוֹכוֹ, וְהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא דֶּרֶךְ הַחֹטֶם וְנוֹפֵל עַל גַּג הַמִּזְבֵּחַ וּמִשָּׁם יוֹרֵד לַשִּׁיתִין בְּמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים, וּבְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת יוֹרֵד מִן הַמִּזְבֵּחַ לָאָרֶץ.

(מא) וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה:

מא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא כְּמִנְחַת צַפְּרָא וּכְנִסְכַּהּ תַּעְבֵּד לַהּ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ **לְרֵיחַ נִיחֹחַ.** עַל הַמִּנְחָה נֶאֱמַר, שֶׁמִּנְחַת נְסָכִים כֻּלָּהּ כָּלִיל, וְסֵדֶר הַקְרָבָתָם: הָאֵבָרִים בִּתְחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג): ״עוֹלָה וּמִנְחָה״.

(מב) עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם:

מב עַלְתָּא תְּדִירָא לְדָרֵיכוֹן בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם יְיָ דְּאֶזְדַּמַּן מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן לְמַלָּלָא עִמָּךְ תַּמָּן:

רש״י◄ **תָּמִיד.** מִיּוֹם אֶל יוֹם, וְלֹא יַפְסִיק יוֹם בֵּינְתַּיִם. **אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם.** כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ, שָׁם אֶקְבָּעֶנּוּ לָבֹא. וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ לְמֵדִים מִכָּאן, שֶׁמֵּעַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת הָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ״מֵעַל הַכַּפֹּרֶת״, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כה): ״וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת״, וַ״אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם״ הָאָמוּר כָּאן אֵינוֹ אָמוּר עַל הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא עַל אֹהֶל־מוֹעֵד הַנִּזְכָּר בַּמִּקְרָא.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לט) אֶת הַכֶּבֶשׂ. הֵ״א הַכֶּבֶשׂ, בַּעֲבוּר הֵ״א אַחֶרֶת. כְּאִלּוּ הוּא, אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד. וְר׳ מֹשֶׁה הַכֹּהֵן אָמַר, כִּי אֶת הַכֶּבֶשׂ, כֶּבֶשׂ אֶחָד: תורה מ

מ) וְעִשָּׂרוֹן. עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. גַּם הַהִין מִדָּה מִצְרִית: תורה מא

מא) וְאֵת. מִלַּת וּכְנִסְכָּהּ. שָׁב אֶל הַבֹּקֶר: תורה מב

מב) עוֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם. יַעֲשֶׂה כָּכָה, בְּבוֹאָם אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן. כִּי לֹא הִקְרִיבוּ עוֹלוֹת רַק חֲמִשִּׁים יוֹם בְּמִדְבַּר סִינַי. וְזֶהוּ עוֹלַת תָּמִיד הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי. כִּי הַמִּשְׁכָּן הוּשַׂם בְּתַחְתִּית הָהָר בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה. כִּי מְעֹרָבִים הָיוּ הַשְּׁבָטִים. כִּי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי הֻחֲלוּ לָדַעַת מִסְפַּר כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט לַעֲשׂוֹתָם דְּגָלִים. וְאַחַר שֶׁנָּסְעוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים מֵהַר סִינַי, הָיָה הָאָרוֹן נוֹסֵעַ בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת. וְכֵן הָיָה חוֹנֶה בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הַסְּבָרָא, לֹא הִקְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלוֹת וּזְבָחִים רַק בְּסִינַי לְבַדּוֹ, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית. כִּי כֵּן כָּתוּב עַל עֲבוֹדַת אַהֲרֹן, וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה. וְכֵן כָּתוּב הַזְּבָחִים וּמִנְחָתָם הִגַּשְׁתֶּם לִי בֵּית יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר. כִּי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בַּמִּדְבָּר בְּתֹהוּ יְלִיל וִישִׁימוֹן, כְּמוֹ שְׁמֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה. וּמֵאַיִן הָיָה לָהֶם בְּכָל יוֹם חֲצִי הִין שֶׁמֶן זַיִת, גַּם כֵּן יַיִן. וְאֵיךְ יוֹלִיכוּ עִמָּהֶם כְּמוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף הִין. וּמֵאַיִן הָיָה לָהֶם, שְׁנֵי כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה בְּכָל יוֹם. וְתוֹסֶפֶת בְּשַׁבָּת וּבְמוֹעֲדִים. וְאֵין טְעָנָה מִמְּלַת אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ, כִּי בְּקֹדֶשׁ הָיוּ, וְשָׁם בַּיִּשּׁוּב קָנוּ. וּבְזֹאת הַשָּׁנָה שָׁלְלוּ מִדְיָן וְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וַיְהִי לְכֻלָּם מִקְנֶה רַב. וְהִנֵּה פֵּרֵשׁ טַעַם לָמָּה נִקְרָא אֹהֶל מוֹעֵד: **לָכֶם.** לְיִשְׂרָאֵל. וְכָכָה קְרִיאַת הָעֵדָה: **לְדַבֵּר אֵלֶיךָ.** לְבַדְּךָ שָׁם. וְיֵפֶת אָמַר, אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לִפְעָמִים. וְרֶמֶז לְדַבֵּר אֵלֶיךָ, לְמֹשֶׁה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(מג) **וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי:**

מג וֶאֱזַמֵּן מֵימְרִי תַּמָּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְקַדַּשׁ **בִּיקָרִי:**

רש״י◄ **וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה•** אֶתְוַעֵד עִמָּם בְּדִבּוּר, כְּמֶלֶךְ הַקּוֹבֵעַ מָקוֹם מוּעָד לְדַבֵּר עִם עֲבָדָיו שָׁם. **וְנִקְדַּשׁ• הַמִּשְׁכָּן. בִּכְבֹדִי•** שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בּוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: אַל תִּקְרֵי בִּכְבֹדִי, אֶלָּא בִּמְכֻבָּדַי, בַּמְכֻבָּדִים שֶׁלִּי. כָּאן רָמַז לוֹ מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן בְּיוֹם הֲקָמָתוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה (ויקרא י): ״הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ לֵאמֹר בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ״, וְהֵיכָן דִּבֵּר? ״וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי״.

~ נקודות משיחות קודש ~

״וְנוֹעַדְתִּי״ – דֶּרֶךְ מֹשֶׁה

וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל

״אֶתְוַעֵד עִמָּם בְּדִבּוּר כְּמֶלֶךְ הַקּוֹבֵעַ מָקוֹם מוּעָד לְדַבֵּר עִם עֲבָדָיו שָׁם״ (רַשִׁ״י)

וְיֵשׁ לְדַיֵּק בִּלְשׁוֹן רַשִׁ״י דְּלִכְאוֹרָה אֹהֶל מוֹעֵד הָיָה הַמָּקוֹם שֶׁשָּׁם דִּבֶּר הַקָּבָּ״ה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה נָקַט רַשִׁ״י ״אֶתְוַעֵד עִמָּם בְּדִבּוּר . . לְדַבֵּר עִם עֲבָדָיו״ דְּמַשְׁמַע שֶׁשָּׁם דִּבְּרוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקָּבָּ״ה?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָא גּוּפָא מַשְׁמִיעֵנוּ רַשִׁ״י, דִּכְמוֹ שֶׁ״בֵּית עוֹלָמִים״ נִקְרָא בַּכָּתוּב גַּם ״בֵּיתִי בֵּית תְּפִלָּה״ שֶׁהָיָה הַמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לְתִפְלַת יִשְׂרָאֵל אֶל הַקָּבָּ״ה, כְּמוֹ כֵן הָאֹהֶל מוֹעֵד הָיָה הַמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לֹא רַק לְדִבּוּר הַקָּבָּ״ה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶלָּא גַּם לִתְפִלָּה וּלְדִבּוּר שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַהקָּבָּ״ה (וראה פירוש הקצר לאבן־עזרא על הפסוק).

(ע״פ לקו״ש כרך לא עמ׳ 166 - מתוך ׳לקראת שבת׳)

(מד) **וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי:**

מד וֶאֱקַדֵּשׁ יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת מַדְבְּחָא וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי אֱקַדֵּשׁ לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי:

(מה) **וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:**

מה וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ:

(מו) **וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: פ**

מו וְיִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן:

רש״י◄ **לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם•** עַל־מְנַת לִשְׁכֹּן אֲנִי בְּתוֹכָם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

תָּמִיד. וְעֵדוּתוֹ, וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: תורה מג

מג) וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי. וּלְפִי דַּעְתִּי, בַּעֲבוּר הֱיוֹת אֹהֶל מוֹעֵד כּוֹלֵל הַכֹּל, הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל כֵּלָיו, הָאָרוֹן וְהַשְּׁלֹשָׁה כֵּלִים, הוּא מְקוֹם הַמּוֹעֵד. וְהָיָה הָאֹהֶל נִקְדָּשׁ בִּכְבוֹדִי, שֶׁיָּשַׁב עַל הַכְּרוּבִים: תורה מד

מד) וְקִדַּשְׁתִּי. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר הַכָּבוֹד, יִהְיֶה קָדוֹשׁ הָאֹהֶל הַנִּקְדָּשׁ בְּכָבוֹד. וְהַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא לְפִתְחוֹ: **וְאֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ.** שֶׁהֵם מִשְׁרָתֵי הָאֹהֶל וְהַמִּזְבֵּחַ, וְהָיוּ קְדוֹשִׁים: תורה מה

מה) וְשָׁכַנְתִּי. יְסַפֵּר אֵיךְ יִשְׁכּוֹן הַכָּבוֹד בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהָקִים הַדְּגָלִים. כִּי אַרְבַּעַת הַדְּגָלִים הָיוּ בְּאַרְבַּע הַפֵּאוֹת. וּמְחִיצָה בֵּין מַחֲנֵה לְוִיָּה לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. כִּי גַּם הֵם הָיוּ לְאַרְבַּע הַפֵּאוֹת, וְאַחַר כֵּן מְחִיצָה. וְשָׁם הָאֹהֶל בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה בַּעַל קֶרִי לֹא יָצָא מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. גַּם יָד לֹא הָיָה לָהֶם לָשֶׁבֶת חוּץ לַתְּחוּם. רַק הַמִּצְוָה בָּאָה עַל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתוֹ לַמִּלְחָמָה עַל הָאוֹיֵב. וְכֵן כִּי תֵצֵא מַחֲנֶה, לֹא יָדַבֵּר עַל מַחֲנֵה כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲנָשִׁים נָשִׁים וְטַף. כִּי הַיּוֹצְאִים לַמִּלְחָמָה הֵם זְכָרִים וּמְעַטִּים. וְהִנֵּה בְּנָשְׂאָם הָאָרוֹן עִמָּהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה פִּנְחָס, לֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה לְמִקּוֹם הָאָרוֹן: תורה מו

מו) וְיָדְעוּ. הַטַּעַם, אָז יֵדְעוּ כִּי לֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש י"א אדר ~

ל (א) **וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:**

א וְתַעְבֵּד מַדְבְּחָא לְאַקְטָרָא עַלּוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּעְבֵּד יָתֵהּ:

רש"י◄ **מִקְטַר קְטֹרֶת.** לְהַעֲלוֹת עָלָיו קִיטוֹר עֲשַׁן סַמִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~

עֲבוֹדַת ה' בְּהַצְנֵעַ לֶכֶת

בְּסוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "וְעָשִׂיתָ מִזְבַּח מִקְטַר קְטֹרֶת" (ל, א), וּמְפָרֵט סֵדֶר עֲשִׂיָּתוֹ.

וְהִקְשׁוּ הַמְפָרְשִׁים (רמב"ן, ספורנו, ש"ך, 'אור החיים' כאן. ועוד) מַדּוּעַ הֻזְכַּר מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת רַק בְּסוֹף פָּרָשַׁת תְּצַוֶּה, וְלֹא בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה בְּיַחַד עִם שְׁאָר הַכֵּלִים?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ, דְּהִנֵּה מָצִינוּ חִלּוּק בֵּין עֲבוֹדוֹת שְׁאָר הַכֵּלִים לַעֲבוֹדַת מִזְבַּח הַזָּהָב. דְּבִשְׁאָר הַכֵּלִים כְּשֶׁעָבַד הַכֹּהֵן עֲבוֹדָתוֹ בָּהֶם, לֹא הָיָה לְבַד בְּאֹהֶל מוֹעֵד. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּעֲבוֹדַת מִזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁהִיא הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת, אָסוּר לָאָדָם שֶׁיִּכָּנֵס עִם הַכֹּהֵן הָעוֹבֵד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּנוֹגֵעַ לְהַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּאֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה "וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹ'" (אחרי טז, יז).

וּב'יְרוּשַׁלְמִי' (יומא פרק ה סוף הלכה ב) אִיתָא יְתֵירָה מִזּוֹ שֶׁ"אֲפִילוּ אוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם, לֹא יִהְיוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד", שֶׁאֲפִילוּ הַמַּלְאָכִים לֹא הָיוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד בִּשְׁעַת הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת.

וְלָכֵן הֻבְדַּל מִזְבַּח הַזָּהָב מִשְּׁאָר הַכֵּלִים, כִּי עֲבוֹדַת מִזְבַּח הַזָּהָב הָיְתָה תַּכְלִית וְעִיקַּר הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהָיוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד. דְּהָעֲבוֹדָה הֲכִי נַעֲלֵית הִיא בְּשָׁעָה שֶׁבַּמָּקוֹם בּוֹ עוֹבְדִים אֶת הַקָּבָּ"ה, אֵין נִמְצָאִים אֲנָשִׁים אֲחֵרִים אֶלָּא רַק הַכֹּהֵן הָעוֹבֵד וְהַקָּבָּ"ה.

וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁהַשְּׁלֵמוּת בַּעֲבוֹדַת ה' אֵינָהּ כְּשֶׁנַּעֲשֵׂית לִפְנֵי אֲנָשִׁים אֲחֵרִים, כִּי אָז יֵשׁ חֲשַׁשׁ שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא רַק בִּשְׁבִיל כָּבוֹד אוֹ פִּרְסוּם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא כְּשֶׁנַּעֲשֵׂית בְּצִנְעָה וּבַסֵּתֶר וְרַק לְשֵׁם ה' בְּעַצְמוֹ.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 171 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(ב) **אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו:**

ב אַמְּתָא אֶרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתֵיהּ מְרַבַּע יְהֵי וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵהּ מִנֵּהּ קַרְנוֹהִי:

(ג) **וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:**

ג וְתַחֲפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי יָת אִגָּרֵהּ וְיָת כָּתְלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי וְתַעְבֵּד לֵהּ דֵּיר דְּדַהַב סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י◄ **אֶת גַּגּוֹ.** זֶה הָיָה לוֹ גַּג, אֲבָל מִזְבַּח הָעוֹלָה לֹא הָיָה לוֹ גַּג, אֶלָּא מְמַלְּאִים חֲלָלוֹ אֲדָמָה בְּכָל חֲנִיָּתָם. **זֵר זָהָב.** סִימָן הוּא לְכֶתֶר כְּהֻנָּה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

הוֹצֵאתִי אוֹתָם מִמִּצְרַיִם רַק בַּעֲבוּר שֶׁיַּעֲשׂוּ לִי מִשְׁכָּן, וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם. וְזֶהוּ תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: תורה א

א) וְעָשִׂיתָ. מִקְטַר. שֵׁם הַמִּפְעָל. כְּמוֹ וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת: תורה ב

ב) אַמָּה. הַמִּזְבֵּחַ גָּבוֹהַּ עַל הַשֻּׁלְחָן חֲצִי אַמָּה. אוּלַי כֵּן הָיָה גָּבוֹהַּ עַל הַמְּנוֹרָה. וְהָיָה כְּנֶגֶד הַכְּרוּבִים שֶׁהֵם פּוֹרְשִׂים כְּנָפַיִם לְמַעְלָה: תורה ג

ג) וְצִפִּיתָ. הִזְכִּיר גַּג עַל זֶה הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא כֵן בְּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. וּבַעֲבוּר הֱיוֹתוֹ מְצֻפֶּה זָהָב, נִקְרָא הַמִּזְבֵּחַ הַזָּהָב. וְכָכָה, הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר. כְּמוֹ הַמְּנוֹרָה הַטְּהוֹרָה: תורה ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) **וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵמָּה:**

ד וְתַרְתֵּין עִזְקַן דְּדַהַב תַּעְבֵּד לֵהּ מִלְּרַע לְדֵירֵהּ עַל תַּרְתֵּין זְוָיָתֵהּ תַּעְבֵּד עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי וִיהֵי לְאַתְרָא לַאֲרִיחָיָא לְמִטַּל יָתֵהּ בְּהוֹן:

רש"י◄ **צַלְעֹתָיו** • כָּאן הִיא לְשׁוֹן זָוִיּוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל שְׁנֵי צִדָּיו", עַל שְׁתֵּי זָוִיּוֹתָיו שֶׁבִּשְׁנֵי צִדָּיו. **וְהָיָה** • מַעֲשֵׂה הַטַּבָּעוֹת הָאֵלֶּה. **לְבָתִּים לְבַדִּים** • לְכָל בַּיִת תִּהְיֶה הַטַּבַּעַת לְבָד.

(ה) **וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב:**

ה וְתַעְבֵּד יָת אֲרִיחָיָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא:

(ו) **וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה:**

ו וְתִתֵּן יָתֵהּ קֳדָם פָּרֻכְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא לְקֳדָם כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל סַהֲדוּתָא דִּי אֶזְדַּמַּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן:

רש"י◄ **לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת** • שֶׁמָּא תֹּאמַר: מָשׁוּךְ מִכְּנֶגֶד הָאָרוֹן לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת", מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ.

(ז) **וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה:**

ז וְיַקְטַר עֲלוֹהִי אַהֲרֹן קְטֹרֶת בּוֹסְמִין בְּצָפַר בְּצָפַר בְּאַתְקָנוּתֵהּ יָת בּוֹצִינַיָּא יַסֵּקִנַּהּ:

רש"י◄ **בְּהֵיטִיבוֹ** • לְשׁוֹן נִקּוּי הַפְּזִיכִין שֶׁל הַמְּנוֹרָה מִדֶּשֶׁן הַפְּתִילוֹת שֶׁנִּשְׂרְפוּ בַּלַּיְלָה, וְהָיָה מֵטִיבָן בְּכָל בֹּקֶר וּבֹקֶר. **הַנֵּרֹת** • לוצי"ש בְּלַעַ"ז, וְכֵן כָּל "נֵרוֹת" הָאֲמוּרוֹת בַּמְּנוֹרָה, חוּץ מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם הַעֲלָאָה, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַדְלָקָה.

(ח) **וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:**

ח וּבְאַדְלָקוּת אַהֲרֹן יָת בּוֹצִינַיָּא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַסֵּקִנַּהּ קְטֹרֶת בּוֹסְמִין תְּדִירָא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **וּבְהַעֲלֹת** • כְּשֶׁיְּדַלִּיקֵם לְהַעֲלוֹת לַהַבְתָּן. **יַקְטִירֶנָּה** • בְּכָל יוֹם, פְּרָס מַקְטִיר שַׁחֲרִית וּפְרָס מַקְטִיר בֵּין הָעַרְבַּיִם.

(ט) **לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו:**

ט לָא תַסְּקוּן עֲלוֹהִי קְטֹרֶת בּוֹסְמִין נוּכְרָאִין וַעֲלָתָא וּמִנְחָתָא וְנִסְכָּא לָא תְנַסְּכוּן עֲלוֹהִי:

רש"י◄ **לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו** • עַל מִזְבֵּחַ זֶה. **קְטֹרֶת זָרָה** • שׁוּם קְטֹרֶת שֶׁל נְדָבָה, כֵּלָן זָרוֹת לוֹ חוּץ מִזּוֹ. **וְעֹלָה וּמִנְחָה** • וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה. עוֹלָה שֶׁל בְּהֵמָה וְעוֹף, וּמִנְחָה הִיא שֶׁל לֶחֶם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) עַל שְׁתֵּי צִדָּיו. תּוֹסֶפֶת לְבָאֵר. וְה"א **בָּהֵמָּה** נוֹסָף, כִּי הַמִּלָּה מִלְּעֵיל, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי: תורה ה

ה) וְעָשִׂיתָ. הַבַּדִּים מְצֻפִּים זָהָב, כְּבַדֵּי הָאָרוֹן: תורה ו

ו) וְנָתַתָּ. לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת מִחוּץ. **לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת.** שֶׁיְּהֵא כְּנֶגְדָּהּ נָתוּן: תורה ז

ז) וְהִקְטִיר. קְטוֹרֶת סַמִּים עִם בְּשָׂמִים. אוּלַי הַסַּמִּים הֵם הָעִקָּר. אוֹ לְהַפְרִישׁ בֵּין שְׁתֵּי הַמֶּרְקָחוֹת. כִּי הָאֶחָד, בְּשָׂמִים בְּלִי סַמִּים: וּפֵירוּשׁ **בְּהֵיטִיבוֹ.** לְתַקֵּן הַפְּתִילָה וְהַשֶּׁמֶן: תורה ח

ח) וּבְהַעֲלֹת. בַּעֲבוּר עֲלוֹת לַהַב הַפְּתִילָה, נִקְרָא כֵּן. וְהִנֵּה בְּהַעֲלוֹת, פֹּעַל יוֹצֵא: **קְטוֹרֶת תָּמִיד.** בַּעֲשׂוֹתָם עוֹלוֹת. עַל כֵּן הִזְכִּיר לְדוֹרוֹתֵיכֶם: תורה ט

ט) לֹא. **קְטוֹרֶת זָרָה.** שֶׁאֵינֶנָּה כְּמַתְכּוּנְתָּהּ: תורה י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

הָעֵסֶק בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה רַק עִם חִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב

לְא־תַעֲלוּ עָלָיו . . וְעֹלָה וּמִנְחָה (ל, ט)

יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו. של"ה ש' האותיות אות ל. ועוד) שֶׁכָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּלִבּוֹ מִשְׁכָּן וּמָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְנִמְצָא שֶׁכָּל הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּשְׁכָּן יֶשְׁנָן גַּם כֵּן בַּעֲבוֹדַת ה'.

וּמְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת (ראה תורת חיים לאדמו"ר האמצעי, שמות תמג, א ואילך. ועוד) שֶׁעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הִיא הַהִתְעַסְּקוּת עִם עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְהַעֲלוֹתָם לְקָדֵשְׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁלּוֹקְחִים בְּהֵמָה גַּשְׁמִית, וּמַעֲלִים אוֹתָהּ לִהְיוֹת "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'".

וַעֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת הִיא כְּלְשׁוֹן הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (חלק ג רפח, א) "בְּחַד קְטִירָא אִתְקַטַּרְנָא", הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם הקב"ה, הַיְנוּ הָעֲבוֹדָה בָּהּ הָאָדָם קָשׁוּר עִם הַקָּבָּ"ה לְבַדּוֹ, וְאֵין לוֹ שַׁיָּכוּת עִם עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה (כְּגוֹן לְמוּד הַתּוֹרָה).

וְהִנֵּה עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת הִיא עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן בִּלְבַד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִזְבַּח הַפְּנִימִי "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו גוֹ' עוֹלָה וּמִנְחָה" וְהוּא רַק בִּשְׁבִיל הַקְּטֹרֶת.

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ, דְּהַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא רֶגֶשׁ הָאָדָם וּפְנִימִיּוּת לִבּוֹ, צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק לַהקב"ה לְבַדּוֹ, בְּלִי הִתְעָרְבוּת עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה. וְהָעֲבוֹדָה דְּהַעֲלָאַת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, צְרִיכָה לִהְיוֹת רַק עִם "מִזְבַּח הַחִיצוֹן", שֶׁהוּא חִיצוֹנִיּוּת לִבּוֹ, כִּי פְּנִימִיּוּת לִבּוֹ וְרִגְשׁוֹתָיו הֵם אַךְ וְרַק לַהקב"ה בִּלְבַד.

(ע"פ לקו"ש כרך טז עמ' 458 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(י) וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֶּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה: פפפ

י וִיכַפֵּר אַהֲרֹן עַל קַרְנוֹהִי חְדָא בְּשַׁתָּא מִדְּמָא חַטַּאת כִּפּוּרַיָּא חְדָא בְּשַׁתָּא יְכַפֵּר עֲלוֹהִי לְדָרֵיכוֹן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ: פפפ

רש"י ◄ **וְכִפֶּר אַהֲרֹן** • מַתַּן דָּמִים. **אַחַת בַּשָּׁנָה** • בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּ"אַחֲרֵי מוֹת" (ויקרא יז): "וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וְכִפֶּר עָלָיו". **חַטַּאת הַכִּפֻּרִים** • הֵם פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים הַמְכַפְּרִים עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים** • הַמִּזְבֵּחַ מְקֻדָּשׁ לַדְּבָרִים הַלָּלוּ בִּלְבַד וְלֹא לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת:

ק"א פסוקים, מיכא"ל סימן. חסלת פרשת תצוה

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנד - רס

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

י) וְכִפֶּר. אַחַת בַּשָּׁנָה. בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. וְטַעַם כִּפּוּרִים, עַל דַּם הַפָּר וְדַם הַשָּׂעִיר. וְזֶה חִיּוּב כָּל שָׁנָה. וְאֵין צוֹרֶךְ לְהַזְכִּיר דַּם פַּר הַמָּשִׁיחַ אוֹ הַצִּבּוּר בְּחֶטְאָם. כִּי אֵינָם תָּמִיד רַק לִפְרָקִים מְעַטִּים:

המשך ביאור למס' נזיר ליום שישי עמ' א

1 שְׁמַע, מִסְּקִרְתָּא – מהצבע האדום שצובעים בו את שערן של
2 הבהמות, והצבע גורם לשערות להידבק יחד כגוש אחד, דְּרָפֵי
3 עַמְרָא – שלאחר זמן מתרפה הצמר מעט מִלְּתַחַת – מלמטה,
4 במקום חיבורו אל הגוף, וְתַנְיָא – ופעולה זו של צביעת שער
5 הבהמות שנויה במסכת בכורות (נח:) לגבי מעשר בהמה, שצריך
6 להעביר את הבהמות אחת אחת בפתח צר, ולצבוע כל בהמה
7 עשירית בצבע אדום [–סיקרא] ולהקדישה למעשר בהמה. וְתוּ –
8 ועוד ראיה ממה שמצינו כַּד צָבְעֵי סָבְיָא דִּיקְנָהוֹן – כאשר אנשים
9 זְקֵנִים צובעים את שער זקנם הלבן בצבע שחור, ובמשך הזמן
10 חִוְּרָן – מתלבנים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, ה' אדר > מפרק כט עד סוף פרק לד

יום שני, ו' אדר > מפרק לה עד סוף פרק לח

יום שלישי, ז' אדר > מפרק לט עד סוף פרק מג

יום רביעי, ח' אדר > מפרק מד עד סוף פרק מח

יום חמישי, ט' אדר > מפרק מט עד סוף פרק נד

יום שישי, י' אדר > מפרק נה עד סוף פרק נט

שבת קודש, י"א אדר > פרק כ. מפרק ס עד סוף פרק סה

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון ה' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 78, פרק לא והנה... עד עמ' מ, דעלמא.

פֶּרֶק לא. בפרק כ"ט דן רבנו הזקן באדם שאין אור נשמתו נקלט בגופו; ואף שבשכלו הוא מבין ומתעמק בגדולתו של הקב"ה, אין בכוחו לשלוט בחומריות הגוף. העצה לכך – מובאת באותו פרק – לעשות חשבונות שיביאו אותו ל"לב נשבר", שעל־ידי־כך הוא שובר את רוח ה"סטרא אחרא", המגביהה עצמה ופועלת להסתיר על אור הקדושה של נפשו האלקית. לאחר שהזכיר רבנו הזקן, באותו פרק, חשבונות שונים, שבידם להביאו ל"לב נשבר", יעץ, בפרק ל', שגם יתבונן בעובדה, שבענינים שונים אין הוא נאבק בנפשו הבהמית, כפי שנדרש ממנו: ובכך – הוא גרוע מה"קל שבקלים" שאינו לוחם כנגד יצרו הרע ונכשל בעבירות; על־ידי־כך יהיה בידו לקיים באמת מאמר חכמינו ז"ל "והוי שפל רוח בפני כל האדם". בפרק ל"א, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר שאף אם עשוי להיות שכאשר יתעמק בכל האמור במשך שעה ארוכה, יפול בעצבות גדולה – בכל זאת, אל יפחד מכך.

וְהִנֵּה, אַף אִם כְּשֶׁיַּאֲרִיךְ הַרְבֵּה לְהַעֲמִיק בָּעִנְיָנִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל כְּשָׁעָה וּשְׁתַּיִם, לִהְיוֹת בִּנְמִיכַת רוּחַ וְלֵב נִשְׁבָּר, יָבֹא לִידֵי עֲצֻבוּת גְּדוֹלָה – ויהודי הרי צריך להיות בשמחה, ולא בעצבות, **לֹא יָחוּשׁ.** – לכך, שהוא נתון בעצבות. **וְאַף שֶׁעֲצֻבוּת הִיא מִצַּד קְלִפַּת נֹגַהּ, וְלֹא מִצַּד הַקְּדֻשָּׁה, כִּי בְּצַד הַקְּדֻשָּׁה כְּתִיב[1]: "עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ", וְ"אֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה"[2],** – כשיהודי נמצא במצב של שמחה; **"וְכֵן לְדַבֵּר הֲלָכָה וְכוּ'",** – שעליו ללמוד דיני התורה מתוך שמחה; **אֶלָּא שֶׁאִם הָעֲצֻבוּת הִיא מִמִּלֵּי דִּשְׁמַיָּא,** – מחמת מצבו הרוחני שאינו כפי שצריך להיות – **הִיא** – העצבות נובעת אז, **מִבְּחִינַת 'טוֹב' שֶׁבְּנֹגַהּ** – כפי שלמדנו בפרק הראשון, שבקליפת "נוגה" יש גם טוב וגם רע, לכן העצבות מענינים שבקליפת נוגה, ואילו העצבות גשמיים נובעת מה"רע" מענינים רוחניים נובעת מה"טוב" שבקליפת נוגה. ברם, גם ה"טוב" שב"נוגה" אף הוא קליפה ולא קדושה. **[וְלָכֵן כָּתַב הָאֲרִי"י זַ"ל, שֶׁאֲפִלּוּ דְּאָגַת הָעֲוֹנוֹת אֵינָהּ רְאוּיָה כִּי־אִם בִּשְׁעַת הַוִּדּוּי, וְלֹא בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה וְתַלְמוּד תּוֹרָה, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה שֶׁמִּצַּד הַקְּדֻשָּׁה דַּוְקָא]** – לשון כ"ק רבינו: "ולא של הוללות וכיו"ב". הרי, שגם העצבות מענינים רוחניים, נובעת מקליפת נוגה. מדוע, איפוא, עליו להשתדל להגיע לעצבות הנובעת מהקליפה? **אַף־עַל־פִּי־כֵן הֲרֵי כָּךְ הִיא הַמִּדָּה,** – כך הוא הנוהג, **לְאַכַּפְיָא לְסִטְרָא־אָחֳרָא בְּמִינָהּ וְדוּגְמָתָהּ,** – לכפות את ה"סטרא אחרא" בדברים שהם בדומה אליה, שבירת ה"סטרא אחרא", המשתדלת להסתיר על אור הקדושה של נפשו האלקית, צריכה להיות בדבר שגם הוא בא מה"סטרא אחרא", אלא מה"טוב" שבה, וזוהי העצבות ממצבו בענינים הרוחניים. **כְּמַאֲמַר** רַז"ל[3]: **"מְנִיחַ וּבִיחַ אַבָּא לְשַׁדֵּיחַ בֵּיהּ נַרְגָּא",** – מהיער עצמו לוקחים את ה"יד" לגרזן לכרות בו את היער. או כביטוי רבותינו ז"ל[4]: **וּ"פָגַע בּוֹ כַּיּוֹצֵא בּוֹ".** – נתקל במי שדומה לו. **וְעַל זֶה** – על העצבות הנובעת מחשבונות מעמדו ומצבו הרוחני, **נֶאֱמַר[5]: "בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר", וְהַיִּתְרוֹן הִיא הַשִּׂמְחָה הַבָּאָה אַחַר הָעֶצֶב, כְּדִלְקַמָּן.** – כיצד יגיע לשמחה אחרי העצב. **אַךְ בֶּאֱמֶת, אֵין לֵב נִשְׁבָּר וּמְרִירוּת הַנֶּפֶשׁ – עַל רִחוּקָהּ מֵאוֹר פְּנֵי ה' וְהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בְּסִטְרָא־אָחֳרָא – נִקְרָאִים בְּשֵׁם "עֲצֻבוּת" כְּלָל בְּלִשּׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,** –

ליקוטי אמרים

פרק לא והנה אף אם כשיאריך הרבה להעמיק בענייני' הנ"ל כשעה ושתי' להיות בנמיכת רוח ולב נשבר יבא לידי עצבות גדולה לא יחוש ואף שעצבות היא מצד קליפת נוגה ולא מצד הקדושה כי בצד הקדושה כתיב עוז וחדוה במקומו ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכן לדבר הלכה וכו' אלא שאם העצבות היא ממילי דשמיא היא מבחי' טוב שבנוגה [ולכן כתב האר"י ז"ל שאפי' דאגת העונות אינה ראויה כ"א בשעת הוידוי ולא בשעת התפלה ות"ת שצ"ל בשמחה שמצד הקדושה דווקא] אעפ"כ הרי כך היא המדה לאכפיא לס"א במינה ודוגמתה. כמארז"ל מיניה וביה אבא לשדי' ביה נרגא ופגע בו כיוצא בו. וע"ז נאמר בכל עצב יהיה מותר והיתרון היא השמחה הבאה אחר העצב כדלקמן. אך באמת אין לב נשבר ומרירות הנפש על ריחוקה מאור פני ה' והתלבשותה בס"א נקראים בשם עצבות כלל בלשון

---

1. דברי הימים א טז, כז. 2. שבת ל, ב. 3. סנהדרין לט, ב. 4. שבת קכא, ב. 5. משלי יד, כג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משמעות המלה "עצבות" בלשון הקודש היא "כיווץ", כמו "מדה עוצבת", שהוא מכווץ ונפול ברוחו, ואין בו חיות כלל. **כִּי עֲצֻבוּת הִיא שֶׁלְּבוֹ מְטֻמְטָם כְּאֶבֶן וְאֵין חִיּוּת בְּלִבּוֹ, אֲבָל מְרִירוּת וְלֵב נִשְׁבָּר, אַדְרַבָּה, הֲרֵי יֵשׁ חִיּוּת בְּלִבּוֹ לְהִתְפָּעֵל וּלְהִתְמַרְמֵר, רַק שֶׁהִיא חִיּוּת** — הנובעת, **מִבְּחִינַת גְּבוּרוֹת קְדוֹשׁוֹת,** — ולכן היא באופן של מרירות, ואילו **וְהַשִּׂמְחָה מִבְּחִינַת חֲסָדִים,** — של קדושה. **כִּי הַלֵּב כָּלוּל מִשְּׁתֵּיהֶן.** — משתי המדות, גבורות וחסדים. על כל פנים, הרי שברון לבו ומרירותו (עם חיות), אינם נובעים מקליפה, כי־אם מקדושה, מגבורות של קדושה. **וְהִנֵּה, לְעִתִּים צָרִיךְ לְעוֹרֵר בְּחִינַת גְּבוּרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת כְּדֵי לְהַמְתִּיק הַדִּינִים, שֶׁהֵם** — הדינים, **בְּחִינַת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית וְיֵצֶר הָרַע כְּשֶׁשּׁוֹלֵט** — היצר הרע, **חַס־וְשָׁלוֹם עַל הָאָדָם,** — שהרי זה ענין של דינים, **כִּי אֵין הַדִּינִים נִמְתָּקִין** — נהפכים ל"טוב" ול"חסד", **אֶלָּא בְּשָׁרְשָׁן.** — כש"ממשיכים" אל תוך הדינים — משורשם, מגבורות דקדושה; שכן, בשורשם, גם הדינים והגבורות של הנפש הבהמית והיצר הרע, אינם ענין של רע, אלא גבורות של קדושה, שעל ידי ריבוי השתלשלות וצמצומים נובעים מהם גבורות ודינים של היפך הקדושה והטוב — ולכן נהפכים הם, בכוחו של שורשם, מ"רע" — לקדושה ולטוב[6]. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל: "לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם יֵצֶר הַטּוֹב",** — על היצר הרע, שעל עבודת הנפש האלקית להיות מפעם לפעם בהלך רוח של רוגז וגבורה. כדי להמתיק על־ידי־זה את הדינים של הנפש הבהמית והיצר הרע. אלא, הביטוי "לעולם" בהקשר לענינו, אינו במובן שתמיד עליו לעסוק בצורה זו של עבודה. כי בכלל הרי על עבודתו להיות בשמחה, אלא הכוונה היא: כל פעם, כל זמן שעליו להזדקק לכך — וכפי שיוסבר להלן: **וְהַיְנוּ, בְּכָל עֵת שֶׁרוֹאֶה בְּנַפְשׁוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְכָךְ.** — כגון, בשעה שהנפש הבהמית מגביהה את עצמה להסתיר על אור הקדושה של הנפש האלקית ועקב כך האדם הוא במצב של "טמטום הלב" — על עבודתו להיות אז מתוך "הרגזה" וגבורה. **אַךְ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, שֶׁהִיא שָׁעָה הַמְיֻחֶדֶת וּרְאוּיָה לְכָךְ לְרֹב בְּנֵי אָדָם, הִיא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא עָצֵב בְּלָאו־הָכִי מִמִּלֵּי דְּעָלְמָא,** — כשהוא בין כך עצב מעניני העולם, **אוֹ כָּךְ בְּלִי שׁוּם סִבָּה,** — שלא בגלל ענינו הגשמיים, אלא הוא עצב מבלי שהוא עצמו יודע את הסיבה לכך, **אַזַּי הִיא שְׁעַת הַכֹּשֶׁר לְהַפֵּךְ הָעֶצֶב לִהְיוֹת מִ"מָּרֵי דְּחֶשְׁבָּנָא" הַנִּזְכָּר לְעֵיל,** — להיות מבעלי החשבונות, לעשות חשבון נפשו ממעמדו ומצבו הרוחני, **וּלְקַיֵּם מַאֲמַר רַז"ל "לְעוֹלָם יַרְגִּיז וְכוּ'", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** — להשתמש בקו המרירות והרוגז[8], **וּבָזֶה יִפָּטֵר מֵהָעֲצֻבוּת שֶׁמִּמִּלֵּי דְּעָלְמָא,** — בכך, ייפטר מהעצבות הנובעת מהענינים הגשמיים, כשיעשה חשבון נפשו ויגיע למרירות בגלל עניניו הרוחניים — ייפטר מהעצבות שהיה נתון בה בתחילה מחמת עניניו הגשמיים.

ליקוטי אמרים

הקודש כי עצבות היא שלבו מטומטם כאבן ואין חיות בלבו אבל מרירות ולב נשבר אדרבה הרי יש חיות בלבו להתפעל ולהתמרמר רק שהיא חיות מבחי' גבורות קדושות והשמחה מבחי' חסדים כי הלב כלול משתיהן. והנה לעתים צריך לעורר בחי' גבורות הקדושות כדי להמתיק הדינים שהם בחי' נפש הבהמי' ויצה"ר כששולט ח"ו על האדם כי אין הדינים נמתקין אלא בשרשן ולכן ארז"ל לעולם ירגיז אדם יצ"הט והיינו בכל עת שרואה בנפשו שצריך לכך אך שעת הכושר שהיא שעה המיוחדת וראויה לכך לרוב בני אדם היא בשעה שהוא עצב בלא"ה ממילי דעלמא או כך בלי שום סבה אזי היא שעת הכושר להפך העצב להיות ממרי דחושבנא הנ"ל ולקיים מארז"ל לעולם ירגיז וכו' כנ"ל ובזה יפטר מהעצבות שממילי דעלמא

---

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן, כיון שבאמת אי"ז עצבות כו', א"כ מהו כתבו: כך היא המדה וכו', האם מסביר דיעה דהיפך האמת? — וי"ל בדא"פ: **סדר** התוצאות מהתבוננות הנ"ל (דגרוע מקשב"ק וכו') — שפלות ובטול ונבזה בעיני עצמו בתכלית, העדר המציאות והחיות (**עצבות**), אלא שאין זה נמשך (באם התבוננותו כדבעי), כי תומ"י מתמרמר איך זה נפל כ"כ וכו' — ועל אותה הרגע דהעדר החיות מסביר, דכך היא המדה כו' דאפילו על הרגע "לא יחוש". — עפ"ז יומתק ג"כ כתבו (**לאח"ז** שביאר, שאין זה עצבות **ואדרבה**, בכ"ז ממשיך) דעי"ז מהפך **העצב** דמילי דעלמא וק"ל. ועייג"כ לעיל רפכ"ו: העצב מצ"ע אין בו מעלה כו' העצב האמתי כו' במר נפשו כו'". **7.** ברכות ה, א. **8.** מה שהוא אומר, כשהאדם הוא בין כה בעצבות מעניניו הגשמיים — הוא שעת הכושר למרירות ממצבו הרוחני — הכוונה בפשטות, שבהיותו בין כה בעצבות, לא ימעט, במרירותו, את עבודתו בשמחה, לכן היא שעת הכושר לעבודה זו; ברם, ממה שהוא אומר שזו "שעת הכושר" משמע שלעבודת המרירות עצמה יש בכך משום מעלה מה שהוא נתון בעצבות בגלל עניניו הגשמיים?! אלא, האמת היא אכן כך: שכן, כשהנפש נמצאת בתנועה של שמחה קשה ביותר לעורר בתוכה תנועה הפכית של מרירות; ואילו, כשהנפש הבהמית נתונה בין כה במצב של עצבות, קל יותר לנפש האלקית להגיע למרירות. כמו שמוסבר (במקרה הפוך) מאמר חז"ל (פסחים קט, א): בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר... ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין", שלכאורה על שמחת החג להיות שמחה של מצוה, "וישמחו בך ישראל", כיצד, איפוא, באה שמחה־קדושה זו מבשר ויין גשמיים?! — אלא, ההסבר הוא: כדי שהנפש האלקית תהיה בתנועה של שמחה — צריכה גם הנפש הבהמית להיות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני ו' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מ, ואח"כ יבא לידי שמחה... עד עמ' מ, דכל עלמין.

וְאַחַר־כָּךְ — אחרי שיבוא למרירות ולב נשבר על־ידי חשבון נפשו, **יָבֹא לִידֵי שִׂמְחָה אֲמִתִּית. דְּהַיְנוּ, שֶׁזֹּאת יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ** — שכך יענה ללבו, **לְנַחֲמוֹ בְּכִפְלַיִם, אַחַר הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,** — שהשתכנע במצבו הנחות. כיצד, איפוא, הוא יכול במצב כזה, לנחם את עצמו? — **לֵאמֹר לְלִבּוֹ:** — שיתבונן: **אֱמֶת הוּא כֵּן בְּלִי סָפֵק, שֶׁאֲנִי רָחוֹק מְאֹד מֵה' בְּתַכְלִית, וּמְשֻׁקָּץ וּמְתֹעָב כּוֹ', אַךְ כָּל זֶה הוּא אֲנִי לְבַדִּי, הוּא הַגּוּף עִם נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבּוֹ,** — הנפש הבהמית המחיה את הגוף. **אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ בְּקִרְבִּי "חֵלֶק ה'" מַמָּשׁ, שֶׁיֵּשְׁנוֹ אֲפִלּוּ בְּכָל שֶׁבַּקְּלִים,** — שכן, גם "קל שבקלים" יש בקרבו חלק אלקה ממעל, **שֶׁהִיא נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹקוּת מַמָּשׁ הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ לְהַחֲיוֹתָהּ, רַק שֶׁהִיא** — הנפש האלקית, **בִּבְחִינַת גָּלוּת,** — בנפש הבהמית של הקליפה, בשעה שאני נמצא במצב רוחני ירוד כזה. **וְאִם־כֵּן** — הרי, **אַדְרַבָּה,** — להיפך: **כָּל מַה שֶּׁאֲנִי בְּתַכְלִית הָרְחוֹק מֵה' וְהַתְּעוּב וְשִׁקּוּץ — הֲרֵי נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבִּי בְּגָלוּת גָּדוֹל יוֹתֵר, וְהָרַחֲמָנוּת עָלֶיהָ גְּדוֹלָה מְאֹד, וְלָזֶה** — ולכן, **אָשִׂים כָּל מְגַמָּתִי וְחֶפְצִי לְהוֹצִיאָהּ וּלְהַעֲלוֹתָהּ מִגָּלוּת זֶה, לַהֲשִׁיבָהּ אֶל בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ,** — כלומר: לשורשה, כמו שהיתה **קֹדֶם שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּגוּפִי, שֶׁהָיְתָה** — אז, **נִכְלֶלֶת בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ וּמְיֻחֶדֶת עִמּוֹ בְּתַכְלִית, וְגַם עַתָּה כֵּן תִּהְיֶא כְּלוּלָה וּמְיֻחֶדֶת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ,** — וזה יהיה, **כְּשֶׁאָשִׂים כָּל מְגַמָּתִי בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לְהַלְבִּישׁ בָּהֶן** — בתורה ובמצות, **כָּל עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ** — שכל עשרת בחינות וכוחות הנפש יהיו מלובשים בתורה ומצוות, שה"שכל" יהיה "מלובש" בהבנת התורה, וה"מדות" — בקיום המצוות במעשה ודיבור באותו אופן כמו שמלבושות בהן מדות אהבת ה' ויראת ה' וכו', **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** [9] **וּבִפְרָט בְּמִצְוַת תְּפִלָּה** — בה מושגת במיוחד המגמה להוציא את הנפש האלקית מגלותה ולקשרה לשורשה באלקות — על ידי: **לִצְעֹק** — שהנפש תצעק בשעת התפילה, **אֶל ה' בַּצַּר לָהּ מִגָּלוּתָהּ בְּגוּפִי הַמְשֻׁקָּץ, לְהוֹצִיאָהּ מִמַּסְגֵּר, וּלְדָבְקָהּ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ.** וְזוֹ — עבודה זו, להוציא את הנשמה מגלותה בגוף ולהחזירה לייחודה עם הקב"ה על־ידי תורה ומצוות בכלל ועל־ידי תפילה בפרט, **הִיא בְּחִינַת "תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים"**[10], — שכן, לכאורה "תשובה" ו"מעשים טובים" הם שני ענינים שונים: "תשובה" באה כדי לתקן ולהיטיב את העבר הלא־טוב, ואילו "מעשים טובים", הם קיום המצוות וענינים טובים הנעשים עתה, ואין להם שום שייכות ל"עבר" — ואם־כן כיצד מקשרים את שניהם כאילו הם דבר אחד: תשובה ומעשים טובים? (כלשון חכמינו ז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים"). אלא, כפי שמוסבר כאן, שהמעשים הטובים צריכים להיעשות מתוך הכוונה האמורה — יובן הדבר: **שֶׁהֵן מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעוֹשֶׂה כְּדֵי לְהָשִׁיב** — את הנפש, שהיא **"חֵלֶק ה'"** — להקב"ה, **לִמְקוֹרָא וְשָׁרְשָׁא דְּכָל עָלְמִין.** — שהוא מקור ושורש כל העולמות. הרי, שמעשים טובים אלה קשורים בהחזרת הנפש למקורה ושורשה, שזה ענין ה"תשובה".

ליקוטי אמרים

ואח"כ יבא לידי שמחה אמיתית דהיינו שזאת ישיב אל לבו לנחמו בכפליים אחר הדברי' והאמת האלה הנ"ל לאמר ללבו אמת הוא כן בלי ספק שאני רחוק מאד מה' בתכלית ומשוקץ ומתועב כו' אך כל זה הוא אני לבדי הוא הגוף עם נפש החיונית שבו אבל מ"מ יש בקרבי חלק ה' ממש שישנו אפי' בקל שבקלים שהיא נפש האלהית עם ניצוץ אלקות ממש המלובש בה להחיותה רק שהיא בבחי' גלות וא"כ אדרבה כל מה שאני בתכלי' הריחוק מה' והתיעוב ושיקוץ הרי נפש האלהית שבי בגלות גדול יותר והרחמנות עליה גדולה מאד ולזה אשים כל מגמתי וחפצי להוציאה ולהעלותה מגלות זה להשיבה אל בית אביה כנעורי' קודם שנתלבשה בגופי שהיתה נכללת באורו ית' ומיוחדת עמו בתכלית וגם עתה כן תהא כלולה ומיוחדת בו ית' כשאשים כל מגמתי בתור' ומצות להלביש בהן כל עשר בחינותיה כנ"ל ובפרט במצות תפלה לצעוק אל ה' בצר לה מגלותה בגופי המשוקץ להוציאה ממסגר ולדבקה בו ית' וזו היא בחי' תשובה ומעשים טובים שהן מעשים טובים שעושה כדי להשיב חלק ה' למקורא ושרשא דכל עלמין.

בשמחה, כי אם הנפש הבהמית תהיה בתנועה של עצבות — קשה לעורר שמחה בנפש האלקית (יען שהיא לבושה בנפש הבהמית); ולכן, כשהנפש הבהמית בשמחה על־ידי בשר ויין, קל יותר להמשיך שמחה גם בנפש האלקית. כך גם בענין זה: בשעה שהוא נתון בין כה במצב של עצבות מעניניו הגשמיים, קל יותר להגיע למרירות מעניניו הרוחניים. **9.** פרק ד. **10.** אבות ד, יז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי ז' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מ, וזאת תהי' עבודתו... עד עמ' 80, לפניכם ה' וגו'.

וְזֹאת תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ כָּל יָמָיו בִּשְׂמְחָה רַבָּה, הִיא שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ בְּצֵאתָהּ מֵהַגּוּף הַמִּתְעָב, וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כְּנֶעוֹרֶיהָ, — לשורשה, כמו שהיתה בתחילה, השבה זו מתבצעת **בְּשָׁעַת הַתּוֹרָה וְהָעֲבוֹדָה,** — כשהוא לומד תורה ועוסק בעבודת ה', חוזרת הנפש לייחודה בשורשה כמו שהייתה לפני שהתלבשה בגוף. **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[11]**: לִהְיוֹת כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה.** — לשון כ"ק רבינו: "דלכאורה אינו מובן — לאחר שעשה תשובה — על מה שוב יעשה תשובה?" — אלא הכוונה היא, שתמיד יעסוק בתורה ובעבודה, לגרום להשבת הנפש למקורה ושורשה, שזה ענין התשובה. **וְאֵין לְךָ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה כְּצֵאת מֵהַגָּלוּת וְהַשְׁבָיָה, כִּמְשַׁל בֶּן מֶלֶךְ שֶׁהָיָה בְּשִׁבְיָה וְטוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים**[12] — מאסר קשה בו הוא נדרש לעסוק בעבודות קשות ומפרכות, **וּמְגֻיָּל בְּאַשְׁפָּה,** — ומאותו מצב **וְיָצָא לְחָפְשִׁי אֶל בֵּית אָבִיו הַמֶּלֶךְ.** — וניתנה לו האפשרות לחזור לבית אביו המלכותי — הרי זו השמחה הגדולה ביותר; כן תהא שמחתו של בן ישראל, בעבודת התורה והמצוות, כי על ידי כך, הוא מוציא את הנפש, שהיא בן מלך, מגלותה בגוף ובענייניו הנחותים, ומחזיר אותה לשורשה — מלכו של עולם. **וְאַף שֶׁהַגּוּף עוֹמֵד** — עדיין, **בְּשִׁקּוּצוֹ וְתִעוּבוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר דְּנִקְרָא "מַשְׁכָּא דְּחַוְיָא",** — שהגוף נקרא "משכא דחויא" — "עור הנחש" ("נחש" הכוונה לשלש הקליפות הטמאות לגמרי, ולכן גופו של יהודי שמקליפת "נוגה", נקרא, "משכא דחויא" — "עור הנחש")[13]. **כִּי מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית לֹא נֶהְפַּךְ לְטוֹב לְכָלֵל בַּקְּדֻשָּׁה** — שכן, המצוות והמעשים הטובים משפיעים רק על לבושי הנפש הבהמית שעל־ידם נעשית מצוה גשמית. ואילו מהותה ועצמותה של הנפש הבהמית, כלומר: כוחותיה, אינם נהפכים על־ידי־כך ל"טוב", ואם־כן כיצד הוא יכול להיות בשמחה גדולה, בשעה שהוא יודע שמבחינת גופו ונפשו הבהמית הוא נשאר עדיין באותו מצב נחות?! — **מִכָּל־מָקוֹם, תִּיקַר נַפְשׁוֹ בְּעֵינָיו, לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחָתָהּ** — שמחת הנפש, ביציאתה מגלות הגוף, והתאחדותה מחדש באלקות על־ידי תורה ועבודה, **יוֹתֵר מֵהַגּוּף הַנִּבְזֶה,** — שהנפש תהיה יקרה בעיניו — לשמוח בשמחתה — מאשר גופו הנבזה, **שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב וּלְכַלְבֵל שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ בְּעֶצְבוֹן הַגּוּף.** — שמבלי הבט שמבחינת הגוף קיימת סיבה להיות בעצבות, יהיה בכל זאת בשמחה מבחינת הנפש, שיקרה בעיניו בהרבה. **וְהִנֵּה, בְּחִינָה זוֹ** — אופן זה של עבודה, שהנפש האלקית מנתקת את עצמה מגלות הגוף והנפש הבהמית, על־ידי מצוות ומעשים טובים, למרות שהגוף נשאר בנחיתותו, **הִיא בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ**[14]**: "כִּי בָרַח הָעָם",** — שעם ישראל יצא ממצרים בצורה של בריחה. **הִלְכָאוֹרָה הוּא תָּמוּהַּ, לָמָּה הָיְתָה כָּזֹאת,** — "לברוח" ממצרים, **וְכִי אִלּוּ אָמְרוּ לְפַרְעֹה לְשַׁלְּחָם חָפְשִׁי לְעוֹלָם, לֹא הָיָה מֻכְרָח לְשַׁלְּחָם?** — אחרי עשר המכות שניתכו עליו, היה פרעה נאלץ בין כה לשלחם, אם־כן מדוע זה היה צריך להיות בצורה של ערמה, לומר לו שיוצאים לשלשה ימים בלבד, ולאחר מכן לברוח? **אֶלָּא** — כי כל דבר הנעשה אצל בני ישראל בגשמיות — מקורו מאותו דבר כפי שהוא ברוחניות. בני ישראל היו בגשמיות בגלות מצרים, מחמת שברוחניות היו נשמותיהם בגלות הקליפה והטומאה של מצרים; ויציאתם ממצרים בגשמיות נבעה מיציאת נשמותיהם מטומאת מצרים ברוחניות: ומאחר שיציאתם ממצרים, היתה כך שנפשם האלקית השתחררה בכוח מן ה"רע" של טומאת וקליפת מצרים שנדבקה בהן (שכן, מבחינת גופם ונפשם הבהמית, נשארו עדיין בהם קליפת וטומאת מצרים) — לכן גם בגשמיות היתה גאולתם בצורה של בריחה — ובלשון ה"תניא": **מִפְּנֵי שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל** — מבחינת גופם ונפשם הבהמית,

ליקוטי אמרים

וזאת תהיה עבודתו כל ימיו בשמחה רבה היא שמחת הנפש בצאתה מהגוף המתועב ושבה אל בית אביה כנעוריה בשעת התורה והעבודה וכמארז"ל להיות כל ימיו בתשובה ואין לך שמחה גדולה כצאת מהגלות והשביה כמשל בן מלך שהיה בשביה וטוחן בבית האסורים ומגוול באשפה ויצא לחפשי אל בית אביו המלך ואף שהגוף עומד בשיקוצו ותיעובו וכמ"ש בזהר דנקרא משכא דחויא כי מהותה ועצמותה של הנפש הבהמית לא נהפך לטוב ליכלל בקדושה מ"מ תיקר נפשו בעיניו לשמוח בשמחתה יותר מהגוף הנבזה שלא לערבב ולבלבל שמחת הנפש בעצבון הגוף. והנה בחי' זו היא בחי' יציאת מצרים שנאמר בה כי ברח העם דלכאור' הוא תמוה למה היתה כזאת וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא היה מוכרח לשלחם אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל

---

11. ראה שבת קנג, א. **12.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה שופטים טז, כא. ורשב"ם שמות יא, ה". **13.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמבואר הענין בארוכה בד"ה ותפקחנה — להצ"צ — ס' החקירה ע' 136". **14.** שמות יד, ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֲדַיִן הָיָה בְּתָקְפּוֹ בְּחֶלֶל הַשְּׂמֹאלִי, — שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל היצר הרע[15], **כִּי לֹא פְּסָקָה וְהֶמְתָּם עַד מַתַּן תּוֹרָה, רַק מִגְּמָתָם וְחֶפְצָם הָיְתָה לָצֵאת נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית מִגָּלוּת הַסִּטְרָא־אָחֳרָא, הִיא טֻמְאַת מִצְרַיִם, וּלְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּכְדִכְתִיב[16]: "ה' עֻזִּי וּמָעוּזִּי וּמְנוֹסִי בְּיוֹם צָרָה וְגוֹ'"**, — "מנוסי" — לשון "בריחה", כלומר: ישנה צורת עבודה של בריחה אל ה', **"מִשְׁגַּבִּי וּמְנוֹסִי וְגוֹ'"**[17], **"וְהוּא מָנוֹס לִי וְגוֹ'"**[18]. — הרי, כשם שברוחניות ברחה הנפש האלקית מה"רע", לכן כך היה גם בגשמיות, שהגאולה באה באופן של "כי ברח העם". **וְלָכֵן, לֶעָתִיד,** — בגאולה העתידה, **כְּשֶׁיַּעֲבִיר ה' רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ,** — וממילא לא תהיה ברוחניות צורה זו של בריחה מן ה"רע", כי הרע יתבטל לגמרי, לכן גם בגשמיות לא תהיה הגאולה בצורה של "בריחה", שלכן — **כְּתִיב**[19]: **"וּבְמִנוֹסָה לֹא תֵלְכוּן, כִּי הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם ה' וְגוֹ'"**. — אך, היציאה ממצרים היתה בצורה של מנוסה, וכך גם בעבודה הרוחנית של יהודי, שאף שהגוף נשאר עדיין בנחיתותו, יוצאת בכל זאת הנפש האלקית מגלותה בגוף ובנפש הבהמית, על־ידי מצוות ומעשים טובים, שזוהי בחינת יציאת מצרים.

ליקוטי אמרים

עדיין היה בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה רק מגמתם וחפצם היתה לצאת נפשם האלהית מגלות הס"א היא טומאת מצרים ולדבקה בו ית' וכדכתיב ה' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה וגו' משגבי ומנוסי וגו' והוא מנוס לי וגו' ולכן לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ כתיב ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' וגו'.

~ יום רביעי ח' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 80, ולהיות בחי' תשובה... עד עמ' מא, משמחי לב:

וְלִהְיוֹת בְּחִינַת תְּשׁוּבָה זוֹ — השבת הנפש לשורשה על־ידי תורה ומצוות, **בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז מֵעֲמֻקָּא דְּלִבָּא,** — מעומק הלב, **וְגַם שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ** — המתלווה ל"תשובה" זו, **תִּהְיֶה בְּתוֹסֶפֶת אוֹרָה וְשִׂמְחָה** — הרי זה **כַּאֲשֶׁר יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ דַּעַת וּתְבוּנָה** — כשיתבונן בלבו, בדעת ובתבונה, **לְנַחֲמוֹ** — את הלב, **מֵעֶצְבוֹנוֹ וְיִגּוֹנוֹ,** — הנובעים מחשבונות מצבו הרוחני, **לֵאמֹר כַּנִּזְכָּר לְעֵיל: הֵן אֱמֶת כּוֹ'** — שאני רחוק בתכלית מהקב"ה, ומתועב ומשוקץ, **אַךְ אֲנִי לֹא עָשִׂיתִי אֶת עַצְמִי,** — העובדה שהנפש האלקית מסוגלת לבוא למצב כזה של גלות בגוף ובנפש הבהמית, המושכות אותה לענינים שפלים ביותר — לא אני יצרתי את הנסיבות שמצב כזה יוכל להתהוות, אלא הקב"ה הלביש את הנפש האלקית בגוף ובנפש הבהמית, כך שהיא מסוגלת לבוא למצב כזה, **וְלָמָּה עָשָׂה ה' כָּזֹאת, לְהוֹרִיד חֵלֶק מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** — הנפש האלקית, **הַמְמַלֵּא וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין** — כל העולמות, **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב,** — והכל לעומתו לא נחשב לכלום, **וְהִלְבִּישׁוֹ** — את האור, את הנשמה, הלביש הקב"ה, **בְּ"מַשְׁכָּא דְּחִוְיָא"** — בגוף, הנקרא, כאמור, "עור הנחש" **וְ"טִפָּה סְרוּחָה"** — למה, אכן, עשה הקב"ה כך? **אֵין זֶה כִּי־אִם יְרִידָה זוֹ** — של הנפש האלקית, **הִיא צֹרֶךְ עֲלִיָּה,** — שתבוא אחרי הירידה: **לְהַעֲלוֹת לַה' כָּל נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית שֶׁמִּקְלִפַּת נֹגַהּ וְכָל לְבוּשֶׁיהָ, הֵן בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלָּהּ,** — שכולם יתעלו אל הקב"ה, **עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשֶׁבֶת הַתּוֹרָה** — על־ידי עשיית מצוות התורה, ועל־ידי הדיבור וההרהור בעניני תורה — שעל־ידי־כך מתעלה הנפש הבהמית ומחשבתה, דיבורה ומעשיה, [**וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[20] **עִנְיַן הַעֲלָאָה זוֹ** — של הנפש הבהמית

ליקוטי אמרים

ולהיות בחי' תשובה זו ביתר שאת ויתר עז מעומקא דלבא וגם שמחת הנפש תהיה בתוספת אורה ושמחה כאשר ישיב אל לבו דעת ותבונה לנחמו מעצבונו ויגונו לאמר כנ"ל הן אמת כו' אך אני לא עשיתי את עצמי. ולמה עשה ה' כזאת להוריד חלק מאורו ית' הממלא וסובב כל עלמין וכולא קמי' כלא חשיב והלבישו במשכא דחויא וטפה סרוחה אין זה כי אם ירידה זו היא צורך עליה להעלות לה' כל נפש החיונית הבהמית שמקליפת נוגה וכל לבושיה הן בחי' מחשבה דבור ומעשה שלה ע"י התלבשותן במעשה דבור ומחשבת התורה [וכמ"ש לקמן ענין

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מתורץ ג"כ זה שלא עיכבן אפילו כהרף עין כו'". 16. ירמי' טז, יט. 17. ירמי' טז, יט. 18. פיוט אדון עולם. 19. ישעי' נב, יב. 20. בפרקים לה, לו ולז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולבושיה **בְּאַרִיכוּת, אֵיךְ שֶׁהִיא** – העלאה זו, **תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם], וְאִם־כֵּן אֵפוֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה, וְזֹאת תִּהְיֶה כָּל מְגַמָּתִי כָּל יְמֵי חֶלְדִּי** – כל משך ימי חיי, **לְכָל בֹּהֶן** – להכניס במחשבה, דיבור ומעשה של תורה, **חַיֵּי רוּחִי וְנַפְשִׁי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21]: **"אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא", דְּהַיְנוּ**[13] **לְקַשֵּׁר מַחֲשַׁבְתִּי וְדִבּוּרִי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וְדִבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהֵן הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ,** – הלכות התורה, הן הן מחשבתו ודיבורו של הקב"ה, ועל־ידי הדיבור וההרהור בהלכות התורה, מקשר האדם את דיבורו ומחשבתו, בדיבורו ומחשבתו של הקב"ה, **וְכֵן מַעֲשֶׂה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת,** – שעל־ידי עשיית המצוות במעשה, מתקשר לבוש המעשה שבאדם, לבחינת המעשה של הקב"ה, **שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת הַתּוֹרָה**[22] **"מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ", פֵּרוּשׁ** – משיבה את הנפש **לִמְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[23]**:** – על מה שלמדנו, שבשעה שהוא שבור בלבו מפאת מעמדו ומצבו הרוחני – ישמח את עצמו על־ידי תורה ומצוות, ועל־ידי־כך יחזיר את נפשו למקורה ושורשה – נאמר בפסוק: **"פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב":** – שעל־ידי החשבון, שעל־ידי תורה ומצוות, מתעלה גם נפשו הבהמית לאלקות, – תהיה ה"תשובה" שלו, גדולה ועמוקה יותר, ושמחת הנפש תהיה בהרבה יותר אור ושמחה, שכן לפי החשבון האמור לפני כן, הרי נפשו האלקית בלבד תצא מגלות הגוף והנפש הבהמית, ותברח מן ה"רע", שהוא עדיין בתוקפו – ואז הרי מבחינת גופו ונפשו הבהמית הוא עדיין נשאר במצב נחות וירוד; לעומת זאת, אם יתבונן שגם נפשו הבהמית תתעלה על־ידי לימודו תורה וקיומו מצוות – יוסיף לו הדבר הרבה שמחה.

ליקוטי אמרים

העלאה זו באריכות איך שהיא תכלית בריאת העולם] וא"כ איפוא זאת אעשה וזאת תהיה כל מגמתי כל ימי חלדי לכל בהן חיי רוחי ונפשי וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא דהיינו לקשר מחשבתי ודבורי במחשבתו ודבורו ית' והן הן גופי הלכות הערוכו' לפנינו וכן מעשה במעשה המצות שלכן נקראת התורה משיבת נפש פי' למקורה ושרשה וע"ז נאמ' פקודי ה' ישרים משמחי לב:

~ יום חמישי ט' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מא, פרק לב. והנה... עד עמ' מא, באריכות.

פֶּרֶק לב. בפרק הקודם, פרק לא, הסביר רבנו הזקן, שאחרי שהאדם מגיע למרירות ול"לב נשבר", על־ידי שעושה חשבון נפשו ממצבו הרוחני שאיננו כמו שצריך להיות – ישתדל להגיע לשמחה אמיתית על־ידי התבוננותו, שאכן, מבחינת הגוף והנפש הבהמית, הוא רחוק מהקב"ה תכלית ריחוק, אבל יש בו הרי נפש אלקית, שהיא חלק אלקה ממעל ממש, ומאחר שהנפש האלקית נמצאת בגלות הגוף והנפש הבהמית, ורחמנות גדולה עליה – ישתדל, משום כך, בלי הפסק לגאול את הנפש האלקית מגלות זו ולהחזירה לשורשה באלקות, על־ידי קיום התורה והמצוות – שיבה וחזרה זו מביאה לשמחת־נפש גדולה: שמחת היציאה מהגלות ומהשבי. ולמרות שהגוף נשאר במצבו הנחות והלא־טוב – צריכה הנפש להיות יקרה בעיניו הרבה יותר מהגוף, וממילא אסור ששמחה זו תופר על־ידי העצבות הנובעת מהגוף. **וְהִנֵּה, עַל־יְדֵי קִיּוּם הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, לִהְיוֹת גּוּפוֹ נִבְזֶה וְנִמְאָס בְּעֵינָיו,** – בהשתכנעו, על־ידי חשבון הנפש, עד כמה הגוף ירוד, **רַק שִׂמְחָתוֹ תִּהְיֶה שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ לְבַדָּהּ** – ממה שהוא יוצא מהגלות וחוזר לשורשו האלקי, על־ידי מצוות ומעשים טובים, **הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה וְקַלָּה לָבֹא לִידֵי קִיּוּם מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ"**[1] **לְכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְמִגָּדוֹל וְעַד קָטָן.** – החל מגדול במצוות ובמעשים טובים, וכלה בקטן במצוות ובמעשים טובים, את כולם עליו לאהוב כמו שהוא אוהב את עצמו. **כִּי מֵאַחַר שֶׁגּוּפוֹ נִמְאָס וּמְתֹעָב אֶצְלוֹ,** – הרי שאין מקום כלל שמצד גופו יאהב את עצמו יותר מאשר את הזולת; כן אין מקום כלל שיאהב את עצמו יותר מאשר את הזולת, בחשבו **שהנפש** שלו היא למעלה במדריגה מאשר הנפש של הזולת, שכן, **וְהַנֶּפֶשׁ וְהָרוּחַ מִי יוֹדֵעַ גְּדֻלָּתָן וּמַעֲלָתָן בְּשָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן בֵּאלֹקִים חַיִּים,** – כיצד, איפוא, הוא יכול לדעת שנפשו חשובה והיא למעלה מנפש

ליקוטי אמרים

פרק לב והנה ע"י קיום הדברי' הנ"ל להיות גופו נבזה ונמאס בעיניו רק שמחתו תהיה שמחת הנפש לבדה הרי זו דרך ישרה וקלה לבא לידי קיום מצות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן. כי מאחר שגופו נמאס ומתועב אצלו והנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקי' חיים. בשגם שכולן מתאימות ואב א' לכולנה

21. תהלים כה, א. **22.** שם יט, ח. **23.** שם יט, ט. **1.** ויקרא יט, יח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הזולת? שמא המצב הפוך לגמרי? **בְּשֶׁנַּם** — כי בעצם, **שֶׁכֻּלָּן מַתְאִימוֹת,** — כל הנשמות שוות, במדריגה אחת. כ"ק רבינו מעיר: "ועוד יותר מזה שמתאימות אבל מחולקות כאו"א בפ"ע — הנה ואב אחד כו'". כלומר: נוסף על כך, שהנשמות מתאימות, אך יחד עם כך הן נבדלות אחת מהשניה וכל נשמה היא דבר לעצמו (כי עצם הדבר שאנו אומרים שהן מתאימות אחת לשניה, מורה על התבדלותן ולא על התאחדותן) — הרי כפי שרבנו הזקן ממשיך ואומר ביחס לענייננו — **וְאָב אֶחָד לְכֻלָּנָה,** — אב אחד ושורש אחד לכל נפשות בני ישראל[2]. כ"ק רבינו מסיים הערתו האמורה: "**כולנה** — מתאחדים". כלומר: הרי זה יותר מאשר נאמר קודם, בכך ש"אב אחד" הוא "לכולנה" — אחדות אחת. **וְלָכֵן נִקְרְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל "אַחִים" מַמָּשׁ[3], מִצַּד שֹׁרֶשׁ נַפְשָׁם בַּה' אֶחָד;** — כמו שלהרבה אחים יש אב אחד, כך יש לכל הנשמות אב אחד ושורש אחד. בכך מוסבר כיצד אפשרי, לכאורה, הדבר לאהוב את הזולת כמו את עצמו?, אהבת עצמו היא הרי טבעית ועצמותית, ואילו האהבה לזולת, איננה עצמותית אלא אהבה הנוצרת, ודבר עצמותי הוא תמיד חזק יותר מאשר דבר הנוצר ונרכש. כיצד, איפוא, הוא יכול לאהוב את הזולת כמו שהוא אוהב את עצמו? אלא, לפי האמור, שמבחינת הנשמה כל בני ישראל הם אחים, כי הם באים משורש אחד, מובן הדבר. שכן, מבחינת הנשמה הרי גם האהבה לזולת היא אהבה טבעית ועצמותית, באותה מדה שהאהבה בין אחים היא טבעית ועצמותית. ברם, כל האמור הוא רק מבחינת הנשמה בלבד, רַק — זאת, **שֶׁהַגּוּפִים מְחֻלָּקִים, וְלָכֵן הָעוֹשִׂים גּוּפָם עִקָּר וְנַפְשָׁם טְפֵלָה — אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אַהֲבָה וְאַחְוָה אֲמִתִּית בֵּינֵיהֶם,** — מאחר שעניני הנפש — בהם האהבה לזולת היא טבעית ועצמותית — אינם בעיניו העיקר, אלא עניני הגוף, ומבחינת הגוף, הרי הוא והזולת — נפרדים וחלוקים אחד מהשני ואי אפשר שתשרור ביניהם אהבה אמיתית, **אֶלָּא** — אהבה, **הַתְּלוּיָה בְּדָבָר לְבַדָּהּ.** — שאז, מוגבלת האהבה בהתאם לגבולות ה"דבר", וכשה"דבר" הגורם את האהבה, בטל — בטלה ממילא האהבה. ואילו מי שהנפש היא עיקר בעיניו והגוף — טפל, יש לו הרי, מבחינת הנפש, אהבה עצמותית לזולת, באותה מדה של האהבה העצמותית והטבעית שבין אחים. להלן, יסביר רבנו הזקן "ענין עוד יותר גדול בהנ"ל, שהשמחה מביאה לידי קיום מצוה כזו — שהיא כל התורה כולה" (לשון כ"ק רבינו). כלומר: כשגופו יהיה מאוס עליו, ושמחתו תהיה מצד הנפש בלבד, זה יביא אותו לקיום מצוה כזו המבטאת את התורה **כולה** — והיא, אכן, מצות אהבת ישראל — אלא עד כאן דובר אודות מצוה זו כשלעצמה, ולהלן ידובר אודות מצוה זו — אהבת ישראל — כפי שהיא "כל התורה כולה". שכן, דברי חכמינו ז"ל[4], שאהבת ישראל היא יסוד ושורש כל התורה, כלומר יסוד ושורש **לכל** המצוות, דורשים הסבר. שני סוגים במצוות: מצוות שבין אדם לחבירו, ומצוות שבין אדם למקום. לכן אפשר להבין, כיצד אהבת ישראל יש בה משום יסוד לקיום כל המצוות שבין אדם לחבירו; ברם, איזו שייכות יש לאהבת הזולת כמו את עצמו, לכך שבגללה יהיה זהיר במצוות שבין אדם למקום — שבגלל אהבה זו, יקיים, למשל, מצות תפילין, או מצוות דומות אחרות? אלא, לפי ההסבר האמור, שכדי לקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך" כראוי, הרי זה דוקא על־ידי שעושים את הנשמה עיקר ואת הגוף טפל — יובן הדבר, שעצם דבר זה הוא אכן יסוד גם למצוות שבין אדם למקום: יסוד ושורש התורה כולה הוא להעלות את הנפש מעל הגוף, וכפי שרבנו הזקן יסביר להלן. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר[4] הִלֵּל הַזָּקֵן עַל קִיּוּם מִצְוָה זוֹ: "זֶהוּ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ,** — ש"ואהבת לרעך כמוך" היא יסוד התורה כולה, והיא המביאה לקיום כל המצוות של התורה, **וְאִידָךְ פֵּרוּשָׁא הוּא כו'".** — כל השאר מהווים פירוש למצוה זו. **כִּי יְסוֹד וְשֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה הוּא לְהַגְבִּיהַ וּלְהַעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ עַל**

ליקוטי אמרים

ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד רק שהגופים מחולקי'. ולכן העושי' גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית ביניהם אלא התלויה בדבר לבדה. וז"ש הלל הזקן על קיום מצוה זו זהו כל התורה כולה ואידך פירושא הוא כו'. כי יסוד ושורש כל התורה הוא להגביה ולהעלו'

---

2. לפני כן הוא אומר "מי יודע גדולתן ומעלתן" — של הנפשות, הרי שישנם הבדלים בין מדריגות הנפשות, ומיד אחר כך הוא אומר "שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה", שכל הנפשות שוות ואפילו מאוחדות? אלא הפירוש הוא: ב"אלקים חיים", השם של "בינה דאצילות", בה מתחילות הנשמות לרדת בסדר ההשתלשלות של המדריגות — כאן ישנם הבדלים בין מדריגה אחת לשניה; אין זה אלא מה שאין אנו יודעים אופן החילוקים. אך, כשהנשמות נמצאות בשורשן, ב"חכמה", שהיא בחינת "אב אחד" — "אב" הוא בחינת "חכמה" — שם אין שום הבדל והתחלקות בין נשמה אחת לשניה (כמו במשל (בפרק שני) — ביחס לשורש הנשמה ואיך שהיא יורדת לאחר מכן בהשתלשלות — ה"בן" ששורשו הוא מטיפת מוח האב, שם אין עדיין ציור של אברים נפרדים; וכשטיפת האב יורדת לאחר מכן בבטן האם, שם מתחילה להתהוות תבניתם של האברים השונים והתחלקותם). הרי שבשורש הנשמות "אב אחד לכולנה" — שכל הנשמות מאוחדות. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא קרובים או דומין (כהפי' לך יג, ח)" — מה שבני ישראל מתוארים כאחים, מציין רבנו הזקן, שהכוונה ל"אחים ממש", ולא כ"אחים" במובן של "קרובים" או "דומים" (כמו שהמלה אחים מתפרשת בפרשת לך לך, על המלים "כי אנשים אחים וגו': אחים — "קרובים"; פירוש שני: אחים — "דומין בקלסתר פנים"). **4.** שבת לא, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַגּוּף מַעֲלֶה עַד עִקָּרָא וְשָׁרְשָׁא דְּכָל עָלְמִין; — עד עיקר ושורש כל העולמות, שזהו העלאה מלמטה למעלה; **וְגַם לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ–הוּא בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[5], **דְּהַיְנוּ נִשְׁמוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, "לְהֶיוֹת אֶחָד בְּאֶחָד" דַּוְקָא,** — שיהיה "אחד" (אחדות שמאור אין־סוף) עם "כנסת ישראל" כפי שהיא "אחד" דוקא, כלומר, דוקא כששוררת אחדות בנשמות ישראל למטה, **וְלֹא כְּשֶׁיֵּשׁ פֵּרוּד חַס־וְשָׁלוֹם בַּנְּשָׁמוֹת,** — שאז, כששורר פירוד חלילה בנשמות, אין אור אין־סוף נמשך בכנסת ישראל ולמטה — כי, **דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לָא שַׁרְיָא בַּאֲתַר פָּגִים,** — אין הקב"ה "שורה", כלומר הוא אינו מתגלה, במקום פגום, מקום שאין בו אחדות מלאה; **וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[6]**: "בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ",** — אימתי יכול להיות "ברכנו באור פניך"? — כשישנו "כולנו כאחד", כשאנחנו כולנו מאוחדים כאחד, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת:** — בהתאם לאמור, הרי מצות "ואהבת לרעך כמוך", מאחר שהיא מבוססת על התקשרותן ואחדותן של כל נשמות ישראל — לפיכך היא תקפה ומחייבת ביחס לכל אחד מישראל, כי הרי לכל יהודי יש נשמה בתוכו. אלא, אפשר להקשות על כך מהגמרא האומרת שישנם יהודים שמצוה לשנוא אותן — וכך אומר ה"תניא" להלן:

ליקוטי אמרים

הנפש על הגוף מעלה מעלה עד עיקרא ושרשא דכל עלמין וגם להמשיך אור א"ס ב"ה בכנסת ישראל כמ"ש לקמן דהיינו במקור נשמות כל ישראל למהוי אחד באחד דוקא ולא כשיש פירוד ח"ו בנשמות דקב"ה לא שריא באתר פגים וכמ"ש ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך וכמ"ש במ"א באריכות:

~ יום שישי י' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מא, ומ"ש בגמ' שמי... עד עמ' 82, דשבת]:

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[7]**, שֶׁמִּי שֶׁרוֹאֶה בַּחֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא – מִצְוָה לִשְׂנֹאתוֹ, וְגַם לוֹמַר לְרַבּוֹ שֶׁיִּשְׂנָאֶהוּ** – הרי, כשמישהו חוטא, לא זו בלבד שאין לאהוב אותו, אלא להיפך: מצוה לשנוא אותו; ולפי מה שלמדנו לעיל, הרי שמצות "ואהבת לרעך כמוך" היא לכל אחד מישראל? — התשובה לשאלה זו, היא: **הַיְנוּ** — מה שנאמר בגמרא שמצוה לשנאותו, הרי זה **בַּחֲבֵרוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת,** — שהזולת הוא "חברו" במובן זה שכמוהו גם הוא שומר תורה ומצוות, אלא שב"פרט" מסויים הוא נכשל ועובר עבירה — וכ"ק רבינו מסביר[8] בהערה: "ובמילא אפילו שגגת תלמוד עולה זדון", כלומר: דוקא כשהחוטא הוא "חברו", שומר תורה ומצוות, מצוה לשנוא אותו בגלל חטאו, כי בהיותו בן תורה (ומצוות), נחשב לו גם חטא כזה, שהוא נכשל בו מחמת "שגגת תלמוד" — כ"זדון". עבירה זו נחשבת בחומרה כזו — **בחברו** בתורה ומצוות בלבד, — ו"עולה זדון" אינו מספיק כ"א דוקא וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך" (לשון כ"ק רבינו), כלומר: גם ב"חבירו", למרות שחטאו בשוגג "עולה זדון" — נחשב לזדון, אין זה מספיק כדי לשנוא אותו, אלא מן ההכרח שיהיה כאן תנאי נוסף: **וּכְבָר קַיֵּם בּוֹ מִצְוַת "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ"**[9] — וחכמינו ז"ל אומרים[10] על "עמיתך": **עִם שֶׁאִתְּךָ** — שווה אליך, **בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת** — ולמרות שהוא כבר הוכיח אותו על חטאו, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שָׁב מֵחֶטְאוֹ,** — "וה"ז זדון

ליקוטי אמרים

ומ"ש בגמ' שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו וגם לומר לרבו שישנאהו. היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות ואעפ"כ לא שב מחטאו כמ"ש בס' חרדים

---

5. פרק מ"א. **6.** בתפילת שמונה עשרה. **7.** ראה פסחים קיג, ב; ערכין טז, ב. **8.** כנראה שכ"ק אדמו"ר שליט"א מטעים כאן קושי שיכול להתעורר בתשובתו של רבנו הזקן: "היינו בחבירו בתורה ומצות". שדוקא שומר תורה ומצוות — מצוה לשנאותו בגלל חטאו. ואילו מי שרחוק מתורה ועבודה, וחוטא — אסור לשנוא אותו? האם אין סברא מסויימת לומר ההיפך מכך? מעיר על כך כ"ק אדמו"ר שליט"א: קשה לומר כאן הטעם (על השנאה בגלל החטא ביחס לחבירו דוקא, ולא כלפי מי שאינו חבירו) שזהו מפני שבהיותו "חבירו", קרוב אליו, יש כאן הזדמנות גדולה יותר שילמד מהנהגתו הרעה של חברו, ולכן עליו לשנוא אותו, כדי להישמר מתוצאה כזו — שכן: "עפ"ז צ"ע: 1) החשש בחבירו באיזה ענין שיהי' ולאו דוקא בתומ"צ. 2) מספיק — שיתרחק ממנו וא"צ והכרח — שישנאהו. 3) קשה לומר שיש מ"ע לשנוא לא מפני תכונת השנאוי כ"א לשמור עצמו מתקלה! ע"פ חסידות — ה"ז מזיק (ע"י שנאתו) בודאי את חבירו — משום ספק הצלת עצמו מנזק שיוכל לבוא רק באם לא יחלם ביצרו כדבעי! אלא שיש, כנ"ל, עוד באווארעניש (שמירה) ע"י אל תתחבר לרשע (ולאו דוקא חברו ועמיתו), אלא שבזה לא קאי כאן". **9.** ויקרא יט, יז. **10.** שבועות ל, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בפירוש" (לשון כ"ק רבינו), **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'סֵפֶר חֲרִדִים'.** — אותו מצוה לשנאותו. **אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ חֲבֵרוֹ** — בתורה ובמצוות, [לשון כ"ק רבינו: "ובמילא זדונותיו — כשגגות (ספ"ל) ואין לשנאותו"], כי מי שאינו "חבירו בתורה ומצות", כלומר, שאינו בן תורה, הרי עליו אומרים חכמינו ז"ל: "עמי־הארץ זדונות נעשות להם כשגגות", ובהתאם לכך גם אם הוא עובר עבירה בזדון — אין בכך סיבה לשנוא אותו, מכיון שחטאו נחשב כשגגה (ראה לעיל סוף פרק ל'), ונוסף על מה שהוא אינו חבירו בתורה ובמצוות, הוא גם **וְאֵינוֹ מְקֹרָב אֶצְלוֹ,** — באיזה ענין שיהיה, כך שאין סכנה שהוא ילמד ממנו, **הִנֵּה עַל זֶה אָמַר הִלֵּל הַזָּקֵן**[11]**: "הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְכוּ',** — ורודף שלום, **אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה",** — אף שהלל מדבר אודות אנשים, אין הוא מתאר אותם בתואר "בני אדם" או "אנשים" אלא בתואר "בריות", **לוֹמַר, שֶׁאַף הָרְחוֹקִים מִתּוֹרַת ה' וַעֲבוֹדָתוֹ, וְלָכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם "בְּרִיּוֹת" בְּעָלְמָא** — "בריות" סתם, מעלתם היחידה מתבטאת בכך, שהקב"ה ברא אותם — גם כאלה, **צָרִיךְ לְמָשְׁכָן** — "למשוך" אותם, **בְּחֶבְלֵי עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה, וְכֻלֵּי הַאי** — על־ידי כל זה, **וְאוּלַי יוּכַל לְקָרְבָן לְתוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה'; וְהֵן לֹא** — וגם אם לא, כלומר: גם אם לא יצליח, והם לא יתקרבו חלילה לתורה ולעבודת ה', **לֹא הִפְסִיד שֶׁכַר מִצְוַת אַהֲבַת רֵעִים.** — בעצם הדבר שהוא אוהב אותם והשתדל לקרב אותם לתורה ולעבודת ה' — כבר קיים מצות אהבת רעים. **וְגַם הַמְקָרְבִים אֵלָיו וְהוֹכִיחָם** — על הנהגתם הרעה, **וְלֹא שָׁבוּ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם** — שכאמור **שֶׁמִּצְוָה לִשְׂנֹאתָם** — אין זה אומר עדיין, שלגביהם שוב אין קיימת מצות "ואהבת לרעך כמוך", אלא, **מִצְוָה לְאַהֲבָם גַּם כֵּן.** — ברם, כיצד אפשרי שיהיו שני הדברים יחד, לשנוא אותם, ויחד עם כך לאהוב אותם, — מסביר ה"תניא" להלן שמאחר שהשנאה והאהבה נובעות משתי סיבות נפרדות: השנאה — מהרע שבהם, והאהבה — מהטוב המוסתר שבהם — אין הן סותרות אחת לשניה — **וּשְׁתֵּיהֶן הֵן אֱמֶת:** — האהבה היא אמיתית, והשנאה — אמיתית: **שִׂנְאָה** — להם, **מִצַּד הָרַע שֶׁבָּהֶם,** — המביא אותם לחטוא, **וְאַהֲבָה** — להם, **מִצַּד בְּחִינַת הַטּוֹב** — שכאמור לעיל — בפרק י"ח וי"ט — ישנו גם ברשע גמור, אלא שהוא **הַגָּנוּז שֶׁבָּהֶם,** — גנוז ומוסתר בהם, **שֶׁהוּא נִיצוּץ אֱלֹקוּת שֶׁבְּתוֹכָם הַמְחַיֶּה** — את **נַפְשָׁם הָאֱלֹקִית.** — ומאחר שהן באות משתי סיבות נפרדות, יכולים שני רגשות מנוגדים אלה, שנאה ואהבה, לבוא אצלו לידי ביטוי אל אותו אדם. **וְגַם,** — עליו, **לְעוֹרֵר רַחֲמִים בְּלִבּוֹ עָלֶיהָ,** — על הנפש האלקית שבהם, **כִּי הִיא בְּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹךְ הָרַע מִסִּטְרָא־אָחֳרָא הַגּוֹבֵר עָלֶיהָ בִּרְשָׁעִים, וְהָרַחֲמָנוּת מְבַטֶּלֶת הַשִּׂנְאָה וּמְעוֹרֶרֶת הָאַהֲבָה,** — ועל כך הוא אומר להלן: **כַּנּוֹדָע מִמַּה שֶּׁכָּתוּב: לְ"יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם"**[12] — במובן רוחני, הכוונה היא, בשעת שמדתו של אברהם, מדת החסד והאהבה, היא אצלו בהעלם, ויש צורך לפדות אותה ולגלותה, לגלות בתוכו את האהבה, הרי מי הוא זה שפודה ומגלה אותה? — "יעקב" — מדת הרחמים, כאמור שרחמנות מבטלת את השנאה ומעוררת את האהבה. לכאורה, על איזו שנאה מדובר כאן? — שהרחמנות מבטלת אותה? — אם על השנאה ל"רע" שמצוה לשנאותו, הרי שאין לבטל אותה, כי הרי מצוה לשנאותו? מפרש הרבי — שהכוונה היא, שהרחמנות מבטלת את השנאה לכללות האדם, לאותו אדם בכלל. כלומר: מאחר שהוא אומר, שצריכה להיות שנאה ל"רע" שבתוכו, ואהבה ל"טוב" שבו, ועל שתיהן להיות אמיתיות, הרי אפשר, אולי לחשוב ששתיהן צריכות להיות באופן שווה, והרגש והיחס לאדם בכלל (שהוא זה שהרע והטוב נמצאים בו, כמו שאומר ב"תניא": הרע **שבהם** או הטוב **שבהם**) יכולים עוד להיות מושפעים מכך. לכן הוא אומר, שמאחר שהוא יעורר בתוכו רחמנות על אותו אדם, הנובעת מהתבוננותו ב"טוב" וב"רע" של אותו אדם, היא תשפיע עליו שרגשו והתיחסותו לאותו אדם באופן כללי, יהיו מתוך רגש ויחס של אהבה, וכשתתעורר בעיה של עשיית טובה לאותו אדם, וטובה הרי עושים לאדם **כולו,** — יעשה לו את הטובה, כי ה"שנאה" מוגבלת אך ורק ל"רע" שבו, אבל הרגש והיחס לאותו אדם

ליקוטי אמרים

אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו הנה ע"ז אמר הלל הזקן הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראי' בשם בריות בעלמא צריך למשכן בחבלי עבותו' אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה' והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ ושתיהן הן אמת שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי' הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלקית וגם לעורר רחמים בלבו עליה כי היא בבחי' גלות בתוך הרע מס"א הגובר עליה ברשעי' והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה כנודע ממ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם [ולא אמר

11. אבות א, יב. 12. ישעי' כט, כב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכלל — יהיו מתוך אהבה. **ובלשון כ"ק רבינו:** "כנראה שמוסיף עוד בזה — שאף ששניהן אמת, אל יאמר שההרגש והיחס שלו **לחברו בשניהן** — שקול יהי' ושוה כו'. כי כיוון שצריך לעורר רחמים כו' (וזהו ע"י התבוננות **בב"א** בהטו"ר שבחברו) אזי זה מבטל השנאה ומעורר האהבה לחברו (הנק' לעיל (הרע) **שבהם**, (הטוב) **שבהם**. ורפי"ג: זה וזה (טו"ר) **שופטן** — שופט אותן) - **בכללות**. ומובן שזה ישפיע על יחסו גם כשיתבונן רק ברע שבחברו. נוסף על העיקר — שההרגש לחברו, אפילו כשהוכיחו וכו' — הנה לכללותו — ה"ז אהבה. ונוגע לעשיית טובה לו (שזהו עושה — לכללותו) וכיו"ב, שאז — אהבה ותוצאותי' כו' וק"ל". על כל פנים, אמר כאן רבנו הזקן, שאף מי שמצוה לשנאותו — מצוה גם לאהוב אותו, לכאורה: הרי דוד המלך אמר "תכלית שנאה שנאתים?" — [**וְלֹא אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם: "תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים וְגוֹ'"**[13], — בלי שום רגש של אהבה אליהם, **אֶלָּא עַל הַמִּינִים וְהָאֶפִּיקוֹרְסִים, שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל,** — עליהם אמר דוד שהוא שונא אותם תכלית שנאה. שכן, לגביהם לא קיימת המצוה לאהוב אותם מחמת ה"טוב" שבהם, מאחר ש"אין להם חלק באלקי ישראל", **כִּדְאִיתָא** — כמו שאנו מוצאים, **בַּגְּמָרָא רֵישׁ פֶּרֶק טז דְּשַׁבָּת]:** — עליהם אמר דוד המלך — תכלית שנאה שנאתים. ואילו כלפי אלה שאינם מינים ואפיקרוסים — לא שייך לומר עליהם "תכלית שנאה שנאתים", כי גם מי שמצוה לשנוא אותו — הרי גם מצוה לאהוב אותו מבחינת ה"טוב" שבו.

ליקוטי אמרים

דה"עה תכלית שנאה שנאתים וגו' אלא על המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בגמרא ר"פ ט"ז דשבת]:

~ שבת קודש י"א אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 82, פרק לג עוד... עד עמ' מב, נאם ה':

פֶּרֶק לג. בפרקים שלפני פרק ל"ב, הסביר רבנו הזקן, שבשעה שיהודי בא לידי מרירות בגלל מצבו הרוחני שאיננו כמו שצריך להיות, יעורר מיד בתוכו שמחה אמיתית, בעשותו חשבון שעל־ידי שיקיים מצוות ומעשים טובים יוציא את נפשו האלקית מגלות הגוף והנפש הבהמית, וגם יגביה את נפשו הבהמית ולבושיה: מחשבה דיבור ומעשה, לקדושה, כשישתמש במחשבתו, דיבורו והמעשה שלו, לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות במעשה.

ליקוטי אמרים

פרק לג עוד זאת תהיה שמחת הנפש האמיתי' ובפרט כשרואה בנפשו בעתים מזומנים שצריך לזככה ולהאירה בשמחת לבב אזי יעמיק מחשבתו ויצייר בשכלו ובינתו ענין יחודו ית' האמיתי איך הוא ממלא כל עלמין עליונים ותחתונים ואפי' מלא כל הארץ הלזו הוא כבודו ית' וכולא קמיה כלא חשיב ממש והוא לבדו הוא בעליונים ותחתונים

עוֹד זֹאת תִּהְיֶה שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ הָאֲמִתִּית, וּבִפְרָט כְּשֶׁרוֹאֶה בְּנַפְשׁוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים שֶׁצָּרִיךְ לְזַכְּכָהּ וּלְהָאִירָהּ בְּשִׂמְחַת לֵבָב, אֲזַי יַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ וְיַצִּיֵּר בְּשִׂכְלוֹ וּבִינָתוֹ — כלומר, שההבנה — בענין שידובר בו להלן — תתקבל בשכלו בבהירות, כאילו הוא מתבונן בציור המונח לפניו — **עִנְיַן יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ הָאֲמִתִּי,** — ענינה האמיתי של "אחדות ה'", אינו רק שהקב"ה הוא אלקה יחיד, שברא את העולם, אלא שהוא ה"יש" היחיד, המציאות האמיתית היחידה, כי בלעדו — לא קיים שום דבר, וכפי שיוסבר להלן: **אֵיךְ הוּא** — הקב"ה, **מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** — ממלא את כל העולמות, **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,** — כלומר: שבכל דבר קיימת חיות פנימית אלקית המחיה אותו, כמו הנשמה המחיה וממלאה את הגוף. חיות זו מוגבלת ומותאמת לכוח קיבולו של הנברא את החיות האלקית, שישאר בקיומו ולא יתבטל במציאות; בענין זה קיים הבדל בחיות שבין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים: בעולמות העליונים החיות גלויה יותר מאשר בעולמות התחתונים, **וַאֲפִלּוּ "מְלֹא כָּל הָאָרֶץ" הַלָּזוּ הוּא "כְּבוֹדוֹ" יִתְבָּרֵךְ,** — הכוונה לצורה אחרת של "חיות"[1] — "חיות" המחיה את העולמות בבחינת סובב כל עלמין ("כבוד" — הוא בחינת מקיף וסובב), באופן שהוא מקיף את כל העולמות; "חיות" זו, אינה מצומצמת ומוגבלת בהתאם לנבראים, אלא היא משפיעה בנברא — בהיותה נעלית בהרבה מהנבראים, ולגבי חיות זו, אין שום הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, עד שגם בעולם הגשמי — "מלא כבודו" — **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב מַמָּשׁ,** — והכל לגביו — חשוב כלא כלום, **וְ"הוּא לְבַדּוֹ הוּא" בָּעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְבַדּוֹ קֹדֶם**

13. תהלים קלט, כב. 1. כן מובן מקיצור תניא מהצ"צ — שמזכיר כאן הג' ענינים ממלא, סובב וכולא קמי' וכו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, — אז, לא היה קיים שום דבר מלבד הקב"ה, כך גם אחרי שנבראו העולמות והנבראים — קיים הוא בלבד, שכן — הכל לגביו כאילו אינו קיים, **וְגַם בַּמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁנִּבְרָא בּוֹ עוֹלָם הַזֶּה, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם,** — צבא השמים וצבא הארץ, **הָיָה הוּא לְבַדּוֹ מְמַלֵּא הַמָּקוֹם הַזֶּה,** — לפני שהם נבראו, **וְגַם עַתָּה** — אחרי שכל אלה נבראו, **כֵּן הוּא "לְבַדּוֹ" בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי כְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים בְּטֵלִים אֶצְלוֹ בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ,** — ומאחר שלגבי הקב"ה הכל בטל במציאות ממש, הרי שהם לגביו כמו שהיו לפני שנבראו. כדי להבין כיצד כל הנבראים בטלים במציאות לגבי הקב"ה — מסביר רבנו הזקן את הדבר במשל מהנפש: **כְּבִטּוּל אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר וְהַמַּחֲשָׁבָה בִּמְקוֹרָן וְשָׁרְשָׁן, הוּא מָהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעַצְמוּתָהּ, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ: חָכְמָה בִּינָה וָדַעַת כּוּ',** — המדות: חסד, גבורה, תפארת וכו' שהן מקור ושורש אותיות הדיבור והמחשבה (שהרי, אדם חושב ומדבר ענינים של שכל או ענינים של מדות) והם, כוחות השכל והמדות, נקראים: מהות ועצמות הנפש, ביחס ללבושי הדיבור והמחשבה, **שֶׁאֵין בָּהֶם** — בשכל ובמדות, **בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת עֲדַיִן קֹדֶם שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת בְּלִבּוּשׁ הַמַּחֲשָׁבָה [כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק כ וְכֹא בַּאֲרִיכוּת, עַיֵּן שָׁם].** — שענין האותיות מתחיל במחשבה, כשאדם כבר חושב איך לבצע את השכל או את תאוות הלב, שכאן קיים ההבדל, שאדם אחד חושב ומדבר באותיות אלה, ואדם שני — באותיות אחרות. ואילו, בשעה שהוא מתעמק ב"שכל" עצמו, או כשמורגש בו רגש התאוה לדבר מסויים — אין לומר, שהאחד מבין ומתאווה באותיות אלה, והשני — באותיות אחרות. שכן, אז לא מורגשות עדיין אותיות, אלא גילוי השכל עצמו וגילוי המדה עצמה. הרי, כשם שאותיות הדיבור או המחשבה, אין להן שום ערך לגבי גילוי הנפש שלמעלה מאותיות; ולפני שהן התגלמו באותיות הדיבור או המחשבה, כשהן עדיין כלולות במקורן ושורשן — ה"שכל" או ה"מדות", הן בטלות, הרי שם אינן במציאות לגמרי, שלא מורגשת שום מציאות של אותיות — כך, כל הנבראים (שנבראו מאותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה) בטלים לגבי מקורם ושורשם — אור אין־סוף ברוך־הוא. האמור הוא משל מתחום הנפש. ולהלן יביא רבנו הזקן משל נוסף מענין גשמי: **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם־כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר**[2] **מָשָׁל גַּשְׁמִי לְזֶה, מֵעֵנְיַן בִּטּוּל זִיו וְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בִּמְקוֹרוֹ, הוּא גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבָּרָקִיעַ, שֶׁגַּם שָׁם** — בגוף כדור השמש, **מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט וַדַּאי זִיווֹ וְאוֹרוֹ,** — של השמש, **וּבְיֶתֶר שְׂאֵת מֵהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ וְהֶאָרָתוֹ בַּחֲלַל הָעוֹלָם,** — שכן, ככל שזיו השמש קרוב יותר לשמש, הוא ודאי מאיר יותר, **אֶלָּא שֶׁשָּׁם** — בגוף כדור השמש, **הוּא** — הזיו והאור, **בָּטֵל בִּמְצִיאוּת בִּמְקוֹרוֹ, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ בִּמְצִיאוּת כְּלָל:** — שכן, בגוף כדור השמש, מורגש המקור בלבד, שהוא השמש עצמה, ואילו זיו ואור השמש אינו ניכר כלל. לקרב יותר את הדברים לשכל, הרי זה למשל, מה שחכמינו ז"ל אומרים[3]: "שרגא בטיהרא מאי אהני" (נר הדולק בצהרים — מה מועיל!), הרי אין הכוונה, שאין הנר מפיץ אור, שהרי, אם היו מכסים את חלונות החדר, שאור השמש לא יחדור אליו, היו מרגישים אז באור הנר, אלא מאחר שקיים אור גדול יותר של השמש — לא נראה אור הנר ואין לו שום השפעה כלל — ומאחר שכל מציאותו של הנר היא להאיר, הרי כיון שאין הוא מאיר — אין הוא נחשב למציאות; כך, ויותר מכך, אין בזיו ואור השמש משום מציאות, בשעה שהוא נמצא במקורו, בשמש עצמה. **וְכָכָה מַמָּשׁ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הוּא בִּטּוּל הָעוֹלָם וּמְלֹאוֹ בִּמְצִיאוּת לְגַבֵּי מְקוֹרוֹ שֶׁהוּא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** — שהעולם וכל ברואיו — בטלים במציאות, וכאילו אינם קיימים כלל, לגבי אור אין־סוף ברוך־הוא, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם בַּאֲרִיכוּת.** — שזו משמעותו האמיתית של ענין "אחדות השם", שהקב"ה בלבד הוא ה"יש" האמיתי, ובלעדו — אין שום דבר קיים. **וְהִנֵּה, כְּשֶׁיַּעֲמִיק בָּזֶה הַרְבֵּה,** — להבין את ענין "אחדות ה'", **יִשְׂמַח לִבּוֹ וְתָגֵל נַפְשׁוֹ אַף גִּילַת וְרַנֵּן**

ליקוטי אמרים

ממש כמו שהיה לבדו קודם ששת ימי בראשית וגם במקום הזה שנברא בו עולם הזה השמים והארץ וכל צבאם היה הוא לבדו ממלא המקום הזה וגם עתה כן הוא לבדו בלי שום שינוי כלל מפני שכל הנבראים בטלים אצלו במציאות ממש כביטול אותיות הדבור והמחשבה במקורן ושרשן הוא מהות הנפש ועצמותה שהן עשר בחינותיה חכמה בינה ודעת כו' שאין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש המחשבה [כמ"ש בפ' כ' וכ"א באריכות ע"ש] וכמ"ש ג"כ במ"א משל גשמי לזה מענין ביטול זיו ואור השמש במקורו הוא גוף כדור השמש שברקיע שגם שם מאיר ומתפשט ודאי זיוו ואורו וביתר שאת מהתפשטותו והארתו בחלל העולם אלא ששם הוא בטל במציאות במקורו וכאילו אינו במציאות כלל: וככה ממש דרך משל הוא ביטול העולם ומלואו במציאות לגבי מקורו שהוא אור א"ס ב"ה וכמש"ש באריכו'. והנה כשיעמיק בזה הרבה ישמח לבו ותגל נפשו אף גילת ורנן בכל לב

---

2. ב"שער היחוד והאמונה" פרק ג. **3.** חולין ס, ב. ראה זוהר בראשית כ, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּכָל לֵב וְנֶפֶשׁ וּמְאֹד בֶּאֱמוּנָה[4] זוֹ, כִּי רַבָּה הִיא, כִּי הִיא קִרְבַת אֱלֹהִים מַמָּשׁ. — בשעה שהאדם חש היטב את ענין "אחדות ה'" הוא קרוב להקב"ה ממש. **וְזֶה כָּל הָאָדָם וְתַכְלִית בְּרִיאָתוֹ, וּבְרִיאַת כָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים** — **לִהְיוֹת לוֹ** — להקב"ה, **דִּירָה זוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים,** — בנבראים התחתונים, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[5] בַּאֲרִיכוּת.** — שכל תכלית בריאת האדם וכל העולמות העליונים והתחתונים היא, כי נתאוה הקב"ה להיות לו "דירה" בנבראים התחתונים, שיתגלה בהם ענינה האמיתי של "אחדות ה'" — כמו למשל דירתו של אדם, בה דר ונמצא עצמותו של האדם, כך תתגלה אמיתות ענין "אחדות ה'" בנבראים התחתונים. **וְהִנֵּה, כַּמָּה גְּדוֹלָה שִׂמְחַת הֶדְיוֹט** — ומה שגרוע ממנו — **וּשְׁפַל אֲנָשִׁים, בְּהִתְקָרְבוּתוֹ לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם** — ולא רק כשהוא מתקרב אליו, אלא יתירה מזו, **הַמִּתְאַכְסֵן וְדָר אִתּוֹ עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ,** — של שפל האנשים, — ולא יחד בהיכל המלך, הרי אם התקרבותו למלך בשר־ודם, מסיבה לאדם שמחה גדולה ביותר, **וְקַל־וָחֹמֶר לְאֵין קֵץ** — שהשמחה גדולה במאד, **לְקִרְבַת וְדִירַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** — שבשעה שהאדם מתקרב להקב"ה, ובאופן שהקב"ה כביכול דר ומתאכסן בדירתו — ודאי וודאי שדבר זה צריך להסב לאדם שמחה גדולה ביותר, **וּכְדִכְתִיב[6]: "כִּי מִי הוּא זֶה אֲשֶׁר עָרַב לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלַי, נְאֻם ה'":** — ועל־ידי אמונה והתבטלות ל"יחוד ה'", נעשה האדם קרוב להקב"ה, ובאופן שהקב"ה דר בדירתו יחד אתו.

ליקוטי אמרים

ונפש ומאד באמונה זו כי רבה היא כי היא קרבת אלהים ממש וזה כל האדם ותכלית בריאתו ובריאות כל העולמות עליונים ותחתוני' להיות לו דירה זו בתחתוני' כמ"ש לקמן באריכות. והנה כמה גדולה שמחת הדיוט ושפל אנשים בהתקרבותו למלך בשר ודם המתאכסן ודר אתו עמו בביתו וק"ו לאין קץ לקרבת ודירת ממ"ה הקב"ה וכדכתיב כי מי הוא זה אשר ערב לבו לגשת אלי נאם ה':

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ער רופט עס אן אמונה — ווייל דאס איז מיוסד [הוא קורא לכך אמונה — מפני שזה מיוסד] על האמונה שבדבר ה' שמים נעשו גו' ועוד שאפילו הענין דאחדות השם האמיתית הוא באמונה אצל כאו"א (עיין ס, ב. קמא, ב), ועוד י"ל שהוא וכו'". **5.** פרק ל"ו. **6.** ירמי' ל, כא.

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

... במ"ש אודות בנו... שי' ע"ד הנסיעה לכאן. הנה בטח ידוע לו השקפתי בזה, שבזמנים אלו יש כר נרחב במאד לפעולות באה"ק ת"ו וגם לבני הנוער, הרי יכולים הם להשתמש בכחותיהם בכיוון זה, ובפרט בנוגע לבנו הנה צריך להפוך הישיבה בלוד לישיבת תו"ת דליובאוויטש, כי לע"ע הרי... שבאו משם ונמצאים פה משך איזה זמן, הנה מורגש חוסר המשמעת והאחריות. איני יודע על ברור סיבת הדבר. ונוגע זה ביחוד להתלמידים הבאים מאה"ק ת"ו וכמו שאמרתי להם אשר היציאה מאה"ק ת"ו הותרה רק בתנאים ידועים ובנוגע אליהם הוא ע"מ ללמוד תורה, ובמילא כשבאים לכאן ומתנהגים בהנהגה מתאימה לרצונם הם, צריך עיון ובירור אם זהו ההיתר שאליו נתכוונו רז"ל וכו' ואין כאן מקום להאריך, כי באמת הרי צריך זה להכתב להנהלת ישיבת לוד, אלא שבאתי אליו בהערה זו בנוגע לבנו מר... שי' אשר לכן דעתי שעכ"פ חורף זה וכן ימי הקיץ יהי' בלוד ובאמצע הקיץ הרי בטח אקבל מהנהלת הישיבה חוו"ד עליו, ונתייעץ עוד הפעם בזה.

בברכה לנחת חסידותי מכל יו"ח ושהוא וזוגתו שיחיו יקבלו הנחת מתוך בריאות הנכונה בגשמיות וברוחניות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום רביעי — ה אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: כט־לד.
תניא: ושני . . . 68 דקב"ה לעילא.

בְּלִי שׂוּם צֵל סָפֵק וּסְפֵק סְפֵקָא, הִנֵּה בְּכָל מְקוֹם מִדְּרַךְ כַּף רַגְלֵינוּ, הַכֹּל הוּא לְזַכּוֹת וּלְטַהֵר אֶת הָאָרֶץ בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, וַאֲנַחְנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁלוּחֵי דְּרַחֲמָנָא אָנוּ, אִישׁ אִישׁ כַּאֲשֶׁר גָּזְרָה עָלָיו הַשְּׁגָחָה הָעֶלְיוֹנָה, אֵין חָפְשִׁי מֵעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ, אֲשֶׁר הָעֲמִסָה עַל שִׁכְמֵנוּ.

יום ששי — ה אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, ששי עם פירש"י.
תהלים: כט־לד.
תניא: והוא בהקדם . . . מד בראשו עכ"ל.

לִמּוּד הַנִּגְלֶה, לִמּוּד הַחֲסִידוּת וַעֲבוֹדָה בְּפֹעַל – כֻּלָּם כְּאֶחָד מַכְרָחִים הֵמָּה. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד דְּאֵינוֹ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהָאֶחָד יִדְחֶה אוֹ יַדְחֶה מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ, אֶלָּא אַדְּרַבָּה הֵם מְסַיְּעִים זֶה לָזֶה, וּכְמַאֲמַר "וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד" – שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת לִמּוּד הַנִּגְלֶה, "אֵיזֶהוּ חָסִיד הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ", – שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת לִמּוּד הַחֲסִידוּת, וְתַכְלִית הַלִּמּוּד הֲלֹא הוּא הָעֲבוֹדָה בְּפֹעַל.

יום שני

יום חמישי — ו אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: לה־לח.
תניא: ולא עוד . . . 68 לעילא הרבה.

משיחות אאמו"ר: עס איז א מעלה נפלאה, וואָס דער אויבערשטער ב"ה איז מזכה און מען קריגט א חוש מיט א געשמאַק א אידען אַ טובה טאָן, ביז אז יענער ווערט בא אים טייערער ווי ער בא זיך, ווארום אויף זיך קען ער געפינען כמה טעמים פאר וואָס עס קומט איהם זאָל, ח"ו, זיין ניט גוט, אָבער אויף דעם אַנדערען איז דאָס ניט שייך כלל.

תרגום

מִשִּׂיחוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: זוֹ מַעֲלָה נִפְלָאָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַכֶּה, וּמַשִּׂיגִים חוּשׁ וְעֹנֶג בַּעֲשִׂיַּת טוֹבָה לִיהוּדִי, עַד שֶׁהַזּוּלַת בְּעֵינָיו יָקָר יוֹתֵר מִשֶּׁהוּא בְּעֵינֵי עַצְמוֹ. שֶׁכֵּן עַל עַצְמוֹ יָכוֹל הוּא לִמְצֹא כַּמָּה נִמּוּקִים מַדּוּעַ מַגִּיעַ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ, חַס וְשָׁלוֹם, לֹא טוֹב, אַךְ עַל הַזּוּלַת זֶה כְּלָל לֹא שַׁיָּךְ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת ו אדר שני ה׳תש״ג

הַפְּטוֹרָה: וַתִּשָּׁלֵם כָּל הַמְּלָאכָה.
בְּבִרְכוֹת הַפְּטוֹרָה אוֹמְרִים תָּמִיד: נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה, תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ.

שיעורים. חומש: פקודי, שביעי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: והנה ביאור . . . והמשכיל יבין.

מִקֶּבֶל אֶצֶל זִקְנֵי אַנ״ש: סֵפֶר הַתַּנְיָא הוּא לִקּוּטֵי עֵצוֹת מַה שֶּׁעָנָה רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל לְאַנ״ש עַל יְחִידוּת בִּשְׁנוֹת תק״מ־תק״ן. בְּקַיִץ תקנ״ב הִתְחִיל לְסַדֵּר אֶת סֵפֶר הַתַּנְיָא בְּצוּרָתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא עַתָּה לְפָנֵינוּ. תקנ״ג – כְּבָר הָיוּ הַעֲתָקוֹת רַבּוֹת מִמֶּנּוּ, וּבְמֶשֶׁךְ הַזְּמַן נִשְׁתַּבְּשׁוּ, וְגַם הִתְחִילוּ לְזַיְּפוֹ. וּמֵהַאי טַעְמָא [=וּמִסִּבָּה זוֹ] נִזְדָּרֵז רַבֵּנוּ לְמָסְרוֹ לִדְפוּס. יֵשׁ נֵסָּח אַחֵר: עֶשְׂרִים שָׁנָה כָּתַב רַבֵּנוּ אֶת סִפְרוֹ הַתַּנְיָא, וְדִיֵּק בְּכָל תֵּבָה וְתֵבָה. בִּשְׁנַת תקנ״ה כְּבָר הָיָה צָרוּף וְזָקוּק, וְאָז נָתַן רְשׁוּת לְהַעְתִּיקוֹ, וּכְשֶׁרַבּוּ הַהַעְתָּקוֹת וְנִשְׁתַּבְּשׁוּ מְסָרוֹ לִדְפוּס.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ סִפֵּר אֲשֶׁר, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְחַיָּיו – שְׁנַת תק״ן – אָמַר רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל דְּרוּשׁ ״מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ תְּהִי צַדִּיק כוּ׳״, וְהוּא הוּא שְׁלִשֶׁת פְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל סֵפֶר הַתַּנְיָא.

יום שלישי

יום ששי ז אדר א ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תרומה, ששי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: ומקדושה זו . . . מעט מעט.

כָּל אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל עָלָיו לָדַעַת, כִּי הוּא שְׁלִיחַ אֲדוֹן כֹּל, לְמַעַן הָבִיא לְפֹעַל – בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא – רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ וְכַוָּנָתוֹ בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁהֵם לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וְהוּא עַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת וְהַשְׁרָשַׁת מִדּוֹת טוֹבוֹת.

יום ראשון ז אדר שני ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: פרק לו. והנה . . . 90 ואפסי עוד.

אז מען געהט אין גאס דארף מען טראַכטען דברי תורה צי אין מחשבה צי אין דבור, דאָס וועגדט זיך, צי מען מעג ע״פ דין ריידען דאָרטען דברי תורה. אָבער אז ער געהט און איז ניט פארנומען אין דברי תורה, זאָגט איהם דער שטיין אויף וועמען ער טרעט: בולאך (גולם) וואָס טרעסטו אויף מיר? מיט וואָס ביסטו העכער פאר מיר?

תרגום

כַּאֲשֶׁר הוֹלְכִים בָּרְחוֹב – צָרִיךְ לְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אוֹ בְּמַחֲשָׁבָה אוֹ בְּדִבּוּר. הַדָּבָר תָּלוּי, אִם מֻתָּר, עַל פִּי דִּין, לְדַבֵּר שָׁם דִּבְרֵי תּוֹרָה. אַךְ אִם הוּא הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עָסוּק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה – מְטִיחָה בּוֹ הָאֶבֶן עָלֶיהָ הוּא דּוֹרֵךְ: גֹּלֶם! מַדּוּעַ אַתָּה דּוֹרֵךְ עָלַי? בַּמֶּה הִיא עֶלְיוֹנוּתְךָ עָלַי?

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום רביעי

שבת — ח אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תרומה, שביעי עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: פרק כח. ואפילו . . . ממש עמו.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל אריינגערופען א יונגערמאַן פון דעם מגיד׳ס תלמידים, און האָט איהם געזאָגט – מיט א ניגון, כדרכו – : ״איך האָב א מצוה פון ולמדתם אותם את בניכם, דו האָסט א מצוה פון זן ומפרנס בני ביתו, לאָמיר זיך בייטען: איך וועל דיר געבען דו זאָלסט קענען מקיים זיין דיין מצוה, און דו לערען מיט מיין זון – דאָס איז געווען דער מיטעלער רבי – און האָט איהם מבאר געווען סדר הלימוד: דאָס ערשטע לערענט מען אותיות א. ב . . . וואָס איז אן אלף – א פינטעלע פון אויבען, א פינטעלע פון אונטען, א קו באמצע – דאָס איז אן אלף. א קינד מוז וויסען, אז דער אלף פון תורה איז דער יוד פון אויבען דער יוד פון אונטען מיט דעם קו פון אמונה וואָס באהעפט זיי. נאָך א נוסחא איז דאָ: ״א יוד למעלה דאָס איז די נשמה, א איד למטה דאָס איז דער גוף, און א קו של יראת שמים באמצע״.

תרגום

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן זִמֵּן אֵלָיו פַּעַם אַבְרֵךְ מִתַּלְמִידֵי הַמַּגִּיד, וְאָמַר לוֹ – בְּנִגּוּן, כְּדַרְכּוֹ – ״עָלַי יֵשׁ מִצְוַת ״וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם״, עָלֶיךָ יֵשׁ מִצְוַת לָזוּן וּלְפַרְנֵס בְּנֵי בֵּיתוֹ, הָבָה נִתְחַלֵּף: אֲנִי אֶתֵּן לְךָ כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה שֶׁלְּךָ, וְאַתָּה לְמַד עִם בְּנִי – הָיָה זֶה אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי, – וּבֵאֵר לוֹ סֵדֶר הַלִּמּוּד: רֵאשִׁית לוֹמְדִים אוֹתִיּוֹת א־ב... מַהִי ״אָלֶף״? – נְקֻדָּה מִמַּעַל, נְקֻדָּה מִתַּחַת, קַו בָּאֶמְצַע – זוֹהִי ״אָלֶף״. יֶלֶד חַיָּב לָדַעַת, שֶׁהָ״אָלֶף״ שֶׁל תּוֹרָה הוּא הַ״יּוּד״ שֶׁמִּמַּעַל, הַ״יּוּד״ שֶׁמִּתַּחַת, עִם קַו הָאֶמּוּנָה שֶׁמְּחַבְּרָם״.

יֶשְׁנָהּ גִּרְסָה נוֹסֶפֶת: ״״יוּד״ לְמַעְלָה זוֹהִי הַנְּשָׁמָה, ״יְהוּדִי״ לְמַטָּה – זֶהוּ הַגּוּף, וְקַו שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם בָּאֶמְצַע״.

יום שני — ח אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויקרא, שני עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: והנה תכלית . . . מו במציאות.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: טוֹבָה פְּעֻלָּה אַחַת מֵאֶלֶף אֲנָחוֹת. אֱלֹקֵינוּ חַי, וְתוֹרָה וּמִצְוֹת נִצְחִיִּים הֵמָּה, עֲזֹב אֶת הָאֲנָחָה וּשְׁקֹד בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל וְיָחְנְךָ הָאֱלֹקִים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום חמישי

יום ראשון ט אדר א ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצוה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: פרק כט. אך . . . לו וגסותן.

אז מען געהט אין גאס און מען טראַכט משניות תניא, און מ'זיצט אין קראָם (סטאָר) מיט א חומש, א תהלים, איז איצט איז דאָס טייערער, ווי אין דער צייט, ווען אין גאס (סטריט) איז געווען ליכטיג באור תורה. מ'טאָר ניט געהן אין גאס אליבא רקניא, מען דארף האָבען תורה, מיט וואָס צו געהן אין גאס.

תרגום

כְּשֶׁהוֹלְכִים בָּרְחוֹב וְחוֹשְׁבִים מִשְׁנָיוֹת, תַּנְיָא, וְיוֹשְׁבִים בַּחֲנוּת עִם חֻמָּשׁ, תְּהִלִּים, הֲרֵי עַתָּה זֶה יָקָר יוֹתֵר מִכְּפִי שֶׁהָיָה בִּזְמַן שֶׁהָרְחוֹב הָיָה מוּאָר בְּאוֹר תּוֹרָה. אָסוּר לְהַלֵּךְ בָּרְחוֹב "עַל לֵב רֵיקָן". יֵשׁ לְהִצְטַיֵּד בְּתוֹרָה, עִמָּהּ יִתְהַלְּכוּ בָּרְחוֹב.

יום שלישי ט אדר שני ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקרא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: ולזה נתן . . . מו מהאר"י ז"ל.

בְּבִרְכַּת בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת אוֹמְרִים עַל כֹּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ – הַכָּ"ף בְּחוֹלָם וְלֹא בְּקָמַץ.
גֹּדֶל הַתְּשׁוּקָה לְהִתְקַשְּׁרוּת, יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ רַק כַּאֲשֶׁר יִלְמֹד מַאֲמָרֵי הַחֲסִידוּת שֶׁאוֹמֵר הָרַב וְכוֹתֵב, כִּי בִּרְאִיַּת פָּנִים בִּלְבַד לֹא סַגִּי [=דַּי].

יום שישי

יום שני י אדר א ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצוה, שני עם פירש"י.
תהלים: נה־נט.
תניא: והסיבה . . . לו בשר אדם.

בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן קוֹדֶם מַיִם אַחֲרוֹנִים אוֹמְרִים עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל, לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת, אֲבָרְכָה, זֶה חֵלֶק.
בְּיוֹם שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ תַּחֲנוּן: שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב, לִבְנֵי קֹרַח, אֲבָרְכָה, זֶה חֵלֶק.
אַחַר מַיִם אַחֲרוֹנִים וַיְדַבֵּר אֵלַי.

יום רביעי י אדר שני ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקרא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: נה־נט.
תניא: וגם כבר . . . 92 מחייהו כו'.

טרם הנסיעה ממקום מדורו יסדר א חסידישען פארבריינגען, ויקבל ברכת הפרידה מחבריו הטובים, וכמאמר הידוע: חסידים זעגענען זיך ניט, ווייל מען פאָהרט זיך קיינמאל ניט פאַנאַנדער, וואו מ'איז – איז מען איין משפחה.

תרגום

טֶרֶם הַנְּסִיעָה מִמְּקוֹם מְדוֹרוֹ יְסַדֵּר הִתְוַעֲדוּת חֲסִידִית, וִיקַבֵּל בִּרְכַּת הַפְּרֵדָה מֵחֲבֵרָיו הַטּוֹבִים, וּכְמַאֲמָר הַיָּדוּעַ: חֲסִידִים לֹא נִפְרָדִים, כִּי לְעוֹלָם אֵינָם נוֹסְעִים [=מִתְרַחֲקִים] אִישׁ מֵרֵעֵהוּ. הֵיכָן שֶׁנִּמְצָאִים – אָנוּ מִשְׁפָּחָה אַחַת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת קודש

יום שלישי — יא אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצוה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: ס־סה.
תניא: וכמאמר הלל . . . לו האדם עצמו.

יָדוּעַ וּמְקֻבָּל בְּעִנְיַן הַכַּוָּנוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה, אֲשֶׁר אֵלּוּ שֶׁאֵין דַּעְתָּם יָפָה לְכַוֵּן, מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הַיְדִיעָה אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּכֹחָם לִזְכֹּר כַּוָּנוֹת הַפְּרָטִיּוֹת בְּעֵת הַתְּפִלָּה, מַסְפִּיק שֶׁיְּכַוְּנוּ כַּוָּנָה כְּלָלִית: לִהְיוֹת תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ עִם כָּל הַכַּוָּנוֹת הַמְבֹאָרוֹת בְּסִפְרֵי קַבָּלָה.

יום חמישי — יא אדר שני — ה'תש"ג

תַּעֲנִית אֶסְתֵּר מֻקְדָּם. סְלִיחוֹת, אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל.

שיעורים. חומש: ויקרא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: ס־סה.
תניא: רק שאח"כ . . . ארצך וגו'.

חֲסִידוּת כּוֹלֶלֶת שְׁנֵי עִנְיָנִים עִקָּרִים: א) הֲבָנַת כָּל הֲלָכָה בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ הָעַצְמִי בְּרוּחָנִיּוּת, הֵינוּ בִּסְפִירוֹת וּמַדְרֵגוֹת בְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם לְפִי עִנְיָנוֹ כַּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, ב) הֲבָנַת עִנְיַן כָּל הֲלָכָה בָּעֲבוֹדָה, הֵינוּ שֶׁהֲגַם שֶׁהִיא חָכְמָה וְשֵׂכֶל אֱלֹקִי וְדִין הַתּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם צָרִיךְ לִמְצֹא בָּזֶה עִנְיָן בָּעֲבוֹדָה בְּהַנְהָגַת הָאָדָם בְּחַיֵּי עוֹלָם זֶה.

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר דוד שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו, בו מבשר טוב אשר סו"ס נתקבל השי"ס לזכותו ולזכות הרבים הלומדים בשעוריו, ויה"ר מהשי"ת אשר יגדל גבולו בתלמידים מקשיבים ויקויים בהם ג"כ תכלית המבוקש ע"פ מרז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה.

ובהמשך לזה באתי בהצעתי במה שכבר דברתי בכ"מ ות"ל שעלתה בידי, להנהיג בכל מקום לימוד ברבים שיעור עכ"פ של איזה רגעים דהלכות המצויות הנוגעים למעשה בחיי היום יומים, ויש לקחת זה אם מס' דרך החיים לבעל המחבר ספר חוות דעת או מקיצור שו"ע וכיו"ב. ולהדרים באה"ק ת"ו הרי בודאי ישנם ג"כ לקוטים מהלכות הנוהגים בארץ בזמן הזה. וגודל הנחיצות בזה אינו דורש ביאור, והרי סו"ס הרי זה כל האדם את האלקים ירא ואת מצותיו שמור.

בברכה להצלחה ולהשפעה טובה בקהלתו וסביבתו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

יום ראשון ה' אדר

האם אדם יכול להזיק לעצמו?

הלכות שלוחין ושותפין פרק ח, הלכה ז: חָלָה אֶחָד מֵהֶן וְנִתְרַפֵּא – נִתְרַפֵּא מִן הָאֶמְצַע; וְאִם חָלָה בִּפְשִׁיעָה, כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ בַּשֶּׁלֶג, אוֹ בַּחַמָּה בִּימֵי הַחֹם, עַד שֶׁחָלָה, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה – הֲרֵי זֶה מִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ.

בגמרא הובאו על כך דברי רבי חנינא "הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים (קור וחום)". ומשמע שדברים אלו נתונים לבחירת האדם והוא יכול להזיק לעצמו אף אם לא נגזר עליו משמים.

וכן נראה מדברי התוספות (ב"ב קמד, ב ד"ה הכל) "אבל ודאי אם רוצה לאבד עצמו יכול לאבד עצמו אע"פ שלא נגזר עליו כלום".

ובזה מבואר מה שאמרו חז"ל (שבת לב, א) "לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה". ולכאורה, אם נגזר עליו משמים שינזק, הדבר יארע בלאו־הכי, אף אם לא יעמוד במקום הסכנה אלא שאם יעמוד במקום סכנה הוא עלול להינזק אף אם לא נגזר עליו (ראה תוס' כתובות ל, א ד"ה הכל בידי שמים).

אך יש שיטה אחרת בעניין, לפיה אין לאדם אפשרות כלל להזיק לעצמו אם הדבר לא נגזר עליו משמים. ומכל־מקום אסור לסכן את עצמו משום שאולי אכן נגזרה עליו מיתה, ואף שבלאו־הכי הגזירה היתה מתקיימת, אסור לו לבצע אותה בעצמו. וכשם שההורג את חברו נהרג למרות שלא היה מצליח לבצע את זממו אם לא נגזר על כך משמים, נענש על מעשהו הרע מכל־מקום (ראה קובץ הערות ביאורי אגדות ז, ד).

כלומר: לשיטה זו, ביחס לתוצאה אכן אין משמעות לעמידת האדם במקום סכנה, כי בלאו־הכי לא יארע דבר אם לא נגזר על כך מראש, ומכל מקום אסור לעמוד שם כדי שלא תתייחס המיתה אליו וייענש על כך.

ואילו הרבי נוקט כך: הכל נגזר משמים, אך כדי להינצל ממצב של סכנה נדרשות זכויות גדולות יותר ולכן אסור לאדם לעמוד במקום סכנה, כי יתכן ואין בידו די זכויות כדי להינצל מהסכנה וינזק, אע"פ שאם לא היה מסתכן, לא היה ניזוק, כי אמנם כל נזק הוא רק מחמת גזירת שמים, מכל־מקום האדם יכול לגרום לנזק על ידי מעשיו, כי זו עצמה גזירת שמים שאם ישהה במקום סכנה יינזק (לקו"ש ל, עמ' 297).

יום שני ו' אדר

ירושת הבכור בעבד

הלכות עבדים פרק ב, הלכה יב: אָדוֹן שֶׁמֵּת – אִם הִנִּיחַ בֵּן זָכָר – הֲרֵי הָעֶבֶד עוֹבֵד אֶת הַבֵּן... אֲבָל אִם לֹא הִנִּיחַ בֵּן זָכָר... אֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבַּת וְלֹא אֶת הָאָח; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין.

אדון שמת והניח שני בנים — האם הבכור נוטל בעבד 'פי שנים' (לדוגמא: עובד את הבן הבכור שני ימים ואת הבן השני יום אחד)?

לדעת ה'מנחת חינוך' (מצוה מב), אין הבכור נוטל בו 'פי שנים', כי הבכור נוטל 'פי שנים' מדין ירושה ("והיה ביום הנחילו את בניו... לתת לו פי שנים") ועבד עברי אינו בתורת ירושה שהרי אם אין לאדון בן אין העבד עובד את שאר היורשים, ועובד את הבן לא מטעם ירושה אלא מגזירת הכתוב ואין בו דין בכורה.

ויש סוברים (אור שמח הל' נחלות פ"ב ה"א, זרע אברהם סי' כג אות י) שהעבד עובד את הבן מדין ירושה וממילא הבכור נוטל 'פי שנים'. וראיה לכך מדברי הגמרא (נזיר ל, ב)לענין נזיר שהפריש מעות לקרבנותיו ומת, שה"בן מגלח על נזירות אביו", היינו שאם בניו נזירים, הרי הם יכולים להביא קרבנותיהם מהמעות שהפריש אביהם. ומשמע מדברי רבא (שם) שהבן הבכור נוטל 'פי שנים' מהמעות שהפריש אביהם, כי אף ששאר היורשים אינם מביאים קרבנותיהם ממעות אלו, לא נסתלק מהבנים דין ירושה אלא רק נשתנה סדר הירושה. וכך גם עבד עברי עובד את הבן בתורת ירושה, ומה שאינו עובד את שאר היורשים הרי זה משום שנשתנה סדר הירושה, אבל לא נסתלק מהבנים דין ירושה, ולכן הבכור נוטל בו פי שנים.

ולדעת ה'אבני נזר' (חו"מ סו"ס מט) אין הבכור נוטל בעבד עברי פי שנים, מטעם אחר:

לדעת חכמים (ב"ב קכד, א), חלק הבכורה נקרא 'מתנה' (שהאב נותן לבנו כמתנה – "לתת לו פי שנים"), וכיון שאי אפשר למכור עבד עברי או לתת אותו (להלן פ"ד ה"י), אין הבכור נוטל בו 'פי שנים'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי ז' אדר ~

מדוע צריכים לקיים את הצוואה?

הלכות עבדים פרק ו, הלכה ד: מִי שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ וְאָמַר: 'פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אַל יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהּ יוֹרְשִׁים' – הֲרֵי זוֹ שִׁפְחָה כְּשֶׁהָיְתָה; וְאָסוּר לַיּוֹרְשִׁים לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוָה לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת... צִוָּה וְאָמַר: 'שַׁחְרְרוּהָ', כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחְרֵר אוֹתָהּ.

יש מפרשים שמצוה לקיים את דברי המת משום גמילות חסד, כי יש למת נחת רוח כשמתקיים רצונו (שו"ת שואל ומשיב תליתאה ב, סי' קפג).

ולפי זה נראה כי המצוה היא בכל ענין הנוגע למת ולאו דווקא בממון הירושה, ואכן מצאנו שמצוה לקיים את רצונו להיקבר במקום מסוים (ראה שו"ע אדה"ז סי' תקכו סי"ח) או לשמוע בקולו כשציווה שלא להספיד אותו (סמ"ע חו"מ סי' רנג סק"ט).

אך יש אומרים שהחובה לקיים את בקשת הנפטר היא רק לגבי מה שיינשה בממונו, ויסודה כעין מצות נחלות שעניינה להעביר את ממון המת לראוי לכך שהם היורשים, וכן ראוי שממונו יעבור למי שהביע את רצונו בחייו שיעבור אליו, אע"פ שאינו מהיורשים (תשב"ץ ב, נג, וראה שדי חמד כללים מערכת המ"ם, סי' ריט).

ועל מי מוטלת המצוה? יש אומרים שחלה רק על היורשים שקיבלו ממנו את הממון וחובה עליהם לקיים את רצונו בממון זה, ולכן אם הם קטנים שאינם בני מצוות, אין לאחרים לקיים זאת מממונם (ר"ן גיטין יג, א).

אך יש סוברים שהמצוה מוטלת על כל מי שביכולתו לעשות זאת, ולכן אם כספי הירושה נמצאים תחת יד אדם אחר, עליו לקיים בהם את רצון המת אף אם היורשים אינם מחויבים או אינם מעוניינים לקיים את המצוה (ראה תשב"ץ שם, דברי יציב חו"מ סי' כח, ה).

ועל פי דרכים אלו יש לבאר את דברי הרמב"ם כאן שאם צווה על היורשים לשחרר את השפחה, יש לכפות עליהם לקיים זאת: לדעת הסוברים שהמצוה מוטלת על היורשים, הכפייה היא מדין "כופים על המצוות" כדי שיקיימו את המוטל עליהם, אולם לשיטת רש"י (כתובות צא, ב) אין סמכות ביד בית דין לכפות קיום מצוה מדרבנן (והרי המצוה לקיים דברי המת היא מדרבנן), ולשיטתו יש לפרש שהכפייה היא מצד חיובו של הכופה בעצמו (ולא להכריח את היורש לקיים את מצוותו שלו), שאף עליו מוטל, בתוך כל אחד מישראל, לדאוג לקיום צוואת המת בכל דרך שביכולתו (מגיני שלמה כתובות פו, א).

~ יום רביעי ח' אדר ~

שחרור לחצאין

הלכות עבדים פרק ז, הלכה ה: הַכּוֹתֵב לְשִׁפְחָתוֹ הַמְעֻבֶּרֶת: 'הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין, וּוְלָדֵךְ עֶבֶד' – דְּבָרָיו קַיָּמִין. 'הֲרֵי אַתְּ שִׁפְחָה, וּוְלָדֵךְ בֶּן חוֹרִין' – לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁמְּשַׁחְרֵר חֶצְיָהּ.

והקשה הראב"ד:

בסוף ההלכה כתב הרמב"ם שהאומר "הרי את שפחה וולדך בן חורין לא אמר כלום", כי 'עובר ירך אמו' ונחשבים כגוף אחד ואי אפשר לשחרר חצי עבד בלבד. ואם כן, איך כתב בתחילת ההלכה שהכותב "הרי את בת חורין וולדך עבד דבריו קיימין", והרי השפחה וולדה נחשבים כגוף אחד ואי אפשר לשחרר חצי הגוף בלבד?

ותירץ ב'מרחשת' (ח"ב סי' לח, ג):

לדעת הרמב"ם 'עובר לאו ירך אמו', והכותב לשפחתו 'הרי את בת חורין וולדך עבד' דבריו קיימים משום שאין זה שחרור לחצאין כי הם שני גופים.

אמנם, מדברי הגמרא (ב"ק עח, ב לענין תשלומי ארבעה וחמשה בגנב ומכר בהמה מעוברת) משמע שגם למאן דאמר 'עובר לאו ירך אמו' יש מקום לומר שעובר בהמה נחשב כגוף אחד כשהוא מחובר לאמו. אך זהו רק בבהמה שהקשר בין האם והוולד הוא בהיותם נחשבים כגוש בשר אחד, מה שאין כן בשפחה וולדה לענין חלות העבדות, וכשכותב לה 'הרי את בת חורין וולדך עבד', אם 'עובר לאו ירך אמו' הרי הם כשני גופים נפרדים ושחרורה אינו לחצאין, והוולד המחובר אליה הוא כחתיכת בשר הדבוק בה.

וכל זה במשחרר את השפחה ומשייר את וולדה, אבל המשחרר את הוולד ומשייר את האם, כיון שהוולד אין לו כל חיות וקיום בלי אמו הרי זה 'שיור' ושחרור הוולד הוא חלקי, ולכן פסק הרמב"ם – "לא אמר כלום, שזה כמי ששחרר חציה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי ט' אדר ~

תשלום על חפץ העומד להתייקר

הלכות שכירות פרק ג, הלכה ג: הַפַּבָּל שֶׁשִּׁבֵּר חָבִית שֶׁל יַיִן לְחֶנְוָנִי, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה בְּיוֹם הַשּׁוּק אַרְבָּעָה, וּכְשֶׁאָר הַיָּמִים שְׁלֹשָׁה – אִם הֶחֱזִירוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק, חַיָּבִין לְהַחְזִיר חָבִית שֶׁל יַיִן אוֹ יְשַׁלְּמוּ לוֹ אַרְבָּעָה; וְהוּא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ יַיִן לִמְכֹּר בְּיוֹם הַשּׁוּק; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ יַיִן, מַחֲזִירִין לוֹ שְׁלֹשָׁה.

מבואר מדברי הרמב"ם כי המזיק חייב לשלם לא רק את שווי החפץ בשעת הנזק אלא אף את הרווח שהיה הניזק עשוי להרוויח ממנו. ולכן, למרות ששווי החבית הוא שלושה דינרים, מאחר והחנווני היה מוכרה ביום השוק בארבעה, צריך המזיק לשלם לו גם את רווח הדינר שנמנע ממנו כתוצאה מהשבירה.

ויש להבין:

הרי "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", והגוזל חפץ ולאחר מכן מחירו עלה והחפץ נשבר ברשותו או אבד – משלם כשוויו בעת הגזלה, אע"פ שלולא הגזילה היה ביד הבעלים חפץ השווה יותר. ומדוע כאן עליו לשלם את הסכום שהיו הבעלים מרוויחים אילו היה החפץ נשאר בידם?

ומבאר ה'קצות החושן' (סי' שד סק"א):

מאחר והדבר קבוע וידוע מראש שביום השוק נמכרת חבית בארבעה דינרים, נמצא שמלכתחילה יש ביד הבעלים חפץ הראוי להפיק ממנו ארבעה דינרים ולכן על המזיק לשלם סכום זה. אולם שינוי המחיר לא היה עומד לקרות מלכתחילה אלא התחדש לאחר מכן, ולכן אין לראותו כגלום בחפץ מלכתחילה, לפני ההתייקרות.

ולפי זה, אם נקבעה מראש עליית מחירים שתיכנס לתוקפה בזמן מסוים – המזיק חפץ אפילו קודם מועד עליית המחיר, יצטרך לשלם בהתאם לתעריף הגבוה.

אולם לדעת ה'נתיבות המשפט' (שם סק"ב) לעולם אין המזיק משלם את השווי העתידי של החפץ, אף אם הוא צפוי מראש, ובהלכה זו החיוב אינו מדין מזיק אלא דין מיוחד בפועל (ולכן נאמרה הלכה זו לגבי סבל ששבר חבית לחנווני, היינו שנשכר להובלת החבית ונשברה כתוצאה מרשלנות), כי מאחר ובעל הבית שכר אותו להעביר חבית כדי למוכרה ביום השוק, שעבד עצמו והתחייב לשלם את הרווח שיימנע מבעל הבית כתוצאה מאי קיום חובתו כראוי. אולם מזיק שאינו משועבד לבעל הבית, אינו חייב לשלם אלא את שווי החפץ בעת השבירה ולא את הרווח העתידי.

~ יום שישי י' אדר ~

בית שהשוכר יצא ממנו בתוך זמן השכירות

הלכות שכירות פרק ה, הלכה ה: מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁהַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַד זְמַן קָצוּב, וְרָצָה הַשּׂוֹכֵר לְהַשְׁכִּיר הַבַּיִת לְאַחֵר עַד סוֹף זְמַנּוֹ – מַשְׁכִּיר... וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה וְאָמַר, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ לְאַחֵר... וְלֹא יֵרָאֶה לִי שֶׁזֶּה דִּין אֱמֶת.

הרמ"א (חו"מ סי' שטז ס"א) הביא מה'מרדכי' (ב"ב סי' תקכט) שאם השוכר רוצה לצאת באמצע הזמן ולשלם למשכיר תמורת כל זמן השכירות, יכול המשכיר להשכירו לשוכר אחר כי "ביתא מיתבא יתיב" (בית המיושב בבני אדם מתקיים יותר, כי הגרים בו דואגים לתיקונו).

וכתב הסמ"ע (שם סק"ג) בשם ה'מרדכי' שאם המשכיר כבר קיבל מהשוכר הראשון את כל דמי השכירות, אינו צריך להחזיר לו תמורת הזמן שלא גר בבית, ורק אם עדיין לא קיבל הכל, מנכה לו מדמי השכירות את מה שמקבל מהשוכר השני.

ותמה ה'קצות החשן' (שם סק"ב):

מדוע כאשר המשכיר מקבל את דמי השכירות מהשוכר השני אינו מחזיר לשוכר הראשון את דמי השכירות לתקופה שלא גר בבית, הרי בזמן זה הבית קנוי לשוכר ו"איך הוא עושה סחורה בפרתו של חבירו", ולמה יקבל המשכיר כפל שכירות?

וביאר: כוונת ה'מרדכי' היא רק שיכול המשכיר להעביר את הבית לדייר אחר כאשר השוכר יצא ממנו בתוך תקופת השכירות, ואין השוכר יכול למנוע זאת אף שכבר שילם את כל דמי השכירות, כי לטובת תיקון הבית עדיף שיהיה מיושב בדיירים. ויכול להעבירו ללא תמורה, אבל אם יקבל מהדייר דמי שכירות, חייב להחזיר לשוכר הראשון את דמי השכירות ששילם.

והוסיף ה'ברית אברהם' (חו"מ סי' לד, והביאו ה'פתחי תשובה' חו"מ שם): גם לדעת הסוברים ("ויש מי שהורה", וכן דעת הראב"ד) שאין השוכר רשאי להשכיר שמא השוכר השני יהרוס את הבית, מכל־מקום אם המשכיר עצמו ישכירו לשוכר שני – דמי השכירות ניתנים לשוכר הראשון.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש י"א אדר ~

השקאה משמים

הלכות שכירות פרק ט, הלכה ו: שְׂכָרָם לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה, וּבָא הַמָּטָר וְהִשְׁקָה – אֵין לָהֶם אֶלָּא מַה שֶּׁעָשׂוּ; בָּא הַנָּהָר וְהִשְׁקָה – נוֹתֵן לָהֶן כָּל שְׂכָרָן; מִן הַשָּׁמַיִם נִסְתַּיְּעוּ.

ויש להבין: מהו טעם החילוק בין גשם שהשקה את השדה לנהר שהשקה?

ופירש רש"י (ב"מ עז, א) כי בעל הבית המכיר את שדהו יודע כי לעיתים הנהר עולה ומשקה אותה, ולכן היה עליו להודיע זאת לפועלים מראש, אך על ירידת המטר מן השמים לא היה צריך לדעת יותר מהם ולכן אינו צריך להפסיד ולשלם על עבודה שלא נעשתה.

אך הרמב"ם מבאר, שכאשר השקה המטר את השדה, הפועלים מקבלים את כל שכרם כי "מן השמים נסתייעו". ולפי זה יש להבין: מדוע לא נאמר כן גם כשעלה הנהר?

והביאור:

כאשר הגשם השקה את השדה, הפועלים לא עבדו כלל ולכן אין צריך לשלם להם, אך הנהר לא הגיע עד השדה אלא רק התקרב אליה, והפועלים המשיכו להביא את המים עד השדה, ולכן נוטלים את כל שכרם (מגיד משנה, ע"פ הראב"ד).

ויש שביארו: כאשר הנהר השקה את השדה, התקיימה בכך מחשבתו של בעל הבית ששכר את הפועלים כדי להשקותה מנהר זה ולכן עליו לשלם להם כפי שסוכם למרות שלא עבדו, כי מייחסים זאת לסיוע שניתן להם משמים, אך כאשר המטר השקה את השדה, לא התקיימה כלל מטרתו של בעל הבית בשכירות הפועלים ולכן אינו צריך לשלם להם (אור שמח).

ויש שביארו: כאשר הנהר עלה והשקה, הרי זה דבר שאינו רגיל כלל ולכן מייחסים זאת לעזרה משמיים שניתנה לפועלים כדי שהמלאכה תיעשה ללא טרחא מצידם, אך כשירד מטר הרי זה דבר טבעי ואינו בגדר סיוע מיוחד מהשמים. ומאחר ובעל הבית לא נזקק לעבודתם, אינו צריך לשלם להם (מרכבת המשנה).

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מבדר"ח אדר, ומה שהעיר בענין המלאך הממונה על הריון דבגמרא איתא דלילה שמו, ובשם המגיד מקאזניץ שזהו שם תכ"ה, ומפרש שזהו ע"פ דעת תוס' הרא"ש בנדה ט"ז ע"ב דהקב"ה נותן לאשה הריון ואח"כ מתעסק בה המלאך.

הנה לכאורה אם רוצה לחלק ולפרש דהשם תכ"ה אינו מלאך אלא קאי על הקב"ה בעצמו מבלי התלבשות במלאך, הרי גם אליבא דתוס' יש לומר כן, כי פשיטא אשר כל דבר ודבר בא מהקב"ה, ובמילא יש לזה שייכות מאיזה שם, אף שאח"כ נמסר למלאך.

במ"ש במכתבו בענין התועדות בחג הפורים הבע"ל, הנה ע"ד הרגיל תתחיל ההתועדות בביהכ"נ לאחר שעה השמינית ערב, ומובן אשר ע"פ פסק רז"ל ודרשתם עה"פ את המשכן כמשפטו, הנה אותו שבדרום ינתן בדרום (ירושלמי שבת פי"ב ה"ג).

בכבוד ובברכת פורים שמח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ה' אדר ~

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

~ נקודות משיחות קודש ~

'שלוחין ושותפין' בפנימיות העניינים מלמד על כל יהודי שהוא שלוחו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ועל ידי שממלא שליחותו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית.

ומכיון ש"שלוחו של אדם כמותו", חייבת להיות מציאותו של השליח דומה למשלח - "מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית". ולכן יכולה שליחות זו להעשות רק על ידי יהודי שנשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש". ועניין השליחות הוא מצד עצם מציאותו של יהודי, ועל־ידי העבודה נעשה גם שותף לקב"ה.

שהרי ידוע המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה .. בתחילה יראה ואח"כ שקטה .. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר את העולם לתוהו ובוהו" וא"כ מובן בפשטות שבעבודתו של יהודי נעשה הוא שותף לקב"ה במעשה בראשית, ובזכותו אין הקב"ה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו, ולא עוד אלא שפועל עילוי גדול יותר בעולם, על־דרך שטר שיצא עליו ערעור ונתקיים בבית־דין שיש לו תוקף גדול יותר משטר שלא יצא עליו ערעור מעולם, כך גם העולם הזה אחר שישראל מקיימים בו תורה ומצוות ומתקיים בזכותם.

והחידוש שבהלכה זו שלא רק שיהודי נעשה שותף להקב"ה, ובסיום וגמר העבודה - לעתיד־לבוא מתחלק הרווח והשכר בין הקב"ה ובני ישראל אלא שכבר בתחילת העבודה נותן הקב"ה שכר עמלו ומזונו לכל אחד ואחד מישראל כדי לאפשר לו את מילוי השליחות. ולא רק שנותן לו שכר מזונו שבזה יש תועלת גם לבעל הבית כי לולי זה לא יוכל להמשיך ולעבוד, אלא גם נותן לו תיכף ומיד "שכר עמלו" מלבד השכר שיקבל כשותף מיד בסיום וגמר העבודה.

ובמכל־שכן וקל־וחומר אם מזונו צריך ליתן לו יותר מסעודת שלמה המלך בשעתו (משנה בבא מציעא, ריש פרק ז.) הרי ששכר עמלו על־אחת־כמה־וכמה, ומזה יכולים רק לשער מהו השכר והריוח שלעתיד־לבוא יקבל כל יהודי על עבודתו.

ויש להוסיף על פי המבואר ב'עץ חיים' (בתחילתו) שסיבת בריאת העולמות הוא בכדי שיתגלו שלימות כוחותיו ופעולותיו כו' והגם שגם קודם בריאת העולם והבאתם לידי פועל היו כוחותיו בשלימות, שהרי למעלה אין כח חסר פועל, בכל זאת רצונו של הקב"ה שיבואו כוחותיו גם לידי פועל, בעולם הזה. ועניין זה משתקף בהלכה הנ"ל כי תפקיד התרנגולים להוציא לידי פועל את האפרוחים שבביצים. ועל־דרך־זה גם עגלים וסייחים וכן חמור המובא בהמשך ההלכה שהם העבודה עם נפש הבהמית - "חמור שונאך".

ובאופן אחר קצת:

עבודתם של ישראל היא לגלות את האור האלוקי שנמצא בעולם בהעלם, ועבודה זו ניתנה לבעל התרנגולים שפעולתם היא לחמם את הביצים עד שיתבקעו ויצאו מהם אפרוחים, ועניינו בעבודה שעל ידי החום והקדושה מגלים את הניצוץ האלוקי שבהעלם בענייני העולם. עד שמגדלין את האפרוחים ונעשים בעצמם תרנגולים, היינו שהוא עצמו מפיץ חום של קדושה. ומרומז בזה שתפקידו של התרנגול לעורר יהודי לקום משנתו לשרת את קונו.

ההוראה הנלמדת מהלכה זו שיהודי יכול להיות סמוך ובטוח שלא זו בלבד שלעתיד־לבוא יהיה "הריוח ביניהם" בסיום העבודה אלא שכבר בתחילת העבודה "צריך (הקב"ה) להעלות שכר מזונו ועמלו" כדי שיוכל לעבוד את ה' במנוחה מתוך שמחה וטוב לבב. ובפרט שמדובר בכל יהודי אפילו בפשוט שבפשוטים כבעל התרנגולים או רועה שמגדל עגלים וסייחים שגם להם מספק הקב"ה שכר מזונו ועמלו כדי שיוכל לעבוד את ה' כדבעי.

(על פי 'יין מלכות' ספר קנין סימן כ
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא". ונשלמו ההלכות.

א. הַנּוֹתֵן[2] בֵּיצִים לְבַעַל הַתַּרְנְגוֹלִים לְהוֹשִׁיב הַתַּרְנְגוֹלִים עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ הָאֶפְרוֹחִים, וִיגַדֵּל אוֹתָן בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִים, וְיִהְיֶה הָרֶוַח בֵּינֵיהֶם[3] - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[4]. וְכֵן[5] הַשָּׂם[6] עֲגָלִים וּסְיָחִים עַל הָרוֹעֶה לִהְיוֹת מִתְעַסֵּק בָּהֶן שֶׁיַּגְדִּילוּ, וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע - חַיָּב לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ בְּכָל יוֹם[7] כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וּמְגַדֵּל[8] אוֹתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ הָעֲגָלִים בְּנֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים[9], וְהַחֲמוֹר עַד שֶׁתְּהֵא

מוקדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טוֹעֶנֶת[10]. וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה[11]. וְכֵן[12] הַשָּׁם בְּהֵמָה עַל הַמְּפַטֵּם לִהְיוֹת מְפַטֵּם אוֹתָהּ[13], וְהַשָּׁכָר לָאֶמְצַע[14] - צָרִיךְ לִתֵּן עֲמָלוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וְאִם[15] אָמַר לוֹ: חֲרֵי הָרֹאשׁ וְהָאַלְיָה[16] שֶׁלְּךָ בַּעֲמָלְךָ יָתֵר עַל מַחֲצִית הַשָּׁכָר - מֻתָּר[17]. הָיוּ לַמְּפַטֵּם בְּהֵמוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁמְּפַטֵּם אוֹתָם עִם זוֹ הַשּׁוּמָה אֶצְלוֹ, וְכֵן[18] אִם הָיוּ לוֹ עֲגָלִים וּסְיָחִין אֲחֵרִים אוֹ בֵּיצִים אֲחֵרוֹת[19] שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מִתְעַסֵּק בְּשֶׁלּוֹ וּבְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ לֹא הֶעֱלָה לוֹ אֶלָּא דָּבָר מוּעָט[20] בְּכָל יְמֵי הַשִּׁתָּפוּת[21] הַזֹּאת - דַּיּוֹ, וְחוֹלֵק בַּשָּׂכָר בְּשָׁוֶה. וְאִם[22] הָיָה[23] אֲרִיסוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מְטַפֵּל בְּשֶׁלּוֹ[24] וּבְשֶׁל בַּעַל הַשָּׂדוֹת - אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ כְּלוּם[25].

2) בבא מציעא סח. במשנה. 3) ראה רש"י שם דיבור המתחיל אין מושיבין ויש כאן חשש של אבק ריבית, כנ"ל פרק ו הלכה ב. 4) בכתב־יד תימן במקום "שכר עמלו ומזונו" - "שכרו כפועל בטל". וכן בדפוס רומי. ובכ"י אברבנאל: "שכרו כפועל" ודלא כמו שכתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא אם כן, שכיוון שבהתחלת המשנה נאמר: "כפועל" וכאן נאמר "עמלו" אינו צריך לתת לו כפועל ממש, לפי שאינו צריך להקדיש אלא חלק קטן מזמנו לעבודה זו. 5) המשך המשנה שם. 6) ששמים את שוויים באותו הזמן, לחלק את הריווח לאמצע אחרי תקופת־מה של גידול. 7) ראה למעלה פרק ו הלכה ב. 8) סוף המשנה שם. 9) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה שם "עד שיהו משולשין", וראה פירוש המשניות שם. ורש"י שם פירש באופן אחר. 10) "והוא שתוכל לשאת משא" (פירוש המשניות שם). 11) ["מפני שנשתתפו סתם" (להלן הלכה ד) וראה למעלה פרק ד הלכה ד: "היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה [המשותפת ביניהם] - יש לכל אחד מהם לעכב שלא יחלקו עד שתימכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה"]. 12) יוצא מתוך הדין־ודברים של רב ושמואל. ומתוך העובדא של רבי אלעזר מהגרוניא (בבא מציעא סט.). 13) שזהו תפקידו של המפטם. 14) כלומר, השכר וההפסד, שניהם לאמצע, היינו מחצה מלוה ומחצה פיקדון. 15) מימרא של רב והעובדא של רבי אלעזר (שם). 16) בכתב־יד תימן: "או האלייה". וכן פירש הלחם משנה למעלה פרק ו הלכה ב. 17) שכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו בחלקו של חבירו - אין כאן משום אבק ריבית. 18) לפי מסקנת הגמרא על הסתירה שבין שתי המימרות של רב. וכן יוצא קצת מסוף העובדא של רבי אלעזר, וראה הגהות מיימוני. 19) בגמרא הזכירו רק בעגלים, ומזה למד רבינו לביצים. ומשמע קצת מכאן, ש"עסק אחר" שהזכיר רבינו למעלה (פרק ו הלכה ב), היינו, מאותו המין, החוסך לו טירחה יתירה, שבין כך עוסק בפעולה זו, אבל לא סתם עסק שיש לו. 20) והיינו, כמו שיוצא מתוך הסוגיא שם: "מותר שליש", ראה למעלה פרק ו הלכה ב, ועיין בראב"ד.

21) כלומר, העסק שביניהם. וכן קוראו רבינו למעלה שם: "שבכל יום ויום מימי השותפות" (לחם משנה). 22) שם בסוף הסוגייה, במעשה של רבי אלעזר מהגרוניא. 23) המתעסק. 24) בחלק שיש לו כשותף בבהמה. 25) "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה שם, מהגמרא שם.

ב. הַשָּׁם עֲגָלִים אוֹ סְיָחִין אוֹ הוֹשִׁיב תַּרְנְגוֹלִים אוֹ שָׁם בְּהֵמָה עַל הַפַּטָּם לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא הֶעֱלָה לוֹ שָׂכָר - חֲרֵי דִינוֹ כְּדִין הָעֵסֶק שֶׁל מָעוֹת: רוֹאִין בְּכַמָּה שָׁמִין הַבְּהֵמוֹת אוֹ הַבֵּיצִים, וְכַמָּה הִרְוִיחוּ, וְנוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַשָּׂכָר; וְאִם הִפְסִידוּ - מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ הַהֶפְסֵד[26].

26) כמבואר למעלה שם הלכה ג.

ג. שָׁמִין[27] פָּרָה וַחֲמוֹר וְכָל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת[28] וְלֶאֱכֹל, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מִתְעַסֵּק[30], חֲרֵי יֵשׁ לוֹ רֶוַח אַחֵר לְעַצְמוֹ בַּעֲבוֹדַת הַבְּהֵמוֹת, שֶׁחֲרֵי שׁוֹכֵר[31] אוֹתָהּ אוֹ עוֹבֵד בָּהּ וְנֶהֱנֶה בִּשְׂכָרָהּ וּבַעֲבוֹדָתָהּ. וְאֵין[32] שָׁמִין[33] עֵגֶל עִם אִמּוֹ[34], וְלֹא סָיַח עִם אִמּוֹ; שֶׁהָעֵגֶל וְהַסָּיַח אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, וְיֵשׁ בּוֹ עֵסֶק.

27) שם סט: במשנה. 28) מלאכה. 29) ללא שכר כפועל בטל. 30) הוא לבדו, והוא גם מטפל בחלק חבירו. 31) משכיר לאחרים. 32) כן פסק הרי"ף בפרק איזהו נשך דלא כרבן שמעון בן גמליאל במשנה ובברייתא שם סח: מפני שבגמרא (שם סט.) הכניסו את דבריו למסגרת של "שיטה", וכלל הוא בידינו: "אין הלכה כשיטה". וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא (לחם משנה). 33) היינו, בלי תוספת שכר. 34) על סמך אמו שהוא נגרר אחריה.

ד. הַשָּׁם[35] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ, עַד מָתַי חַיָּב לְטַפֵּל בָּהּ? בַּאֲתוֹנוֹת - שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ; וּבַגּוּדְרוֹת, וְהֵן הַצֹּאן וְהַבָּקָר - אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ. וְאִם בָּא[36] לַחֲלֹק בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - חֲבֵרוֹ[37] מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ סְתָם. לְפִי[38] שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טְפִילָה שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהִיא מְרֻבָּה, וְהָרֶוַח מוּעָט, שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּנֶת בַּתְּחִלָּה אֶלָּא בְּקֹשִׁי, לִטְפִילָה שֶׁל שָׁנָה הָאַחֶרֶת, שֶׁהִיא מוּעָט, וְהָרֶוַח מְרֻבֶּה, שֶׁחֲרֵי הִיא מִשְׁתַּמֶּנֶת הַרְבֵּה וּמוֹסֶפֶת בְּכָל יוֹם, לְפִיכָךְ מְעַכֵּב עָלָיו עַד סוֹף שָׁנָה שְׁנִיָּה. יָלְדָה[39] הַבְּהֵמָה הַשּׁוּמָה[40] אֶצְלוֹ - חֲרֵי הַוָּלָד מִכְּלַל הָרֶוַח לָאֶמְצַע. מָקוֹם[41] שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל וְלָדוֹתָם - יִגְדְּלוּ[42] וְאַחַר כָּךְ יִמְכְּרוּ. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְגַדֵּל - חַיָּב הַמִּתְעַסֵּק לְהִטַּפֵּל בַּוְּלָדוֹת, בְּדַקָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבְגַסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם[43], וְחוֹלְקִין. רָצָה[44] לְהִטַּפֵּל בָּהֶן יָתֵר עַל זְמַן זֶה - שָׁם אוֹתָן בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה[45] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וּבַיּוֹם הַחֲמִשִּׁים, וְכֹל

35) בבא מציעא סט. 36) מלחמה. 37) שם בסוף הסוגייה, במעשה של רבי אלעזר מהגרוניא. 38) המתעסק. 39) בחלק שיש לו כשותף בבהמה. 40) "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה שם, מהגמרא שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁיְּרִיחוּ אַחַר כָּךְ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִשָׁה חֲלָקִים, וַחֲבֵרוֹ רְבִיעַ הָרֵוַח; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַוָּלָד, וּמִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּחֲצִי שֶׁל חֲבֵרוֹ נוֹטֵל חֲצִי אוֹתוֹ הַחֲצִי[46], הֲרֵי שְׁלִשָׁה רְבָעִים[47]. וְאִם לֹא הִתְנָה כֵּן בִּפְנֵי שְׁלִשָׁה - הֲרֵי מָחַל, וְהַוְּלָדוֹת בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה[48] כְּמוֹת שֶׁהֵן. מָקוֹם[49] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת[50] שְׂכַר כַּתֶּף[51] לִמְעוֹת הָעֵסֶק[52] - מַעֲלִין, וְיִהְיֶה כָּל הַשָּׂכָר שֶׁנּוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק בְּשָׂכָר שֶׁנּוֹשֵׂא[53] עַל כְּתֵפוֹ[54] בִּכְלַל שְׂכַר הַמָּעוֹת[55]. וְכֵן[56] אִם דַּרְכָּן לְהַעֲלוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה[57] - מַעֲלִין לוֹ. מָקוֹם[58] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת שְׂכַר וְלָדוֹת בִּשְׂכַר עֲמָלוֹ[59] - מַעֲלִין. וְכָל הַמִּתְעַסֵּק[60] אוֹ הַמִּשְׁתַּתֵּף סְתָם - לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה.

35) בבא מציעא סט. בברייתא, כדברי סומכוס. 36) בעל הבהמה [כן נראה להלן, וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא]. 37) המטפל כנ"ל. 38) שם בברייתא. וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא, שבעל הבהמה רוצה לחלק והמטפל מעכב. ראה שולחן ערוך יורה דעה סימן קעז סעיף כג, ששניהם מעכבים, וראה ט"ז שם סעיף קטן ל. 39) שם סט: במשנה. 40) הבהמה ששמו אותה. 41) במשנה שם. 42) חייב המתעסק לטפל בהם עד שיהיו גדולים. 43) ברייתא שם כתנא קמא ולא כרבי יוסי, וכן אמרו גם לעניין בכור (בכורות כו: ופרק א מהלכות בכורות הלכה יד) ולמדו זאת מן הפסוקים (רש"י בבא מציעא שם דיבור המתחיל כרבה). 44) סיום הברייתא שם. 45) שם לא: ולמעלה פרק ה הלכה ט. אבל שלא בפני שלושה אסור, וכן הוא שם סט. דברי אביי בעובדא של רבי מנשה בר גדא. 46) שהחצי השני הוא בבחינת "מחצה מלוה ומחצה פיקדון", שהמתעסק מקבל על עצמו אחריות של החצי, ולפיכך, הוא שותף לריווח אף בחצי של חבירו, שממנו יש לו חצי בתורת מלוה. 47) ואינו לוקח שכר עמלו בחלקו של חבירו, אחרי שבין כך מטפל הוא בחלקו־הוא, שאינו מלוה אלא שלו ממש (כסף משנה בשם רש"י). וכיוון שהוא משועבד לבעל האם, הרי הוא כמו האריס המשועבד, שבשביל הטירחה הפעוטה שיש לו ברביע של חבירו אינו צריך לקבל שכר מיוחד (לחם משנה). 48) שהרי זה כאילו לא חילקו כלל, והם שותפים עדיין בכל הוולדות, שהריווח הוא לאמצע, וכן הוא שם בגמרא בתשובת אביי לרב מנשיא בר גדא שחילק לעצמו - "מאן פלג לך" ולפירוש רש"י שם אינו נוטל בשל חבירו כלום, וראה בט"ז יורה־דעה סימן קעז סעיף קטן לב. וכן אמרו במי שהניח בנים גדולים וקטנים (בבא בתרא קמג: "השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אם אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושים ואוכלים - השביחו לעצמן" (כסף משנה בשם קצת מפרשים). 49) שם סח: בברייתא, כגירסת רבינו חננאל, בתוספות שם דיבור המתחיל מקום. 50) להוסיף. 51) סבל שנושא הסחורה על הכתף. 52) כלומר, מוסיפין השכר הנ"ל לחשבון מעות העסק, וההוצאה חלה על שניהם. 53) והיינו, כמו שנראית משמעות לשון רבינו, שאפילו אם לא שילם לכתף אחר. 54) ויש אומרים שאפילו אם המתעסק בעצמו היה הכתף - חלה ההוצאה על החשבון הכללי של העסק, ראה ט"ז שם סעיף קטן כח. 55) כלומר, בכל הקרן, ששניהם צריכים לסבול אותה בשווה, ולא מטילים אותה על חשבון המתעסק, וראה שם בהגהת רמ"א. 56) אף זה שם בברייתא. 57) היינו, שהנוהג באותו מקום, שלעסק של בהמה נותנים יותר שכר עמל מאשר לסחורה, מפני שהעמל בבהמה הוא יותר גדול (לחם משנה), ואף שבברייתא נאמרו שתי ההלכות ביחד: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין, לבהמה מעלין" (גירסת ר"ח בתוספות שם) - אין פירושן שווה, ששכר בהמה אינו שכר כתף, אלא כנ"ל. והראב"ד מפרש גם "שכר בהמה" - שכר כתף לעמלים שצריכים לפעמים להוליכם על הכתף לפי שגירסתו בברייתא הנ"ל הייתה כמו שהוא לפנינו: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות לבהמה מעלין", וראה ברש"י שם. ויש מפרשים בדברי רבינו "שכר בהמה" - כשצריך בהמה לשאת עליה הסחורה של העיסקא (פלפולא חריפתא בבא מציעא פרק ה סימן מא אות ל). 58) אף זה כגירסת ר"ח בתוספות שם: "ולהעלות וולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין". 59) היינו, שנותנים וולדות בעד שכרו (מהר"ם מלובלין שם). ואולי הכוונה שמוסיפים להם אף וולדות בשכר עמלם. 60) המשך הברייתא שם.

ה. רְאוּבֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ שָׂדֶה, וְהוֹרִיד שִׁמְעוֹן לְתוֹכָהּ לְזָרְעָהּ אוֹ לְנָטְעָהּ, וּלְהוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאוֹת, וְלִמְכֹּר הַפֵּרוֹת, וְכָל הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה[61] יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם, בֵּין שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשָׁוֶה[62], בֵּין שֶׁהִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל רְאוּבֵן יָתֵר[63], בֵּין שֶׁהָיְתָה הַהוֹצָאָה כֻּלָּהּ מִשֶּׁל רְאוּבֵן, בֵּין שֶׁהָיְתָה מִשֶּׁל שִׁמְעוֹן - בְּכָל זֶה מֻתָּר[64], וְאֵין כָּאן אֲבַק רִבִּית. וְשִׁמְעוֹן הַמְטַפֵּל בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וּבַהוֹצָאָה וּבִמְכִירַת הַפֵּרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא אָרִיס[65]. אָרִיס אוֹמֵר: לְמֶחֱצָה יָרַדְתִּי, וּבַעַל הַשָּׂדֶה אוֹמֵר לְשְׁלִישׁ הוֹרַדְתִּיו - הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה[66], וְזֶה שֶׁטָּעַן שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[67].

61) כלומר: השבח. 62) וזהו הנקרא "אריס למחצה". 63) וזהו הנקרא "אריס לשליש, או לרביע". 64) שבקרקע אין מקום לריבית, שהרי היא תמיד נשארת ברשותו של בעל הקרקע ואין היא בבחינת הלוואה "שכן מצינו חכמי הגמרא שהיו להם אריסים" (כסף משנה). 65) שם קי. וכרב נחמן ולא כרב יהודה. 66) אם מחצה, אם שליש ואם רביע. 67) בעדים או בשטר.

ו. בַּעַל[68] שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין בִּנְכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְגֵרְשָׁהּ: אִם הָיָה הַבַּעַל אָרִיס[69] - הוֹאִיל וְנִסְתַּלֵּק בַּעַל נִסְתַּלְּקוּ הֵם[70], וְאֵין לָהֶם מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח, וּבִשְׁבוּעָה[71]. וְאִם[72] אֵין הַבַּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת [מִנְהַג[73]] הָאָרֶץ יָרְדוּ, וְשָׁמִין לָהֶם כְּאָרִיס[74].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

68) כתובות פ. בעייה שנפתרה על ידי רב הונא בריה דרב יהושע. 69) כלומר: "יודע בטיב אריסות, שאם לא ירדו אלו, היה הוא עצמו עובדה" (רש"י שם). 70) "שלא ירדו לה אלא על דעת הבעל" (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה יב מן הסוגייה שם). 71) כדין הבעל עצמו שהוציא הוצאות על נכסי אשתו ולא אכל מהפירות (שם עט: במשנה ופרק כ"ג מהלכות אישות הלכה ט) ושם בהלכות גזילה מפורש: "ששמין להם וידם על התחתונה", כלומר: אם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח בשבועה, ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה בשבועה, כמו בעל עצמו (הלכות אישות שם). שהיא אומרת להם: הפסדתוני בירידתכם, שאם לא הייתם יורדים היה בעלי יורד, ולפיכך, דינם כדינו. ולא הזכיר רבינו מהו דינם של אריסים אלו אם אכלו מן הפירות, אם גם בזה דינם כמו הבעל עצמו שבאופן זה אין לו כלום. אלא "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" (משנה שם והלכות אישות שם הלכה ח). ודעת רש"י שם שגם בזה דינם כבעל עצמו. וכן נראה אמנם בסוגיית הגמרא שם, ועיין בחלקת מחוקק ובבית שמואל סימן פח סעיף קטן כב שכתבו שאף דעת רבינו כן. וראה בלחם משנה כאן. 72) שם פ. 73) בהלכות גזילה ואבידה שם כתב: "על דעת הקרקע". 74) [וידם על העליונה: אם הייתה ההוצאה יתירה על השבח, נוטלים את ההוצאה, ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטלים את השבח, שהרי ירדו ברשות (כן נראה בהלכות גזילה ואבידה שם). ומה שנראה שם בסוגיית הגמרא שדינו כיורד שלא ברשות - זה אינו אלא אם הבעל עצמו אריס, אבל אם אינו אריס, "ארעא לאריסי קיימא" (כלשון הגמרא שם) והרי זה כיורד ברשות. וראה בתוספות רי"ד שם בסוף הסוגייה].

ז. הָאַחִין[75] אוֹ שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁלֹּא חָלְקוּ יֵרֵשַׁת מוֹרִישָׁן, אֶלָּא כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהּ בְּיַחַד - הֲרֵי הֵן כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר[76]. אֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין[77] שֶׁנָּפַל לְאֻמָּנוּת הַמֶּלֶךְ[78] - הָרֶוַח[79] לָאֶמְצַע[80]. חָלָה[81] אֶחָד מֵהֶן[82] וְנִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא מִן הָאֶמְצַע. וְאִם[83] חָלָה בִּפְשִׁיעָה, כְּגוֹן[84] שֶׁהָלַךְ בַּשֶּׁלֶג אוֹ בַּחַמָּה בִּימֵי הַחֹם עַד שֶׁחָלָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[85] - הֲרֵי זֶה מִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ.

75) בבא בתרא קמד: במשנה, וראה להלן פרק ט מהלכות נחלות הלכה א. 76) בירושה המשותפת ההיא. וראה בראב"ד. 77) במשנה שם "אחין השותפין" ומפרשה רבינו: אחין או השותפין (כסף משנה). 78) "גבאי או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך" (הלכות נחלות שם הלכה ו). 79) והוא הדין ההפסד (מגיד משנה בהלכות נחלות שם בשם הירושלמי). 80) "אם מחמת אביהם מינוהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים וכו' ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מינוהו - הרי זה לעצמו" (הלכות נחלות שם מן הסוגייה בבבא בתרא שם וראה בראב"ד וכסף משנה כאן). 81) משנה שם. 82) באונס. 83) אף זה שם. 84) שם, לפי המימרא המפורסמת של רבי חנינא: "הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים", הם קור וחום (רשב"ם ותוספות שם). 85) כגון, "שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה" (פירוש המשניות לרבינו שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דין שבועת השותפין והאריסין והאפוטרופסין.

א. הַשֻּׁתָּפִין[2] כֻּלָּן[3], וְהָאֲרִיסִין, וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין[4] שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין[5] עַל הַיְתוֹמִים, וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ[6] שֶׁהוֹשִׁיבָהּ בַּעְלָהּ חֲנֻנִּית, וּכֵן הַבַּיִת[7] - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע[8] מִדִּבְרֵיהֶם[9] בְּטַעֲנַת סָפֵק[10], שֶׁמָּא גָּזַל חֲבֵרוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן אוֹ שֶׁמָּא לֹא דִקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶם. וְלָמָּה[11] תִּקְּנוּ חֲכָמִים שְׁבוּעָה זוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ מוֹרִין לְעַצְמָן, שֶׁכָּל מַה שֶּׁיִּקְחוּ מִנִּכְסֵי בַּעַל הַמָּעוֹת - רָאוּי הוּא לָהֶם, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין וְטוֹרְחִין. לְפִיכָךְ[12] תִּקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים שֶׁחַיָּבִין שְׁבוּעָה בְּטַעֲנַת סָפֵק, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּצֶדֶק וֶאֱמוּנָה.

2) שבועות מה: במשנה. 3) כתב כן לכלול גם המתעסקים, שכולם חייבים להשבע, שאע"פ שנוטלים שכרם - מורים הם היתר לעצמם, מאחר שאינם נוטלים שכרם משלם, אלא כפועל בטל בלבד (למעלה פ"ו הלכה ב) בניגוד לדעת רבינו־תם ב'תוספות' שבועות מח: ד"ה דמורו בה, שהם אינם צריכים שבועה (רדב"ז, וראה ברמ"א חושן־משפט סימן צג סעיף ד, ובש"ך שם ס"ק ט). 4) המילה "אפוטרופוס" מורכבת משתי מלים לטיניות: פטר (=אב) פוס (=בן). 5) שלא ימנע מקבלת מינוי זה בגלל הטלת שבועה עליו, אחרי שעצם המינוי המצביע עליו כעל אדם נאמן, גורם לו סיפוק רב, אבל אפוטרופוס שמינהו אבי היתומים, אין משביעין אותו, פן ימנע מקבלת המינוי. וכדעת אבא שאול בגיטין נב. ונב: וראה להלן הלכה ד. 6) כתובות פו: במשנה. 7) בשו"ע חו"מ סימן צג סעיף א הוסיף המחבר: "שנושא ונותן בעניני בעל הבית", היינו מנהל הבית. ורש"י בשבועות מח: ד"ה בן הבית, פירש "אחד מן האחין". אבל דעת רבינו להלן הלכה ה, שכל שליח בכלל זה, וראה סמ"ע שם ס"ק ד. 8) בנקיטת חפץ (להלן הלכה ד). 9) שלא מצינו מן התורה אלא שבועה של מודה במקצת, ואף זו בטענת ודאי, ולא בספק (הגהות מיימוניות). 10) כן פירשו משנה זו בגמרא (שבועות מח:). 11) השאלה והתשובה בגמרא (שם מח:). 12) אף שבדרך כלל אין משביעין על ספק (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

ב. וְאֵין[13] כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת סָפֵק עַד שֶׁיַּחְשֹׁד הַמַּשְׁבִּיעַ אוֹתָן בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין[14] שֶׁל כֶּסֶף[15], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[16]. אֲבָל אִם חוֹשְׁדִין בְּפָחוֹת מִזֶּה - אֵינָם נִשְׁבָּעִין.

13) שבועות מח: מימרת רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

14) כל מעה היא ששית מדינר, ובה שלשים ושתים פרוטות. 15) מלשון רבינו נראה שהוא סובר כדעת רבו ר"י בן מיגאש, שאין צורך כאן בהודאה במקצת, וכן כתבו הר"ן בשבועות שם, והכסף־משנה כאן בדברי רבינו. [ואע"פ שלפי תחילת הסוגיא בשבועות שם שאמרו "כמאן כשמואל" (שאמר שחייבים שבועה מן התורה על טענת שתי כסף, אם הנתבע מודה במקצת וכופר במקצת) - על כרחינו שאין חייבים שבועה זו אלא בהודאה במקצת, שאם לא כן למה צריך שתי כסף, הלא הכפירה אינה צריכה להיות יותר מפרוטה (עיין שבועות לט:) - הנה, למסקנה שם שאמרו: "אימא כפירת טענה, כרב" (שסובר שאין חייבים בשבועה מן התורה אלא בתובעו שתי כסף ופרוטה, והוא כופר בשתי כסף ומודה בפרוטה (שם לט:), על כרחינו שכאן אין צורך בהודאה, שאם לא כן, למה לא הצריכו טענת שתי כסף ופרוטה, אלא ע"כ שלפי המסקנה אין צורך אלא בכפירה ולא בהודאה]. 16) להלן פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א, ועיין שם הלכה ז.

ג. מִכָּאן הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם מֵת הַשֻּׁתָּף הָאֶחָד - אֵין הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ שֶׁתָּפוֹ שֶׁל אָבִיו בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁחָשְׁדוּ בּוֹ אָבִיו בְּוַדַּאי, כְּדֵי שֶׁיְּחַשֵּׁד אוֹתוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹרֵשׁ בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא. וְכָזֶה[17] רָאוּי לָדוּן, שֶׁהֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אֶת הָאִשָּׁה שֶׁנַּעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ[18].

17) שאנו טוענים ליתומים. 18) כן נראה בכתובות פו. סז. שאם לא פטר אותה הבעל משבועת אפוטרופסות, משביעין אותה היורשים אף שאינם יודעים אם חשד אותה אביהם בשתי מעות, שהרי סתם יורשים אינם יודעים.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה אֲרִיסוֹ אוֹ שֻׁתָּפוֹ, אֶלָּא הוּא מוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ וְאָמַר: שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ אֲנִי, אֲבָל לֹא גָּזַלְתִּי כְּלוּם[19] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[20]; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ שְׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מָמוֹן[21]. אֵיזֶהוּ[22] בֶּן הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ בְּטַעֲנַת סָפֵק? זֶה שֶׁמַּכְנִיס פּוֹעֲלִים וּמוֹצִיא פּוֹעֲלִים, וּמַכְנִיס לוֹ פֵּרוֹת וּמוֹצִיא לוֹ פֵּרוֹת[23]: אֲבָל בֶּן הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, אֶלָּא נִכְנָס בְּרַגְלוֹ וְיוֹצֵא בִּלְבַד - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק. וְכֵן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים - אֵין הַיְתוֹמִים מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[24]. וְכֵן הָאִשָּׁה[25] שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וְלֹא נָשְׂאָה וְלֹא נָתְנָה לְאַחֵר קְבוּרַת בַּעְלָהּ - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק. וְכֵן אִם נָשְׂאָה[26] וְנָתְנָה בֵּין מִיתָה וּקְבוּרָה - אֵין מַשְׁבִּיעִים עַל זֶה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בֵּין מִיתָה לְקְבוּרָה; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁתִּשָּׁבַע עַל זֶה - לֹא תִּמְכֹּר לְקְבוּרָה, וְנִמְצָא הַמֵּת מִתְנַוֵּל.

19) ויש לו מיגו, שיכול היה לכפור ולטעון שאינו אריס ואינו שותף וכו'. 20) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר תורה או תפילין, כדין כל השבועות המנויות במשנה שבועות שם, וראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 21) כדעת רבו ר"י בן מיגאש (הובא ברא"ש, פרק כל הנשבעין סימן ד) וראה בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ח, ופי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג. והטעם בזה כתב הט"ז (חושן־משפט ריש סימן רצו) שכשם שב"חזקה" אין סומכים עליה במקום שאפשר לברר (פסחים ד.) כמו כן ב"מיגו" אין סומכין אלא־אם־כן אי־אפשר לברר, ומכיון שאפשר לברר על־ידי השבועה - צריך לברר. 22) שבועות מח: 23) שאז הוא מורה היתר לעצמו. 24) גיטין נב. ונב: כאבא שאול, וראה לעיל הל' א והערה ד. 25) כתובות פז. בברייתא. 26) שם, כרב מתנא ולא כרב יהודה בשם רב, וכן פסק הרי"ף שם.

ה. הַמְשַׁלֵּחַ[27] בְּיַד חֲבֵרוֹ חֵפֶץ לְמָכְרוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח מָעוֹת בְּיָדוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת אוֹ סְחוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ שָׂכָר[28] עַל זֶה, וְאֵין לוֹ חֵלֶק וְלֹא הֲנָאָה בִּשְׁלִיחוּת זוֹ, הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה כְּבֶן בַּיִת[29], וְיֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק, שֶׁלֹּא גָּזַל לוֹ כְּלוּם בְּעֵת שֶׁהֵבִיא לוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁקָּנָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ מֵהֶן.

27) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 28) כלומר, אם מקבל שכר, בוודאי ובוודאי שיש להשביעו (ראה למעלה הלכה א והערה ב) שאז אין חשש שימנע מלעשות שליחותו של חבירו, שהרי הוא עושה זאת בשכר, אלא אפילו אם אינו מקבל שכר על זה, שיש חשש שמא ימנע מלעשות גמילות חסד לחבירו (ראה למעלה שם הערה ד - סמ"ע סימן צג ס"ק י). ועוד: כשעשה בחינם בוודאי עושה כן לשם מצוה ואין לחשדו (ט"ז שם), ובכל זאת משביעין אותו. 29) הרשב"א חולק על רבינו, וסובר שלא אמרו כן אלא "בן בית" (כסף־משנה).

ו. הַשֻּׁתָּפִין[30] שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּיַחַד, אוֹ שֶׁהָיָה הָאֶחָד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַפְקִיד הַסְּחוֹרָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ הַמָּעוֹת עִם[31] הַשֵּׁנִי בְּלֹא מִשְׁקָל וְלֹא מִדָּה וְלֹא מִנְיָן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין לְסָפֵק, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְהַשְׁבִּיעַ אֶת חֲבֵרוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. אֲבָל אִם הָיָה הָאֶחָד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, וְהַשֵּׁנִי לֹא נִתְעַסֵּק עִמּוֹ כְּלָל - אֵין נִשְׁבָּע אֶלָּא זֶה שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן.

30) דבר פשוט בטעמו (כסף־משנה). וכן נראה ממה שאמרו במשנה שם: "השותפין" בלשון רבים, כששניהם עוסקים שניהם נשבעים, ו"בן הבית" בלשון יחיד, שרק הוא העוסק והוא הנשבע (הגר"א סימן צד ס"ק יד). 31) אצל, ובשו"ע (חו"מ סימן צג סעיף ה): "ביד".

ז. חָלְקוּ[32] הַשֻּׁתָּפִין וְהָאֲרִיסִין, וְנִתְגָּרְשָׁה[33] הָאִשָּׁה, וְנִפְרַד מֵעָלָיו בֶּן הַבַּיִת, וְהֵבִיא לוֹ הַשָּׁלִיחַ[34] סְחוֹרָה שֶׁקָּנָה לוֹ אוֹ מָעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ בָּהֶן, וְשָׁתַק, וְהָלְכוּ לָהֶם

19) ויש לו מיגו, שיכול היה לכפור ולטעון שאינו אריס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלֹא תִּבְעָם מִיָּד - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[35]. אֲבָל[36] אִם הָיְתָה לוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[37] - מַשְׁבִּיעוֹ עָלֶיהָ[38], וּמְגַלְגֵּל בָּהּ[39] כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[40]. וְכֵן[41] אִם נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה אַחַר זְמַן, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[42], כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה[43] לוֹ שֻׁתָּף אוֹ בֶּן בַּיִת פַּעַם אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא גְזַלְתַּנִי בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ שֶׁבֵּינֵינוּ וְלֹא כְּשֶׁהָיִיתָ שֻׁתָּפִי אוֹ אֲרִיסִי אוֹ בֶּן בֵּיתִי אוֹ אַפּוֹטְרוֹפִּי בָּרִאשׁוֹנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שבועות מה. במשנה. 33) המשנה לא הזכירה אלא שותפין וארסין, אבל הוא־הדין לכולם (כסף־משנה בשם הרי"ף). 34) כלומר, אחד מאלו הרשומים למעלה, שהם כשלוחים של בעל המעות. 35) שמתוך זה שלא תבע בשעת חלוקה, נראה שאין כאן שום חשד. 36) משנה, שם. 37) על השותף והאריס וכו'. 38) שכיון שטוען ודאי, יכול להשביעו בכל זמן שירצה. 39) משנה, שם "נתגלגל לו שבועה ממקום אחר - מגלגלין עליו את הכל", ולפי המסקנא שם המדובר בה גם בשבועה דרבנן שגם בה מגלגלין, וראה בסמוך. 40) אף טענות ספק של שותפות. 41) אף בבא זו נלמדת מהמשנה הנ"ל. 42) בעיא שנפתרה (שם). 43) אף שגם השבועה האחרת היא רק 'שמא', ומכאן שאפשר לגלגל שבועה אף משבועת 'שמא' על שבועת 'שמא' (כסף־משנה).

ח. הַשֻּׁתָּפִין[44] שֶׁחָלְקוּ, וְנִשְׁאַר לָהֶם חוֹבוֹת אֵצֶל אֲחֵרִים - אֵינָן יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעַ זֶה אֶת זֶה מִסָּפֵק; שֶׁהֲרֵי חָלְקוּ, וְהַחוֹב שֶׁנִּשְׁאַר - דָּבָר יָדוּעַ הוּא, בְּכָל מַה שֶּׁיִּפְּרְעוּ יִקַּח זֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב וְזֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב. וְכֵן אִם נִשְׁאַר לָהֶם מָעוֹת בַּכִּיס, וּכְבָר יָדְעוּ אוֹתָן[45], וַעֲדַיִן לֹא נָטְלוּ כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ - אֵין מַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה; שֶׁהַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִין הֵם[46]. וְכֵן אִם עָשׂוּ חֶשְׁבּוֹן כָּל הַשֻּׁתָּפִין[47], וְנִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן אֵצֶל חֲבֵרוֹ דָּבָר קָצוּב וְיָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נְטָלוֹ - הֲרֵי חֶלְקוֹ. אֲבָל אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶם כָּל שֶׁהוּא מִן הַפֵּרוֹת, וַעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ אוֹתָן וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁקָלָם[48], אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר בֵּינֵיהֶם צַד מִן הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁלֹּא עָשׂוּ בּוֹ חֶשְׁבּוֹן, וְלֹא יָדַע כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּמָּה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ - הֲרֵי הַשֻּׁתָּפוּת קַיֶּמֶת עֲדַיִן, וּמַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה.

44) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 45) כלומר, ידעו שיש כסף בכיס, אף שלא ידעו הסכום, כיון שבמעות יכול כל אחד לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ט (אור־שמח). 46) למעלה פ"ה שם. 47) בכ"י תימן: כל השותפות. 48) [כלומר: ולפיכך לא חלקו אותם. אבל אפילו אם ידעו משקלם, אם לא חלקו אותם - אין דינו כאילו חלקו, שהרי בפירות אין לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה בפ"ה שם].

ט. מִי[49] שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵרוֹ אַחַר חֲלָקָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי גִּלְגּוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[50]. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[51] סְתָם עַל מִי שֶׁגְּזָלוֹ כְּלוּם כְּשֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ וְלֹא יוֹדֶה בַּמֶּה שֶׁגָּזַל.

49) רי"ף שם. 50) למעלה הלכה ז. 51) תקנת הגאונים היא שיש להחרים, אף במקום שאין להשביע, וראה גם למעלה פ"ג הלכה יא.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) המשך דין שבועת השותפין.

א. שֻׁתָּף[2] שֶׁטָּעַן עַל חֲבֵרוֹ שֶׁכָּךְ הָיָה תְּנַאי בֵּינֵיהֶם, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא הָיָה תְּנַאי זֶה מֵעוֹלָם; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהַקֶּרֶן שֶׁלִּי הָיָה כָּךְ וְכָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ אֶלָּא פָּחוֹת[3] מִזֶּה; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁכְּבָר נָתַתִּי לְךָ הַשֻּׁתָּפוּת, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי; אוֹ שֶׁסְּחוֹרָה זוֹ מִשֶּׁלִּי הָיָה, וְהַלָּה אוֹמֵר: מִשֶּׁל אֶמְצַע; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּטְעָנוֹת אֵלּוּ[4] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַתּוֹבֵעַ בִּשְׁבוּעָה[5]. כֵּיצַד? אִם רָצָה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, וַיַּשְׁבִּיעוּ הֶסֵּת[6] עַל הַטַּעֲנָה שֶׁכּוֹפֵר בָּהּ וְאוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעוֹ; וְאִם רָצָה - מְגַלְגֵּל[7] עָלָיו כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּשְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[8], וּמַשְׁבִּיעוֹ בִּטְעֲנַת סָפֵק: שֶׁלֹּא גָזַלְתָּ כְּלוּם כָּל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵינוּ תְּנַאי כָּךְ, וְשֶׁזּוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁלְּךָ, וְשֶׁנְּתַתָּ לִי כָּךְ וְכָךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 3) ובאופן שלא יהיה הנתבע מודה במקצת, כגון שאת חלקו הוודאי כבר קיבל התובע, והדיון הוא על החלק הנשאר בידי הנתבע, ובו הוא כופר הכל, וראה סמ"ע סימן צג, ס"ק כא. 4) שהן טענות ודאיות, ואינן מסוג החששות שעליהן חלה שבועת השותפין, וחייבים עליהן שבועת היסת מדרבנן. 5) ראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יד, שהטוען חבירו שתי טענות ונתחייב לו שתי שבועות, אחת קלה ואחת חמורה, אין משביעין אותו שתיהן, אלא משביעין אותו על החמורה ומגלגלים על־ידה את השנייה. וכאן שיש על התובע שבועת השותפין שהיא שבועת המשנה, ושבועת היסת שאינה אלא מדרבנן, היה בדין שישבע שבועת השותפין ויגלגל עליו שבועת היסת (אור־שמח). 6) כדין כל כופר בכל. [שכך נוח לו לתובע, שעיקר השבועה יהיה על הטענה הוודאית, אולי יפרוש הנתבע משבועה, מאחר שהתובע יודע כי הוא נשבע לשקר, ובאופן זה מוכרח הוא לומר שאינו חושד בשותף כי גזל ממנו שתי כסף, ראה למעלה פ"ט הלכה ב ורדב"ז כאן. ועיין אור־שמח]. 7) משביעו על הטענות האמורות דרך גלגול שבועת השותפין. 8) שהיא חמורה משבועת היסת, וראה למעלה הערה ג.

ב. הַתּוֹבֵעַ[9] שֶׁתָּפוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין, הַנִּתְבָּע אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי כְּלוּם[10], וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא חָלַקְנוּ וְלֹא עָשִׂינוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֶשְׁבּוֹן[11], אוֹ שֶׁאָמַר הַתּוֹבֵעַ: חָלַקְנוּ עַל מְנָת שֶׁאַשְׁבִּיעַ אוֹתְךָ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין בְּכָל עֵת שֶׁאֶרְצֶה, וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁבַּעְתָּ, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם לְיוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[12]. אֲפִלּוּ אָמַר הַנִּתְבָּע: כֵּן חָלַקְנוּ, וְנִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי, וְזֶה הַנִּשְׁאָר אֵינוֹ אֶלָּא חוֹב שֶׁזְּקַפְתּוּ עָלַי, אוֹ פִּקָּדוֹן הִנַּחְתָּ אֶצְלִי[13], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁהָיָה שֶׁתָּפוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ הֶסֵּת שֶׁכְּבָר חָלְקוּ אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ מֵעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. לְפִי שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין הֶסֵּת וְאֵין מְגַלְגְּלִין אֶלָּא אִם טָעֲנוּ דָּבָר שֶׁאִם יוֹדֶה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן[14]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה בּוֹ אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע עָלָיו וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

9) רי"ף פרק כל הנשבעין. 10) ולאחר שחלקו - אין עוד שבועת השותפין, למעלה פ"ט הלכה ז. 11) ואינו תובע ממנו אלא שבועת השותפין בלבד. 12) שיש כאן ספק ספקא, ששבועת השותפין גופה היא ספק, וכאן ספק חדש אם יש מקום עוד לשבועת שותפין זו. 13) והשותפות איננה קיימת עוד. 14) [ובשבועה דאורייתא נאמר (שמות כב, י) "ולקח בעליו ולא ישלם", והוא־הדין לשבועה דרבנן].

ג. טָעַן[15] שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִי אַתָּה וְנִשְׁאַר לִי אֶצְלְךָ כָּךְ וְכָךְ[16], וְזֶה אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי כְּלוּם, אוֹ לֹא הָיִיתָ שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת[17] שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדוֹ כְּלוּם, וּמְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא גְּזַלְתַּנִי כְּלוּם מֵעוֹלָם[18]; וְאֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא הָיָה שֻׁתָּפוֹ אוֹ שֶׁכְּבָר חָלַקְנוּ, מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[19].

15) רי"ף שם, וכ"ה בתשובות הגאונים (מגדל־עוז). 16) והיא טענה ודאית. 17) כדין כופר בכל, על טענה ודאית. 18) שזוהי תביעת ממון. וראה למעלה פ"ט הלכה ז שאע"פ שחלקו, מגלגלים עליו שבועה ממקום אחר. 19) למעלה הלכה ב.

ד. טָעַן[20] שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִין אֲנַחְנוּ וְיֵשׁ לִי לְהַשְׁבִּיעֲךָ בְּטַעֲנַת סָפֵק, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא נִשְׁתַּתַּפְנוּ מֵעוֹלָם[21], וְהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ, וְחָזַר הַנִּתְבָּע אַחַר כָּךְ וְאָמַר: חָלַקְנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק כַּפְרָן[22] לִשְׁבוּעָה זוֹ, וְיִשָּׁבַע[23] שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

20) רי"ף שם. 21) שאם היה טוען: נשתתפנו וחלקנו, היה פטור משבועה, כמבואר למעלה הלכה ב־ג (רדב"ז). 22) שהאומר לא השתתפתי - כאומר לא חלקתי, ועל השותפות עצמה הרי יש עדים, וכאילו יש עדים שעדיין הם שותפים (סמ"ע סימן צג ס"ק כ). 23) ואע"פ שהוא חשוד לשקר ביחס לשותפות - אין זה חשוד על גזילת ממון, שיתכן והיה שותף ולא נשאר בידו כלום (סמ"ע שם).

ה. רְאוּבֵן[24] שֶׁהִטִּיל לַכִּיס[25] אַרְבַּע מֵאוֹת דִּינָרִים, וְהִטִּיל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְנִשְׁתַּתְּפוּ[26], וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בַּיַּחַד, וַהֲרֵי הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ בְּיַד רְאוּבֵן, וְטָעַן רְאוּבֵן שֶׁפָּחַת מִן הַקֶּרֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת דִּינָרִין[27] - אֵין אוֹמְרִים: יִשָּׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפָּחָתוֹ כָּךְ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ[28]; אֶלָּא יִשָּׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפָּחָתוֹ[29], וְיֵלֵךְ בַּמָּנֶה שֶׁבְּיָדוֹ בִּלְבַד, וְלֹא יְשַׁלֵּם שִׁמְעוֹן כְּלוּם. טָעַן רְאוּבֵן, שֶׁשִּׁמְעוֹן יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי[30] בִּפְחָת זוּ[31] שֶׁפָּחָתוֹ[32] - יְגַלְגֵּל עַל שִׁמְעוֹן[33] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי סְכוּם הַפְּחָת הַזֶּה. וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק שִׁמְעוֹן בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ כְּלָל[34] - יִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת[35] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי בְּזֶה הַהֶפְסֵד, וְיִפָּטֵר. וְלֹא עוֹד[36], אֶלָּא אִם הָיָה זֶה הַמָּנֶה[37] הַנִּשְׁאָר בְּיַד שִׁמְעוֹן - חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[38]. שֶׁאֵין[39] הַשֻּׁתָּף מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁבַע וְיִטֹּל מַה שֶּׁבְּיַד חֲבֵרוֹ; אֶלָּא נִשְׁבָּע וְנִפְטָר, אוֹ נוֹטֵל מִדָּבָר שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ. וְהַזָּהֵר בְּדִין זֶה, שֶׁכְּבָר טָעוּ בּוֹ בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

24) גאונים (מגדל־עוז). 25) של שותפות. 26) ולדעת רבינו למעלה (פ"ד הלכה ג) - אע"פ שאין השקעתם שוה, השבר או הפחת ביניהם בשוה, והראב"ד מודה בשכר וחולק בפחת. 27) שנמצא שכל אחד מהם צריך להפסיד מאתיים וחמשים דינרים. 28) שאף ששמעון צריך לשלם מחצית מן ההפסד כדין שותף ששמשתתף במחצה שכר ומחצה הפסד, "אין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי שישבע ויטול מה שביד חבירו" כמו שכתב רבינו להלן בסוף ההלכה. 29) כאן לא הוסיף רבינו "כך", שאינו נשבע על כל הסכום, אחרי שאינו מקבלו כולו, ונראה כאילו נשבע על שקר. וכן מצאתי בדין "שנים אוחזים בטלית" וכו' בבא־מציעא ה: (כסף־משנה, וראה בסמ"ע סימן צג ס"ק כד). 30) שאם אין ראובן טוען כן, שברור לו, ששמעון יודע על הפחת, ברור הדבר ששמעון אינו יודע, שהרי לא היה שמעון בשעה שנתעסק, ומכיון שהוא עצמו מודה ששמעון אינו יודע אין צורך להשביעו (ש"ך שם ס"ק טו). 31) בכ"י תימן: "בפחת זה". 32) ותובע את החמישים הנותרים. 33) מתוך שבועת השותפין שהיא חמורה, ראה למעלה הערה ג. 34) שאז אין מקום לשבועת השותפין. 35) כדין כל התובע חבירו טענת 'ברי', והנתבע אומר: איני יודע אם אני חייב לך (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 36) כלומר, לא רק שאין מוציאין בשבועת השותפין מכיסו של השותף, אלא שלפעמים מעכב זה מממון השותפים כגון שהוא בידו, ואף זה בכלל מה שנאמר, שאין השותף מהנשבעין ונוטלין (סמ"ע שם ס"ק כח). 37) הוא מאה דינרים. 38) שמה שנשאר, אף שהוא ביד אחד מהם, הרי הוא מהשותפות, והוא כאילו מונח ברשות שניהם, ויש לשניהם חלק שוה (סמ"ע שם). 39) הוא טעם גם למה שנאמר בתחילת ההלכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו. טָעַן[40] שִׁמְעוֹן, שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עָלָיו[41] חוֹב בְּזוֹ הַשֻּׁתָּפוּת מָנֶה: אִם הָיָה בְּיָדוֹ כְּדֵי הַחוֹב וְהָיָה יָכוֹל לִתְּנוֹ לְלֵוִי - נֶאֱמָן[42], וְנוֹתְנִין הַחוֹב וְאַחַר כָּךְ מְחַשְּׁבִין[43]; וְאִם אֵין בְּיָדוֹ לִתֵּן - אֵינוֹ נֶאֱמָן[44] לְהוֹצִיא[45] מִיַּד רְאוּבֵן[46] אוֹ מִן הַסְּחוֹרָה הַיְדוּעָה לַשֻּׁתָּפוּת, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי עַל נִכְסֵי רְאוּבֵן. אֲפִלּוּ הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[47] - אֵין רְאוּבֵן[48] חַיָּב לְשַׁלֵּם מִמָּנֶה כְּלוּם. אֲבָל אִם טָעַן שִׁמְעוֹן, שֶׁרְאוּבֵן יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי[49] שֶׁזֶּה הַחוֹב שֶׁעָלַי מֵחֲמַת הַשֻּׁתָּפוּת הוּא, וְהַחוֹב אֶצְלוֹ הוּא - יִשַּׁבַּע רְאוּבֵן הֶסֵּת אוֹ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחוֹב זֶה אֶצְלוֹ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן הַחוֹב מִשֶּׁלּוֹ. וְכֵן אִם יָצָא שְׁטַר חוֹב עַל לֵוִי בְּשֵׁם שִׁמְעוֹן בְּמֵאָה דִינָרִין מִמָּמוֹן[50] הַשֻּׁתָּפוּת, וְאָמַר שִׁמְעוֹן: נִפְרַעְתִּי וְהֶחֱזַרְתִּי לַכִּיס[51], אוֹ שֶׁאָמַר שִׁמְעוֹן: קִבַּעְתִּי לוֹ זְמַן לְשָׁנָה אוֹ לִשְׁתַּיִם - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הוּא עוֹשֶׂה עַל נִכְסֵי רְאוּבֵן. וְכֵיצַד דָּנִין בְּדִין זֶה? לֵוִי כְּבָר נִפְטַר בְּהוֹדָאַת שִׁמְעוֹן, וְאִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן[52] רְאָיָה - יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[53], וְיִתְבַּע אֶת לֵוִי בְּסוֹף זְמַן שֶׁאָמַר[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 41) על שמעון, ואין לשמעון ראיה שיש כאן חוב, והחוב הוא על השותפים. ומן הביטוי "עליו", נראה שאף שיוצא שטר־חוב עליו, על שמו של שמעון, אין לו ראיה שהחוב אינו עליו, אלא על השותפות. 42) אחרי שיש בידו כדי החוב, הרי כאילו הכסף ברשותו והוא בעלים עליו. או מפני שבידו היה לתת מקודם את החוב ללוי, טרם שסיפר עליו. 43) אחרי סילוק החוב, עושים חשבון של ההון הנשאר לחלוקת השותפות. 44) אחרי שאין בידו ראיה. 45) ודינו כדין כל מוציא מחבירו. 46) היינו, מחלקו של ראובן. שאילו מחלקו הוא, בוודאי נאמן. וזה בהתאם לשיטת רבינו, שהשותף חייב מכיסו לכסות את חלקו בהפסד. 47) והיא כתובה על שמעון ולא על השותפות. 48) אבל שמעון חייב לשלם את חלקו, אחרי שהודה. 49) ראה למעלה הערה כח בשם הש"ך. 50) שאף שהשטר הוא על שמו של שמעון, הרי כתוב בו מפורש שההלוואה ניתנה מממון השותפים. והמדובר כשהשטר בידי ראובן, וראה להלן. 51) לאוצר השותפות. 52) המדובר כשהשטר בידי ראובן, כנ"ל, ולפיכך אינו נפטר אלא מחלקו של שמעון, שאין ראובן גובה ממנו תחילה אלא אם אין לו לשמעון לשלם, ואם השטר בידי שמעון - נפטר לוי גם מחלקו של ראובן, שהרי יש לשמעון "מיגו" שהיה יכול להעלים את השטר (כסף־משנה). 53) ואם אין לו - יתבע מלוי (כסף־משנה). 54) היינו כשטוען: "קבעתי לו זמן לשנה או לשתים", אבל אם טען "נפרעתי" - אינו יכול לתבוע את לוי כלל (סמ"ע סימן צג ס"ק לא).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

~ יום שני ו' אדר ~

הִלְכוֹת עֲבָדִים

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי. ב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִמְּכֶרֶת עָבֶד[2]. ג) שֶׁלֹּא יַעַבְדֶנּוּ בְּפֶרֶךְ[3]. ד) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עָבֶד[4]. ה) שֶׁלֹּא[5] נַגִּיחַ[6] גֵּר תּוֹשָׁב[7] לִרְדּוֹת בּוֹ[8] בְּפֶרֶךְ. ו) לְהַעֲנִיק[9] לוֹ בְּצֵאתוֹ חָפְשִׁי. ז) שֶׁלֹּא[10] יֵצֵא רֵיקָם. ח) לִפְדּוֹת[11] אָמָה הָעִבְרִיָּה. ט) לְיַעֲדָהּ[12]. י) שֶׁלֹּא[13] תִּמָּכֵר. יא) לַעֲבֹד[14] בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֶלָּא[15] אִם כֵּן הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרָיו. יב) שֶׁלֹּא[16] לְהַסְגִּיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. יג) שֶׁלֹּא[17] לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנִּצָּל אֵלֵינוּ.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

דיני עבדים נכתבו בתחילת פרשת משפטים "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כי תקנה עבד עברי.." והעיר על כך האדמו"ר הזקן ב"תורה אור" שתחילת הפסוק מדבר בלשון רבים (לפניהם) ובהמשכו בלשון יחיד (כי תקנה) כיון ש"כי תקנה" מוסב על משה רבינו שהוא הממשיך בחינת הדעת בנשמות בי"ע היותר נמוכות שהן בבחינת עבד (ונשמות דאצילות נקראו "בנים"). והמשכה זו נקראת קניין כי כמו שבדבר הנקנה אין התהוות דבר חדש אלא שיוצא מרשות המוכר לרשות הקונה, כך גם בעבד עברי שהוא על שם "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" שנהר הוא בחינת בינה דאצילות, ועבר הנהר הוא מה שלמעלה מבחינת הבינה והשכל המושג. וזהו שאומר "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" ששורש כל אחד ואחד מישראל הוא בדרגה זו, ולכן גם אחר שהושפלו הבנים וירדו לעולמות בי"ע להיותם במצב של גלות, הרי שורשם הוא ב"עבר הנהר" ומשה שממשיך להם בחינת הדעת רק מגלה את שורשם האמיתי ואינו מהווה דבר ועניין חדש.

בעבודת עבד ישנן שלוש דרגות: עבד כנעני, עבד עברי, ואמה עבריה, שהם שלושת עולמות בי"ע וכנגד צדיק בינוני ורשע. אמה עבריה כנגד צדיק בדוגמת עולם הבריאה שרובו טוב, עבד עברי בדוגמת עולם היצירה, ובינוני - מחצה על מחצה, ועבד כנעני כנגד דרגת רשע וכנגד עולם העשיה שרובו רע.

ולפי זה צריך להבין, מדוע הקדים הרמב"ם גם במניין המצוות שלפני ההלכות וגם בהלכות שב"יד החזקה' דיני עבד עברי לאמה עבריה ורק אחר כך דיני עבד כנעני, והרי לפי המבואר לעיל צריך הסדר להיות או

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מלמעלה למטה אמה עבריה עבד עברי ועבד כנעני, או מלמטה למעלה עבד כנעני, עבד עברי ואמה עבריה, ומדוע מתחיל בעבד עברי דווקא.

אלא שמבואר בתניא שמידת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך , ואח"כ ממשיך בזכותן של ישראל שביכולתו ובכחו של כל יהודי להגיע לדרגה נעלית יותר ולמעלת הצדיק. ואח"כ מסיים שיתכן גם מצב לא רצוי - בחינת עבד כנעני.

בנוגע לעבד עברי ואמה עבריה, פסק הרמב"ם ש"חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשתה בכסות ובמדור כו'" ומכיון שמה שהקב"ה עושה הוא מצווה לישראל לעשות, הרי שגם הקב"ה נותן לעבדיו - עם ישראל את כל המצטרך להם לא רק בחיטין ושעורין אלא גם עניני תענוג להחיות בהם נפש כל חי.

ועל-דרך-זה בלימוד התורה משפיע ה' גם בחינת יין ושמן שבתורה, היינו בחינת רזין ורזין דרזין דאורייתא.

(על פי "יין מלכות" ספר קנין סימן כא
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

1) ראה ספר המצוות, עשה רלב. 2) ראה שם, לא־תעשה רנח. 3) ראה שם, מל"ת רנט. 4) ראה ויקרא כה, לט: "לא תעבוד בו עבודת עבד", ספר המצוות שם מל"ת רנז. 5) ראה ספר המצוות שם מ"לת רס. 6) שלא ניתן לאחרים, שנמנע מאחרים לעשות כך. 7) נקט לשון הכתוב (ויקרא כה, מז־נג) "וכי תשיג יד גר ותושב - לא ירדנו בפרך לעיניך". ולהלן סוף הלכה ו הוא כותב: הגוי. וכן הוא בספר המצוות שם. וראה שם שהזהרנו שהגוי לא ידור בארצנו עד שיקבל עליו להיות גר תושב. 8) בעבד עברי. 9) ראה ספר המצוות, עשה קצו. 10) ראה שם לא־תעשה רלג. 11) ראה שם, עשה רלד. 12) שם, עשה רלג. 13) שם, לא־תעשה רסא ולקמן פרק ד הלכה י. 14) שם, עשה רלה, ולהלן פרק ט הלכה ו וכדעת רבי בגיטין לח: 15) הרמב"ן בספר המצוות שם, חולק על רבינו ומונה כאן שתי מצוות, וראה מגילת אסתר ולב שמח. 16) ספר המצוות, לא־תעשה רנד ולקמן פרק ח הלכה י. וכפירושו של רב חיסדא בגיטין מה. 17) ספר המצוות, שם לא־תעשה רנה, ולקמן פרק ח הלכה יא.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבאר בו דין עבד עברי ואמה עברייה, ושאסור לעבוד בעבד עברי בפרך, ושרבו מחוייב לפרנסו בשווה לפרנסת עצמו.

א. עֶבֶד עִבְרִי הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, זֶה יִשְׂרְאֵלִי[2] שֶׁמָּכְרוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ, אוֹ הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לְרְצוֹנוֹ. כֵּיצַד? גָּנַב וְאֵין לוֹ לְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[3] - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[4]. וְאֵין לְךָ אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֶלָּא הַגַּנָּב בִּלְבַד. וְעַל זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין הוּא אוֹמֵר: כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי[5]. וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי[6]. מוֹכֵר עַצְמוֹ כֵּיצַד? זֶה יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶעֱנִי בְּיוֹתֵר, נָתְנָה לוֹ תּוֹרָה רְשׁוּת לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ. וְאֵינוֹ[8] רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ וּלְהַצְנִיעַ אֶת דָּמָיו, אוֹ לִקְנוֹת בָּהֶם סְחוֹרָה אוֹ כֵּלִים, אוֹ לִתְּנָם לְבַעַל חוֹב[9], אֶלָּא אִם כֵּן צָרִיךְ לְאָכְלָן בִּלְבַד[10]. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ כְּסוּת[11] לֹא תִשָּׁאֵר לוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ.

2) כן הוא במכילתא בתחילת פרשת משפטים. 3) הקרן דווקא, אבל בעבור הכפל אינו נמכר (פרק ג מהלכות גניבה הלכה יב). 4) שם הלכה יא. 5) מכילתא שם. 6) שם. 7) ובלי רשות מהתורה אסור לו למכור עצמו שהרי אמרה תורה (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם" - "[עבדי הם] ולא עבדים לעבדים" (קידושין כב:). 8) ספרא בשינויים קלים. 9) אין זה בספרא שם. ועיין כסף משנה. [ומסתבר שלמדו רבינו מתוך הלכה זו עצמה, שכיוון שאין לו למכור עצמו אלא אם אין לו מה לאכול ואין לו כסות כדלהלן, אם כן לא ייתכן שימכור עצמו בשביל חוב, שהרי הלכה היא שמסדרין לבעל חוב ומשאירים לו מזון לשלושים יום וכסות לשנים עשר חודש (פרק א מהלכות מלוה ולווה הלכה ז), ועל אחת כמה וכמה שאם אין לו מה לאכול, שוודאי אין בעל חובו רשאי לתובעו. ועוד שאין חוב זה חמור יותר מן הכפל של הגנב, שאין בית דין מוכרים אותו עבור זה. ומכיוון שבית דין אינו יכול למכרו - שוב אינו רשאי אף הוא למכור את עצמו, כיוון שאין לו חיוב כזה כלפי הנגנב]. 10) בספרא שם: "אינו נמכר אלא אם כן העני". 11) [כן כתב רבינו גם במכירת בתו לאמה, להלן פרק ד הלכה ב].

ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[12], שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ, וְכֵן אֵינָהּ מוֹכֶרֶת אֶת עַצְמָהּ[13]. וְאֵינָהּ[14] קוֹנָה לֹא עֶבֶד עִבְרִי[15] וְלֹא עֶבֶד כְּנַעֲנִי[16], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד. וְאֵין[17] הַגֵּר נִקְנֶה בְּעֶבֶד עִבְרִי; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ[18] מִשְׁפָּחָה.

12) בפרק ג מהלכות גניבה הלכה יב. 13) תוספתא סוף פרק ב' דסוטה. ובמכילתא "וכי ימכור איש (שמות כא, ז), האיש מוכר את עצמו ואין האשה מוכרת את עצמה וכו' הבת שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך לא תמכור את עצמה". [ולפיכך הסמיך גם רבינו "וכן אינה מוכרת את עצמה" אל מה שכתב לפני כן שאינה נמכרת בגניבתה]. 14) בבא מציעא עא. שתי ברייתות, אחת סתמית ובאחרונה וויכוח בין חכמים ורבן שמעון בן גמליאל. 15) כן בברייתא הראשונה, וזהו לכל הדעות, כמו שנראה מהשקלא וטרייא שם. 16) כן בברייתא השנייה, וכחכמים. 17) ברייתא שם. 18) שהרי גר שנתגייר כקטן שנולד הוא.

ג. עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל[19] אוֹ לְגֵר צֶדֶק[20]. וְכֵן הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ[21]

- אֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וַאֲפִלּוּ לְגֵר תּוֹשָׁב. וְאִם עָבַר וּמָכַר עַצְמוֹ[22] אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[23], וַאֲפִלּוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ - הֲרֵי זֶה מָכוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר. לְעֵקֶר - זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ.

19) [ספרא בהר פרק ז הלכה א (לפי נוסחת ילקוט שמעוני שם סימן תרסו) "ומניין כשיהיו בית דין מוכרין אותו לא יהיו מוכרין אלא לך, תלמוד לומר כי יימכר לך אחיך", וכן הוא בדברי רבינו להלן פרק ג הלכה יב]. 20) כך היא הגירסה הנכונה (כסף משנה) וכן הוא בכתב־יד תימן. [וכן נראה להלן שכתב: "וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לגוי, ואפילו לגר תושב". ולא כתב "לגר צדק"]. אבל בדפוס רומי: "ולא לגר צדק", ואף על פי שאין מקור לזה בדברי חז"ל, למדה רבינו מן הסברא, שוודאי גר צדק לא יכשילו לעבור על המצוות (לחם משנה), וראה להלן פרק ב הלכה יב שהנמכר לגר צדק דינו כנמכר לגוי, שכלל הוא בידינו: כל שאינו נקנה בעבד עברי אינו קונה עבד עברי (בבא מציעא שם). 21) כן בספרא שם (לפי ילקוט שמעוני שם) "ומניין כשיהא נמכר לא יהא נמכר אלא לך תלמוד לומר ונמכר לך". 22) [נראה שדווקא במוכר עצמו אמרו שאם עבר ונמכר לגוי הרי זה מכור, אבל במכרוהו בית דין לגוי אינו מכור. והטעם בזה משום שבפסוק "ונמכר לגר תושב וגו' או לעקר וגו'", מדבר במוכר עצמו, ואילו במכרוהו בית דין בפסוק "כי יימכר לך" (דברים טו, יב) לא נזכרו גר תושב ועקר. וראה להלן פרק ב תחילת הלכה ח]. 23) כן נראה בבבא מציעא שם. וראה להלן פרק ב הלכה יב.

ד. בָּא[24] וְאָמַר לְךָ: הֲרֵינִי מוֹכֵר עַצְמִי לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין אַתָּה זָקוּק[25] לוֹ, עַד שֶׁיִּמְכֹּר. אֲבָל[26] לְאַחַר שֶׁנִּמְכַּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן - מִצְוָה לִפְדּוֹתוֹ[27], וְלֹא יִטָּמַע[28] בָּהֶם; שֶׁנֶּאֱמַר: אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ.

24) ספרא שם פרק ח הלכה א. 25) לטפל בו, לתת לו ממון שלא ימכור את עצמו לגוי. 26) שם. 27) בספרא שם נוסף: "מייד". 28) יתבולל.

ה. אֶחָד[29] הַמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[30] - אֵינוֹ נִמְכָּר בְּפַרְהֶסְיָא[31] עַל אֶבֶן הַמֶּקֶחַ[32], וְלֹא בְּסִמְטָא, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים נִמְכָּרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִמָּכְרוּ מִמְּכֶרֶת עֶבֶד - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא בִּצְנִעָה וְדֶרֶךְ כָּבוֹד.

29) ספרא שם פרשה ו הלכה א. 30) [צריך עיון שהפסוק "לא ימכרו ממכרת עבד" מדבר במוכר עצמו, ועיין קידושין טו. בברייתא דראב"י]. 31) בפומבי. 32) אבן גבוהה שעליה מעמידים העבדים למכירה.

ו. כָּל עֶבֶד[33] עִבְרִי אָסוּר לַעֲבֹד בּוֹ בְּפֶרֶךְ. וְאֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ? זוֹ עֲבוֹדָה שֶׁאֵין לָהּ קְצָבָה[34], וַעֲבוֹדָה שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ, אֶלָּא תִּהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְהַעֲבִידוֹ בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יִבָּטֵל. מִכָּאן[35] אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: עֲדֹר[36] תַּחַת הַגְּפָנִים עַד שֶׁאָבוֹא[37]; שֶׁהֲרֵי לֹא נָתַן לוֹ קְצָבָה. אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: עֲדֹר עַד שָׁעָה פְּלוֹנִית, אוֹ עַד מְקוֹם פְּלוֹנִי. וְכֵן לֹא יֹאמַר לוֹ: חֲפֹר מָקוֹם זֶה, וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וַאֲפִלּוּ לְהָחֵם לוֹ כּוֹס שֶׁל חַמִּין אוֹ לְהָצֵן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ - אָסוּר, וְעוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפֶרֶךְ. הָא אֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ אֶלָּא דָּבָר קָצוּב שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּמְכַּר לוֹ, אִם רָדָה בּוֹ בְּפֶרֶךְ - הֲרֵי יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְמָנְעוֹ. וְאִם הִנִּיחוּהוּ - עוֹבְרִים בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ. וְאֵין[38] אָנוּ נִזְקָקִין לִיכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלִבְדֹּק אַחֲרָיו שֶׁלֹּא יַעֲבִידֶנּוּ בְּפֶרֶךְ; שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֵינֶיךָ - בִּזְמַן שֶׁאַתָּה רוֹאֶה.

33) ספרא שם הלכה ב. 34) זמן קבוע. 35) כל מה שכתב רבינו כאן הוא בספרא שם. 36) חפור. 37) ויש כאן עינוי נפשי גדול, שהעובד אינו יודע מתי יבוא קץ לעמלו. 38) ספרא שם פרק ח הלכה ח.

ז. כָּל עֶבֶד[39] עִבְרִי אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָהוּ לְהַעֲבִידוֹ בִּדְבָרִים בּוֹזִים, שֶׁהֵם מְיַחֲדִים לַעֲשׂוֹת הָעֲבָדִים[40], כְּגוֹן שֶׁיּוֹלִיךְ אַחֲרָיו כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ יַחֲלֹץ לוֹ מִנְּעָלָיו[41]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד. אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֶלָּא כְּשָׂכִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ. וּמֵתֶר[42] לְסַפֵּר לוֹ שְׂעָרוֹ, וּלְכַבֵּס לוֹ כְּסוּתוֹ, וְלֶאֱפוֹת לוֹ עִסָּתוֹ; אֲבָל[43] לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ בַּלָּן לָרַבִּים[44], אוֹ סַפָּר לָרַבִּים, אוֹ נַחְתּוֹם לָרַבִּים. וְאִם[45] הָיְתָה אֻמָּנוּתוֹ זֹאת קֹדֶם שֶׁיִּמָּכֵר - הֲרֵי זֶה יַעֲשֶׂה. אֲבָל[46] לֹא יְלַמְּדֶנּוּ בַּתְּחִלָּה מְלָאכָה כְּלָל[47], אֶלָּא אֻמָּנוּת שֶׁהָיָה בָּהּ - הִיא שֶׁעוֹשֶׂה כְּשֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מִקֹּדֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[48]? בְּעֶבֶד עִבְרִי, מִפְּנֵי שֶׁנִּפְשׁוֹ שְׁפָלָה בַּמְּכִירָה; אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִמְכַּר - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה זוֹ אֶלָּא בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעַת עַצְמוֹ.

39) שם פרק ז הלכה ב. 40) הכנענים. 41) אין זה בספרא שלפנינו [אבל כן הוא בברייתא בקידושין כב: במעשה העבד לרב]. 42) ספרא שם הלכה ג. 43) סיום דברי רבי יוסי. 44) הדגש הוא על "לרבים", שאינו יכול לנצלו לעבודת חוץ, וכן נראה בספרא שם שלמדו זאת מהמלה: "עימך" - "יעבוד עימך" - "שלא תמסר אומנותו לרבים". 45) כרבי יוסי שם. ולפי המכילתא דרשב"י (שמות כא, ב) זהו גם לדעת תנא קמא. 46) שם. 47) שום מלאכה לרבים. 48) ספרא שם הלכה ב.

ח. אֲנָשִׁים[49] שֶׁאֵינָן נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה - מֻתָּר לִרְדּוֹתָן[50] בְּחָזְקָה וּלְהִשְׁתַּעְבֵּד[51] בָּהֶן. מֶלֶךְ[52] שֶׁגָּזַר, שֶׁכָּל מִי

שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ, יִשְׁתַּעְבֵּד לְזֶה שֶׁנָּתַן הַמַּס עַל יָדוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יוֹתֵר מִדַּי[53], אֲבָל[54] לֹא כְּעֶבֶד[55]. וְאִם[56] אֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד[57].

49) בבא מציעא עג: ברייתא ועובדא ברב סעורם אחי רבא שעשה כן, והסכים לו רבא. 50) עיין שם שרב סעורם רתמם למרכבתו של רבא. 51) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כה, מו): "לעולם בהם תעבודו" וסמוך לזה: "ובאחיכם" - הרי שישנה אפשרות של השתעבדות גם באחיכם. 52) שם, מימרא של רב ששת על רקע השקלא וטריא בין רב פפא ורבא. 53) כן הוא שם בגמרא: "דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשתעבדי בהו טפי" (וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משתעבדי, שיש שאינם גורסים "טפי") ואין כאן משום גזל (למעלה פרק ה מהלכות גזילה הלכה טז) שדין המלך הוא דין. וכן אין בזה משום ריבית (פרק ה מהלכת מלוה ולוה הלכה יז), שאין כאן מלוה אלא קניין גופו להשתעבד בו (ראב"ד כאן). 54) יוצא מתוך ההמשך, וראה בסמוך. 55) כנעני, היינו עבודת עבד בדרך ביזיון, שמכיוון שנמכר על ידי המלך דומה הוא לעבד ולא לפועל העובד מרצונו (כסף משנה למעלה בפרק ה מהלכות גזילה שם). [וכן נראה מן הסוגייה בבבא מציעא שם, שלא הביאו הפסוק "לעולם בהם תעבודו - ובאחיכם", אלא לגבי אלה הנוהגים שלא כשורה, ולא לגבי המס). 56) ברייתא שם. 57) כנעני (גמרא שם). [ולפי זה ייתכן כי גם עבד עברי שאינו נוהג כשורה מותר לעבוד בו עבודת עבד, וצריך־עיון].

ט. כָּל[58] עֶבֶד[59] עִבְרִי אוֹ אָמָה הָעִבְרִיָּה - חַיָּב הָאָדוֹן לְהַשְׁוּתָן לוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמַשְׁקֶה, בִּכְסוּת[60] וּבְמָדוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ[61] - שֶׁלֹּא תְּהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נָקִי, וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִבָּר[62]; אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן, וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ; אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין, וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַתֶּבֶן; אַתָּה דָר[63] בִּכְרָךְ וְהוּא דָר בִּכְפָר[64], אוֹ אַתָּה דָר בִּכְפָר וְהוּא יוֹשֵׁב בִּכְרָךְ[65]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא מֵעִמָּךְ. מִכָּאן[66] אָמְרוּ: כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי - כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ[67]. וְחַיָּב[68] לִנְהֹג בּוֹ מִנְהַג אַחֲוָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[69]. וְאַף עַל פִּי כֵן, צָרִיךְ הָעֶבֶד לִנְהֹג בְּעַצְמוֹ מִנְהַג עַבְדוּת[70] בְּאוֹתָן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

גדר חיוב האדון להשוות לו עבד ואמה עבריים במאכל ומשתה, אינו כתשלום שכר לפועל שאינו חייב לעבוד אם לא שישלם לו שכר אלא שהם קנויים לאדון וחייבים לשרתו בכל רגע, על־דרך בן המחויב לשרת את אביו מצד מצות וחיוב כיבוד אב ולא מצד תשלום כל שהוא על עבודתו.

שהרי בעבד כנעני יכול לומר לו האדון "עשה עמי ואיני זנך" וגם בעבד עברי שחייב האדון להשוותו לו במאכל ובמשקה כו' הרי זה בגדר חיובי האדון לעבד שהוא "כקונה אדון לעצמו" ולא בתור שכר פעולה.

(לקו"ש חי"ד ע' 394 הע' 53
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

58) ברייתא בקידושין כ. ובספרא בהר פרק ז הלכה ג. 59) אפילו הנמכר בגניבתו (רדב"ז) שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" מדבר במכרוהו בית דין. 60) נקייה. כן הוא בספרא שם. ובקידושין שם ליכא. 61) בספרא שם דרשו כן מהפסוק (ויקרא כה, מ) "כשכיר כתושב יהיה עימך" וראה בתוספות קידושין טו. דיבור המתחיל כי טוב, שכתבו בשם הרב אברהם, שכן נכון שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" אינו ציווי אלא סיפור דברים בלבד. 62) פת מעורבת בסובין. 63) אין זה בבבלי, אלא בספרא שם על הפסוק השני (שם שם, מא). 64) [הרי הוא דר במקום שיש להשיג הכול ואילו העבד דר במקום שאין להשיג הכול, ראה כתובות קי]. 65) [וישיבת כרכים קשה - כתובות שם]. 66) קידושין כ. בברייתא. 67) שלפעמים אין לו לאדון אלא כר אחד, אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עימך - נמצא שעל כורחו צריך למסרו לעבד, והיינו אדון לעצמו (תוספות בקידושין שם דיבור המתחיל כל, בשם הירושלמי). 68) ספרא שם פרק ז הלכה א. 69) שם דרשו מהפסוק כי יימכר לך אחיך (דברים טו, יב), ועיין לחם משנה. 70) ספרא שם.

י. אֵין[71] אָמָה הָעִבְרִיָּה[72] נוֹהֶגֶת וְלֹא עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג[73], בֵּין עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמּוֹכֵר עַצְמוֹ[74] בֵּין זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[75]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[76] מָתַי בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת.

71) ערכין כט. בברייתא. 72) כן מפורש בגיטין סה. "ואמה העבריה בזמן הזה מי איכא? והתניא אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג". 73) שהרי נאמר (ויקרא כה, מ) "עד שנת היובל יעבוד עימך". 74) שהרי הפסוק הנ"ל (עד שנת היובל וגו') מדבר במוכר עצמו. 75) כן מבואר בסוגיית הגמרא בקידושין סט. שהרי גם במכרוהו בית דין נאמר שיוצא ביובל ככתוב (שם שם, מא) "ושב אל משפחתו" ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר (ראה קידושין טו. בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב). ועיין רש"י גיטין שם דיבור המתחיל אלא בזמן. 76) פרק י מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני קניין עבד עברי שמכרוהו בבית דין או מכר עצמו או נמכר לגוי, ודיני יציאתם לחירות.

א. עֶבֶד[2] עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[3] [וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ][4] נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁוֵה כֶּסֶף[5] וּבִשְׁטָר[6]. כֵּיצַד[7] בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[8]: הֲרֵינִי מָכוּר לָךְ[9], הֲרֵינִי קָנוּי לָךְ; וְנוֹתֵן לוֹ הַשְּׁטָר.

2) קידושין יד: במשנה. 3) שם יד: וטז. למדו קנין כסף ושטר בעבד עברי מאמה העבריה, שהרי הקישם הכתוב "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה" (דברים טו, יב) ופסוק זה מדבר במכרוהו בית־דין. 4) בדפוסים עתיקים ליתא, ונוסף על־פי ספר מוגה שהביא הכסף־משנה, שהרי למדו (שם יד:) גזירה־שוה "שכיר שכיר" מוכר עצמו ממכרוהו בית־דין לגבי קנין כסף, וכן צריך לומר לגבי קנין שטר. וכן כתב הרמב"ן (שם טז.) [ובכ"י תימן: "עבד עברי שמכרוהו ב"ד, נקנה בכסף ובשוה כסף. והמוכר עצמו, נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר". ולפי"ז אין קנין שטר במכרוהו ב"ד אלא במוכר עצמו, וזה היפך ממה שכתבנו למעלה. ובמדרש הגדול (ויקרא כה, לט) "ונמכר לך, מוכר עצמו נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר, מכרוהו ב"ד נקנה בכסף בלבד", נראה שאף לפניו היתה הנוסחא הנ"ל בדברי רבינו, וצ"ע. וראה להלן הלכה יב והערה עה]. 5) בגמרא שם טז. למדו שהעבד קונה את עצמו בשוה כסף כמו בכסף, ממה שנאמר (ויקרא כה, נא) "ישיב גאולתו" - "לרבות שוה כסף ככסף" [וסובר רבינו שהוא־הדין שהוא נקנה בשוה כסף ככסף, שהרי מ"כסף מקנתו" שנאמר באותו פסוק ("ישיב גאולתו מכסף מקנתו") למדו (שם יד:) שהוא נקנה בכסף, וכן מפורש שם ח. ועיין להלן הלכה ח והערה נ]. 6) שם טז. למדו כן מאמה עבריה, ראה למעלה. 7) בברייתא שם ט. לגבי שטר קידושין. 8) שם נוסף: "אע"פ שאין בו שוה פרוטה". 9) שם טז. כרב חסדא שאמר: שטר אמה עבריה - אב כותבו. והוא־הדין לעבד עברי המוכר עצמו שהוא עצמו כותבו. והשמיט רבינו נוסח שטר של בית־דין. ובמאירי קידושין יד: (עמ' 96) כתב: "ובמכרוהו בית־דין, כותבין לו בית־דין הרי זה קנוי לך". וראה למעלה הערה ג.

ב. מְכָרוּהוּ[10] בֵּית דִּין[11] - עוֹבֵד שֵׁשׁ שָׁנִים מִיּוֹם מְכִירָתוֹ, וּבִתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁלּוֹ[12] יֵצֵא בֶּן חוֹרִין. וְאִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בִּכְלַל הַשֵּׁשׁ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד בָּהּ[13]. אֲבָל אִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת יוֹבֵל, אֲפִלּוּ נִמְכַּר שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ[14]; בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת וְגוֹמֵר[15].

10) קידושין יד: במשנה. 11) ודין מוכר עצמו - להלן הלכה ג. 12) היינו, שצריך לעבוד שש שנים שלימות מיום מכירתו עד יום צאתו לחירות, ואם נמכר יום לפני ראש־השנה - לא אמרו שיום זה חשוב שנה ואינו עובד אלא חמש שנים נוסף על היום הזה, אלא עובד שש שנים מלאות ושלימות, ערכין יח: ועיין משנה־למלך. 13) ספרא בהר פרק ג הלכה ו "בשנת היובל הזאת, זו מוציאה עבדים, ואין השביעית (=שנת השמיטה) מוציאה עבדים", וכן הוא ב'ספרי' פ' ראה על הפסוק "וזה דבר השמיטה" (דברים טו, ב). 14) צ"ע, שהרי פסוק זה מדבר במוכר עצמו, וכן הביאו רבינו להלן בהלכה ג. ובכ"י תימן נשמט פסוק זה. ועיין לחם־משנה. 15) בקידושין טו. בברייתא דר' אליעזר בן יעקב, הובא הפסוק "ושב אל משפחתו" (ויקרא כה, מא) ללמד על מכרוהו בית־דין שיוצא ביובל, והפסוק "בשנת היובל הזאת וגו'" אינו מדבר כלל בעבד הנמכר, אלא בשדות. ועיין לחם־משנה.

ג. הַמּוֹכֵר[16] עַצְמוֹ - יֵשׁ לוֹ לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְיָתֵר עַל שֵׁשׁ. הֲרֵי שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים אוֹ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל, אֲפִלּוּ אַחַר שָׁנָה - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל[17]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ.

16) ברייתא בקידושין יד: וכדברי חכמים ולא כרבי אליעזר. 17) [אין לזה מקור מפורש (וראה ב'מנחת חינוך' מצוה מב), אבל יש ללמוד זאת מן הברייתא בקידושין יד: שלא אמרו אלא "המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש", ולא אמרו גם: המוכר עצמו נמכר עד היובל ולאחר היובל, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא עד היובל - מכאן שגם מוכר עצמו אינו יכול למכור עצמו אלא עד היובל, ורק לענין שדה אמרו (בבא־מציעא עט) שאם מכרה לששים שנה, שאינה חוזרת ביובל, משום שמפורש בה: "והארץ לא תמכר לצמיתות", ומזה למדו (שם) - "מי שאין שם יובל – נצמתת, יצתה זו שאע"פ שאין שם יובל - אינה נצמתת"].

ד. אֶחָד[18] הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין וּבָרַח - חַיָּב לְהַשְׁלִים שֵׁשׁ[19]. וְאִם[20] פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יוֹצֵא לַחֵרוּת.

18) קידושין טז: ויז. ושם למדו כן ממה שנאמר "שש שנים יעבוד", כלומר צריכות לעבור עליו שש שנות עבודה. וא"כ אם ברח חייב הוא להשלים. אבל הפסוק הנ"ל מדבר במכרוהו בית־דין, ומוכר עצמו נלמד ממכרוהו בית־דין בגזירה־שוה "שכיר", "שכיר". 19) כלומר, כל מה שהחסיר בימי הבריחה. 20) כן אמר רב ששת שם, על הסתירה שבין שתי הברייתות.

ה. חָלָה[21], בֵּין שֶׁחָלָה שָׁנָה אַחַר שָׁנָה אוֹ שֶׁחָלָה חֲלָאִים מְקֻטָּעִים[22]: אִם הַכֹּל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע שָׁנִים[23] - עוֹלִין לְמִנְיַן שֵׁשׁ; אֲבָל אִם חָלָה אַרְבַּע שָׁנִים[24] - חַיָּב לְהַשְׁלִים כָּל יְמֵי הַחֹלִי; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּשָׂכִיר[25] כְּתוֹשָׁב. וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יֵצֵא[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[27] שֶׁמְּחַשְּׁבִין יְמֵי הַחֹלִי? כְּשֶׁהָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה; אֲבָל אִם לֹא הָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד, אֶלָּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה מַחַט[28], אֲפִלּוּ חָלָה כָּל שֵׁשׁ - עוֹלִין לוֹ.

21) שם יז. ברייתא. 22) כן נראה בסוגיא שם, שהביא שתי ברייתות סותרות זו את זו, ולא חלקו בין חולה לחולה (כסף־משנה). 23) גם בגמרא שם אמרו "חלה ארבע חייב להשלים", ואעפ"כ כתבו ה'תוספות' שם ד"ה חלה, שאינו עולה למנין שלש אלא אם עבד שלש שנים כשני שכיר, ויתכן כי כן גם כוונת רבינו, שהרי להלן הביא הפסוק "כשכיר כתושב" (ראה בהערה כד), ומה שכתב פחות מארבע שנים, רוצה לומר שעוד לא נכנסה השנה הרביעית ולא חלה אלא שלש שנים בלבד, ראה במשנה־למלך. וכן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הבין המאירי קידושין שם (עמ' 106). 24) כלומר, שנכנסה השנה הרביעית – משנה־למלך. 25) ושכיר, זמנו שלש שנים, שהרי נאמר בישעיה (טז, יד) "שלש שנים כשני שכיר, ועבד עובד "משנה שכר שכיר" (דברים טו, יח) כלומר שש שנים ('תוספות' שם ד"ה חלה), וראה בהערה כב. 26) נלמד בקל־וחומר מברח שלמעלה (כסף־משנה). 27) שם, בשם רב ששת. 28) שהוא מעשה קל.

ו. הַמּוֹכֵר[29] עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם לֹא נִפְדָּה - אֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא בַּיּוֹבֵל[30]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה, וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ.

29) קידושין טו: כרבי, שרבי חייא בר אבא קראו שם בשם "חכמים" (כסף־משנה). 30) ולא בשש, אלא במיתת האדון - יוצא (להלן הלכה יב. ועיין רדב"ז).

ז. הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[31], אִם לֹא הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִגְאֹל - קְרוֹבָיו פּוֹדִין אוֹתוֹ[32]. וְקָרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ[34]. וּבֵית דִּין כּוֹפִין אֶת קְרוֹבָיו[35] לִפְדּוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִטָּמַע בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. לֹא פְּדָאוּהוּ קְרוֹבָיו, אוֹ שֶׁאֵין יָדָם מַשֶּׂגֶת - מִצְוָה עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ[36]. וּבֵין שֶׁפְּדָאוּהוּ קְרוֹבִים בֵּין שֶׁפְּדָאָהוּ שְׁאָר אָדָם - יָצָא לַחֵרוּת[37]. וְיֵשׁ לוֹ לִלְוּוֹת[38] וְלִגְאֹל אֶת עַצְמוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין[39]. אֲבָל הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל - אֵין הַקְּרוֹבִים פּוֹדִין אוֹתוֹ[40], וְאֵין לוֶה וְגוֹאֵל, וְאֵינוֹ גוֹאֵל לַחֲצָאִין[41]. אֶלָּא כֵּיצַד דִּינוֹ? אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִתֵּן כְּפִי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת - נוֹתֵן וְיוֹצֵא; וְאִם לָאו - לֹא יֵצֵא.

31) בדפוס רומי: "לגר". 32) [שהרי נאמר (ויקרא כה, מט) "או דודו או בן דודו יגאלנו וגו' או השיגה ידו ונגאל", מכאן שאם השיגה ידו - אין כופים את קרוביו לפדותו, וראה להלן הערה לז]. 33) קידושין כא. מימרא של רב נחמן בר יצחק. 34) הרי שדודו שהוא אחי אביו, קודם לבן דודו שהוא בן אחי אביו. וראה בספרא בהר פרק ח הלכה ב. 35) בקידושין כא: אמרו שהיא חובה, והרי בית־דין כופין על כל מצוה, כמפורש בכתובות פו. (רדב"ז). 36) כן כתב רבינו גם בפ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה יג, שמי שמכר עצמו ובניו לגויים - מצוה לפדותם בפעם ראשונה ובפעם שנייה, ועיין כסף־משנה כאן. ומקור דבר זה הוא בקידושין טו: "או דודו או בן דודו יגאלנו - זה גאולת קרובים, ונגאל - זו גאולת אחרים". ואע"פ שלענין גאולת קרובים, אמרו (שם כא:) ששנה עליה הכתוב לקבעה חובה וכופין עליה, כמבואר למעלה, בגאולת אחרים לא מצאנו שתהא חובה ושיכפו עליה, ואינה אלא "מצוה". 37) ואינו משועבד לאלה שפדאוהו. קידושין טו: כחכמים (= הוא רבי) ולא כרבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, וראה למעלה הלכה ו. 38) [בקידושין כא. אמר רבינא שעבד הנמכר לגוי אינו לווה וכו' (ראה להלן), ופירש"י שם משום שנאמר והשיגה ידו. ודעת רבינו שלפי המסקנא שגאולת קרובים חובה (ראה למעלה) ואין זה אלא אם לא השיגה ידו (ראה למעלה הערה לא), מתפרש הפסוק "והשיגה ידו". כלומר: אם השיגה ידו, אין לחייב הקרובים. ולא בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול את עצמו, אבל בשדה אחוזה שאין גאולת קרובים חובה (פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יח) על כרחינו שמה שנאמר שם "והשיגה ידו", בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול, שכיון שגאולת קרובים אינה חובה, אין הבדל בין השיגה ידו ללא השיגה ידו. ולא מסתבר לומר שבא ללמד שאם השיגה ידו אין הקרובים יכולים לגאול]. 39) שם כ: בעיא שרב ששת פתרה לשלילה, שאין גואל לחצאין, וכן מפורש בדברי רבינא, שם כא. אבל רבינו סמך על מה שאמר רב אשי (כן הנוסחא במאירי שם עמוד 120) אם תמצי לומר נגאל לחצאין (מאיר שם). 40) [כלומר, אין חייבים לפדותו (כסף־משנה). וכדעת רבי, שאמר (שם טו: וכא.) "ומה מי שאינו נגאל באלה" (=נמכר לישראל, אינו נגאל בקרובים). וכל זה אינו אלא לענין חיוב, אבל יכולים הם לפדותו, שהרי רבי עצמו אמר (שם כ.) "ונמכר לגר תושב" שגר זה - גר צדק הוא, ושם מפורש "או דודו או בן דודו יגאלנו" הרי שיש גאולת קרובים בעבד הנמכר לגר צדק שהוא כישראל גמור לכל דבריו, והוא־הדין לענין זה, שהרי אין בו הטעם "שלא יטמע" (אלא שאינו קונה העבד כישראל הקונה עבד, בבא־מציעא עא. עיין שם, ועיין כסף־משנה להלן הלכה יב) ועל כרחינו שלענין גר צדק (והוא־הדין לענין ישראל) מתפרש הכתוב "או דודו וגו'" לענין רשות לגאול, וראה להלן]. 41) [שהרי נאמר "או השיגה ידו ונגאל", ולענין נמכר לגר צדק (שדינו כישראל), שאין מחייבים הקרובים לפדותו, כנ"ל, אי־אפשר לפרש "או השיגה ידו וגו'" כמו שפירשנו לענין נמכר לגוי (ראה למעלה הערה לא) אלא כמו שפירשנו לענין מוכר שדה אחוזה (ראה למעלה שם) שאינו לווה וגואל ואינו גואל לחצאין].

ח. אֶחָד[42] הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֶחָד שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[43] - הֲרֵי זֶה מְגָרֵעַ[44] מִפִּדְיוֹנוֹ וְיוֹצֵא. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמְּכָרוּהוּ בְּשִׁשִּׁים[45] דִּינָרִים, וְעָבַד אַרְבַּע שָׁנִים, וּמָצְאָה יָדוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן עֶשְׂרִים[46] דִּינָרִים[47] וְיוֹצֵא לַחֲרוּת. וְכֵן אִם מָכַר עַצְמוֹ בְּאַרְבָּעִים דִּינָרִין לְעֶשֶׂר שָׁנִים[48] - הֲרֵי זֶה מְגָרֵעַ אַרְבָּעָה דִינָרִין לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד, וְנוֹתֵן הַנִּשְׁאָר כֶּסֶף אוֹ שְׁוֵה כֶּסֶף[49], וְיוֹצֵא. וְכֵן הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְחַשֵּׁב הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל. כֵּיצַד? מָכַר עַצְמוֹ בְּמֵאָה, וְנִשְׁאַר לַיּוֹבֵל מִשְּׁנַת מְכִירָה עֶשֶׂר שָׁנִים - מְחַשֵּׁב עֲשָׂרָה לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד, וְגוֹרֵעַ הַדָּמִים וּמֵשִׁיב הַשְּׁאָר כֶּסֶף, לֹא תְּבוּאָה וְלֹא כֵּלִים; שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף מִמְּכָרוֹ - בְּכֶסֶף הוּא נִגְאָל מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֵינוֹ נִגְאָל בְּשְׁוֵה כֶּסֶף[51].

42) קידושין יד: במשנה, ושם נאמרו הדברים בצורה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סתמית, משמע שזה כולל כל מיני עבדים (כסף־משנה). וראה למעלה הלכה ז. 43) [כאן לא כתב "בין לישראל בין לגוי", וראה למעלה פרק א הלכה ג והערה לח]. 44) מנכה את השנים שעשה כבר. 45) הרי עשרה דינרים כל שנה, שהרי אינו נמכר אלא לשש שנים. 46) בעד השנתיים הנותרות, לפי החשבון של עשרה דינרים לשנה. 47) להלן בסמוך כתב שיכול לתת גם שוה כסף. 48) שהרי מוכר עצמו יכול למכור את עצמו ליותר משש (למעלה הלכה ג). 49) קידושין טז. בברייתא. וראה להלן הערה נ. 50) שהרי אינו יוצא בשש (למעלה הלכה ו). 51) ספרא פ' בהר פרק ח הלכה ד, וירושלמי קידושין פרק א הלכה ב. אבל בבבלי קדושין ח. וטז. אמרו: "ישיב גאולתו אמר רחמנא - לרבות שוה כסף ככסף". וממקור זה שאב רבינו מה שכתב למעלה בנמכר לישראל ששוה כסף ככסף, ואם־כן דברי רבינו סותרים זה את זה, ועיין לחם־משנה.

ט. כָּל עֶבֶד[52] עִבְרִי[53] אוֹ עִבְרִיָּה שֶׁיָּצָא[54] בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וְהִבְרִיא וְהוֹסִיפוּ דָמָיו, אוֹ נִשְׁחַף[55] וּפָחֲתוּ דָמָיו - מְחַשְּׁבִין לוֹ לְהָקֵל עָלָיו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּמְכַּר בְּמֵאָה, וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מָאתַיִם - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב עִם אֲדוֹנָיו אֶלָּא לְפִי מֵאָה[56]; נִמְכַּר בְּמָאתַיִם, וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה מֵאָה - מְחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת לְפִי מֵאָה[57].

52) קידושין כ. בברייתא. 53) בין נמכר לגוי ובין לישראל (גמרא שם). 54) [נראה שצריך לקרוא "שיוצא"]. 55) חלה במחלת השחפת. 56) כפי מה שהיה שוה בעת הקנין, "שנאמר מכסף מקנתו" (גמרא שם). 57) כפי שהוא שוה עכשיו, "שנאמר כפי שניו" (שם).

י. הַנִּמְכָּר[58] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, הוֹאִיל וְיֵשׁ לִגְאֹל עַצְמוֹ לַחֲצָאִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59], פְּעָמִים יִהְיֶה לְהָקֵל וּפְעָמִים לְהַחְמִיר. כֵּיצַד לְהָקֵל? קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם[60], וְנִשְׁחַף, וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה, וְנָתַן לוֹ חֲמִשִּׁים, חֲצִי דָמָיו, וְהִבְרִיא, וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה מָאתַיִם - נוֹתֵן לוֹ מֵאָה, שֶׁהֵן חֲצִי דָמָיו הַנִּשְׁאָר, וְיוֹצֵא[61]. כֵּיצַד לְהַחְמִיר? קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם, וְנָתַן לוֹ חֲצִי דָמָיו שֶׁהֵן מֵאָה, וְנִשְׁחַף, וַהֲרֵי עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה - נוֹתֵן לוֹ חֲמִשִּׁים, שֶׁהֵן דְּמֵי חֲצִיוֹ הַנִּשְׁאָר. וְנִמְצָא שֶׁנָּתַן מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה.

58) קידושין כ: מימרת אביי או רב אשי כפי נוסחת המאירי שם, ראה למעלה הערה לח. 59) למעלה הלכה ז. 60) שאם לא היה כן בשעת הקנין, הרי כבר נאמר בהלכה הקודמת, שמחשבין להקל כפי שהיה בשעת הקנין, ועיין שם בגמרא. 61) ומה שנתן חמשים על החצי הראשון - נתן, שהרי גואל לחצאין.

יא. הָרַב[62] שֶׁמָּחַל לָעֶבֶד עַל הַכֶּסֶף שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד כְּנֶגְדּוֹ - אֵינוֹ מָחוּל לוֹ[63], עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטַר שִׁחְרוּר. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁקָּנָהוּ בְּשִׁשִּׁים, וְעָבַד שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם, וְאָמַר לוֹ: שְׁאָר הַדָּמִים מְחוּלִין לָךְ, לֵךְ לְדַרְכְּךָ! - לֹא נִפְטַר מִשִּׁעְבּוּדוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטָר.

62) קידושין טז. והסברתה על־ידי רבא. 63) שעבד עברי גופו קנוי לאדונו, ואין מחילה אלא על שעבוד חוב, ולא על קנין הגוף.

יב. אָדוֹן[64] שֶׁמֵּת: אִם הִנִּיחַ בֵּן זָכָר - הֲרֵי[65] הָעֶבֶד[66] עוֹבֵד הַבֵּן[67] עַד סוֹף הַשִּׁשִּׁים[68], אוֹ עַד סוֹף הַשָּׁנִים שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לָהֶן[69], אוֹ עַד שֶׁיִּכָּפֵעַ בּוֹ יוֹבֵל, אוֹ עַד שֶׁיִּגָּרַע פִּדְיוֹנוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁאָר; אֲבָל אִם לֹא הִנִּיחַ בֵּן זָכָר - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת, וְאֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבַּת וְלֹא אֶת הָאָח, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין[70]. וְהַנִּמְכָּר לְגֵר צֶדֶק[71] אוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[72] - אֲפִלּוּ הַבֵּן[73] אֵינוֹ עוֹבֵד, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁמֵּת הָאָדוֹן יָצָא לְחֵרוּת. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁעֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה[74] בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר[75], וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְבָרִים: בְּשָׁנִים[76], אוֹ בְּיוֹבֵל, אוֹ בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, אוֹ בִּשְׁטַר שִׁחְרוּר[77], אוֹ בְּמִיתַת אָדוֹן בְּלֹא בֵן[78]; וּבְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ בְּגֵר - אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בֵּן[79]. מִצְוָה לוֹמַר לוֹ 'צֵא' בִּשְׁעַת יְצִיאָתוֹ[80]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ - הֲרֵי הוּא יוֹצֵא בְּחִנָּם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁטָר. אֲפִלּוּ חָלָה וְהוֹצִיא רַבּוֹ עָלָיו הוֹצָאוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב לוֹ כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם[81].

64) שם יז: בברייתא, ובגמרא למדו זאת מן הכתובים. 65) שם בברייתא. 66) ולא האמה, ראה להלן פ"ד הלכה ד. 67) שנאמר שש שנים יעבוד, אפילו לבן (גמרא שם). 68) במכרוהו בית־דין, שאינו נמכר אלא לשש. 69) והוא הרי יכול למכרו את עצמו אפילו ליותר משש (למעלה הלכה ג). 70) שם בברייתא: "ועבדך שש שנים, לך ולא ליורש". 71) וכל־שכן גר תושב. בבבא־מציעא עא. השווה דין גר צדק כדין הגוי, וראה כסף־משנה כאן, ולמעלה הלכה ז והערה לט. 72) בברייתא, קידושין שם. והוא־הדין לגר תושב, וכל־שכן הוא מגר צדק (כסף־משנה). 73) [בגר צדק, המדובר אפילו בבן שהורתו ולידתו בקדושה, שאם לא כן הרי אין הגר יורש את אביו הגר כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין שם, ופ"ו מהלכות נחלות הלכה י), ועיין כסף־משנה]. 74) קידושין יד: במשנה. 75) כאן לא חילק רבינו בין מוכר עצמו למכרוהו בית־דין, הרי ששניהם נקנים בכסף ובשטר, וראה למעלה הערה ג. 76) שש שנים במכרוהו בית־דין, או לפי התנאי במוכר עצמו. 77) ברייתא, שם טז. 78) כמבואר למעלה בהלכה זו. 79) כמבואר למעלה. 80) כשהוא יוצא בשנים. "שנאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך וגו' (דברים טו, יג) מלמד שמצוה לומר לו צא" (מכילתא דרשב"י שמות כא, ב). 81) כל הנ"ל במכילתא שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו דין חיוב מזונות לעבד עברי, ושרבו מוסר לו שפחה כנענית, וכמו כן דין הענקה.

א. כָּל עֶבֶד עִבְרִי[2] - הֲרֵי הָאָדוֹן חַיָּב[3] בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ הַנִּשּׂוּאָה לוֹ, וְלֹא אֲרוּסָה[4] וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם[5]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ; אֲבָל אִם הָיְתָה מֵאִסּוּרֵי לָאוִין, אֲפִלּוּ שְׁנִיָּה[6] - אֵינוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ. שֶׁנֶּאֱמַר: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לַעֲמֹד עִמּוֹ[7]. וְכֵן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו וּבְנוֹתָיו[8]. בִּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין נֶאֱמַר: אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא, וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּקְנָה זֶה נִשְׁתַּעְבְּדָה אִשְׁתּוֹ?! אֲבָל לֹא בָּא לְלַמֵּד אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ[9]. וּבְמוֹכֵר עַצְמוֹ נֶאֱמַר: וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ[10]. וּבְנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נֶאֱמַר: וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ. אֶחָד[11] אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה, אוֹ אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ אַחַר מְכִירָתוֹ. וְהוּא[12] שֶׁיְּקָחֶנָּה מִדַּעַת הָאָדוֹן; אֲבָל אִם לְקָחָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ.

2) בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית־דין, בין נמכר לישראל ובין נמכר לגוי, כמו שמפרש רבינו בסמוך. 3) קידושין כב. ברייתא דרבי שמעון, וכן הוא במכילתא ובמכילתא דרשב"י שמות כא, ג, וב'ספרא' בהר פרק ז הלכה ג. 4) שנאמר "ויצאה אשתו עמו", וזו אינה "עמו" (מכילתות שם). 5) אשת אחיו שמת, והיא מחכה לו שייבם אותה - מפני שאינה "אשתו" (מכילתא שם). ואלמלא נתמעטו שתי אלה, היינו אומרים שחייב לזון אותן, ואע"פ שהעבד עצמו אינו חייב במזונות ארוסתו - כיון שנוהג הוא לתת לה מזונות - היה אפשר לחייב את האדון (אור־שמח, ועיין רמב"ן על התורה שמות כא, ג). 6) במכילתא דרשב"י שם מפורש: "גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", והרי חלוצה אינה אסורה אלא מדרבנן (משנה־למלך). 7) מכילתא דרשב"י שם. שאם היא אסורה עליו, חייב הוא להוציאה. ואף זו שאיסורה מדרבנן, אינה בכלל "עמו", שהרי סוף־סוף חייב הוא להוציאה. 8) קידושין שם, ומכילתות שם. ולא ציין רבינו עד איזה גיל חייב במזונותם. וראה בכסף־משנה. ומסתימות לשון רבינו משמע שאין כאן גבול, והחיוב הוא כל זמן שאן להם להתפרנס משל עצמם, ואפילו הם גדולים ממש (משנה־למלך). [ואע"פ שגם על העבד עצמו אין חיוב מן התורה לפרנס בניו אלא עד שש שנים (ראה בפי"ב מהלכות אישות הלכה יד, והערה נוספת נג) - כיון שהעבד נוהג לפרנסם, חל החיוב על האדון. ראה למעלה הערה ד]. 9) קידושין שם, ומכילתות שם. 10) קידושין ומכילתא שם, וספרא בהר פרק ז הלכה ג. ושם לא הובא הפסוק הזה הנאמר בנמכר לגוי, ועיין רש"י על התורה שם (ויקרא כה, נד). [ואע"פ שבמכרוהו בית־דין נאמר רק "אשתו" ולא "בניו", ובמוכר עצמו ובנמכר לגוי נאמר רק "בניו" ולא "אשתו" - צריך לומר שלמדו זה מזה בגזירה־שוה ד"שכיר - שכיר", שבכולם חייב גם במזונות אשתו וגם במזונות בניו]. 11) מכילתא דרשב"י שם. ולמדו כן ממה שנאמר "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" - "שתי נשים כאן ("אשה" ו"אשתו") - אחת עד שלא לקחו רבו, ואחת משלקחו רבו" (שם). 12) מכילתא דרשב"י וספרא שם.

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו - אֵין לוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם כְּלוּם[13], אֶלָּא הֲרֵי מַעֲשֵׂה הָאִשָּׁה וּמְצִיאָתָהּ לְבַעְלָהּ. וְכֹל שֶׁזּוֹכֶה הַבַּעַל בְּאִשְׁתּוֹ[14] - זוֹכֶה זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֶבֶד עִבְרִי[15].

13) מכילתא דרשב"י שם (הביאו הרמב"ן על התורה שם. ועיין בדבריו שפירש המכילתא באופן אחר, ראה להלן). 14) לרבות ירושה ופירות נכסי מלוג שלה. ראה פי"ב מהלכות אישות הלכה ג. 15) שנאמר: "אם בעל אשה הוא" - "הרי הוא (=העבד) כבעל, מה הבעל זכאי במציאתה וברושתה של אשתו, אף זה (העבד) זכאי במציאתה וירושתה של אשתו" (מכילתא דרשב"י שם).

ג. מִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[16] - יֵשׁ[17] לְרַבּוֹ לִתֵּן לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. בֵּין הָאָדוֹן בֵּין בְּנוֹ[18] שֶׁל אָדוֹן, אִם מֵת אָבִיו - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לוֹ שִׁפְחָה. וְכוֹפֵהוּ[19] עַל זֶה, כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיד מִמֶּנָּה[20] עֲבָדִים[21]. וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לוֹ כָּל יְמֵי עַבְדוּתוֹ[22]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה וְגוֹמֵר[23]. וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ - אָסוּר[24] בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כִּשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל[25].

16) ולא מוכר עצמו, כדלהלן בסוף ההלכה. וכתנא־קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר שם. 17) כלומר, הרשות בידו, ולא חובה (מכילתא ומכילתא דרשב"י). 18) מכילתא דרשב"י, שם. 19) קידושין טו. וראה להלן. 20) [קידושין שם: "כי משנה שכר שכיר עבדך - עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה - מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית" - הרי שכל עיקר מסירת שפחה כנענית לעבד עברי, הוא כדי להוליד ולדות]. 21) שהרי נאמר "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" ומכאן שוולד שפחה כמותה (קידושין סו: וסח.). 22) [כלומר כשנשאר בו שוה פרוטה, שאם לא כן, שוב אינו עבד - כמפורש להלן הלכה י. וזוהי כוונת הירושלמי קידושין (פ"א הלכה ב): "א"ר חייא בר אדא, הכל מודים בעבד עברי עד שיהא שם שוה פרוטה". וראה באור־שמח]. 23) מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית. 24) קידושין שם, כרבנן ולא כרבי אליעזר. 25) [שאסורים בשפחה כנענית מדברי סופרים (פי"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה יא). ומה שאמרו (קידושין שם): "לו ולא למוכר עצמו" - היינו שלמוכר עצמו אינו יכול לתת שפחה כנענית בעל כרחו, אבל אם רצה - מותר בה מן התורה אלא שחכמים גזרו עליה, ובמכרוהו בית־דין שמפורש בתורה שרבו מוסר לו שפחה כנענית - לא אסרו חכמים (ועיין בחמרא וחיי לסנהדרין יט.) וזוהי כוונת רבינו בהלכות איסורי ביאה הלכה יב, שכתב: ולא גזרו חכמים בדבר זה". וראה במשנה־למלך, ובמה שכתב בשם הריטב"א].

ד. אֵין[26] עֶבֶד עִבְרִי מֻתָּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית עַד שֶׁתִּהְיֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוֹ אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וּבָנִים[27]; אֲבָל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים - אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית[28]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה[29] הוּא. אֲפִלּוּ הָיָה הַנִּמְכָּר כֹּהֵן[30] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כָּל יְמֵי עַבְדּוּתוֹ[31].

26) קידושין כ. ברייתא דרבי אליעזר. 27) כלומר, שתהיה לו עכשיו, אבל אם היתה לו אשה מקודם ומתה אחר־כך, אסור הוא בשפחה כנענית (אור־שמח, ועיין משנה־למלך). 28) אף כאן הכוונה שאין רבו יכול לכופו, אבל אינו אסור בה מן התורה, אלא מדברי סופרים. 29) דברים שקיבלו איש מפי איש עד משה, וצריך־עיון הרי מקרא מלא הוא בפי רבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם) "אם בגפו יבוא, בגפו יצא" - "אם יחידי נכנס, יחידי יצא". ועיין רדב"ז. 30) אף שעליו הטילה התורה חובות יתירות. כרב נגד שמואל (שם כא:) שהלכה כמותו בעניני איסור. 31) ראה למעלה הלכה ג. והערה כא.

ה. אִם[32] הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסֵר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁוֹ מֵאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ[33]. וְאֵינוֹ[34] יָכוֹל לִתֵּן לוֹ שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת, וְלֹא[35] לִתֵּן שִׁפְחָה אַחַת לִשְׁנֵי עֲבָדָיו הָעִבְרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתֵן לַכְּנַעֲנִיִּים[36]; שֶׁנֶּאֱמַר: יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה[37]. נִרְצָע שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְהִגִּיעַ יוֹבֵל, וְהָיָה רַבּוֹ מְסָרֵב בּוֹ לָצֵאת, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָצֵאת, וְחָבַל בּוֹ - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר בְּשִׁפְחָה[38].

32) מכילתא דרשב"י (משפטים כא, ג) הביאו הרמב"ן שם. 33) במכילתא דרשב"י שם נוסף: "ולהלן הוא אומר ויצא מעמך הוא ובניו עמו (ויקרא כה, מא) אל תפרישנו מבניו". ורבינו כתב בתחילת דבריו "אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו", והשמיט סוף דברי המכילתא הנ"ל. 34) מכילתא דרשב"י שם. 35) שם. 36) [כמו שכתב רבינו בפי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה יט]. 37) אשה אחת ולא שתים. ועוד: אשה המיוחדת לו, שלא תהא כשפחת הפקר. וכמו שאמרו במכילתא דרבי ישמעאל שם. וראה במשנה־למלך. 38) ורשאי להכות חבירו כדי להפרישו מאיסור. כן הוא בבבא־קמא כח. בברייתא, וכפירושה ע"י רב נחמן בר יצחק. ואע"פ שפירוש זה לא נאמר אלא למי שסובר "לא עביד איניש דינא לנפשיה", ורבינו פוסק בפ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יב "שיש לאדם לעשות דין לעצמו - אע"פ שלא היה שם הפסד בנכסיו" - סובר רבינו שלא הותר אלא לקחת את שלו מחבירו, אבל לא לחבול בחבירו, ואם כן פירושו של רב נחמן בר יצחק הוא אליבא דכולא עלמא (משנה־למלך).

ו. הַמּוֹכֵר[39] עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע. אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין, וְעָבַד שֵׁשׁ וְלֹא רָצָה לָצֵאת - הֲרֵי זֶה נִרְצָע, וְעוֹבֵד[40] עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת הָאָדוֹן.

39) קידושין יד: ברייתא, וכתנא־קמא ולא כרבי אליעזר, ראה למעלה הלכה ג. 40) משנה, שם יד:

ז. אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן - אֵין הַנִּרְצָע עוֹבֵד אֶת הַבֵּן[41]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[42] לָמְדוּ[43]: וַעֲבָדוֹ - לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ; לְעֹלָם - לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל[44]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַנִּרְצָע אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא בַּיּוֹבֵל וּבְמִיתַת הָאָדוֹן[45].

41) קידושין יז: וכא: 42) המסורת. 43) שם כא: 44) אבל לא במובנו של "נצח" או עולמית. 45) אבל לא בגרעון כסף ולא בשטר שחרור (משנה־למלך).

ח. עֶבֶד[46] עִבְרִי כֹּהֵן אֵינוֹ נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעַל מוּם[47]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ[48] - לַחֲזָקָה שֶׁהָיָה בָּהּ, וְאֵינוֹ שָׁב לַשְּׁרָרָה[49] שֶׁהָיָה בָּהּ.

46) קידושין כא: בברייתא, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי. 47) שהרי הוא נרצע בגופו של אוזן (להלן הלכה ט, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי). וכיון שניקב סחוס האוזן הרי הוא בעל מום (בכורות לז. ופ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ג). ובירושלמי (קידושין פ"א ה"ב) הקשו: "וירצע הסחוס פחות מן הכרשינה" (=שאינו נעשה בעל מום אלא־אם־כן ניקב כשיעורי כרשינה. בכורות שם והלכות ביאת מקדש שם) ומתרץ: "שמא יבוא לידי כרשינה", ועיין משנה־למלך. [ומדברי רבינו שכתב סתם "שנעשה בעל מום", נראה שאין זה חשש שמא יבוא לידי כרשינה, אלא הוא נעשה בעל מום בכל רציעה שהיא, וכן נראה מסתימת לשון הבבלי בקידושין שלא הביאו סברת הירושלמי, וצריך לומר שכיון שמצוה היא לרצוע, כלומר לנקב אזנו - מיגו דהוי נקב לענין רציעה. הוי נקב חשוב לענין מום אע"פ שאין בו ככרשינה, וכעין זה בסוכה (ז.) "מיגו דהויא דופן לענין סוכה, הויא דופן לענין שבת". וכן כתב בישועות־יעקב (אורח־חיים סימן יג ס"ק א, וסימן כה ס"ק ז) לענין קשר של ציצית לענין כלאים, וקשר של תפילין לענין שבת. שאע"פ שהם קשרים שאינם של קיימא - אסורים לענין כלאים ולענין שבת, מיגו דהוי קשר לענין ציצית ותפילין, הוי קשר לענין כלאים ולענין שבת. ויתכן כי הירושלמי הנ"ל שלא תירץ כן, סבר כשיטת אביי בסוכה שם, החולק על 'מיגו' זה]. 48) קידושין שם בשם רב בר שילא. והעיר המשנה־למלך: הרי הפסוק הנ"ל אינו מדבר בנרצע, ולמה לא הביא הפסוק "ואיש אל משפחתו תשובו" (ויקרא כה, י) שהוא נדרש לנרצע (קידושין טו.). 49) מכות יג. כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. וראה בפ"ז מהלכות רוצח הלכה יד.

ט. כֵּיצַד רוֹצְעִין? מְבִיאוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[50], וְאוֹמֵר דְּבָרָיו[51] לִפְנֵיהֶם. וּמַגִּישׁוֹ לְסוֹף שֵׁשׁ[52] אֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין בַּבִּנְיָן[53]. בֵּין דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁל אָדוֹן בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם[54]. וְנוֹקֵב אֶת אָזְנוֹ הַיְמָנִית[55], בְּגוּפָהּ שֶׁל אֹזֶן[56], בְּמַרְצֵעַ שֶׁל מַתֶּכֶת[57], עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַדֶּלֶת[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתָּ בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת. וְלֹא נֶאֱמַר מְזוּזָה[59], אֶלָּא[60] שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד[61] בֵּין אֵצֶל דֶּלֶת בֵּין אֵצֶל מְזוּזָה; וּמַה[62] מְזוּזָה[63]

כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת[64], אַף דֶּלֶת כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת[65]; אֲבָל הָרְצִיעָה - בַּדֶּלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם מְזוּזָה[66]. הָאָדוֹן[67] הוּא שֶׁרוֹצֵעַ בְּעַצְמוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָצַע אֲדֹנָיו - לֹא בְּנוֹ וְלֹא שְׁלוּחוֹ וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאֵין[68] רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאֶחָד, שֶׁאֵין[69] עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת[70].

50) מכילתא דרשב"י (שמות כא, ה). 51) אהבתי את אדוני וגו' (רדב"ז). 52) ראה להלן הלכה י. 53) קבועים בתוך הבנין, ולא כשהם עקורים ותלושים מן הבנין ומונחים מן הצד. וראה בסמוך, מנין לנו זה. 54) לא צויין המקור לכך. 55) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו) וקידושין טו. 56) היינו, בתנוך ולא בעור הרך (אליה). וכן מסקנת החכמים בקידושין כא: מההלכה הקודמת, שאין עבד כהן נרצע שלא ייעשה בעל מום, שאם באליה הרי אין הכהן נעשה בעל מום על־ידי־זה. 57) קידושין שם בברייתא, וכרבי שאמר: "מה מרצע מיוחד של מכתת, אף כל של מתכת", ומרצע לאו דוקא אלא בכל דבר שהוא של מתכת (כסף־משנה, וכן בגמרא שם). 58) אך לא יגע בדלת (קידושין כב: בברייתא). 59) היינו, שמה שכתוב בתורה: "מזוזה", הוא ללמוד שני דברים נפרדים לענין ההגשה: א' שיכול להגישו אצל הדלת או אצל המזוזה, אבל לא שהרציעה תהיה אצל המזוזה. ב' שהדלת צריכה להיות עומדת כדוגמת המזוזה. 60) וזה הדבר הראשון. 61) העבד. 62) וזהו הדבר השני. 63) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו), וקידושין שם בברייתא. 64) שאחרת אינה מזוזה כלל (רש"י שם). 65) קבועה בבנין, ולא מונחת מקרקע ותלושה מן הבנין. 66) מכילתא דרשב"י שם. 67) מכילתא ומכילתא דרשב"י שם. 68) סוטה ח. בברייתא. 69) כן בברייתא שם. 70) אגודות אגודות, כמה ביחד, שנראה כאילו הם כמשא, ורוצה להפטר מהם מהר.

י. וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד - עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה[71]. הָעֶבֶד - עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד; אֲבָל אִם אָמַר אַחַר שֵׁשׁ - אֵינוֹ נִרְצָע, עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה בְּסוֹף שֵׁשׁ[72] בִּתְחִלַּת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה[73]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר מִן הַיּוֹם שָׁוֶה פְּרוּטָה מִדְּמֵי מְכִירָתוֹ אוֹ יָתֵר מְעַט. אֲבָל אִם נִשְׁאַר פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[74] - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר אַחַר שֵׁשׁ.

71) קידושין כב. בברייתא, וכן במכילתא ומכילתא דרשב"י, ו'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יז). 72) [בכתב־יד מינכן בקידושין שם: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר", עד שיאמר וישנה. "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד". אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] - אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי", אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד" (תורה שלמה פ' משפטים פרק כא אות קו). ונראה שנוסחת רבינו היתה כדלהלן: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר" עד שיאמר וישנה, "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם יאמר (ותיבת "העבד" יש למחוק, וכן אינה בכ"י שם ד"ה ה"ג לפי הגירסא השניה, וכמו כן יש למחוק תיבות "אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] אינו נרצע, שנאמר לא אצא חפשי"). אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד". וזהו פירוש הדברים: "אמר בתחילת שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בתחילת פרוטה אחרונה, פעם אחת, ולא אמר בסוף שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בסוף פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר", כלומר עד שיאמר וישנה. אמר בסוף שש, היינו בסוף פרוטה אחרונה, ואפילו אמר אז פעמיים (ועיין רש"י שם) ולא אמר בתחילת שש בתחילת פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר וכו' "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד". אבל אם אמר גם בתחילת פרוטה אחרונה, שאז עודנו עבד וגם המשיך לומר פעם שניה בסוף פרוטה אחרונה, כיון ששתי האמירות היו ביחד, זו אחרי זו, הכל מצטרף ביחד, וכאילו אמר הכל בתחילת פרוטה האחרונה בעודנו עבד]. 73) [כלומר, אמירה ראשונה בתחילת הפרוטה, ואמירה שניה אחריה בתוך הפרוטה האחרונה, והכל מצטרף לאמירה ראשונה, וכאילו היה הכל בתחילת הפרוטה בעודנו עבד, כמבואר למעלה]. ומכיון שכתב רבינו למעלה הלכה ט שרוצעים אותו מעומד, מוכח מזה שרוצעים בלילה, ושלא כדברי ה'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, טו). וראה בכסף־משנה]. 74) [בעת אמירה ראשונה, כנ"ל. ודינה של אמירה באמצע שנות העבדות לא נתברר, כי לנוסחא הנ"ל בגמרא לא נזכרה כלל הדרשה מהפסוק "לא אצא חפשי", שעל פיה למדו, לפי הנוסחא שלנו, שאמירה אינה מועילה אלא בזמן יציאתו לחרות ולא קודם לכן, ויתכן כי לפי הנוסחא הנ"ל גם אמירה זו מועילה, אם תבוא אמירה נוספת בתחילת הפרוטה האחרונה. וכל עיקר הדין של שתי האמירות בסוף העבדות, לא נאמר אלא להשמיענו כי במקרה של שתי אמירות רצופות מועילה גם זו שנאמרה בסוף הפרוטה האחרונה, כנ"ל].

יא. הָיְתָה[75] לָעֶבֶד שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְלוֹ מִמֶּנָּה בָּנִים, וּלְרַבּוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים[76] - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ[77]. לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי. הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ, וְרַבּוֹ אֵינוֹ אוֹהֲבוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ אוֹהֲבוֹ, וְהוּא אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֲהֵבְךָ. הוּא חוֹלֶה, וְרַבּוֹ אֵינוֹ חוֹלֶה - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ חוֹלֶה, וְהוּא אֵינוֹ חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם חוֹלִים[78] - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ - עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם בְּטוֹבָה.

75) קידושין שם בברייתא. 76) יש אומרים כי "בנים"

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אצל אדון לאו דוקא, שהרי לא נאמר בו אלא "ביתך", ו"ביתו זו אשתו" (יומא ב.) אבל בנים לא נכללו בזה (תוספות הרא"ש, ומהרי"ט שם). 77) [אין ללמוד זאת מהפסוק "אהבתי את אדוני", שאינו עוסק אלא בדברים שהעבד אומר, ויתכן כי לבו בל עמו. אבל כאן זוהי עדות התורה האומרת "כי אהבך". ומכיון ש"אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני" אינם אלא דברי העבד, אין מקור שצריך לאהוב אשתו ובניו (של עצמו). ולא למדו מהפסוק "כי אהבך ואת ביתך" שצריך שיאהב את אשת רבו, שהרי הפסוק הראשון השמיט "ביתו", ואמר רק "אהבתי את אדוני", וראה משנה־למלך]. 78) זו היא בעיא בגמרא שם, וצדדי הספק הם: אם ההדגשה היא על "עמך", וכאן שניהם שווים, או "כי טוב לו". [ואע"פ שהבעיא לא נפתרה - פסק רבינו שאינו נרצע, שהרי רציעה חבלה היא, ומספק אסור לחבול בו אף ברשותו של העבד, שהרי אסור לאדם שיחבול בעצמו, כמפורש בבבא־קמא צא: ופ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה א, וראה בכסף־משנה וב"יקר תפארת"].

יב. מַה[79] בֵּין מוֹכֵר עַצְמוֹ לִמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין? מוֹכֵר עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע, וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - נִרְצָע[80]. מוֹכֵר עַצְמוֹ - אָסוּר[81] בִּשְׁפִחָה כְּנַעֲנִית, וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. מוֹכֵר עַצְמוֹ - נִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל[82]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ - אֵין בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְךָ[83]. מוֹכֵר עַצְמוֹ - נִמְכָּר לְשֵׁשׁ וְיֶתֶר עַל שֵׁשׁ, מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְשֵׁשׁ[84]. מוֹכֵר עַצְמוֹ - אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ[85], מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין מַעֲנִיקִין לוֹ[86].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מוֹכֵר עַצְמוֹ - אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ".

בנוגע למצות הענקה, כתב החינוך (מצוה תפ"ב בסופה) שגם בזמן הזה שאין היובל נוהג ואין נוהגים דיני עבד עברי "ישמע חכם ויוסיף לקח, שאם שכר מבני ישראל ועבדו .. שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו ה' יתברך".

והקשה עליו ב'מנחת חינוך' שהוא נגד דעת הרמב"ם כי דבריו אלו יכולים להתקיים רק להדעה שמצות הענקה היא גם במוכר את עצמו וגם במכרוהו בית־דין. אבל לדעה שחיוב הענקה היא רק במכרוהו בית־דין, אין לומר שנוהגת גם בזמן הזה מצד המוסר כי אז אין לחלק בין מוכר עצמו ומכרוהו בית־דין, שהרי המוסר מחייב ליתן לשניהם והלא הרמב"ם פסק כדעה הזו שחיוב הענקה הוא רק במכרוהו בית־דין, ולא שכיח "שהרב המחבר (דעת החינוך) יהיה נוטה מדעת הרמב"ם אם לא שפירש להדיא".

ויש לתרץ ובהקדים: זה שהענקה נוהגת רק במכרוהו בית־דין, אפשר לפרש בשני אופנים:

א) ש"אין לך בו אלא חידושו" וכל מה שחידשה תורה הוא חיוב ההענקה במכרוהו בית־דין, ובמילא אין הענקה ב"מוכר את עצמו".

ב) החידוש שחידשה תורה "לו ולא למוכר את עצמו" בא למעט הענקה למוכר את עצמו.

ואם נלמד כפי האופן השני, הרי לא מיעטה תורה הענקה לשכיר שהרי אינו בגדר "מוכר את עצמו", ממילא אפשר ללמוד דין הענקה מצד המוסר מדין הענקה למי שמכרוהו בית־דין גם בזמן הזה שאם שכר מבני ישראל ועבדו שצריך להעניק לו מאשר ברכו ה', ולא יקשה ה'חינוך' מהרמב"ם כאן.

ועוד יש לומר ששני אופני ההסברה הנ"ל במצות הענקה, תלויים בשני אופני ההסברה שבכללות מצות הענקה.

א) שהיא בגדר של שכר פעולה, ומה שחידשה תורה במי שמכרוהו ב"ד הוא שגם הענקה היא חלק משכר פעולתו.

ב) שהיא בגדר של צדקה שנותן האדון כהכרה על עבודתו של העבד.

והנה ב'מניין המצות', סידר הרמב"ם מצות הענקה מיד לאחר מצות צדקה, ומזה משמע שלדעתו גדר מצות הענקה הוא כאופן השני, היינו צדקה. ועל פי זה, אין הכרח לומר שה'חינוך' "נוטה מדעת הרמב"ם" כי הגם שהתורה מיעטה מוכר את עצמו מהענקה, אפשר ללמוד ממכרוהו בית־דין (שההענקה לו היא מצד צדקה) גם הענקה לשכיר בזמן הזה מצד המוסר והטוב.

(על פי לקו"ש חי"ט ע' 153
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

79) דברי סיכום של רבינו. 80) למעלה הלכה ו. 81) למעלה הלכה ג. 82) ראה למעלה פ"א הלכה ג. 83) 'ספרא' בהר פרק ז הלכה א. ולמעלה בפ"א שם לא הביא רבינו את המקור הזה, ורק כאן בדברי הסיכום הביאו, וצ"ע. 84) למעלה פ"ב הלכה ב־ג. 85) כדעת תנא־קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר, ודרשו כן ממה שנאמר "הענק תעניק לו" - "לו ולא למוכר עצמו" (שם טו.) וראה במשנה־למלך שהעיר על הסתירה בדברי רבינו. 86) וטעם ההבדל בין מוכר עצמו למכרוהו בית־דין הוא, מפני שמכרוהו בית־דין בגניבתו, כשיוצא אין בידו כלום, וחסה התורה עליו וציוותה להעניק לו. אבל מוכר עצמו, כיון שיכול למכור עצמו לשנים מרובות, בזמן שיוצא אינו יוצא בידיים ריקניות ('יקר תפארת' להרדב"ז).

יג. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִרְצַעַת. וְכֵן יֵרָאֶה מֵעִנְיַן הַכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בִּנְרָצָע: אֲהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי[87]. וּמַהוּ[88] שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן?[89] לְהַעֲנִיק[90]. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה לְהַעֲנִיק עֶבֶד עִבְרִי, כָּךְ מַעֲנִיק אָמָה הָעִבְרִיָּה.

87) ב'ספרי' ובגמרא שם, למדו זאת מהפסוק "ואם אמור יאמר העבד" - "עבד ולא אמה". אבל שם יד: וטו. מבורר שלדעת תנא־קמא של רבי אליעזר, שהלכה כמותו, דרשו מ"העבד" שתי דרשות, ולכן נוח לו לרבינו להביא מ"אהבתי את אשתי וגו'". 88) כל השקלא־וטריא ב'ספרי' ובקידושין יז: 89) שלכאורה נראה שגם האמה נרצעת, שהרי בתחילת הפסוק הנ"ל מדובר על רציעה. 90) ואם כן "אף" זה אינו מוסב על הפסוק הנ"ל, אלא על מה שנאמר בפסוק קודם בפרשה הנ"ל "הענק תעניק לו" (שם פסוק יד).

יד. כָּל הַמְשַׁלֵּחַ עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ רֵיקָם - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם. וַהֲרֵי הַכָּתוּב נִתְּקוֹ לַעֲשֵׂה[91], שֶׁנֶּאֱמַר: הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ. אֶחָד[92] הַיּוֹצֵא בְּסוֹף שֵׁשׁ[93], אוֹ שֶׁיָּצָא בַּיּוֹבֵל, אוֹ בְּמִיתַת הָאָדוֹן[94], וְכֵן הָאָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁיָּצְאַת בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אוֹ בְּסִימָנִין[95] - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲנִיקִין לָהֶם[96]. אֲבָל[97] הַיּוֹצֵא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף - אֵין מַעֲנִיקִין לָהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ; וְזֶה לֹא שִׁלְּחוֹ חָפְשִׁי, אֶלָּא הָעֶבֶד נָתַן שְׂאָר הַדָּמִים שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד בָּהֶן וְאַחַר כָּךְ יָצָא[98]. הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ - בְּעִנְיָן[99] צֹאן גֹּרֶן וָיֶקֶב, דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּרָכָה[100] מֵחֲמַת עַצְמָן[101], הוּא שֶׁחַיָּב לְהַעֲנִיק לוֹ מֵהֶם; אֲבָל הַכְּסָפִים וְהַבְּגָדִים[102] - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ מֵהֶם[103]. וְכַמָּה[104] נוֹתֵן לוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁוֵה שְׁלֹשִׁים סֶלַע[105], בֵּין מִמִּין אֶחָד בֵּין מִמִּינִין הַרְבֵּה[106]; כְּשְׁלֹשִׁים[107] שֶׁל קְנַס הָעֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יִתֵּן לַאדֹנָיו[108]. בֵּין[109] שֶׁנִּתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ בֵּין שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵךְ; שֶׁנֶּאֱמַר: הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ - מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן[110], לָמָּה נֶאֱמַר: אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ? הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה תֵּן לוֹ[111].

91) כתב כן שלא נאמר שלאחר שעבר ושלחו בלי הענקה - שוב אינו חייב להעניק, כדעת רבי יהודה במצות שילוח הקן, שלאחר שלקחה - שוב אינו מצווה לשלחה (חולין קמא. במשנה), אלא גם לאחר מכן חייב הוא להעניק לו. וכדעת חכמים בענין שילוח הקן (חולין שם). ולפי"ז אינו חייב מלקות על הלאו, שהרי לאו הניתק לעשה - אין לוקין עליו. 92) 'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יג) הובא בקידושין טז: 93) למעט את היוצא בגרעון כסף, באמצע שש, כבסמוך. 94) בלא בן (למעלה פ"ב הלכה יב), או נרצע שאינו עובד גם את הבן (למעלה הלכה ז). 95) סימני נערות. 96) אע"פ שבפסוק לא מפורש לענין הענקה אלא היוצא בשש, למדו כן ב'ספרי' ובגמרא שם ממה שנאמר בפסוק הנ"ל פעמיים "תשלחנו", לרבות כל מיני שילוח. 97) כתנא־קמא שם, ולא כרבי מאיר. 98) ואם שחרר עבדו מרצונו, יתכן שחייב להעניקו. [ויתכן גם ששחרור מרצון אף הוא בא על־ידי התעוררות של העבד, שעשה לאדון איזה נחת־רוח וכיוצא בזה, ואין זה "שילוחו מעמך"].

99) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "כענין" כלומר: כעין. 100) ריבוי. שנאמר "אשר ברכך ה' אלקיך" (דברים טו, יד), ומכאן למדו לכל שיש בו ברכה, אע"פ שאינו צאן גורן ויקב (קידושין יז. בברייתא). 101) שהם בעצמם מתרבים, כגון בעלי חיים שמתרבים בוולדות, או אפילו פרדות, שגופם הולך ומשתבח, וכדעת רבי שמעון ולא כרבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם). 102) "כספים" נזכרו בברייתא שם, ואילו "בגדים" הוסיף רבינו מדעתו שהרי שניהם אינם מתברכים מעצמם, ואם נתמעטו כספים שעומדים לעיסקא ולרווח, כל־שכן שנתמעטו בגדים שאינם עומדים לרווח כלל ('יקר תפארת' להרדב"ז). 103) כלומר, אם אין לו אלא כספים ובגדים, אינו חייב בהענקה כלל. וראה במשנה־למלך. 104) שם יז. בברייתא. 105) כרבי יהודה ולא כרבי מאיר ורבי שמעון (שם), בהתאם לכלל שרבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה, רבי שמעון ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה (עירובין מו: - משנה־למלך). 106) כן בדברי רבי מאיר שם, ולא מצאנו שרבי יהודה חולק על זה (משנה־למלך). 107) ההשוואה בגמרא שם. 108) וכאן נאמר "תתן לו", ולמדו גזירה־שוה "נתינה - נתינה" (קידושין שם). 109) 'ספרי' פ' ראה שם. הובא בקידושין יז: וכתנא־קמא ולא כרבי אלעזר בן עזריה. 110) 'ספרי' וגמרא שם. 111) אם נתברך הבית בשבילו הרבה, תוסיף על הענקתו, ואם לאו - אל תפחות מן הכתוב (רש"י שם).

טו. אִם[112] בָּרַח[113], וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל כְּשֶׁהוּא בּוֹרֵחַ, וְיָצָא לַחֵרוּת - אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲנִיקוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ וְגוֹמֵר[114]. עָנָק[115] עֶבֶד עִבְרִי - לְעַצְמוֹ, וְאֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[116]. וַעֲנָק[117] אָמָה הָעִבְרִיָּה, וְכֵן מְצִיאָתָהּ[118] - לְאָבִיהָ[119]. וְאִם מֵת אָבִיהָ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא לְיָדוֹ[120] - הֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ, וְאֵין לְאַחֶיהָ בָּהֶם כְּלוּם[121]; שֶׁאֵין אָדָם[122] מוֹרִישׁ זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבִתּוֹ לִבְנוֹ.

112) קידושין טז: בברייתא, וכפירושה ע"י רב ששת (שם יז.). 113) שחייב להשלים שנות עבודתו (גמרא שם, וכ"ה למעלה פ"ב הלכה ד). 114) כלומר, אע"פ שיציאתו על־ידי היובל - כיון שברח, אינו בכלל "וכי תשלחנו" (שם). 115) שם טז: בברייתא. 116) שנאמר: "העניק תעניק לו" - "לו ולא לבעל חובו" (שם טו. וטז:). ומשמע שאף לאחר שבאה הענקה ליד העבד, אין בעל־חוב גובה הימנו, לא כדברי רש"י (שם ד"ה ולא לבעל חובו) שאין האדון חייב להגבות את ההענקה לבעל־חוב, שמשמע מדבריו שלאחר שבא לידו – בעל־חובו גובה הימנו. וכן לענין מעשר שני, שעליו אמרו בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת הגר"ש ליברמן (עמ' 59, 61): "מעשר שני [עני] אין גובין ממנו מלוה וחוב", לפי דעת ראבי"ה (באור־זרוע הלכות צדקה סימן יא) הכוונה למעשר עני שביד העני, שלצורך העני ניתן לא לפריעת חוב (תוספתא כפשוטה שם, והוא־הדין להענקה, וראה במשנה־למלך). 117) ברייתא שניה, שם. 118) [בעודה אמה (פט"ז מהלכות אבידה הלכה יג), ומקור הדברים מהברייתא שם]. 119) [זכותו בענק הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כזכותו במציאתה, ולא כזכותו במעשה ידיה (כתובות מו:), ואע"פ שענק הוא כשכר פעולה (קידושין טו.) - שהרי מעשי ידיה למדו ממה שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה מעשה ידיעה לרבה, אף בת מעשה ידיה לאביה" (שם, מז.), וזה לא שייך בענק, שהרי גם לרבה אין חלק אלא במעשה ידיה ממש ולא בהענקות מעין אלה, שוודאי דינן כמציאה שהיא של אביה אף בעודה אמה, כנ"ל. אלא ודאי דין ענק כדין מציאה, שתיקנו לו לאב משום איבה (כתובות שם), שאם לא תתן לו מציאותיה, לא יתן לה מזונות (רש"י שם), והוא־הדין לענק, וראה להלן]. 120) כלומר, לרשותו. ובא לידה כבא לידו (כסף־משנה) וראה להלן. 121) [אף שלענין מעשה ידיה, אמרו (כתובות מב. במשנה): "אף־על־פי שלא גבתה, מת הרי הן של אחין" - אין זה אלא במעשה ידיה, שהם שלו מן התורה (שם מז.), אבל ענק שאינו שלו אלא מתקנת חכמים משום איבה, כנ"ל - לא זכה בו האב אלא משעה שגבתה, ועיין משנה־למלך]. 122) שם מג.

~ יום שלישי ז' אדר ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני מכירת אמה עברייה ואופני יציאתה, ודיני מצוות ייעוד, לו ולבנו.

א. אָמָה[2] הָעִבְרִיָּה הִיא הַקְּטַנָּה[3] שֶׁמְּכָרָהּ אָבִיהָ[4]. וּמִשֶּׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה[5] וְתֵעָשֶׂה נַעֲרָה[6] - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכָרָהּ[7], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת בָּהּ, וְיֵשׁ לוֹ לְקַדְּשָׁהּ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה[8]. אַף[9] הַקְּטַנָּה שֶׁהִיא אֵילוֹנִית[10] בְּסִימָנֶיהָ[11] וְאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲבָאַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[12] - יֵשׁ לְאָבִיהָ לִמְכָרָהּ[13] כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה[14]. אֲבָל[15] הַטְּמְטוּם[16] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[17] - אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא כְּעֶבֶד[18] עִבְרִי וְלֹא כְּדִין הָאָמָה הָעִבְרִיָּה[19].

2) כתובות מ: במשנה. 3) עד גיל שתים עשרה שנה ויום אחד, ואפילו הביאה שתי שערות בתוך הזמן הזה (פרק ב מהלכות אישות הלכה א). 4) שאילו היא עצמה אינה יכולה למכור עצמה, שהרי היא קטנה, ואפילו כשהיא נערה אינה יכולה למכור עצמה (למעלה פרק א הלכה ב) ואמה אינה יכולה למכרה (מכילתא לשמות כא, ו). 5) ויום אחד (הלכות אישות שם הלכה ג). 6) והיא תקופה הנמשכת שישה חדשים (שם הלכה ב). 7) משנה שם. וקל וחומר הוא: אם המכורה כבר, יוצאת בסימנים (להלן פרק ד הלכה ה) - אינה מכורה אינו דין שלא תימכר (ערכין כט:). 8) כתובות מו: ופרק ג מהלכות אישות הלכה יא. 9) קידושין ד. בברייתא ופירושה בגמרא שם. 10) מלשון איל, שיש בה תכונות גבריות, וראה פרק ב מהלכות אישות הלכה ג. 11) כגון שקולה עבה וכדומה (ראה בהלכות אישות שם הלכה ו). 12) כגון שהיא בת שש עשרה ויש לה סימני איילונית ולא הביאה שתי שערות, שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (הלכות אישות שם הלכה ג), וראה להלן הלכה ה. 13) ואין אנו אומרים, שמכיוון שאין בה נערות, אין בה דין מכירה (גמרא שם). 14) היינו, עד גיל עשרים, אם יש בה סימני איילונית, או עד גיל שלושים וחמש אם אין בה, ראה בהלכות אישות שם הלכה ד. 15) תוספתא ביכורים פרק ב. וראה בפרק ב מהלכות נזירות הלכה יא. 16) אטום, שאין לו לא זכרות ולא נקבות (פרק ב מהלכות אישות הלכה כה). 17) שיש לו גם זכרות וגם נקבות (שם הלכה כד). 18) שמא נקבות הן ואין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת עצמה (למעלה פרק א הלכה ב), וראה משנה למלך. 19) שמא זכרים הם, ואין לאב זכות בבנו למוכרו.

ב. אֵין[20] הָאָב רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הֶעֱנִי וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ כְּלוּם, לֹא קַרְקַע וְלֹא מְטַלְטְלִין[21], וַאֲפִלּוּ כְּסוּת[22] שֶׁעָלָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן[23] כּוֹפִין אֶת הָאָב לִפְדּוֹתָהּ[24] אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ, מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה[25]. בָּרַח הָאָב אוֹ שֶׁמֵּת[26] אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לִפְדּוֹתָהּ - חַיָּבִין זוֹ עוֹבֶדֶת עַד שֶׁתֵּצֵא[27].

20) יוצא מתוך הברייתא שהביא רבי יוסי בר חנינא בקידושין כ. [וכן מפורש בתוספתא ערכין פרק ה: "אין אדם רשאי למכור את בתו וכו' אלא אם כן העני"]. 21) כן הוא בקידושין שם, שאדם מוכר מטלטלין ואחר כך שדהו, ואחר כך ביתו, ורק אחר כך בתו. 22) ראה למעלה פרק א הלכה א. 23) כלומר, אף על פי שמכרה מחמת עוני, שלא נשאר לו כלום, כנ"ל. 24) אם מצאה ידו (יקר תפארת, וכן כתב רש"י בקידושין יח.). ומקור הדבר בברייתא בקידושין שם: "ומפדין אותה בעל כורחו, מה שאין כן בעברי". ואף על פי ששם פירשו ברייתא זו לדעת רבי שמעון שאומר אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, ולפיכך כופין באמה העברייה, ולא בעברי, שיכול למכור עצמו שוב פעם אחרי הפדייה, אבל לרבנן שמוכר אותה לשפחות אחר שפחות שאין תועלת בכפייה זו, שהרי יחזור וימכרנה, נראה שאין כופין אותו לפדותה, והרי רבינו פוסק להלן הלכה יג כרבנן - סוגייה זו שלא חילקה בין עברייה לעברי ושאלו: "אי הכי עבד עברי נמי", ומתוך זה באו לידי החילוק הנ"ל שעבד עברי יכול למכור עצמו עוד הפעם, ואמה עברייה אינה נמכרת ונשנית כדעת רבי שמעון - סוגייה זו אינה לפי ההלכה, שהרי רבי סובר שם טו: שעבד עברי הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים, כלומר, אין כופין את קרוביו לפדותו, וכן פסק רבינו למעלה פרק ב הלכה ז, ולפי זה מתפרשת ברייתא זו בפשיטות, שרק באמה העברייה כופין את האב ואילו בעבד עברי אין כופין את קרוביו לפדותו, ולפי זה אפילו לדעת חכמים של רבי שמעון הסוברים, שמוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, כופין אותו לפדותה, ומה שאין כופין בעבד עברי אין זה מפני שנמכר ונשנה, אלא שבעבד עברי אין דין כפייה כלל, וראה במשנה למלך. 25) שם בקידושין בסוגיית הגמרא. 26) כאן רמז רבינו שאמה עברייה אינה יוצאה לחירות במיתת האב, ודלא כריש לקיש בקידושין טו. שדבריו נשארו בתיובתא שם טו: וראה באור שמח. 27) בדרכים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הרגילות, להלן הלכה ד וה. ואין אנו כופים את הקרובים לפדותה (כסף משנה). וראה למעלה פרק ב הלכה ז.

ג. אָמָה[28] הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף[29] אוֹ בְּשִׁוֵּה כֶּסֶף[30] וּבִשְׁטָר[31], וְאֵינָהּ נִקְנֵית בִּפְרוּטָה[32], מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹתָהּ בְּדָמִים שֶׁרְאוּיִין לְגֵרָעוֹן, כְּדֵי שֶׁתְּגָרֵע פִּדְיוֹנָהּ וְתֵצֵא[33]. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס: בִּתִּי מְכוּרָה לָךְ, בִּתִּי קְנוּיָה לָךְ; וְנוֹתֵן בְּיַד הָאָדוֹן. וּשְׁטַר אָמָה הָעִבְרִיָּה - הָאָב כּוֹתְבוֹ[34].

28) קידושין יד: במשנה. 29) בשקלא וטריא שם, למדו קניין כסף באמה ממה שנאמר בה "והפדה", שמגרעת פדיונה ויוצאת - הרי שנקנית בכסף. 30) שם טז. בברייתא. וראה למעלה פרק ב הלכה א. 31) משנה שם יד: 32) שם יא: יב. 33) ופרוטה אינה ראוייה לגירעון, שהרי הגירעון יהיה פחות משווה פרוטה, שאין בו כל ערך (קידושין שם). ובעבד עברי לא כתב רבינו (למעלה פרק ב הלכה א) שאינו נקנה בפרוטה, משום שקניין עבד עברי בכסף נלמד מעבד הנמכר לגוי, שבו נאמר "מכסף מקנתו", מלמד שכסף קונה (כסף משנה). 34) קידושין טז. וכרב חסדא ולא כרב הונא. וטעמו משום שקניין שטר באמה העברייה נלמד מקניין שטר בעבד כנעני, שדינו כקרקע, ושם המוכר כותב השטר, שנאמר (ירמיה לב, יא) "ואקח את ספר המקנה", שירמיה הלוקח קיבל את ספר המקנה מידי חנמאל המוכר. וראה ביקר תפארת להרדב"ז.

ד. אָמָה הָעִבְרִיָּה עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ שָׁנִים, כְּעֶבֶד שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[35]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה[36]. וְיוֹצֵאת בִּתְחִלַּת שֶׁבַע. וְאִם פָּגַע בָּהּ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שֵׁשׁ - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּעֶבֶד[37]. מֵת הָאָדוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּנִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן. וְכֵן מְגָרַעַת מִפִּדְיוֹנָהּ[38] וְיוֹצְאָה. וְאִם[39] כָּתַב לָהּ שְׁטַר שִׁחְרוּר וּמָחַל עַל הַשְּׁאָר[40] - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּעֶבֶד[41].

35) שאינו נמכר אלא לשש, ואילו מוכר עצמו נמכר גם ליותר משש (למעלה פרק ג הלכה יב). 36) וגומר: "ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעימך". 37) כלומר, ככל העבדים העבריים (בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית דין) שיוצאים ביובל (למעלה פרק ב הלכות ב-ג). ומקור הלכה זו במשנה בקידושין יד: 38) ככתוב (שמות כא, ח): "והפדה". ומזה למדו אף לעבד (קידושין טז.) וכן מפורש במשנה שם יד: שגם העבד וגם האמה יוצאים בגירעון כסף. 39) שם טז. בברייתא. 40) ובמחילה בלי שטר אינה יוצאה, כמבואר למעלה פרק ב הלכה יא. 41) בברייתא שם אמרו שעבד קונה עצמו בשטר. וברור שהוא הדין לאמה, שהרי כל עיקר יציאה בשטר נלמד מעבד כנעני, שכתוב בו "או חופשה לא ניתן לה" ולמדו בגזירה שווה "לה-לה" מגט אשה שנאמר בה "וכתב לה" (רש"י שם), ואם כן אין לחלק בין עבד לאמה.

ה. יְתֵרָה אָמָה הָעִבְרִיָּה, שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּסִימָנִין. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהֵבִיאָה סִימָנִין וְנַעֲשֵׂית נַעֲרָה - יוֹצְאָה לַחֵרוּת בְּלֹא כֶסֶף. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה סִימָנִין מֵאַחַר יוֹם שֶׁלָּקְחָהּ - הֲרֵי זוֹ יוֹצֵאת לַחֵרוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצְאָה חִנָּם[42] - רִבָּה לָהּ הַכָּתוּב יְצִיאָה אַחֶרֶת בְּחִנָּם יָתֵר עַל הָעֶבֶד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהִיא הֲבָאַת סִימָנֵי נַעֲרוּת. וְתַחֲזֹר לִרְשׁוּת אָבִיהָ, עַד שֶׁתִּבְגַּר וְתֵצֵא מֵרִשׁוּת אָבִיהָ[43]. הָיְתָה הַבַּת אֵילוֹנִית, שֶׁאֵין לָהּ יְמֵי נַעֲרוּת, אֶלָּא יוֹצֵאת מִקַּטְנוּתָהּ לִבְגָר - כֵּיוָן שֶׁבָּגְרָה תֵּצֵא לַחֵרוּת[44].

42) בברייתא קידושין ד. אמרו: "ויצאה חינם אלו ימי בגרות, אין כסף אלו ימי נערות". ועיין כסף משנה כאן ורש"י שם יד: במשנה שאף הם הביאו מויצאה חינם על ימי נערות וברש"י על התורה שמות כא, א. נראה שמה שאמרו "ויצאה חינם אלו ימי בגרות" אין זה אלא אם לא נכתב "אין כסף", אבל עכשיו שנכתב "אין כסף" לרבות נערות, שוב נלמדו ימי נערות מ"ויצאה חינם" וימי בגרות מ"אין כסף". וראה בתורה תמימה שם אות פט. 43) ככל נערה. 44) שם ד. אמרו שאין צריך לכך לימוד מיוחד, שהרי קל וחומר הוא: אם סימנים שאינם מוציאים מרשות האב - מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות האב - אינו דין שמוציאה מרשות האדון. וכל הפסוק הנ"ל (ויצאה חינם אין כסף) לא בא ללמד אלא על עיקר מכירת איילונית, שבלי הפסוק היה מקום לומר שכיוון שאינה מביאה סימנים אינו יכול למכרה כלל. וראה למעלה הלכה א. [והמדובר כשנמכרה בהיותה בת שש עשרה והיו לה סימני איילונית ולא היו לה שתי שערות שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (פרק ב מהלכות אישות הלכה ג) ואז היא יוצאת בתור בוגרת. ואין אנו אומרים שנעשית איילונית למפרע ולא הייתה מכירתה מכירה כלל (ראה משנה למלך למעלה הלכה א), שדעת רבינו לפסוק כשמואל ביבמות פ. שאינו נעשה סריס למפרע, והוא הדין לאיילונית. וכן נראה מדבריו בהלכות אישות שם. וכן נקט בדעתו, הנודע-ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן ו].

ו. אֵין אָמָה הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים. וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי, אִם הִפִּיל לוֹ שִׁנּוֹ אוֹ סִמֵּא לוֹ עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ כְּדִין הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל[45]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאָמָה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר; וְקוֹנָה עַצְמָהּ בְּשִׁשָּׁה דְּבָרִים[46]: בְּשָׁנִים, וּבְיוֹבֵל, וּבְגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וּבִשְׁטַר שִׁחְרוּר, וּבְמִיתַת הָאָדוֹן, וּבְסִימָנִין.

45) פרק ד הלכה י. אבל לחירות אינו יוצא שהוקש עברי לעברייה (מכילתא משפטים פרשה א, וכאן בפרשה ג נתקצרו הדברים), וראה בכסף משנה ולחם משנה כאן. 46) ואילו עבד עברי אינו קונה עצמו אלא בחמישה דברים בלבד, לפי שאינו יוצא בסימנים. ראה למעלה פרק ב הלכה יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. יְעֵד[47] אוֹתָהּ הָאָדוֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לִבְנוֹ - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר אֲרוּסוֹת[48], וְאֵינָהּ יוֹצֵאָה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא בְּמִיתַת הַבַּעַל אוֹ בְּגֵט. וּמִצְוַת[49] יִעוּד קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת פְּדִיָּה[50]. כֵּיצַד[51] מִצְוַת יִעוּד? אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי, הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה[52]; אֲפִלּוּ[53] בְּסוֹף שֵׁשׁ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה[54]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן לָהּ כְּלוּם, שֶׁמָּעוֹת הָרְאשׁוֹנוֹת לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ[55]. וְנוֹהֵג[56] בָּהּ מִנְהַג אֵרוּסוּת, וְאֵינוֹ[57] נוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג שִׁפְחוּת. וְאֵינוֹ מְיַעֵד שְׁתַּיִם כְּאַחַת; שֶׁנֶּאֱמַר: יְעָדָהּ. וְכֵיצַד מְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ? אִם הָיָה[58] בְּנוֹ גָּדוֹל[59], וְנָתַן רְשׁוּת לְאָבִיו לְיַעֲדָהּ לוֹ - הֲרֵי הָאָב[60] אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִבְנִי.

> **~ נקודות משיחות קודש ~**
>
> "וּמִצְוַת יִעוּד קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת פְּדִיָּה"
>
> והדין הוא ש"אין אמה עבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו קידושין, כדי שתהיה ראויה ליעוד" (הי"א).
>
> מכאן נראה גודל הכבוד והעילוי של בת ישראל. שבכדי למכור עבד מספיק שאם גנב ו"אין לו ונמכר בגניבתו", אבל באמה עבריה נאמרו כמה וכמה תנאים: האחד שאינה נמכרת בגנבתה, ורק אם אביה עני ולא מצא מה יאכל ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו, רק אז מותר לו למכור את בתו לאמה לזמן קצר כדי שתסייע בפרנסה וגם אח"כ יוצאת בסימנים. ובנוסף, אין למכרה למי שאין לו יעוד עליה ואינו יכול לשאתה לאשה כי בבת ישראל נראית בגלוי תכליתה, עניין החתונה והקמת בית בישראל.
>
> (על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 372
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

47) קידושין יח. בברייתא וכפירושה על ידי רב ששת. 48) ראה לקמן הלכה ט, שהייעוד כאירוסין ואינו כנישואין. 49) בכורות יג. במשנה. ושם למדו מן הכתוב: אשר לא יעדה והפדה", הרי שהפדיון בא רק אחרי שלא התקיים הייעוד. 50) שאף הפדייה היא מצוה, ראה בספר המצוות, עשה רלד. 51) קידושין יט: ברייתא כלשונה. 52) לשון זו אינה בברייתא שם, אבל נזכרה שם ה: בברייתא, לעניין קידושי אשה. 53) לשון הברייתא שם. וכתנא קמא ולא כרבי יוסי בר יהודה. 54) שלא נשאר עוד שיעור עבודה, שתמורתה פרוטה. 55) והרי זה דומה למקדש מעכשיו ולאחר שלושים יום, שמקודשת לסוף שלושים יום למפרע. 56) ברייתא שם, כלשונה. 57) מסכת עבדים פרק א הלכה ז. וראה במכילתא משפטים פרשה ג. 58) ולא אותה ואת חברתה. 59) ולא קטן. קידושין יט. בעייה של ריש לקיש, שנפתרה על ידי רבי אייבו בשם רבי ינאי. 60) בשמות (כא, ט) מפרש רש"י, שהבן אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמייך. ומדברי רבינו נראה שדין הייעוד על ידי האב (ועיין לחם משנה, וראה להלן הלכה ח).

ח. אֵין[61] הָאָדוֹן מְיַעֵד אָמָה הָעִבְרִיָּה לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ[62], אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר קִבֵּל אָבִיהָ מְעוֹתֶיהָ[63]; שֶׁהֲרֵי[64] הוּא אוֹמֵר: יְעָדָהּ - מִדַּעְתָּהּ[65]. וְאִם[66] מֵת הָאָדוֹן - אֵין בְּנוֹ יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ, שֶׁהֲרֵי יוֹצֵאָה לַחֵרוּת בְּמִיתַת הָאָדוֹן[67].

61) קידושין שם, כפירוש השני של הגמרא למימרא של רבי אייבו בשם רבי ינאי. 62) יש אומרים מרצונה (כסף משנה וכן כתב המאירי, ועיין תוספות קידושין ה. דיבור המתחיל שכן) וראה להלן הלכה יב. 63) כדברי רב נחמן בר יצחק שם. 64) גם זה מדברי רב נחמן בר יצחק שם. 65) יעדה לשון דיעה (רש"י שם דיבור המתחיל שאני הכא). ויש מפרשים שדרשו כן בהיפוך אותיות: ידעה - יעדה, כמו כבש - כשב, שמלה - שלמה (תורה תמימה שם). 66) הוא דבר פשוט (כסף משנה). 67) משמע שלולא זה היה יכול לייעדה, וראה למעלה הלכה ז, שדין ייעוד הוא על ידי האב דווקא.

ט. הַיִּעוּד[68] - כְּאֵרוּסִין[69], וְאֵינוֹ כְּנִשּׂוּאִין. לְפִיכָךְ[70], אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ[71] וְלֹא יִירָשֶׁנָּה[72] וְלֹא מֵפֵר[73] נְדָרֶיהָ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה. וְאִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה[74] לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ - לֹא יְעָדָהּ[75] לוֹ, וְלֹא יְעָדָהּ לִבְנוֹ, וְלֹא נִפְדֵּית בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף; וְיָצְאָה חִנָּם - בַּהֲבָאַת סִימָנִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76], יָתֵר עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁקִּוֹּנָה בָּהֶן עַצְמָהּ כְּעֶבֶד עִבְרִי[77].

68) קידושין יח: בעייה של רבה בר אבוה שנפתרה. 69) כקידושין. 70) ההבדלים הנ"ל בין אירוסין לנישואין הובאו בגמרא שם. 71) אם כהן הוא, שכהן אינו מתטמא אלא לאשתו הנשואה ולא לארוסה (פרק ב מהלכות אבל הלכה ז). 72) שהבעל יורש אשתו נשואה ולא ארוסה (פרק כ"ב מהלכות אישות הלכות א-ג). 73) היינו, לבדו בלי האב, ראה בפרק י"א מהלכות נדרים הלכה ט. 74) כלשון הכתוב בשמות כא, יא. 75) מכילתא שם. 76) למעלה הלכה ה. 77) למעלה הלכה ד.

י. אֵין הָאָדוֹן[78] יָכוֹל לִמְכֹּר אָמָה הָעִבְרִיָּה, וְלֹא לִתְּנָהּ לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין רָחוֹק בֵּין קָרוֹב[79]. וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[80]. שֶׁנֶּאֱמַר: לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ בָהּ. וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי[81] לֹא יָכוֹל לְמָכְרוֹ לְאַחֵר וְלֹא לִתְּנוֹ. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁלֹּא הֵצְרַךְ הַכָּתוּב לֵאָסֹר דָּבָר זֶה [בְּאָמָה], אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ.

78) כל דברי רבינו מפורשים במכילתא דרשב"י שמות כא, ח. ויש שהביאו מגמרא מפורשת בערכין כח. "יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למוכרה אף כל שיש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לו רשות למוכרה" - הרי שאין לו רשות למכור עבדו ושפחתו העבריים. וראה בכסף־משנה למעלה פרק ב הלכה יב שכתב כדברי רבינו כאן בשם הרלב"ג. 79) במכילתא דרשב"י שם למדו כן ממה שנאמר "לעם נכרי לא ימשול וגו'" - "לעם לא ימשול למכרה", כלומר, לקרובים, "ולנכרי לא ימשול למכרה" - לרחוקים. 80) כן הוא במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם סימן קפד). 81) במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם) למדו כן בקל וחומר: "אם אמה העברייה שהוא רשאי לייעדה לו ולבנו, אינו רשאי למכרה, עבד עברי שאין לו בו רשות כלל, על אחת כמה וכמה". וראה בכסף משנה.

יא. אֵין[82] אָמָה הָעִבְרִיָּה נִמְכֶּרֶת אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ עָלָיו אוֹ לִבְנוֹ[83] קִדּוּשִׁין, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְיִעוּד. כֵּיצַד? מוֹכֵר[84] אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְאָבִיו[85]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאָדוֹן יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ[86] - רְאוּיָה הִיא לִבְנוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאָמָה בַּת אָחִיו. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִבְנוֹ; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָאָדוֹן, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲחוֹתוֹ, וְלֹא לִבְנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו.

82) קידושין יח: בברייתא וכתנא קמא ולא כרבי אליעזר. 83) אף על פי שהוא עצמו אינו יכול לייעדה - שמספיק אפשרות כל שהיא של ייעוד (שם כ.). 84) שם כ. ברייתא ראשונה, וכפירושה בגמרא. 85) ויש לו בן, כדלהלן. 86) שהרי אסורה לו משום בת בנו (ויקרא יח, י).

יב. יֵשׁ[87] לְאָדָם לִמְכֹּר בִּתּוֹ לִפְסוּלִין, כְּגוֹן אַלְמָנָה[88] לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּלָאו, קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן[89].

87) שם יח: בברייתא. 88) מן האירוסין אבל אלמנה מן הנישואין אינה עוד ברשות האב למכרה (פרק ג מהלכות אישות הלכה יב). והוא הדין לגרושה וחלוצה דלהלן הן מן האירוסין, ואף ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט). 89) כמבואר בפרק ד מהלכות אישות הלכה יד. והמדובר כשאין לו בן לכהן הגדול, שאם יש לו בן, הרי היא ראוייה לבן, כמבואר למעלה הלכה יא (יקר תפארת).

יג. הַמְקַדֵּשׁ[90] אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, וְנִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ; שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִשְׁפְחוּת אַחֵר אִישׁוּת. אֲבָל מוֹכְרָהּ לִשְׁפְחָה אַחֵר שִׁפְחוּת. כֵּיצַד? מְכָרָהּ לִשְׁפְחוּת תְּחִלָּה, וְיִעֵד[91] אוֹתָהּ הָאָדוֹן, וּמֵת הָאָדוֹן אוֹ גֵּרְשָׁהּ, וְחָזְרָה לִרְשׁוּת הָאָב כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה - הֲרֵי הָאָב מוֹכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה[92], אֲפִלּוּ לְכֹהֵן[93]. וְכֵן אִם נָפְלָה לִפְנֵי יָבָם מִן הַיִּעוּד, וְחָלַץ לָהּ[94], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלִיצָה פְּסוּלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטַנָּה[95] - הֲרֵי נִפְסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה[96]; וְיֵשׁ לוֹ לְמָכְרָהּ לְכֹהֵן[97], הוֹאִיל וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר[98].

90) קידושין יח. בברייתא, וכתנא קמא וכרבי עקיבא הדורש "לא ימשול למכרה בבגדו בה" - "כיוון שפירש טליתו עליה (כלומר כיוון שנמסרה לאישות - רב נחמן בר יצחק שם), שוב אינו רשאי למכרה" ולא כרבי אליעזר הדורש "בבגדו בה" - "כיוון שבגד בה", כלומר, שמכרה לשפחה. 91) שהרי ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט) ואינה יוצאת מרשותו של אב. 92) [ראה למעלה הלכה יב, שרבינו סובר שייעוד אינו אישות לעניין זה, שהרי אינו מייעדה אלא מרצונה ואין זה אלא שפחות בלבד]. 93) בדפוס רומי וכתב־יד תימן: לכהן גדול. 94) ושוב מת היבם ובטלה זיקתה. [ואילו יבמה וגירשה, הרי היא נשואה, ושוב אין לאביה רשות בה]. 95) כמפורש בפרק ד מהלכות ייבום וחליצה הלכה טז. 96) כמפורש שם הלכה כו. 97) אפילו לכהן גדול (רדב"ז), וכוונת רבינו לומר: אף על פי שהיא חליצה פסולה ובכל זאת הרי נפסלה מן הכהונה והיה מקום לומר שאסור לו למכרה לכהן שהרי יש בה שני איסורים גם אלמנה וגם חלוצה, ובכל זאת יש למכרה לכהן גדול. 98) למעלה הלכה יב.

יד. הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְיָצְאָה בַּשָּׁנִים אוֹ בַּיּוֹבֵל אוֹ בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר וּלְמָכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[99].

99) למעלה הלכה יג, שמוכרה שפחות אחר שפחות.

טו. הַמּוֹכֵר[100] אֶת בִּתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ לְאַחֵר: אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד - מְיַעֵד[101]; וְאִם לֹא יִעֵד הָאָדוֹן לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ - כְּשֶׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּת הָאָדוֹן יִגָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ וְתֵעָשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ.

100) קידושין יט: כתנא קמא בברייתא ולא כרבי יוסי בר רבי יהודה. 101) שהרי המעות הראשונות שלו, לקידושין ניתנו (למעלה הלכה ז). משל למי שקידש אשה מעכשיו ולאחר שלושים יום אם ירצה, ובא אחר וקידשה בינתיים, שמקודשת לראשון, אם רוצה (גמרא שם).

טז. הַמּוֹכֵר[102] אֶת בִּתּוֹ, וּפָסַק עַל הָאָדוֹן עַל מְנָת שֶׁלֹּא לְיַעֵד אוֹתָהּ, אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד - מְיַעֵד; שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁהִתְנָאוֹ בָּטֵל.

102) ברייתא שם וכתנא קמא ולא כרבי מאיר.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נכללו בו דיני עבד כנעני במה הוא נקנה ואיך הוא יוצא לחירות.

א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי[2] נִקְנֶה בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים, וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בִּשְׁלֹשָׁה. נִקְנֶה בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה[3], אוֹ בַּחֲלִיפִין[4], אוֹ בִּמְשִׁיכָה[5]. וְקוֹנֶה[6] אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף[7], אוֹ בִּשְׁטָר[8], אוֹ בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[9]. וְעֶבֶד קָטָן[10] - הֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה, וְנִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה[11] כִּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה[12]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[13] כָּל הַדְּרָכִים שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בָּהֶן[14].

2) קידושין כב: במשנה. כל גוי שנמכר לישראל הרי הוא עבד, אלא שכל העבדים נקראו על שם כנען, שכתוב בו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(בראשית ט, כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו (רש"י שם). 3) משנה, שם. ולמדו זאת משדה אחוזה: כשם ששדה אחוזה נקנית בכסף בשטר ובחזקה, כן עבד כנעני נקנה (גמרא שם). 4) ברייתא שם. 5) מימרא של שמואל שם. 6) משנה, שם. 7) [אין לקנין כסף מקור בתורה, אבל סברא היא: כשם שיכול למכרו לאחר, כן יכול למכרו לו, כלומר לעבד עצמו. וראה גיטין לט: בברייתא של רבי ובקידושין כג. בדברי אביי: "כסף הואיל וקני ליה וכו' מקני ליה"]. 8) נלמד בגזירה־שוה "לה" "לה" מגט אשה. 9) ברייתא שם כד. 10) שם כב: מימרא של רב אשי. 11) כלומר אף במשיכה, אבל הוא נקנה גם בכסף, בשטר ובחזקה ככל העבדים (יקר תפארת). 12) שקורא לה והיא באה. מה־שאין־כן בעבד גדול, כיון שיש לו דעת, וכשהוא קורא לו הוא בא על דעת עצמו אינו נקנה במשיכה הנ"ל, אלא בתקפו בכח (שם). 13) כלומר, בספר קנין. והוא בפ"ב מהלכות מכירה הלכה א־ד. 14) ולפיכך לא בא לבאר כאן אלא הדרכים שהוא קונה עצמו בהן, כדלהלן.

ב. כֵּיצַד[15] קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן אֶחָד לְרַבּוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא עַבְדְּךָ בָּהֶם לְחֵרוּת - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל הָרַב אֶת הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף[16] יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת. וְאֵין צָרִיךְ דַּעַת הָעֶבֶד[17]; שֶׁזְּכוּת הִיא לוֹ[18], וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן[19] אִם נָתַן אֶחָד לָעֶבֶד מָעוֹת, וְאָמַר: עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בָּהֶן לַחֵרוּת[20]: אִם רָצָה הָאָדוֹן[21] לְקַבֵּל הַמָּעוֹת - יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת; וְאִם לֹא רָצָה - לֹא קָנָה הָעֶבֶד הַמָּעוֹת, שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא בָּהֶם לַחֵרוּת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף בֵּין לְקִנּוֹתוֹ[22] בֵּין לְהַקְנוֹת עַצְמוֹ לוֹ.

15) שם כב: במשנה, כחכמים (ולא כרבי מאיר, ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שם כג.). שלפי דבריהם עבד יוצא בכסף על־ידי עצמו, אם נתנו לו כסף על־מנת שיצא בו לחירות, שבאופן זה לא קנה ממנו האדון (פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג־יד) בשטר על־ידי עצמו, שגיטו וידו באין כאחת, וכמו כן יוצא בין בכסף ובין בשטר — על־ידי אחרים, אף שלא מדעתו, שזכות היא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות. ויבואר להלן. 16) [כן נראה בגיטין לט: שאם נתן העבד כומתא (=כובע) לרבו - שיצא לחירות, ומדין כסף הוא, ולא מדין חליפין, שאין העבד יוצא בחליפין, לדעת רבינו. ועיין רמב"ן בחידושיו שם, ולהלן הלכה ג ובהערות כא ולג שם]. 17) אבל בעל־כרחו של עבד אין לפדותו (לחם־משנה). 18) שיוצא מתחת רבו לחירות, כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 19) משנה, שם כב: כחכמים. 20) שאם לא התנה כן - כל מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ופ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג). 21) כן מפורש במכילתא (משפטים, סוף פרשה ט) "רבי ישמעאל אומר, עבד כנעני אין לו פדיון לעולם ואינו יוצא אלא לרצון, שנאמר והתנחלתם אותם - שעבד כנעני כשדה אחוזה לעולם" (הגר"א יורה־דעה סימן רסז ס"ק סו). 22) שכיון שמקנה עצמו לו בשוה כסף כמבואר למעלה (הלכה א והערה טו), כמו כן יכול לקנותו בשוה כסף.

ג. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[23]: הֲרֵי[24] אַתָּה בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרֵי אַתָּה שֶׁל עַצְמְךָ, אוֹ אֵין לִי עֵסֶק בְּךָ[25], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּעִנְיָן זֶה[26], שֶׁזֶּה[27] הוּא גּוּפוֹ[28] שֶׁל גֵּט שִׁחְרוּר, וּמוֹסֵר לוֹ אֶת הַשְּׁטָר בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים[29], אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים בּוֹ וּמְסָרוֹ לוֹ בֵּינוֹ לְבֵינוֹ - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת[30], שֶׁהֲרֵי גִּטּוֹ וְיָדוֹ[31] בָּאִין כְּאֶחָד[32]. אָמַר לוֹ שֶׁלֹּא בִּכְתָב[33]: הֲרֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין, הֲרֵי אַתָּה שֶׁל עַצְמְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[34] - עֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּחְרֵר; שֶׁאֵין הָעֶבֶד יוֹצֵא לַחֵרוּת אֶלָּא בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר[35] אוֹ בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[36]. וְהַכּוֹתֵב[37] לְשִׁפְחָתוֹ: הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם - לֹא אָמַר כְּלוּם[38].

23) כן הוא בקידושין ט. לענין שטר קידושין, ושם כו. לענין שטר מכירה בשדה. וסובר רבינו שהוא־הדין בעבד. 24) גיטין פה: במשנה. 25) גיטין מג: בברייתא. ושם פה: וקידושין ו: בעיא שנפתרה מברייתא זו. 26) כל דיבור שמשמעותו חרות, המתאים לעבד. 27) משנה, שם. 28) עיקרו, יסודו. 29) הם הנקראים "עדי מסירה", וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו שתקנת חכמים היא שיהיו העדים חותמים על הגט, נוסף על זה שנותנו לה בפני עדי מסירה. 30) בהלכות גירושין שם הלכה טז, כתב רבינו "חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבינה וכו' הרי זה כשר", ואם כן גם כאן בעבר ומסר. 31) כלומר, היותו ברשות עצמו. 32) קידושין כג. שאם לא כן אינו משוחרר, שהרי לא יצא הגט מרשותו של האדון, שיד העבד כידו. 33) בגיטין מ: "האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, עשוי בן חורין; הרי הוא בן חורין - הרי הוא בן חורין - אמר רבי יוחנן, וכולן בשטר" (וראה להלן פרק ו הלכה ב) - הרי שבאמירה בלבד אינו משתחרר. ויש שלמדו זאת מגזירה־שוה "לה" "לה" מאשה - מה אשה אינה יוצאת אלא בכתב ולא בדיבור, אף עבד כן (רדב"ז). 34) בקנין סודר. ואע"פ שעבד נקנה בחליפין (=קנין סודר), כמבואר למעלה הלכה א - סובר רבינו שכיון שלא נזכר בגמרא קנין חליפין אלא לגבי זה שהוא נקנה (קידושין כב:) ולא לגבי זה שהוא קונה עצמו, נראה שאין העבד קונה עצמו בחליפין, וראה להלן. ומה שאמרו בגיטין לט: במעשה של שפחה כנענית שאדונה נתן לה כובע, ואמר לה: קני הכובע וקני נפשך, ואמרו שם שלא יצאה לחירות מפני שהאדון נתן לה, ולא היא נתנה לו - הרי שהיא קונה עצמה בקנין חליפין אילו היתה היא הנותנת - סובר רבינו שהמדובר בקנין כסף (ראה למעלה הערה טו) ולא בקנין חליפין, והראב"ד חולק על רבינו, וכתב "שהקנין הוא ככסף מההוא מעשה דכומתא". 35) שנזכרו במשנה, שם כב: 36) שנזכרו בברייתא, שם כד. ואילו קנין סודר לא נזכר בדין קונה עצמו. 37) גיטין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פה: וקידושין ו: 38) שזהו לשון גט אישות, ולא לשון גט שחרור.

ד. כֵּיצַד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים? הַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּכַוָּנָה[39], וְחִסְּרוֹ[40] אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים רָאשֵׁי אֵיבָרִים[41] שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין - יָצָא לַחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר[42]. אִם כֵּן[43], לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה[44] שֵׁן וָעַיִן? לִדּוֹן מֵהֶן: מַה שֵּׁן וָעַיִן - מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין[45], אַף כָּל מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין - יָצָא הָעֶבֶד בּוֹ לַחֵרוּת. אֲבָל הַמְסָרֵס עַבְדּוֹ בַּבֵּיצִים[46], אוֹ הַחוֹתֵךְ לְשׁוֹנוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֵרוּת, שֶׁאֵינָן מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי[47]. וְכֵן[48] הַמַּפִּיל שֵׁן הַקָּטָן - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לַחֲזֹר.

39) כלומר: לנגוע באיברי העבד, אע"פ שלא נתכוין להזיק, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יג. ומקור הדברים בקידושין כד: בברייתא, כחכמים וכרבי אליעזר ולא כרשב"ג. 40) הזיקו. או כפשוטו, שהוציא את האבר, וראה לקמן. 41) לקמן הלכה ה, נמנו כולם. 42) קידושין כד: ברייתא, וכרבי שמעון ורבי אליעזר ורבי עקיבא (ולא כרבי מאיר ורבי טרפון). ולמדו זאת בגזירה־שוה "שילוח" "שילוח" מאשה - "מה אשה בשטר (=בגט), אף עבד נמי בשטר" (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, שגם היוצא בשן ועין צריך גט שחרור, ושלא כדעת המכריעים בין רבי טרפון ורבי עקיבא, שבשן ועין צריך גט שחרור, ובכ"ד ראשי אברים צריך גט שחרור. וראה ב'עינים למשפט' שם. 43) שם כד. וכד: 44) שמות כא. כו־כז. 45) מבריאים, חוזרים לברייתם. 46) מסתימת לשון רבינו נראה שאין חילוק בין נשארו תלויים בכיס לבין ניתקו לגמרי. אבל הרא"ש מבדיל ביניהם (כסף־משנה). 47) אף־על־פי שרבי אומר שהמסרס בביצים יוצא לחירות (קידושין שם), ובן עזאי אומר שהחותך לשונו יוצא לחירות (שם) - פסק רבינו כתנא־קמא שבברייתא שם, שאמר שבכ"ד ראשי אברים יוצא לחירות. ומשמע מדבריו שאינו יוצא לא בביצים ולא בלשון. וראה בכסף־משנה, ובתוספות המיוחסות לר"י הזקן שם. 48) שם כד: ולמדו כן מ"עין", מה "עין" שאינה חוזרת, אף "שן" שאינה חוזרת, יצאה "שן חלב" (שן של קטן) שחוזרת.

ה. אֵין יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים אֶלָּא עֲבָדִים שֶׁמָּלוּ וְטָבְלוּ, שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנָן בְּמִקְצָת מִצְוֹת[49]; אֲבָל הָעֶבֶד שֶׁהוּא בְּגִיּוּתוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[50]. אֵלּוּ[51] הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין: אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם - עֶשְׂרִים, רָאשֵׁי הָאָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי הַדַּדִּין שֶׁבְּאִשָּׁה[52]. אֲבָל הָעֵינַיִם וְהַשִּׁנַּיִם - הֲרֵי הֵן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה[53].

49) כאשה (חגיגה ד.). 50) [שעבד שהוא מחויב במצוות הוא בכלל "לא יוסיף פן יוסיף להכותו וגו' ונקלה מאחיך". כי אחיך הוא במצוות (בבא־קמא פח.) וכן מפורש במכות ח: שהמכה עבד לוקה, וכן פסק רבינו בפט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב. וכן הוא בשו"ע חושן־משפט סימן תכ סעיף ב: "הכה עבד כנעני לוקה הוא, שהרי חייב במצוות". ומה שכתב רבינו בס"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ג: "הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה", לא בא להוציא מכלל זה את המכה עבדו, אלא שבעבד חבירו אינו לוקה אלא בהכאה שאין בה שוה פרוטה. אבל בשיש בה שוה פרוטה, שחייב לשלם, משלם ואינו לוקה. ואילו בעבדו, לוקה אפילו בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שהרי הוא שלו ופטור מלשלם לו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה י (ב"ח בחושן־משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ו). ומה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יב: "שעבדו יש לו רשות להכותו" (ראה 'מנחת חינוך' מצוה מט) - ברור כי אין זה אלא בשבט ובמקל ורצועה וכיוצא בהן, כמו שכתב שם הלכה יג לענין רציחה, אבל לעקור שיניו ולהוציא עיניו או לחתוך ראשי איבריו - לא ניתנה לו רשות (אלא שיש להעיר, הלא אפילו באופן שלא נתכוין להזיק הוא יוצא לחירות כדלהלן הלכה יג, וצ"ע). וכן כתב רש"י בגיטין כא: על מה שאמרו שם "בשלמא יד דעבד, לא אפשר למקצייה" - "דשייך במצוות ואינו רשאי לחבל בו, ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי איברים, אלמא אינו רשאי לחבל בו". וכן מסתבר, שהרי יציאה בראשי איברים היא קנס (ראה בבא־קמא עד: ולהלן הלכה יז) ואם אין איסור לחבול בו, לא שייך לקנסו, אבל עד שנשאר בגיותו שאין בו איסור "לא יוסיף להכותו" - אינו יוצא בראשי איברים]. 51) משנה בנגעים, והובאה בקידושין כה. 52) אבל ראשי דדים שבאיש אינם בולטים כל כך, ואינם מום שבגלוי, כדעת תנא־קמא בברייתא שם, ולא כרבי יהודה (כן נראה ב'יקר תפארת' להרדב"ז, אבל עיין לחם־משנה). 53) כלומר, ואינם כלולים במנין כ"ד אברים.

ו. הָיְתָה[54] לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה וַחֲתָכָהּ, אִם[55] נִסְפֶּרֶת[56] עַל גַּב הַיָּד - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לַחֵרוּת. הָיְתָה[57] עֵינוֹ סְמוּיָה וַחֲטָטָהּ[58] - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לַחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי חִסְּרוֹ אֶבֶר[59]. וְהוּא הַדִּין לְאֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרִים[60] שֶׁהוּא בָּטֵל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, שֶׁאִם חֲתָכוֹ - הֲרֵי חִסְּרוֹ אֶבֶר, וְיָצָא לַחֵרוּת.

54) קידושין כד: - כה. מימרא של רבי חייא בר אשי בשם רב. 55) מימרא של רב הונא, שם. 56) מונחת בשורת האצבעות. 57) מימרא של רב ששת, שם כד: 58) כלומר, הוציאה מן הגוף. 59) ההנמקה שם. 60) דוקא אחד מכ"ד ראשי איברים, אבל שן שאינה בכללם (כדלעיל הלכה ו) - אינה בכלל זה, שהרי אינו בכלל איברי האדם, ואינו מחוסר אבר אם הפיל לו שן נודדת שלא היה משתמש בה מקודם, כדלהלן הלכה ט (הרדב"ז).

ז. הִכָּהוּ[61] עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ[62], עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ[63] - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לַחֵרוּת[64]. הִכָּהוּ כְּנֶגֶד עֵינוֹ[65] וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לַחֵרוּת[66].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

61) קידושין כד: 62) אף שלא חסרה, כיון שהוציאה מהשימוש - הרי זה מום שבגלוי. 63) וחרשות היא מום גלוי, כי התנהגות החרש מעידה על חרשותו. ועוד שהאוזן היא בגלוי (כסף־משנה בשם ה'תוספות'). 64) שהרי הוא עשה מעשה, שטמאו וחרשו. 65) כלומר, הכה בכותל ונבעת מחמת הקול. וכן להלן ב"הכהו כנגד אזנו" (רש"י שם). 66) שהעבד עצמו הביא עליו את העיוורון ואת החרשות על־ידי הזדעזעותו (גמרא שם).

ח. הִכָּהוּ[67] עַל עֵינוֹ וְחָסְרָה[68] מְאוֹרָהּ, עַל שִׁנּוֹ וְנִדְּדָה: אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֵרוּת[69]; וְאִם לָאו[70] - יָצָא לַחֵרוּת.

67) שם בברייתא. 68) בכ"י תימן: "וחסר". 69) שאין זה מום גמור. 70) שאז הוא מום גמור.

ט. הָיְתָה[71] עֵינוֹ כֻּלָּהּ וְחָסֵר מְאוֹרָהּ אוֹ שִׁנּוֹ נוֹדֶדֶת, וְהִכָּהוּ הָאָדוֹן וְהִפִּיל הַשֵּׁן הַנּוֹדֶדֶת אוֹ סְמֹא הָעַיִן הַכֻּלָּהּ: אִם הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל שֶׁהוּא[72] - יָצָא לַחֵרוּת; וְאִם לָאו[73] - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[74].

71) ברייתא שם. 72) מקודם, לפני שהפילה או סמאה, שאם כן היה מקודם אבר בעל שימוש. 73) שהיה האבר מבוטל מקודם. 74) ואין כאן משום חיסור אבר, שבעין מדובר שסמאה ולא חטטה (ראה למעלה הלכה ו), ובשן אין חסרון אבר, כמו שכתבנו למעלה שם הערה נט. ויש שכתבו עוד, ששן נודדת כיון שעומדת ליפול הרי היא כאילו כבר נפלה ואין זה חיסור אבר (מהר"י בי רב).

י. הִכָּהוּ[75] עַל יָדוֹ וְצָבְתָה[76] יָדוֹ וְסוֹפָהּ לַחֲזֹר - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֵרוּת[77]. תָּלַשׁ[78] בִּזְקָנוֹ וְדִלְדֵּל בּוֹ עֶצֶם מִן הַלְּחִי - יָצָא לַחֵרוּת; שֶׁהֲרֵי בָּטַל מַעֲשֵׂה הַשִּׁנַּיִם הַקְּבוּעוֹת בְּאוֹתוֹ הָעֶצֶם[79].

75) שם בברייתא. 76) נתנפחה, ובגמרא שם "וצמתה", כלומר "יבשה". 77) כמבואר למעלה הלכה ד. ואם אין סופה לחזור - יצא לחירות, שהרי ביטל ראשי איברים (רדב"ז). 78) אף זה בברייתא, שם. 79) כלומר, אף־על־פי שהעצם אינו מום שבגלוי (ראה למעלה הלכה ד) - הרי ביטל מעשה השיניים, שהן מום שבגלוי. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בקידושין שם. ועיין כסף־משנה ותוספות המיוחסות לר"י שם בגליון.

יא. הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ אוֹ סְמֹא אֶת עֵינוֹ בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִבְהֵמָה וְנָפְלָה בָּעֶבֶד וְהִפִּילָה אֶת שִׁנּוֹ וְחָתְכָה אֶצְבָּעוֹ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[80]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל[81] - עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן.

80) בבבא־קמא כו: אמר רבה, שדין זה תלוי בפלוגתת רשב"ג ורבנן בברייתא שם, בענין "היה רבו רופא ואמר לו לכחול עינו וסימאה וכו'", שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא עד שיתכוין לשחתה (הובאה גם בקידושין כד:), והוא־הדין להפיל אבן שלא בכוונה, שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא לחירות. ולפי"ז אין להבין דברי רבינו, שהרי הוא פסק (להלן הלכה יג) כרבנן, בענין היה רבו רופא וכו', ולמה פסק כאן שלא יצא לחירות? צריך לומר, שרבינו סמך על הסוגיא בקידושין שם, שאמרו שמודים רבנן בהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה, שאינו יוצא לחירות, כיון שלא נתכוין כלל לעין, וכן פסק רבינו להלן הלכה יב, והוא־הדין בהפילה, שלא נתכוין לעין כלל (תוספות המיוחסות לר"י הזקן שם, וכסף־משנה ולחם־משנה). וראה ב'תוספות' לבבא־קמא וקידושין שם, שהעירו על הסתירה שבין הסוגיא בבבא־קמא לבין הסוגיא בקידושין. 81) בגמרא שם למדו כן מ"ושחתה", אבל במכילתא דרשב"י שם - כדברי רבינו.

יב. הוֹשִׁיט[82] יָדוֹ לִמְעֵי שִׁפְחָתוֹ וְסִמֵּא עֵין הָעֻבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת; שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע דָּבָר שֶׁיִּתְכַּוֵּן לוֹ[83].

82) קידושין שם, ברייתא של רבי אליעזר. 83) ומודים בזה רבנן דרשב"ג (קידושין שם).

יג. הֲרֵי[84] שֶׁהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וְאָמַר לוֹ: כְּחֹל לִי עֵינִי, וְסִמְּאָהּ; חֲתֹר לִי שִׁנִּי, וְהִפִּילָהּ - שֹׁחֵק בָּאָדוֹן, וְיָצָא לַחֵרוּת. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, הֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְנַגֵּעַ בְּאֵיבְרֵי הָעֶבֶד, וְנִסְתַּכֵּן[85] בָּהֶן. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיְתָה עֵין הָעֶבֶד כּוֹאֶבֶת, וְהָיָה רַבּוֹ אֻמָּן וַעֲקָרָהּ[86] לוֹ, שֶׁהֲרֵי יָצָא[87] לַחֵרוּת.

84) שם בברייתא, וכחכמים ולא כרשב"ג. 85) שהתכוון לטובה, לרפא, ונכנס מתוך כך בסיכון, והפיל את האבר. [ובכ"י תימן: "לסכן", ואולי צ"ל "לתקן"]. 86) שהתכוון להוציא את האבר, ואע"פ שכוונתו היתה לטובת העבד. 87) כלומר: שיצא.

יד. הַמַּפִּיל[88] שֵׁן עַבְדּוֹ וְסִמֵּא אֶת עֵינוֹ - הֲרֵי יָצָא לַחֵרוּת בְּשִׁנּוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ[89]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[90].

88) גיטין מב. ברייתא כלשונה. 89) [בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, כתב רבינו: "המפיל שן עבדו ואחר־כך סימא עינו, יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו, ואם תפס אין מוציאין מידו", שספק הוא אם מעוכב גט שחרור (ראה למעלה הלכה ד) קנסו של רבו או קנסו של עצמו (גיטין שם, וכן בדברי רבינו שם). וכאן לא נחית רבינו אלא להשמיענו שלא נטעה ונאמר, שהמפיל שינו ועינו יוצא בשתיהן ואין כאן תשלומין כלל, כקושיית רבי זירא בבבא־קמא עד. עד: ואמנם במפיל שתי שיניו או סימא שתי עיניו "הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום", כמפורש במכילתא, ולכן השמיע לנו רבינו שהמפיל שינו וסימא עינו - אינו כמפיל שתי שיניים וסימא שתי עיניים, אלא יוצא לחירות ונותן לו דמי עינו, וכמו שאמר אביי בבבא־קמא שם: "תחת עינו ולא תחת עינו ושינו, תחת שינו ולא תחת שינו ועינו", אבל לא נחית להשמיענו למי שייך הקנס, אם לרב אם לעבד, וסמך על מה שכתב בפ"ד מהלכות חובל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומזיק שם, שספק הוא ואם תפס אין מוציאין מידו, ועיין כסף־משנה ורדב"ז]. 90) כגון סימא את עינו והפיל את שינו (ראה בבא־קמא שם). והוא־הדין לחסרו שנים מראשי איבריו שיוצא בראשון ונותן לו דמי השני.

טו. מִי[91] שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[92], וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[93], לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְרַבּוֹ[94] שֶׁחָבַל בּוֹ.

91) בבא־קמא צ. ברייתא, שזיהו אותה עם שיטת רבי אליעזר. 92) ראה להלן פ"ז הלכה ד. 93) יש להבין בחצי עבד וחצי בן חורין, מה לנו אם יוצא בראשי איברים או לא, הלא כל חצי עבד וחצי בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין (להלן פ"ז הלכה ז) אף זה שאינו יוצא בראשי איברים, ואף אם נפסוק שהוא יוצא בראשי איברים, לא יוציאנו בלי גט שחרור, שהרי כל היוצא בראשי איברים צריך גט שחרור (למעלה הלכה ד), ואם כן מה לנו אם חצי עבד וחצי בן חורין יוצא בראשי איברים או לא, הלא בין כה וכה צריך הוא גט שחרור? - הבדל גדול בדבר, שאם אינו יוצא בראשי איברים, כותב העבד שטר על חצי דמיו ונותן לאדון (להלן פ"ז שם), אבל אם יוצא בראשי איברים אינו צריך לכתוב שטר על חצי דמיו (רדב"ז). 94) שאין לו בו אלא חצי בלבד, והתורה אמרה "עבדו", והיינו עבדו המיוחד לו (בבא־קמא שם).

טז. עַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל[95] - יוֹצְאִין בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים, אִם חִסְּרָן הַבַּעַל, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. וְעַבְדֵי מְלוֹג[96] - אֵינָן יוֹצְאִין בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים. לֹא אִם הִפִּיל הַבַּעַל, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בָּהֶם אֶלָּא פֵּרוֹת[97]; וְלֹא אִם הִפִּילָה אוֹתָן הָאִשָּׁה[98], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְיֻחָדִין לָהּ[99].

95) שהבעל מקבל אחריות מלאה עליהם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א), והרי זה עבדו המיוחד לו (רדב"ז), כן יוצא מתוך הסוגיא בבבא־קמא פט: שלא דיברו אלא על עבדי נכסי מלוג כדלהלן, משמע שעבדי צאן ברזל הם שלו בלבד. 96) בבא־קמא שם. וראה הלכה אישות שם הערה ט. 97) וקנין פירות אינו כקנין הגוף (פ"ד מהלכות ביכורים הלכה ו), ואפילו אם הוא כקנין הגוף, הרי גם לאשה חלק בהם, שהלא הגוף נשאר בידה, ואם כן אינו עבדו המיוחד לו. וראה בבא־קמא צ. ב'תוספות' ד"ה רבי מאיר. 98) אע"פ שהגוף שלה. 99) כרבי אליעזר, שם.

יז. יְצִיאַת הָעֶבֶד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם[100] וּבְכָל זְמָן[101]. וְאֵין דָּנִין בּוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין סְמוּכִין[102], מִפְּנֵי שֶׁהוּא קִנְסָ[103]. לְפִיכָךְ, הָעֶבֶד שֶׁאָמַר לְרַבּוֹ: הִפַּלְתָּ אֶת שִׁנִּי וְסִמִּיתָ אֶת עֵינִי, וְהָאָדוֹן אוֹמֵר לוֹ[104]: עָשִׂיתִי זֶה - פָּטוּר[105]. שֶׁאִם יוֹדֶה מֵעַצְמוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְהוֹצִיאוֹ לַחֵרוּת בְּלֹא עֵדִים. שֶׁהַמּוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר[106]. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[107], שֶׁכָּל מוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר מִלְּשַׁלְּמוֹ.

100) בין בארץ ובין בחוצה לארץ. 101) בניגוד לעבד עברי שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (למעלה פרק א' הלכה י). 102) איש מפי איש עד משה רבינו (פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה א). [ואעפ"כ כתב למעלה שיציאת עבד בראשי איברים נוהגת בכל זמן, שלפי שיטתו יתכן שבכל זמן יהיו בתי דינים סמוכים, אם יסכימו עלהם כל החכמים שבארץ ישראל, כמו שכתב בהלכות סנהדרין שם הלכה יא]. 103) כן מבואר בבבא־קמא עד: ובשבועות לו: וכל זה לענין הדין, שאינם יכולים לדון אלא אם הם סמוכים, אבל אם העבד תפס ומחזיק בעצמו כבן חורין - יצא לחירות, כמפורש בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז, שתפיסה מועילה בקנס אפילו בזמן שאין סמוכין [וראה להלן פ"ח הלכה ד, והערה כה]. 104) בכ"י תימן: "אומר לא", ובדפוס רומי: "אומר לו לא". והיינו שנשבע שלא הפיל שינו ולא סימא עינו, וכן כתב בכסף־משנה. ומקור הלכה זו במשנה שבועות שם, וראה בפ"ח מהלכות שבועות הלכה ב. 105) מקרבן שבועה. 106) ואם כן, לא הפסידו ממון בשבועתו. 107) פרק א הלכה ה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שחרור עבד כנעני, ולא נשלמו ההלכות.

א. הַכּוֹתֵב[2] גֵּט שִׁחְרוּר לְעַבְדּוֹ, וְזָכָה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, וְאָמַר: זְכֵה[3] בְּגֵט זֶה לִפְלוֹנִי עַבְדִּי - יָצָא לַחֵרוּת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ; שֶׁזָּכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[4]. אֲבָל אִם אָמַר: תְּנוּ גֵּט זֶה לְעַבְדִּי - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[5], וְלֹא יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ[6]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: תְּנוּ גֵּט זֶה לְעַבְדִּי, וָמֵת - לֹא יִתְּנוּ לְאַחֵר מִיתָה[7].

2) קידושין כב: וגיטין יא: כחכמים ולא כרבי מאיר. 3) כיון שהשתמש בביטוי זה: "זכה", כוונתו לזכות לו מיד. וראה להלן לענין הביטוי "תן". 4) כלל מפורסם בתלמוד, והוא בגיטין שם במשנה ובעוד כמה מקומות. 5) גיטין שם. וכחכמים ולא כרבי מאיר. 6) יוצא מתוך ההלכה המבוארת להלן. 7) שהרי אינו משוחרר עד שיבוא הגט לידו, ומכיון שמת, אין גט שחרור לאחר מיתה. מקור הלכה זו בגיטין יג. במשנה. ובכדי ליישב את הסתירה בין משנה זו למשנה הקודמת, שם יא: שלדברי חכמים אם אמר תנו גט שחרור זה לעבדי אינו יכול לחזור בו, מפני שזכות הוא לו, כתב הרי"ף שאינו יכול לחזור בו - אינו משוחרר עד שיגיע הגט לידו. וכל זה באומר "תנו", שכיון שלא אמר "זכו", בוודאי אינו רוצה לשחררו אלא משעה שיתנו השטר לידו, אבל אם אמר "זכו" - זכו לו מיד. וזוהי דעת רבינו. וראה ברש"י לגיטין ט: . ובמשנה שם יג. חזר בו ופירש אחרת, וראה ב'תוספות' ט: ד"ה לא יתנו.

ב. הַכּוֹתֵב בִּשְׁטָר[8]: עָשִׂיתִי פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, אוֹ נַעֲשָׂה פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת. כָּתַב בִּשְׁטָר: אֶעֱשֶׂנּוּ בֶּן חוֹרִין - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[9].

8) גיטין מ: בברייתא. כפירושו של רבי יוחנן שם. 9) שזהו לשון עתיד, שהוא מבטיח לעשותו בן חורין, ולא שעושה אותו מיד. וכדעת חכמים בברייתא שם ולא כרבי.

ג. הָאוֹמֵר[10]: עָשִׂיתִי פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עֲשָׂאנִי - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זִכָּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[11]. אָמַר[12]: כָּתַבְתִּי גֵּט שִׁחְרוּר וְנָתַתִּי לוֹ, וְהוּא אָמַר: לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים[13], וַהֲרֵי זֶה עֶבֶד עַד שֶׁיְּשַׁחְרְרֶנּוּ בְּפָנֵינוּ.

10) ברייתא שם. 11) ואין כאן הודעת בעל־דין מצד העבד, כדלהלן, כי הרי העבד לא ידע כלל משחרור זה. ויש אומרים כי הוא משוחרר בוודאות, ומצאנו לשון "חוששין" שהיא בתורת ודאי ('תוספות' שם ד"ה חיישינן). ויש שכתבו כי כן דעת רבינו ('יקר תפארת', ועיין שם בהערות). 12) ברייתא שם. 13) שכיון שאומר שכתב ונתן לו, והוא אומר שלא קיבל - הודאת העבד כמאה עדים. והודאת הנותן אינה חשובה כי סבור לפעמים שקיבל והוא לא קיבל ('תוספות' שם ד"ה הודאת).

ד. מִי[14] שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אַל יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהּ יוֹרְשַׁי - הֲרֵי זוֹ שִׁפְחָה כְּשֶׁהָיְתָה[15], וְאָסוּר לַיּוֹרְשִׁים לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ[16], מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוָה לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת. וְכֵן[17] אִם אָמַר: עֲשׂוּ לָהּ קֹרַת רוּחַ - כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין וְאֵין מִשְׁתַּעְבְּדִין בָּהּ אֶלָּא בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא רוֹצָה בָּהּ[18]. צִוָּה וְאָמַר: שַׁחְרְרוּהָ - כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחְרֵר אוֹתָהּ[19].

14) שם מ. וכרבי אמי ורבי אסי בתשובתם למימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, ושרבי יוחנן הסכים להם מתוך שתיקה. 15) שאין זה לשון שחרור. 16) אבל בניה - עבדים. 17) שם, מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. 18) אבל אין כופין את היורשים לשחררה, אף־על־פי שהיא דורשת זאת מהם. ודעת רש"י שם, שאם לא נתקררה דעתה עד שישחררוה - כופים אותה לשחררה. 19) שמצוה לקיים דברי המת.

ה. בְּשִׁשָּׁה[20] דְּבָרִים שָׁוִין שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים לְגִטֵּי נָשִׁים, וּבְשָׁאָר דְּבָרִים הֲרֵי הֵן כְּשְׁאָר כָּל הַשְּׁטָרוֹת[21]. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁשָּׁה[22]: פְּסוּלִים בְּעַרְכָּאוֹת[23] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[24]. וּכְשֵׁרִין בְּעֵד כּוּתִי[25]. וּצְרִיכִין כְּתִיבָה לְשֵׁם הַמְשֻׁחְרָר[26] עַצְמוֹ. וְאֵין נִכְתָּבִין בִּמְחֻבָּר. וְאֵין חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה[27]. אֶחָד גִּטֵּי נָשִׁים וְאֶחָד שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים שָׁוִין לְמוֹלִיךְ וּלְמֵבִיא. [28]כֵּיצַד? כָּל הַשְּׁטָרוֹת[29] הָעוֹלִים בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - כְּשֵׁרִים, בְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה[30], חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים[31].

20) מקור הדברים בגיטין ט. במשנה ובברייתא, ושם ט: וי. בסוגיית הגמרא, וראה להלן הערה כו. 21) היינו, לענין רישום לעדים שאינם יודעים לחתום, שלא התירו אלא בגטי נשים, כדי שלא יהיו בנות ישראל עגונות, אבל לא בשאר שטרות ולא בשחרורי עבדים (שם י: ברייתא של רשב"ג. וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה כג). 22) כולם מפורשים להלן בדברי רבינו. 23) בבתי משפט. 24) כשחותמיהם עדים גוים. 25) [כן צריך להיות (ראה להלן), וכן בכ"י תימן ובדפוסי רומי וויניציאה, ובדפוסים חדשים הדפיסו בטעות: "עכו"ם"]. וכותים הם הגויים שהושיב מלך אשור בשומרון (מלכים־ב יז, כד) והתגיירו, ודינם כגרים גמורים (בבא־קמא לח:) אלא שאין בקיאים בדקדוקי מצוות. וראה להלן שאחר־כך גזרו עליהם ועשאום כגויים. 26) בכ"י תימן: "המשוחרר". וכעין זה ב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן רסז סעיף מה: "המשתחרר". 27) הלכה זו היא טעם להלכה הקודמת, ש"כשרים בעד כותי", ואעפ"כ מנה רבינו ששה דברים ששווים שחרורי עבדים לגטי נשים, שסוף־סוף יש כאן שש הלכות. 28) [כאן צריך להעמיד את סימן ההלכה, ולא להלן לפני המלים "כל שטר". וכ"ה בכ"י תימן]. 29) גיטין י: במשנה כדעת תנא־קמא ולא כרבי שמעון, והמדובר בשטרי מכר, שהקנין נגמר ע"י הכסף, והשטר אינו אלא לראיה בלבד (גמרא שם). 30) פרק כז הלכה א. 31) וכיוצא בהם: שטרות שגופם קנין, כגון שטרי מתנה, ראה בהלכות הלוואה שם.

ו. כָּל שְׁטָר[32] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו אֲפִלּוּ עֵד אֶחָד כּוּתִי - פָּסוּל[33], חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין בְּעֵד אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְעֵד אֶחָד כּוּתִי[34]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כּוּתִי חָבֵר[35]. וּבַזְּמַן הַזֶּה[36], שֶׁהַכּוּתִים כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם[37], אָנוּ לְמֵדִין מֵהֶן לַצְּדוּקִים[38]. שֶׁהַצְּדוּקִים בַּזְּמַן הַזֶּה כְּמוֹ כּוּתִים בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, קֹדֶם שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם. בְּגֵט אִשָּׁה[39] הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב לָהּ - לִשְׁמָהּ; וּבְגֵט שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: אוֹ חֵפְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ[40] - עַד שֶׁיִּכְתֹּב לִשְׁמָהּ. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב וְנָתַן - מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא נְתִינָה, יָצָא הַכּוֹתֵב בִּמְחֻבָּר וְאַחַר כָּךְ קָצַץ, שֶׁהֲרֵי מְחֻסָּר קְצִיצָה וּנְתִינָה[41]; וּבְגֵט שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: נִתַּן לָהּ[42] - לֹא יִהְיֶה מְחֻסָּר אֶלָּא נְתִינָה. אֶחָד[43] גִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים אֵינָן חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טַעַם הַדָּבָר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין[44].

32) גיטין י. במשנה. 33) [שחשודים הם על עדות שקר (רש"י שם). כלומר, לחתום אף על מה שלא ראו]. 34) שהרי אין העדים חותמים בגט אלא זה בפני זה, ורואה הוא כי הכותי הזה חותם על מה שראה, ולא הזכיר רבינו מה שאמרו בגמרא שם שהישראל חתם לבסוף אלא פסק כדעת הירושלמי (גיטין שם), שאפילו אם חתם כותי בסוף כשר, וראה לחם־משנה. וב'מרכבת המשנה' כתב שכן גם דעת רב פפא בבבלי שם. וכן נראה בחידושי הרמב"ן שם]. 35) [כלומר, שידוע הוא לחבר, שאם אינו ידוע לחבר, הרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוא בחזקת עם־הארץ (ברכות מז:), ועם־הארץ פסול לעדות (פסחים מט: וקידושין מ:) שהוא בחזקת רשע ועובר על רוב העבירות (פי"א מהלכות עדות הלכה א). ואעפ"כ אין להכשירו בשאר שטרות, שסוף־סוף כותי הוא, וחשוד לחתום על מה שלא ראה. ולפי הדיעה הראשונה בגמרא לא חששו שמא משקר הוא, אלא שמא עם־הארץ הוא, ולכן כשחתם הישראל בסוף ונתברר שהכותי חבר, שוב אין כאן שום חשש. אבל לפי תירוצו של רב פפא חששו שמא משקר הוא, ולזה אין תקנה, אפילו אם חתם הישראל בסוף - שמא חתם הכותי על מה שלא ראה, ולעומת זה אין לנו בכך שום בירור שאינו עם־הארץ, כיון שלא חתם הישראל בסוף, ולפיכך כתב רבינו: "והוא שיהיה כותי חבר", כלומר שידוע הוא לחבר]. 36) אחר שמצאו להם דמות יונה בהר גריזים שהיו עובדים אותה (חולין ו. ופ"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י). 37) חולין שם. 38) תלמידי צדוק ובייתוס שאינם מאמינים בתורה שבעל־פה, וראה בפ"ד מהלכות שחיטה הלכה טז. 39) תוספתא גיטין פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 325, 19). 40) ולמדו גזירה־שוה "לה" "לה", "מה "לה" האמור להלן (בגט אשה) לשמה, אף "לה" האמור כאן (בשחרור העבד) - לשמה" (תוספתא שם). 41) גיטין כא: 42) צריך להיות: "לא ניתן לה", וכן הוא בסמ"ג (לחם־משנה). ולמדו כן בגזירה־שוה "לה" "לה" מגט אשה, כמו שכתבנו למעלה (מרכבת־המשנה, ועיין לחם־משנה). 43) גיטין שם מימרא של רב פפא. 44) פ"א הלכה כד.

ז. וְכֵיצַד שָׁוִין בְּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא?[45] שֶׁהַמֵּבִיא[46] גֵּט שִׁחְרוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם[47]. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אִם אֵין עֵדִים מְצוּיִין לְקַיְּמוֹ[48], וְאָמַר הַשָּׁלִיחַ: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם - זֶהוּ קִיּוּמוֹ[49]; וְאִם בָּא הָאָדוֹן וְעִרְעֵר אַחַר כָּךְ - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים[50]. כְּשֵׁם[51] שֶׁהָאִשָּׁה עַצְמָהּ מְבִיאָה גִּטָּהּ וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְקַיְּמוֹ[52], הוֹאִיל וְהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ; כָּךְ הָעֶבֶד[53] שֶׁשְּׁטָר שִׁחְרוּר יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם, אִם הִתְנָה עָלֶיהָ[54], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[55]; כָּךְ הָעֶבֶד שֶׁהֵבִיא גֵּט וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם - נֶאֱמָן עַל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם.

45) שם ט. במשנה. 46) שם ב. במשנה. וראה בפ"ז מהלכות גירושין הלכה א והלכה ה. 47) ששיירות מצויות שם, וימצאו עדים לקיימו. 48) ראה בהלכות גירושין שם הלכה ח. 49) בגט אשה האמינו לעד אחד, כדי שלא תשאר עגונה (גיטין ג.). ובעבד כדי להתירו בבת חורין ולהכניסו בעול כל המצוות ('תוספות' שם ט. ד"ה שוו). 50) הלכות גירושין, שם הלכה ז. 51) גיטין כג: המשנה, וכן הוא בפ"ז מהלכות גירושין הלכה כד. 52) כלומר, לומר בפני נכתב ובפני נחתם. 53) אין זה מפורש בגמרא, ולמדה רבינו מן הסברא, שאף דין זה בכלל מה שאמרו (שם ט. במשנה) "אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים - שוו למוליך ולמביא" (כסף־משנה). 54) שלא תתגרש אלא עם הבאת הגט לבית־דין פלוני, שאז דינה ככל השלוחים (גיטין כד.). 55) פ"ז מהלכות גירושין, הלכה כג.

ח. כָּל הַכָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט הָאִשָּׁה[56] - כָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט הָעֶבֶד[57]. וְהָעֶבֶד[58] מְקַבֵּל גֵּט לַחֲבֵרוֹ[59] מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֲבָל לֹא מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל[60]. הַכּוֹתֵב[61] שְׁטַר אֵרוּסִין לְשִׁפְחָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהּ: צְאִי בוֹ לַחֵרוּת וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ - אֵין בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן שִׁחְרוּר, וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[62] וְלֹא מְשֻׁחְרֶרֶת.

56) הכל כשרים לכך חוץ מן הגוי והעבד (וראה להלן לענין גט שחרור) והחרש והשוטה והקטן (גיטין כג. במשנה, ופ"ו מהלכות גירושין הלכה ו). 57) אף זה נלמד ממה שאמרו (שם ט. במשנה) ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים (כסף־משנה). 58) שלענין גט אשה אינו נעשה שליח, כמבואר למעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (שם כג:). 59) גט שחרור לעבד־כנעני אחר (גיטין שם), שכשם שיכול לקבל גט שחרור לעצמו, כן יכול לקבל לאחר. 60) היינו, כששניהם עבדים של אותו אדון, ואחד מקבל בשביל השני - אינו יכול לקבל בשבילו, לפי שידו כיד רבו, והרי זה כאילו לא יצא עוד השטר מרשות האדון. ואין זה דומה לעבד המקבל בעצמו את השחרור, שאז אנו אומרים: "גיטו וידו באים כאחד" (למעלה פ"ה הלכה ג). 61) גיטין מ. ברייתא וכחכמים, ולא כרבי מאיר. 62) כיון שאינה משוחררת אינה מקודשת, שאין קידושין תופסין בשפחה (קידושין סו: - 'יקר תפארת').

~ יום רביעי ח' אדר ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) ביאר בו עוד כמה דיני שחרור, והמשחרר חצי עבד ודיני חצי עבד וחצי בן חורין.

א. גֵּט[2] שִׁחְרוּר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָנוֹ דָּבָר הַכּוֹרֵת[3] בֵּינוֹ לְבֵין אֲדוֹנָיו[4], וְלֹא יִשָּׁאֵר לָאָדוֹן בּוֹ זְכוּת. לְפִיכָךְ, הַכּוֹתֵב[5] לְעַבְדּוֹ: עַצְמְךָ[6] וְכָל נְכָסַי קְנוּיִין לָךְ, חוּץ מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ חוּץ מִטַּלִּית פְּלוֹנִית[7] - אֵין זֶה כּוֹרֵת[8], וְהַגֵּט בָּטֵל; וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ גֵּט - אֵין הָעֶבֶד מְשֻׁחְרָר, וְלֹא קָנָה מִן הַנְּכָסִים כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) גיטין ט. מימרא של רב אשי. 3) חותך באופן סופי ומוחלט. 4) כמו שאמרו בגט אשה (פרק א מהלכות גירושין הלכה א). 5) פאה פרק ג משנה ח והובאה בכמה מקומות בתלמוד. 6) במשנה שם: "הכותב כל נכסיו לעבדו - שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין". אך לפי הטעם דלהלן ש"אין זה כורת", אין הבדל בין הכותב "כל נכסיו" סתם, לבין הכותב "עצמך וכל נכסי", וראה להלן בדעת רש"י. 7) כן אמרו בבבא בתרא קמט: שמה שאמרו במשנה "שייר קרקע כל שהוא" הוא לאו דווקא, והוא הדין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לשייר מטלטלין. 8) אף על פי שאין ספק בשיור זה, שוודאי אין כוונתו לשייר לעצמו את העבד, אף על פי כן כיוון שיש איזה שיור שהוא בגט, אינו גט. ורש"י שם ט. דיבור המתחיל התם, פירש, שכל הריעותא בשיור הוא שמא נתכוון לשייר את העבד ואמנם אם אמר מפורש "עצמך ונכסי" אין השיור מקלקל שהרי וודאי אין כוונתו לעבד.

ב. עֶבֶד[9] שֶׁהֵבִיא גֵט, וְכָתוּב בּוֹ: עַצְמָךְ וּנְכָסַי קְנוּיִין לָךְ - עַצְמוֹ קָנָה[10], וַהֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין; אֲבָל הַנְּכָסִים לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַגֵּט בְּחוֹתְמָיו, כִּשְׁאָר הַשְׁטָרוֹת. וְכֵן[11] אִם הָיָה כָּתוּב בּוֹ: כָּל נְכָסַי[12] קְנוּיִין לָךְ - קָנָה עַצְמוֹ, וְלֹא קָנָה הַנְּכָסִים עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַגֵּט בְּחוֹתְמָיו. שֶׁחוֹלְקִים הַדִּבּוּר[13] וְאוֹמְרִים: עַצְמוֹ קָנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶאֱמָן לְהָבִיא גֵט שֶׁחְרוּרוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ; אֲבָל הַנְּכָסִים, שֶׁאֵין אָדָם קוֹנֶה אוֹתָם אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה, לֹא יִקְנֶה אוֹתָם עַד שֶׁיִּתְקַיֵּם הַשְׁטָר.

9) שם ח: בברייתא. 10) שהרי עבד המביא גיטו, נאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואינו צריך לקיימו (למעלה פרק ו הלכה ז). 11) שם, בעייה שנפתרה על ידי רבא. 12) שכאן אין שני דיבורים נפרדים, והכל, קניין העבד והנכסים, כלול בדיבור אחד. 13) תרגום עברי למונח התלמודי הידוע: "פלגינן דיבורא" (שם).

ג. הַמְשַׁחְרֵר[14] שְׁנֵי עֲבָדִים בִּשְׁטָר אֶחָד - לֹא קָנוּ עַצְמָן, אֶלָּא כּוֹתְבִין שְׁטָר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[15]. לְפִיכָךְ[16], הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לִשְׁנֵי עֲבָדָיו בִּשְׁטָר אֶחָד - אַף עַצְמָן לֹא קָנוּ. וְאִם[17] כָּתַב בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת - קָנוּ, וּמְשַׁחְרְרִין זֶה אֶת זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁכָּתַב בְּכָל שְׁטָר מִשְׁנֵיהֶם: כָּל נְכָסַי נְתוּנִים לְפִלּוֹנִי וּפִלּוֹנִי עֲבָדַי; אֲבָל[18] אִם כָּתַב: חֲצִי נְכָסַי לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי, וַחֲצִי נְכָסַי לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי - אַף בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת לֹא קָנוּ כְּלוּם. שֶׁהָעֶבֶד מִכְּלַל נְכָסִים, וַהֲרֵי שִׁיֵּר בּוֹ[19] חֶצְיוֹ, וְאֵין זֶה שִׁחְרוּר; וְכֵיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר, לֹא קָנָה מִן הַנְּכָסִים כְּלוּם.

14) גיטין מב. 15) שכשם שבאשה נאמר "וכתב לה ספר כריתות" ודרשו: "לה ולא לה ולחברתה" (גיטין פז. ופרק ד מהלכות גירושין הלכה יט) כמו כן בגט שחרור של עבד (רש"י שם מב. דיבור המתחיל בשטר אחד). 16) ברייתא שם. 17) שם בשקלא וטריא, וכפירוש השני. 18) המשך הברייתא שם, ולפי הפירוש השני. 19) והרי יש שיור בשטר של כל אחד ואחד. וראה להלן הלכה ד.

ד. הַמְשַׁחְרֵר[20] חֲצִי עַבְדּוֹ בִּשְׁטָר - לֹא קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ, וַהֲרֵי הוּא עֶבֶד כִּשֶׁהָיָה. אֲבָל אִם שִׁחְרֵר חֶצְיוֹ בְּכֶסֶף, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח חֲצִי דָמָיו עַל מְנָת לְשַׁחְרֵר חֶצְיוֹ - קָנָה, וְנִמְצָא חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשִּׁחְרֵר חֶצְיוֹ בִּשְׁטָר וְהִנִּיחַ חֶצְיוֹ; אֲבָל[21] אִם שִׁחְרֵר חֶצְיוֹ וּמָכַר חֶצְיוֹ, אוֹ שֶׁשִּׁחְרֵר חֶצְיוֹ וְנָתַן חֶצְיוֹ בְּמַתָּנָה, הוֹאִיל וְיָצָא הָעֶבֶד כֻּלּוֹ מֵרְשׁוּתוֹ[22] - קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ, וַהֲרֵי זֶה חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין. וְכֵן[23] עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, וְשִׁחְרֵר אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ, בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בִּשְׁטָר - קָנָה הָעֶבֶד חֶצְיוֹ[24], וַהֲרֵי הוּא חֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין.

20) שם מא: בברייתא, כחכמים ולא כרבי, וכפירושו של רבה, שהמדובר בשטר, מפני שלמדו מגט אשה שאינה מתגרשת לחצאין. 21) שם מה. מימרא של רבה. 22) והמדובר כגון שמכר חציו או נתן חציו לפני ששיחרר חציו, באופן שבשעת השחרור לא היה שום שיור לעצמו, או כגון שכתב כל זה בשטר אחד (כסף משנה בשם הר"ן). 23) שם מא: מב. מימרא של רבינא. 24) שהרי לא שייר בחלקו כלום.

ה. הַכּוֹתֵב[25] לְשִׁפְחָתוֹ מְעֻבֶּרֶת: הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין וּוְלָדֵךְ עֶבֶד - דְּבָרָיו קַיָּמִין[26]. הֲרֵי[27] אַתְּ שִׁפְחָה וּוְלָדֵךְ בֶּן חוֹרִין - לֹא אָמַר כְּלוּם, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁמְּשַׁחְרֵר חֶצְיָהּ.

25) קידושין סט. בברייתא. וכחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. 26) והוולד, עבד. ואין לזה דין של משחרר חצי עבד שדווקא אם משחרר הוולד ומשאיר השפחה, הרי זה "משחרר חצייה" כבסמוך, שלא אמרו אלא "עובר ירך אמו", כלומר, העובר נמשך אחרי האם, אבל לא אמרו "אם ירך עוברה", שהאם אינה נמשכת אחרי וולדה (רדב"ז ולחם משנה). 27) תמורה כה: ברייתא שהיא הפוכה מדברי רבינו, אלא ששם בשקלא וטריא העמידוה כרבי, הסובר שאפשר לשחרר חצי עבד, ורבינו לשיטתו, שפסק כחכמים.

ו. שִׁפְחָה[28] חֲרוּפָה[29], אִם רָצָה לְשַׁחְרֵר חֶצְיָהּ הַנִּשְׁאָר וְתַעֲשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה[30] - הֲרֵי זֶה מְשַׁחְרֵר[31] בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בִּשְׁטָר, שֶׁאַף[32] הַכֶּסֶף גּוֹמֵר שִׁחְרוּרָהּ[33].

28) גיטין מג: 29) זו שחצייה שפחה וחצייה בת חורין שקדשה עבד עברי (פרק ד מהלכות אישות הלכה יז) וכן כתב הראב"ד כאן. 30) לבעלה הראשון, העבד העברי, וכרבי זירא בשם רב נחמן ולא כרב יוסף בר חמא בשמו (גיטין שם) ועיין בהלכות אישות שם הלכה טז. 31) שאין כאן שום שיור בשחרור, שהרי אין לו בה אלא חצייה. 32) גיטין לט: כרבי, שנפסקה הלכה כמותו ולא כרבי שמעון. 33) להוציא מדברי רבי שמעון שאמר משום רבי עקיבא ש"שטר גומר בה ואין הכסף גומר בה" (שם לט:) וכן פסק שם רבי יוחנן, שאין הלכה כרבי שמעון.

ז. מִי[34] שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מֻתָּר לֹא בְּשִׁפְחָה[35] וְלֹא בְּבַת חוֹרִין[36] - כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכוֹתֵב שְׁטָר עָלָיו בַּחֲצִי דָמָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֶבֶד, מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה[37]; אֲבָל הַשִּׁפְחָה[38] - תִּשָּׁאֵר כְּמוֹת שֶׁהִיא[39], וְעוֹבֶדֶת אֶת רַבָּהּ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמָהּ יוֹם אֶחָד[40]. וְאִם נָהֲגוּ בָּהּ[41] הַחוֹטְאִים מִנְהַג הֶפְקֵר -

34) שם מב. 35) בברייתא, כחכמים ולא כרבי, וכפירושו של רבה, שהמדובר בשטר, מפני שלמדו מגט אשה שאינה מתגרשת לחצאין. 21) שם מה. מימרא של רבה. 22) והמדובר כגון שמכר חציו או נתן חציו לפני ששיחרר חציו, באופן שבשעת השחרור לא היה שום שיור לעצמו, או כגון שכתב כל זה בשטר אחד (כסף משנה בשם הר"ן). 23) שם מא: מב. מימרא של רבינא. 24) שהרי לא שייר בחלקו כלום.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כּוֹפִין אֶת רַבָּהּ לְשַׁחְרֵר, וְכוֹתֵב עָלֶיהָ שְׁטָר בַּחֲצִי דָּמֶיהָ.

34) שם מא: משנה כבית שמאי, שאף בית הלל הודו להם. 35) מפני שיש בו צד חירות. 36) מצד העבדות שבו, "והלא לא נברא העולם אלא לפרייה ורבייה" (במשנה שם). 37) פרק ט"ו מהלכות אישות הלכה ב. 38) שאין האשה מצווה על פרייה ורבייה (הלכות אישות שם). 39) גיטין מג: 40) שם מא. במשנה לגבי עבד לדברי בית הלל. 41) שם מג: ולח. לח: ולהלן פרק ט הלכה ו.

ח. מִי[42] שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, שֶׁעָמַד רַבּוֹ וְהִקְנָה חֶצְיוֹ לִבְנוֹ הַקָּטָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְפּוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין לְשַׁחְרְרוֹ - מַעֲמִידִין בֵּית דִּין לַקָּטָן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְכוֹתֵב[43] לוֹ הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס גֵּט שִׁחְרוּר, וְכוֹתֵב לוֹ שְׁטַר חוֹב בַּחֲצִי דָּמָיו. וְאִם נִצְטָרֵךְ הַקָּטָן בָּעֶבֶד, וְיֵשׁ לוֹ גַּעֲגוּעִין עָלָיו - מַפְלִיגִין[44] אוֹתוֹ מִמְּנוּ בְּמָעוֹת, שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל קָטָן קְרוֹב[45] אֵצֶל מָעוֹת.

42) גיטין מ. מימרא של רב פפא על רקע עובדה מסויימת. 43) שם נזכר בלשון סתמית: "וכתב", ולא צויין מי כותב, ולדעת רבינו והיא דעת הרי"ף ועוד ראשונים, הכוונה לאפוטרופוס, שהוא הכותב. ואף על פי שאין אפוטרופוס רשאי להוציא עבדים לחירות (גיטין נב. ופרק יא מהלכות נחלות הלכה ח) - כיוון שעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן, הפקירוהו בית דין ונתנוהו לאפוטרופוס לשחררו (תוספות שם מ: דיבור המתחיל וכתב). 44) מרחיקין. 45) בכתב יד תימן: "קרובה".

ט. שְׁכִיב מְרַע[46] שֶׁכָּתַב[47] כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ, וְעָמַד[48] - חוֹזֵר[49] בַּנְּכָסִים, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בָּעֶבֶד; שֶׁהֲרֵי יָצָא עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין[50].

46) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן, וראה למעלה פרק ח מהלכות זכייה ומתנה הלכה כב. 47) כדין שכיב מרע בלי קניין. 48) והבריא. 49) כדין שכיב מרע (הלכות זכייה שם הלכה יד). 50) ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה (הלכות זכייה שם הלכה ב) ואין גט שחרור לאחר מיתה (למעלה פרק ו הלכה א) - תקנת חכמים היא שלא יחזור בעבד, מאחר שיצא עליו שם בן חורין, ובוודאי הייתה כן גם כוונת האדון, כדעת חכמים, שישוחרר מעכשיו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דין המוכר עבד כנעני לגוי או לחוצה־לארץ ולסוריא, ועבד שברח, והמפקיר עבדו.

א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים - יָצָא בֶּן חוֹרִין[3]; וְכוֹפִין[4] אֶת רַבּוֹ לַחֲזֹר וְלִקְנוֹתוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְכוֹתֵב[5] לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר וְיוֹצֵא. וְאִם לֹא רָצָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמָכְרוֹ אֲפִלּוּ בַּעֲשָׂרָה בְּדָמָיו - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ יָתֵר[6]. וּקְנָס זֶה[7] אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ וְדָנִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין מֵמְחִין[8]. וְאִם[9] מֵת הַמּוֹכֵר - אֵין קוֹנְסִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לְהַחֲזִיר אֶת הָעֶבֶד לְשִׁחְרוּר[10].

2) גיטין מג: משנה ובברייתא. 3) שם. ורוצה לומר, שיצא בן חורין משעבודו של האדון היהודי, אבל לא משעבודו של הגוי, אלא כופים את האדון הראשון לפדותו מהגוי והוא יוצא לחירות, וכן אם ברח מן הגוי יצא לחירות (כסף־משנה בשם רש"י). וראה להלן שצריך גט שחרור. וכן מצאנו גם במפקיר עבדו (להלן הלכה יג), שיצא לחירות וצריך גט שחרור. 4) שם מד. מימרא של רבי יהושע בן לוי, וכפי הלשון השני שם. 5) שם מג: בברייתא. 6) שם מד. שעשרה דוקא. 7) [לפדותו עד עשרה בדמיו. אבל אם ברח - יצא לחירות, שכן הוא בכל הקנסות, שאע"פ שאין דנין אלא בב"ד מומחין - אם תפס אין מוציאין מידו (פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יז), וכאן תפוש העבד בעצמו (וראה למעלה פ"ה הלכה יז בכסף־משנה שם, ולהלן הלכה ד בלחם־משנה). ויש חולקים על זה וסוברים, שקנס שקנסו חכמים לעשות סייג לתורה, דנין בכל בתי הדין אע"פ שאינם מומחים (רא"ש שם סימן מא). אבל יש ראיה לדברי הרי"ף ורבינו, ממה שאמרו בבבא־קמא כז: בקנס של רכובה שלוש ובעיטה חמש, שאין גובין אותו בבבל אע"פ שאינו אלא מדרבנן. וראה ביאורי הגר"א לחושן־משפט סימן א, ס"ק כה]. 8) סמוכים. כבכל הקנסות (הלכות סנהדרין שם הלכה ח, ולמעלה פרק ה שם), כן כתב הרי"ף שם בשם גאון. 9) בעיא שנפשטה שם מד: 10) [כלומר, לפדותו. אבל אם ברח יצא לחירות, שקנס זה היה על האב מיד בעת המכירה, כמו שכתבו ה'תוספות' בגיטין מד: ד"ה לחוצה לארץ].

ב. לָוֶה[11] עַל עַבְדּוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים: אִם קָבַע לוֹ זְמַן וְאָמַר לוֹ: אִם הִגִּיעַ זְמַן פְּלוֹנִי וְלֹא אֲשַׁלֵּם לְךָ, תִּקְנֶה גּוּף עֶבֶד זֶה - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת מִיָּד[12]; וְאִם אָמַר לוֹ: תִּקְנֶה מַעֲשֵׂה יָדָיו - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[13]. גְּבָאוּ[14] עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּחוֹבוֹ[15], אוֹ שֶׁבָּאוּ עַל הָאָדוֹן מְצָרִים וּבִקְשׁוּ לְהָרְגוֹ, וּפָדָה עַצְמוֹ מִיָּדָן בְּעַבְדּוֹ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת, מִפְּנֵי שֶׁנִּלְקַח מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ[16].

11) שם מג: בברייתא. 12) כן יוצא מתוך השקלא־וטריא שם. 13) כן מפורש בסוגיא שם, שאם לא אמר לו: תקנה גופו, אלא: סירותיו (=מעשה ידיו) - לא קנסוהו. 14) שם מד. בברייתא. 15) חוב שהגיע לו מישראל, בלי שזה משכן לו את העבד. 16) ואין כאן מקום לקנס.

ג. מָכַר[17] עַבְדּוֹ לְאֶחָד מֵעַבְדֵי[18] הַמֶּלֶךְ אוֹ מִגְּדוֹלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מֵהֶם - יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בְּמָמוֹן אַחֵר[19].

17) מימרא של רב, שם. 18) זהו פירושו של רבינו למילה: "פרהנג" שם, וראה ברש"י ו'תוספות' שם. 19) שם בגמרא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. מִכָּרוֹ[20] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּרוֹ חוּץ מִמְּלַאכְתּוֹ[21], חוּץ מִן הַמִּצְוֹת[22], חוּץ מִשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים[23] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִשְׁתַּחְרֵר אוֹ לֹא נִשְׁתַּחְרֵר. לְפִיכָךְ, אִם תָּפַס הָעֶבֶד כְּדֵי דָמָיו[24] לְרַבּוֹ[25], כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן לַחֵרוּת מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין מוֹצִיאִין מִידוֹ[26].

20) שם מד. בעיות שלא נפתרו. 21) כלומר, שלא ישתעבד בו, שלא מכרו אלא להשיאו לשפחתו להוליד וולדות (כסף־משנה בשם רש"י). 22) כלומר, שלא יתבטל מן המצוות שחייב בהן העבד. 23) שאינו מופקע משמירת שבת ויום־טוב. 24) [נראה מזה, שאע"פ שקנסו אותו עד עשרה בדמיו (למעלה הלכה א) - לא אמר רבינו כאן "אין מוציאין מידו" אלא "כדי דמיו", אבל יותר מכדי דמיו מוציאין מידו. ומכאן שמודה רבינו להראב"ד שבמקום שאין חסרון ממון אין תפיסה מועילה בקנס, ורק בכדי דמיו מועילה תפיסה, שמה שהגוי ירדנו בפרך ויכחישו מממונו זהו החסרון (ראה להלן), אבל ביחס ליותר מכדי דמיו אין כאן חסרון. וראה בגליון מהרש"א ליו"ד סימן רסז פ]. 25) כלומר: מרבו. 26) ומכל־שכן שאם ברח מן הגוי, שיצא לחירות (ראה למעלה הערה ב). שהרי הוא תפוס בעצמו (ראה למעלה הערה ו). שאם לא כן, מה מועיל אם יפדה עצמו מן הגוי, הרי משועבד הוא לרבו ראשון? וראה בלחם־משנה ובביאורי הגר"א ליו"ד סימן רסז ס"ק קנד. והראב"ד חולק על עצם הדין, וסובר שלא מועילה תפיסה בקנס (בבא־קמא טו: ופ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז) אלא למי שחסרו ממון, [ונראה שמקורו מזה שלא מצאנו בגמרא שמועילה תפיסה בקנס אלא בחצי נזק של שור תם (בבא־קמא טו: ופד.) שיש בהם חסרון כיס אלא שאינם שכיחים, ואילו בדבר שהוא שכיח ואין בו חסרון כיס (ראה שם פד:) - בזה לא מצאנו שתהא תפיסה מועילה]. וייתכן כי גם רבינו מודה לו בזה (ראה למעלה הערה כג), אלא שהוא סובר שמה שהגוי רודה בו בפרך יותר מרבו ישראל ומכחישו בגופו ובממונו, אין לך חסרון גדול מזה (כסף־משנה בשם מגדל־עוז), וראה להלן הלכה ז והערה מא.

ה. אֶחָד מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ שֶׁמְּכָרוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב[27], אֲפִלּוּ לְכוּתִּי[28] - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת. מְכָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל מוּמָר[29] - הֲרֵי זֶה סָפֵק. לְפִיכָךְ, אִם תָּפַס כְּדֵי דָמָיו מֵרַבּוֹ רִאשׁוֹן, כְּדֵי לָצֵאת בָּהֶן מִיַּד הַמּוּמָר - אֵין מוֹצִיאִין מִידוֹ[30].

27) שם, בעיא שנפתרה. והוא גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה־זרה. 28) שם בעיא שלא נפתרה. ברם רבינו, כנראה, מדבר על כותי שאחרי הגזירה, ואז נחשב לעכו"ם גמור (ראה למעלה פ"ו הלכה ו). והבעיא בגמרא היתה, ללא ספק, על הזמן שלפני הגזירה (כסף־משנה). 29) שם בעיא שלא נפתרה. 30) כמבואר למעלה בהלכה ד.

ו. הַמּוֹכֵר[31] עַבְדּוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ - יָצָא בֶּן חוֹרִין[32]; וְכוֹפִין[33] אֶת רַבּוֹ הַשֵּׁנִי לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, וְאָבְדוּ הַדָּמִים[34]. וּמִפְּנֵי[35] מָה קָנְסוּ כָּאן הַלּוֹקֵחַ לְבַדּוֹ? שֶׁאִלּוּ לֹא לָקַח זֶה, לֹא יָצָא הָעֶבֶד לְחוּצָה לָאָרֶץ. הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְסוּרְיָא[36], וַאֲפִלּוּ לְעַכּוֹ[37] - כְּמוֹכֵר לְחוּצָה לָאָרֶץ[38].

31) גיטין מג: במשנה. 32) קנסוהו חכמים על שהוציאו לחוצה לארץ (רש"י שם). [ולא קנסו אלא כשמכרו לחוצה לארץ, אבל אם יצא והוציאו לשם - לא קנסוהו, ראה להלן הערה מא). 33) שם מד: בברייתא: "וצריך גט שחרור". [ובגמרא שם בענין מוכר עבד בסוריא, מפורש: "וכופין אותו"]. 34) שם, מימרא של שמואל, וכמו שהסבירה רב יוסף. 35) שם מה. שאלת אביי ותשובת רב יוסף. 36) שם ח. בעיא שנפתרה. 37) שחציה בתחום ארץ ישראל ('תוספות' שם ב. ד"ה ואשקלון). 38) כן מדייק רבי חייא בר אבא מדברי רבי מאיר, במשנה שם ב. שעכו כחו"ל לענין מכירת עבדים.

ז. בֶּן בָּבֶל[39] שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְדַעְתּוֹ לַחֲזֹר[40], וְהִכְנִיסָהּ לוֹ אִשְׁתּוֹ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת[41] - הֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק, אִם הֵם כְּמִי שֶׁמָּכְרָה אוֹתָם לְחוּצָה לָאָרֶץ, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ הַפֵּרוֹת, אוֹ אֵינָן כִּמְכוּרִין לוֹ, שֶׁהֲרֵי הַגּוּף שֶׁלָּהּ[42].

39) שם מד: בעיא שנשארה בתיקו. 40) לחוצה לארץ. 41) של נכסי צאן ברזל שאחריותם עליו (ראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה א). כן פירשו רש"י והמאירי, ועיין אור־שמח. 42) שהרי אם גרשה או מת, הם חוזרים לאשה (רש"י שם). ומכאן שעל עצם הוצאתם לחוצה לארץ לא קנסוהו להוציאו לחירות, אם אין כאן מכירה לחוצה לארץ (מאירי שם). וכאן לא כתב רבינו שאם תפס העבד אין מוציאין מידו, כמו שכתב למעלה בהלכה ד, לפי ששם יש חסרון ממון. וכאן, שמכרו לישראל אין חסרון ממון ולא מועילה התפיסה (ראה למעלה הערה כה, ועיין באור־שמח).

ח. עֶבֶד[43] שֶׁיָּצָא אַחַר רַבּוֹ לְסוּרְיָא, וּמְכָרוֹ שָׁם - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ[44]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[45] כְּשֶׁיָּצָא רַבּוֹ עַל מְנָת שֶׁלֹּא לַחֲזֹר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם דַּעַת רַבּוֹ לַחֲזֹר, וְיָצָא אַחֲרָיו, וּמְכָרוֹ שָׁם - יָצָא לַחֵרוּת[46], וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לְשַׁחְרְרוֹ.

43) גיטין שם, ברייתא דרבי חייא. 44) לצאת לחירות עם המכירה לחו"ל, אחרי שמדעתו יצא ושלא על־מנת לחזור, ראה להלן. 45) כן בשקלא־וטריא שם. 46) מימרא של רבי אבהו שם בשם רבי יוחנן.

ט. עֶבֶד[47] שֶׁאָמַר לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ לַעֲלוֹת עִמּוֹ, אוֹ יִמְכֹּר אוֹתוֹ לְמִי שֶׁיַּעֲלוּהוּ לְשָׁם[48]. רָצָה הָאָדוֹן לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת עַבְדּוֹ, עַד שֶׁיִּרְצֶה[49]. וְדִין זֶה - בְּכָל זְמַן, אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה[50] שֶׁהָאָרֶץ בְּיַד עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[51].

47) כתובות קי: במשנה: "הכל מעלין לארץ ישראל", ואמרו בגמרא "הכל מעלין - לאתויי עבדים". ועיין רש"י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שם שפירש באופן אחר. 48) כן פירש רבינו את המילה "מעלין": או הוא בעצמו יעלהו או ימכרהו לאחר ויעלהו. 49) שם אמרו שאפילו ברח מחו"ל לא"י אי־אפשר להוציאו (ראה להלן הלכה י), וכל־שכן אם לא היה מעולם בחוצה לארץ. 50) [כן נראה בגיטין מה. במעשה שעבד ברח מחוצה לארץ, ופסקו בו הלכה למעשה שיצא לחירות, ומעשה זה היה לפני רבי אמי, הרי שגם בזמן הזה נוהג דין זה]. 51) כן כתב בפ"ה בהלכות מלכים הלכה יב: לעולם ידור אדם בארץ ישראל, אפילו בעיר שרובה גויים - שכל היוצא לחוץ־לארץ כאילו עובד עבודה־זרה, ועיין בפי"ג מהלכות אישות הלכה יט.

י. עֶבֶד[52] שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ - אֵין מַחֲזִירִין לוֹ לְעַבְדּוּת. וְעָלָיו נֶאֱמַר[53]: לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו. וְאוֹמֵר[54] לְרַבּוֹ, שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, וְיִכְתֹּב לוֹ שְׁטַר חוֹב בְּדָמָיו, עַד שֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ וְיִתֵּן לוֹ. וְאִם[55] לֹא רָצָה הָאָדוֹן לְשַׁחְרְרוֹ - מַפְקִיעִין בֵּית דִּין שִׁעְבּוּדוֹ מֵעָלָיו וְיֵלֵךְ לוֹ.

52) גיטין שם. 53) כך דרש רבי אחי בר יאשיה, שם. 54) כן אמר רבי אמי, שם. 55) כך פסק רבי אמי במעשה שהיה, שם.

יא. עֶבֶד זֶה[56] שֶׁבָּרַח לָאָרֶץ - הֲרֵי הוּא גֵּר צֶדֶק[57]. וְהוֹסִיף לוֹ הַכָּתוּב אַזְהָרָה אַחֶרֶת לְמִי שֶׁמְּאַנֶּה אוֹתוֹ, מִפְּנֵי[58] שֶׁהוּא שְׁפַל רוּחַ יוֹתֵר מִן הַגֵּר, וְצִוָּה עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁנֶּאֱמַר: עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ, לֹא תּוֹנֶנּוּ - זוֹ אַף הוֹנָיַת דְּבָרִים[59]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַמְּאַנֶּה אֶת הַגֵּר הַזֶּה - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין: מִשּׁוּם וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[60], וּמִשּׁוּם וְגֵר לֹא תוֹנֶה[61], וּמִשּׁוּם לֹא תוֹנֶנּוּ. וְכֵן עוֹבֵר מִשּׁוּם וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ[62], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הוֹנָיָה[63].

56) ראה ב'מנחת חינוך' מצוה תקסט, כי המדובר לפני ששחררו אותו, ואז עוברים עליו על לאו ד"לא תוננו". 57) כן כתב ב'ספר המצוות' לא־תעשה רנה. 58) כן לשון רבינו גם ב'ספר המצוות' שם. 59) לשון 'ספרי', הביאו רבינו שם. 60) זה נאמר בכל ישראל, ואף הגר בכללם (ראה למעלה פי"ד מהלכות מכירה הלכה טו). 61) [בהלכות מכירה שם, הביא רבינו באונאת דברים בגר גם את הפסוק "אל תונו איש את אחיו" הנאמר באונאת ממון, לפי שבגר ישנה גם אונאת ממון בכל אונאת דברים, שעל־ידי אונאת דברים הוא מזיקו גם ממון (ראה שם בהערה סה בשם אור־שמח). ואולי עבד אף־על־פי שהוא בכלל "אחיך" (בבא־קמא פח. וראה למעלה פ"ה הלכה ה והערה מט) אינו בכלל אונאת ממון, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו (ראה למעלה הערה נה בשם ה'מנחת חינוך' שכאן מדובר לפני השחרור, אלא שלדעת ה'מנחת חינוך' שם, אף לפני השחרור הרי הוא כמופקר, עיין שם). והאור־שמח שם לא הרגיש בזה, ועיין לחם־משנה]. 62) [צריך עיון, שהרי פסוק זה עוסק באונאת ממון, כמפורש בהלכות מכירה, שם]. 63) בהלכות מכירה, שם.

יב. הַקּוֹנֶה[64] עֶבֶד מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים סְתָם[65], וְלֹא רָצָה לָמוּל וּלְקַבֵּל מִצְוֹת הָעֲבָדִים[66] - מְגַלְּגְּלִין עִמּוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְאִם לֹא רָצָה - חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ[67]. וְאִם הִתְנָה[68] הָעֶבֶד עָלָיו תְּחִלָּה שֶׁלֹּא יִמּוֹל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ[69] כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בְּנִיּוּתוֹ, וּמוֹכְרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְכֵן[70] עֶבֶד שֶׁמָּל וְטָבַל לְשֵׁם עַבְדּוּת, וְאַחַר כָּךְ הִפִּיל עַצְמוֹ לַגִּיסוֹת[71], וְאֵין רַבּוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ לֹא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּדִינֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לִטֹּל דָּמָיו מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[72], וְכוֹתֵב וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאוֹת[73] שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם.

64) יבמות מח: מימרא של רבי יהושע בן לוי וכתנא־קמא בברייתא ולא כרבי שמעון בן אלעזר. 65) שלא התנה עמו העבד תחילה שלא ימול, ראה להלן. 66) שהעבד חייב במצוות כנשים. 67) לפי שאסור לו לקיימו אצלו (פ"א מהלכות מילה הלכה ו, ופי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ט). והמכירה לגוי או לחוצה לארץ אין בה איסור, לפי שעדיין לא מל ולא קיבל מצוות. 68) מימרא של רבין בשם רבי אילעאי, שם. 69) "ובלבד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח ויהיה כגר תושב - ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג" (פ"א מהלכות מילה, ופי"ד מהלכות איסורי ביאה שם, ועיין כסף־משנה). 70) גיטין מד. מימרא של רבי אמי. 71) חבורות של ליסטים. 72) אע"פ שבאופן אחר אסור למכור עבד לגוי. 73) בתי דין. ואע"פ שבזה הוא מחשיבם (רש"י).

יג. הַמַּפְקִיר[74] עַבְדּוֹ - יָצָא לַחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר[75]. וְאִם[76] מֵת הָאָדוֹן שֶׁהִפְקִירוֹ - הַיּוֹרֵשׁ כּוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר.

74) שם לח: מימרא של רב חייא בר אבין בשם רב, ושם לט. מימרא של עולא בשם רבי יוחנן. 75) וכופין את רבו על כך, כדלהלן הלכה יד (מאירי לח: עמוד 163). 76) שם מ. כרבינא, שנפסקה הלכה כמותו, ולא כאמימר.

יד. עֶבֶד[77] שֶׁבָּרַח מִבֵּית הָאֲסוּרִין, אִם נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ - יָצָא לַחֵרוּת; וְכוֹפִין[78] אֶת רַבּוֹ וְכוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר.

77) שם לח. מימרא של רב שמן בר אבא בשם רבי יוחנן, וכהסתייגות שהוסיפו בשקלא־וטריא לפי שיטת אביי. 78) כדי שיוכל לשאת ישראלית.

טו. עֶבֶד[79] שֶׁנִּשְׁבָּה: אִם נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ רִאשׁוֹן - כָּל הַפּוֹדֶה אוֹתוֹ לְשֵׁם עֶבֶד יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ, וַהֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ; וְאִם[80] פָּדָהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - הֲרֵי זֶה בֶּן חוֹרִין. וְאִם לֹא נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ רִאשׁוֹן - הַפּוֹדֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹתוֹ לְשֵׁם עֶבֶד נוֹטֵל פִּדְיוֹנוֹ מֵרַבּוֹ, וְחוֹזֵר לְרַבּוֹ; וְאִם פָּדָהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - חוֹזֵר לְרַבּוֹ הָרִאשׁוֹן בְּלֹא כְּלוּם.

79) גיטין לז: במשנה, כדעת תנא־קמא וכפירושו של רבא. וכן כתב הרי"ף שם בשם גאון. 80) תוספתא גיטין פ"ג (הוצאת צוקרמנדל פ"ד עמ' 327,6) כתנא־קמא ולא כרבן שמעון בן גמליאל. ופירשוה הראשונים בשלא נתייאש ממנו, ולפיכך חוזר הוא לרבו.

טז. עֶבֶד[81] שֶׁעֲשָׂאוֹ רַבּוֹ אַפּוֹתֵיקִי[82] לְבַעַל חוֹבוֹ, וְשִׁחְרְרוֹ - הֲרֵי זֶה מְשַׁחְרֵר[83], וְכוֹפִין[84] אֶת בַּעַל חוֹבוֹ לְשַׁחְרְרוֹ[85]. גַּם זֶה מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא יִפְגַּע בּוֹ לְאַחַר זְמַן וְיֹאמַר לוֹ: עַבְדִּי אַתָּה.

81) גיטין מ: במשנה. 82) לשון רבינו בפירוש המשניות: "מילה מורכבת, פה תקנה", כלומר, שאין בעל החוב גובה אלא ממנו. 83) מימרא של רבא (שם), שהשחרור מוציא מידי שעבוד. 84) משנה, שם. 85) אבל המשחרר חייב לשלם לבעל חוב, שהרי גרם לאבד ממונו (פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יא).

יז. עֶבֶד[86] שֶׁהִשִּׁיאוֹ רַבּוֹ[87] בַּת חוֹרִין[88], אוֹ שֶׁהִנִּיחַ[89] לוֹ רַבּוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ[90], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ[91] לִקְרוֹת שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין[92] בְּסֵפֶר תּוֹרָה בִּפְנֵי צִבּוּר, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בָּהֶן אֶלָּא בֶּן חוֹרִין[93] - יָצָא לַחֵרוּת[94], וְכוֹפִין[95] אֶת רַבּוֹ לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר. וְכֵן אִם נָדַר נֶדֶר שֶׁכּוֹפִין עָלָיו אֶת הָעֲבָדִים[96], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְדָרִים[97], וְאָמַר לוֹ רַבּוֹ: מוּפָר לְךָ[98] - יָצָא לַחֵרוּת[99]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא כָּפָה אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִכְפּוֹתוֹ, גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִפְקִיעַ שִׁעְבּוּדוֹ. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן, וְהוֹצִיא דְּבָרִים מִפִּיו שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ עָלָיו שִׁעְבּוּד כְּלָל, וְשֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְדָבָר זֶה - שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא כָּתַב. אֲבָל אִם לָוָה[100] מֵעַבְדּוֹ, אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין בִּפְנֵי רַבּוֹ אוֹ שֶׁקָּרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בִּפְנֵי רַבּוֹ וְלֹא מִחָה בּוֹ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[101].

86) שם לט: ומ. מימרא של רב אשי בשם רבי. 87) כלומר, עזר לו לישא אשה, כן הוא שם מ. 88) עבד אסור בה, ולא היה האדון מכשיל את העבד באיסור, אם לא שכוונתו עתה לשחררו. ואע"פ שעדיין מעוכב הוא גט שחרור, ועדיין אסור הוא בבת חורין עד שיקבל גט שחרור - בכל זאת קל יותר האיסור במעוכב גט שחרור מבעבד גמור (אור־שמח, וכן איתא במאירי). 89) שם, מימרא של רבי יהושע בן לוי, לפי מה שפירשה רבה בר רב שילא. 90) שאין דרך העבדים להניח תפילין, שהרי מצות־עשה שהזמן גרמא היא (רש"י ו'תוספות' שם). [ולא אמרו כן אלא בתפילין שבראש, שעליהם נאמר (דברים כח, י) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - "אלו תפילין שבראש" (ברכות ו.), אבל תפילין של יד דינם ככל מצות־עשה שהזמן גרמא שאין העבד יוצא על ידן לחירות, כמו שכתבו ה'תוספות' שם]. 91) שם בברייתא נאמר שאם קרא שלשה פסוקים בבית־הכנסת בפני רבו לא יצא לחירות, אבל למד כן רבינו מדין תפילין, שכשם שבתפילין חילקו בין הניח בעצמו לבין הניח לו רבו, כמו כן יש לחלק בקריאה בין קרא בעצמו לבין אמר לו רבו לקרוא (כסף־משנה). 92) שאין העולה לתורה בציבור קורא פחות משלשה פסוקים (פי"ב מהלכות תפלה הלכה ג). 93) שאין לקרוא עבדים כנענים לתורה (הגהות מיימוניות הלכות תפלה שם, הלכה יז אות ט). 94) כלומר, גילה דעתו בפעולה זו שהוא משחררו, כמו שכתב רבינו להלן. והרי זה כאילו הפקירו, ועיין אור־שמח. 95) שם מ. בסמיכות למימרת רבי לפי גירסת הרי"ף. 96) כלומר, נדרים שחלים על העבד ושיכול הרב לכפותו על ביטולם. 97) פ"ב מהלכות נזירות הלכה יח. 98) לשון הפרה בעבד אינה יעילה, כי רק הבעל והאב מפירים ולא האדון, אך יש בזה גילוי דעת מצד האדון כי אינו רוצה לכפותו. 99) נזיר סב: במשנה: "היפר לעבדו, יצא לחרות ומשלים נזירותו". ולראב"ד גירסא ושיטה אחרת. 100) גיטין מ. 101) כיון שהעבד עשה כן בעצמו, ולא הרב.

יח. וְאָסוּר לְאָדָם לְלַמֵּד אֶת עַבְדּוֹ תּוֹרָה[102]. וְאִם לִמְּדוֹ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[103].

102) מימרא של רבי יהושע בן לוי, במס' כתובות כח. 103) נלמד מהמבואר למעלה, שדווקא אם אמר לו רבו לקרוא בספר תורה בפני ציבור יצא לחירות, אבל באופן אחר - לא. ראה כסף־משנה ולחם־משנה.

יט. הַלּוֹקֵחַ[104] עֶבֶד מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְקָדַם הָעֶבֶד[105] וְטָבַל בִּפְנֵי רַבּוֹ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין - יָצָא לַחֵרוּת[106]; שֶׁלֹּא בִּפְנֵי רַבּוֹ - צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[107]. לְפִיכָךְ[108] צָרִיךְ רַבּוֹ לְתָקְפוֹ[109] בַּמַּיִם.

104) יבמות מה: מו. מימרא של רב חמא בר גוריא בשם רב, ובריתא שם בענין בלוריא הגיורת. וראה בסמוך. 105) שעשה מעשה וחשב בלבו לשם חירות, בלי שאמר מפורש בפיו. 106) לפי שלגוי לא היה בעבד קנין הגוף אלא למעשה ידיו (לקמן פ"ט הלכה ה), ואת זה הקנה לישראל. וטבילת העבד לשם חירות מפקיעה את השעבוד, שכשם שהקדש מפקיע מידי שעבוד בעל חוב, כן מפקעת קדושת ישראל את שעבודו (גמרא שם). [ואע"פ שטבילה בלי מילה אינה מכנסת אותו לכלל ישראל (פי"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ו) - כיון שהתחיל ונכנס קצת בדת יהודית (כעין זה כתב הרשב"א ביבמות עא. ד"ה אלא לאתויי, לענין מל ולא טבל) - יש בכוחה של התחלה זו להפקיע את השעבוד]. 107) מימרא של רבא שם, וכגירסת הרי"ף שם. 108) בכדי להקדים את העבד. 109) לתת עליו עול מלאכה בעת הטבילה כסמל השעבוד,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאז לא תועיל הכוונה והאמירה של העבד (רש"י שם ד"ה לתקפו).

כ. יִשְׂרָאֵל[110] שֶׁתָּקַף[111] עוֹבֵד כּוֹכָבִים קָטָן[112], אוֹ מָצָא תִּינוֹק עוֹבֵד כּוֹכָבִים[113], וְהִטְבִּילוֹ[114] לְשֵׁם גֵּר[115] - הֲרֵי זֶה גֵּר[116]; לְשֵׁם עֶבֶד - הֲרֵי זֶה עֶבֶד[117]; לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין[118] - הֲרֵי זֶה בֶּן חוֹרִין[119].

110) ירושלמי יבמות פרק ח הלכה א: "מצא וכו' תינוק מושלך, הטבילו לשום עבד את מוהלו לשום עבד, לשום בן חורין את מוהלו לשום בן חורין" (אור־שמח). [וכל הלכה זו נעתקה במדרש הגדול על הפסוק בשמות יב, מח, וראה במכילתא דרשב"י שם הוצ' רי"נ אפשטיין]. 111) [תקיפה היא בעל־כרחו של הקטן, וראה להלן בתינוק]. 112) שאין לו הורים, כעין מצא תינוק דלהלן. [וזכה בו על־ידי תקיפתו זו כזוכה מן ההפקר (ראה להלן פ"ט הלכה ד). ועיין לעיל פ"ה הלכה א, שעבד קטן נקנה במשיכה כמו בהמה. ודקדק לכתוב "קטן", לפי שגדול זוכה בעצמו, ואינו הפקר]. 113) [בתינוק אינו זקוק לתקיפה, בעל כרחו, אלא זוכה בו כבכל מציאה אחרת]. 114) הפיסקא "והטבילו לשם גר הרי זה גר", אינה בירושלמי שם. 115) היינו, שכיון בטבילה זו שיהיה גר, ועדיין ישאר בעבדותו ("יקר תפארת' להרדב"ז). 116) כלומר, הועילה טבילה זו, שאם תבוא אחריה מילה, יהיה גר גמור (ראה במגיד־משנה בפי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ה, שאם טבל קודם מילה - הרי זה גר). [ואע"פ שגר קטן מטבילין אותו על דעת בית־דין (פי"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ז) כיון שקנה אותו במשיכה או בחזקה הרי הוא שלו, ויכול לגיירו אפילו שלא על דעת בית־דין, בתנאי שיהיה הדבר לפני בית־דין ככל גירות (שם הלכה ו), ולפיכך, אע"פ שגר קטן שהטבילוהו על דעת בית־דין, יכול למחות כשהגדיל (כתובות יא. ופ"י מהלכות מלכים הלכה ג), מפני שכל תקפו של הבית־דין לא היה אלא מפני שזכות היא לו (כתובות שם, והלכות איסורי ביאה שם) - כאן, שזכה בו בקנין, רשאי לעשות בו כבממונו, ואפילו יהא זה לחובתו. ולפיכך אינו יכול למחות כשיגדיל, ועיין לחם־משנה. ומכיון שלא כיון לשחררו רשאי הוא להשתעבד בו ("יקר תפארת' להרדב"ז). ואע"פ שהגר אינו נקנה בעבד עברי (למעלה פ"א הלכה ב) - משתעבד בו כפועל שכיר]. 117) וצריך למולו לשם עבד, כבירושלמי הנ"ל. 118) [היינו, שכיון בטבילה זו גם לגירות וגם לשחרור, ראה למעלה הלכה יז, שכתב רבינו: "אני אומר שהמשחרר עבדו בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל - כופין אותו לכתוב לו גט שחרור", וכאן אינו צריך לכתוב שטר שחרור, מפני שאינו קנוי לו אלא למעשה ידיו, כל זמן שלא טבל, ראה להלן פ"ט הלכה ה בכסף־משנה, ועיין רשב"א ליבמות מה: ד"ה וקדם]. 119) כלומר, חוץ ממה שהוא גר, הרי הוא גם בן חורין, ואינו רשאי להשתעבד בו ("יקר תפארת' להרדב"ז). וצריך למוהלו לשם בן חורין להשלמת גירותו, כמפורש בירושלמי הנ"ל.

כא. גֵּר[120] שֶׁקָּדְמוּ עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְטָבְלוּ לְפָנָיו[121] - קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין.

120) [כלומר, גוי שעומד להתגייר]. ומקור הלכה זו ביבמות שם. 121) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "בפניו", וכגירסת הרי"ף שם, ראה למעלה בהלכה יט. ועיין לחם־משנה שהעיר שזהו מה שכתב רבינו למעלה בהלכה יט, ומה חידש בהלכה זו?

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) כלל בו רבינו דין ישראל או גוי שבאו על שפחה כנענית, וקניין גוי בעבד, ושאסור לשחרר עבד כנעני ומותר לעבוד בו בפרך.

א. יִשְׂרָאֵל[2] שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שִׁפְחָתוֹ[3] - הֲרֵי זֶה הַוָּלָד כְּנַעֲנִי[4] לְכָל דָּבָר[5]; וְנִמְכָּר וְנִקְנֶה, וּמִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ לְעוֹלָם, כִּשְׁאָר הָעֲבָדִים[6].

2) קידושין סו: במשנה, כי ולד שפחה כמותה, משום שנאמר (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" (שם סח:). 3) כן מפורש במכילתא שם: "הרב שבא על שפחתו שילדיה עבדים" (כסף־משנה). 4) בכ"י תימן: "עבד כנעני". 5) כלומר, אין חוששין כלל שמא שחררה, ואם מת בלא בנים תתייבם אשתו לאחיו, כי הוא אינו בנו כלל, כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות חליצה הלכה ד. ולא כדעת מקצת הגאונים שחששו ואסרו לה להתייבם (פ"י מהלכות גירושין הלכה יט) ועל־אחת־כמה שלא כדעת "יש מי שהורה" שוודאי שחררה (שם), ועיין לחם־משנה. 6) הכנענים.

ב. אֶחָד הַקּוֹנֶה עֶבֶד כְּנַעֲנִי מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ מִן גֵּר תּוֹשָׁב, אוֹ מִן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא כָּבוּשׁ תַּחַת יָדֵנוּ, אוֹ מֵאֶחָד מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת[7], יֵשׁ לוֹ לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְעֶבֶד, וַהֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר. וְכֵן מוֹכֵר בָּנָיו וּבְנוֹתָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם. וְכָל אֶחָד מֵאֵלּוּ הֲרֵי הוּא כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר.

7) שאינן כבושות תחת ידינו. [ובכ"י תימן, נוסף כאן: "וכן גר תושב או הגוי שהוא כבוש תחת ידינו או אחד משאר האומות". ובספרים שלנו נשמטו הדברים על־ידי דילוג מחמת טעות הדומות "משאר האומות" - "משאר האומות", ולפי זה מפורש בדברי רבינו שאין הבדל בין קונה עבד מן הגוי לבין גוי המוכר עצמו לעבד, וכדעת רב אחא (יבמות שם) שלעולם אינו קונה גופו אלא אחרי טבילה, ולא כרב אויא הסובר (שם) שגוי הנמכר לישראל - גופו קנוי מיד. וראה להלן הלכה ה, ועיין בכסף־משנה שם ובלחם־משנה כאן].

ג. אֶחָד[8] מִן הָאֻמּוֹת שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁלָּנוּ[9] - הֲרֵי הַבֵּן עֶבֶד כְּנַעֲנִי[10]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר הוֹלִידוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּאַרְצְכֶם[11]. אֲבָל הָעֶבֶד שֶׁלָּנוּ שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאֻמּוֹת - אֵין הַבֵּן עֶבֶד; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם, וְעֶבֶד אֵין לוֹ יַחַס[12].

8) יבמות עח: ברייתא שהובאה בסמיכות למימרא של רבי יוחנן. 9) שטבלה לשם שפחות (פט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). 10) שייך לאדון השפחה. וראה במכילתא דרשב"י פ' משפטים (שמות כא, ד) על הפסוק האשה וילדיה: "כל בנים שיולדת, בין ממנו (מן העבד עברי) בין ממקום אחר - הרי אלו עבדים". וראה ב'תורה שלמה' שם לסימן צג. 11) וגומר "והיו לכם לאחוזה", כלומר לעבדים. רוצה לומר, שאם אחד מבני התושבים הולידו משפחה שלכם, הרי הוולד עבד כנעני שלכם. 12) ואין זה "אשר הולידו". וכן מפורש ביבמות סב. הכל מודים בעבד שאין לו חייס (=יחס). אבל הגוי יש לו יחס (שם). וכן פסק רבינו בפט"ז מהלכות אישות הלכה ו. וכעצם הלכה זו, כתב רבינו גם בהלכות איסורי ביאה שם, שהבא מן העבד הרי הוא כאמו, והבא מן השפחה הרי הוא עבד. ואין לזה קשר עם מה שאמרו בקידושין סז: "באומות הלך אחר הזכר", ופסק כן רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק יב הלכה כא: ש"גר עמוני שנשא מצרית - הוולד עמוני. וגר מצרי שנשא עמונית - הוולד מצרי", ו"זה הכלל - באומות הלך אחר הזכר" - שכל זה אינו אלא בגויים שיש להם יחס, אבל בעבד שאין לו יחס - הלך אחר הנקבה, ועיין לחם־משנה.

ד. מֶלֶךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים[13] שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה, וְהֵבִיא שְׁבִיָּה וּמְכָרָהּ; וְכֵן אִם הִרְשָׁה לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁיֵּלֵךְ וְיִגְנֹב מֵאֻמָּה שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה, שֶׁיָּבִיא וְיִמְכֹּר לְעַצְמוֹ; וְכֵן אִם הָיוּ דִינָיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס - יִמָּכֵר, אוֹ מִי שֶׁעָשָׂה כָּךְ וְכָךְ אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה - יִמָּכֵר; הֲרֵי דִינָיו דִּין, וְעֶבֶד הַנִּלְקָח בְּדִינִין אֵלּוּ - הֲרֵי הוּא כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר.

13) יבמות מה: ומו.

ה. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקָּנָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים לְעַבְדּוּת - לֹא קָנָה גּוּפוֹ, וְאֵין לוֹ בּוֹ אֶלָּא מַעֲשֶׂה יָדָיו[14]. אַף עַל פִּי כֵן, אִם מְכָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל - הֲרֵי גּוּפוֹ קָנוּי לְיִשְׂרָאֵל[15].

14) ואם מכרו לישראל וקדם וטבל לשם בן חורין, יצא לחירות (למעלה פ"ח הלכה יט). 15) אם הטבילו לשם עבדות (כסף־משנה בפירוש השני), מה־שאין־כן בגוי עצמו, שאף אם הטבילו לשם עבדות לא קנהו לגופו.

ו. הָאִשָּׁה[16] קוֹנָה שְׁפָחוֹת, וְאֵינָהּ קוֹנָה עֲבָדִים, אֲפִלּוּ קְטַנִּים[17], מִפְּנֵי הַחֲשָׁד[18]. וְאִם קָנְתָה אוֹתָם - הֲרֵי זוֹ קָנְתָה גּוּפָם כְּאִישׁ. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁאֵינָהּ אֲסוּרָה לִקְנוֹת אֶלָּא עֶבֶד בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וּמִתֵּשַׁע וּלְמַעְלָה[19]. וְכֵן[20] אָסוּר[21] לְאָדָם לְשַׁחְרֵר עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְכָל הַמְשַׁחְרְרוֹ - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ; וְאִם שִׁחְרְרוֹ - מְשֻׁחְרָר, כְּמוֹ שֶׁבִּאַרְנוּ[22], וְכוֹפִין[23] אוֹתוֹ לִכְתֹּב גֵּט שִׁחְרוּר בְּכָל הַדְּרָכִים[24] שֶׁבֵּאַרְנוּ[25]. וּמֵתֵּר לְשַׁחְרְרוֹ לִדְבַר מִצְוָה, אֲפִלּוּ לְמִצְוָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[26]. כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ עֲשָׂרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת[27] - הֲרֵי זֶה מְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ וּמַשְׁלִים בּוֹ הַמִּנְיָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28]. וְכֵן שִׁפְחָה[29] שֶׁנּוֹהֶגִין בָּהּ הָעָם מִנְהַג הֶפְקֵר, וַהֲרֵי הִיא מִכְשׁוֹל לַחוֹטְאִים - כּוֹפִין אֶת רַבָּהּ וּמְשַׁחְרְרָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּנָּשֵׂא וְיָסוּר הַמִּכְשׁוֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

16) בבא־מציעא עא. בברייתא, וכתנא־קמא, שאינה יכולה לקנות לא עבריים ולא כנעניים, בניגוד לדעת רשב"ג, שמתיר לה לקנות עבדים כנעניים, וראה למעלה פ"א הלכה ב. 17) כן כתב רבינו בפרק כב מהלכות אסורי ביאה הלכה טז, וכן נראה בגמרא שם שחשבו לפרש הברייתא הנ"ל בעבדים עבריים, והרי שם נזכרו גם שפחות, וכידוע, אין שפחה עבריה נמכרת אלא בהיותה קטנה (ראה למעלה פ"ד הלכה א), ואם כן הוא־הדין שעבדים הנזכרים שם הם קטנים (הגר"א ביו"ד סימן רסז ס"ק מה) ועוד, שהרי אלמנה אסורה לגדל כלב מפני החשד (בבא־מציעא שם), ועבד קטן אינו פחות חשוד לענין זה מכלב (הגר"א באה"ע סימן כב ס"ק כה). 18) כן בגמרא שם: "אשה לאו אורח ארעא". 19) שבפחות מבן תשע - אינו ראוי לביאה (פ"א מהלכות אישות הלכה ג). ומכיון שאין כאן אלא חששא בלבד, לא החמירו לחשוש שמא יגדל ויבואו לידי עבירה (כסף־משנה), ויש מחמירים בזה ('טור'). 20) תיבת "וכן" אינה נוחה. שנראה שאין לה קשר עם מה שלמעלה (כסף־משנה. וראה להלן הערה כב). 21) גיטין לח. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. 22) למעלה פרק ה הלכות א־ג. 23) [כל הפיסקא הזאת תמוהה: הרי שחררו, ולמה צריך לכופו? ואם מדובר כשהפקירו, שזקוק הוא עוד לשחרור וכופין אותו על כך (למעלה פרק ח הלכה יג הערה עד) - מי הכריחו לדבר על הפקר ולא על שחרור ממש? ואמנם בכ"י בריטיש מוזיאום, חסרה כל הפיסקא הזו, ובכ"י אוקספורד חסרות המלים "וכופין אותו לכתוב גט שחרור". ונראה שפיסקא זו שייכת למעלה בענין "האשה קונה שפחות ואינה קונה עבדים". ונשמטה שם ונכנסה בטעות כאן שלא במקומה (אלא שיש להגיה בה "וכופין אותה"). שכיון שיש חשד, כופים אותה לשחררה, כשם שכופין בשפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר, דלהלן (דלא כדעת ה'חינוך' (סוף מצוה שמז) שאסור לה לשחרר עיי"ש). ולפי זה מיושבת תיבת "וכן" (ראה למעלה הערה יט) שכשם שהתירו וכפו לשחרר בשפחה שיש בה חשד, כן התירו גם בכל דבר מצוה, וכמו כן בשפחה דלהלן]. 24) [צ"ל כבכל הדרכים]. 25) [למעלה פרק ח הלכה א והלכה ו, בדין המוכר עבדו לגוי או לחוצה־לארץ שכופין לשחררו]. 26) ברכות מז: וגיטין לח: "מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית־הכנסת ולא מצא עשרה, ושיחרר עבדו והשלימו לעשרה", וראה ברא"ש לברכות פ"ז סימן כ. 27) ציין רבינו מצוה זו כמו שמבואר שם שלא התירו אלא משום מצוה דרבים. ראה לחם־משנה. 28) תמהו בזה כמה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ראשונים, איך יתכן שמצוה דרבנן תדחה מצות־עשה מן התורה? ויש שכתבו, שכל האיסור לשחרר עבד כנעני אינו אלא אם עושה כן לטובת העבד, ונגעו בזה משום "לא תחנם" שאסור לתת לו מתנת חינם, אבל אם עושה כן לצורך עצמו, כגון שצריך לו לצירוף מנין, אין בזה שום איסור (הר"ן בגיטין שם). 29) גיטין לח. כרבינא ולא כאביי. וראה למעלה פרק ז הלכה ז.

ז. יָכוֹל[30] הָרַב לוֹמַר לְעַבְדּוֹ כְּנַעֲנִי: עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנָךְ, אֶלָּא יֵלֵךְ וְיִשְׁאַל עַל הַפְּתָחִים וְיִתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה; שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְהַחֲיוֹת הָעֲבָדִים שֶׁבֵּינֵיהֶם[31]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲבָדָיו; שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְדוֹלִים לִשְׁמֹר מָמוֹנָם, וְאִם לֹא יַאֲכִיל לַעֲבָדָיו וְיַשְׁקֵם כָּרָאוּי - הֵם יִבְרְחוּ אוֹ יָמוּתוּ, וְאָדָם חָס עַל מָמוֹן עַצְמוֹ יָתֵר מִכָּל אָדָם. אֲבָל עֲבָדִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בְּתוֹרַת נִכְסֵי מְלוֹג - חַיָּב בְּמִזּוֹנוֹתֵיהֶן[32], שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִכְנִיס אוֹתָם; שֶׁאִם לֹא יָזוּן אוֹתָם - יָמוּתוּ וְיִבְרְחוּ, וַהֲרֵי אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[33].

30) שם יא: במשנה ושם יב: במסקנת הגמרא. 31) שם יב. "מי שמרחם על בני חורין, מרחם על העבדים", וראה ברש"י שם. 32) כן מפורש בבראשית־רבה פרשה מה: "ולה שפחה מצרית, שפחת מלוג היתה, והיה חייב במזונותיה" (אור־שמח). ויתכן כי דין עבדי מלוג, שהכניסה לו האשה, כדין האשה עצמה, שכשם שלאשה אין הבעל יכול לומר צאי מעשה ידיך למזונותיך (פי"ב מהלכות אישות הלכה ד), כך אינו יכול לומר כן לעבדי מלוג, ועיין ראב"ד ומגיד־משנה. 33) אבל בעבדים מנכסי צאן ברזל שחייב באחריותם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א) - אין הדין כן.

ח. מֻתָּר לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי בְּפֶרֶךְ[34]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדִּין כָּךְ, מִדַּת חֲסִידוּת וְדַרְכֵי חָכְמָה, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם רַחֲמָן וְרוֹדֵף צֶדֶק, וְלֹא יַכְבִּיד עֲלוֹ עַל עַבְדּוֹ, וְלֹא יָצַר לוֹ, וְיַאֲכִילֵהוּ וְיַשְׁקֵהוּ מִכָּל מַאֲכָל וּמִכָּל מִשְׁתֶּה. חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ נוֹתְנִין לָעֶבֶד מִכָּל תַּבְשִׁיל וְתַבְשִׁיל שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין[35], וּמַקְדִּימִין מְזוֹן הַבְּהֵמוֹת וְהָעֲבָדִים[36] לִסְעֻדַּת עַצְמָן. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם, כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ. וְכֵן[37] לֹא יְבַזֵּהוּ בַּיָּד, וְלֹא בִּדְבָרִים; לְעַבְדוּת מְסֻרָן הַכָּתוּב, לֹא לְבוּשָׁה. וְלֹא יַרְבֶּה עָלָיו צְעָקָה וָכַעַס, אֶלָּא יְדַבֵּר עִמּוֹ בְּנַחַת וְיִשְׁמַע טַעֲנוֹתָיו. וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּדַרְכֵי אִיּוֹב הַטּוֹבִים שֶׁהִשְׁתַּבַּח בָּהֶן: אִם אֶמְאַס מִשְׁפַּט עַבְדִּי וַאֲמָתִי בְּרִבָם עִמָּדִי. הֲלֹא בַבֶּטֶן עֹשֵׂנִי עָשָׂהוּ, וַיְכוֹנְנֵנוּ בָּרֶחֶם אֶחָד. וְאֵין[38] הָאַכְזְרִיּוּת וְהָעַזּוּת מְצוּיָה אֶלָּא בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה; אֲבָל זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, הֵם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִשְׁפִּיעַ לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה, וְצִוָּה אוֹתָם בְּחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים - רַחֲמָנִים הֵם עַל הַכֹּל. וְכֵן בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁצִּוָּנוּ לְהִדַּמּוֹת בָּהֶם[39], הוּא אוֹמֵר: וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו[40]. וְכָל הַמְרַחֵם[41] - מְרַחֲמִין עָלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ[42].

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדִּין כָּךְ, מִדַּת חֲסִידוּת וְדַרְכֵי חָכְמָה"

ומשמע מדבריו שאף שינהג בדרכי החכמה אין זה מספיק, ובכדי לנהוג בעבד ברחמנות צריך גם לדרכי החסידות.

ויובן זה על פי מה שהוסיף הרמב"ם שהחכמים הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, ולכאורה מדוע הוסיף כאן בהמות לעבדים, ובפרט שהקדמת המזון לבהמות הוא דין ולא מדת חסידות, ואותו לומדת הגמרא מהפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת" שהקדים הכתוב מאכל הבהמה.

ויש לומר שבזה שצירף הרמב"ם בהמות עם עבדים, בא ללמד שהנהגתו בחסד וברחמים עם עבד כנעני היא בגדר מדת חסידות ולא רק מדרכי החכמה. כי הנה מצד השכל יכול האדון לחשוב שמכיון שתפקיד העבד לעשות כל העבודות גם הבזויות ביותר, הרי שאין להטות לו חסד כי בכך עלול לשכוח את מקומו ותפקידו, ולעניין זה לא תועיל גם מדת חסידות ורחמים כי הם רחמים מוגבלים מצד הנברא ואינם חלים על עבד כנעני בעניינים שיגרמו לו שלא לעבוד עבודתו.

לכך הוסיף הרמב"ם שחכמים הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות לסעודת עצמן, כי מובן ופשוט שאף מי שהוא רחום וחסדן ויתעורר לרחם על בעלי חיים, אין רחמיו עליו יותר מרחמיו על בני ביתו, וזה שהיו מרחמים על בהמותיהם אין זה מצד הרחמים הטבעיים אלא שזהו סוג אחר של רחמים.

וזהו מה שהוסיף כאן הרמב"ם "שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל" שרחמים אלה אינם טבעיים אלא שהושפעו לישראל על ידי הקב"ה דרך התורה.

(על פי לקו"ש חל"ז ע' 72
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

34) ראה למעלה פ"א הלכה ו, מה היא עבודת פרך. וכתב בכסף־משנה שכן משמע, שמותר לעבוד בפרך בעבד כנעני, מזה שלא הזהירה התורה על עבודת פרך אלא בעבד עברי. [וכן מפורש בספרא (בהר פרשה ז הלכה ב־ג): "לא תרדה בו בפרך, שלא תאמר לו החם הכוס הזה והוא אינו צריך, הצין לי את הכוס וכו' עדור תחת הגפן וכו'. שמא תאמרו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הואיל ואסרת לנו את כל אלו, במה נשתמש? תלמוד־לומר "ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגויים"]. 35) בירושלמי (בבא־קמא פרק ח הלכה ד): "רבי יוחנן אכל קופד (=בשר) ויהיב לעבדיה (=ונתן לעבד כנעני שלו), שתי חמרא (=שתה יין) ויהיב לעבדיה, וקרי אנפשיה הלא בבטן עושני עשהו - הבא במידת רחמים". 36) בברכות מ. "אמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך, והדר ואכלת ושבעת". ואע"פ שעבדים לא נזכרו שם - למד כן רבינו מן הסברא, והסתמך על הפסוק בתהלים שהביא. 37) נדה מז. מימרא של שמואל. 38) ביצה לב: מימרא של שבתאי בר מרינוס: "כל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם וכו' בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו". 39) לפי הכלל הידוע: מה הוא רחום, אף אתה רחום וכו'" (שבת קלג: ופ"א מהלכות דיעות הלכה ו). 40) [ראה בבבא־מציעא פה. שפסוק זה מדבר גם בבעלי־חיים]. 41) שבת קנא: ברייתא בשם רבי גמליאל ברבי. 42) ולא הביא רבינו את הצד השלישי של הברייתא: "וכל שאינו מרחם וכו'" כדי לסיים בדבר טוב.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת עֲבָדִים

נִגְמַר סֵפֶר שְׁנַיִם עָשָׂר, וְהוּא סֵפֶר קִנְיָן.

וּמִנְיָן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה שִׁבְעִים וְחֲמִשָּׁה: הִלְכוֹת מְכִירָה - שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים. הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה - שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁכֵנִים - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין - עָשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת עֲבָדִים - תִּשְׁעָה פְּרָקִים.

~ יום חמישי ט' אדר ~

אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב, בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ

סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן:

א. הִלְכוֹת שְׁכִירוּת. ב. הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן. ג. הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה. ד. הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן. ה. הִלְכוֹת נְחָלוֹת.

הִלְכוֹת שְׁכִירוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) דִּין[1] שָׂכִיר וְשׁוֹמֵר שָׂכָר. ב) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ[2]. ג) שֶׁלֹּא יְאַחֵר שְׂכַר שָׂכִיר אַחַר זְמַנּוֹ[3]. ד) שֶׁיֹּאכַל[4] הַשָּׂכִיר מִן הַמְּחֻבָּר שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ[5]. ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְּחֻבָּר בִּשְׁעַת מְלָאכָה[6]. ו) שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הַשָּׂכִיר בְּיָדוֹ יָתֵר עַל מַה שֶּׁיֹּאכַל. ז) שֶׁלֹּא יַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) שנצטווינו לדון (שמות כב, ט). 2) דברים כד, טו. 3) שם. 4) שירשה בעל הבית לשכיר לאכול (שם כג, כה־כו). 5) ונגמרה מלאכתו. 6) ולא נגמרה מלאכתו [בכתב־יד תימן הנוסחא: "שלא בשעת גמר מלאכה"].

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר ארבעת סוגי השומרים שנאמרו בתורה ואחריות השמירה המוטלת עליהם.

א. אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים נֶאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה[2], וּשְׁלֹשָׁה דִּינִין יֵשׁ לָהֶם[3]. וְאֵלּוּ הֵן הָאַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין: שׁוֹמֵר חִנָּם[4], וְהַשּׁוֹאֵל[5], וְנוֹשֵׂא שָׂכָר[6], וְהַשּׁוֹכֵר[7].

2) שמות כב, ו־יד. 3) ששניים מהם - נושא שכר והשוכר - דין אחד להם (בבא מציעא צג.) כמבואר בסמוך הלכה ב. 4) שקיבל עליו לשמור בחינם (שם כב, ו־ח. בסמוך בהלכה ב יתבאר, שפרשה זו בשומר חינם נאמרה). 5) שם יג־יד. 6) שומר שקיבל עליו לשמור בשכר (שם ט־יב. בהלכה ב יתבאר שפרשה זו בשומר שכר נאמרה). 7) שם יד.

ב. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה דִּינִין שֶׁלָּהֶן: שׁוֹמֵר חִנָּם, שֶׁנִּגְנַב הַפִּקָּדוֹן מִמֶּנּוּ אוֹ אָבַד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נֶאֱנַס הַפִּקָּדוֹן אֹנֶס גָּדוֹל[8], כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבֵּית - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שֶׁשָּׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין[9], וּפָטוּר[10]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְגוֹ', וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים[11]. הַשּׁוֹאֵל - מְשַׁלֵּם הַכֹּל, בֵּין שֶׁאָבַד הַדָּבָר הַשָּׁאוּל אוֹ נִגְנַב בֵּין שֶׁאֵרְעוּ אֹנֶס גָּדוֹל מִזֶּה[12], כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה הַבְּהֵמָה הַשְּׁאוּלָה אוֹ נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבֵּית; שֶׁכָּךְ כָּתוּב בְּשׁוֹאֵל: וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת, בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם[13]. נוֹשֵׂא שָׂכָר אוֹ הַשּׁוֹכֵר - שְׁנֵיהֶם דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן[14]: אִם נִגְנַב אוֹ אָבַד הַדָּבָר הַשָּׂכוּר אוֹ שֶׁנָּטַל שָׂכָר עַל שְׁמִירָתוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִים[15]; וְאִם אֵרְעוּ אֹנֶס גָּדוֹל מִזֶּה, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבֵּית אוֹ נִטְרְפָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁבָּעִין שֶׁנֶּאֱנְסָה, וּפְטוּרִין[16]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה, שְׁבוּעַת יְיָ יִהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם וְגוֹ'; וּכְתִיב: אִם גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ, יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו וְגוֹ'[17]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[18]: שׁוֹמֵר חִנָּם - נִשְׁבָּע עַל הַכֹּל. וְהַשּׁוֹאֵל - מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּל, חוּץ מִן הַמֵּתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19]. נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר - מְשַׁלְּמִין אֶת הָאֲבֵדָה וְאֶת הַגְּנֵבָה, וְנִשְׁבָּעִין עַל הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה וּמֵתָה וּטְרֵפָה, אוֹ שֶׁאָבַד הַדָּבָר בִּסְפִינָה שֶׁטָּבְעָה בַּיָּם[20], אוֹ נִלְקַח בְּלִסְטִים מְזֻיָּן[21], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר אֲנָסִין הַגְּדוֹלִים[22].

8) גמור. 9) ולא פשע בשמירתו, ששומר חינם שלא שמר כראוי חייב לשלם אפילו באונס גמור. וכן נשבע שארעו כך וכך ואינו ברשותו, ושלא שלח יד (פירוש, שלא השתמש בו לצורך עצמו) קודם שארעו המאורע הפוטר אותו (בבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מציעא ו.). ראה פרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. 10) מלשלם (שבועות מד:). 11) ואמרו חז"ל (בבא מציעא מא:) שאלוהים - זה בית דין, וקריבה זו לשבועה היא [בתורה לא נתפרש שבשומר חינם הכתוב מדבר כאן ולמדו זאת חז"ל (שם צד:) ממה שחייבה התורה בפרשה זו את השומר בשבועה כשנגנב או אבד ופטרתו מלשלם, ובפרשה שנייה (שם ט־יב) חייבה התורה בתשלומים על גניבה ואבידה, ומסתבר ששומר חינם - שאין לו כל הנאה משמירתו - הוא שפטור מלשלם, והפרשה השנייה המחייבת לשלם בגניבה ואבידה - בשומר שכר]. 12) מגניבה ואבידה. 13) לא נתפרש בתורה שהשואל חייב בגניבה ואבידה ולמדוהו חז"ל (שם צה.) מקל וחומר משומר שכר - שפטור משבורה ומתה וחייב בגניבה ואבידה (כמבואר בסמוך), שואל שחייב בשבורה ומתה, אינו דין (לא כל שכן) שחייב בגניבה ואבידה. "וזה הוא קל וחומר שאין עליו תשובה". וכן למדוהו חז"ל (שם) ממה שכתוב וכי ישאל בוא"ו, וא"ו זו מחברת פרשה זו עם הפרשה שקדמה לה ומוסיפה, שהשואל מתחייב גם באונסים נוסף על חיובי גניבה ואבידה שנאמרו בפרשה שקדמה לה. 14) כרבי יהודה (שם פ:), שהשוכר - שלא פורש דין שמירתו בתורה - דינו כשומר שכר. מפני ששניהם נהנים במה שהפיקדון נמצא ברשותם - השומר שכר מקבל שכר בעד שמירתו והשוכר משתמש בו לצורכו - לפיכך דינם שווה. 15) שהשומר שכר חייב באחריות על כל מאורע שיארע לפיקדון ואשר יש לייחסו לחיסרון בשמירה - והרי הגניבה או האבידה בידו היה למנוע אילו ישב ושמרו כל היום. 16) שהרי אין ביד השומר למנוע אונסים אלו ואפילו אונס שבוייה אי אפשר למנוע מבלי שיסתכן, ולא הטילה תורה על השומר שמירה הכרוכה בסכנה. 17) וכתוב "הטריפה לא ישלם". ואבידה שלא נתפרשה בתורה למדוה חז"ל (שם צד:) בקל וחומר מגניבה: מה גניבה שקרובה לאונס - משלם, אבידה שקרובה לפשיעה לא כל שכן. כלומר, קרוב יותר לייחס את האבידה לחיסרון בשמירה, מגניבה שנגנבה על ידי אחרים והשומר שמרו כדרך השומרים, ואם הוא חייב בגניבה, מפני שהיה בידו למנוע על ידי שמירה מעולה, קל וחומר שחייב על האבידה. [נתבאר למעלה שהפרשה המחייבת את השומר בגניבה ואבידה - בשומר שכר נאמרה]. 18) ממה שאמרנו אתה למד, שחלוקת דיניהם כך הוא. במורה נבוכים חלק ג פרק מב מסביר רבינו דיני "ארבעה שומרים" וזה לשונו: ואופני היושר בו מבואר, והוא, ששומר חינם, שאין תועלת בו כלל בזה העניין, ואמנם הוא גומל חסד - הוא פטור מן הכול. וכל נזק שיארע בו הוא מכיס בעל הממון, ושואל שהתועלת כולה שלו, ובעל הממון הוא הגומל אותו חייב בכול, וכל הנזקים המתחדשים הם מכיס השואל. אבל נושא שכר והשוכר - כל אחד משניהם, רצוני לומר השומר ובעל הממון, משתתפים בתועלת. ולזה נחלקו הנזקים בין שניהם, מה שיבוא מנזק מפני מיעוט השמירה הוא מכיס השומר והוא גניבה ואבידה, כי הגניבה והאבידה באה מפני שלא שמר שמירה מעולה, והנזקים שאין תחבולה למונעם, והם שבורה ושבוייה ומתה, הם מכיס בעל הממון. 19) בפרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. 20) בבא מציעא כט: 21) שם, וצג: 22) שהצלתם כרוכה בסכנה.

ג. הַמַּפְקִיד[23] אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּחִנָּם בֵּין בְּשָׂכָר, אוֹ הִשְׁאִילוֹ אוֹ הִשְׁכִּירוֹ, אִם שָׁאַל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַבְּעָלִים[24] עִם הַדָּבָר[25] שֶׁלָּהֶן אוֹ שְׂכָרָן - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר פָּטוּר מִכֹּלּוֹם[26]. אֲפִלּוּ פְּשַׁע[27] בַּדָּבָר שֶׁשָּׁמַר וְאָבַד מֵחֲמַת הַפְּשִׁיעָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר[28]: אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם, אִם שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁשָּׁאַל הַבְּעָלִים אוֹ שְׂכָרָן בְּעֵת שֶׁנָּטַל הַחֵפֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים שָׁם עִמּוֹ בְּעֵת הַגְּנֵבָה וְהָאֲבֵדָה אוֹ בְּעֵת שֶׁנֶּאֱנַס. אֲבָל נָטַל הַחֵפֶץ וְנַעֲשָׂה עָלָיו שׁוֹמֵר תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ שָׂכַר הַבְּעָלִים אוֹ שְׁאָלָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים עוֹמְדִין שָׁם בְּעֵת שֶׁנֶּאֱנַס הַדָּבָר הַשָּׁמוּר - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[29]: הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁאֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בְּעֵת הַגְּנֵבָה וְהַמִּיתָה - פָּטוּר; לֹא הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁאֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה עִמּוֹ בְּעֵת הַמִּיתָה אוֹ הַשְּׁבִיָּה - חַיָּב. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַשּׁוֹמְרִין[30], שֶׁכֻּלָּן בַּבְּעָלִים פְּטוּרִין. אֲפִלּוּ פְּשִׁיעָה בַּבְּעָלִים - פָּטוּר[31].

23) דין שאלה בבעלים שנינו במשנה שם צד. ובגמרא שם (צה.) למדו שהוא הדין בשומרים. 24) בעל החפץ שהופקד או השואל. 25) לאו דוקא לעשות באותה עבודה עצמה, אלא אפילו קיבלו עליהם לעשות איזו שהיא מלאכה אחרת אצל השואל או השוכר (ברייתא שם צה.). 26) מלשונו משמע, שפטור גם משבועת השומרים (ראה למעלה הלכה ב) ואפילו משבועה שאינו ברשותו. ובקצות החושן סימן רצא אות יח מסתפק בזה והביא ראייה מתוספות בבא קמא נז: דיבור המתחיל ונמצא, שחייב בשבועה ובירושלמי שבועות פרק ה נחלקו אמוראים בדבר. אולם בנתיבות המשפט שם ביאורים סעיף קטן לד, פסק שחייב שבועה שלא שלח בו יד ושאינו ברשותו. 27) מחלוקת רב אחא ורבינא שם. ופסק רבינו לקולא לנתבע, שאין להוציא ממון מספק (ראה הגהות מיימוניות כאן). 28) בשואל. 29) כלומר, דין זה אינו מפורש בתורה, אלא נמסר איש מפי איש עד משה רבינו לדרוש כך מן הכתוב. שם צה: דרשו: כתוב אחד אומר "בעליו אין עימו שלם ישלם" ומשמע שלא היה לא בשעת שאלה ולא בשעת האונס, אבל היה באחד מהם פטור; וכתוב אחד אומר: "אם בעליו עימו לא ישלם", ומשמע שצריך שיהיה עימו בשעת שאלה ובשעת האונס, אבל אם היה באחד מהם חייב. ומוכרחים אנו לפרש שהמלה "עימו" מובנה באחת מהם - או בשעת שאלה או בשעת האונס - ולא פירשה תורה איזו פוטרת ואיזו אינה פוטרת. ומסתבר, ששעת שאלה היא הפוטרת, שהרי היא הגורמת חובת האונס והטיפול בפרה ומזונותיה. 30) שומר חינם, שומר שכר

והשוכר. ולמדו זה (שם צה.) משואל שכתוב בו "וכי ישאל" בוא"ו והיא מחברת פרשת שואל עם הפרשיות שקדמו לה, ואנו למדים מסמיכות הפרשיות שכדין השואל כן דין שאר השומרים, כשם ששואל בבעלים פטור - כן שאר השומרים בבעלים פטורים. 31) בכל השומרים כמו בשואל.

ד. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁפָּשַׁע בִּתְחִלָּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱנַס בְּסוֹפוֹ - חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[32]. וְאֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לְהַשְׁאִיל[33]. אֲפִלּוּ שָׁאַל סֵפֶר תּוֹרָה, שֶׁכֹּל שֶׁקּוֹרֵא בוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה - לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ לְאַחֵר[34]. וְכֵן אֵין הַשּׂוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר. אֲפִלּוּ הִשְׂכִּירוֹ סֵפֶר תּוֹרָה - לֹא יַשְׂכִּירֶנּוּ לְאַחֵר[35]. שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר[36]. עָבַר הַשּׁוֹמֵר[37] וּמָסַר לְשׁוֹמֵר שֵׁנִי: אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁשְּׁמָרָהּ הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי כְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין וְנֶאֱנַס[38] - פָּטוּר הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים שֶׁנֶּאֱנַס; וְאִם אֵין שָׁם עֵדִים[39] - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר אַחֵר, וַיַּעֲשֶׂה הוּא[40] דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי[41]. אֲפִלּוּ הָיָה הָרִאשׁוֹן שׁוֹמֵר חִנָּם, וּמָסַר לְשׁוֹמֵר שָׂכָר[42] - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְבַעַל הַחֵפֶץ לוֹמַר לוֹ: אַתָּה נֶאֱמָן אֶצְלִי לְהִשָּׁבַע, וְזֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן[43]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה דֶּרֶךְ הַבְּעָלִים לְהַפְקִיד תָּמִיד[44] דָּבָר זֶה[45] אֵצֶל הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לַבְּעָלִים: זֶה הַדָּבָר שֶׁהִפְקַדְתֶּם אֶצְלִי אוֹ הִשְׁאַלְתֶּם, אֶמֶשׁ[46] הֱיִיתֶם מַפְקִידִין אוֹתוֹ אֵצֶל זֶה שֶׁהִפְקַדְתִּי אֲנִי[47] אֶצְלוֹ[48]. וְהוּא[49] שֶׁלֹּא יְמַעֵט שְׁמִירָתוֹ. כֵּיצַד יְמַעֵט שְׁמִירָתוֹ[50]? כְּגוֹן שֶׁהָיָה מֻפְקָד אֶצְלוֹ בְּשָׂכָר[51], וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי בְּחִנָּם; אוֹ שֶׁהָיָה שָׁאוּל אֶצְלוֹ, וְהִפְקִידוֹ אֵצֶל אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי בְּשָׂכָר. הוֹאִיל וּמִעֵט שְׁמִירָתוֹ[52] - פּוֹשֵׁעַ הוּא וּמְשַׁלֵּם[53]. אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁאַל אוֹ שֶׁשָּׂכַר בַּבְּעָלִים[54] - הֲרֵי הוּא הוֹצִיא הַדָּבָר הַשָּׁמוּר מִיָּדוֹ לְיַד שׁוֹמֵר אַחֵר[55].

32) בפרק ד מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ג. 33) תוספתא בבא מציעא פרק ג, הלכה א: "אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר וכו' ולא זה שמפקידים אצלו רשאי להפקידם אצל אחר אלא אם כן נותן לו בעל הבית רשות". ודין זה מנמק רבינו בסמוך, מפני שאנו אומרים, שאין רצונו של המפקיד שיהא פקדונו ביד אחר. 34) ואין אנו אומרים "ניחא ליה לאינש דתיעביד מצוה בממוניה" (אין אנו אומרים "רצונו של אדם שתיעשה מצוה בממונו") במקום שיש לחשוש לאיבוד הספר, שהרי אין השני נאמן על הבעלים שייזהר שלא יפסיד כשישתמש בו (גמרא שם כט:). 35) שם. 36) גיטין כט. 37) על רצון הבעלים. 38) ואין בעל הפיקדון יכול לבוא בטענה שאין השומר השני נאמן עליו בשבועה (ראה בסמוך) שבמקום שיש עדים אין השומר צריך שבועה (רי"ף בבא מציעא לו). וטענתו של בעל הפיקדון "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר" כוחה יפה רק לאסור על השומר לכתחילה למסור לשומר אחר, אבל אם עבר ומסר אינו חייב לשלם (לחם משנה). 39) ויש כאן חיוב שבועה. 40) השומר הראשון. 41) משביעו שבועת השומרים. 42) והוסיף בזה שמירה, ששומר שכר חייב לשמור שמירה יותר מעולה משמירת שומר חינם. 43) בשבועה. כדברי רבא (שם לו:). ומכיוון שהראשון אינו יכול להישבע, שהרי אינו יודע אם אמת הדבר שנאנסה - חייב הראשון לשלם לבעלים. ומזה יוצא שאם הראשון ראה את האונס - הרי זה נשבע ופטור (מגיד משנה). 44) לעיתים קרובות. 45) כערכו של פיקדון זה. 46) לאו דוקא "אמש" והכוונה - לפני זמן קצר. 47) כלומר, לא חל שום שינוי בנאמנותו ובמצבו של השומר השני, שאין הדבר מצוי שתשתנה בן־לילה נאמנותו של אדם, ואם נשתנה נאמנותו, שנעשה חשוד, או שנשתנה מצבו - שנעשה עני, אין השומר הראשון יכול לפטור את עצמו בטענה שהבעלים היו רגילים להפקיד אצלו (כסף משנה). 48) ויישבע השני וייפטר (רי"ף שם). 49) מה שאמרנו שאם היו הבעלים רגילים להפקיד אצל השני פטור הראשון. 50) ויהא הראשון חייב, אפילו שמסרו למי שהבעלים רגילים להפקיד אצלו. 51) בתורת שכירות, ושוכר דינו כשומר שכר שחייב לשלם בגניבה ואבידה (נתיבות המשפט סימן רצא סעיף קטן כט). 52) והרי המפקיד גילה דעתו במה שמסרו לשומר שכר שרוצה בשמירה יותר מעולה משמירת שומר חינם. וכן אם מסרו לשואל גילה דעתו שרוצה בשמירת שואל שהיא יותר מעולה משמירת שוכר. 53) אפילו אם השני טוען שאירע אונס שהראשון אינו חייב בו, כגון מתה כדרכה בשומר שכר שמסר לשומר חינם או מתה מחמת מלאכה בשואל שמסר לשוכר ונשבע על זה - אין שבועתו פוטרת את הראשון מתשלומים, מפני שהמפקיד יכול לטעון: לא התחייבתי כלל לקבל את שבועתו של השני. אמנם אמרנו למעלה, שברגיל להפקיד אצל השני אין המפקיד יכול לטעון שאינו מאמין לשני בשבועה, אבל זה נאמר כשלא מיעט בשמירתו. ומתקבל על הדעת, שהמפקיד מסכים מראש למעשה המסירה וקיבל על עצמו גם לגבי השני, דיני השמירה שקבעה התורה לגבי שומר מסוג זה, וכאילו נעשה השני שומרו של הבעלים, ולפיכך מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה כמו לראשון, אבל במקום שמיעט שמירתו לא נעשה השני כשומרו של הבעלים, שהרי הבעלים לא היו מסכימים למסירה זו ואנו מגדירים אותה כפשיעה מצד הראשון, ולפיכך, אין מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן לא). 54) ואמרנו למעלה בהלכה ג, שפשיעה בבעלים פטור, שהתורה פטרה אותו מכל תשלום שהוא. 55) ופשיעה בבעלים פוטרת רק מאירועים ברשותו של הראשון שהבעלים נשכרו או נשאלו לו ביחד עם הבהמה, ואינה פוטרת מאירועים שברשות השני, שלא נשכר או נשאל לו, ולפיכך הראשון חייב על האירוע שברשות השני (מגיד משנה), ואין לפרש שהמדובר בשואל שמסר לשומר שכר, מפני ששומר שכר אסור לו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להשתמש בפיקדון ולפיכך חייב במתה מחמת מלאכה ויוצא מזה שאין לך כל מאורע שהוא, ששניהם פטורים בו (נתיבות המשפט שם סעיף קטן כט. ובהתאם לביאורו זה הוא מגיה בשולחן ערוך שם סעיף כו "שוכר" במקום "שומר שכר"). ואף על פי שבבעלים פטור לגמרי יש בזה מיעוט בשמירתו, מפני ששמירה בבעלים פוטרת רק מן התשלומים בלבד, אבל לא מחובת שמירה מעולה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ל).

ה. וְאִם הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי הָרְאָיָה שֶׁיִּפָּטֵר בָּהּ שׁוֹמֵר רִאשׁוֹן כְּדִין שְׁמִירָתוֹ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר[56]. כֵּיצַד? שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁנָּתַן הַבְּהֵמָה הַשְּׁמוּרָה אֶצְלוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, אִם הֵבִיא הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי עֵדִים שֶׁמֵּתָה הַבְּהֵמָה כְּדַרְכָּהּ - חֲרֵי הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[57].

56) כמבואר לעיל הלכה ד שבמקום שיש עדים שנאנס פטור השומר הראשון אפילו כשאין דרכו של בעל הפיקדון להפקיד אצל השני, וכן אין לחייבו מצד "תחילתו בפשיעה וסופו באונס", מפני שדין תחילה בפשיעה וסופו באונס חייב לא נאמר, אלא כשיש איזה שהוא קשר סיבתי בין הפשיעה ובין האונס וכאן המדובר כשאין לייחס לפשיעה שום סיבה לאונס שבא בסוף (ש"ך חושן משפט סימן רצא סעיף קטן מו וראה לחם משנה). 57) באונס שהיה פוקד גם את השומר הראשון, כגון שבא גייס ושדד כל העיר.

ו. שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר אַחֵר[58], וְהוֹסִיף בִּשְׁמִירָתוֹ, וָמֵתָה - הַהֲנָאָה[59] לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הַשּׁוֹכֵר פָּרָה מֵחֲבֵרוֹ וְהִשְׁאִילָהּ לְאַחֵר, וּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ[60] בְּיַד הַשּׁוֹאֵל, הוֹאִיל וְהַשּׁוֹאֵל חַיָּב בַּכֹּל - יַחְזְרוּ דְּמֵי הַפָּרָה לַבְּעָלִים; שֶׁאֵין זֶה הַשּׁוֹכֵר עוֹשֶׂה סְחוֹרָה בְּפָרָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָיָה בְּיָדוֹ פִּקָּדוֹן, וְשִׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר לִבְעָלָיו, הוֹאִיל וְהַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[62] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד הַבְּעָלִים, אִם בָּא לַחֲזֹר וּלְהַחֲזִיר הַפִּקָּדוֹן מִיַּד הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי - מַחֲזִיר[63]. וְאִם הֶחֱזִיק הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן כַּפְּרָן[64] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַפִּקָּדוֹן מִיַּד הַשּׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי[65], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַפִּקָּדוֹן בְּאַחֲרָיוּתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[66].

58) כגון שנתנו הבעלים רשות לשומר למסור את השמירה לאחרים (ש"ך חושן משפט סימן שז סעיף קטן ב). 59) כשאירע הפסד שהשני חייב לשלם והראשון פטור. 60) בפני עדים או שביכולת הראשון לישבע שהאונס אירע בנוכחותו, כי אין הדבר מתקבל על הדעת, שהשני יסכים להישבע שמתה כדרכה, שהרי לא ירוויח כלום בזה. 61) כדברי רבי יוסי בבבא מציעא לה: ונחלקו חכמים בדין זה: תנא קמא אומר יישבע השוכר למשכיר (במקרה שהאונס אירע בנוכחותו וביכולתו להישבע) שמתה כדרכה (ופטור כי השוכר אינו חייב באונסין), והשואל ישלם לשוכר. אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו? "אלא תחזור פרה לבעלים", כלומר, הרי הפרה אינה של השוכר ואיך אתה דן שהשואל ישלם לשוכר כאילו הוא בעל הפרה, אלא אנו דנים את השוכר, כאילו השאיל את הפרה בשליחות המשכיר ומעתה - המשכיר הוא בעל דינו של השואל (רא"ש שם). 62) של הפיקדון בדרך לבית הבעלים, אבל אם היה בעל הפיקדון רגיל להפקיד אצל השליח ונפטר המשלח מאחריות הפיקדון (כמבואר לעיל הלכה ד), אינו יכול להחזיר הפיקדון (מגיד משנה). 63) כלומר, לא יצא הפיקדון מרשותו ולא זכו הבעלים בפיקדון במה שמסרו לשליח. ואף על פי שבמִלוה הדין שהשליח זכה למַלוה (ראה פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) אין הדין כן בפיקדון, מפני שאנו אומרים שאין רצונו של המפקיד בזכיית השליח, כדי שלא תסולק אחריותו של הנפקד, ויהא פיקדונו ביד אחר (גיטין יד.). 64) בפיקדון זה, שהבעלים כבר תבעוהו לשומר להחזיר הפיקדון וכפר. 65) שבמקרה זה מתקבל על הדעת שרצונו של המפקיד להוציאו מתחת יד השומר הזה ולפיכך זכה בפיקדון כשהגיע ליד השליח (גיטין שם). 66) ברייתא שם. ורש"י מנמק, מפני שהמפקיד לא ציווה לשלוח לו על ידי השליח.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שדין ארבעת השומרים אינו אלא במטלטלין, ולא בעבדים, ולא בקרקעות ולא בהקדשות, ודין שתיקנו משיכה בשומרים, ודין תנאי בארבעה שומרים, ודין קטן שהפקיד, ודין שומר שטען החזרתי, או לא קיבלתי עלי כלל שמירת החפץ.

א. שְׁלֹשָׁה דִּינִין הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה בְּאַרְבָּעָה הַשּׁוֹמְרִין[2], אֵינָן אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁל הֶדְיוֹט. שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף אוֹ כֵלִים וְכָל בְּהֵמָה - יָצָאוּ[3] קַרְקָעוֹת[4]. וְיָצְאוּ הָעֲבָדִים, שֶׁהֵקֵשׁוּ לְקַרְקָעוֹת[5]. וְיָצְאוּ הַשְּׁטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן[6]. וְיָצְאוּ הֶקְדֵּשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ[7]. וְיָצְאוּ נִכְסֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[8]. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים[9]: הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת - שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁלָּהֶן אֵינוֹ נִשְׁבָּע, וְנוֹשֵׂא שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר[10] אֵינוֹ מְשַׁלֵּם[11]. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ[12] - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[13].

~ נקודות משיחות קודש ~

"שְׁלֹשָׁה דִּינִין הָאֲמוּרִין ... אֵינָן אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין..."

"...יצאו קרקעות ויצאו העבדים שהוקשו לקרקעות, ויצאו השטרות שאין גופן ממון, ויצאו ההקדשות .. שומר חינם שלהם אינו נשבע, ונושא שכר או שוכר אינו משלם".

וממשיך בהלכה ב' "ותקנו חכמים שנשבעין על ההקדשות שבועת השומרים כעין של תורה, כדי שלא יזלזלו בהקדשות".

וצריך להבין, הזהירות שלא לזלזל בקדשים הוא עניין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפורש בתורה שלא יקרב זר לעבודת המקדש, היינו שלא יזלזלו בקדשים.

והלא התורה פטרה שומר חינם משבועה על ההקדשות, ומה טעם ראו חכמים להוסיף ולתקן שבועה על ההקדשות.

והביאור בזה, שתקנה זו היא ככל הגזירות והסייגים שנתחדשו בימי בית שני מצד ירידת הדורות, ובדורות שלפני זה לא היה צורך בזהירות זו, ורק אחר ירידת הדורות הוצרכו חכמים לתקן סייגים וגזירות, כולל התקנה להיות שומר חינם נשבע על ההקדשות.

(על פי "יין מלכות" ספר משפטים סימן ב מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) שנתבארו בפרק א. 3) נתמעטו. 4) שאינם דבר המיטלטל ככסף וכלים. 5) שכתוב בהם "והתנחלתם אותם לרשת אחוזה" (ויקרא כה, מו) - הוקשו לאחוזה. 6) שאינם אלא לראיה (הוכחה) למה שכתוב בהם, וכשנדע בירור הראיה - לא יהיה לשטר ערך, שאין לגופו שווי ממון ככסף וכלים. בבבא־מציעא נז: למדו כל זה במידת כלל פרט וכלל (אחת משלוש־עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן): "כי יתן איש אל רעהו" - כלל (משמע - כל דבר שהוא), "כסף או כלים" - פרט (משמע כסף או כלים בלבד), "לשמור" - חזר וכלל (משמע - כל דבר שאפשר לשמרו), כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. פירוש, התורה התכוונה לכל דבר הדומה לדברים שנזכרו בפרט, היינו דבר המיטלטל ממקום למקום וגופו ממון. 7) והקדש - אינו רעהו (שם). 8) שאינן בכלל "רעהו" (מכילתא משפטים). 9) שם נו. במשנה. 10) אמנם הוזכרו במשנה רק שומר חינם ושומר שכר, אבל הוא־הדין לשוכר ושואל. השוכר נתבאר בפרק א, הל' ב, שדינו כשומר שכר, והשואל הוקש דינו לדיני שומר חינם ושומר שכר הכתובים בפרשה הסמוכה לו, במה שכתוב בו: "וכי ישאל" בוא"ו החיבור (רא"ש שבועות פרק ו סי' כד - וראה לעיל בפ"א הערה יב). וכן כתב רבינו בתחילת ההלכה, שדין זה הוא בארבעת השומרים. ובפירושו למשנה בשבועות מב: מבאר רבינו למה לא הוזכרו השוכר והשואל: שהוא מפני שכללו במשנה זו בדין הקרקעות וכו' גם דין ההקדש, ובהקדש אין מקום להזכיר דין שואל ושוכר, שהרי אסור בהם שאלה ושכירות, ולכן לא הוזכרו גם בדיני הקרקעות וכו'. 11) ושומר שכר לא הפסיד את שכרו (מגיד־משנה). 12) בקנין סודר, שיהא חייב כדין שמירת מטלטלין. 13) ב"מ נח.

ב. וְתִקְּנוּ חֲכָמִים[14], שֶׁנִּשְׁבָּעִין עַל הַהֶקְדֵּשׁוֹת שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[15], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בַּהֶקְדֵּשׁוֹת.

14) שם. 15) בנקיטת חפץ. כלומר, נשבע כשספר תורה בזרועו. ראה פי"א מהל' שבועות הל' ח.

ג. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם פָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר בַּעֲבָדִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[16] - חַיָּב לְשַׁלֵּם. שֶׁאֵינוֹ פָּטוּר[17] בַּעֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת אֶלָּא מִדִּין גְּנֵבָה וַאֲבֵדָה וּמֵתָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[18], שֶׁאִם הָיָה שׁוֹמֵר חִנָּם עַל מִטַּלְטְלִין וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ - יִשָּׁבַע, וּבַעֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּשְׁטָרוֹת - פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה[19]; וְכֵן אִם הָיָה שׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁמְּשַׁלֵּם גְּנֵבָה וַאֲבֵדָה בְּמִטַּלְטְלִין, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם בְּאֵלּוּ[20]; אֲבָל אִם פָּשַׁע בָּהּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם. שֶׁכָּל הַפּוֹשֵׁעַ - מַזִּיק הוּא[21], וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין דִּין הַמַּזִּיק קַרְקַע לְדִין הַמַּזִּיק מִטַּלְטְלִין. וְדִין אֱמֶת הוּא זֶה לַמְּבִינִים, וְכֵן רָאוּי לָדוּן. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי[22]: שֶׁהַמּוֹסֵר כַּרְמוֹ לְשׁוֹמֵר, בֵּין בַּאֲרִיסוּת[23] בֵּין בִּשְׁמִירוּת חִנָּם, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיַּחְפֹּר אוֹ יִזְמֹר[24] אוֹ יְאַבֵּק[25] מִשֶּׁלּוֹ, וּפָשַׁע וְלֹא עָשָׂה - חַיָּב[26] כְּמִי שֶׁהִפְסִיד בַּיָּדִים[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה שֶׁהִפְסִיד בַּיָּדִים - חַיָּב עַל כָּל פָּנִים.

16) קרקעות ושטרות. 17) כלומר, לא פטרה התורה את השומר. 18) אונסים גדולים. 19) כלומר, מה שמיעטה תורה קרקעות וכו' הכוונה לחיובים הנובעים מתורת שמירה, כגון בשומר חנם שהטילה עליו התורה שבועה ששמר כדרך השומרים, ובקרקעות נאמן בלא שבועה, אבל כשידוע לנו ע"י עדים או בהודאתו שפשע - חייב לשלם (כמבואר בסמוך). 20) בקרקעות וכו'. 21) ולא פטרה תורה את השומר בקרקעות וכו' אלא מדיני שמירה, כלומר, פטרה אותו מן השבועה שלא פשע, ומתשלום הפסדים הבאים כתוצאה ממיעוט שמירה, כגון גניבה ואבידה, שאילו שמרו שמירה מעולה היה מונע ההפסד, אבל פשיעה שהיא תוצאה מחוסר שמירה - החיוב אינו מדיני שמירה בלבד, שהרי במה שסילק שמירתו - שקיבלו עליו בפירוש - גרם להפסד ואבדן הפקדון ויש לדונו כמזיק. ואף שיש ללמוד דין זה כשנדייק בלשון המשנה (בבא־מציעא נו:): "שומר חינם אינו נשבע, שומר שכר אינו משלם" ולא כללו דין שומר חינם ושומר שכר ביחד, ושניהם אינם משלמים (ומשמע ששומר חינם פטור רק מהשבועה שחייבתו תורה) במטלטלין, אבל על הפשיעה המחייבת תשלומין - גם בקרקעות חייב (ראה מגיד־משנה, וכן הוא בפירוש רש"י על המשנה שם), מכל־מקום כתב רבינו: "יראה לי", מפני שהוכחה זו אינה ברורה, שיש לומר, שהמשנה נוסחה על־פי דיני שומר חינם ושומר שכר האמורים בתורה, כלומר, מה שנאמר בתורה בשומר חינם שחייב בשבועה - בקרקעות פטור, ומה שנאמר בשומר שכר שמשלם על גניבה ואבידה - בקרקעות פטור, אבל בדין עצמו אין הבדל בין שומר חינם לשומר שכר, ושניהם פטורים מכל חיוביהם בקרקעות, אפילו על הפשיעה (ראה רא"ש בפרק הזהב סי' כא) ולכן מבסס רבינו את הדין על סברא, וכתב: "יראה לי". ואמנם חלוקים כמה מן הראשונים על סברת רבינו, ואומרים שאין לדון את הפושע כמזיק המפסיד בידים ממש (ראה השגת הראב"ד כאן, ורא"ש שם). 22) הכוונה להר"י מיגש, בחידושיו למסכת שבועות מב: 23) המקבל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שדה לשומרה בשכר חלק מן הפירות כפי מה שתוציא השדה. 24) לכרות את הענפים היבשים או שגדלו יותר מדאי. 25) לפזר אבק על שרשי האילנות. 26) את ההפסד שגרם לעצי הכרם במה שלא עיבדו (מגיד־משנה). 27) שהפושע - כמזיק הוא.

ד. הַמּוֹסֵר לַחֲבֵרוֹ דָּבָר הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע לִשְׁמֹר, אֲפִלּוּ הָיוּ עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לְהִבָּצֵר[28] - הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע[29] בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין[30].

28) שנתבשלו כל צרכם, ואינם צריכים לקרקע כלל. 29) כחכמים (שבועות מב: במשנה, ובדף מג. בגמרא). 30) כלומר, דין זה אינו אלא כשמסרו בתורת שמירה, שאינו מוסרו לתולשם אלא לשומרם כמו שהן מחוברים בקרקע, לכן אפילו ענבים העומדות להיבצר דינם כקרקע, אבל בדין מקח וממכר דנים אנו את הענבים העומדות להבצר כדין מטלטלין, שהרי מכרם על־מנת לתולשם. ראה פ"א מהלכות מכירה הי"ז, לענין קנין ואונאה. ומגיד־משנה וכסף־משנה שם, וראה גם רבינו בפ"ה מהלכות טוען ונטען ה"ד לענין שבועה. וראה פירוש המשנה לרבינו, בשבועות שם.

ה. הִפְקִיד הֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פָּדָהוּ[31], וַהֲרֵי הוּא חֻלִּין בְּעֵת שֶׁנְּטָלוֹ מִיַּד הַשּׁוֹמֵר[32]; אוֹ שֶׁהִשְׁאִילוֹ חֻלִּין, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ[33] וְהוּא בְּיַד הַשּׁוֹאֵל; וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִפְקִיד וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר - כָּל אֵלּוּ אֵין בָּהֶן כָּל דִּינֵי הַשּׁוֹמְרִין, עַד שֶׁתִּהְיֶה תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן נִכְסֵי הֶדְיוֹט וְנִכְסֵי יִשְׂרָאֵל[34].

31) והוא ביד השומר. 32) כשהשומר מחזיר הפקדון, ואירע בפקדון אונס שבורה ברשות השומר. 33) המשאיל. 34) מכילתא דרשב"י משפטים כב, ו: אין לי אלא בזמן שנתן לו הקדש . . . נתן לגיזבר הקדש ופדאו וחולין והקדישן מנין . . . אין לי . . . או שנתן לו הגוי ואחר־כך נתגייר - תלמוד לומר: "עד האלהים יבוא דבר שניהם" - כשתהא שעת תביעה לשעת נתינה שוה.

ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין[35], בֵּין שֶׁהָיָה הַדָּבָר הַשָּׁמוּר שֶׁל אִשָּׁה אוֹ שֶׁהָיָה בְּיַד הָאִשָּׁה.

35) מכילתא דרשב"י שם ט. "כי יתן איש" אין לי אלא "איש", אשה מנין? תלמוד לומר "ישלם" בין איש ובין אשה.

ז. קָטָן שֶׁהִפְקִיד בְּיַד גָּדוֹל אוֹ הִשְׁאִילוֹ - הֲרֵי זֶה הַגָּדוֹל נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים לַקָּטָן[36]. הוֹרוּ רַבּוֹתַי[37], שֶׁאֵין זֶה נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת הַקָּטָן[38] כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן[39]; שֶׁכָּל הַשּׁוֹמְרִין - שְׁבוּעָתָן שְׁבוּעַת שֶׁמָּא הִיא[40].

36) ואין זה מנוגד למה ששנינו (שבועות לח:) "אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן" כמבואר בסמוך. 37) הכוונה להר"י מיגש, בחידושיו לשבועות מ. 38) לא טענתו של הקטן מטילה השבועה על השומר. 39) כדי שיחול על זה הכלל שאין נשבעין על טענת קטן, אלא התורה הטילה חובת שבועה לא מכוח הטענה. 40) וטענת 'שמא' אין כוחה יפה לחייב שבועה, ולפיכך שבועת השומרים נשבעים גם לקטן (ראה ראב"ד, ומגיד־משנה).

ח. כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה בְּלָקוּחוֹת[41], כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין[42]. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁמֹר לִי זֶה, וְאָמַר לוֹ: הַנַּח לְפָנַי[43] - הֲרֵי זֶה שׁוֹמֵר חִנָּם[44]. אָמַר לוֹ: הַנַּח לְפָנֶיךָ, אוֹ הַנַּח סְתָם[45], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הֲרֵי הַבַּיִת לְפָנֶיךָ[46] - אֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר חִנָּם וְלֹא שׁוֹמֵר שָׂכָר[47], וְאֵינוֹ חַיָּב שְׁבוּעָה כְּלָל; אֲבָל מַחֲרִים[48] עַל מִי שֶׁלָּקַח הַפִּקָּדוֹן שֶׁלּוֹ וְלֹא יַחֲזִירוֹ לְבָעָלָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֶחָד הַמַּפְקִיד אוֹ הַמַּשְׁאִיל אוֹ הַמַּשְׁכִּיר אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים[49] אוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן[50]. כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה זֶה[51] מִפִּי עַצְמוֹ שֶׁשָּׁמַר לוֹ אוֹ שֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ'[52] לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מִלְּשַׁלֵּם[53]. אֲפִלּוּ הָיָה הַדָּבָר הַשָּׁאוּל אוֹ הַמֻּפְקָד אוֹ הַמֻּשְׁכָּר שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זֶה הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע עָלָיו[54], וְאֵין אֶחָד מִן הַשּׁוֹמְרִים צָרִיךְ לְהוֹדָיָה בְּמִקְצָת[55].

41) שהקונה דבר מחבירו, עבר החפץ לידו עם משיכתו. ראה פי"ב מהל' מכירה הל' טו. 42) משעת פעולת המשיכה, אין המפקיד יכול לחזור בו מהסכם השמירה, ונתחייב השומר באחריות הפקדון (בבא־מציעא צט.). 43) כלומר, ברשותי. 44) שקנה הפקדון לשמירה בקנין חצר (ראה פ"ד מהל' מכירה). 45) שם. 46) שם מט: 47) שאין בלשונות אלו משמעות קבלת שמירה אלא העמדת רשות, כלומר, מרשה לו להניח חפציו ברשותו אבל שישמרם הוא בעצמו (שם צט:). 48) מתקנת הגאונים הוא, שיש לתובע להטיל חרם במקום שאין חיוב שבועה על הנתבע (מגיד־משנה). 49) שעדים מעידים שהפקיד אצלו. 50) שניהם אינם נאמנים בלי שבועה, בטענת נגנב או נאנס. 51) כלומר, אף זה שהפקידו אצלו שלא בעדים. 52) המשמעות המילולית של מילה ארמית זו היא: "מתוך", ונתקבלה כמונח משפטי לביטוי שיקול הגיוני כזה: מתוך (הואיל) והנתבע יכול היה לטעון טענה שהדין נותן להאמין לו, והוא השמיע טענה אחרת - הדעת נוטה להאמין לדבריו, שהרי אלמלי רצה לשקר היה יכול לטעון הטענה שיש להאמין לו מן הדין. 53) כלומר, לכך אנו מטילים עליו שבועה אף שיש לו "מיגו", שהרי יכול היה לטעון טענה אחרת הפוטרת אותו מן השבועה - אם הפקידו אצלו שלא בעדים, יכול לכפור קבלת השמירה בכלל ולטעון - לא היו דברים מעולם, ואף זה שבעדים, הרי כלל בידינו (שבועות מה:): "המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים", ולכן בידו היה לטעון: "החזרתי", כמבואר בסמוך הלכה יב שפטורים בטענות אלו משבועת השומרים, - מחייבים אותו שבועה, מפני ש"מיגו" מועיל לפוטרו מתשלומין, שאין לחייב את הנתבע לשלם במקום שיש לו "מיגו" המסייע לטענתו, אבל אין לפטור את

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המחויב שבועה ב"מיגו", שהלא השבועה באה לברר אמיתות הטענה, ובירור זה עדיף מהבירור של ה"מיגו", שאפשר שיודה על האמת מפני חומר איסור שבועת שקר, ולפיכך אין לפטור את המחויב לאמת טענתו בשבועה אע"פ שיש לו "מיגו" (סמ"ע רצו ס"ק א ובט"ז. מקור דין זה הוא מדברי הר"י מיגאש, שבועות מה: עפ"י הסוגיא בבבא־בתרא ע.). 54) כדברי הר"י מיגאש (שבועות מ.) שלא אמרו (שם לח:): "הטענה שתי כסף" אלא בשבועת מודה במקצת שהיא באה מפני הטענה ואין טענה פחות משתי כסף, אבל לא בשבועת השומרים. וכמו שהוא חייב בדיני שמירה על כל פקדון שהוא שוה פרוטה אם יפשע בשמירתו - חייב הוא גם בשבועה של כל פקדון שהוא שוה פרוטה, אבל "פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית־דין נזקקין לו" (לשון רבינו בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ו). 55) כלומר, ואפילו טוען על כל מה שהופקד אצלו 'נאנסו' חייב שבועה. - כרבי חייא בר יוסף (בבא־קמא קז.) ולא כרמי בר חמא (שם) האומר שאין השומר מתחייב בשבועה אלא במקום שהופקדו אצלו שלשה דברים, באחד כפר, ובאחד הודה, ובאחד טוען נאנס, שהשומרים צריכים כפירה במקצת והודאה במקצת. פסק כרבי חייא בר יוסף, כסתימת הסוגיא בבבא־בתרא ע.

ט. מַתְּנֶה שׁוֹמֵר חִנָּם לִהְיוֹת פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה, וְהַשּׁוֹאֵל - לִהְיוֹת פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[56]. וְכֵן מַתְּנֶה בַּעַל הַפִּקָּדוֹן עַל שׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ נוֹשֵׂא שָׂכָר וְשׁוֹכֵר לִהְיוֹת חַיָּבִין בְּכֹל כְּשׁוֹאֵל[57]. שֶׁכָּל תְּנָאִי בְּמָמוֹן אוֹ בִּשְׁבוּעוֹת שֶׁל מָמוֹן[58] - קַיָּם, וְאֵין צָרִיךְ קִנְיָן[59] וְלֹא עֵדִים[60].

56) בבא־מציעא צד. 57) שם. 58) כרבי יהודה (שם), האומר שבדבר שבממון - אדם מתנה על מה שכתוב בתורה - ותנאו קיים, שהממון ניתן למחילה, והתנאי הוא כמחילה. 59) כרבי יוחנן (שם) האומר אפילו בשלא קנו מידו "בהחיא הנאה דקא נפיק ליה קלא, דאיניש מהימנא הוא, גמר ומשעביד נפשיה" (מפני ההנאה שיוצא עליו שם כאדם נאמן - הוא מתחייב ומשעבד עצמו), כלומר, אין הקנין משמש אלא לגילוי הסכמתם הגמורה של שני הצדדים, ולכן אין כאן צורך בקנין, שגם בלי הקנין אנו קובעים שהשומר קיבל על עצמו את ההתחייבות הזאת מרצונו המלא, בגלל ההנאה שמתפרסם כאדם נאמן. 60) שבמקום ששניהם מודים - אין צורך בעדים, שאין העדים בדבר שבממון אלא מפני השקרנים (קידושין סה:) כלומר שתהא אפשרות להוכיח ששיקרו.

י. טָעַן זֶה[61]: שֶׁהָיָה שָׁם תְּנַאי[62], וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי - נִשְׁבָּע הַשּׁוֹמֵר שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[63], וּמְגַלְגֵּל[64] בָּהּ שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם תְּנַאי.

61) המפקיד. 62) שהתחייב השומר להיות כשואל. 63) שחייב לישבע מדין שומר. 64) כל תובע, זכאי לדרוש מהנתבע שנתחייב לו שבועה, שאגב השבועה שחייב בה ישבע גם על טענות אחרות שלו המחייבות אותו ממון. זה נקרא "גלגול שבועה" (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הל' יב).

יא. טָעַן שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְזֶה אוֹמֵר: לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא הַנַּח לְפָנֶיךָ, וְלֹא נַעֲשֵׂיתִי לוֹ שׁוֹמֵר[65] - נִשְׁבָּע הֶסֵּת[66] שֶׁלֹּא קִבְּלוֹ[67] אֶלָּא בְּדֶרֶךְ זוֹ[68], וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ: שֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד[69], וְלֹא אִבְּדוֹ בַּיָּדַיִם, וְלֹא בִּגְרָם שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[70].

65) כמו שנתבאר למעלה בהל' ח. 66) שבועה שתיקנו חכמי הגמרא (קידושין מג:) לחייב את הכופר בכל. וחלוק דינה משבועת הדיינין שנשבע כשספר־תורה בזרועו, והנשבע היסת אינו אוחז ספר־תורה (ראה פי"א מהל' שבועות הל' ז־ח, יג). ושבועת השומרין נאמרה בתורה כשמודה בעצמו שקיבל הפקדון כטענת המפקיד אלא שנגנב או מת או נשבה. היסת, הוא מלשון הסתה, כלומר חכמים מסיתים את הכופר בכל, להודות - באמצעות השבועה (רש"י בבא־מציעא ה. בד"ה היסת. וראה מה שפירש רש"י בשבועות מ: בד"ה היסת, ובערוך ערך היסת). 67) שלא בא לרשותו. 68) "הנח לפניך". 69) בכוונה לגוזלה, שאם עשה כך - נעשה בזה גזלן ומתחייב באונסין (ראה פ"ג מהל' גזילה הל' יא). 70) על ההיזק שבא בסיבתו מדין מזיק (ראה פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' ד־יא).

יב. זֶה אוֹמֵר: הִשְׁאַלְתִּיךָ, אוֹ הִשְׁכַּרְתִּיךָ, אוֹ הִפְקַדְתִּיךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אוֹ שֶׁאָמַר: כֵּן הָיָה, אֲבָל הֶחֱזַרְתִּי לְךָ, וְנִסְתַּלְּקָה הַשְּׁמִירָה, וְלֹא נִשְׁאֲרָה בֵּינֵינוּ תְּבִיעָה - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[71] וְנִפְטָר[72]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[73] כְּשֶׁלֹּא הָיָה שָׁם שְׁטָר; אֲבָל אִם הִפְקִיד אוֹ הִשְׁכִּיר אוֹ הִשְׁאִיל בִּשְׁטָר, וְאָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּי לְךָ - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[74]. מִתּוֹךְ[75] שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁנִּגְנַב אוֹ אָבַד, וְהַשּׁוֹאֵל - מֵתָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה[76], נֶאֱמָן לוֹמַר הֶחֱזַרְתִּי[77]; וּכְשֵׁם[78] שֶׁאִם טָעַן שֶׁנֶּאֱנַס - נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, כָּךְ אִם טָעַן הֶחֱזַרְתִּי - יִשָּׁבַע כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם שְׁטָר בְּיַד הַתּוֹבֵעַ[79]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַשּׁוֹמֵר יָכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר נֶאֱנַסוּ, וְלֹא נַצְרִיךְ אוֹתוֹ לְהָבִיא רְאָיָה[80] עַל טַעֲנָתוֹ[81]; אֲבָל אִם הָיָה חַיָּב לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ[82], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[83] - אֵינוֹ נֶאֱמָן לוֹמַר הֶחֱזַרְתִּי[84], אֶלָּא יִשָּׁבַע בַּעַל הַשְּׁטָר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[85] שֶׁלֹּא הֶחֱזִיר לוֹ, וִישַׁלֵּם[86]. אֵין לְךָ מִי שֶׁנִּשְׁבָּע[87] מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר כָּךְ וְכָךְ וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, אֶלָּא זֶה הַשּׁוֹמֵר בִּלְבַד שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁטָר[88]; אֲבָל שְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּדִין מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר[89] - אֵינָן נִשְׁבָּעִין אֶלָּא הֶסֵּת[90].

71) שהרי כופר בכל הוא. 72) ואפילו הפקידו בעדים - נאמן לטעון החזרתי, שהמפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים (שבועות מה:). 73) שהטוען החזרתי - נשבע היסת. 74) אוחז ספר־תורה בזרועו בשעת השבועה (פי"א מהל' שבועות הל' ח). 75) כלומר, לפיכך אין אנו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחייבים אותו לשלם, אף־על־פי שהשטר הנמצא בידי המפקיד מחזק תביעתו להחזרת הפקדון, שאלמלי החזיר הפקדון היה מקבל שטרו בחזרה. 76) ויהיו פטורים מלשלם, כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. 77) כלומר, "מיגו" זה מערער את תוקף הוכחתו של השטר שביד המפקיד, שאנו אומרים שהשומר אינו נזהר מלהשאירו ביד המפקיד מפני שהוא סומך על ה"מיגו" (סמ"ע רצו ס"ק ג). 78) כלומר, לכך אנו משביעים אותו שבועה בנקיטת חפץ, ואינו נשבע היסת כמו בפקדון בלי שטר. 79) כלומר, תוקף ההוכחה של השטר אינו מתערער אלא מפני ה"מיגו" שיכול לטעון נגנבו או נאנסו, והרי אילו טען כך היה מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, ולכן אין טענתו המסתמכת על ה"מיגו" פוטרתו משבועה בנקיטת חפץ (כרב חסדא בבבא־בתרא ע.). 80) עדים. 81) ונשבע ופטור. 82) כגון אם טען שהאונס קרה במקום שבני אדם מצויים שם. 83) להלן בפרק ג הל' א, שאינו נפטר בשבועה אלא מצריכים אותו להביא עדים. 84) אלא בעדים, שהרי גם כשטוען נאנסו - מצריכים אותו להביא עדים. 85) כדין הנשבעים ונוטלים (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הל' ב). 86) כלומר, אף שאנו סומכים על מה שהשטר ביד המפקיד שאין השומר נאמן לטעון החזרתי - אין אנו רואים את השטר כהוכחה ברורה שלא החזיר עד כדי כך שנאמינו בלא שבועה, שאולי נשאר השטר ביד המפקיד מאיזו סיבה שהיא - שאפשר שהמפקיד לא החזיר השטר בשעת החזרת הפקדון, בנימוק שאינו כעת בידו ולמחר־מחרתיים יחזירנו, והשומר האמינו (ראה בבא־מציעא טז: דוגמא זו לאפשרות השארת השטר). והראב"ד כאן כותב: א"א והוא דאמר ליה אישתבע לי שלא החזרתי לך, אבל אנן לכתחילה זיל שלים אמרינן ליה, שאין משביעים את המפקיד אלא כשהנפקד דורש השבעתו, אבל בית הדין אומר לו "לך לשלום". דעתו, שיש לראות את השטר כהוכחה גמורה, שהשומר לא החזיר כמו במלוה בשטר והלווה טוען פרעתי (ראה הלכות מלוה ולוה פי"ד ה"ב). והמגיד־משנה כתב שגם דעת רבינו כך הוא, ומה שאמר ישבע בעל השטר, הכוונה במקום שיש דרישה מצד השומר, וכמו שפסק רבינו בהלכות מלוה ולוה שם, ע"פ הגמרא שבועות מא. (ובאור־שמח ובאבן־האזל כתבו בדעת רבינו, שגם בלי דרישת הנפקד משביעים את המפקיד, ומחלקים בין דין שומר ובין דין הלוואה, עיי"ש). 87) ופטור מלשלם. 88) מפני שגם על טענת ה"מיגו" חייב שבועה בנקיטת חפץ. 89) כגון התובע מן האומן כלי שמסר לו לתקן, והאומן טוען שאחר שמסרו לו לתקן מכרו לו - האומן נאמן, מתוך שיכול לומר לא היה דברים מעולם (ראה פ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, ושם בפרק ח). 90) שהרי על טענת ה"מיגו" - לא היו דברים מעולם - אינו חייב אלא היסת.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר דין שומרים שטענו שאירעם אונס ועל אי זה אונס פטורים או חייבים, ודין שומר ששכר מצילים מידי גזלן או מציפורני חיות טרף.

א. שׁוֹמֵר[2] שֶׁטָּעַן שֶׁנֶּאֱנַס אֹנֶס גָּדוֹל, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּמֵתָה: אִם נֶאֱנַס בְּמָקוֹם שֶׁהָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם - מַצְרִיכִין אוֹתוֹ רְאָיָה[3] עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁנֶּאֱנַס, וְיִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעַת שׁוֹמְרִים[4]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יְשַׁלֵּם. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין רֹאֶה, שְׁבוּעַת יְיָ תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם. הָא בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לְהָבִיא רְאָיָה - אֵין שָׁם שְׁבוּעָה, אֶלָּא אוֹ יָבִיא רְאָיָה אוֹ יְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם טָעַן שֶׁנֶּאֱנַס בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם - אֵין מַצְרִיכִין אוֹתוֹ רְאָיָה, אֶלָּא יִשָּׁבַע שֶׁנֶּאֱנַס וְיִפָּטֵר[5]. וְאִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ - נִפְטָר אַף מִן הַשְּׁבוּעָה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהֵבִיא חָבִית שֶׁל יַיִן בְּשָׂכָר, וְשִׁבְּרָהּ בַּשּׁוּק שֶׁל מָחוֹזָא. וּבָאוּ לִפְנֵי חֲכָמִים[6], וְאָמְרוּ: שׁוּק זֶה, שֶׁטָּעַנְתָּ שֶׁנִּשְׁבְּרָה בּוֹ הֶחָבִית - בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם; אוֹ תָּבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתָּ, אֶלָּא נִתְקַלְקֵלָתְּ וְנָפַלְתָּ[7], אוֹ תְּשַׁלֵּם דְּמֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) בין שומר חינם ובין שומר שכר. 3) עדים. שכיון שהאונס אירע במקום שבני אדם מצויים, בוודאי יש עדים שראו האונס, ולפיכך מחייבים אותו להביא עדים. 4) שלא פשע בה, שלא שלח בה יד (שלא השתמש בה לצרכו) ושאינה ברשותו. 5) כדברי איסי בן יהודה (בבא־מציעא פג.). 6) עובדא לפני רבא (שם). 7) ותהא פטור מלשלם - שהנתקל דנוהו חכמים כדין האונס, כמבואר בסמוך הל' ב.

ב. הַמַּעֲבִיר חָבִית מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּשָׂכָר, וְנִשְׁבְּרָה[8] - דִּין תּוֹרָה הוּא שֶׁיְּשַׁלֵּם, שֶׁאֵין זֶה אֹנֶס גָּדוֹל, וַהֲרֵי הַשְּׁבִירָה כִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה שֶׁהוּא[9] חַיָּב בָּהֶן[10]; אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ[11]. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר יְשַׁלֵּם - אֵין לְךָ אָדָם שֶׁיַּעֲבִיר חָבִית לַחֲבֵרוֹ[12], לְפִיכָךְ עָשׂוּ בּוֹ[13] שְׁבִירַת הֶחָבִית כְּמִיתַת הַבְּהֵמָה וּשְׁבִירָתָהּ[14]. וְעוֹד תִּקְּנוּ[15] בְּדָבָר זֶה: שֶׁאִם נָשְׁאוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם[16] בְּמוֹט, וְנִשְׁבְּרָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי דָמֶיהָ. הוֹאִיל וּמַשּׂוֹי זֶה גָּדוֹל[17] לְגַבֵּי אֶחָד וְקַל לְגַבֵּי שְׁנַיִם - הֲרֵי הוּא כְּאֹנֶס[18] וְאֵינוֹ אֹנֶס[19], וּמְשַׁלְּמִין מֶחֱצָה, אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁלֹּא פָּשְׁעוּ בָּהּ[20]. נִשְׁבְּרָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין - נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא שִׁבְּרוּהָ בִּפְשִׁיעָה, וּמְשַׁלְּמִין חֲצִי דָמֶיהָ. שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה לְכָל אֶחָד לְהַעֲבִיר אֶלָּא מַשּׂוֹי שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲבִירוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד[21], שֶׁהָאֶחָד שֶׁהֶעֱבִיר חָבִית גְּדוֹלָה, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל הַסַּבָּלִים לְהַעֲבִירָהּ - שֶׁהוּא פּוֹשֵׁעַ; וְאִם נִשְׁבְּרָה בְּיָדוֹ - מְשַׁלֵּם הַכֹּל.

8) שנתקל המעביר ונפל ונשברה. 9) שומר שכר. 10) מפני שבידו למנוע אונס הגניבה או האבידה בשמירה מעולה, וכן השבירה, אילו היה נזהר בהליכתו זהירות יתירה, שלא יעלה על מכשול - היה מונע שבירתה. וכל זאת בשומר שכר, אבל שומר חינם נשבע שלא פשע - ופטור מן התורה, כדעת חכמים שם שנתקל אינו פושע,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ושומר חינם שלא פשע - פטור. 11) שם במשנה, וכדעת הרי"ף, ששבועתו היא שלא פשע בה. 12) שם, מאמר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן. 13) דנו במעביר. 14) שהוא אונס גדול, ושומר שכר פטור מלשלם אלא נשבע כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. 15) שם, תקנת רבי חייא בר יוסף. 16) מפני כובדה, שקשה היה לאחד לנושאו. 17) כבד. 18) הרי משא קל הוא לשנים, והיה בדין שיהיו פטורים. 19) כלומר, במקרה זה יש שיקול דעת לפטור ולחיוב, מצד אחד: מפני שהמשא קל לשנים יש לדון התקלה כאונס ויהיו פטורים; ומצד שני: מה שהמשא כבד בשביל אחד יש לדון התקלה כפשיעה, שיש מקום לומר שהתקלה באה דוקא מפני שהם שנים, שכל אחד סומך על חבירו, ופעמים שאחד נח קצת, כדי להקל המשא מעליו ונופל כל עומס המשא על אחד, ומשום כך יהיו חייבים לשלם כל דמי החבית, שלא היה להם להתחבר ולהעביר משא כבד בבת אחת, וכמו שמבאר רבינו בסמוך: "שהרי לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני עצמו", ולכן הם משלמים חצי דמיה (לבוש סי' דש, וכן יש לפרש דברי המגיד־משנה). 20) ופטורים מן השבועה, כמו שנתבאר בהלכה א. 21) מזה שאנו מחייבים מחצה מפני כבידות המשא, ואומרים: שלא היה לו לקבל משאוי כבד שקשה לאחד לנושאו.

ג. הַסַּבָּל שֶׁשִּׁבֵּר חָבִית שֶׁל יַיִן לְחֶנְוָנִי, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם[22], וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה[23] בְּיוֹם הַשּׁוּק אַרְבָּעָה, וּבִשְׁאָר הַיָּמִים שְׁלֹשָׁה: אִם הֶחֱזִירוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק - חַיָּבִין לְהַחֲזִיר חָבִית שֶׁל יַיִן, אוֹ יְשַׁלְּמוּ לוֹ אַרְבָּעָה. וְהוּא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ יַיִן לִמְכֹּר בְּיוֹם הַשּׁוּק; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ יַיִן - מַחֲזִירִין לוֹ שְׁלֹשָׁה. הֶחֱזִירוּ לוֹ בִּשְׁאָר הַיָּמִים - מַחֲזִירִין לוֹ שְׁלֹשָׁה[24]. וּמְנַכִּין לוֹ בְּכָל זְמַן[25], טֹרַח שֶׁהָיָה טוֹרֵחַ בִּמְכִירָתָהּ[26], וּפְגַם הַנֶּקֶב שֶׁהָיָה נוֹקֵב הֶחָבִית[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) כגון שנשברה בפשיעתו, או במקום שהעדים מצויים ולא הביא עדים (ראה הי"ט). 23) לחנוני המוכרה בקמעונות. 24) שיטת רבינו בהפרשי התשלומים, מבוססת על העיקרון שהסבל חייב להחזיר לחנוני חבית יין או דמי החבית לפי שוויה בזמן התשלום, ולפיכך, כשהוא מחזיר בשאר הימים, ששוויה אצל החנוני שלשה - משלם שלשה. וביום השוק, כשאין לחנוני יין אחר למכור - משלם כפי שווי החבית אצל החנוני, שאילו היו מחזירים לו חבית יין, היה מוכרה בארבעה (מגיד־משנה). בבא־מציעא צט: כפי נוסחת הרי"ף. 25) בין ביום השוק ובין בשאר הימים. 26) כלומר, מחיר החבית לשלשה או לארבעה, נקבע כפי מה שהיה החנוני יכול למוכרה בקמעונאות בכמויות קטנות, ולכן יש לנכות מתשלום הסבל - שמשלם דמי כל החבית בבת אחת - ההפרש שהאדם מוכן להרויח פחות כדי לחסוך מעצמו טורח המכירה בקמעונאות. 27) ההפסד שבנקיבת החבית, כלומר ההוצאה שצריך היה החנוני להוציא לשכירת אומן לעשות נקב - אם היה חבית של חרס - שהיא הכרחית במכירה קמעונאית (שם - כפירוש ה"יש מפרשים" ברש"י - הגר"א סי' דש ס"ק ט).

ד. רוֹעֶה, שֶׁבָּאוּ זְאֵבִים וְטָרְפוּ מִמֶּנּוּ: אִם הָיָה זְאֵב אֶחָד - אֵין זֶה אֹנֶס[28], אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מִשְׁלַחַת זְאֵבִים[29]; וְאִם הָיוּ שְׁנֵי זְאֵבִים - הֲרֵי זֶה אֹנֶס[30]. שְׁנֵי כְּלָבִים - אֵינָן אֹנֶס, אֲפִלּוּ בָּאוּ מִשְׁתֵּי רוּחוֹת[31]; הָיוּ יָתֵר עַל שְׁנַיִם - הֲרֵי זֶה אֹנֶס. לִסְטִים מִזְּזָן[32] - הֲרֵי הוּא אֹנֶס. וַאֲפִלּוּ הָיָה הָרוֹעֶה מְזַזֵּן, וּבָא לוֹ לִסְטִים אַחַר מִזְּזָן - הֲרֵי זֶה אֹנֶס; שֶׁאֵין הָרוֹעֶה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ[33] כַּלִּסְטִים. הָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס[34] וְהַנָּחָשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲנָסִין. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁבָּאוּ מֵאֲלֵיהֶן; אֲבָל אִם הוֹלִיכָם[35] לִמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים - אֵין אֵלּוּ אֲנָסִין[36], וְחַיָּב לְשַׁלֵּם.

28) גדול, ששומר שכר פטור עליו, מפני שזאב אחד אינו מתנפל על אדם ואפשר היה לרועה לגרשו. 29) שמתפרצים ומתקרבים למקום ישוב. כתנא־קמא ולא כרבי יהודה, האומר שבשעת משלחת גם זאב אחד אונס. 30) וזה הוא טריפה האמורה בתורה (שמות כב, יב). 31) כת"ק שם, ולא כידוע הבבלי בשם רבי מאיר, האומר שאם באו משתי רוחות - אונס. 32) וזה הוא נשבה האמורה בתורה (שמות שם, ט). 33) אינו מחוייב לסכן נפשו, אבל ליסטים ואינו מזויין אין זה אונס, שהרי יש כאן גבר מול גבר, ואין סכנה כרוכה במאבק אחד נגד אחד בלי כלי זיין, ולכן יעמוד הרועה ויציל העדר (שם בגמרא). 34) צבוע (בבא־קמא טז.). 35) הרועה הולך את הבהמות. 36) בבא־מציעא שם.

ה. רוֹעֶה שֶׁמָּצָא גַּנָּב, וְהִתְחִיל לְהִתְגָּרוֹת בּוֹ וּלְהַרְאוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי אָנוּ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְכָךְ וְכָךְ רוֹעִים אֲנַחְנוּ, וְכָךְ וְכָךְ כְּלֵי מִלְחָמָה יֵשׁ לָנוּ, וּבָא אוֹתוֹ הַלִּסְטִים וְנִצְּחוֹ וְלָקַח מֵהֶן - הֲרֵי הָרוֹעֶה חַיָּב; שֶׁאֶחָד הַמּוֹלִיךְ אֶת הַבְּהֵמָה לִמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים, אוֹ מֵבִיא אֶת הַלִּסְטִים בְּהִתְגָּרוּתוֹ לִמְקוֹם הַבְּהֵמָה[37].

37) שם, כרבא.

ו. רוֹעֶה[38] שֶׁהָיָה לוֹ[39] לְהַצִּיל הַטְּרֵפָה אוֹ הַשְּׁבוּיָה בְּרוֹעִים אֲחֵרִים וּבְמַקְלוֹת[40], וְלֹא קָרָא רוֹעִים אֲחֵרִים וְלֹא הֵבִיא מַקְלוֹת לְהַצִּיל - הֲרֵי זֶה חַיָּב. אֶחָד שׁוֹמֵר חִנָּם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר. אֶלָּא[41] שֶׁשּׁוֹמֵר חִנָּם - קוֹרֵא רוֹעִים וּמֵבִיא מַקְלוֹת בְּחִנָּם; וְאִם לֹא מָצָא[42] - פָּטוּר. אֲבָל שׁוֹמֵר שָׂכָר - חַיָּב לִשְׂכֹּר[43] הָרוֹעִים וְהַמַּקְלוֹת עַד כְּדֵי דְּמֵי הַבְּהֵמָה[44], כְּדֵי לְהַצִּיל, וְחוֹזֵר וְלוֹקֵחַ שְׂכָרָן מִבַּעַל הַבַּיִת[45]; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, וְהָיָה לוֹ לִשְׂכֹּר וְלֹא שָׂכַר - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב[46].

38) שם. 39) שאפשר היה לו. 40) להזעיק רועים מצויידים במקלות ולהבריח את הטורף. 41) חלוקים הם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

- שומר חינם ושומר שכר. 42) בחינם אלא בשכר - פטור, שאין בקבלת השמירה של שומר חינם שיהיו תמיד מעות מצויים אצלו, כדי לשכור מצילים, ולכן אם לא מצא מצילים בחינם — פטור, שאין זה מחובתו לשכור. 43) חובת השמירה של שומר שכר היא, שיהיו בידו כל האמצעים להציל. 44) שם. ובגמרא שאלו אם שכר ההצלה עולה כדמי הבהמה, מה תועלת לו לבעל הבהמה בהצלתה? ותירצו, שבעל הבהמה מעדיף בהמתו על בהמה אחרת, מפני שהיא רגילה כבר אצלו, וגם לא נוח לו לטרוח ולחפש בהמה יפה כבהמתו שנטרפה. 45) שמחובת שומר שכר לעשות כל האפשרי להצלת הפקדון, אבל אין זה מחובתו להצילו בממונו (שם). 46) והראב"ד (בהשגה) אומר, שאין אנו מחייבים אותו לשלם כל דמי שווי הבהמה, אלא מנכים את הסכום שהיה צריך להוציא על הצלת הבהמה, שהרי בעל הבהמה היה מחויב להחזיר דמי ההצלה, ואם השכר עולה כדמי הבהמה, אומדים כמה אדם מוכן להוציא, ולא יטרח לקנות בהמה כבהמתו, וסכום כזה ישלם השומר. והמגיד־משנה אומר שגם דעת רבינו כך, וסמך על מה שכתב שהשכר משל בעל הבית, שמזה יש ללמוד שהרועה משלם את ההפרש בלבד.

ז. רוֹעֶה שֶׁטָּעַן: שֶׁהִצַּלְתִּי עַל יְדֵי רוֹעִים בְּשָׂכָר - נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מַה שֶּׁטָּעַן[47]. שֶׁאֵינוֹ[48] יָכוֹל לִטְעוֹן אֶלָּא עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן[49], וְיָכוֹל הָיָה לוֹמַר נִטְרְפָה[50]. וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[51].

47) שהוציא על הצלת הבהמה (כתובות עט: "המוציא הוצאות על נכסי אשתו וכו' ישבע כמה הוציא ויטול"). וכתב רבינו חננאל, מכאן אנו למדים, שבכל מקום שהתובע טוען 'ברי' שהוציא, והנתבע אינו יודע, נשבע התובע ונוטל, במה דברים אמורים? כשהוציא ברשות כמו כאן, שמן הדין הוא מחויב להציל בשכר (מגיד־משנה). 48) כלומר, שהרי אינו. 49) כמבואר למעלה בהלכה ד. 50) יש להאמינו בשבועה, ואינו צריך להביא עדים שהציל בשכר, מפני שיש לו "מיגו", שיכול היה לטעון נטרפה, וירוויח כל דמי הבהמה. ולכן יש להאמין לטענתו, שהוציא להצלת הבהמה אפילו כדי דמיהן. ומכאן, שבמקום שעדים מצויים - אינו נאמן, שהרי אין לו "מיגו" שנאנסו, כמבואר למעלה ה"א ('נתיבות המשפט' סי' שג ס"ק ט). 51) שנשבעין בנקיטת חפץ, כמבואר בפ"א מהל' טוען ונטען הל' ב.

ח. רוֹעֶה שֶׁהִנִּיחַ עֶדְרוֹ וּבָא לָעִיר, בֵּין בְּעֵת שֶׁדֶּרֶךְ הָרוֹעִים לְהִכָּנֵס[52] וּבֵין בְּעֵת שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָרוֹעִים לְהִכָּנֵס, וּבָאוּ[53] זְאֵבִים וְטָרְפוּ, אֲרִי וְדָרַס[54] - אֵין אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיָה שָׁם הָיָה מַצִּיל[55]; אֶלָּא אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי רוֹעִים וּמַקְלוֹת - חַיָּב[56], וְאִם לָאו - פָּטוּר[57]. וְאִם אֵין הַדָּבָר יָדוּעַ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[58].

52) שנהגו הרועים להשאיר העדר בשדה באותה שעה ולהכנס לעיר. 53) העידו עדים, שראו התנפלות זאבים או ליסטים. 54) ארי דרכו לדרוס הבהמה, ואוכלה מחיים במקום שמוצאה. והזאב דרכו להמיתה ולסוחבה למקום בטוח, ושם אוכלה. 55) היה מתעורר אצלו רוח גבורה להלחם בהם והיה מציל, אלא אנו דנים אותו כפי טבע רוב בני האדם, שאינם יוצאים להלחם בארי ובזאבים (סמ"ע שג ס"ק י. וראה ב"מ קו.). 56) המדובר בשומר שכר, שעליו לשמור שמירה מעולה, ולכן אף־על־פי שלא פשע, שהרי דרך הרועים להכנס - יש לדונו כמו בגניבה ואבידה בלי פשיעה (שם, כרב חסדא ורבה בר רב הונא), אבל שומר חינם שנכנס בעת שדרך הרועים להכנס — פטור, מפני שאין זה פשיעה (מגיד־משנה). 57) אפילו בעת שאין דרך הרועים להכנס, שהרי זה כעדים המעידים שנאנסה, ולמה אין מחייבים אותו מדין "תחילתו בפשיעה וסופו באונס" (ראה למעלה פ"א הל' ד')? ביארנו שם בשם הלחם־משנה, שחיוב זה לא נאמר אלא במקום שיש לייחס את האונס לפשיעה שקדמה לו. וכאן המדובר, כשלא היה בידו להציל אפילו אם היה שם, נמצא שהאונס אין לו כל קשר לפשיעה. ראה בסמוך הלכה י, ורי"ף בבא־מציעא לו: 58) שהרי זה מחויב שבועה שהיה כאן אונס ודאי, ואינו יכול לישבע, שהרי אין הדבר ידוע אם היה יכול להציל או לא, וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם (ש"ך סי' שג ס"ק י').

ט. מֵתָה הַבְּהֵמָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זֶה אֹנֶס, וְהָרוֹעֶה פָּטוּר[59]. סִגְּפָהּ[60] וָמֵתָה - אֵינוֹ אֹנֶס[61]. תְּקָפָתוּ[62] וְעָלְתָה לְרָאשֵׁי צוּקִין[63], וּתְקָפָתוּ וְנָפְלָה - הֲרֵי זֶה אֹנֶס[64]. הֶעֱלָהּ לְרָאשֵׁי צוּקִין, אוֹ שֶׁעָלְתָה מֵאֵלֶיהָ וְהוּא יָכֹל לְמָנְעָהּ וְלֹא מְנָעָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁתְּקָפָתוּ וְנָפְלָה, וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב; שֶׁכֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה[65] וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס[66] - חַיָּב[67]. וְכֵן רוֹעֶה שֶׁהֶעֱבִיר הַבְּהֵמוֹת עַל הַגֶּשֶׁר, וְדָחֲפָה אַחַת מֵהֶן לַחֲבֵרְתָּהּ, וְנָפְלָה לְשִׁבֹּלֶת[68] הַנָּהָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב[69]; שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת. שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר נוֹטֵל שָׂכָר אֶלָּא לִשְׁמֹר שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְהוֹאִיל וּפָשַׁע בַּתְּחִלָּה וְהֶעֱבִירָן כְּאַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱנַס בַּסּוֹף בְּעֵת הַנְּפִילָה - הֲרֵי הוּא חַיָּב[70].

59) שם צג: 60) עינה ברעב או בעינוי אחר. "לענות נפש", מתרגם אונקלוס: לסגפא נפש (במדבר ל, יד). 61) אין דנים מיתת הבהמה כאונס אפילו מתה אחר זמן - חודש ואפילו שנה - מעת שסיגפה, שיש מקום לתלות שהסיגוף החליש גופה שגרם בסוף למיתת הבהמה, וכיון שאין השומר יכול לישבע בוודאי שלא מתה בפשיעתו - הרי זה משלם כדין מחויב שבועה ואינו יכול לישבע. ראה למעלה הערה נו. 62) גברה הבהמה על הרועה, ושחררה עצמה. 63) הר גבוה. 64) שהרי, בין העליה ובין הנפילה מההר — בעל־כורחו של רועה באו. 65) שעליית הבהמה לראשי צוקין שם כרוכה בסכנה, שאפשר שתיפול, ולכן פשיעה היא. 66) שהנפילה באונס היתה - שתקפתו ונפלה. 67) כמו שנתבאר בפ"א הל' ד (משנה שם צג, וכפי מה שפירשוה בגמרא שם לו: וראה ברי"ף שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

68) בזרם הנהר. 69) עובדא (שם) לפני רב פפא. 70) כרב חסדא, שם.

י. פְּשַׁע בָּהּ[71] וְיָצְאָה לָאֲגַם[72], וּמֵתָה שָׁם כְּדַרְכָּהּ - פָּטוּר; שֶׁאֵין[73] יְצִיאָתָהּ גָּרְמָה לָהּ שֶׁתָּבוֹא לִידֵי אֹנֶס זֶה. הוֹאִיל וּכְדַרְכָּהּ מֵתָה - מַה לִּי בְּבֵית שׁוֹמֵר, מַה לִּי בָּאֲגַם?[74] אֲבָל אִם גְּנָבָהּ גַּנָּב מֵהָאֲגַם, וּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ בְּבֵית הַגַּנָּב - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חִנָּם[75]; שֶׁאֲפִלּוּ לֹא מֵתָה, הֲרֵי הִיא אֲבֻדָה[76] בְּיַד הַגַּנָּב, וִיצִיאָתָהּ[77] גָּרְמָה לָהּ לְהִגָּנֵב[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

71) שלא נעל בפניה כראוי. 72) מקום שאינה שמורה מפני גנבים וזאבים. 73) זה נימוק למה פוטרים אנו את השומר, אע"פ שתחילתו בפשיעה - שהרי יציאתה לאגם בפשיעתו היתה, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ד) שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. 74) גם בבית השומר היה המוות פוקד אותה, ולכך פוטרים אותו. ולא אמרו "תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב" אלא במקום שיש לייחס לפשיעה יסוד לאונס שבא אחר־כך, כגון רועה שהעביר עדרו על הגשר שנתבאר בהלכה לט (שם לו: כרבא). 75) שפטור מגניבה ואבידה. 76) מן הבעלים. 77) בפשיעה. 78) ולכן חייב, מפני הפשיעה שקדמה לגניבה - ומיתת הבהמה ברשות אינה פוטרת את השומר מחיובו שקדם למיתת הבהמה.

~ יום שישי י' אדר ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין שוכר בהמה ללכת בדרך מסויימת או להוליך משוי מסויים ועבר והלך או הוליך בדרך אחרת, ודין שוכר בהמה מה מותר לו להניח עליה.

א. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר[2] לְהוֹלִיכָהּ בָּהָר[3], וְהוֹלִיכָהּ בַּבִּקְעָה: אִם הֶחְלִקָה[4] - פָּטוּר[5], אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַבְּעָלִים[6]; וְאִם הוּחַמָּה - חַיָּב[7]. שְׂכָרָהּ לְהוֹלִיכָהּ בַּבִּקְעָה, וְהוֹלִיכָהּ בָּהָר: אִם הֶחְלִקָה - חַיָּב, שֶׁהַחֲלִקּוּת יָתֵר בָּהָר מִן הַבִּקְעָה; וְאִם הוּחַמָּה - פָּטוּר, שֶׁהַחֲמִימוּת בַּבִּקְעָה יָתֵר מִן הָהָר, מִפְּנֵי הָרוּחַ שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת בְּרֹאשׁ הֶהָרִים. וְאִם הוּחַמָּה מֵחֲמַת הַמַּעֲלֶה[8] - חַיָּב[9]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפָּרָה[10] לַחֲרֹשׁ בָּהָר, וְחָרַשׁ בַּבִּקְעָה, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן, וְהוּא הַכְּלִי[11] שֶׁחוֹרֵשׁ בּוֹ - הֲרֵי הַשּׂוֹכֵר פָּטוּר[12], וְדִין בַּעַל הַפָּרָה עִם הָאֻמָּנִין שֶׁחָרְשׁוּ[13]. וְכֵן אִם לֹא שִׁנָּה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן - דִּין בַּעַל הַפָּרָה עִם הָאֻמָּנִין[14]. שְׂכָרָהּ לַחֲרֹשׁ בַּבִּקְעָה, וְחָרַשׁ בָּהָר, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן - הַשּׂוֹכֵר חַיָּב[15], וְדִינוֹ שֶׁל שׂוֹכֵר עִם הָאֻמָּנִים[16].

2) משנה בבא מציעא עח. 3) על תנאי שיוליכה דרך ההר. 4) מעדה. 5) שמעידת החמור בבקעה מעוטה מבהר, נמצא שמעידתה אינה תוצאה מהשינוי. 6) שהשכירה לדרך הרים. כחכמים במשנה שם ולא כרבי מאיר (בגמרא שם) האומר: כל המעביר על דעת בעל הבית נקרא גזלן. כלומר, כל עבירה על תנאי כגזלן שחייב אפילו באונסים. 7) שמשב הרוח בבקעה חלש מבהר, נמצא שהשינוי גרם לריבוי החמימות (שם). 8) שהתאמצה בעלייתה להר. 9) שהשינוי גרם לה חמימות יתירה. 10) עם כלי החרישה. 11) קנה המחרישה. 12) כי המכשולים בבקעה מעוטים מאשר בהר שמצויים בו סלעים, נמצא ששבירת הקנקן אינה תוצאה מהשינוי (שם פ.). 13) כלומר, תביעת בעל הבית מופנית כלפיהם, שבסיבתם נשבר הקנקן, ואם אין להם לשלם מפסיד בעל הפרה. 14) משמיענו, שהאומנים חייבים לשלם לבעל הפרה, אף על פי שהשוכר לא שינה, ואפילו אם שכרו לחרוש בהר שיש בו סלעים ונתקלה בהם המחרישה ונשברה, מפני שבעל הפרה יכול לטעון לאומנים מחוייבים אתם להישמר מנגיעה בסלעים. 15) שהרי פשע במה ששינה מחרישת בקעה הקלה לחרישת הר הקשה. 16) כלומר, והם חייבים להחזיר לו מה ששילם למשכיר, שהרי הם חייבים גם בחרישת הר כמו שביארנו למעלה (מגיד משנה).

ב. וּמַהוּ דִּין הָאֻמָּנִין שֶׁשִּׁבְּרוּ בְּעֵת חֲרִישָׁה? שְׁמְשַׁלְּמִין. מִי מְשַׁלֵּם[17]? זֶה הָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי בְּעֵת הַחֲרִישָׁה[18]. וְאִם הָיְתָה הַשָּׂדֶה מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִים בִּדְמֵי הַקַּנְקַן: הַמַּנְהִיג אוֹתָהּ בַּמַּלְמָד[19] וְהָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי[20].

17) החרישה נעשית בשניים - אחד המנהיג את הבהמה ומכוון את פסיעותיה והשני אוחז במחרישה ומכוון את עומק החרישה. ושואל רבינו: מי משניהם משלם? כלומר, למי אנו מייחסים את שבירת הקנקן, אם למנהיג, שאפשר שלא כיוון יפה את צעדי הפרה ועיקם בזה את השורה של המענה וגרם שהקנקן נתקל באבן ונשבר, או לזה האוחז במחרישה, שאנו אומרים שבמה שהעמיק את הקנקן יותר מן הדרוש, גרם לשבירתו. 18) כלומר, יותר יש לייחס שבירת הקנקן להאוחז במחרישה שאילו לא העמיק יותר מן הדרוש לא היה נשבר על ידי עיוות התלם. 19) מקל שבאמצעותו מכוונים את הפרה החורשת. 20) במקרה זה יש לייחס שבירת הקנקן למנהיג ולהאוחז במחרישה במידה שווה, שבמקום שיש מעלות שהמכשולים מרובים, גם בעיוות השורה על ידי המנהיג לבד עלול הקנקן להישבר והדבר בספק מי גרם לשבירתה, ולכן שניהם חייבים (רש"י שם).

ג. שְׂכָרָהּ לָדוּשׁ בְּקִטְנִית[21], וְדָשׁ בִּתְבוּאָה, וְהֶחְלִקָה - פָּטוּר. בִּתְבוּאָה, וְדָשׁ בְּקִטְנִית - חַיָּב, שֶׁהַקִּטְנִית מַחְלֶקֶת[22]. מַעֲשֶׂה[23] בְּאֶחָד, שֶׁהִשְׁכִּיר חֲמוֹר לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: לֹא תֵלֵךְ בּוֹ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוֹד, שֶׁהַמַּיִם מְצוּיִין שָׁם, אֶלָּא בְּדֶרֶךְ נָרָשׁ, שֶׁאֵין בָּהּ מַיִם. הָלַךְ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוֹד, וּמֵת הַחֲמוֹר, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁמְּעִידִים בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ הָלַךְ, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ אָמַר: בְּנְהַר פְּקוֹד הָלַכְתִּי, וְלֹא הָיוּ שָׁם מַיִם, וּמֵחֲמַת עַצְמוֹ מֵת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹאִיל וְיֵשׁ עֵדִים[24] שֶׁהַמַּיִם בְּנְהַר פְּקוֹד מְצוּיִין - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שִׁנָּה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים[25], וְאֵין אוֹמְרִים 'מַה לִּי לְשַׁקֵּר'[26] בִּמְקוֹם עֵדִים.

21) משנה שם. 22) שם. מפני שהן חלקות לא מחוספסות - המעידה מצוייה בשעת דישתן יותר מבדישה בתבואה, ולכן מקטנית לתבואה פטור שהרי לא השינוי גרם למעידתה, ומתבואה לקטנית חייב, שגרם בזה למעידתה. 23) שם פא: עובדא לפני אביי ורבא. 24) כלומר, ברור לנו, כאילו היו עדים מעידים על זה לפנינו, שהיו שם מים שחזקת נהר פקוד שהמים מצויים בו תמיד. 25) שינוי שגרם למיתתה. 26) כלומר, אינו נאמן במיגו שאם רצה לשקר היה אומר שהלך בדרך נרש, - שהרי אין עדים המעידים שהלך בדרך פקוד - והיה פטור, ומעתה יש להאמין לטענתו שלא היו מים בנהר פקוד. במקום עדים - אין מקום להאמינו אפילו בסיוע המיגו, שהרי עדים מכחישים מה שהוא אומר.

ד. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה[27] לְהָבִיא עָלֶיהָ מָאתַיִם לִטְרִין[28] שֶׁל חִטִּים, וְהֵבִיא מָאתַיִם לִטְרִין שֶׁל שְׂעוֹרִים, וָמֵתָה - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפַח קָשֶׁה לַמַּשּׂוֹי, וְהַשְּׂעוֹרִין יֵשׁ לָהֶן נֶפַח[29]. וְכֵן אִם שְׂכָרָהּ לְהָבִיא תְּבוּאָה, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָהּ תֶּבֶן[30]. אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ לְהָבִיא עָלֶיהָ שְׂעוֹרִים, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָן חִטִּים, וּמֵתָה - פָּטוּר[31]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

27) שם פ. 28) ליטרה; יחידת משקל, ושיעורה כתב רבינו בפרק ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ה. 29) שהשעורים משקלם פחות ממשקל החיטים וכשהוא משווה משקל השעורים למשקל החיטים, הרי הוא מוסיף במידת השעורים ומרבה בנפח, ולפיכך, יש לייחס מיתתה לתוספת הנפח המכבידה על הבהמה במשאה (שם כרבא). 30) שנפחה גדול משל תבואה - חייב. 31) שהרי לא שינה לרעה. ראה לקמן הלכה ו דין שיעור התוספת.

ה. שָׂכַר אֶת הַבְּהֵמָה[32] לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִישׁ - לֹא יַרְכִּיב עָלֶיהָ אִשָּׁה[33]. שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִשָּׁה - מַרְכִּיב עָלֶיהָ אִישׁ. וּמַרְכִּיב עָלֶיהָ כָּל אִשָּׁה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה, וַאֲפִלּוּ מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִיא מְנִיקָה[34].

32) שם עט: 33) שאינה שולטת בבהמה כאיש ולא תוכל לשמור עליה ממכשול (ראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ז). 34) כלומר, עם היונק המוסיף משא (מגיד משנה).

ו. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לָשֵׂאת עָלֶיהָ מִשְׁקָל יָדוּעַ[35], וְהוֹסִיף עַל מַשָּׂאוֹ: אִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְּׁלֹשִׁים[36] עַל הַשִּׁעוּר שֶׁפָּסַק עִמּוֹ, וּמֵתָה - חַיָּב[37]; פָּחוֹת מִכָּאן - פָּטוּר[38], אֲבָל נוֹתֵן הוּא שְׂכַר הַתּוֹסֶפֶת[39]. שָׂכַר סְתָם - אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶלָּא בַּמִּשְׁקָל הַיָּדוּעַ בַּמְּדִינָה לְאוֹתָהּ בְּהֵמָה; וְאִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְּׁלֹשִׁים, כְּגוֹן שֶׁדַּרְכָּהּ לָשֵׂאת שְׁלֹשִׁים וְטָעַן עָלֶיהָ אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב[40]. וְכֵן סְפִינָה[41] שֶׁהוֹסִיף בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלֹשִׁים עַל מַשָּׂאָהּ, וְטָבְעָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ.

35) כפי מה שהוסכם ביניהם. 36) כגון ששכרה להטעינה שלושים סאה והטעין שלושים ואחד. 37) דברי רבינו ניתנים להתפרש שדעתו שכל שהוסיף במשאה יותר מכפי מה שהוסכם, אף על פי שמנהג המקום להטעינה משא כבד מזה - חייב, שהרי הדגים חיוב תוספת המשא בשכרו למשקל ידוע, ומשמע, שאף שהבהמה עומדת היא להישכר למשא שהטעינה אם היה מוסיף שכר, מכל מקום, אם הוסיף על מה שהוסכם - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד משנה כאן) חולקים על רבינו ודעתם שמכיוון שהבהמה עומדת להישכר גם למשא כזו, הרי אין לייחס מיתתה לתוצאה מתוספת המשא ולפיכך, אין לחייבו אלא בתוספת שכר בלבד. והבית יוסף בסימן שח מבאר, שהמדובר כאן, כשהמשכיר קבע את משקל המשא ואמר לשוכר אני משכירה לך למשא כזו, ואנו אומרים שהמשכיר יודע שבהמתו חלשה ואינה ראוייה לטעינת משא כפי הנהוג באותו מקום ולכן קבע משקל נמוך מהנהוג והשוכר שהוסיף - פשע, אבל אם הצעת השכירות למשקל ידוע באה מצד השוכר, אף על פי שאסור לו להוסיף מבלי שיקבל רשות מהמשכיר - אם הוסיף פטור. 38) שאין לייחס לתוספת כזו סיבה למותה. 39) שהרי שכרו לפי המשא ולכן משלם שכר התוספת. 40) שיעור התוספת המחייב הוא אחד משלושים של המשא המקובל באותו מקום - למדנו ממה שאמרו במשנה שם: "להביא לתך חיטים וכו' פטור ואם מוסיף על משאו חייב. וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב? סומכוס אומר משום רבי מאיר וכו' שלושה קבין לחמור". כלומר, אם שכר בהמה במקום שהמנהג הוא שמטעינין עליה לתך - משקל תשעים קב - הוסיף עליה שלושה קבין, היינו, חלק משלושים ממידת הטעינה הנהוגה חייב, והוא הדין לכל המקומות, תוספת של אחד משלושים מן הנהוג - מחייבת. 41) ברייתא שם.

ז. הַכַּתָּף[42] שֶׁהוֹסִיף[43] עַל מַשָּׂאוֹ קַב אֶחָד[44], וְהֵזִיק בְּמַשָּׂא זֶה - חַיָּב בִּנְזָקָיו. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא[45] בֶּן דַּעַת וַהֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ בְּכֹבֶד הַמַּשָּׂא[46] - יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ, שֶׁמָּא מֵחֲמַת חָלְיוֹ הוּא זֶה הַכֹּבֶד[47].

42) סבל. 43) השוכרו בלי ידיעת הסבל. 44) משא האדם הממוצע הוא שלושים קב והוסיף אחד משלושים (רש"י שם דיבור המתחיל קב). 45) הסבל. 46) והיה לו להבין שהוסיף עליו משא ולפרוק המשא מעליו מייד, ואם לא פרק והוזק - הוא בעצמו גרם לכך. 47) לא עלתה על דעתו לייחס הכובד לתוספת משא אלא ייחסו לחולשה זמנית שתקפתו. וסבור, שאחר שינוח מעט, יחזור לאיתנו, ולפיכך לא פרק המשא ואם כן גרם השוכר את הנזק (שם כרב אשי).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר[48] לִרְכֹּב עָלֶיהָ - יֵשׁ לוֹ לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ כְּסוּתוֹ[49] וּלְגִינוֹ[50] וּמְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ[51], לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ[52] הַשּׂוֹכֵר לַחֲזֹר בְּכָל מָלוֹן[53] וּמָלוֹן לִקְנוֹת מְזוֹנוֹת; יָתֵר עַל זֶה - הֲרֵי מְעַכֵּב עָלָיו בַּעַל הַחֲמוֹר. וְכֵן יֵשׁ לְבַעַל הַחֲמוֹר לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ שְׂעוֹרִים וְתֶבֶן מְזוֹנוֹת[54] שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם; יָתֵר עַל זֶה - הַשּׂוֹכֵר מְעַכֵּב, מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִקְנוֹת בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן[55]. לְפִיכָךְ, אִם אֵין שָׁם מֵאַיִן יִקְנֶה[56] - מַנִּיחַ עָלָיו מְזוֹנוֹתָיו וּמְזוֹנוֹת בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל כָּל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ[57]. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - בְּשׂוֹכֵר סְתָם, וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג יָדוּעַ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג - הַכֹּל לְפִי הַמִּנְהָג[58].

48) שם עט: 49) בגדים שיצטרך להם כשיגיע למחוז חפצו להחליף בגדי הדרך (שיטה מקובצת שם בשם הריטב"א). 50) כד המים. 51) עד שיגיע למחוז חפצו. 52) אינו רגיל בכך. 53) שהוא פוגש בדרכו. 54) בדפוס רומא (ר"מ): ומזונות. 55) שהחמר דרכו לחזר אחר מזונותיו ומזון החמור בכל מקום שהם חונים ללינת לילה. 56) שאין עוברים במקום יישוב. 57) שם. 58) כמו שאמרו בעניין שכירות פועלים (שם פג.): "הכל כמנהג המדינה" (מגיד משנה).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר דין שוכר בהמה או ספינה ואירע בהן אונס אם חייב המשכיר להעמיד לו בהמה או ספינה אחרת, ודין משכיר בית לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחר, ודין בית זה או בית כזה אני משכיר לך ודין משכיר בית סתם או עלייה סתם.

א. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה[2], וְחָלְתָה[3] אוֹ נִשְׁתַּטִּית אוֹ נִלְקְחָה לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפָהּ לַחֲזֹר[4], אִם נִלְקְחָה דֶּרֶךְ הֲלִיכָה[5] - הֲרֵי הַמַּשְׁכִּיר אוֹמֵר לַשּׂוֹכֵר: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[6], וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם[7]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[8] בְּשֶׁשְּׂכָרָהּ לָשֵׂאת עָלֶיהָ מַשּׂוֹי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשְׁלִיכוֹ בְּלֹא הַקְּפָדָה[9]; אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ אוֹ לָשֵׂאת עָלֶיהָ כְּלֵי זְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר[10], אִם שָׂכַר מִמֶּנּוּ חֲמוֹר[11]; וְאִם לֹא הֶעֱמִיד - יַחֲזִיר הַשָּׂכָר[12], וִיחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל שְׂכַר כַּמָּה שֶׁהָלַךְ בָּהּ[13].

2) משנה, בבא־מציעא עח. וגמרא שם: 3) בברקית, שעלה תבלול בעיניה הגורם עוורון, או שתקף אותה עש האוכלת רגליה (גמרא שם). ועדיין ראויה היא למלאכה ('טור' סימן שי). 4) שם, כשמואל. 5) כלומר, לא יצא הצו מן המלך אלא להחרים הבהמות שהם נמצאים בדרכים (שם, וכפירוש רבינו חננאל, מגיד־משנה). 6) כלומר, גורלך גרם שפגעו בה מקרים אלו בזמן שהיא שכורה אצלך, והרי היא לפניך כמו שהיא. המדובר, כשהבהמה ראויה עדיין למלאכתה למרות מחלתה, אלא שהמחלה גורמת טירחה יתירה וגם עיכוב בדרך, אין לראות בהטרדה זו שינוי חמור בתנאי השכירות עד כדי שיהא לחייב את המשכיר להעמיד חמור אחר כדין מתה או נשברה, המבואר להלן בה"ב. וכן בנלקחה לעבודת המלך אע"פ שאין סופה לחזור, ואין ביכולת השוכר להשתמש בה כפי תנאי השכירות - כיון שבדרך הליכה נלקחה, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, משום שנמצאה הבהמה בדרכים בזמן שהיתה שכורה אצלך, אתה גרמת לה שתלקח, ואילו היתה נמצאת ברשותי לא היתה נלקחת, שהרי לא יצא צו החרמה על הבהמות הנמצאות בבתים, נמצא שבסיבתך חל העיכוב למלא תנאי השכירות, ואין מוטל עלי להעמיד לך חמור אחר. ומזה יוצא, שאם צו ההחרמה הוא כללי - חייב להעמיד לו חמור אחר (מגיד־משנה). 7) בשלימות כפי המחיר שהוסכם בחוזה השכירות כשהיתה בבריאותה, ואין מחשבים בחלתה ההפרש שיש במחיר שכירת בהמה בריאה לבין חולה או שוטה, וכן בנלקחה לעבודת המלך אין מנכים מדמי השכירות בעד הדרך שלא הלך בה, אלא השוכר נושא בכל ההפסד, מפני שמזלו גרם למקרים אלו בזמן שהיא שכורה לו (תוספתא שם פ"ז. ראה מגיד־משנה). 8) שבחלתה או נשתטית - אומר המשכיר הרי שלך לפניך (מגיד־משנה - וראה להלן הערה ט). 9) מבלי לדקדק על מקום נפילת המשא, היינו שהמשא אינו מחומר שביר, ואפשר להשליכו בכל מקום ולא ינזק, ואם כן עדיין ראויה הבהמה למלאכה שנשכרה לה, שהרי גם אם תיפול - מחמת שטותה או חוליה - באחת מן הפחתים לא יוזק המשא שעליה. 10) ואין המשכיר יכול לומר הרי שלך לפניך, שיש לראות במקרים אלו שינוי בתנאי השכירות, שהרי הבהמה אינה ראויה למלא תנאי השכירות, משום שעלולה היא להזיק לרוכב או לכלי הזכוכית, אם תיפול באחת הפחתים מחמת שטותה או חוליה. ומבאר המגיד־משנה שאין דין זה - המחלק בין שכרו למשא סתם, ובין למשא כלי זכוכית - אלא בחלתה או נשטית. אבל בנלקחה, גם בשכרה לרכיבה או לכלי זכוכית, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, שהרי הדין שבנלקחה לעבודת המלך - אומר לו הרי שלך לפניך, מבוסס (כמו שביארנו למעלה הערה ה) על טענת המשכיר, שבסיבת השוכר נגרם לבהמה שתלקח, וטענה זו כוחה יפה גם בשכרה לרכיבה או למשא כלי זכוכית (שם עט. בשם רבי שמעון בן אלעזר: השוכר את החמור לרכוב עליה והבריקה (חלתה בעיניה או ברגליה. ראה שם עח:) או שנשתטתה - חייב להעמיד לו חמור אחר וכו'. אמר רב פפא, וכלי זכוכית - כלרכוב דמי" פירוש, דין משא כלי זכוכית כדין רכיבה). 11) ובדפוסי ווניצא נוסף: "או בהמה אחרת כאותה ששכר" כלומר, המשכיר חייב להעמיד כמין הבהמה שהשכיר לו, כגון אם השכיר חמור - לא יעמיד לו סרס (בתוספתא בבא־מציעא בפרק ז, ה"ה: המשכיר בהמה לחבירו, לא ישנה (המשכיר) לו את הבהמה. השכיר לו חמור - לא יושיבנו על הפרד וכו'). 12) אפילו הקדים לו השוכר שכרו, והוא בחזקת המשכיר. 13) כלומר, זה שאמרו חייב להעמיד חמור אחר - הכוונה שאם המשכיר רוצה בכל השכר כפי שהוסכם בעיסקת השכירות - יעמיד לו חמור אחר, ואינו יכול לומר לו הרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלך לפניך, אבל אם אין ברצונו להמשיך בעיסקת השכירות, הרשות בידו (מגיד־משנה) ומחזיר לשוכר השכר שקיבל בעד שארית הדרך שלא הלכה הבהמה, ומעכב בידו השכר בעד הדרך שכבר הלך בה, שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן, ובידו לשכור בהמה אחרת להמשיך בדרכו (ראה גמרא עט. וב'תוספות' בד"ה אילו).

ב. מֻתָּה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבְּרָה[14], בֵּין שֶׁשְּׂכָרָהּ לְרִכּוּב, אִם אָמַר לוֹ: חֲמוֹר סְתָם[16] אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר[17] מִכָּל מָקוֹם[18]; וְאִם לֹא הֶעֱמִיד - יֵשׁ לַשּׁוֹכֵר לִמְכּוֹר הַבְּהֵמָה[19], וְלִקַּח בָּהּ בְּהֵמָה אַחֶרֶת, אוֹ שׁוֹכֵר[20] בְּהֵמָה בְּדָמֶיהָ, אִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח[21], עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק בּוֹ[22]. אָמַר לוֹ: חֲמוֹר זֶה[23] אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, אִם שְׂכָרָהּ לִרְכּוֹב עָלֶיהָ אוֹ לִכְלֵי זְכוּכִית, וּמִתָּה בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ: אִם יֵשׁ בְּדָמֶיהָ לִקַּח בְּהֵמָה אַחֶרֶת - יִקַּח[24], וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח - שׁוֹכֵר אֲפִלּוּ בִּדְמֵי כֻלָּהּ[25], עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק עִמּוֹ; וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לֹא לִקַּח וְלֹא לִשְׁכֹּר - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ[26], וְאֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[27]. שְׂכָרָהּ לְמַשָּׂא, הוֹאִיל וְאָמַר לוֹ חֲמוֹר זֶה, וּמֵת בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ אַחֵר, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ וּמַנִּיחַ לוֹ נְבֵלָתוֹ[28].

14) ואינה ראויה למלאכה כלל. 15) משא שאפשר להשליכו בלא הקפדה. 16) ואם כן, קיבל עליו לספק לו חמור עד שישלים העברת משאו או רכיבתו. 17) משנה, שם עח. 18) בין אם יש למשכיר משלו, ובין שצריך לשכור. כלומר, אפילו אם אין למשכיר חמור משלו - חייב לשכור חמור אחר ולהעמידו לשוכר, ואם לא העמיד - מפסיד כל דמי השכירות (רבינו בפירושו למשנה, כותב: "לא יחשב שום דבר מן השכירות". ראה לחם־משנה). וטעמו של דבר: שהמשכיר קיבל עליו לספק חמור עד שישלים מטרת שכירותו, ואם אינו מקיים התחייבותו - פקעה גם התחייבותו של השוכר לשלם לו דמי שכירות. 19) שבזה שמסר הבהמה לרשות השוכר וקנאה השוכר במשיכה למלא בה תנאי השכירות - נשתעבדה גם לאחר מותה לממן בנבילתה השלמת מלאכתו כפי שהוסכם בחוזה. למעלה (בהל' א) בדין חלתה בשכרה לרכיבה לא ניתנה רשות לשוכר למוכרה, שלא אמרו זאת אלא במקום שאין לבהמה תקנה, כגון מתה או נשברה ואין אפשרות לרפאותה, ואנו אומרים שהשכירות משעבדת את הבהמה לשוכר, ומשום כך רשאי הוא למכור את נבילתה כדי לקיים תנאי השכירות, והרי בין כך ובין כך עומדת היא למכירה. אבל בחלתה, שעומדת היא לרפאותה, אין סברא לומר שהמשכיר שעבד הבהמה לשוכר שיהיה ביכולתו למוכרה, שהרי אינה עומדת להימכר ('נתיבות המשפט' סי' שי ס"ק ד). 20) שם עט. כשמואל, בהשכירו חמור זה, והוא־הדין בחמור סתם. 21) אם דמי הנבילה אינם מספיקים כדי לקנות בהמה אחרת. משמע, שאם דמי הנבילה מספיקים לקנות חמור אחר - אינו רשאי לשכור על חשבון המשכיר. 22) ואם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור - אין מחייבים את המשכיר להשלים את ההפרש, מפני שלא עבד אלא את החמור, אבל לא שאר נכסיו (מגיד־משנה). ובמקרה זה מפסיד המשכיר כל שכרו אם אינו מעמיד לו חמור אחר, כמו שביארנו למעלה הערה יז. 23) כלומר, חמור זה אני משכיר לך, ואיני מקבל עלי לספק לך חמור אחר אם ימות. 24) שהבהמה משועבדת לו אפילו לאחר מותה כששכרה לרכיבה (וראה להלן הערה כז בדין שכרה למשא). 25) שם, כשמואל. 26) שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן (שם). 27) שם. כלומר, אף שאין לשוכר תביעת ממון על המשכיר, רשאי הוא להתרעם על המשכיר בגלל העוול שעשה לו בזה שהשכיר לו בהמה כחושה, ואין תרעומתו תרעומת חינם האסורה (בשם רבי ישראל סלנטר - בספר אור ישראל - נתיבות אור). 28) למשכיר, שאין נבלת החמור משועבדת לשוכר ליקח או לשכור חמור אחר בדמיה, שלשון "חמור זה" שהתנה המשכיר בעת השכירות, משמעותה שאינו מתחייב להעמיד לו חמור אחר עד שישלים השוכר מלאכתו, אפילו לא מדמי החמור שמשכירו אם ימות, שאינו משעבד את החמור לשוכר אלא למלאכה שהתנה עמו, ולא אמרו שדמי החמור משועבדים לשוכר - אף "בחמור זה" - אלא בשכרו לרכיבה או לכלי זכוכית (כמבואר למעלה), שלכך פירש השוכר מטרת השכירות - אע"פ שבשכרו למשא סתם, רשאי הוא לא להשתמש בחמור לכל מטרה שהיא - כדי שיהיה החמור משועבד לו גם לאחר מיתתו, שהשוכר לרכיבה או לכלי זכוכית, מקפיד שלא יהיו לו עיכובים בדרכו (ראה טורי־זהב סי' שי). רבינו למד הבדל זה בין רכיבה לבין משא, ממה שאמרו שם (לפי נוסחת הרי"ף): "השוכר את החמור לרכוב עליו ומתה לו בחצי הדרך, אמר רב אם יש בדמיה וכו'", משמע שרק בשכרו לרכיבה (או לכלי זכוכית שדינה כרכיבה, ראה למעלה הערה ט) משועבדים דמי החמור לשוכר, אבל אם שכרו למשא סתם - לא (ודעת הראב"ד בהשגה, שאין הפרש בין רכיבה למשא, ובשניהם החמור משועבד לשוכר, וזה שאמרו בגמרא לרכוב עליו, לאו דוקא אמרוהו).

ג. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה[29], וְטָבְעָה לוֹ בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ: אִם אָמַר לוֹ: סְפִינָה זוֹ אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, וּשְׂכָרָהּ הַשּׁוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן סְתָם[30], אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לוֹ הַשָּׂכָר - יַחֲזִיר כָּל הַשָּׂכָר[31]; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הָבֵא לִי הַסְּפִינָה עַצְמָהּ שֶׁשָּׂכַרְתִּי, שֶׁהַקְּפָדָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בִּסְפִינָה זוֹ, וַאֲנִי אָבִיא יַיִן מִכָּל מָקוֹם וְאוֹלִיךְ בָּהּ[32]. אָמַר לוֹ: סְפִינָה סְתָם אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, וּשְׂכָרָהּ הַשּׁוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ מִן הַשָּׂכָר כְּלוּם - חַיָּב לִתֵּן כָּל הַשָּׂכָר; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הָבֵא לִי הַיַּיִן עַצְמוֹ, וַאֲנִי אָבִיא לְךָ סְפִינָה מִכָּל מָקוֹם וְאוֹלִיכוֹ[33]. אֲבָל צָרִיךְ לְנַכּוֹת כְּדֵי הַטֹּרַח שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ[34], שֶׁאֵינוֹ דוֹמֶה הַמִּטַּפֵּל בְּהוֹלָכַת הַסְּפִינָה לְיוֹשֵׁב וּבָטֵל[35]. אָמַר לוֹ: סְפִינָה זוֹ אֲנִי מַשְׁכִּיר, וְשָׂכַר הַשּׁוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן זֶה: אִם נָתַן הַשָּׂכָר -

אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ, וְאִם לֹא נָתַן - לֹא יִתֵּן; שֶׁאֵין זֶה יָכוֹל לְהָבִיא הַסְּפִינָה עַצְמָהּ, וְלֹא זֶה יָכוֹל לְהָבִיא יַיִן עַצְמוֹ[36]. שָׂכַר סְפִינָה סְתָם לְיַיִן סְתָם[37] - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין הַשָּׂכָר[38].

29) שם עט. 30) כל יין שירצה. 31) אפילו בעד חצי הדרך שכבר הובל - מחזיר, שלא אמרו שהשוכר משלם שכר חצי הדרך (כמבואר למעלה הל' א, ב) אלא במקום שנהנה מהובלת מטענו, אבל כאן הלא היין טבע ואבד - אין לשוכר לשלם כלום (ראה ב'תוספות' שם בד"ה אילימא). 32) כלומר, ומאחר שאין ביד המשכיר למלא תנאי - ספינה זו - שבחוזה השכירות - שהרי טבעה, וביד השוכר למלא, שהרי ליין סתם שכרו, ובאפשרותו להביא יין, הרי המשכיר אינו מקיים את מה שקיבל על עצמו, ולכן מחזיר כל השכר. ואין המשכיר יכול להציע ספינה אחרת במקום הספינה שטבעה ולהמשיך בהסכם השכירות, שיש לשוכר זכות, בהסתמכות על תנאי - ספינה זו - שבחוזה השכירות, לתבוע מילוי החוזה כפי הפרטים שנקבעו בו בשלימות (רי"ף שם). והוסיף רבינו נימוק בטענת השוכר, "שהקפדה גדולה יש בספינה זו", כלומר ספינה זו שטבעה שכרתיה אחר שבדקתי ובחנתי מבנה ומצבה וכל פרטי הליכותיה, ואיני מוכן לקבל ספינה אחרת שתעמיד במקומה (ראה משנה־למלך). 33) והרי העיכוב בקיום החוזה, מצד השוכר בא, ולכן משלם בעד כל הדרך כפי שהוסכם. 34) שהיה על המשכיר - הספן - לטרוח בהולכת הספינה אלמלא טבעה. 35) כלומר, יש לחשב התשלום בעד חצי הדרך - שהמשכיר מקבל בעדו שכר - פחות הסכום שאדם מוכן שינכו לו משכרו, כדי שלא יצטרך לעבוד ולטרוח אלא יהא יושב ובטל (רי"ף שם). 36) כלומר, מאחר שלא המשכיר ולא השוכר, בידם למלא אחר תנאי השכירות - אנו מחליטים המעות ביד המוחזק ויד התובע על התחתונה, שאין להוציא המעות מן המוחזק מטעם שלא קיים תנאו אלא־אם־כן נתקיימו מצד התובע, ומאחר שאין ביד התובע לקיים תנאו - מפסיד כל שכרו. 37) ורשאי המשכיר להעמיד ספינה אחרת - והשוכר יין אחר, אבל שניהם לא מילאו תנאי השכירות. 38) אם הקדים השוכר השכר, המשכיר מחזיר שכר חצי הדרך הנותר. ואם לא הקדים, השוכר משלם בעד חצי הדרך שנסעו (גמ' שם). ואין המחזיק יכול לטעון - כמו בספינה זו ויין זה - אין לי להחזיר השכר לפני שהתובע מילא תנאו, מפני שיש לתובע טענה נגדית: מוכן אני למלא התנאי ולהביא יין, אבל אין להטיל עלי למלא התנאי לפני שהמשכיר ממלא תנאו להעמיד ספינה, ואינני מאמינו שיעשה זאת, ונמצא שאני טורח ומפסיד מעותי (רא"ש שם יא) ויוצא מזה, שאם אחד משניהם מילא תנאו ואין השני ממלא - מוציאין השכר אפילו מן המוחזק, מאחר שאינו ממלא תנאו (מגיד־משנה בשם הרמב"ן).

ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה, וּפִרְקָהּ[39] בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר כָּל הַדֶּרֶךְ[40]. וְאִם מָצָא הַשּׂוֹכֵר מִי שֶׁיַּשְׂכִּיר אוֹתָהּ לוֹ עַד הַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק - שׂוֹכֵר[41]; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסְּפִינָה עָלָיו תַּרְעֹמֶת[42]. וְכֵן אִם מָכַר כָּל הַסְּחוֹרָה[43] שֶׁבַּסְּפִינָה לְאִישׁ אַחֵר בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ, וְיָרַד, וְעָלָה הַלּוֹקֵחַ - נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי הַדֶּרֶךְ מִן הָרִאשׁוֹן וּשְׂכַר הַחֲצִי מִזֶּה הָאַחֲרוֹן; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסְּפִינָה עָלָיו תַּרְעֹמֶת, שֶׁגָּרַם לוֹ לִסְבֹּל דַּעַת אִישׁ אַחֵר שֶׁעֲדַיִן לֹא הֻרְגַּל בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

39) הוריד מטענו, כלומר חזר בו השוכר מהשכירות. 40) כפי שהותנה, שאין השוכר יכול לחזור בו באמצע. בבא־מציעא עט: "השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך וכו' ואי דלא משכח לאגוריה (שאין השוכר מעמיד אדם אחר במקומו שישכור הספינה), כוליה אגרא בעי שלומי" (שכר כל הדרך, עליו לשלם). [כן פירש הרי"ף שם. וכן משמע מלשונו של רבינו בסמוך: "ואם מצא השוכר מי שישכיר", משמע שבבבא הקודמת - המדובר כשלא מצא]. ומשלם השכר המלא ואין מנכים ערך הטורח בחצי הדרך שלא הוליך את הספינה - כמו בהלכה ג, שלא אמרו לנכות, אלא כשאין הספינה קיימת, והרי המשכיר - הספן - יושב ובטל. אבל כאן הלא ספינתו קיימת, והוא הסתמך על זה שבמקום שקבעו להוליך שם את המטען ימצא מטען להובילו חזרה, ולכן אינו חוזר למקום הפלגת הספינה, אלא מסיעה ריקנית למקום המיועד ונמצא שאינו יושב בטל (מגיד־משנה עם הסבר נוסף). [ונראה שהמשנה־למלך התכוון להסבר זה, אלא שטעות־סופר נפלה בדבריו, ובמקום "לביתו" צ"ל "לדרכו"]. ודעת ה'טור' בסימן שיא, שגם כאן מנכים דמי הטורח. 41) כלומר: משכירו, שהשוכר רשאי להעביר זכותו בשכירות לאחר, כמבואר בסמוך (בהלכה ה), שזה שאמרו "אין השוכר רשאי להשכיר" אינו אלא במטלטלין ולא בספינה. 42) שגרם לו לסבול דעת איש אחר שעדיין לא הורגל בו (כמו שכותב רבינו בסמוך - רי"ף שם). ובגמרא שם אמרו, שיש לחייב את השוכר במקרה זה לשלם בעד "רפסתא דספינתא" ריעוע הספינה שמתרועעת בפריקת המשא ובהטענתה שנית, שהרי השוכר גרם לתוספת סריקה וטעינה מכפי שהוסכם בעת השכירות. ועל השוכר לישא בהפסד זה שנגרם בסיבתו. וכן פסק הרי"ף שם. ונראה שרבינו לא הזכיר חיוב זה כאן, מפני שאינו דן כאן אלא בבעיה אם יש לשוכר זכות להשכיר את הספינה לאחרים כשהוא מקבל עליו כל הפסד שיגרם לספינה כתוצאה מהחלפת השוכרים, או לא. ודין זה, שעל השוכר לישא בכל הפסד שהוא, נראה בעיני רבינו כמובן מאליו ואין צורך להזכירו (ראה 'מרכבת המשנה'). 43) שם, וכפירוש הרי"ף. וכן הביאו ה'תוספות' שם בד"ה דפרקיה, בשם רבינו חננאל.

ה. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַד זְמַן קָצוּב, וְרָצָה הַשּׂוֹכֵר לְהַשְׂכִּיר הַבַּיִת לְאַחֵר עַד סוֹף זְמַנּוֹ - מַשְׂכִּיר לַאֲחֵרִים[44], אִם יֵשׁ בְּנֵי בַיִת כְּמִנְיַן בְּנֵי בֵיתוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ אַרְבָּעָה - לֹא יַשְׂכִּיר לַחֲמִשָּׁה[45]. שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים[46]: אֵין הַשּׂוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר - אֶלָּא מִטַּלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר[47]; אֲבָל בְּקַרְקַע[48] אוֹ בִּסְפִינָה, שֶׁהֲרֵי בַּעֲלָהּ עִמָּהּ[49] - אֵין אוֹמֵר כֵּן[50]. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר: אִם אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת לַשּׁוֹכֵר: לָמָּה תִּטְרַח וְתַשְׁכִּיר בֵּיתִי לַאֲחֵרִים? אִם לֹא תִּרְצֶה לַעֲמֹד בּוֹ, צֵא וְהַנִּיחוֹ וְאַתָּה פָּטוּר מִשְּׁכִירוּתוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ לְאַחֵר. שֶׁזֶּה בְּאַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו[51]; עַד שֶׁאַתָּה מַשְׁכִּירוֹ לְאַחֵר, תַּנִּיחַ לָזֶה בֵּיתוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ לְאַחֵר כְּלָל, וְיִתֵּן שְׂכָרוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ[52]. וְלֹא יֵרָאֶה לִי שֶׁדִּין זֶה אֱמֶת[53].

44) ואין למשכיר זכות התנגדות, וכדין ספינה. ומוסיף המגיד־משנה, שכאן אפילו תרעומת אין לו למשכיר, שעד כאן לא אמרו יש לו תרעומת אלא בספינה, מפני שגרם לו לסבול כל זמן הנסיעה דעת איש שאינו רגיל בו, אבל בבית - שאין המשכיר דר עם השוכר - אפילו תרעומת אין לו. 45) שאין השוכר רשאי להרבות בדיורים, אפילו אם גם הוא ממשיך וגר בבית, ראה פ"ה מהלכות שכנים ה"ט. 46) גיטין כט. 47) שם. כלומר, השכירות מקנה לשוכר זכות מליאה להשתמש בחפץ בהתאם לתנאי השכירות, ואין בזה כל הגבלה משפטית עקרונית, אולם במטלטלין נשארת למשכיר זכות התנגדות להעברת זכות זו, מפני שיכול לטעון: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, כי השוכר השני אינו נאמן אצלי שלא יעלים את החפץ ויטען: נאנס (ראה למעלה פ"א הל' ד). 48) שאין בה מציאות העלמה. 49) שבעל הספינה דר עם השוכר, ושומר הוא ספינתו. 50) אין מקום לטענה זו, ולכן השוכר משכירה לאחרים. 51) כתוב במשלי ג, כז. וגו': "בהיות לאל ידיך לעשות", כלומר, שאין הדבר גורם לך הפסד שהוא. 52) שהם סבורים, שדין בית מושכר כדין מטלטלין, מפני שבעל הבית אינו דר ביחד עם השוכר, ואינו יכול לשמור שלא יוזק ע"י השוכר השני, שאינו סומך עליו כמו על הראשון, ואין זה דומה לספינה שבעלה עמה ושומר שלא יתקלקל ע"י השוכר (ראב"ד). 53) רבינו דוחה סברא זו, וסובר שהחשש לקלקול הבית אינה טענה, שהרי השוכר השני - יתחייב לשלם בעד ההיזק (מגיד־משנה).

ו. בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, וְאַחַר שֶׁהִשְׁכִּירוֹ נָפַל - אֵינוֹ חַיָּב לִבְנוֹתוֹ[54], אֶלָּא מְחַשֵּׁב עַל מַה שֶּׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמַחֲזִיר[55] לוֹ שְׁאָר הַשְּׁכִירוּת[56]; אֲבָל אִם סְתָרוֹ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אַחֵר, אוֹ יַשְׁכִּיר לוֹ כְּמוֹתוֹ[57]. וְכֵן אִם חָזַר אַחַר שֶׁהִשְׁכִּירוֹ לָזֶה וְהִשְׁכִּירוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ אֲנָס[58], שֶׁהִפְקִיעַ שְׁכִירוּת הָרִאשׁוֹן[59] - הֲרֵי זֶה חַיָּב[60] לְהַשְׁכִּיר לוֹ בַּיִת אַחֵר כְּמוֹתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

54) שם קג. שהרי בית זה השכיר, ולא התחייב לבנות לו בית חדש. 55) המשכיר, אם הקדים השוכר השכר. והוא־הדין אם לא הקדים, שהשוכר משלם בעד פרק זמן שדר בו ונהנה. 56) ואין לשוכר רשות למכור אבני הבית ועציו, ולשכור בדמיהם בית אחר, כמו למעלה בהלכה ב בדין חמור זה לרכוב. וטעם ההבדל, מבואר במגיד־משנה: חמור שמת - נבלתו עומדת להמכר, והמשכיר שעבד לשוכר את החמור ואת נבלתה, אבל "בית זה" משמע כל זמן שהוא ראוי לדירה ולא למכור העצים והאבנים, שאינם עומדים להמכר אלא לבנות הבית מחדש. ואין לחייבו להעמיד לרשות השוכר את הבנין החדש מפני שבית זה השכירו. 57) כמידת הבית וכצורתו שהשכירו. שלא אמרו בבית זה שאינו חייב לבנותו אלא כשנפל הבית מאליו, אבל במקום שהמשכיר סתרו בלי הסכמת השוכר - חייב להעמיד לו בית אחר. ופשוט, שהשוכר יכול לעכב שלא יסתור (מגיד־משנה). 58) חמסן, אלים, ואפילו ישראל. 59) שהוציאהו מן הבית. 60) המשכיר, שגרם להוצאתו מן הבית.

ז. הִשְׁכִּיר[61] לוֹ בַּיִת סְתָם[62], וְאַחַר שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ בַּיִת נָפַל - חַיָּב לִבְנוֹתוֹ אוֹ יִתֵּן לוֹ בַּיִת אַחֵר. וְאִם הָיָה קָטָן מִן הַבַּיִת שֶׁנָּפַל - אֵין הַשּׁוֹכֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו[63]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוּי בַּיִת[64]. שֶׁלֹּא הִשְׁכִּיר אֶלָּא בַּיִת סְתָם[65]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: בַּיִת כָּזֶה[66] אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת כְּמִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ שֶׁל בַּיִת זֶה שֶׁהֵרְאָהוּ; וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: לֹא הָיָה עִנְיַן דְּבָרַי אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לַנָּהָר אוֹ לַשּׁוּק אוֹ לַמֶּרְחָץ כָּזֶה, אֶלָּא חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת כְּמִדָּתוֹ וּכְצוּרָתוֹ[67]. לְפִיכָךְ[68], אִם הָיָה קָטָן - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל[69]; גָּדוֹל - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ קָטָן; אֶחָד - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם; שְׁנַיִם - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ אֶחָד. וְלֹא יִפְחֹת מִן הַחַלּוֹנוֹת שֶׁהָיוּ בּוֹ, וְלֹא יוֹסִיף עֲלֵיהֶן, אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם[70].

61) שם קג. 62) ולא קבע מדתו וצורתו. 63) רי"ף שם, וכן משמע בגמרא. 64) שראוי לדירה, כלומר שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות (נמוקי־יוסף שם). 65) וביד המשכיר היה להעמיד לו מתחילה בית קטן כזה שהוא מעמיד לו עכשיו, ונפילת הבית הראשון אינה מעניקה לשוכר זכויות חדשות. 66) שקיבל עליו המשכיר להשכיר לו בית, והדגימו בית מסוים ואמר לו: כזה. 67) שם בגמרא. 68) אם נפל הבית אחר שהשכירו. 69) יש בני אדם שמעדיפים דירה קטנה. 70) שם.

ח. הַמַּשְׁכִּיר עֲלִיָּה סְתָם[71] - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ עֲלִיָּה[72]. אָמַר לוֹ: עֲלִיָּה זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ - הֲרֵי שֶׁעָבַד בַּיִת לַעֲלִיָּה[73]. לְפִיכָךְ, אִם נִפְחֲתָה[74] הָעֲלִיָּה בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים[75] אוֹ יָתֵר - חַיָּב הַמַּשְׁכִּיר לְתַקֵּן; וְאִם לֹא תִּקֵּן - הֲרֵי הַשּׁוֹכֵר יוֹרֵד וְדָר בַּבַּיִת עִם בַּעַל הַבַּיִת[76] עַד שֶׁיִּתְקַן. הָיוּ שְׁתֵּי עֲלִיּוֹת זוֹ[77] עַל גַּבֵּי זוֹ, וְנִפְחֲתָה הָעֶלְיוֹנָה - דָּר בַּתַּחְתּוֹנָה[78]; נִפְחֲתָה הַתַּחְתּוֹנָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יָדוּר בָּעֶלְיוֹנָה אוֹ בַּבַּיִת[79]. לְפִיכָךְ לֹא יָדוּר, וְאִם דָּר - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם[80]. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[81] שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: דָּלִית[82] זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי הַפַּרְסֵק הַזֶּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, וְנֶעֱקַר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵילַן הַפַּרְסֵק מִמְּקוֹמוֹ; וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ לוֹ: חַיָּב אַתָּה לְהַעֲמִיד הַפַּרְסֵק כָּל זְמַן שֶׁהַדְּלִית קַיֶּמֶת[83]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

71) שם קטז: 72) אם נפלה זו שהעמיד לו, חייב להעמיד לו אחרת. 73) שאם לא כן, לשם מה הוסיף: "שעל גבי בית זה", ולא הסתפק באמרו: "עלייה זו". ולכן אנו מפרשים כוונתו, שאם יארע קלקול בעליה ולא יתקנו - הרי הבית שלמטה משועבד לשוכר, כמו שמבאר רבינו והולך. 74) נתקלקלה. 75) על פני שטח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). 76) ביחד, אבל אינו יכול לדרוש שבעל הבית יצא מדירתו בבית שלמטה ויעמיד לו את כולה, שעל דעת כן לא שיעבדו. 77) בית בן שלש קומות והשכיר הקומה העליונה, ואמר לו: עליה זו שעל גבי בית זה. 78) בעלייה התחתונה, ואינו יכול לירד ולדור בבית שלמטה, כדי לאלץ את בעל־הבית לתקן דירת העלייה, מפני שגם העלייה התחתונה, בכלל הבית ששיעבדו הוא (סמ"ע חו"מ סי' שיב, ס"ק מא). 79) כלומר, אם בעל הבית יכול לדחותו לעלייה העליונה או לא. וצדדי הספק מבוארים בגמרא (שם קיז.) "דא"ל שם עלייה קבילת עלך". כלומר, המשכיר אומר לשוכר: הרי עלייה שכרת, והסכמת לדור בעלייה, והרי עלייה אני מוסר לך, "או דילמא, חד עלייה קביל עליה, שתי עליות לא קביל עליה", פירוש, השוכר יכול לטעון: קיבלתי עלי טורח העלייה לקומה ראשונה, אבל איני מסכים לטרוח ולעלות שתי קומות. בעיה שנשארה בתיקו שם. 80) מפני שהדבר בספק, אין מוציאים מן המוחזק, וכל עוד שלא תפס השוכר הדירה, בעל הבית מונע ממנו כניסתו. אבל כשתפסה השוכר, הרי הוא המוחזק, ואין לבעל־הבית זכות להוציאו. וכל דינים אלה נאמרו, כשנפחתה רצפת העלייה שהיא תקרת הבית או של העלייה התחתונה, שהרי הקלקול הוא בבית המשועבד לו, אבל כשנפחתו קירות העלייה - אין המשכיר חייב לתקנם, כי קלקול זה אין לו קשר עם הבית המשועבד (מגיד־משנה). 81) שם קטז: 82) גפן שענפיה גידלו על עץ האפרסק. 83) מפני ששעבד האפרסק לדלית, באמרו "על אפרסק זה", מחוייב הוא להחזירו למקומו כדי שיהווה משענת לדלית הגפן הקיימת.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר דין משכיר בית לחבירו בבירה גדולה, וכן משכיר בית לחבירו מה הוא חייב להעמיד לשוכר, ודין משכיר עלייה ונפחתה, ודין זבל שבחצר למי הוא, ודין משכיר בית או חצר וכיוצא בהם עד זמן קצוב שכופהו לצאת בסוף הזמן הקצוב, ודין שוכר בית ללינה או לשביתה, ודין משכיר בית סתם שצריך להודיעו שלושים יום קודם שיוציאו, ושוכר גם כן צריך להודיע למשכיר, ודין הוקרו והוזלו הבתים, ודין נפל הבית או נתנו לבנו או מכרו או הורישו.

א. הַמַּשְׁכִּיר[2] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְּדוֹלָה[3] - מִשְׁתַּמֵּשׁ[4] בְּזִיזֶיהָ וּבִכְתָּלֶיהָ[5] עַד אַרְבַּע אַמּוֹת[6], וּבַתַּרְבֵּץ שֶׁל חָצֵר[7], וּבָרְחָבָה[8] שֶׁאַחוֹרֵי הַבָּתִּים[9]. וּמָקוֹם שֶׁנְּהַגּוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֲבִי הַכְּתָלִים[10] - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֲבִי הַכְּתָלִים. וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה[11] וְהַשֵּׁמוֹת[12] הַיְדוּעִין לָהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיַן מֶקַח וּמִמְכָּר[13].

2) בבא־בתרא ו: 3) בנין גדול המכיל דירות רבות, ולא פורש ב'חוזה השכירות' זכות השימוש שהשוכר קונה בחצר ובמבנים הנמצאים בשטח המקיף את הבירה, וגם אין מנהג מוסכם באותו מקום. 4) השוכר. 5) בחורים שבכתלים החיצוניים המקיפים את הבירה. 6) שטח של ד' אמות, מחוץ לחלק הכותל שממול הבית ששכר. 7) גינת החצר, שמגדלים בה עשבים ופרחים לרענן את האויר (כרב נחמן, שם). 8) מגרש פנוי. 9) כרבא שם, שכל שוכר בית, מן הסתם על דעת שיהיה לו רשות להשתמש במקומות אלו — הוא שוכר. 10) שוכרי עליה משתמשים בגג הכותל. 11) כלומר, הדינים שלמעלה נאמרו במקום שאין מנהג ידוע, אבל אם יש מנהג קבוע - הכול כפי המנהג המקובל. 12) המונחים המגדירים תנאי השכירות, שמן הסתם על דעת המנהג נעשתה השכירות. 13) ראה פרק כ"ו מהלכות מכירה.

ב. הַמַּשְׁכִּיר חֲצֵרוֹ סְתָם - לֹא הִשְׁכִּיר הָרֶפֶת שֶׁבָּהּ[14].

14) שאין הרפת בכלל המונח "חצר" (בבא־מציעא קב.).

ג. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ[15] - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ דְּלָתוֹת, וְלִפְתֹּחַ לוֹ הַחַלּוֹנוֹת שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, וּלְחַזֵּק אֶת הַתִּקְרָה[16], וְלִסְמֹךְ אֶת הַקּוֹרָה[17] שֶׁנִּשְׁבְּרָה, וְלַעֲשׂוֹת גֶּדֶר[18] וּמַנְעוּל[19], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁהֵן מַעֲשֶׂה אֻמָּן[20] וְהֵם עִקָּר גָּדוֹל בִּישִׁיבַת הַבָּתִּים וְהַחֲצֵרוֹת[21]. הַשּׂוֹכֵר חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה וּמְזוּזָה[22], וּלְתַקֵּן מְקוֹם הַמְּזוּזָה[23] מִשֶּׁלּוֹ[24]. וְכֵן אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת סֻלָּם[25] אוֹ מַרְזֵב[26] אוֹ לְהָטִיחַ גַּגּוֹ[27] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה מִשֶּׁל עַצְמוֹ[28].

15) שם קא: 16) מערכת הנסרים המשמשים מכסה לבית. 17) קורות הבית, שהנסרים מונחים עליהן. 18) בריח המשמש לנעילת הדלת ופתיחתה מבפנים. 19) מבחוץ. 20) שם, וכתב ה'נמוקי יוסף' (בפירושו לרי"ף שם) שעל המשכיר לתקן דברים אלו במשך כל תקופת השכירות, אף כשהיו תקינים בשעת השכירות. ולזה נוטה לשון רבינו, שכתב "ולפתוח לו חלונות שנתקלקלו", כלומר שנתקלקלו בתוך תקופת השכירות. ובשם הריטב"א כתב, שזה נאמר באמרו לו בית סתם, אבל אם אמר לו "בית זה אני משכיר לך" אינו חייב לתקן כשנתקלקל בתוך תקופת השכירות (וכן פסק הרמ"א בסי' שיד סעיף א. עיי"ש ובביאור הגר"א ס"ק ו, וב'קצות החושן' ס"ק א). 21) שמן הסתם, על דעת שיהא הבית ראוי לדירה - שכר. 22) שם, שחובת מצוות אלו על הדר הן, שהרי בית שאין דרים בו פטור ממעקה ומזוזה (ראה פ"ה מהל' מזוזה הל' יא, ופי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל' א). 23) חקיקה במזוזת הבית, להכניס בה את המזוזה. 24) אפילו אם מזוזת הבית היא של אבן,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והחקיקה היא מעשה אומן, ואמרנו למעלה שהדברים שהם מעשה אומן - חייב המשכיר לעשות. וטעמו של דבר, שאין כל הכרח לחקוק מקום באבן להניח את המזוזה, שהרי אפשר לקבוע המזוזה בקנה ולקבוע הקנה בנסר ולהעמיד את הנסר בצמצום בין המשקוף והמפתן סמוך למזוזת הבית באופן שלא יזוז ממקומו. ואין למעשה זה צורך לאומן (שם ע"פ רש"י ו'נמוקי יוסף'). 25) לגג הבית כדי להשתמש בו, ואין השימוש בגג עיקר בישיבת הבתים (ראה נמוק"י). 26) נסרים סמוכים לכותל אצל הגג המטוייח בטיח ומשופע, והמים שעל הגג נופלים על הנסרים ואינם מרטיבים את הכותל, וכשנופלים הנסרים, כל אדם מחזירה ואין צריך אומן לזה (שם ע"פ רש"י). 27) להטיח הסדקים שנתהוו בגג, כדי שלא ידלפו מי הגשם לבית דרך הסדקים, ואין צריך אומן לזה. 28) שם, שאין על המשכיר לתקן אלא דבר שהוא מעשה אומן ועיקר בישיבת הבית.

ד. הַמַּשְׁכִּיר עֲלִיָּה לַחֲבֵרוֹ[29] וְנִפְחֲתָה[30] בְּאַרְבָּעָה[31] אוֹ יָתֵר - חַיָּב לְתַקֵּן הַתִּקְרָה[32] וְהַמַּעֲזִיבָה[33] שֶׁעָלֶיהָ; שֶׁהַמַּעֲזִיבָה חִזּוּק הַתִּקְרָה הִיא[34].

29) ואמר לו עלייה סתם, שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ח, שאם נפלה חייב להעמיד לו עלייה, וכאן מבאר רבינו והולך מה הדין אם נפחתה, אבל באמר לו עלייה זו - כשם שאינו חייב להעמיד לו עלייה בנפלה, כן אינו חייב לתקנה בנפחתה (מגיד־משנה ע"פ הגמ' שם קיז: ועיין לחם־משנה, וראה בחושן־משפט סי' שיב סעיף יז). 30) נשבר נסר ברצפתה. 31) טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). 32) תקרת הבית המשמשת רצפה לעלייה. 33) הטיט והעפר שטוחין על התקרה - והוא מלשון הכתוב (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (ע"פ רש"י שם, וכן פירש רבינו בפירוש המשנה, שם). 34) ועיקר הוא בישיבת העלייה, שאין אדם דר בעלייה כשנסרי הרצפה רפים, והוא עלול ליפול אם ישמט נסר ממקומו.

ה. הַזֶּבֶל[35] שֶׁבֶּחָצֵר - הֲרֵי הוּא שֶׁל שׂוֹכֵר[36]. לְפִיכָךְ הוּא מִתַּפֵּל בּוֹ לְהוֹצִיאוֹ[37]. וְאִם יֵשׁ שָׁם מִנְהָג - הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג[38]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּהֵמוֹת שֶׁעָשׂוּ הַזֶּבֶל שֶׁל שׂוֹכֵר; אֲבָל אִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁל אֲחֵרִים[39] - הַזֶּבֶל שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר; שֶׁחֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[40], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׂכוּרָה בְּיַד אֲחֵרִים[41].

35) משנה, שם קא: וכפירוש הגמרא, שם קב. 36) מבהמות השוכר את החצר, כמו שהולך רבינו ומבאר. ואין אנו אומרים שהשוכר מפקיר את הזבל ומתוך כך המשכיר זוכה בו, שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו (רבינו בסוף הלכה זו, ראה הערה שם). וטעמו של דבר מבואר בלחם־משנה: מכיון שהחצר מושכר לו, ובזכותו להחזיק שם בהמותיו, אינו מפקיר זבלן. 37) כשאין לו צורך בו. 38) כמבואר למעלה הל' א. 39) זבל בהמות ההולכות ממקום למקום, בעליהם אינם מקפידים על זבלן ומפקירין אותו. 40) אף כשאינו ידוע לו שהחפץ נמצא בחצרו. ראה פ"ד מהל' זכיה ומתנה הל' ח (שם כרבי יוסי בר חנינה). 41) בגמרא שם, פירשו מה שאמרו במשנה, הזבל של בעל הבית - המדובר "בחצר דמשכיר, ותורי דאתי מעלמא" (שוורים של אחרים). ומפרש רבינו, שזה שאמרו "בחצר דמשכיר", הכוונה היא בחצר המושכרת לשוכר, שאין השכירות מפקיעה זכות הבעלים לקנות חפצי הפקר המונחים בה, שלא אמרו שכירות מכירה לזמן קצוב (ראה להלן פ"ז הל' א) אלא למטרת שכירותו, כלומר לזכות ההשתמשות בחצר, אבל גוף החצר אינו קנוי לו, והמשכיר ממשיך להיות בעל החצר לקנות חפצי הפקר (מגיד־משנה, ולחם־משנה שם. וראה 'קצות החושן' סי' שיג ס"ק א, שיטה אחרת בדעת רבינו).

ו. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת אוֹ חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת אוֹ שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת עַד זְמַן קָצוּב - הֲרֵי זֶה כּוֹפֵהוּ לָצֵאת בְּסוֹף זְמַנּוֹ, וְאֵינוֹ מַמְתִּין לוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אֶחָת[42]. שָׁכַר לוֹ בַּיִת סְתָם[43]: לְלֵילָה - אֵין פָּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד[44]; לִשְׁבִיתָה[45] - אֵין פָּחוֹת מִשְׁנֵי יָמִים[46]; לְנִשּׂוּאִין - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[47].

42) כלומר, אין המשכיר צריך למסור לשוכר הודעת פינוי מוקדמת, אלא מיד כשיגיע הזמן, ואפילו בימות הגשמים, מוציאו, שעד כאן לא אמרו (ראה הלכה ז) שאין המשכיר מוציאו בימות הגשמים כלל, ובימות החמה בלי הודעה מוקדמת של שלושים יום, אלא כשהשכירות נעשית בסתם, כדי לאפשר לשוכר לחפש מקום לדור (כמבואר בסמוך הלכה ז) אבל כשהשכירות נעשית לזמן קצוב - עצם קביעת השכירות לזמן מסוים - הודעה היא. וכן אמרו בירושלמי (הביאו הרי"ף בבבא־מציעא פרק השואל - בירושלמי לפנינו אינו): "ואם השכירו לזמן ידוע, אפילו הגיע זמנו בימות הגשמים - מוציאו מיד. מאי טעמא? מידע ידיע דזמניה בטבת" (יודע הוא שזמן יציאתו הוא בטבת). 43) רי"ף שם בשם הירושלמי (וראה תוספתא בבא־מציעא פרק ח הי"א). 44) שהשוכר ללינה סתם - על דעת לילה ויום שוכר ('שיטה מקובצת' שם קא: בשם הר' יונתן). 45) לשבת. 46) כלומר, גם יום השישי בכלל, כדי להכין צרכי שבת (שם). 47) ששמחת נישואין נמשכת שלושים יום, כמו שאמרו (ראה כתובות ח.) שעד שלושים יום כל סעודה שהחתן עושה סתמא מפני הנישואין היא, ומברכים "שהשמחה במעונו". וכן אמרו (שם ד.): אין מונעים תכשיטים מן הכלה כל שלושים יום.

ז. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ סְתָם[48] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֹּדֶם[49], כְּדֵי[50] לְבַקֵּשׁ מָקוֹם וְלֹא יִהְיֶה מֵשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ, וּלְסוֹף הַשְּׁלֹשִׁים יֵצֵא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימוֹת הַחַמָּה[51]; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים[52] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ[53] מִן הֶחָג[54] וְעַד הַפֶּסַח[55]. קָבַע לוֹ שְׁלֹשִׁים לִפְנֵי הֶחָג, אִם נִשְׁאַר מִן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד לְאַחַר הֶחָג[56] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד מוֹצָאֵי הַפֶּסַח[57]. וְהוּא[58] שֶׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֹּדֶם[59]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּעֲיָרוֹת; אֲבָל בַּכְּרַכִּים[60] - אֶחָד יְמוֹת הַחַמָּה וְאֶחָד יְמוֹת הַגְּשָׁמִים, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקֹּדֶם[61]. וְכֵן בַּחֲנוּת[62] - בֵּין בַּכְּרַכִּים בֵּין בָּעֲיָרוֹת, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקֹּדֶם[63].

48) משנה בבא־מציעא קא: וגמרא שם. קבעו שכר בעד כל חודש וחודש ולא קבעו זמן גמר השכירות, וסתם שכירות אינה פחות משלושים יום. 49) ואם הודיע לשוכר זמן מסוים לפני שנכנס לדירה, שעליו לפנותה אחר שלושים יום - אינו יכול להוציאו לפני גמר שלושים ימי מגורו (ש"ך שיב ס"ק ז). 50) לאפשר לשוכר. 51) שהדירות מצויות - שדרך בני אדם כשהם רוצים לעבור לדירה אחרת - עוברים בימות החמה. 52) שמפני הגשמים אין בני אדם עוברים לדירה אחרת, ואין הדירות מצויות. 53) אפילו הודיעו קודם. 54) חג הסוכות. 55) מוצאי הפסח, שאין ההודעה מאפשרת לשוכר לחפש לו דירה אחרת, שהרי אין הדירות מצויות. אמנם אם הקדים לו הודעת הפינוי - שיפנה הדירה בתקופת החורף - שלושים יום בימות החמה, מוציאו ביום שקבע. 56) כגון שמסר לו ההודעה בכ"ד אלול (ראה 'שיטה מקובצת' שם). 57) שם. מימרא דרב אסי: אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני (מאותם) שלושים יום (שהודיעו בימות החמה) אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח. כלומר, שלושים ימי ההודעה צריכים להגמר לפני החג, ואם לא נגמרו כולם - אין ההודעה מועילה להוציאו בימות הגשמים (נמוקי־יוסף שם). 58) בתנאי. 59) לפני מוצאי פסח, ואינו יכול להוציאו על סמך ההודעה הקודמת, מפני שאנו רואים אותה כאילו אינה קיימת כלל, שהרי קבעה זמן יציאה מנוגד לדין, ולכן צריך המשכיר להודיעו הודעה שניה לפני הפסח (סמ"ע סימן שיב ס"ק ח. וראה בביאור הגר"א שם ס"ק טו, מה שמגיה בלשון רבינו). 60) שאין דירות פנויות מצויות בהם - שרבים נמשכים אחר ישיבת כרכים. 61) שם. 62) שדרך החנוני להקיף לצרכניו, והקפותיו לזמן ארוך הן. 63) כדי לאפשר לו לגבות בינתיים את הקפותיו (שם — ע"פ רש"י, עיי"ש).

ח. כְּשֵׁם[64] שֶׁהַמַּשְׁכִּיר חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ, כָּךְ הַשּׂוֹכֵר חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּעֲיָרוֹת, אוֹ מִקֹּדֶם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ בַּכְּרַכִּים, כְּדֵי שֶׁיְּבַקֵּשׁ שָׁכֵן[65], וְלֹא יִשָּׁאֵר בֵּיתוֹ פָּנוּי[66]. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת, אֶלָּא יִתֵּן הַשָּׂכָר[67].

64) ברייתא שם. 65) דייר הגון. 66) עד שימצא אדם הגון להשכיר לו הדירה. 67) ממשיך לשלם השכר - אפילו יצא מהבית - עד תום שנים עשר חודש, ויש זכות לשוכר להשכיר הבית לתקופה זו לאחר, ואין המשכיר יכול לעכב בידו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ה (רמ"א בהגהותיו סי' שיב סעיף יז עיי"ש).

ט. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּשְׁכִּיר יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ וְלֹא הַשּׂוֹכֵר יָכוֹל לָצֵאת עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם, אִם הוּקְרוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַמַּשְׁכִּיר לְהוֹסִיף עָלָיו וְלוֹמַר לַשּׂוֹכֵר: אוֹ שְׁכֹר בְּשָׁוֶה[68] עַד שֶׁתִּמְצָא אוֹ תֵּצֵא[69]. וְכֵן אִם הוּזְלוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַשּׂוֹכֵר לִפְחֹת הַשָּׂכָר וְלוֹמַר לַמַּשְׁכִּיר: אוֹ הַשְׁכֵּר לִי כְּשַׁעַר שֶׁל עַתָּה, אוֹ הֲרֵי בֵּיתְךָ לְפָנֶיךָ[70]. נָפַל בֵּית הַמַּשְׁכִּיר[71] שֶׁהָיָה דָּר בּוֹ - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא הַשּׂוֹכֵר מִבֵּיתוֹ[72], וְאוֹמֵר לוֹ: אֵינוֹ בְּדִין שֶׁתִּהְיֶה אַתָּה יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי עַד שֶׁתִּמְצָא מָקוֹם[73], וַאֲנִי[74] מֵשֶׁלְּךָ בַּדֶּרֶךְ; שֶׁאֵין אַתָּה בַּעַל זְכוּת בְּבַיִת זֶה יוֹתֵר מִמֶּנִּי[75].

68) כפי ערכו עתה. 69) אם אין ברצונך לשלם כפי השער של עכשיו, שאין על המשכיר להפסיד ממון - הפרש יוקר, מהתקנה שמטרתה להגן על הדייר, שלא יהא מושלך בחוץ (גמרא שם). 70) אמנם בגמרא שם לא הוזכר דין ההוזלה, אבל הסברא נותנת, שכוח השוכר יפה בהוזלו, ככוח המשכיר בהוקרו (מגיד־משנה). 71) שם. 72) מיד, בין בימות החמה בין בימות הגשמים. 73) כדי שלא תהא מושלך בדרך. 74) והרי אני כבר מושלך בדרך. 75) מלשון רבינו נראה, שאין דינים אלו - הפרש היוקר וההוזלה, ונפילת בית המשכיר ומשיא בנו המבואר בהלכה י - אמורים, אלא בתקנת ההודעה, כלומר כשהשכירו סתם, שמיסוד הדין יש למשכיר ולשוכר זכות לבטל את השכירות בכל עת שירצו, שהרי לא קבעו זמן לשכירות, אלא שחכמים תיקנו, לטובת השוכר והמשכיר, להודיע מקודם. אבל בהשכירו לזמן קצוב, אין כוח התקנה יפה לפגוע בתנאי השכירות המפורשים, ואפילו נפל ביתו אינו מוציא את השוכר, שבתקופת השכירות יש לשוכר יותר זכות בבית מן המשכיר, שהשכירות לזמן קצוב כמכירה היא, כמו שיתבאר להלן פ"ז הל' א (וכן כתב המגיד־משנה בשם הרשב"א, וכן נפסק בשו"ע סימן שיב סעיף יא).

י. נָתַן הַבַּיִת לִבְנוֹ לִשָּׂא בוֹ אִשָּׁה[76]: אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹ נַעֲשֶׂה חָתָן בִּזְמַן פְּלוֹנִי, וְהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם וְלֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ[77]; וְאִם עַכְשָׁו נִזְדַּמְּנָה לוֹ אִשָּׁה, וְהֲרֵי הוּא נוֹשְׂאָהּ מִיָּד[78] - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיאוֹ; שֶׁאֵינוֹ בְּדִין שֶׁיִּהְיֶה זֶה יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וּכֵן בַּעַל הַבַּיִת יִשְׂכֹּר בַּיִת שֶׁיַּעֲשֶׂה בוֹ חֲתֻנָּה.

76) שם. 77) שהרי היה לו להודיעו. 78) ולא היה באפשרותו להודיעו קודם.

יא. מָכַר אֶת הַבַּיִת אוֹ נְתָנוֹ אוֹ הוֹרִישׁוֹ - אֵין הַשֵּׁנִי יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם[79] אוֹ מִקֹּדֶם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ[80]; שֶׁהֲרֵי הַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר לוֹ: אֵין כֹּחֲךָ יָתֵר מִכֹּחַ זֶה שֶׁזָּכִיתָ בְּבַיִת זֶה מֵחֲמָתוֹ[81].

79) בעיירות. 80) בכרכים. 81) וכשם שזה שמכר לך לא היה יכול להוציאני בלי הודעה מוקדמת - כן אף אתה אינך יכול.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש י"א אדר ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שתנאי מועיל בשכירות, ודין משכיר בתים לחדשים או לשנה ונתעברה השנה, ודין שוכר אומר נתתי שכר הדירה ומשכיר אומר לא נטלתי, ודין משכיר בשטר לזמן קבוע ואין זמן בשטר, ודין שוכר פרדס, ודין מכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו, ודין שוכר ריחיים.

א. כְּשֵׁם שֶׁמַּתְנֶה אָדָם כָּל תְּנַאי שֶׁיִּרְצֶה בְּמֶקַח וּמִמְכָּר[2], כָּךְ מַתְנֶה בִּשְׂכִירוּת; שֶׁהַשְּׂכִירוּת מְכִירָה לִזְמַן קָצוּב[3] הִיא. וְכֹל שֶׁמִּמְכָּרוֹ בִּנְכָסָיו מִמְכָּר[4], שׂוֹכֵר[5] שְׂכִירוּתוֹ שְׂכִירוּת; וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ לִמְכֹּר[6], כָּךְ אֵין לוֹ לִשְׂכֹּר. אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת בְּלִבַּד בְּאוֹתָהּ הַקַּרְקַע[7], הֲרֵי זֶה שׂוֹכֵר[8] וְאֵינוֹ מוֹכֵר[9].

2) ואם נתקיים התנאי נקנה הדבר שהוקנה, ואם לא נתקיים לא קנה כמו שנתבאר בפרק יא מהלכות מכירה הלכה א. 3) כן אמרו בבבא מציעא נו: לעניין אונאה (ראה פרק י"ג מהלכות מכירה הלכה יט) וסובר רבינו שלכל הדברים שכירות כמכר (ולא כדעת התוספות שם דיבור המתחיל והאי. וראה למעלה פרק ו הלכה ה בהגדרת מהות קניין השוכר בדבר הנשכר). 4) להוציא חרש שוטה וקטן שממכרם אינו ממכר, כמו שנתבאר בפרק כ"ט מהלכות מכירה. 5) בכתב יד תימן חסרה המלה "שוכר". 6) כגון דבר שלא בא לעולם או דבר שאינו ברשותו ודבר שאין בו ממש (ראה שם פרק כ"ב). 7) כגון הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה, שבגוף הקרקע זוכה הבן מהזמן שכתוב בשטר, והפירות הם לאב כל ימי חייו, כמבואר בפרק י"ב מהלכות זכייה ומתנה הלכה י"ג. 8) מעביר לאחרים בתורת שכירות, הזכות שיש לו בקרקע לפירותיה. 9) ואינו רשאי להעביר זכותו בתורת מכירה, שמא הלוקח אדם אלים הוא ולא יהיה ביכולת הבן לאחר מיתת האב להוציא מייד הלוקח את הקרקע שבאה לידו בתורת מכירה. ואם עבר האב ומכרו - מכור עד שימות האב, כמו שכתב רבינו בהלכות זכייה שם (על פי הב"ח סימן רנז, שטז).

ב. הַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ[10] לְשָׁנָה[11], וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה[12] - נִתְעַבְּרָה לַשּׂוֹכֵר[13]. הִשְׂכִּיר לָחֳדָשִׁים[14] - נִתְעַבְּרָה לַמַּשְׂכִּיר[15]. הִזְכִּיר לוֹ חֳדָשִׁים וְשָׁנָה, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: דִּינָר לְחֹדֶשׁ, שְׁנֵים עָשָׂר דִּינָר בְּשָׁנָה[16], בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: שְׁנֵים עָשָׂר דִּינָר לְשָׁנָה, דִּינָר בְּכָל חֹדֶשׁ[17] - הֲרֵי חֹדֶשׁ הָעִבּוּר[18] שֶׁל מַשְׂכִּיר[19]; שֶׁהַקַּרְקַע[20] בְּחֶזְקַת בְּעָלִים, וְאֵין מוֹצִיאִין דָּבָר מִיַּד בַּעַל הַקַּרְקַע אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[21]. וְכֵן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאָמַר: לִזְמַן זֶה הִשְׂכַּרְתִּי לְךָ[22], וְהַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר: לֹא שָׂכַרְתִּי אֶלָּא סְתָם[23], אוֹ לִזְמַן אָרֹךְ[24] - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא[25] - בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת[26] וּמוֹצִיאוֹ מִן הַבַּיִת[27].

10) שם קב. 11) בשנים עשר דינר לשנה. 12) ואפילו לא היה ידוע להמשכיר בשעת השכירות, ששנה מעוברת היא (תשובת הרי"ף הובאה בשיטה מקובצת שם). 13) אין השוכר מרבה בדמי השכירות בעד החודש השלושה עשר שניתוסף, שחודש העיבור בכלל השנה הוא. מסתימת לשון רבינו נראה, שאפילו כשהשכירו באמצע השנה ואמר לשנה אחת, אין אנו אומרים שהתכוון לשנה כפי שהיא ברוב השנים כלומר לי"ב חודש, אלא אנו מפרשים כוונתו שהוא משכירו עד שיתמלא מחזור השנה ויגיע לתאריך (יום וחודש) שנעשית בו השכירות, והעיבור בכלל (ראה במגיד משנה). וכן דעת רבו רבי יוסף מיגאש בתשובה הובאה בשיטה מקובצת שם (ובתשובה שם כותב הר"י מיגאש, שבתחילה הורה שאין דין זה אלא כשנעשית השכירות בתחילת השנה (השווה דעת הרשב"א מובא במגיד משנה כאן) ואחר כך חזר בו והורה שאין לחלק בין תחילת השנה לאמצעה, ומסתמך על זה שלא מצא חילוק זה בשום מקום, ואומר: "לפי שאמרתי, שמה שלא חילק אותו התלמוד אין לנו לחלק אותו אלא ניקח אותו בהחלט כמו שבא מוחלט"). 14) דינר בכל חודש - ונתעברה השנה. 15) שם. 16) שהקדים בלשון השכירות, שכירות חודש. 17) שהקדים שכירות שנה, - ואין אנו יודעים אם נתכוון לשכירות שנה או לחדשים, כלומר, אם העיקר הוא הלשון שהזכיר בראשונה או מה שהזכיר באחרונה. 18) דמי השכירות של חודש העיבור. 19) פסק כרב נחמן שם קב: 20) אף על פי שהיא שכורה ביד אחרים. 21) בעדים או בשטר ולא בספק, ולכן אפילו בא המשכיר בסוף החודש לתבוע את שכרו, מוציאים מן השוכר ואין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעליו (ראה ש"ך חושן משפט סימן שיב סעיף קטן טו). מפני שהספק לא נתעורר עתה עם התביעה אלא בשעת השכירות, ואנו דנים בחזקת מי היה הבית בתחילת החודש ומעמידים את הבית בחזקת בעליו נמצא שהשוכר דר בחודש העיבור ולא שילם דמי שכירות ולכן מוציאים ממנו. 22) לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן - ועליך לצאת מביתי מיד. 23) ואין לך רשות להוציאני מן הבית בלי הודעה מוקדמת (כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הלכה ז, ח). 24) ועדיין לא הגיע זמני לצאת. 25) השוכר ראייה. 26) שהשכירו לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן (ועיין ש"ך סימן שיב סעיף קטן ז). 27) מיד, שהקרקע בחזקת בעליה עומדת.

ג. הַשּׂוֹכֵר שֶׁאָמַר: נָתַתִּי שְׂכַר הַבַּיִת שֶׁנִּתְחַיַּבְתִּי בּוֹ, וְהַמַּשְׂכִּיר אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא נָטַלְתִּי, בֵּין שֶׁהָיְתָה בִּשְׁטָר[28] בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּעֵדִים[29]: אִם תְּבָעוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[30] - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה[31], אוֹ יִתֵּן[32] וְיַחֲרִים[33] עַל מִי שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ[34], אוֹ יִטְעַן עָלָיו[35] בַּדְּמִים שֶׁנָּתַן תְּחִלָּה טַעֲנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[36] וְיַשְׁבִּיעֵהוּ הֶסֵּת[37]; תְּבָעוֹ הַמַּשְׂכִּיר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים[38] - עַל הַמַּשְׂכִּיר לְהָבִיא רְאָיָה[39], אוֹ יִשְׁבַּע הַשּׂוֹכֵר[40] שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ וְיִפָּטֵר. וְכֵן אִם שָׂכַר מִמֶּנּוּ וּפֵרֵשׁ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַשָּׂכָר שָׁנָה בְּשָׁנָה[41],

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּתְבָעוֹ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; תְּבָעוֹ לְאַחַר הַשָּׁנָה, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל[42] - עַל הַמַּשְׁכִּיר לְהָבִיא רְאָיָה[43].

28) שנעשה שטר על השכירות. 29) הדין אחד וכמו שמבאר רבינו והולך. 30) זמן תשלום שכר הבית - בהשכירו סתם ולא קבעו מועדי התשלומים - הוא כל שלושים יום, והשוכר טוען שבתוך שלושים יום שכר את הבית (מרכבת המשנה, וראה באבן האזל). 31) גירסת רבינו בגמרא שם: "כל ל' יום בחזקת שלא נתן עד שיביא (השוכר) ראייה שנתן" ומפרש רבינו שהיא שנוייה בדין שכירות בסתם. וגירסת רש"י שם כנוסחת הגמרא שלפנינו (מגיד משנה). והטעם, שאין אדם פורע תוך זמנו והלוואי שיפרע בזמן (ראה בבא בתרא ה.). 32) אם לא הביא ראייה. 33) קודם הפירעון (מתקנת הגאונים. ראה מגיד משנה למעלה פרק ב הלכה ח. וראה בטור ושולחן ערוך חושן משפט סימן עא דיני החרם). 34) מעות שלא כדין. 35) אחר הפירעון (ש"ך סימן עח סעיף קטן טו וראה הפלאה הלכות כתובה סימן צו). 36) תביעה חדשה, כלומר, פרעתיך פעמיים. 37) שבועת היסת, שלא פרעו אלא פעם אחת - כדין כופר הכול. 38) "דעביד איניש דפרע ביומא דמשלם זמניה" (האדם עשוי לפרוע ביום שנשלם בו הזמן) שם, כרבי יוחנן. 39) שם - וכנוסחת רבינו: "לאחר שלושים יום בחזקת שנתן עד שיביא (המשכיר) ראייה שלא נתן". 40) שבועת היסת כדין כל כופר הכול. שם כרבי יוחנן "שוכר מהימן בשבועה". 41) כלומר, שקבעו מועד התשלומים בכל שנה. 42) ביום האחרון של השנה. 43) וכדין שכירות סתם בשלושים יום (ועיין מרכבת המשנה ואבן האזל).

ד. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְאֵין בּוֹ זְמַן[44], הַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר: עַדַיִן לֹא עָבַר מִזְּמַן הַשְּׁטָר אֶלָּא שָׁנָה, וְהַמַּשְׁכִּיר אוֹמֵר: כְּבָר עָבְרוּ וְשָׁלְמוּ שְׁנֵי הַשְּׁכִירוּת וְשָׁכַנְתָּ עֶשֶׂר שָׁנִים - עַל הַשּׂוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַמַּשְׁכִּיר הֶסֵּת וְיוֹצִיאוּ[45].

44) אין בשטר תאריך המעיד מתי התחלת השכירות. 45) שהקרקע בחזקת בעליה עומדת, כמו שנתבאר בהלכה ב (בבא מציעא קג. וכנוסחת רש"י וכפירושו. וכן הוא בתוספות שם דיבור המתחיל נקיטת, בלשון ראשון בשם רבינו חננאל).

ה. הַשּׂוֹכֵר[46] פַּרְדֵּס[47] אוֹ שֶׁהָיָה מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ[48] לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְיָבַשׁ הַפַּרְדֵּס בְּתוֹךְ הַזְּמַן[49] - יִמְכְּרוּ עֵצָיו[50], וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְיֹאכַל פֵּרוֹתָיו עַד סוֹף זְמַן שְׁכִירוּתוֹ אוֹ זְמַן הַמַּשְׁכּוֹן. וְגוּף הָאִילָנוֹת שֶׁיָּבְשׁוּ אוֹ נִקְצְצוּ - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בָּהֶן מִשּׁוּם רִבִּית, הַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה[51].

46) שם קט: 47) לאכול פירותיו. 48) שבעל הפרדס לווה כסף ומישכן למלווה את פרדסו על מנת שיאכל פירותיו וינכה דמיהם מדמי ההלוואה. ובפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ז והלכה ח יתבאר, שאכילת הפירות מותרת אם מנכין מדמי ההלוואה בעד הפירות שאוכל ואף על פי שדמי הפירות מרובים מסכום ההלוואה. עיין שם. 49) לפני שנשלם זמן השכירות או המשכון. 50) שהעצים, כלומר, גוף האילנות שיבשו, אינם בכלל "פירות" המשועבדים לשוכר או למלוה (שם קט: וכרבא) ואף על פי שהעצים היו קשישים ויבשו כשהגיע זמנם להתייבש. 51) שם: "יבש האילן או נקצץ שניהם אסורים בו" ומפרש רבינו בטעם האיסור, שהוא מפני ריבית; שהרי אם המלווה לוקח גוף האילנות לפירעון החוב, נמצא שהפירות שאכל עד עתה ריבית הם בידו, וכן אם הלווה לוקח אותם ויצטרך להחזיר דמי ההלוואה - יש כאן ריבית (על פי המגיד משנה, ומסיים "ועדיין צריך עיון" וראה במרכבת המשנה). ומלשון רבינו שכתב "המלוה והלוה" נראה, שאין דין זה אמור אלא במשכון ולא בשכירות, ובטעם הדבר כתב הלחם משנה, מפני שדמי שכירות אינם משתלמים אלא לבסוף (ראה שם סה.) נמצא שלא נתן כסף וממילא אין מקום לאיסור ריבית.

ו. שְׁטַר הַשְּׁכִירוּת אוֹ שְׁטַר הַמַּשְׁכּוֹן שֶׁכָּתוּב בּוֹ שָׁנִים סְתָם[52], בַּעַל הַפֵּרוֹת[53] אוֹמֵר שָׁלֹשׁ[54], וּבַעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר שְׁתַּיִם, וְקָדַם זֶה הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמַּלְוֶה[55] וְאָכַל הַפֵּרוֹת[56] - הֲרֵי הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת אוֹכְלֵיהֶן עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַקַּרְקַע רְאָיָה[57]. אֲכָלָהּ הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמְמַשְׁכֵּן[58] שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכָבַשׁ הַשְּׁטָר[59], וְאָמַר[60]: לְחָמֵשׁ שָׁנִים יֵשׁ לִי פֵּרוֹת, וּבַעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ, אָמְרוּ לוֹ[61]: הָבֵא שְׁטָרְךָ[62], וְאָמַר: אָבַד - הַשּׂוֹכֵר נֶאֱמָן; שֶׁאִלּוּ[63] רָצָה, אָמַר[64]: לְקוּחָה[65] הִיא בְּיָדִי[66], שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

52) שאין מפורש בשטר לכמה שנים היא שכורה או מושכנת ואין כתוב בה אלא "שנים" בלבד. 53) כלומר, השוכר או המלווה. 54) לשלוש שנים היה המדובר. 55) לפני שתבעוהו לדין. 56) של השנה השלישית. 57) שם קי. כרב כהנא. ולמה אין אומרים כאן "קרקע בחזקת בעליה עומדת" כמו למעלה (הלכה ב) שמוציאים מן השוכר שכר הבית אפילו כשכבר דר בו? נתבאר בגמרא שם שלא אמרו מוציאים, אלא במקום שהספק לא ניתן להתברר לעולם, כמו בהלכה ב שהספק הוא אם העיקר הוא מה שהזכיר בראשונה או באחרונה, אבל כאן הספק הוא לכמה שנים הייתה השכירות, ודבר זה ניתן להתברר על ידי העדים החתומים על השטר, ואף שעתה אין העדים לפנינו אפשר שיבואו ביום מן הימים ויתברר על פיהם, שהדין עם המלווה, ואם יוציא בית דין עכשיו את הפירות מיד המלווה יצטרך לטרוח שנית ולהוציאם מייד הלווה, "ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן" (אין להטריח את בית הדין פעמיים) ולפיכך, כל עוד שייתכן שהספק יתברר - בית הדין משאיר הפירות בחזקת אוכליהם. ואם ייראה לבית דין שהמלווה לא יוכל לאשר טענתו, כגון שמתו העדים ונשתקע הדבר - מוציאים הפירות מידי המלוה ללוה (חושן משפט שיז סעיף ג בשם "ויש מי שאומר"). 58) מי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהשדה ברשותו בתורת משכון. 59) השטר נעלם. 60) השוכר או המלווה. 61) לשוכר או למלווה. 62) הראה השטר ונתבאר על פיו לכמה שנים נעשית השכירות. 63) לשקר. 64) היה אומר. 65) קניתיה. 66) והיה נאמן. מבואר בפרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב שהמחזיק בשדה ואוכל פירותיה שלוש שנים ובעל השדה לא מיחה - נאמן המחזיק לומר: קניתי ממך את השדה, ולכן יש להאמין לטענתו ששכרה לחמש שנים. [מובן שבשדה מושכרת אין מקום למחות על אכילת פירות, אולם בעל השדה צריך להצהיר בפני עדים שמסר את השדה לפירות (ראה רבינו שם הלכה ז)]. וכתב המגיד משנה, ודווקא כשאין כאן עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות והמשכיר לא הצהיר בפני עדים בתוך שלוש השנים, שהשדה שכורה ולא מכורה. אבל אם יש עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות, או העדים מעידים שהמשכיר מסר הצהרה כזו, ואינו נאמן לטעון לקוחה היא בידי (ראה טוען ונטען שם) - אינו נאמן לומר לחמש שנים שכרתיה, שהרי אין לו מיגו.

ז. מִי שֶׁהִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לְבֵית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אוֹ שֶׁהִטְעָהוּ עַד שֶׁהִכְנִיס פֵּרוֹתָיו[67], וְהִנִּיחָם וְהָלַךְ - יֵשׁ לְבַעַל הַבַּיִת לִמְכֹּר לוֹ מֵאוֹתָן הַפֵּרוֹת כְּדֵי לִתֵּן שְׂכַר הַפּוֹעֲלִים שֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתָן וּמַשְׁלִיכִין אוֹתָם לַשּׁוּק. וּמִדַּת חֲסִידוּת הִיא, שֶׁיּוֹדִיעַ לְבֵית דִּין[68], וְיִשְׁכְּרוּ מִמִּקְצָת דְּמֵיהֶן מָקוֹם[69], מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה כַּהוּגֶן.

67) בהסכמתו, וכמעשה המובא בגמרא (שם קא:) באדם שלא מצא מקום לאחסן את יינו וביקש מאשה שתשכיר לו מקום ולא הסכימה, הלך וקידשה, ונתנה לו מקום ליינו ואחרי כן הלך האיש לביתו וכתב גט ושלח לה ושכרה האשה סבלים והוציאו את היין לשוק ושילמה שכרם מדמי חלק היין. ואמר על זה רב הונא בנו של רב יהושע: "כאשר עשה כן ייעשה לו גמולו ישוב בראשו", כלומר, הוא התנהג בערמה ושלא כהוגן כן יש להתנהג עימו שלא כהוגן. וסובר רבינו שבכל מקום שאדם מתנהג שלא כהוגן - אף שלא נהג בערמה - מותר לגמול לו כגמולו, ולכן כתב רבינו בתחילת הלכה שדין זה הוא גם במי שהכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו אף שאין כאן התנהגות ערומית. 68) אחר שהוציאם בשוק. (ועיין סמ"ע שיט סעיף קטן א). 69) שלא יפסידו בשוק.

ח. הַשּׂוֹכֵר רֵחַיִם מֵחֲבֵרוֹ[70] שֶׁיִּטְחַן לוֹ עֶשְׂרִים סְאָה בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׂכָרוֹ[71], וְהֶעֱשִׁיר בַּעַל הָרֵחַיִם[72] וַהֲרֵי אֵינוֹ צָרִיךְ לִטְחֹן שָׁם[73]: אִם יֵשׁ לַשּׂוֹכֵר חִטִּים שֶׁצָּרִיךְ לִטְחֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לַאֲחֵרִים[74] - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן דְּמֵי טְחִינַת עֶשְׂרִים סְאָה, שֶׁזּוֹ מִדַּת סְדֹם הִיא[75]; וְאִם אֵין לוֹ[76] - יָכוֹל לוֹמַר: אֵין לִי דָּמִים, וַהֲרֵינִי טוֹחֵן לְךָ כְּמוֹ שֶׁשָּׂכַרְתִּי, וְאִם אֵין אַתָּה צָרִיךְ[77] - מְכֹר לַאֲחֵרִים[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

70) כתובות קג. 71) בעד השכרת הריחיים. 72) וקנה ריחיים וחמור וטוחן בו צריכת ביתו. 73) אצל השוכר, ובא המשכיר ודורש שהשוכר ישלם כסף במקום טחינת חיטים. 74) כלומר, שאינו בטל אף אם לא יטחון בעד המשכיר שיש לו לקוחות רבים לטחינת חיטים. 75) שמידת אנשי סדום היא שאפילו כשחבירו נהנה והוא אינו מפסיד (בגמרא: זה נהנה וזה לא חסר) לא היו עושים טובה, וכאן הלא אין לשוכר כל הפסד אם ישלם כסף, שהרי באותו זמן שהוא טוחן טחינת המשכיר, יש לו לטחון בשביל אחרים בכסף ויכול לתת למשכיר אותו הכסף, ונמצא המשכיר נהנה והשוכר אינו חסר. 76) שאין לשוכר לקוחות לטחינת חיטים ואם לא יטחן טחינת המשכיר נמצא מפסיד. 77) לטחינתי. 78) כלומר, אין לי להפסיד ולישב בטל אלא טחון טחינת ביתך אצלי, כפי שהוסכם בתנאי השכירות, ומה שאתה טוחן בריחיים שלך - מכור לאחרים (על פי רש"י שם. וראה בסמ"ע בסימן שיח סעיף קטן א, שכתב לפרש מה שאמר רבינו "והעשיר בעל הריחיים" שהעשיר וקונה לחם מהנחתום, ומה שכתב "מכור לאחרים" פירושו מכור לאחרים זכותך שיש לך בריחיים. עיין שם מה שהכריחו לכך).

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר דין חכירת שדה או קבלנות.

א. אֶחָד הַשּׂוֹכֵר מֵחֲבֵרוֹ שָׂדֶה לִזְרָעָהּ[2] אוֹ כֶּרֶם[3] לֶאֱכֹל פֵּרוֹתָיו בְּדָמִים[4], אוֹ שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּפֵרוֹת קְצוּבִים[5], כְּגוֹן שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ שָׂדֶה זוֹ בְּעֶשְׂרִים כּוֹר בְּשָׁנָה וְכֶרֶם זֶה בְּעֶשְׂרִים כַּדֵּי יַיִן בְּכָל שָׁנָה - שְׁנֵיהֶן דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן[6]. וְהַשּׂוֹכֵר בְּפֵרוֹת הוּא הַנִּקְרָא חוֹכֵר[7].

2) וכל היבול יהיה לשוכר. 3) שהוא נטוע. 4) בכך וכך דינרין לשנה. 5) בין אם יזרע השדה בין שלא יזרענה, ובין אם יוציא הכרם פירות הרבה או מעט (ראה להלן הל' יב - יג). 6) כדברי חכמים בבבא־מציעא קו. (ראה להלן הל' ה). 7) כלומר, אין ביניהם אלא חילוק השם, שהשוכר בדמים נקרא שוכר, ובפירות נקרא חוכר. וכן אמרו בירושלמי (דמאי פ"ו הל' א): מה בין שוכר לחוכר? השוכר — במעות, והחוכר - בפירות.

ב. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה אוֹ פַּרְדֵּס כְּדֵי לַעֲבֹד אוֹתוֹ וּלְהוֹצִיא עָלָיו יְצִיאוֹת[8], וְיִתֵּן לְבַעַל הַקַּרְקַע שְׁלִישׁ הַתְּבוּאוֹת[9] אוֹ רְבִיעַ אוֹ מַה שֶּׁיִּתְּנוּ בֵּינֵיהֶן[10], זֶה הוּא הַנִּקְרָא מְקַבֵּל. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא לִסְיָג הָאָרֶץ[11] - בַּעַל הַקַּרְקַע חַיָּב בּוֹ[12]; וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא שְׁמִירָה יְתֵרָה[13] - הַחוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל חַיָּב בּוֹ[14]. הַקַּרְדֹּם שֶׁחוֹפְרִין בּוֹ הָאָרֶץ, וְהַכֵּלִים שֶׁנּוֹשְׁאִין בָּהֶן הֶעָפָר, וְהַדְּלִי וְהַכַּד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁדּוֹלִין בָּהֶן הַמַּיִם - עַל בַּעַל הַקַּרְקַע[15]; וַחֲטִיטַת[16] הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמְּקַבְּצִין בָּהֶן הַמַּיִם - עַל הַחוֹכֵר אוֹ עַל הַמְקַבֵּל[17].

8) ההוצאות הדרושות בעבודת השדה והפרדס, שכך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתחייב המקבל כלפי בעלי הקרקע, וכותב לו: אני אעמוד ואחרוש וכו' ובמה שהוצאתי (ראה להלן הל' יב). 9) שתוציא השדה והפרדס. 10) כלומר, או חלוקה אחרת כפי מה שיתנו ביניהם. וחלוקים הם - המקבל והחוכר - במקצת דינים כמו שיתבאר בהמשך הפרק (ירושלמי שם: המקבל למחצה לשליש ולרביע). 11) לשמירת הקרקע, כגון בניית גדר וחפירת החריצים סביבות השדה מחוץ לגדר (השווה פכ"א מהל' מכירה הל' כב). 12) שאין השדה נשמרת בלעדי הגדר והחריצים, ועל בעל השדה להעמיד שדה שמורה (שם קג:), וכפירוש רבינו חננאל, מובא ב'תוספות' שם ד"ה בוכרא). 13) בכת"י תימן: ודבר שהוא לשמירה וחפירה יתירה - השווה הערה הקודמת. 14) שם, שאין תוספת השמירה באה אלא לחזק את השמירה, ועל החוכר או המקבל לעשותה. 15) כדברי רב יוסף (שם): "מרא וזבילא (שני אלה הם כלים שחופרים בהם) ודוולא (דלי) וזרנוקא (ונוד) דבעל הבית". שכלים אלו הכרחיים הם בעבודת השדה. בב"ח חושן־משפט (סימן שכ) מגיה בדברי רבינו "והנוד" במקום "והכד", והגר"א (שם ס"ק יג) אומר, שרבינו כתב כד בהתאם לנוהג שהיה בזמנו שהיו משתמשין לשאיבת מים בכדים ולא בנודות (וכן הוא הנוהג אצל הערביים). והוסיף רבינו וכתב "וכיוצא בהן" לכלול בזה גם זרנוקא, שאמרו בגמרא במקום שנוהגים להשתמש בו לשאיבה. - ובדפוס רומא (ר"מ) הנוסחא: "והבד", ופירושו מוט, היינו: העץ שתולין בו החבל שהדלי קשור בו (ראה 'פרישה' שם שדחה גירסא זו). 16) בכת"י תימן: "וחפירת המקומות", היינו הבריכות שמאספים בהם המים באמצעות תעלות מהנהר. 17) מפני שהבריכות משמשות להקל בהשקיית השדה, שלא יצטרך החוכר או המקבל להביא המים מן הנהר (בבא־מציעא שם "אריסא עביד בי יאורי", וכפירוש הראב"ד מובא ב'קצות החושן' סי' שכ ס"ק ב).

ג. הַשּׂוֹכֵר[18] אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מוּעָטוֹת[19] - לֹא יִזְרָעֶנָּה פִּשְׁתָּן[20]; שְׂכָרָהּ אוֹ קִבְּלָהּ[21] שֶׁבַע שָׁנִים - זוֹרְעָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה פִּשְׁתָּן[22]. וְאֵין הַשְּׁבִיעִית[23] מִן הַמִּנְיָן[24]; שְׂכָרָהּ אוֹ קִבְּלָהּ שָׁבוּעַ אֶחָד[25] - שְׁבִיעִית מִן הַמִּנְיָן[26].

18) והוא־הדין לחוכר. וכבר הקדים רבינו בה"א שאין הפרש בין שוכר לחוכר בדין, אלא בשם. 19) פחות משבע שנים. 20) שם קט. שהפשתן מכחיש את הקרקע, ואין השדה חוזר למצבו הקודם עד שש שנים. ובפירושו למשנה שם, מבאר רבינו: "ששרשי הפשתן נשארו בקרקע זמן רב", כלומר, והשרשים יונקים לשד הקרקע ומכחישים אותו. 21) בקיבל אותה סתם על דעת שיזרענה כל מין שירצה ידובר כאן, שאם התנה בעל הקרקע שיזרענה מין מסוים, אין המקבל רשאי לשנות ולזורעה מין אחר, שבעל השדה שנוטל חלקו ממה שתוציא השדה - יכול לעכב ולומר: למין זה שהתניתי עמך אני צריך (מגיד־משנה - וראה להלן הל' ט, ויד). 22) שהרי כשיגיע זמן החזרת השדה - בסוף שבע - כבר חזרה השדה לקדמותה. 23) שהרי קיבל אותה לשבע שנים, ושנת השמיטה עבודת קרקע אסורה בה. 24) במנין שני השכירות, ששבע שנים שאמר, שבע שני זריעה משמע, ואין שנת השמיטה בכלל, שהרי אסורה בעבודת קרקע. 25) כלומר, מחזור של שבע שנים. 26) שהשביעית, בכל מחזור השנים היא (שם קי.).

ד. הַחוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְהִיא בֵּית הַשִּׁלְחִין[27] אוֹ בֵּית הָאֵילָן[28], וְיָבֵשׁ[29] מַעְיַן בֵּית הַשִּׁלְחִין, וְלֹא פָּסַק הַנָּהָר הַגָּדוֹל[30], אֶלָּא אֶפְשָׁר לְהָבִיא מִמֶּנּוּ בִּדְלִי[31], אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן שֶׁל בֵּית הָאִילָנוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[32]. וְאִם מַכַּת מְדִינָה הִיא[33], כְּגוֹן שֶׁיָּבֵשׁ הַנָּהָר[34] - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[35]. הָיָה עוֹמֵד[36] בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְאָמַר לוֹ: בֵּית הַשִּׁלְחִין הַזֶּה[37] אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, בֵּית הָאִילָן הַזֶּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, יָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ נִקְצַץ הָאִילָן - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְלֹא אָמַר לוֹ 'הַזֶּה' אֶלָּא כְּמִי שֶׁאוֹמֵר: כְּמוֹת שֶׁהִיא עַתָּה אֲנִי מַשְׁכִּיר[38]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְאָמַר לוֹ: בֵּית הַשִּׁלְחִין אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, אוֹ בֵּית הָאִילָן, וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[39].

27) קרקע יבשה צמאה למים, שאין מי הגשמים מספיקין לה, ומשקים אותה בידי אדם ממעיין או מבריכות שבה. שלחין: מלשון ארמית ומובנו צמאון, עייפות למים, "ואתה עיף ויגע" (דברים כה, יח) מתרגם אונקלוס: "ואת משלהי ולאי", כלומר צמא למים, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כה) הרויתי נפש עיפה - וההא מתחלפת בחית (מועד קטן ב.) ובכת"י תימן: "השלהין", וכן הוא ברי"ף שם. 28) שדה שנטועים בו אילנות. 29) בכת"י תימן: ויבש המעיין של. 30) שממנו משקים בני המדינה. 31) ויש באפשרותו לעבד השדה ע"י שיביא המים בדליים מן הנהר, אלא שנתוסף עליו טורח. 32) שאין בתוספת הטירחה לשינוי קביעת דמי השכירות, שהרי השדה ראוי ואפשר לעבדו, אלא שמזלו של השוכר גרם לו שיבש המעיין בזמן שהשדה שכור אצלו - ועליו לישא בהפסד הטורח. והמקבל אינו יכול לטעון, שקביעת דמי שכירות השדה היתה מיוסדת על דעת המעיין שיש בו או מפני בית האילן שיטול חלק בפירות בלי תוספת טירחה. והטעם, מפני שלא גילה דעתו בשעת השכירות שהוא מסתמך על המעיין והאילן, ובסתם אין אנו אומרים שדוקא על דעת המעיין או בית האילן הסכים לקביעת השכר (שם קג: ע"פ רש"י שם). 33) תופעה שלילית שפגעה בכל יושבי המדינה - מדינה, היינו עיר - ראה פ"א מהל' מגילה הל' ד. 34) הגדול, שממנו משקים בני המדינה שדותיהם. 35) שם, לפי חישוב ההפסד, שהרי אין לייחס את המכה, שפגעה בכל שדות העיר למזלו של השוכר, וגם אלמלי נשאר השדה בטיפול המשכיר - היתה המכה פוגעת בו, ולפיכך מנכה לו מחבירו, כלומר, משכר החכירות אם קיבל אותה בחכירות, ומחלקו של בעל השדה מיבול השדה בקבלנות. — ואע"פ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבקבלנות שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שיוציא השדה, ממילא גם בעל השדה מפסיד, שהרי גם חלקו עולה בפחות בעקבות מכת המדינה. והטעם, שאנו מחשבים היבול שהוציא השדה ביחס להוצאות שהשקיע המקבל בזריעת השדה ובטיפולה, כלומר, כשנחשב היבול שהצטמצם בעקבות מכת המדינה לעומת ההשקעה - נמצא, שהפסדו של המקבל גדול משל בעל השדה, שהרי נוסף על ההפסד מצמצום היבול, הוא מפסיד חלק ההוצאות שהשקיע על יסוד החישוב של היבול המשוער אילמלא לא פגעה המכה, בעוד שבעל השדה מפסיד רק את פיחות היבול בלבד, ולפיכך מנכים מחלקו של בעל השדה כפי חישוב ההוצאות שהפסיד המקבל ('מרכבת המשנה'. וראה מה שביאר ב'אבן האזל' בדעת רבינו. ודעת הרמב"ן והרשב"א, הביאם המגיד־משנה, שדין זה אינו אמור אלא בחכירות עיי"ש). 36) משנה, שם קג: 37) כלומר, הרי הם עומדים בתוכה ורואים את השדה, ולמה לו לפרש "הזה", אלא לא נתכוין במה שאמר הזה. 38) כלומר, שיהיה כמו שהיא עתה כל זמן שהיא ברשותך, ולפיכך מנכה לו ביבש המעיין או נקצץ האילן, שהרי חל שינוי בשדה שגרם להפסד (שם קד. כרבינא. וכנוסחת הרי"ף שם "מדקאמר הזה, מכלל דקאי בגוה עסקינן, בית השלחין הזה למה ליה למימר, דקאמר ליה בית השלחין כדקיימא השתא"). 39) כמו שביארנו למעלה בהערה לא, שמן הסתם לא על דעת המעיין או בית האילן שוכר [רבינו סותם ואינו מבדיל בין אמר השוכר ובין אמר המשכיר, ולא כשמואל שם (ראה מגיד־משנה)].

ה. הַשּׂוֹכֵר[40] אוֹ הַמְקַבֵּל[41] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וַאֲכָלָהּ חָגָב אוֹ נִשְׁתַּדְּפָה[42]: אִם אֵרַע דָּבָר זֶה לְרֹב הַשָּׂדוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר[43] - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ, הַכֹּל לְפִי הַהֶפְסֵד שֶׁאֵרְעוֹ; וְאִם לֹא פָּשְׁטָה הַמַּכָּה בְּרֹב הַשָּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[44], אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשָּׂדוֹת שֶׁל בַּעַל הַקַּרְקַע[45]. נִשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשָּׂדוֹת שֶׁל הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל, אַף עַל פִּי שֶׁפָּשְׁטָה הַמַּכָּה בְּרֹב הַשָּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ; שֶׁאֵין זֶה הַהֶפְסֵד תָּלוּי אֶלָּא בַּשּׂוֹכֵר, שֶׁהֲרֵי כָּל שְׂדוֹתָיו נִשְׁתַּדְּפוּ[46]. הִתְנָה עָלָיו בַּעַל הַקַּרְקַע שֶׁיִּזְרָעֶנָּה חִטִּים וּזְרָעָהּ שְׂעוֹרִים[47], אוֹ שֶׁלֹּא זְרָעָהּ כְּלָל[48], אוֹ שֶׁזְּרָעָהּ וְלֹא צָמְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁבָּא חָגָב אוֹ שִׁדָּפוֹן וְהֵכְּתָה רֹב הַמְּדִינָה - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[49]. וְעַד מָתַי חַיָּב לְהִטַּפֵּל וְלִזְרֹעַ פַּעַם אַחֶרֶת אִם לֹא צָמְחָה?[50] כָּל זְמַן שֶׁרָאוּי לִזְרִיעָה[51] בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[52].

40) כדעת חכמים, במשנה (קה:) שהדין שמנכה במקרה של מכת מדינה - הוא גם בשוכר וכ"ש חוכר. 41) בקבלנות, וכמו שביארנו למעלה בשם ה'מרכבת המשנה', שגם בקבלנות שייך לומר שמנכין מחלקו של בעל־הבית (ראה לעיל הערה לד). 42) שהצטמקו גרעיני התבואה ע"י רוח חמה ויבשה. 43) והרי זה מכת מדינה (שם: היכי דמי מכת מדינה? אמר רב יהודא, כגון דאישדוף רובא דבאגי, היינו רוב השדות של אותה העיר. ורש"י גורס "רובא דבאגא", ופירש רוב אותה הבקעה — מגיד־משנה). 44) שם. אנו אומרים שמזלו של השוכר גרם לכך שנשדפה או אכלה חגב - שהרי שדותיהם של אחרים לא נפגעו - ועליו לישא בהפסד. 45) שלא החכיר אותם, והרי יש לייחס את ההפסד בשדה זו למזלו של בעל השדה, כשם שיש לייחסו למזל השוכר. בגמרא (שם קו.) נימקו, שמסתבר יותר לייחס ההפסד למזל השוכר מאשר לבעל השדה, מפני שבעל השדה יכול לטעון "אי משום לתאי דידי, הוה משתייר לי פורתא, כדכתיב (ירמיה מב, ב) כי נשארנו מעט מהרבה". פירוש, אילמלא מזלך הרע, היתה מתקיימת בי מדתו של הקב"ה, שמרחם אפילו בשעה שמדת הדין מתוחה, כמו שנאמר "כי נשארנו מעט מהרבה", ושדה זו ראויה היתה להינצל משדפון, כשם שניצלו רוב השדות של העיר, אלמלא מזלך שגרם לה שנשתדף. 46) כלומר, יותר יש לייחס ההפסד למזלו של השוכר - כשכל שדותיו נשתדפו - מאשר לייחסו למכת המדינה, ולמה אין השוכר יכול לטעון כאן שלולא מכת המדינה היה מתקיים בו "כי נשארנו מעט מהרבה"? פירשו בגמרא שם, שבעל השדה עונה: "אי הווית חזית לאישתיורי לך מידי, הוה משתייר לך מדנפשך". פירוש, אם ראוי אתה שיתקיים בך מקרא זה - היתה ניצולת אחת משדותיך, כי משדה זו לא יישאר לך כלום, או דבר מועט מאוד, אפילו אם לא תשלם דמי חכירה כלל. ולמה בנשתדפו כל שדותיו של בעל השדה אין השוכר יכול לומר לבעל השדה: "אי הוית חזית" וכו'? מפני שגם משדה שנשתדפה נשארו לו דמי חכירותו, ואפשר שדמים אלה הם ה"מעט מהרבה" ('תוספות' שם ד"ה אי הוית). אולם סברא זו כוחה יפה בשכירות ובחכירות, אבל לדעת רבינו, שכתב בראש הלכה זו "או המקבל" קשה, מה יענה בעל השדה לטענת "אי חזית", הרי בקבלנות גם הוא מפסיד כל חלקו כמו המקבל? ונראה שרבינו מפרש מה שאמרו בגמרא: אילו "הוית חזית" הכוונה, שאין לטעון "כי נשארנו" אלא בשדה שהיא שלו, אבל לא בשדות אחרים שנמסרו בקבלנות או בשכירות (וראה 'שיטה מקובצת' בשם 'שיטה'. ויותר נכון לקבל פירושו הדחוק קצת של המגיד־משנה, שרבינו התכוון לשכירות או חכירות בלבד ולא לקבלנות, ותפס לשון המשנה שכתבה "המקבל". ויש לשים לב לזה, שבכל המשניות בפרק זה כתוב "המקבל". אפילו כשהכוונה לשכירות או חכירות). 47) ונשתדפה. ופשטה המכה ברוב המדינה - אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אילו לא שנית והיית זורע חיטים כמו שהתניתי עמך, לא היתה המכה פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (איוב כב, כח) ותגזר אומר ויקם לך. כלומר, מה שתבקש מהיוצר - יעשה, ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטים (שם ע"פ רש"י). 48) אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אלמלי זרעת לא היתה המכה פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (תהלים לז, יט): "לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו" (שמואל, שם). 49) שבעל השדה טוען: חזור וזרע (ריש לקיש, שם). 50) כלומר, עד מתי יכול המשכיר לטענון: אין לך לנכות

אלא חזור וזרע (׳טורי זהב׳ סי׳ שכב). 51) כלומר, אפילו זרע כמה פעמים ולא צמח חוזר וזורע, כל זמן שראוי לזריעה. 52) כפי טבע הארץ בכל מקום ומקום (שם).

ו. הַשּׂוֹכֵר[53] אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִקְצֹר[54] - יִקְצֹר, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקֹר[55]; לַעֲקֹר - יַעֲקֹר, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לִקְצֹר. וּשְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה[56]. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַחֲרֹשׁ אַחֲרָיו[57] - יַחֲרֹשׁ[58]. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר[59] אִילָנוֹת עַל גַּב קַרְקַע[60] - מַשְׁכִּירִין[61], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁכִּיר לוֹ סְתָם בְּפָחוֹת מִן הַיָּדוּעַ[62]; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּיר אִילָנוֹת - אֵין לוֹ אִילָנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּיָתֵר עַל הַיָּדוּעַ[63]. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[64].

53) שם קג: 54) במגל, וקני השבלים נשארים בקרקע. 55) עם השורש. 56) כשאחד מהם רוצה לשנות מן המנהג. בעל הקרקע מעכב לעקור במקום שנהגו לקצור, בטענה - שרוצה שישארו בשדה הקשין של התבואה לאחר הקצירה לזבל הקרקע; והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שהקצירה קלה היא מן העקירה. ובמקום שנהגו לעקור, בעל הקרקע מעכב לקצור, בטענה - שהוא רוצה בשדה נקיה, ואינה צריכה לזבל. והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שצריך הוא לחלקו בקש (שהמקבל נוטל חלקו גם מהקש, ראה להלן הל׳ י) למאכל בהמותיו (שם). 57) אחר הקצירה או העקירה כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבשדה ולהשמידם, שלא יחזרו ויצמחו לכשתזרע. 58) ואמרו בגמרא שם, שאפילו ניכש השדה מעשביה הרעים בעוד שהתבואה בקמתה, אינו נפטר בזה מלחרוש אחר הקצירה או העקירה. 59) שם. 60) שאגב הקרקע נוטל השוכר גם מפירות האילנות – אע"פ שאינו טורח בהם. 61) כלומר, מן הסתם הם מושכרין. 62) מהשער המקובל באותו מקום, שלא התנה על כך בשעת השכירות - מתקבל על הדעת, שכמנהג המדינה השכיר, ולפיכך אין בעל השדה יכול לטעון: השכרתי בפחות מן המקובל, על־מנת שלא תיטול מפירות האילנות. 63) אין המקבל יכול לטעון ששכרו ביותר מהמקובל, על דעת שיהיה לו גם מפירות האילנות, שמן הסתם כמנהג המדינה שכר (שם). 64) כלומר, וכל הבא לשנות - עליו להתנות על כך בשעת השכירות.

ז. הַחוֹכֵר[65] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוֹר חִטִּים, וְלָקְחָה[66] - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ[67]. הָיוּ חִטֶּיהָ יָפוֹת - לֹא יֹאמַר לוֹ: הֲרֵינִי לוֹקֵחַ לְךָ מִן הַשּׁוּק, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ[68]. חָכַר מִמֶּנּוּ כֶּרֶם בַּעֲשָׂרָה סַלֵּי עֲנָבִים, וְהִקְרִיסוּ[69] אַחַר שֶׁנִּבְצְרוּ[70], וְכֵן עֲמָרִים שֶׁלָּקוּ אַחַר שֶׁנִּקְצְרוּ[71] - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָן[72]. חֲכָרוּ[73] בַּעֲשָׂרָה כַּדֵּי יַיִן, וְהֶחֱמִיץ[74] - חַיָּב לִתֵּן לוֹ יַיִן טוֹב[75]. חֲכָרָהּ מִמֶּנּוּ בְּמֵאָה עֲמָרִים שֶׁל אַסְפַּסְתָּא[76], וּזְרָעָהּ מִין אַחֵר, וְאַחַר כָּךְ חֲרָשָׁהּ, וּזְרָעָהּ אַסְפַּסְתָּא, וְלָקְחָה, אוֹ שֶׁזְּרָעָהּ בַּתְּחִלָּה אַסְפַּסְתָּא, וְחֲרָשָׁהּ, וְאַחַר כָּךְ זְרָעָהּ פַּעַם אַחֶרֶת[77], וְלָקְחָה - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ אַסְפַּסְתָּא טוֹבָה, שֶׁהֲרֵי שִׁנָּהּ[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

65) שם קו: המקבל - שהסדר הקבלנות כך הוא, שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שתוציא השדה, בין יבול רע או טוב (ע׳ רש"י שם). 66) שעלה יבול כחוש ורע. 67) כלומר, אע"פ שהחוכר שוכר השדה בפירות קצובים, היינו שאפילו תוציא השדה יבול מעט - עליו לקנות חיטים מהשוק ולשלם לו כפי מה שקבעו – מכל־מקום לא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו, ומאותן החיטים, כפי שהשדה הוציאה, יכול החוכר לשלם שכר חכירותו (מגיד־משנה). 68) כלומר, שהוא־הדין והוא הטעם בהוציאה חיטים יפות, שנותן לו מתוכה - שלא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו וכל־שכן בקבלנות, שבעל השדה מקבל חלק מסוים מן היבול כפי שתוציא השדה, בין רע ובין טוב. 69) הופג טעמם ונתחמצו. 70) ועודם בכרם. 71) ומונחים בשדה כדי שיתייבשו. 72) כל עוד הם בשדה - דינם כדין לקתה במחובר, שהשדה טרם מילאה שליחותה (גמרא שם – ע"פ רש"י). 73) בכת"י תימן: אבל אם חכרו. 74) היין מיבול הכרם שחכר, כשהיו כבר בחביות בבית החוכר. 75) שהשדה מילאה שליחותה, שהרי הענבים לא לקו אלא כשנעשה יין בבית החוכר לקה, ומזלו גרם לכך (שם מימרא דרב אשי – ע"פ רש"י שם). 76) אספסת, - וחכרה על דעת לזורעה אספסת. 77) והוא לא קיבלה אלא על דעת שיזרענה פעם אחת (לחם־משנה). 78) כלומר, שכל ששינה אין דינה כלקתה שנותן לו מתוכה, מפני שהמחכיר יכול לטעון: לא היתה דעתי לקבל מיבול שבא לרגל השינוי (שם קט). וכנראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בגמרא, מזו שהיא לפנינו (מגיד־משנה. ולא פירש לנו איך היתה נוסחת רבינו. וראה ב׳מרכבת המשנה׳ שמעמיד דין רבינו גם כפי נוסחתנו).

ח. הַחוֹכֵר[79] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ וְלֹא רָצָה לְנַכֵּשׁ[80], וְאָמַר לוֹ: מַה הֶּפְסֵד יֵשׁ לְךָ? הֲרֵינִי נוֹתֵן לְךָ חֲכִירְךָ[81]! - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ[82]: לְמָחָר אַתָּה יוֹצֵא מִמֶּנָּה[83], וְהִיא מַעֲלָה עֲשָׂבִים[84]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: בָּאַחֲרוֹנָה[85] אֲנִי חוֹרֵשׁ אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[86].

79) שם קה. 80) לעקור העשבים הרעים שעלו בין צמחי התבואה "וכשמנקין אותן מוסיף הזרע על תבואתה הרבה לפי שתתן השדה כל כוחה אל הזרע, וזה דבר ידוע אצל עובדי אדמה" (לשון רבינו בפירוש המשנה) - ובמקום שנהגו לנכש, ידובר כאן (׳טור׳ ושו"ע שם סעיף ד, וראה מגיד־משנה ולחם־משנה). 81) כלומר, הרי אפילו לא אנכש לא תפסיד כלום, שהרי תקבל חכירך כפי שהוקצב, ואינך רשאי להכריחני לנכש במקום שכל ההפסד עלי (ראה פירוש המשנה, שם). 82) בעל השדה לחוכר. 83) ומחזירה לו. 84) וממעטים את היבול. 85) אחר הקצירה או העקירה. 86) שם קה. "משום דאמר ליה, בזרא דנפל נפל" פירוש, הזרע שיפול בפרק הזמן עד החרישה יפול, כלומר, אין החרישה משמידה אלא את

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העשבים הרעים ושרשיהם, ולא את הזרע שנפל ויצמח, ואם לא תנכש יעלו העשבים זרעים שיפלו על הקרקע, ולשנה הבאה יצמיחו עשבים (ע"פ רש"י שם).

ט. הַחוֹכֵר[87] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְזָרְעָהּ שְׂעוֹרִים - לֹא יִזְרָעֶנָּה חִטִּים, מִפְּנֵי שֶׁהַחִטִּין מַכְחִישׁוֹת אֶת הַקַּרְקַע יָתֵר מֵהַשְּׂעוֹרִים. שְׂכָרָהּ לְזָרְעָהּ חִטִּים - יִזְרָעֶנָּה שְׂעוֹרִים. קִטְנִית - לֹא יִזְרָעֶנָּה תְּבוּאָה; תְּבוּאָה - יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית[88]. וּבְכֶבֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[89] - לֹא יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית[90], מִפְּנֵי שֶׁהַקִּטְנִית שָׁם מַכְחֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ[91].

87) משנה, שם קו: 88) כגירסת הרי"ף במשנתנו. ובספרים שבידינו, גירסא מהופכת: "קטנית יזרענה תבואה, תבואה לא יזרענה קטנית". 89) כל ארץ שטבע אדמתה כשל בבל. 90) שם ק. — ע"פ נוסחת הרי"ף. 91) "ועיקר הדבר הוא כשיפסוק עמו לחרוש שדה ולזרוע מין ממיני הזרעים, יש לו (מותר לו) לזרוע מה שהזיקו מעט (פחות) מאותו הדבר (מהמין) שפסק עמו, ולא יזרע מה שהזיקו גדול (יותר) ממנו. ועושים בזה על־פי שיודעים בטבע אותו המקום בזריעה מן המתעסקין בחרישה ועבודתה" (לשון רבינו בפירוש המשנה, שם). דעת רבינו, שדין זה נאמר בחוכר או בשוכר, אבל בקבלנות - בעל השדה יכול לעכב על המקבל לזרוע מין אחר מזה שהוסכם בשעת השכירות, אפילו למין שהזיקו בקרקע פחות מהמין שהוסכם, שהרי בעל השדה שנוטל חלקו מתבואת השדה, אומר: למין זה שהוסכם אני צריך (כדעת הרמב"ן. ראה מגיד־משנה - הגר"א סימן שכד ס"ק ד. וראה למעלה הל' ג, ולהלן הל' יד).

י. הַמְקַבֵּל[92] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ[93] לְשָׁנִים מוּעָטוֹת[94] - אֵין לַמְקַבֵּל כְּלוּם בְּקוֹרַת הַשִּׁקְמָה[95] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[96], וְלֹא בְּשֶׁבַח הָאִילָנוֹת[97] שֶׁיָּצְאוּ מֵאֵלֵיהֶן[98] בַּשָּׂדֶה[99]; אֲבָל מְחַשְּׁבִין לוֹ מְקוֹם הָאִילָנוֹת[100] כְּאִלּוּ הָיָה בָּהֶן אוֹתוֹ זֶרַע שֶׁזָּרַע בְּכָל הַשָּׂדֶה[101]. וְהוּא שֶׁצָּמְחוּ הָאִילָנוֹת בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִזְרִיעָה; אֲבָל אִם יָצְאוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה[102] - אֵין מְחַשְּׁבִין לוֹ כְּלוּם[103]. וְאִם קִבְּלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים אוֹ יָתֵר - יֵשׁ לוֹ בְּקוֹרַת הַשִּׁקְמָה[104] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִסְתַּלֵּק מִן הַשָּׂדֶה, וְהָיוּ שָׁם זְרָעִים שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְהִמָּכֵר[105], אוֹ שֶׁנִּגְמְרוּ וְלֹא הִגִּיעַ יוֹם הַשּׁוּק לְמָכְרָן - שָׁמִין אוֹתָן וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַקַּרְקַע[106]. כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין הַמְקַבֵּל וּבַעַל הַקַּרְקַע בַּתְּבוּאָה, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ[107]. כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּיַּיִן, כָּךְ חוֹלְקִין בַּזְּמוֹרוֹת[108]. אֲבָל הַקָּנִים הַמַּעֲמִידִים תַּחַת הַגְּפָנִים[109]: אִם קָנוּ אוֹתָן בְּשֶׁתָּפוּת - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין בָּהֶן; וְאִם הֵן מִשֶּׁל אֶחָד מֵהֶן - זֶה שֶׁקָּנָה אוֹתָן הֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ[110]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

92) משנה, שם. 93) על דעת לזורעה. 94) פחות משבע שנים. 95) עץ תאנה מדברי (רבינו בפירושו לדמאי פ"א מ"א, ובכמה מקומות). ענפי השקמה משמשים לקורות בנין ואינם נעשים קורות עד שיגדלו שבע שנים, ואם יכרות הענפים ויחזיר את השדה אחר זמן פחות משבע שנים, נמצא שאינו מחזירה במצב שהיתה בעת שקיבלה (ע"פ רש"י). ואפילו במקום שנהגו להשכיר אילנות אגב קרקע (ראה למעלה הל' ו) אין לו בקורות, שלא אמרו אילנות מושכרין אלא לפירות ולא לקורות (ראב"ד מובא במגיד־משנה). דייק רבינו וכתב: "אין למקבל כלום", ללמדנו שאינו נוטל כלום מן השבח שהשביחה השקמה בשני הקבלנות. כרבא שם בגמרא. ראה לקמן הערה צז. 96) כל אילן שטבעה כעץ השקמה. 97) כלומר, בשבח השדה שהושבחה באילנות. 98) משרשי האילנות הנמצאים בשדה (שטמ"ק שם). 99) שהרי לא קיבל השדה לנוטעה אלא לזורעה. כלומר, לא ירד המקבל לשדה אלא על דעת שיטול חלק מהשבח שתשביח השדה ע"י זריעה ולא על דעת שבח השדה באילנות (שם בגמרא לדעת רבא "שאפילו בשבח שקמה אין לו", פירוש, אינו נוטל חלק בשבח הענפים שנתרבו ונתעבו (בפרק זמן הקבלנות, שלא ירד אלא על דעת השבח שע"י הזריעה). רבינו כתב דין זה במקבל. ונראה דעתו, שהחוכר, יש לו בשבח האילנות, והטעם מפני שהחוכר יורד לשדה על דעת כל שבח שתשביח השדה, שהרי רשאי הוא לנוטעה אפילו בחכרה לזריעה - אם אינן מכחישין הקרקע יותר (כמבואר בהל' ט. הגר"א סי' שכה ס"ק ד. והוא כפי שיטת הרמב"ן שהבאנו למעלה בהערה פט, שאין המקבל רשאי לשנות ממה שהוסכם בשעת הקבלנות. וב'טור' שם כתב, שאם אינם מכחישים את הקרקע יותר מהזרעים, רשאי המקבל לנוטעם, ומשום זה הוא נוטל חלקו). 100) שטח השדה שתפסו האילנות שיצאו מאיליהן והמעיטו שטח הזריעה. 101) שם - מעשה ברב פפא. 102) במקום סלעים או חול. 103) שהרי לא נגרם לו כל הפסד (שם - מעשה ברב ביבי). 104) שעד שבע שנים יחזרו ענפיה ויהיו ראוים לקורות, ומחזירה כמצב שהיתה בעת שקיבלה. [והוא רשאי לקוצצן כשישלימו שבע שנים, אפילו אם היו בנות שלוש או ארבע כשקיבל את השדה. 'טור' סימן שכח]. 105) שעודם צריכים לקרקע, היינו שלא נתבשלו כל צרכם, ואם ילקטם יפסדו (מגיד־משנה בשם הרמב"ן, ומוכיח כן מהתוספתא בבא־מציעא פרק ט ה"א). 106) כפי חלקו המגיע לו, אם למחצה או לשליש (שם). [דין זה נאמר בתוספתא גם בשכירות]. 107) ובחכירות לא שייך דינים אלו, שהרי אינה על בסיס חלוקה (שם קג.). 108) הענפים שנקצצו מן הגפנים, שבכלל הפירות הם (שם ע"פ 'שיטה מקובצת'). 109) כדי שיהיו הגפנים זקופים והאשכולות תלויים באויר, ולא יתקלקלו בקרקע (לשון הרשב"ם בבא־בתרא סט.). 110) שם:

יא. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לִטַּע[111] - מְקַבֵּל עָלָיו בַּעַל הַשָּׂדֶה עֲשָׂרָה[112] בּוּרָאוֹת[113] לִסְאָה[114]. יָתֵר עַל זֶה - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל[115].

111) לנוטעה. 112) נטיעות (מגיד־משנה בשם הר"י מיגאש. וראה במאירי (ב"ב, 430) שהכוונה לגפנים,

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובפירוש שני אומר הר"י מיגאש שהכוונה כאן לשורות). 113) עקרות שאינן עושות פרי. 114) שטח שזורעים בו סאה תבואה, ומידתו חמשים אמה על חמשים אמה. ואם צמחו עשר נטיעות עקרות בשטח כזה, אין המקבל חייב ליטע אחרות תחתיהן, שדרך נטיעת בית סאה כך הוא, שיוצאות עשר בוראות, ובעל השדה מוחל (בבא־בתרא צה.) כגירסת רבינו. וגירסת הרשב"ם שם: "למאה" (עיין מגיד־משנה). 115) צריך לנטוע נטיעות אחרות כמספר כל הבוראות. כיון שיצאו בוראות יותר מדרך הנטיעות, סימן הוא שפשע בנטיעה, ולפיכך מייחסים כל הבוראות לפשיעתו (שם, וכלל זה אמרו בכל מקום, שכל שצריך לחזור ולתקן - מתקן הכל. ראה פי"ח מהל' מכירה הל' יא).

יב. הַמְקַבֵּל[116] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ וְלֹא עָשְׂתָה[117], אִם יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי שֶׁתּוֹצִיא סָאתַיִם יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה[118] - חַיָּב הַמְקַבֵּל לִטַּפֵּל בָּהּ[119]. שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לְבַעַל הַקַּרְקַע: אֲנָא אֶקּוּם וְאָנִיר[120] וְאֶזְרַע וְאֶקְצֹר וַאֲעַמֵּר וְאָדוּשׁ וְאֶזְרֶה וְאַעֲמִיד כְּרִי[121] לְפָנֶיךָ וְתִטֹּל אֶת חֶצְיוֹ, אוֹ מַה שֶּׁיִּתְּנוּ[122], וַאֲנִי אֶטֹּל הַשְּׁאָר בִּשְׂכַר עֲמָלִי וּבַמֶּה שֶׁהוֹצֵאתִי[123].

116) משנה וגמרא בבא־מציעא קה. 117) כראוי לה. 118) שהושקעה בשדה (שם, כדברי דבי רבי ינאי וריש לקיש). 119) על כרחו. 120) אעמוד ואחרוש. 121) ערימת תבואה. 122) שליש או רביע, כפי תנאם. 123) שם, כלומר: לפיכך חייב לטפל בה אם יש בה להוציא סאתים, שהרי הוא כותב: אנא איקום וכו' ואעמיד כרי, כלומר אעבוד בה כל העבודות הצריכות, אם יהיה בה שיעור כדי להעמיד כרי. ושיעור כרי, אמרו חכמים (שם) שהוא סאתים, היינו אחר שינכו ההוצאות ישארו סאתים כדי להעמיד כרי. והמדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות אין לבעל השדה כל ענין אם המקבל יטפל בשדה או לא, משום שהוא יקבל דמי חכירותו שהוקצבו (רש"י שם).

יג. הַמְקַבֵּל[124] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁזָּכָה בָּהּ[125] הוֹבִירָהּ[126] - שָׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְנוֹתֵן לוֹ חֶלְקוֹ שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לוֹ[127]. שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לְבַעַל הַקַּרְקַע: אִם אוֹבִיר וְלֹא אַעֲבֵד[128], אֲשַׁלֵּם בְּמֵיטְבָא[129]. וְהוּא הַדִּין אִם הוֹבִיר מִקְצָתָהּ[130]. וּמִפְּנֵי מָה נִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם?[131] מִפְּנֵי שֶׁלֹּא פָּסַק עַל עַצְמוֹ דָּבָר קָצוּב[132] כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: הֲרֵי הִיא כְּאַסְמַכְתָּא[133], אֶלָּא הִתְנָה שֶׁיְּשַׁלֵּם בְּמֵיטְבָא[134], וּלְפִיכָךְ גָּמַר וְשִׁעְבֵּד עַצְמוֹ[135]. אֲבָל אִם אָמַר: אִם אוֹבִיר וְלֹא אַעֲבֵד, אֶתֵּן לְךָ מֵאָה דִינָרִין[136] - הֲרֵי זֶה אַסְמַכְתָּא[137], וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם, אֶלָּא נוֹתֵן כְּפִי מַה שֶּׁרְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בִּלְבַד[138].

124) משנה, שם קד. 125) באחד הדרכים שקרקע נקנית בהם (שם צט:), ואינו יכול לחזור בו. 126) לא חרשה ולא זרעה, ועשאה שדה בור. 127) כפי תנאם. 128) ולא אעשה בה פעולה הראויה לה. 129) כצ"ל, וכן הוא בדפוס רומי (וכן הביא הדק"ס בשם כמה כת"י, ומהרי"ף דפוס קושטא), כלומר במיטב שלה - של השדה, היינו כיבול הגבוה והטוב שהשדה היתה ראויה לעשות אם היתה חרושה וזרועה כראוי (ע"פ הרע"ב שם. וראה ב'גנזי קדם', לוין ס"ה עמוד 99). 130) שם בגמרא "אוביר תילתא" (שליש). 131) כלומר, והלא אסמכתא היא, שהרי אינו מחייב אלא במקרה אם יוביר, "וכל האומר אם יהיה או לא יהיה, לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה" (לשון רבינו בפי"א מהל' מכירה הל' ז). 132) סכום מסוים, שלא על בסיס חישוב ההפסד המשוער. 133) שדעתו סומכת שעדיין לא יהיה, ולא אמר כן אלא להגזים. 134) כפי ההפסד, ולא התחייב עצמו בדבר גוזמא. 135) כלומר, בדין הוא משלם במיטבה שאין זה אסמכתא (ע"פ הגהות מימוניות כאן, וראה בכסף־משנה מכירה שם). 136) היינו יותר מכפי ההפסד. 137) ולא גמר ושיעבד עצמו, ולא אמר כך אלא להגזים (שם קד:). 138) שהתחייב עצמו בכלל המאה דינרין שאמר. אמנם לא שיעבד עצמו לתשלום מאה דינרין, שאין זה אלא אסמכתא, אבל כפי ההפסד המשוער גמר ושיעבד עצמו במסגרת מאה הדינרין, והרי זה כדין אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבה (רי"ף שם). גם בהלכה זו המדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות מקבל בעל השדה דמי חכירות, בין יעבד את השדה ובין יוביר.

יד. הַמְקַבֵּל[139] שָׂדֶה לִזְרָעָהּ שֶׁמְּשִׁמִּין[140], וּזְרָעָהּ חִטִּים, וְעָשְׂתָה חִטִּים[141] שֶׁשָּׁוִין כַּמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְּשִׁמִּין - אֵין לוֹ[142] עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[143]. עָשְׂתָה פָּחוֹת מִמַּה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְּשִׁמִּין[144] - מְשַׁלֵּם לוֹ הַמְקַבֵּל כְּפִי מַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְּשִׁמִּין. עָשְׂתָה חִטִּים יָתֵר מִמַּה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמְּשִׁמִּין - חוֹלְקִין לְפִי הַתְּנַאי שֶׁבֵּינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּכֵּר בַּעַל הַקַּרְקַע[145].

139) שם קד: 140) שהם יקרים מן החיטים, אבל מכחישים הקרקע יותר מן החיטים. 141) הוציאה השדה יבול עשר של חיטים. 142) לבעל השדה. 143) שהרי לא הפסיד כלום, ברם תרעומת יש לו לבעל השדה המקבל על מה ששינה ולא זרעה שומשמין והוא היה צריך לשומשמין. ואע"פ שאפשר לו לקנות שומשמין בשוק בדמי החיטים, רוצה הוא שומשמין מקרקעו (סמ"ע שכו ס"ק ק עיי"ש), בהתאם לשיטת הגר"א בדעת רבינו בהלכות ט, י, שהיא כדעת הרמב"ן, שאין המקבל רשאי לשנות ולזרוע מין אחר מזה שהוסכם, ולפיכך יש לבעל השדה תרעומת, אבל החוכר רשאי לשנות למין שמכחיש פחות, ואפילו תרעומת אין כאן). 144) כלומר, ואין המקבל טוען לטובה נתכוונתי, למעט כחש הקרקע שכחש החיטים פחות מן השומשמין, שהרי בעל השדה אומר לו "תכחוש ארעא, ולא ליכחוש מרא", מוטב שתכחש הקרקע ולא יכחש בעל הקרקע (סמ"ע שם ס"ק ג, ע"פ הגמרא שם קד:). 145) ההפרש שבין החיטים שעשתה לבין השומשמין שהיתה ראויה לעשות, שאנו אומרים (שם קד:) "אטו הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אשבח, ארעא לא אשבחה" (האם רק המקבל השביח, והקרקע לא השביחה), כלומר, כשם שיש לייחס את השבח למקבל שטרח והשקיע בשדה טיפול רב והשביח, כך יש לייחס השבח לקרקע שהשביחה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר דין שוכר את הפועלים, שהכול כמנהג המדינה, ודין פועלים שחזרו בהם באמצע העבודה, ודין שוכר על ידי שליח, ודין שכיר יום שמצא מציאה.

א. הַשּׂוֹכֵר[2] אֶת הַפּוֹעֲלִים, וְאָמַר לָהֶם[3] לְהַשְׁכִּים[4] וּלְהַעֲרִיב[5], מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּים וְשֶׁלֹּא לְהַעֲרִיב - אֵינוֹ יָכוֹל לְכֻפָּן[6]. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָזוּן[7] - יָזוּן; לְסַפֵּק בִּגְרוֹגָרוֹת[8] אוֹ בִּתְמָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לַפּוֹעֲלִים - יְסַפֵּק. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[9].

2) משנה בבא־מציעא פג. 3) לאחר ששכרם. 4) לעבודה עם זריחת השמש. 5) אחר שקיעת החמה. 6) לשנות ממנהג המדינה, מאחר ששכרן סתם ולא התנה עמהם על כך בשעת השכירות (׳תוספות׳ שם בשם ר"י) ואפילו שכרם ביותר מהשער המקובל באותה מדינה, שכל שלא התנה בשעת השכירות משובחת יותר (גמרא שם). 7) שהשוכר נותן לפועלים מזון סעודתם. 8) גם בגרוגרות, נוסף על מזון הסעודה. 9) שם.

ב. הַשּׂוֹכֵר[10] אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: כְּאֶחָד וְכִשְׁנַיִם מִבְּנֵי הָעִיר[11] - רוֹאִין הַפָּחוּת שֶׁבַּשְּׂכִירוּת וְהַיָּתֵר שֶׁבַּשְּׂכִירוּת, וּמְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן[12].

10) שם פז. כחכמים. 11) לא קצץ עמו שכר מסוים בשעת השכירות, אלא אמר לו: הרי שכרך כפי השכר שפועל אחד או שנים מפועלי העיר נשכרין בכך - ואין באותו מקום שער אחיד. 12) כלומר, הפרש השכר שיש בין הפחות שבשכירות לבין היתר שבשכירות, כגון שיש נשכרים בשנים, ויש נשכרים בארבעה, מחלקים ביניהם ונותן לו שלושה (כפירוש רבינו חננאל, מובא ב׳שיטה מקובצת׳ שם, וכן פירש ה׳טור׳ סימן שלא בשם הרמ"ה).

ג. אָמַר לִשְׁלוּחוֹ[13]: צֵא וּשְׂכֹר לִי פּוֹעֲלִים בִּשְׁלֹשָׁה[14], וְהָלַךְ וּשְׂכָרָן בְּאַרְבָּעָה[15]: אִם אָמַר לָהֶם הַשָּׁלִיחַ: שְׂכַרְכֶּם עָלַי - נוֹתֵן לָהֶם אַרְבָּעָה[16], וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת שְׁלֹשָׁה[17], וּמַפְסִיד אֶחָד מִכִּיסוֹ[18]. אָמַר לָהֶם: שְׂכַרְכֶּם עַל בַּעַל הַבַּיִת[19] - נוֹתֵן לָהֶם בַּעַל הַבַּיִת כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[20]. הָיָה בַּמְּדִינָה מִי שֶׁנִּשְׂכָּר בִּשְׁלֹשָׁה וּמִי שֶׁנִּשְׂכָּר בְּאַרְבָּעָה - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה[21], וְיֵשׁ לָהֶם תַּרְעֹמֶת עַל הַשָּׁלִיחַ[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[23] כְּשֶׁאֵין מְלַאכְתָּן נִכֶּרֶת; אֲבָל הָיְתָה מְלַאכְתָּן נִכֶּרֶת[24] וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה אַרְבָּעָה - נוֹתֵן לָהֶם בַּעַל הַבַּיִת אַרְבָּעָה; שֶׁאִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם שְׁלוּחוֹ אַרְבָּעָה, לֹא טָרְחוּ וְעָשׂוּ שָׁוֶה אַרְבָּעָה. אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: שְׂכֹר לִי בְּאַרְבָּעָה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְשָׂכַר בִּשְׁלֹשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי מְלַאכְתָּן שָׁוָה אַרְבָּעָה[25] - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה[26], שֶׁהֲרֵי קִבְּלוּ עַל עַצְמָן[27], וְיֵשׁ לָהֶם תַּרְעֹמֶת עַל הַשָּׁלִיחַ[28]. אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁלֹשָׁה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶם בְּאַרְבָּעָה, וְאָמְרוּ: הֲרֵינוּ כְּמָה שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת - אֵין דַּעְתָּן אֶלָּא שֶׁיִּתֵּן בַּעַל הַבַּיִת יֶתֶר עַל אַרְבָּעָה[29]. לְפִיכָךְ[30] שָׁמִין מַה שֶּׁעָשׂוּ: אִם שָׁוֶה אַרְבָּעָה - נוֹטְלִין אַרְבָּעָה[31] מִבַּעַל הַבַּיִת; וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ[32] אוֹ אֵינוֹ שָׁוֶה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה[33]. אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת בְּאַרְבָּעָה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶם בִּשְׁלֹשָׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: כְּמָה שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁמְּלַאכְתָּן שָׁוָה אַרְבָּעָה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה, שֶׁהֲרֵי שָׁמְעוּ שְׁלֹשָׁה וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם[34].

13) שם עו: 14) בשלשה דינרים לכל פועל ופועל. ובכת"י התימנים: בשלשה שלשה, וכן הוא ברי"ף שם. 15) ברי"ף ובכת"י תימן: בארבעה ארבעה. ושער הפועלים הנהוג הוא שלושה. 16) כפי מה שקצב עמהם, וקיבל על עצמו אחריות השכירות. 17) כפי מה שהתנה עמו. 18) אמנם, אם שער הפועלים באותו מקום קבוע בארבעה - נוטל מבעל הבית ארבעה כפי מה שההנהו, כדין השוכר את הפועל והראה בשל חבירו, שמבואר להלן הל׳ ט שנוטל מחבירו כפי מה שנהנה (׳שיטה מקובצת׳ שם בשם הרמ"ך, וכן כתב הרמ"א סי׳ שלב בשם ׳ויש אומרים׳, ועיין סמ"ע וש"ך שם ס"ק ב. 19) היינו, שהודיעם שהוא שליח ושאין אחריות השכר עליו (שטמ"ק שם). 20) ואם שער הפועלים הוא בשלושה, נותן להם שלושה. ואם בארבעה - ארבעה. מאחר ששינה השליח ושכרם בארבעה למרות שבעל הבית אמר בשלושה, בטלה שליחותו ואין בקציצתו ממש, ולפיכך אנו דנים מקרה זה כאילו השכירות נעשית סתם בלא קציצת שכר, ששכרם כפי מנהג המדינה (רי"ף שם). 21) שבמקום שאין שער קבוע - דעת השוכר בלא קציצה מן הסתם על השער הנמוך, ועל הפועלים לגלות דעתם שהם אינם נשכרים אלא בארבעה, וכיון שלא גילו דעתם - אנו אומרים, שהסכימו לעבודה כפי דעת השוכר. ולפיכך, אף שהשליח שכרם בארבעה - אין להם אלא שלשה, מאחר ששמעו מן השליח "שכרכם על בעל הבית" היה עליהם לגלות דעתם לבעל הבית ולא לסמוך על קציצת השליח (רי"ף שם, סמ"ע סי׳ שלב ס"ק ג). 22) שאלמלא שכרם בארבעה, היו טורחים ומשכירים עצמם לאחרים בארבעה, שהרי יש במקום ששוכרים בארבעה (גמרא שם). 23) שבעל הבית נותן להם שלשה כמנהג המדינה (עיין ש"ך שם ס"ק ח). 24) שאינה ניתנת להערכה, כגון שעבודתם היתה בחפירת חריץ סביבות השדה ונתמלא מים (גמרא שם). 25) כלומר, מלאכתם ניכרת שהיא שוה ארבעה. 26) לא־שנא אמר שכרכם עלי או שכרכם על בעל הבית (׳טור׳ שם). 27) לעבוד במחיר זול. 28) אומרים לשליח - הואיל ובעל הבית הרשה אותך לשכור בארבעה, היה עליך להיות טוב ולשכור בארבעה, ולא להפחית מדמי

מוגבלת הרה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים[35], וְהִטְעוּ[36] אֶת בַּעַל הַבַּיִת אוֹ בַּעַל הַבַּיִת הִטְעָה אוֹתָם[37] - אֵין לָהֶם זֶה עַל זֶה אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[38]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּשֶׁלֹּא הָלְכוּ[40]; אֲבָל הָלְכוּ[41] הַחַמָּרִין וְלֹא מָצְאוּ תְּבוּאָה[42], פּוֹעֲלִים וּמָצְאוּ שָׂדֶה כְּשֶׁהִיא לַחָה[43], אוֹ שֶׁשָּׁכַר לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה וּמְצָאוּהָ שֶׁנִּתְמַלְּאָה מַיִם[44]: אִם בִּקֵּר בַּעַל הַבַּיִת מְלַאכְתּוֹ[45] מִבָּעֶרֶב וּמָצָא שֶׁצְּרִיכָה פּוֹעֲלִים - אֵין לַפּוֹעֲלִים[46] כְּלוּם[47]; מַה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת?[48] וְאִם לֹא בִּקֵּר[49] - נוֹתֵן לָהֶם שְׂכָרָן[50] כְּפוֹעֵל בָּטֵל[51]; שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַבָּא טָעוּן[52] לַבָּא רֵיקָן, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה[53] לְבָטֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[54] בְּשֶׁלֹּא הִתְחִילוּ בַּמְּלָאכָה[55]; אֲבָל אִם הִתְחִיל הַפּוֹעֵל בַּמְּלָאכָה וְחָזַר בּוֹ, אֲפִלּוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם[56] - חוֹזֵר; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים - וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים[57]. וְכֵיצַד דִּין הַפּוֹעֵל שֶׁחָזַר בּוֹ אַחַר שֶׁהִתְחִיל? שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה וְנוֹטֵל[58]. וְאִם קַבְּלָן הוּא[59] - שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת. בֵּין שֶׁהוּזְלוּ בְּעֵת שֶׁשְּׂכָרָן[60] בֵּין לֹא הוּזְלוּ, בֵּין שֶׁהוּזְלָה מְלָאכָה אַחַר כֵּן[61] בֵּין לֹא הוּזְלָה - שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת[62]. כֵּיצַד? קִבֵּל מִמֶּנּוּ קָמָה[63] לִקְצֹר בִּשְׁתֵּי סְלָעִים[64], קָצַר חֶצְיָהּ וְהִנִּיחַ חֶצְיָהּ; בֶּגֶד לֶאֱרֹג בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, אָרַג חֶצְיוֹ וְהִנִּיחַ חֶצְיוֹ - שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת: אִם הָיָה שָׁוֶה[65] שִׁשָּׁה דִינָרִין[66] - נוֹתֵן לוֹ שֵׁקֶל[67], אוֹ יִגְמְרוּ אֶת מְלַאכְתָּן[68]; וְאִם הָיָה הַנִּשְׁאָר יָפֶה שְׁנֵי דִינָרִין[69] - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם אֶלָּא סֶלַע[70], שֶׁהֲרֵי לֹא עָשׂוּ אֶלָּא חֲצִי מְלָאכָה[71]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[72] בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אָבוּד[73]; אֲבָל בְּדָבָר הָאָבוּד[74], כְּגוֹן פִּשְׁתָּנוֹ לְהַעֲלוֹת מִן הַמִּשְׂרָה[75], אוֹ שֶׁשָּׂכַר חֲמוֹר לְהָבִיא חֲלִילִין לְמֵת[76] אוֹ לְכַלָּה[77], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֶחָד פּוֹעֵל וְאֶחָד קַבְּלָן אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן נֶאֱנַס, כְּגוֹן שֶׁחָלָה[78] אוֹ שָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת[79]. וְאִם לֹא נֶאֱנַס וְחָזַר בּוֹ - שׂוֹכֵר עֲלֵיהֶן[80] אוֹ מַטְעָן. כֵּיצַד מַטְעָן? אוֹמֵר לָהֶם: סֶלַע קָצַצְתִּי לָכֶם, בּוֹאוּ וּטְלוּ שְׁתַּיִם! עַד שֶׁיִּגְמְרוּ מְלַאכְתָּן, וְלֹא יִתֵּן לָהֶם[81] אֶלָּא מַה שֶּׁפָּסַק תְּחִלָּה. וַאֲפִלּוּ נָתַן לָהֶם הַשְּׁתַּיִם - מַחֲזִיר[82] מִהֵן הַתּוֹסֶפֶת. כֵּיצַד שׂוֹכֵר עֲלֵיהֶן? שׂוֹכֵר פּוֹעֲלִים אֲחֵרִים, וְגוֹמְרִים מְלַאכְתָּן שֶׁלֹּא תֹּאבַד, וְכֹל שֶׁיּוֹסִיף לְאֵלּוּ הַפּוֹעֲלִין הָאֲחֵרִים עַל מַה שֶּׁפָּסַק לָרִאשׁוֹנִים נוֹטֵל מִן הָרִאשׁוֹנִים. עַד כַּמָּה?[83] עַד כְּדֵי שְׂכָרָן שֶׁל רִאשׁוֹנִים[84]. וְאִם הָיָה לָהֶם מָמוֹן[85] תַּחַת יָדוֹ - שׂוֹכֵר[86] לְהַשְׁלִים הַמְּלָאכָה עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים זוּז בְּכָל יוֹם לְכָל פּוֹעֵל[87], אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂכַר הַפּוֹעֵל[88] שְׁלִשָּׁה אוֹ אַרְבָּעָה[89]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[90] שֶׁאֵין שָׁם פּוֹעֲלִים לִשְׂכֹּר בִּשְׂכָרָן[91] לְהַשְׁלִים הַמְּלָאכָה; אֲבָל יֵשׁ פּוֹעֲלִים לִשְׂכֹּר בִּשְׂכָרָן, וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא וּשְׂכֹר מֵאֵלּוּ לְהַשְׁלִים מְלַאכְתְּךָ וְלֹא תֹּאבַד - בֵּין שׂוֹכֵר[92] בֵּין קַבְּלָן, אֵין לוֹ עֲלֵיהֶן אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[93], וְשָׁמִין לַשּׂוֹכֵר מַה שֶּׁעָשָׂה, וְלַקַּבְּלָן מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת[94].

השכירות ולמנוע מאתנו טובה, וכמו שהכתוב אומר (משלי ג, כז): אל תמנע טוב מבעליו (ע"פ בבא־קמא פא:).

29) כלומר, מה שאמרו "הרינו כמה שאמר בעל הבית" אינו ניתן להתפרש שהם מסכימים למה שאמר בעל הבית, ואפילו אמר לשכור בשלושה ואין להם אלא שלושה, שאין זה מתקבל על הדעת, שבזמן שהשליח מציע להם ארבעה - יסכימו הם לשלושה, אלא התכוונו לומר שמא אמר בעל הבית לשוכרם ביותר מארבעה. 30) כיון שאין לפרש דבריהם כהסכמה לסכום השכר שאמר בעל הבית, הרי דינם כדין אמר בעל הבית בשלשה והלך השליח ושכרם בארבעה, ולא אמרו: הרינו כמו שאמר בעל הבית, ואמר להם השליח שכרכם על בעל הבית (מגיד־משנה).

31) כשמלאכתם ניכרת. 32) שאין מלאכתם ניכרת.

33) גמרא ורי"ף שם. והוא־הדין אם השער באותו מקום מקובל שהוא ארבעה - נותן להם ארבעה כמנהג המדינה. וכן אם אמר להם השליח שכרכם עלי - השליח נותן להם ארבעה, אף שהשער הוא שלושה, כמו שנתבאר למעלה (מגיד־משנה). 34) דין זה בעיא שלא נפשטה בגמרא (שם), והשיקול הוא: אם יש לראות בדבריהם הסכמה לסכום שאמר להם השליח, ואין דעתם בדבריהם אלא הבעת אימון, והתכוונו לומר לשליח אנו מאמינים לך שכך אמר בעל הבית ואין להם אלא שלשה, אפילו עבודתם שוה ארבעה, כמו אם לא אמרו הרינו וכו', שהרי הביעו הסכמתם לעבוד כפי ששמעו מן השליח; והשיקול הנגדי אומר, שיש לראות בדבריהם הבעת אי־אמון בדברי השליח, ואינם מאמינים לו שכך אמר בעל הבית, ולכן אמרו לו: "הרינו כמו שאמר בעל הבית", כלומר ולא כפי שאתה אומר, ולכן נוטלים ארבעה כמו שאמר בעל הבית. ומפני שהבעיה לא נפשטה - פסק רבינו שאין להם אלא שלשה — כדין כל ספק בממון שאין מוציאים מיד המוחזק (רי"ף שם).

35) שם: 36) הוליכו שולל את בעל הבית. כלומר, חזרו בהם ולא באו לעבודה. 37) ואינו מוסר להם עבודה.

38) לפועלים תרעומת, מפני שעליהם לטרוח ולמצוא מעביד אחר, ובעל הבית — למצוא פועלים, אבל תביעת ממון אין כאן, כיון שעדיין לא התחילו במלאכה - הרי זה דברים בלבד (ע"פ רש"י שם). 39) שאין לפועלים על בעל הבית החוזר בו אלא תרעומת. 40) שאין כאן אלא דברים. 41) הפועלים למקום המלאכה, הרי זה כהתחלת המלאכה, ואין בעל הבית יכול לחזור בו, שכשם ששכירות דברים נקנית במשיכתם ואינם יכולים לחזור בהם (כמבואר למעלה פ"ב הל' ח) — כך שכירות פועלים נקנית בהתחלת המלאכה. 42) כגון, ששכר חמרים להביא תבואתו ממקום מסוים, והלכו למקום התבואה ולא מצאו. 43) שכר פועלים לעדור שדהו, והלכו ומצאו השדה שהיא לחה ממי גשמים ואינה ראויה לעידור. 44) ואינה צריכה עוד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להשקייה. 45) היינו שדהו או המקום שנמצאה שם תבואתו. 46) שהלכו למחרת ולא היה להם מה לעשות. 47) לא תביעת ממון, ואפילו לא תרעומת. 48) כלומר יש לדונו כאנוס, שהרי ביקר מלאכתו מבערב, ומאין לו לדעת שבן־לילה יתהווה במלאכתו מצב שלא יצטרך מחר לפועלים. 49) מלאכתו מבערב, ושכר פועלים אף שלא בחן אם צריך הוא לפועלים, נראה שעל דעת הספק — היינו אפילו שלא יהיה להם מה לעשות — שוכרם. 50) בעד כל היום, שהליכתם כהתחלת מלאכה היא, ואינו יכול לחזור בו (כמו שביארנו למעלה הערה מ). [רבינו מפרש מה שאמרו בגמרא שם "הא דסיירא לארעא מדאורתא, הא דלא סיירא לארעא מדאורתא": כאן שביקר בעל הבית מלאכתו, כאן שלא ביקר, ולא כרש"י שמפרש שעל הפועלים נאמר]. 51) שכרם המלא כפי שהתנה עמהם בשעת השכירות, ומנכים ממנו את הסכום שהאדם מוכן לפחות משכרו ולישב בטל, מאשר לעשות במלאכה וליטול השכר הקצוב. וכתב בעל 'הלכות גדולות' (בבא־מציעא שם) ששיעור ההפרש הוא חצי השכר (וכן הביא ה'טורי זהב' בסי' שלג ס"ק א מקובץ ישן, שכן נמצא בתשובת רש"י, וכן הביא הר"ח או"ז בשם רבינו חננאל). 52) שכר החמר הנוהג בחמורים כשהם טעונים. 53) פועל היגע במלאכה. 54) חוזר על הדין האמור למעלה, שהפועלים שחזרו בהם אין לבעל הבית עליהם אלא תרעומת, ואומר רבינו בד"א שאין ביניהם דין. 55) שאין כאן אלא דברים. 56) הזכות בידו לחזור בו. 57) שם י. כלומר, אין אדם מישראל רשאי למכור גופו להיות כעבד ממש לישראל אחר, שהוא עבדו של הקדוש־ברוך־הוא כמו זה הנמכר לו, לפיכך הפועל חוזר בו אפילו בחצי היום, שלא תהא שכירות פועל מכירה לזמן כמו שאר שכירות (ראה למעלה פ"ז הל' א) עד שלא יהיה באפשרותו לחזור בו, כעבד שהוא מכור לאדוניו ואינו שולט בגוף שלו. ברם, דין יש ביניהם וכמו שמבאר רבינו והולך. 58) שם עז. וברי"ף שם, אם שכרו בשמונה דינרים ועבד חצי היום וחזר בו, ובמשך היום עלה שער הפועלים ואין בעל הבית מוצא מי שיגמור מלאכתו אלא בששה - אין שמין כפי מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית ינכה מהשכר המלא ששה דינרים, כפי מה שיוציא כדי לגמור מלאכתו, אלא נותן לו ארבעה דינרים כפי מה שעשה, שיד הפועל על העליונה מכיון שבזכות הוא חוזר (ראה בסמ"ע סי' שלג ס"ק טז, וש"ך שם ס"ק יט שחלוקים הם בדעת ה'טור' באם הוזל שכר הפועלים, כגון ששכרם בשמונה והוזל שכר הפועלים ועמד על ארבעה, שלדעת הסמ"ע שמין מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית מנכה משכר הפועל שני דינרים כפי מה שצריך להשלמת המלאכה ונותן לפועל ששה דינרים, ולדעת הש"ך גם בהוזל שמין מה שעשה ואין לו לפועל אלא ארבעה כפי שהותנו. ועי' 'קצות החושן' שם). 59) הפועל שחזר בו, היינו שלא נשכר לזמן ידוע, אלא שקיבל על עצמו לעבוד עבודה מסויימת בשכר קבוע מראש. קבלנות כזו, אין בה משום עבדות, שהרי אין גופו מושכר. 60) שהיה שער הפועלים בשעת השכירות זול, ובמשך היום עלה השער. 61) אחר ששכרם. 62) מנכים משכרו הקצוב את הסכום שתעלה השלמת המלאכה. 63) תבואה שהבשילה, והיא עומדת לפני קצירה. 64) שהם שמונה דינרים. 65) החצי שלא גמרו. 66) שהוקרה המלאכה. 67) שהוא שני דינרים, שבעל הבית מעכב בידו שקל מהשכר שמגיע לקבלן בעד מה שעשה, כפי מה שצריך להוסיף כדי לגמור מלאכתו. והוא־הדין אם הנשאר שוה שמונה - אינו נותן להם כולם, שיד הקבלן על התחתונה מפני שחזר בו שלא כדין. ואעפ"כ אם נתייקרה הרבה, וחציה שוה יותר ממה שקצץ - אין הקבלן משלם מכיסו ('טור' סימן שלג). 68) ויטלו שני סלעים (שם, וראה בגמרא שם מה שלמדו מזה). 69) שהוזלה המלאכה. 70) כלומר, אין הקבלן יכול לטעון: קח אדם אחר במקומי לגמור המלאכה, ותן לי שכרי כפי התנאי בניכוי מה שיטול זה, אלא בעל־הבית נותן לו סלע כפי מה שעשה. 71) בגמרות שבידינו, הגירסא: "ואם סלע נותן להם סלע". והגר"א מגיה "ואם שקל נותן להם סלע", והוא בהתאם לדעת רבינו. והראב"ד בהשגותיו, כותב: "א"א אלא סלע יפה שני דינרים", ומפרש הש"ך (שם ס"ק כב) כוונתו, שאין להם אלא שקל, ששמין להם מה שעתיד להעשות, היינו משלמים להם בעד חצי העבודה שעשו, כפי הערך ששווה עשיית החצי הנשאר. והש"ך שם מביא ראיה לשיטה זו מתוספתא, ומוסיף שאפשר שגם דעת רבינו כן הוא. 72) שם, שלפועל שמין מה שעשה, ולקבלן - מה שעתיד לעשות. ואינו משלם מכיסו אם נתייקרה הרבה, ושכר בעל הבית פועלים אחרים בשעת היוקר. 73) שאין המלאכה נפסדת בגלל חזרת הפועלים, ואפשר לעשותה גם בזמן מאוחר יותר, ולכן ימתין עד שימצא פועלים אחרים בשכר שפסק לראשונים, ולא ישכור עתה ביוקר. 74) שאין עשיית המלאכה ניתנת לדיחוי. 75) מקום ששורין בו את הפשתן, ואם לא יעלהו תפסד. 76) לקונן. 77) לשמח חתן וכלה. ודבר האבוד הוא, שעתה זמנו לעשות ואינו נותן לדחותו (ע"פ 'תוספות' שם עה:). 78) הוא או אשתו ובניו (רמ"א בחושן־משפט סי' שלג סעיף ה בשם 'תרומת הדשן'). 79) בכל המקרים האלה יכולים לחזור בהם, ושמים להם - בין לשכיר בין לקבלן - כפי מה שעשו (שם עז: וברש"י שם). 80) על חשבונם, כלומר, שוכר פועלים אחרים, ועליהם - על הפועלים - לשלם מכיסם ההפרשים, וכמו שמבאר רבינו בסמוך. 81) אחר שגמרו מלאכתם. 82) חוזר ומוציא. 83) מוסיף בשכר הפועלים האחרים על חשבון הראשונים. 84) שם עח. היינו, פי שנים מהשכר שפסק לראשונים, כגון שכרם בסלע שוכר בשתים, ועליהם לשלם ('טור' סי' שלג, וכן מוכח מהתוספתא שם פ"ז, ועיין 'בית יוסף' ולחם־משנה). 85) פקדון (עיין ש"ך שם ס"ק לג). 86) בעל־הבית מהממון שלהם שברשותו. 87) כלומר, לפועל אחד בעד עבודת יום אחד. 88) שער הפועל הוא בדרך כלל. 89) שם. 90) ששוכר עליהם או מטען. 91) כפי השכר שפסק עם הראשונים. 92) שכיר יום, פועל. 93) שם עו: 94) כדין חזרה בדבר שאינו אבוד.

ה. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[95], וְנֶאֱחַז לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ[96] -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לֹא יֹאמַר לוֹ: הֲרֵינִי לְפָנֶיךָ[97], אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר מַה שֶּׁעָשָׂה[98].

95) תוספתא שם פ"ז ה"ה. 96) ואפילו בדרך הליכתו (ראה למעלה פ"ה הל' א). 97) כלומר, הרי שלך לפניך, שמזלך גרם שנלקחתי לעבודת המלך, ועליך לישא בהפסד, ותן לי שכרי בעד כל היום, כדין שוכר בהמה ונלקחה בדרך הליכתה. 98) שאין שכירות הפועל כשכירת הבהמה, שהבהמה נקנית לשוכר כמכר, ולכן בדין אומר לו הרי שלך לפניך, שהרי היא כשלו בזמן שהיא שכורה לו ומזלו גרם לכך. אבל הפועל, שאין שכירותו כמכר (כמו שנתבאר למעלה בהל' ד), והרי הוא ברשות עצמו - יש לייחס ההפסד למזלו של הפועל ('מרכבת המשנה', ועיין 'מחנה אפרים' הלכות שכירות סי' ה).

ו. הַשּׂוֹכֵר[99] אֶת הַפּוֹעֵל לְהַשְׁקוֹת אֶת הַשָּׂדֶה מִזֶּה הַנָּהָר, וּפָסַק הַנָּהָר בַּחֲצִי הַיּוֹם: אִם אֵין דַּרְכּוֹ לְהַפְסִיק - אֵין לָהֶן אֶלָּא שְׂכַר מַה שֶּׁעָשׂוּ; וְכֵן אִם דַּרְכּוֹ שֶׁיַּפְסִיקוּ אוֹתוֹ בְּנֵי הָעִיר, וְהִפְסִיקוּהוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם - אֵין לָהֶן אֶלָּא שְׂכַר מַה שֶּׁעָשׂוּ, שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ הַפּוֹעֲלִים דַּרְכּוֹ שֶׁל נָהָר; וְאִם דַּרְכּוֹ לְהַפְסִיק מֵאֵלָיו - נוֹתֵן לָהֶם שְׂכַר כָּל הַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהוֹדִיעָם. שְׂכָרָן לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה, וּבָא הַמָּטָר[100] וְהִשְׁקָהּ - אֵין לָהֶן אֶלָּא מַה שֶּׁעָשׂוּ[101]. בָּא הַנָּהָר[102] וְהִשְׁקָהּ - נוֹתֵן לָהֶן כָּל שְׂכָרָן[103]; מִן הַשָּׁמַיִם נִסְתַּיְּעוּ[104]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[105] בְּפוֹעֵל; אֲבָל מִי שֶׁפָּסַק עִם אֲרִיסוֹ[106], שֶׁאִם יַשְׁקֶה שָׂדֶה זוֹ אַרְבַּע פְּעָמִים בַּיּוֹם[107] - יִטֹּל חֲצִי הַפֵּרוֹת[108], וְכָל הָאֲרִיסִין[109] שֶׁהֵן מַשְׁקִין שְׁתֵּי פְּעָמִים אֵינָן נוֹטְלִין אֶלָּא רְבִיעַ הַפֵּרוֹת, וּבָא הַמָּטָר וְלֹא הֵצֵרַךְ לִדְלוֹת וּלְהַשְׁקוֹת - נוֹטֵל חֲצִי הַפֵּרוֹת כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ[110]; שֶׁהָאֲרִיס כְּשֻׁתָּף, וְאֵינוֹ כְּפוֹעֵל[111].

99) שם עז. הלכה זו, כפי שהיא מנוסחת בספרים הנדפסים, לא נמצא לה פירוש מניח את הדעת (ראה ראב"ד, מגדל־עוז ומגיד־משנה), אולם בכת"י תימן היא מנוסחת כלקמן: "השוכר את הפועלים להשקות את השדה מזה הנהר, ופסק הנהר - אין להם אלא מה שעשו, שהרי ידעו דרכו של נהר זה, ואם דרכו להפסק מאליו והפועלים גרים (גימל צרויה) נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו להודיעם". נוסחא זו מתאימה לדברי הגמרא שם, ופירושה: בבבא ראשונה המדובר בפועלים הדרים במקום הנהר ויודעים שדרכו להיפסק (לפעמים הוא מתייבש), ועל דעת כן נכנסו לעבודה וקיבלו עליהם סכנת ההפסד אם יפסק, ומשום כך אין להם אלא מה שעשו. ואם הפועלים גרים, פירוש, אינם תושבי המקום ואינם מכירים דרכו של הנהר - על בעל־הבית לשלם להם כל שכרם, מפני שמחובתו להודיע להם שהנהר עלול להיפסק. ובמגיד־משנה מבואר, שמשלם להם כפועל בטל (ראה למעלה ה"ד). 100) במשך היום, ואינו צריך עוד להשקייה מן הנהר. 101) מכיון שגם הפועלים יודעים שמטר עלול לבוא, והשדה לא תצטרך להשקייה, ולא התנו בפירוש שבעל־הבית יתן להם שכרם גם במקרה שכזה - הפסידו (שם מימרא דרבא "אתא מיטרא - פסידא דפועלים"). 'תוספות' ורא"ש גורסים בגמרא: "אתא מיטרא בליליא", אולם רבינו אינו גורס "בליליא". 102) מימרא של רבא, שם. עלה הנהר ונתקרב אל השדה ואין צורך אלא בעבודה מועטת, שיפתחו ראשי התלמים ויכנסו המים מאליהם וישקו השדה. 103) כיון שסוף־סוף עשו מלאכה, אע"פ שהיא קלה. 104) להקל עליהם את המלאכה. ואם עלה הנהר עד שאין צריך אפילו לעבודה מועטת - דינם כדין בא מטר (מגיד־משנה בשם הרשב"א, והוא מסיים: "ואפשר שזו היא כוונת רבינו, במה שכתב מן השמים נסתייעו"). 105) שאם בא המטר - הפסד הפועל הוא. 106) מקבל עבודת השדה בשכר חלק הפירות שתוציא. 107) בכל יום. 108) שתוציא השדה. 109) שבאותו מקום. 110) גיטין עד: כרבה. 111) שאינו אלא שכיר יום, ולא שכרו בעל הבית אלא להשקיית השדה, וכיון שבא המטר - אין לו אלא מה שעשה, שהרי לא השקה לאחר כן, אבל האריס שעושה כל המלאכות שבשדה ויש לו חלק בקרקע למה שתוציא השדה, הרי הוא כשותף לבעל השדה למה שתוציא השדה, בין אם עבד הרבה או מעט, וכמו שאר האריסים המשקים שתי פעמים ונוטלין רבע מהפירות אפילו בא המטר, ולא היו צריכים להשקות אלא פעם אחת (רי"ף שם, וע"פ 'תוספות' שם ד"ה רבה).

ז. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[112] לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה[113] כָּל הַיּוֹם, וְשָׁלְמָה הַמְּלָאכָה בַּחֲצִי הַיּוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת כְּמוֹתָהּ אוֹ קַלָּה מִמֶּנָּהּ - עוֹשֶׂה שְׁאָר הַיּוֹם[114]; וְאִם אֵין לוֹ מַה יַּעֲשֶׂה[115] - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל[116]. וְאִם הָיָה מִן הַחוֹפְרִים אוֹ עוֹבְדֵי אֲדָמָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁדַּרְכּוֹ לִטְרֹחַ הַרְבֵּה, וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה בִּמְלָאכָה יֶחֱלֶה[117] - נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ[118].

112) בבא־מציעא עז. 113) מסויימת, כגון שכרו לנכש שדהו. 114) שבעל־הבית רשאי לשנותו למלאכה קלה ולא למלאכה חמורה (תוספתא שם פ"ז). 115) או שאין לו אלא עבודה קשה ממנה, כגון עידור. 116) וכתב הרשב"א, שדין זה שאין בעל־הבית רשאי לשנותו למלאכה חמורה - דוקא בשאמר להם בפירוש, בשעה ששכרם, שלמלאכה זו הוא שוכרם. אבל שכרם סתם, אע"פ שמסר להם בתחילה עבודה קלה, חוזר ונותן להם עבודה קשה, שהרי אם רצה היה מוסר להם בתחילה מלאכה קשה (למעלה פ"ה הל' ד, משתמש רבינו בסברא כעין זו לענין שכירות בתים – משנה־למלך). 117) כלומר, ואינו מעדיף ישיבה בטלה ולהרויח פחות על היגיעה במלאכה. 118) שם, מימרא של רבא.

ח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[119] לְהָבִיא לוֹ שְׁלִיחוּת[120] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא שָׁם מַה יָּבִיא - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מְשֻׁלָּם[121]. שְׂכָרוֹ לְהָבִיא קָנִים לְכֶרֶם, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא וְלֹא הֵבִיא - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מְשֻׁלָּם. שְׂכָרוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְהָבִיא כְּרוּב וְדוֹרְמַסְקָנִין[122] לְחוֹלֶה, וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת אוֹ הִבְרִיא - לֹא יֹאמַר לוֹ: טֹל מַה שֶּׁהֵבֵאתָ בִּשְׂכָרְךָ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ[123]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

119) תוספתא שם. 120) לבצע דבר־מה בתור שליח. 121) כמו שפסק עמו, שהרי עשה שליחותו - הלך וחזר - וזה שלא מצא מה שיביא, פשיעת בעל הבית הוא, שהיה לו להוודע מקודם אם יהיה ביד השליח לבצע מה שהוטל עליו. ואין זה דומה לשכר חמרים להביא תבואה ולא מצאו, שמנכים משכרם כפועל בטל (למעלה ה"ד), מפני שהחמרים נשכרו לכל היום לעבודה רבה, ואם לא מצאו תבואה - לא עשו מלאכתם ויושבים בטל, אבל כאן השליח השליח את כל מה שקיבל עליו, שהרי הלך וחזר, ולפיכך אין מנכים משכרו כלום. ומזה יוצא, שאם קיבל השליח עליו להביא דבר כבד, נותן לו כפועל בטל, שאינו דומה שכר הבא טעון לבא ריקן, כמו שנתבאר למעלה שם (מגיד־משנה, וראה ראב"ד). 122) שזיפים המובאים מדמשק (ראה 'ערוך' ערך דורמסקנין). 123) שהרי ביצע השליחות שהוטלה עליו, ואין על השליח להפסיד מחמת המצב שהתהווה בינתיים שאין עוד צורך בפירות שהביא (בבא־קמא קטז:).

ט. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[124] לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּשֶׁלּוֹ, וְהֶרְאָהוּ בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן כָּל שְׂכָרוֹ[125], וְחוֹזֵר וְלוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ מַה שֶּׁנֶּהֱנָה בְּזוֹ הַמְּלָאכָה[126].

124) בבא־מציעא עו. 125) כפי מה שפסק עמו. 126) שאם יש פועלים שנשכרין בשלושה, והוא פסק עמהם בארבעה - נוטל מחבירו שלושה, כמבואר בהל' ג גבי שליח ששינה.

י. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[127] לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּתֶבֶן וְקַשׁ[128] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, וְאָמַר לוֹ: טֹל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ בִּשְׂכָרְךָ[129] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[130]. וְאִם מִשֶּׁקִּבֵּל עָלָיו[131] אָמַר לוֹ[132]: הֵילָךְ שְׂכָרְךָ[133] וַאֲנִי אֶטֹּל אֶת שֶׁלִּי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

127) שם קיח. 128) ללקט התבן והקש שבשדה. 129) במקום שכרך. 130) אע"פ שהם שווים כשכרו, שהפועל נוטל שכרו במזומנים "שעל דעת כן נשכר, ואל שכרו הוא נושא נפשו" (מגיד־משנה). 131) הפועל ליטול התבן והקש בשכרו. 132) כלומר, חזר בו בעל הבית ואמר לו. 133) קח שכרך במזומנים.

יא. מְציאַת הַפּוֹעֵל - לְעַצְמוֹ[134], אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מְלָאכָה הַיּוֹם[135], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אָמַר לוֹ: עַדֹּר עִמִּי הַיּוֹם[136]. אֲבָל אִם שְׂכָרוֹ לְלַקֵּט מְציאוֹת, כְּגוֹן שֶׁחָסַר[137] הַנָּהָר וּשְׂכָרוֹ לְלַקֵּט הַדָּגִים הַנִּמְצָאִין בָּאַגַּם - הֲרֵי מְציאָתוֹ לְבַעַל הַבַּיִת, וַאֲפִלּוּ מָצָא כִּיס מָלֵא דִינָרִין[138].

134) כלומר, הפועל זוכה בה לעצמו, ואין אנו אומרים מכיון שנשכר לעבוד בשביל בעל־הבית כל היום, הרי רווח כל מעשה ידיו שייכים לבעל־הבית (שם יב: כרב פפא). 135) ולא פירש לאיזו מלאכה שוכרו, והטעם שלא השכיר עצמו אלא למלאכה בשל בעל־הבית ולא ללקוט מציאות בשל הפקר. - אמנם בעל־הבית מנכה משכרו כפי מה שבטל ממלאכה מחמת ההתעסקות במציאה. 136) שלא השכיר עצמו אלא למלאכה מסויימת. 137) שנסוג. 138) שהרי השכיר עצמו ללקט מציאות לבעל הבית בשל הפקר, וכל המציאות בכלל.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ה' אדר ~

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) דיני מקלל נשיא, דיין, אביו, או אחד משאר ישראל. חומר עוון מחרף תלמיד חכם, או המבזה את בית הדין. האיסור להישפט בפני ערכאות של גויים.

א. כָּל הַמְקַלֵּל דַּיָּן מִדַּיְּנֵי יִשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל[2]. וְכֵן אִם קִלֵּל הַנָּשִׂיא, אֶחָד רֹאשׁ סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה אוֹ הַמֶּלֶךְ[3] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר. וְלֹא דַּיָּן וְנָשִׂיא בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ. וְלָמָּה נֶאֱמַר חֵרֵשׁ?[4] שֶׁאֲפִלּוּ זֶה שֶׁהוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְלֹא נִצְטַעֵר בִּקְלָלָה זוֹ - לוֹקֶה עַל קִלְלָתוֹ[5]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַמְקַלֵּל אֶת הַקָּטָן הַנִּכְלָם - לוֹקֶה. (הֲרֵי הוּא כְּחֵרֵשׁ[6]).

2) אלהים זה, חול הוא (סנהדרין סו, א), ומכוון אל הדיין המכונה בשם זה, ככתוב (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלקים". 3) וב'ספר המצוות' ל"ת שטז, כותב רבינו: "ושם זה כלומר: נשיא, מניחו הכתוב על המלך אשר בידו השלטון, והוא אמרו: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד. כב). והחכמים אומרים אותו בסתם על ראשי ישיבה של שבעים זקנים בלבד... לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיש בידו שלטון, והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית, והיא הישיבה". וכן אמרו (בבא־בתרא ד, א) "ולא יהא אלא נשיא, וכתיב ונשיא בעמך לא תאור". 4) שבועות לו, א. 5) כמו שאמרו במכילתא (שמות כא, יז) "לא תקלל חרש - דיבר הכתוב באומללים שבאדם". וב'ספר המצוות' ל"ת שיז, כותב רבינו: "והיה עולה על דעתנו שכוונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו, אבל קללת החרש כיון שאינו שומע... אין חטא בדבר - לפיכך השמיענו שאסור... לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחרף, שהוזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס". ומקור הדברים ב'פסיקתא' הובאה בכסף־משנה: "ולא תקלל חרש - מרבה אני אפילו בר ישראל שאינו שומעך, ק"ו לפניו". וצ"ל: ק"ו לפקח (באר אליהו להרב קוק לחו"מ סי' כז, ס"ק ה), וראה בסמוך בביאורנו אות ו. 6) כמו שאמרו (בבא־קמא פו, ב) קטן יש לו בושת - שכשמכלימים אותו הוא נכלם, ומכאן למד רבינו לענין חיוב קללתו (כסף־משנה). וראוי להעיר, שב'טור' חו"מ סימן כז מביא דברי רבינו בנוסח זה: שהמקלל את הישן חייב מפני שהוא כחרש, והכסף־משנה סובר שזוהי הגירסא הנכונה.

ב. הַמְקַלֵּל אֶת הַמֵּת - פָּטוּר[7]. הוֹאִיל וּמְקַלֵּל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[8] - חַיָּב, לָמָּה יְחִיד לָאו עַל דַּיָּן וְלָאו עַל נָשִׂיא? לְחַיְּבוֹ שְׁתַּיִם. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן - לוֹקֶה אַחַת; וְאִם קִלֵּל דַּיָּן - לוֹקֶה שְׁתַּיִם; וְאִם קִלֵּל נָשִׂיא - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וּבֶן[9] נָשִׂיא שֶׁקִּלֵּל אָבִיו - חַיָּב מִשּׁוּם אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת: שְׁלֹשָׁה שֶׁל כָּל אָדָם, וְאֶחָד מִשּׁוּם הָאָב[10].

7) 'תורת כהנים' פ' קדושים: "לא תקלל חרש - אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד־לומר: ונשיא בעמך (=כל מי שבעמך) לא תאור, אם כן למה נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים (=שאינו חסר לו, אלא חוש השמע בלבד), יצא המת שאינו בחיים". וכן אמרו (סנהדרין פה, א) "ונשיא בעמך - במקויים שבעמך" ולא מי שנגמר דינו למיתה, שאין חייבים על קללתו, כמבואר בהל' ממרים פ"ה, הי"ב. וראה שם ה"א. 8) למעט גויים, כמו ששנינו במס' סופרים פ"ד, ה"ט: "גויים ומתים פטור", וכגירסת הגר"א שם. 9) כך הוא הנוסח בכת"י התימנים. ובדפוסים כתוב: וכן נשיא, וזוהי טעות גלויה וניכרת. 10) ובמכילתא (שמות כב, כז) אמרו: "מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דיין, ומשום נשיא, ומשום בעמך".

ג. הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ - לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁקִּלֵּל אֲחֵרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ[11]. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל עַצְמוֹ אוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ נָשִׂיא אוֹ דַּיָּן - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיְּקַלֵּל בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת, כְּגוֹן יָהּ וֵאלֹהִים וְשַׁדַּי וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[12], אוֹ בְּכִנּוּי מִן הַכִּנּוּיִים[13], כְּגוֹן חַנּוּן וְרַחֲמָן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[14]. הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב אִם קִלֵּל בְּכָל הַכִּנּוּיִים, כָּךְ אִם קִלֵּל בְּכָל לָשׁוֹן - חַיָּב; שֶׁהַשֵּׁמוֹת שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן הַגּוֹיִם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - הֲרֵי הֵן כְּכָל הַכִּנּוּיִים[15]. וְאָרוּר - בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קְלָלָה, בּוֹ נִדּוּי[16].

11) שבועות לו, א, "וכל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא לא־תעשה" (שם). 12) והם מנויים בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 13) תארי כבוד שמכנים בהם את שם ה'. 14) כגון רחום, ארך אפים ורב חסד (שבועות לה, א) "בכולם עובר בלא־תעשה", והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. ולדעת הראב"ד אינו לוקה כשמקלל בכינוי מן הכינויים עד שיקלל בשם מן השמות שאינם נמחקים, והוא סובר שכן הוא בירושלמי, וכוונתו לירושלמי שבועות פ"ד, ה"י: "קללם בכינוי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרים" (פרי חדש). אבל יש לדחות שזה מדובר במקלל אביו ואמו ולענין מיתה, כמבואר במשנה, שם לה, א. אבל המקלל את חבירו, שהוא בלאו, לוקה גם בכינוי, כמפורש במשנה שם, וכמבואר שם בגמרא (לו, א) "אמר רבי ינאי ודברי הכל", שגם החכמים מודים לרבי מאיר בזה. 15) השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם. והגר"א לחו"מ כז, ב מביא ראיה לזה מדברי הש"ס (סנהדרין ס, א) בקשר לפסוק (שופטים ג, כ) "ויאמר אהוד, דבר אלקים לי אליך ויקם מעל הכסא" - ומה עגלון מלך מואב שהוא גוי ולא ידע אלא בכינוי - עמד, ישראל ושם המפורש על־אחת־כמה־וכמה (=שצריך לקום עם הזכרתו), הרי שהשמות שקוראים הגויים נקראים כינוי. 16) כל הלשונות הללו הוא משמש: אם חכם נידהו בלשון ארור צריכים לפרוש ממנו; אם השביעו חבירו ב"ארור" וקיבלו עליו - הרי זו שבועה, וכן המקלל את חבירו בלשון: ארור הוא לה', קללה היא וחייב המקלל (שבועות לו, א וברש"י). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג.

ד. אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיַּתְרוּ בּוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, כְּשְׁאָר כָּל חַיָּבֵי לָאוִין[17]. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה שָׁם הַתְרָאָה[18]; אוֹ שֶׁקִּלֵּל בְּלֹא שֵׁם וּבְלֹא כִּנּוּי, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אָרוּר פְּלוֹנִי; אוֹ שֶׁהָיְתָה הַקְּלָלָה בָּאָה מִכְּלַל הַדְּבָרִים, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אַל יְהִי פְּלוֹנִי בָּרוּךְ לַיָּיָ, אוֹ אַל יְבָרְכֵהוּ אֵל[19], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[20].

17) ראה לעיל פט"ו, ה"ד. וכבר ביארנו לעיל פי"ח ה"ב, למה לוקה המקלל את חבירו, למרות שהוא לאו שאין בו מעשה. 18) רבינו משמיענו, שלא נאמר הואיל ודרך המקלל לקלל מתוך ריתחא וכעס, לא יצטרך התראה (כסף־משנה). 19) שמשמעו: יהיה מקולל, שכשהקב"ה מסתיר פניו ממנו מלברכו, הרי הוא מקולל ממילא (סמ"ע לחו"מ כז, ז). 20) משנה בשבועות לה, א וכדעת החכמים, שאין אומרים בזה: "מכלל לאו אתה שומע הן", וכהסבר הרמב"ן הובא בר"ן שם, שהתורה כתבה (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה" - אינו חייב (=בשבועת העדות) עד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שישמע קול אלה עצמה, ולא ששמעה ברכה הנשמעת מתוכה קללה. וכן לענין מקלל חבירו.

ה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, אִם חֵרֵף תַּלְמִיד חָכָם - מְנַדִּין אוֹתוֹ[21]. וְאִם רָצוּ הַדַּיָּנִים לְהַכּוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[22] - מַכִּין. וְעוֹנְשִׁין אוֹתוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[23], שֶׁחֵרֵי בָּזָה אֶת הַזָּקֵן[24]. וְאִם חֵרֵף עַם הָאָרֶץ - עוֹנְשִׁין הַדַּיָּנִים בַּדָּבָר כְּפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לוֹ[25] לְפִי הַמְחָרֵף וּלְפִי זֶה שֶׁנִּתְחָרֵף[26].

21) קידושין ע, ב. 22) נוסף על הנידוי, או שרואים שהנידוי קל בעיניו וההכאה קשה לו (סמ"ע שם כז, ט). 23) קידושין שם. 24) זה שקנה חכמה. וראה ברכות יט, א "בית־דין מנדים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, הי"ב. 25) דעת רב שרירא גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות טו, בקשר למה שאמרו בגמרא שם צא, א "ביישו בדברים - פטור מכלום" - שמנדים אותו עד שייפסנו כראוי לפי כבודו, וכמו שאמרו בערכין טו, א "נמצא האומר בפיו, חמור מן העושה מעשה". וראה הל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ה. 26) כמו שאמרו (ב"ק פג, ב) "הכל לפי המבייש והמתבייש" - שאינו דומה מתבייש מן הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל - בשתו מרובה (הל' חובל פ"ג, ה"א).

ו. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לַדַּיָּן אוֹ לַנָּשִׂיא[27] לִמְחֹל עַל כְּבוֹדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחֹל עַל קִלְלָתוֹ. וְכֵן שְׁאָר הָעָם, אַף עַל פִּי שֶׁמָּחַל הַמְקֻלָּל - מַלְקִין אֶת הַמְקַלֵּל; שֶׁכְּבָר חָטָא וְנִתְחַיֵּב[28]. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב נִדּוּי מִפְּנֵי שֶׁהִפְקִיר[29] בְּבֵית דִּין, וְרָצוּ בֵּית דִּין לִמְחֹל עַל כְּבוֹדָן וְלֹא נִדּוּהוּ - הָרְשׁוּת בְּיָדָן[30]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בַּדָּבָר הֶפְסֵד בִּכְבוֹד הַבּוֹרֵא. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הָעָם מְבַעֲטִין בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וּבַדַּיָּנִים, הוֹאִיל וּפָקְרוּ[31] הָעָם בַּדָּבָר - צְרִיכִין לְחַזֵּק וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה לָהֶם[32].

27) בנשיא תורה ידובר כאן, אבל נשיא שהוא מלך במובן המדיני - אין כבודו מחול (קידושין לב, ב). וראה הל' מלכים פ"ב, ה"ג. 28) כיון שהתורה חייבתו מלקות, חטא למקום, ואין מחילת זה מועילה לו (כסף־משנה). וב"אור שמח" מסביר, שאין זה עדיף ממקלל עצמו שלוקה כלעיל ה"ג. ובוודאי המקלל עצמו מחל על כבודו כלפי עצמו. ומה גם לפי המבואר לעיל אות ד שהחטא הוא מצד המחרף, שלא ירגיל את נפשו לנקמה וכעס, ובמובן זה אין מחילת המקולל מצילתו. 29) התחצף. 30) שאפילו נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול (קידושין לב, ב). ומצינו ברבי יהושע בן לוי ששלח לקרוא לאדם אחד שלש פעמים - ולא בא, שלח לו: אלמלא אני שלא החרמתי אדם מימי הייתי מחרימך, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"א). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, הי"ג: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד להנהיג עצמו בדבר זה... וחכמים גדולים היו משתבחים... שמעולם לא נידו אדם... וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה". 31) כפרו ופרקו העול. 32) וכן אם ביזו תלמיד־חכם או חרפוהו בפרהסיא "אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה". וראה בביאורנו שם.

ז. כָּל הַדָּן בְּדַיָּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[33] וּבְעַרְכָּאוֹת[34] שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ דִּינֵיהֶם כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה רָשָׁע, וּכְאִלּוּ חֵרֵף וְגִדֵּף וְהֵרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם. לִפְנֵיהֶם - וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[35]; לִפְנֵיהֶם - וְלֹא לִפְנֵי הֶדְיוֹטוֹת[36]. הָיְתָה יַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים תַּקִּיפָה, וּבַעַל דִּינוֹ אַלָּם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל - יִתְבָּעֶנּוּ לְדַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה. אִם לֹא רָצָה לָבוֹא - נוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין, וּמַצִּיל בְּדַיָּנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מִיָּד בַּעַל דִּינוֹ[37].

33) בכתב־יד התימנים: בדיני גוים. 34) מקום מושב משפטיהם. 35) מדרש תנחומא פ' משפטים אות ג: "שכל מי שמניח דייני ישראל והולך לפני גויים, כפר בהקב"ה תחילה ואחרי־כן כפר בתורה, שנאמר: כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" - כשאויבינו פלילים, זוהי עדות לעילוי יראתם (רש"י לשמות שם). 36) שאינם מומחים (גיטין פח, ב). ובשו"ע חו"מ סי' כו סע' א "ויש ביד בית־דין לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד עכו"ם מעל חבירו". 37) שלא לתת יד לבעלי זרוע שאינם מצייתים לדיננו (רדב"ז). ומקור הדברים בתשובת רב פלטוי גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות יז, בקשר למה שאמרו (שם צב, ב): קראת חברך ולא ענך, דחה קיר גדול והשלך עליו - "מכאן לראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לדין, שרשאי להביאו לערכאות של נכרים, כדי להוציא את שלו מתחת ידו", וכן בהגהות מיימוניות.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

~ יום שני ו' אדר ~

הִלְכוֹת עֵדוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת: שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהָעִיד לְבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת. ב) לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר הָעֵדִים. ג) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהֵעִיד עָלָיו בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. ד) שֶׁלֹּא יָקוּם דָּבָר בְּעֵד אֶחָד. ה) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה. ו) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב. ז) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר. ח) לַעֲשׂוֹת לְעֵד זוֹמֵם כַּאֲשֶׁר זָמַם. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מתבארת בו המצוה, על היודע עדות לחבירו שיבוא לפני בית־דין ויעיד. האישים הפטורים מלהעיד, משום כבודם. חקירת העדים ובדיקתם בשאלות שונות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א. הָעֵד מְצֻוֶּה לְהָעִיד בְּבֵית דִּין בְּכָל עֵדוּת שֶׁיּוֹדֵעַ. בֵּין בְּעֵדוּת שֶׁיְּחַיֵּב בָּהּ אֶת חֲבֵרוֹ[2], בֵּין בְּעֵדוּת שֶׁיְּזַכֶּהוּ בָּהּ[3]. וְהוּא שֶׁיִּתְבָּעֵנוּ לְהָעִיד[4] בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[5]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ[6].

2) לשלם לתובע כפי תביעתו, נמצא שהוא מעיד לטובת התובע ולרעת הנתבע. 3) כגון שיודע ששטר זה הוא פרוע, ומעיד לטובת הלווה ומזכהו מלשלם. ודקדק רבינו לכתוב: "את חבירו" למעט גוי, שאינו חייב להעיד לו (סמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק ב). 4) אבל אם לא תבעו הבעל־דין, אינו חייב להעיד מעצמו, שנאמר: אם לוא יגיד וגו' לו - בוא"ו, קרא בו: לו לא יגיד, ונשא עוונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור (שבועות לה, א). 5) אבל בדיני נפשות אפילו לא תבעוהו חייב להעיד, כדי להנקם מהרוצח, וכדברי הרא"ש (מכות פ"א, אות יא), שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד, לקיים מה שנאמר: ובערת הרע מקרבך (כסף־משנה). 6) זה מוסב על תחילת ההלכה, לומר שמכאן אתה שומע שמצוה להעיד, שהרי אם לא יגיד ישא עוון. ושיעור הכתוב כך הוא: או ראה או ידע - יגיד, ואם לא יגיד - ונשא עונו (רדב"ז). ומדברי רבינו משמע, שאפילו עד אחד חייב להעיד, שאע"פ שאין עד אחד מחייבו ממון - מחייבו שבועה, ואולי לא ירצה הנתבע להשבע וישלם, נמצא מרויח התובע בעדותו, אבל אם אינו יכול לחייבו גם שבועה, פטור מלהעיד (חו"מ סי' כח סעיף א), וראה בסמוך ה"ב בביאורנו אות יג, והשווה לקמן פי"ז, ה"ז "עד אחד שכבש עדותו - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים" (ע"פ בבא־קמא נו, א).

ב. הָיָה הָעֵד חָכָם גָּדוֹל, וְהָיָה בְּבֵית דִּין[7] פָּחוּת מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, הוֹאִיל וְאֵין כְּבוֹדוֹ שֶׁיֵּלֵךְ לִפְנֵיהֶם - עֲשָׂה שֶׁל כְּבוֹד תּוֹרָה[8] עָדִיף[9], וְיֵשׁ לוֹ לְהִמָּנַע[10]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוּת מָמוֹן; אֲבָל בְּעֵדוּת שֶׁמַּפְרִישׁ בָּהּ מִן הָאִסּוּר[11], וְכֵן בְּעֵדוּת נְפָשׁוֹת[12] אוֹ מַכּוֹת[13] - הוֹלֵךְ וּמֵעִיד. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה לְנֶגֶד יְיָ. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם - אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב[14].

7) בכת"י התימנים: והיה בית־דין. 8) שנצטוינו לכבד את החכמים, ככתוב: "והדרת פני זקן" וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. 9) שבועות ל, ב. 10) אינו חייב לילך, אבל בית־דין שולח אליו שלשה אנשים ומעיד בפניהם (חו"מ סי' כח סעיף ה, ובסמ"ע שם). 11) כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא, ועד זה יודע שבעלה חי. 12) שיודע להעיד זכות על הנידון, ובעדותו יצילנו מעונש מות. וכן להיפך, אם בעדותו יברר את האמת ויחייבוהו מיתה, חייב להעיד, כדי לקיים: ובערת הרע מקרבך, ואם לא יעיד - הרי זה כאילו הרג את הנרצח, כיון שיודע לנקום את נקמתו ואינו נוקם (כסף־משנה). 13) אם דנים את הנידון על עבירה שיש בה עונש מלקות, אם יודע לו זכות לפטרו, יעיד משום פגמו של לוקה, שהתורה קוראתו: רשע. וכן שמא תארע לו תקלה ע"י ההכאה והרי זו כדיני נפשות, ואם יודע לו חובה - מצוה להעיד, משום: ובערת הרע מקרבך (משנה־למלך). 14) לגדול (שבועות ל, ב). ובכת"י התימנים: "אין משגיחים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ג. ועד אחד לא יעיד אלא כשרוצה להפריש מן האיסור שעדיין לא נעשה, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד - שאינו אלא כמוציא שם רע על חבירו, שהרי עדותו של אחד אינה מתקבלת בבית־דין, ואין זו אלא הוצאת שם רע (הגהות מיימוניות לקמן פ"ה, ה"א). וכן בחו"מ סי' כח, סעיף א.

ג. כֹּהֵן גָּדוֹל - אֵינוֹ חַיָּב לְהָעִיד[15]. אֶלָּא עֵדוּת שֶׁהִיא לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[16] - הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל וּמֵעִיד בָּהּ. אֲבָל בִּשְׁאָר הָעֵדֵיוֹת - פָּטוּר[17].

15) שזלזול הוא לו לבוא להעיד לבעל־דין (סנהדרין יח, ב וברש"י). 16) שם, כרב יוסף. וכל זה מצד הדין, אבל ממעשה שאירע בימי שמעון בן שטח, שגזרו חכמים לא לדון את מלכי ישראל, שאינם נכנעים לדברי תורה, כמבואר לעיל בהל' סנהדרין פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם - אינו מעיד אלא למלכי בית דוד בלבד, שכשרים הם ודנים אותם, כמבואר שם יט, א (כסף־משנה להל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). וראה לקמן הל' מלכים פ"ג, ה"ז. 17) שאין זה כבוד לילך ולהעיד (הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). ומובן, שבעדות להפריש בה מן האיסור, גם כהן גדול מעיד, כמבואר לעיל ה"ב, ש"אין חולקים כבוד לרב" (לחם־משנה, וכן ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב, דיבור־המתחיל: מעיד), וראה הל' שגגות פ"י, ה"ז: "המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבועת העדות".

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה לִדְרֹשׁ אֶת הָעֵדִים[18] וּלְחָקְרָן[19] וּלְהַרְבּוֹת בִּשְׁאֵלָתָן. וּמְדַקְדְּקִין עֲלֵיהֶן, וּמַסִּיעִין[20] אוֹתָן מֵעְנָיָן לְעִנְיָן בְּעֵת הַשְּׁאֵלָה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתְּקוּ[21] אוֹ יַחְזְרוּ בָּהֶן[22] אִם יֵשׁ בְּעֵדוּתָן דֹּפִי[23]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב. וּצְרִיכִין הַדַּיָּנִים לְהִזָּהֵר בְּעֵת חֲקִירַת הָעֵדִים[24], שֶׁמָּא מִתּוֹכָהּ יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר. וּבְשֶׁבַע חֲקִירוֹת בּוֹדְקִין אוֹתָם: בְּאֵי זֶה שָׁבוּעַ?[25] בְּאֵי זוֹ שָׁנָה? בְּאֵי זֶה חֹדֶשׁ? בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם מִימֵי הַשַּׁבָּת? וּבְכַמָּה שָׁעוֹת בַּיּוֹם? וּבְאֵי זֶה מָקוֹם?[26] אֲפִלּוּ אָמַר: הַיּוֹם הֲרָגוֹ, אוֹ אֶמֶשׁ הֲרָגוֹ - שׁוֹאֲלִין לָהֶן: בְּאֵי זֶה שָׁבוּעַ? בְּאֵי זוֹ שָׁנָה? בְּאֵי זֶה חֹדֶשׁ? בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאֵי זֶה יוֹם? בְּאֵי זוֹ שָׁעָה?[27] וּמִכְּלַל הַחֲקִירוֹת, יָתֵר עַל הַשֶּׁבַע הַשָּׁווֹת בַּכֹּל[28]: שֶׁאִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - שׁוֹאֲלִין לָהֶן: אֶת מָה עָבַד?[29] וּבְאֵי זוֹ עֲבוֹדָה עָבַד?[30] הֵעִידוּ שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אֵי זוֹ מְלָאכָה עָשָׂה? וְהֵיאַךְ עָשָׂה?[31] הֵעִידוּ שֶׁאָכַל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אֵי זֶה מַאֲכָל אָכַל? וְכַמָּה אָכַל?[32] הֵעִידוּ שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: בַּמֶּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הֲרָגוֹ?[33] וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי הוּא מִכְּלַל הַחֲקִירוֹת[34].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִצְוַת עֲשֵׂה לִדְרֹשׁ אֶת הָעֵדִים . . אִם יֵשׁ בְּעֵדוּתָן דִּפֵּי".

עניין זה הובא בסיום מסכת יבמות, כי יש בו תוכן זהה לכללות ויסוד המסכת.

בסיום המסכת נאמר: "דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר: משפט אחד יהיה לכם. ומפני מה אמרו (חכמים) דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין".

ואף "שנצטוינו לחתוך את הדין על־פי שני עדים כשרים", והגם שיתכן שהעידו שקר - הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן, ואעפ"כ מצוה לחקור את העדים ולהרבות בשאלתן, כי אף שהתורה מצד עצמה כפי שהיא מצד 'גדרי הנותן' קובעת ש"על־פי שני עדים יקום דבר" יש בה גם מ'גדרי המקבל', שמצדם יתכן שיש דופי בעדותן, ולכן אמרה תורה ש"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".

באו חכמים והתחשבו עוד יותר בגדרי העולם והמקבל, ומצד החשש שלא תנעול דלת בפני לווין, עקרו דין תורה שחייב חקירה ודרישה בדיני ממונות.

זהו גם תוכנה הכללי של מסכת יבמות, שמצד דין תורה "מצות יבום קודמת למצות חליצה", אבל חכמים שהתחשבו בגדרי העולם - באו ותיקנו ש"עכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה" ולדעת אבא שאול "הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות ולשום דבר אחר - כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר" - "אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום".

(מתוך ה'הדרן' למסכתות בני"ך, סה"ש תנש"א ח"ב ע' 848
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

18) לבדקם, אם עדותם מכוונת. 19) שבע חקירות המנויות להלן. 20) מעבירים. 21) ימנעו עצמם מלהעיד מחמת ריבוי השאלות ועומק החקירה. סנהדרין לב, ב: "מסיעים את העדים ממקום למקום" - ומפרש רבינו: מענין לענין. 22) על מה שכבר הספיקו להעיד לפני גמר החקירה. 23) פגם וספק. 24) שלא יאמרו: שמא כך וכך היא מעשה, או אם הדבר היה כך היה פלוני זכאי, ומתוך דבריהם לומדים העדים לשקר (אבות פ"א, מ"ט): "הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדבריך" וכו'. 25) שמיטה, של יובל. 26) סנהדרין מ, א, שכל שבע חקירות אלו, מביאות העדים לידי הזמה, שיבואו עדים אחרים ויאמרו: והלא עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני. ולפיכך שואלים אותם באיזו שעה? כי שמא אין עדים להזימם לכל היום, ויש עדים להזימם לאותה שעה (רש"י שם). וכן אמרה תורה (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" - הרי שלש חקירות: "והוגד לך ושמעת ודרשת היטב (שם יז, ד) - הרי שתים אחרות: "ודרשו השופטים היטב" (שם יט, יח) - הרי שתים נוספות, נמצאו שבע חקירות הן (גמרא שם). 27) שם עמ' ב, והכל כדי להטריחם ולהכביד עליהם, אולי ישתקו או יחזרו בהם, כלעיל אות כ (רש"י, שם). 28) בכל עדות שהיא. 29) לאליל פעור או מרקוליס (ובמשנה, שם: את מי עבד). 30) בזביחה או בהשתחוואה. שאלו החקירות שייכות לגוף המעשה, בעוד ששבע חקירות הקודמות הן חקירות חיצוניות ואינן בגוף המעשה. 31) ביחיד, או בשנים בשותפות, נתכוון לאותה מלאכה, או נתכוון לעשות מלאכה זו ונעשתה לו אחרת (ראה הל' שבת פ"א, ה"ח, טו). 32) כשיעור החיוב, או פחות ממנו (ראה הל' שביתת עשור פ"ב, ה"א־ה). 33) בסייף או ברומח. 34) כדין החקירות, אבל שמן הנכון הוא: "דרישות", כמבואר בסמוך ה"ה. והשווה לקמן פ"ג ה"ג: "שהרי הכחישו בדרישה".

ה. הַחֲקִירוֹת וְהַדְּרִישׁוֹת הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן עִקַּר הָעֵדוּת[35], וּבָהֶן יִתְחַיֵּב[36] אוֹ יִפָּטֵר. וְהֵן כַּוָּנַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה[37], וְכִוּוּן הַזְּמַן וְכִוּוּן הַמָּקוֹם[38], שֶׁבָּהֶן יָזֹמוּ[39] הָעֵדִים אוֹ לֹא יָזֹמוּ; שֶׁאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לְהָזִים הָעֵדִים עַד שֶׁיְּכַוְּנוּ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם[40].

35) בניגוד לבדיקות, שאינן בגוף העדות, וכפי שיתבאר בסמוך ה"ו. 36) הנידון. 37) מה עשה ואיך עשה. 38) מתי עשה, ואיפה מקום המעשה. 39) יוכחשו, ע"י שיבואו עדים אחרים להזימם. 40) ואז ישמעו אחרים ויבואו להזים, לומר: והלא באותו מקום ובאותו יום עמנו הייתם. וכלל הוא: "כל עדות שאי־אתה יכול להזימה - לא שמה עדות" (סנהדרין מא, א), הואיל ואי־אפשר לקיים בה: ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר העד (רש"י שם). וראה ברש"י לפסחים יב, א ד"ה: דהויא ליה, שהתורה אמרה: ודרשו השופטים והנה עד שקר העד... ועשיתם לו כאשר זמם וגו' - עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה - היא עדות, ואם לא - לא. ובנוגע לדרישות, שהן כוונת המעשה, אע"פ שאין בהן משום הזמה - בכל זאת הואיל והן נוגעות בגוף המעשה שהוא עיקר העדות, ודאי שהן מעכבות, שבלעדן אין העדות ראויה להתקיים (לחם־משנה).

ו. וְעוֹד מַרְבִּין לִבְדֹּק הָעֵדִים בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עִקַּר בָּעֵדוּת וְאֵינָהּ תְּלוּיָה בָּהֶם. וְהֵם הַנִּקְרָאִים בְּדִיקוֹת[41]. וְכָל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. כֵּיצַד הֵן הַבְּדִיקוֹת? הֲרֵי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁהָרַג, וְנֶחְקְרוּ בְּשֶׁבַע חֲקִירוֹת שֶׁמָּנִינוּ, שֶׁהֵן בְּכַוָּנַת הַזְּמַן וְכַוָּנַת הַמָּקוֹם, וְנִדְרְשׁוּ בְּכַוָּנַת הַמַּעֲשֶׂה, וְכִוְּנוּ הַמַּעֲשֶׂה[42] וְכִוְּנוּ הַכְּלִי שֶׁהָרַג בּוֹ[43], בּוֹדְקִין אוֹתָן עוֹד וְאוֹמְרִים לָהֶן: מֶה הָיָה לָבוּשׁ הַנֶּהֱרָג אוֹ הַהוֹרֵג, בְּגָדִים לְבָנִים אוֹ שְׁחֹרִים? עֲפַר הָאָרֶץ שֶׁנֶּהֱרַג עָלֶיהָ - לָבָן אוֹ אָדֹם?

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הֵם הַבְּדִיקוֹת. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ הָעֵדִים: הָרָגוּ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי תַּחַת הַתְּאֵנָה[44]. וּבָדְקוּ הָעֵדִים וְאָמְרוּ לָהֶם: תְּאֵנִים שֶׁלָּהּ שְׁחוֹרוֹת הָיוּ אוֹ לְבָנוֹת? עֲקָצִין[45] שֶׁל אוֹתָם הַתְּאֵנִים אֲרֻכּוֹת הָיוּ אוֹ קְצָרוֹת? וְכָל הַמַּרְבֶּה בִּבְדִיקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[46].

41) סנהדרין מ, א. וחילוק בדין ישנו בין חקירות ודרישות לבדיקות, כמבואר בסמוך פ"ב, ה"א. 42) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. 43) ראה לעיל ה"ד ובביאורנו אות לא. 44) עץ התאנה. 45) עוקץ - זנב הפרי במקום חיבורו לאילן. 46) סנהדרין שם.

~ יום שלישי ז' אדר ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדות קיימת.

א. מַה בֵּין חֲקִירוֹת וּדְרִישׁוֹת[2] לִבְדִיקוֹת[3]? בַּחֲקִירוֹת וּדְרִישׁוֹת, אִם כִּוֵּן הָאֶחָד אֶת עֵדוּתוֹ[4], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[5]; אֲבָל בִּבְדִיקוֹת, אֲפִלּוּ שְׁנֵיהֶן אוֹמְרִין: אֵין אָנוּ יוֹדְעִין - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[6]. וּבִזְמַן שֶׁהֵן מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה, אֲפִלּוּ בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[7]. כֵּיצַד? הֵעִידוּ שֶׁהָרַג זֶה אֶת זֶה, וְאָמַר הָאֶחָד כְּשֶׁנֶּחְקַר: בְּשָׁבוּעַ פְּלוֹנִי, בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית, בְּחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי, בְּכָךְ וְכָךְ בַּחֹדֶשׁ, בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי הָרָגוּ. וְכֵן כְּשֶׁדָּרְשׁוּ: בַּמָּה הָרָגוּ? אָמַר: הָרָגוּ בְּסַיִף[8]. וְכֵן הָעֵד הַשֵּׁנִי כִּוֵּן עֵדוּתוֹ בַּכֹּל, חוּץ מִן הַשָּׁעוֹת, שֶׁאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בְּכַמָּה שָׁעוֹת הָיָה בַּיּוֹם; אוֹ שֶׁכִּוֵּן אֶת הַשָּׁעוֹת, וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בַּמָּה הָרָגוּ, וְלֹא הֵבִנְתִּי בַּכְּלִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ - הֲרֵי עֵדוּתָן בְּטֵלָה[9]. אֲבָל אִם כִּוְּנוּ הַכֹּל, וְאָמְרוּ לָהֶן הַדַּיָּנִים: כְּלִיו[10] הָיוּ שְׁחוֹרִים אוֹ לְבָנִים? וְאָמְרוּ: אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, וְלֹא שַׂמְנוּ לִבֵּנוּ לִדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶן מַמָּשׁ - הֲרֵי עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[11].

2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. 3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. 4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. 5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א. 6) שם, שאין ההזמה תלוייה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. 7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. 8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד-ה. 9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. 10) של הנהרג או ההורג. 11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

ב. אָמַר אֶחָד: כֵּלִים שְׁחוֹרִים הָיָה לָבוּשׁ, וְהַשֵּׁנִי אָמַר: לֹא כֵן, אֶלָּא לְבָנִים הָיָה לָבוּשׁ - הֲרֵי עֵדוּתָן בְּטֵלָה; וּכְאִלּוּ אָמַר אֶחָד בָּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת, וְהַשֵּׁנִי בַּחֲמִישִׁי, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד בְּסַיִף הֲרָגוּ, וְהַשֵּׁנִי אָמַר בְּרֹמַח, שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: נָכוֹן הַדָּבָר, וְכֵיוָן שֶׁהִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה בְּאֵי זֶה מִכָּל הַדְּבָרִים - אֵין זֶה נָכוֹן[12].

12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

ג. הָיוּ הָעֵדִים מְרֻבִּים, שְׁנַיִם מֵהֶן כִּוְּנוּ עֵדוּתָן בַּחֲקִירוֹת וּבַדְּרִישׁוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בִּשְׁנַיִם, וְיֵהָרֵג[13]. אֲבָל אִם הִכְחִישׁ אֶת שְׁנֵיהֶן, אֲפִלּוּ בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[14].

13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חבירו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוזם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. 14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו שם.

ד. עֵד אֶחָד אוֹמֵר: בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בִּשְׁנַיִם לַחֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת, בִּשְׁלִשָּׁה לַחֹדֶשׁ - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁזֶּה[15] יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ[16], וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ[17]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ; אֲבָל אַחַר חֲצוֹת הַחֹדֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר הָאֶחָד: בִּשִּׁשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בִּשְׁבָעָה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁכִּוְּנוּ שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד מִימֵי הַשַּׁבָּת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁאֵין חֲצִי הַחֹדֶשׁ בָּא וּכְבָר יָדְעוּ הַכֹּל[18] אֵימָתַי הָיָה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ[19].

15) האומר בשניים לחודש. 16) שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. 17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). 18) ובדפוס וינציאה שי"א:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אלא כבר ידעו. 19) ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת, שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש (רדב"ז).

ה. אָמַר הָאֶחָד: בִּשְׁלִשָׁה[20], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בַּחֲמִשָּׁה - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[21]. אָמַר עֵד אֶחָד: בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת - חֲרֵי עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[22]; שֶׁדֶּרֶךְ הָעָם לִטְעוֹת בְּשָׁעָה אַחַת[23]. אֲבָל אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּחָמֵשׁ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[24]. אָמַר עֵד אֶחָד: קֹדֶם הֶנֵּץ הַחַמָּה, וְאֶחָד אוֹמֵר: בְּהֶנֵּץ הַחַמָּה[25] - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[26], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שָׁעָה אַחַת[27]; שֶׁהַדָּבָר נִכָּר לַכֹּל[28]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בִּשְׁקִיעָתָהּ[29].

20) בחודש. 21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא, שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות, ועל כורחך שהוכחשו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין מא, ב). 22) שם מ, א. 23) לפי מסקנת הסוגייה בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" - ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשישית". 24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה. 25) כשמתחיל הנץ. 26) שאין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב, ב וברש"י). 27) משעה שהתחילה לזרוח על ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו: "ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם בדפוסי רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם לחכמת התכונה. 28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך עדות מוכחשת היא זו ובטילה. 29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

~ יום רביעי ח' אדר ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) החקירות בדיני ממונות ובדיני קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדתם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

א. אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה[2]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם[3]. אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים: כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנְעַל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן[4], אֵין עֵדֵי מָמוֹן צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה. כֵּיצַד? אָמְרוּ הָעֵדִים: בִּפְנֵינוּ הִלְוָה זֶה אֶת זֶה מָנֶה[5] בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּוְּנוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהִלְוָה בּוֹ, וְלֹא אֶת הַמָּנֶה אִם הָיָה מִמַּטְבֵּעַ פְּלוֹנִי אוֹ מִמַּטְבֵּעַ פְּלוֹנִי[6] - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת.

2) שדורשים את העדים וחוקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" — הוא־הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). 4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמא יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). 5) מאה זוז. 6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת[7], מַתָּנוֹת וּמְכִירוֹת[8] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל בְּדִינֵי קְנָסוֹת[9] - צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה[10]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַלְקוּת[11] וּבְגָלוּת[12]. וְכֵן אִם רָאָה הַדַּיָּן שֶׁהַדִּין מְרֻמֶּה[13] וְחָשַׁשׁ לוֹ - צָרִיךְ דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה[14].

7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלוואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלוהו כך וכך, והלווה כופר בשתיהן. 8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כיס דינן כהלוואות (סמ"ע לחו"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור־המתחיל שלא תנעול). 9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. 10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיס, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. 11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש"מלקות - במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). 12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פי"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב. 13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בדבריו (רש"י שם לב, ב). 14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בביאורינו שם.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדֵי מָמוֹנוֹת צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה, אִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים זֶה אֶת זֶה בַּדְּרִישׁוֹת אוֹ בַּחֲקִירוֹת - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[15]. וְאִם הִכְחִישׁוּ הָעֵדִים זֶה אֶת זֶה בַּבְּדִיקוֹת - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[16]. כֵּיצַד? אֶחָד אוֹמֵר: בְּנִיסָן לָוָה מִמֶּנּוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא בְּאִיָּר; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד: בִּירוּשָׁלַיִם, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא בְּלֹד הָיֵינוּ - עֵדוּתָן בְּטֵלָה[17]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: חָבִית שֶׁל יַיִן הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: שֶׁל שֶׁמֶן הָיְתָה - עֵדוּתָן בְּטֵלָה; שֶׁהֲרֵי הִכְחִישׁוּ בַּדְּרִישָׁה[18]. אֲבָל אִם אָמַר הָאֶחָד: מָנֶה שָׁחֹר[19], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: מָנֶה לָבָן הָיָה[20]; זֶה אוֹמֵר: בַּדְּיוֹטָא[21] הָעֶלְיוֹנָה הָיוּ כְּשֶׁהִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בַּדְּיוֹטָא הַתַּחְתּוֹנָה[22] הָיוּ - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת[23]. אֲפִלּוּ אָמַר הָאֶחָד: מָנֶה הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: מָאתַיִם[24] - חַיָּב לְשַׁלֵּם מָנֶה; שֶׁיֵּשׁ בִּכְלַל מָאתַיִם מָנֶה[25]. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: דְּמֵי חָבִית שֶׁל יַיִן יֵשׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְזֶה אוֹמֵר: דְּמֵי חָבִית שֶׁל שֶׁמֶן[26] - מְשַׁלֵּם בַּפָּחוֹת שֶׁבַּדָּמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[27].

15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. 16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). 17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). 19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. 20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות (חו"מ סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם ס"ק יא). 21) בכת"י תימן: בדייטי, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"ר עוברים תחתיה". 22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף־משנה). 23) סנהדרין לא, א כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. 24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. 25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). 26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן, ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא־בתרא נו, ב) לענין חזקה, שבין חיטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן ('נמוקי יוסף' שם) והשווה הל' טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאין העד מדקדק בזה". 27) כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף ב.

ד. דִּין תּוֹרָה: שֶׁאֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת, לֹא בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, אֶלָּא מִפִּי הָעֵדִים. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים - מִפִּיהֶם וְלֹא מִכְּתַב יָדָן[28]. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: שֶׁחוֹתְכִין[29] דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּעֵדוּת שֶׁבִּשְׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֵדִים קַיָּמִים[30], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין[31]. וְאֵין דָּנִין בְּעֵדוּת שֶׁבִּשְׁטָר בְּדִינֵי קְנָסוֹת[32], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַכּוֹת וּבְגָלוּת; אֶלָּא מִפִּיהֶן, וְלֹא מִכְּתַב יָדָן[33].

28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על־פי עדים, לא על־פי כתבם ולא על־פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית־דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו־תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית־דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב־ידם לבית־דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. 29) פוסקים ומחליטים. 30) שמתו. 31) שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". 32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. 33) ולדעת הלחם־משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו־תם לשלוח העדות בכתב לבית־דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיו אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. ראיה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, הי"א: "צריך להעיד בבית־דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה הל' גירושין פי"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

ה. כָּל עֵד שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[34]. כֵּיצַד? אָמַר: מֵטְעָה הָיִיתִי[35], שׁוֹגֵג הָיִיתִי[36], וְנִזְכַּרְתִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן, לְפַחֲדוֹ עָשִׂיתִי[37] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לִדְבָרָיו[38]. וְכֵן אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף בְּעֵדוּתוֹ תְּנַאי[39]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר הָעֵד אַחַר שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתוֹ, שֶׁיָּבוֹא מִכְּלָלָן בְּטוּל הָעֵדוּת אוֹ הוֹסָפַת תְּנַאי בָּהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[40].

34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית־דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית־דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". 35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא־בתרא קסז, ב בעובדא של רב ירמיה. 36) שכוח הייתי. 37) הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). 38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). 39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). 40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ז). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית־דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית־הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא־מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורנו שם.

ו. עֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין[41], וְאֵין יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[42]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֶפְשָׁר לְקַיֵּם הַשְּׁטָר[43] שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה כְּתַב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר[44]; אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר אֶלָּא מִפִּיהֶן[45], וְאָמְרוּ: כְּתַב יָדֵנוּ הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הָיִינוּ[46], קְטַנִּים הָיִינוּ, קְרוֹבִים הָיִינוּ, מֻטְעִים הָיִינוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[47], וְיִבָּטֵל הַשְּׁטָר.

41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). 42) כתובות יח, ב. 43) לאשר את חתימת ידם. 44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית־דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. 45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. 46) מחמת איום נפשות. 47) שם, כיון שאין כתב־ידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ בַּעֲבֵרָה[48], אוֹ שֹׁחַד לָקַחְנוּ עַל עֵדוּת זוֹ[49] - אֵין נֶאֱמָנִים; שֶׁאֵין אָדָם מֵשִׂים עַצְמוֹ רָשָׁע[50], עַד שֶׁיַּעִידוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא רָשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ[51] - אֵין נֶאֱמָנִים; שֶׁהַמֵּעִיד עַל שְׁטַר אֲמָנָה - כְּמֵעִיד בְּשֶׁקֶר[52].

48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"י, ה"א־ב. 49) וחתמנו שקר. 50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פי"ב, ה"ב. 51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לוה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא־אם־כן מלווהו. 52) שאסור לו לאדם שישהה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עַוְלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עַוְלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שְׁטַר מֶכֶר זֶה מוֹדָעָה נִמְסְרָה לָנוּ עָלָיו[53], אַף עַל פִּי שֶׁכְּתַב יָדָן[54] יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר[55] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[56].

53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. 54) חתימתם. 55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. 56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתב־ידם יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור־המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפי־זה אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

ט. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הָיָה שְׁטָר זֶה[57]: אִם הָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר - אֵין נֶאֱמָנִין[58]; וְאִם אֵין הַשְּׁטָר מִתְקַיֵּם אֶלָּא מִפִּיהֶם - נֶאֱמָנִים[59]. וְאוֹמֵר[60] לְבַעֲלֵי הַדִּין[61]: קַיְּמוּ הַתְּנַאי[62] וּבוֹאוּ לָדוּן[63].

57) שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. 58) הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. 59) שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. 60) הדיין. 61) הלקוחות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

62) לבעלים המוכרים. 63) אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר, שאפילו כתב־ידם יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ן ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

י. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הָיוּ הַדְּבָרִים[64], וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי[65] - הֲרֵי כָּאן עֵד אֶחָד[66].

64) והואיל ואין כתב־ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. 65) ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. 66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטרו מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם־משנה).

יא. גַּם בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[67] אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת אֶלָּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין[68]. אִם הָיָה בַּעַל דִּין[69] חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים מְבַקְּשִׁים לֵילֵךְ לִמְדִינַת הַיָּם וְשָׁלְחוּ[70] לְבַעַל דִּין וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִים עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנָיו[71]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדוּת עַל פֶּה; אֲבָל בִּשְׁטָר - מְקַיְּמִין בֵּית דִּין אֶת עֵדָיו[72] שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין[73]. וַאֲפִלּוּ הָיָה עוֹמֵד[74] וְצוֹוֵחַ וְאוֹמֵר: שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא[75]! עֵדֵי שֶׁקֶר הֵן[76]! פְּסוּלֵי עֵדוּת הֵן[77]! - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ; אֶלָּא מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאִם יֵשׁ לוֹ רְאָיָה לִפְסֹל[78] - יִפְסֹל[79].

67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. 68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא־קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. 69) ושמא ימות טרם שיקבלו העדות. 70) הדיינים. 71) בבא־קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית־דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פי"א בענין המוכרת שלא בבית־דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדיו אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא־מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית־דין של הדיוטות להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. 72) מאשרים את חתימת ידיהם. 73) שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית־דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא־קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור־המתחיל: מקיימים). 74) הנתבע. 75) המלוה זייף את חתימת העדים וחיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית־הדין רוצה לקיימו. 76) וחתמו למלוה בשקר. 77) רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. 78) את העדים או השטר. 79) וכל שלא הביא, הרי השטר בכשרותו וגובים על פיו (בבא־קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראיה יחזיר".

יב. כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְאָיָה בְּעֵדִים[80] - מִטַּפֵּל בָּעֵדִים עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְבֵית דִּין[81]. וְאִם יָדְעוּ בֵּית דִּין שֶׁבַּעַל דִּינוֹ אַלָּם[82], וְטָעַן הַתּוֹבֵעַ שֶׁהָעֵדִים מִתְפַּחֲדִים מִבַּעַל דִּינוֹ שֶׁיָּבוֹאוּ וְיָעִידוּ לוֹ - הֲרֵי בֵּית דִּין כּוֹפִין אֶת בַּעַל דִּינוֹ שֶׁיָּבִיא הוּא הָעֵדִים[83]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ דָּנִין בָּהֶן לְאַלָּם.

80) להוציא ממון מידי הנתבע. 81) בבא־קמא מו, ב שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראיה אליהם. 82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. 83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקו מחמתו, אבל לא יעיזו בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא־מציעא לט, ב). ושמא תאמר, אם כן לא הנחת חיים לאַלמים, שבעל־דינו יטעון שעדיו מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאַלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף־משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

~ יום חמישי ט' אדר ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

א. עֵדֵי נְפָשׁוֹת[2] צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם רוֹאִים אֶת הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה כְּאֶחָד[3]. וּצְרִיכִין לְהָעִיד כְּאֶחָד[4], וּבְבֵית דִּין אֶחָד[5]. אֲבָל דִּינֵי מָמוֹנוֹת אֵין צְרִיכִין לְכָךְ. כֵּיצַד[6]? הָיָה אֶחָד רוֹאֵהוּ מֵחֲלוֹן זֶה כְּשֶׁעָבַר הָעֲבֵרָה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהָעֵד הָאַחֵר רוֹאֵהוּ מֵחַלּוֹן אַחֵר: אִם הָיוּ שְׁנֵי הָעֵדִים רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - מִצְטָרְפִין, וְאִם לָאו - אֵין מִצְטָרְפִין[7]. הָיָה זֶה הַמַּתְרֶה בּוֹ[8] רוֹאֶה הָעֵדִים, וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - הַמַּתְרֶה מִצְרָפָן[9]. הָיוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבַיִת אֶחָד, וְהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן רִאשׁוֹ מִן הַחַלּוֹן, וְרָאָהוּ זֶה שֶׁעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ, וּשְׁכָנִיס רִאשׁוֹ, וְחָזַר הָעֵד הַשֵּׁנִי וְהוֹצִיא רִאשׁוֹ מֵאוֹתוֹ הַחַלּוֹן וְרָאָהוּ[10] - אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[11]. הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן זֶה, וּשְׁנֵי עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ מֵחַלּוֹן אַחֵר, וְאֶחָד מַתְרֶה בּוֹ בָּאֶמְצַע: בִּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת אַחַת[12]; וְאִם לֹא הָיוּ רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ וְלֹא צָרַף אוֹתָן הַמַּתְרֶה[13] - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֵיוּת. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצֵאת כַּת אַחַת מֵהֶן זוֹמְמִין - הוּא וָהֵן נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי הוּא נֶהֱרָג בְּעֵדוּת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה[14].

2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש מיתת בית־דין. 3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. 4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חבירו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. 5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו עדותם, הם־הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית־דין זה וקצת מבית־דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית־דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד מכל בית־דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף־משנה). 6) זה חוזר אל דיני נפשות. 7) מכות ו, ב "מנין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על־פי עד אחד" - אחד - אחד. 8) בעבריין, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פי"ב, ה"ב). 9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף־משנה). וכן בדין, שאיך אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העבריין על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. 10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. 11) מכות, שם. 12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיזומו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה שמקצתן. 13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ח. 14) שלא הוזמה (שם).

ב. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ - עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת[15]. כֵּיצַד? אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוָהוּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ בְּפָנַי הוֹדָה לוֹ[16], וְאָמַר הָעֵד הַשֵּׁנִי: וְכֵן אֲנִי מֵעִיד שֶׁהִלְוָהוּ בְּפָנַי אוֹ הוֹדָה בְּיוֹם אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[17].

15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. 16) שהוא חייב לו. 17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על־פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל־מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" — מכל־מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

ג. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶחָד: בְּפָנַי הִלְוָהוּ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר: בְּפָנַי הוֹדָה לוֹ[18]; אוֹ שֶׁאָמַר הָרִאשׁוֹן: בְּפָנַי הוֹדָה, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהֵעִיד אַחַר זְמַן אָמַר: בְּפָנַי הִלְוָהוּ[19] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[20].

18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. 19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם־משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על־כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף־משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). 20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

ד. וְכֵן בְּעֵת שֶׁמְּעִידִין בְּבֵית דִּין - יָבוֹא אֶחָד וְשׁוֹמְעִין דְּבָרָיו הַיּוֹם, וּכְשֶׁיָּבוֹא הָעֵד הַשֵּׁנִי לְאַחַר זְמַן - שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו. וּמִצְטָרְפִין זֶה לָזֶה, וּמוֹצִיאִין בָּהֶן הַמָּמוֹן[21].

21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשווים אנו את הגדת העדות בפני בית־דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קרית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

ה. וְכֵן אִם הָיָה עֵד אֶחָד בִּכְתָב[22] וְאֶחָד עַל פֶּה[23] - מִצְטָרְפִין[24]. וְאִם אָמַר זֶה שֶׁלֹּא כָּתַב עֵדוּתוֹ: אֲנִי קָנִיתִי מִיָּדוֹ[25] עַל דָּבָר זֶה, וְלֹא בָּא הַמַּלְוֶה הַזֶּה וְלֹא שָׁאַל מִמֶּנִּי לִכְתֹּב - שְׁנֵיהֶם מִצְטָרְפִין לַעֲשׂוֹת הַמִּלְוֶה בִּשְׁטָר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר פָּרַעְתִּי[26].

22) חתום בשטר. 23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. 24) ואפילו אם יכפור הלווה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ויטעון לא לוויתי, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא־בתרא קסה, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל־פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה"י: "הוציא עליו שטר־חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). 25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתיבה, ש'כלל' הוא (בבא־בתרא מ, א) "סתם קנין לכתיבה עומד". 26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל אות כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" — כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על־פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא־הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

ו. הָעִיד הָאֶחָד בְּבֵית דִּין זֶה[27], וְהָעֵד הַשֵּׁנִי בְּבֵית דִּין אַחֵר - יָבוֹא בֵּית דִּין אֵצֶל בֵּית דִּין וְיִצְטָרְפוּ עֵדוּתָן[28]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית דִּין זֶה[29], וְחָזְרוּ וְהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין אַחֵר[30] - יָבוֹא אֶחָד מִכָּל בֵּית דִּין[31] וְיִצְטָרְפוּ[32]. אֲבָל הָעֵד עִם הַדַּיָּן שֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּפָנָיו[33] - אֵין מִצְטָרְפִין[34].

27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. 28) ושני בתי־הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי־דין נפרדים (בבא־בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית־דין אחד ומקצת מבית־דין שני אינם מצטרפין להעשות בית־דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית־דין, הרי זה כעד מפי עד. 29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. 30) והלכו להם שנים מבית־הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. 31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית־דין אחר וחזרו והעידו בבית־דין שלישי, יבוא אחד מכל בית־דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי־הדין נשארו אחד־אחד. 32) לקיים השטר (בבא־בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית־דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). 33) כשישב עם עוד שני דיינים כאחד. 34) אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית־דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית־דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא־בתרא קסה, ב.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁמִּצְטָרְפִין הָעֵדוּת[35] בִּדְיָנֵי מָמוֹנוֹת, צָרִיךְ שֶׁיָּעִיד כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם בְּכָל דָּבָר[36], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[37]. אֲבָל אִם הֵעִיד עֵד אֶחָד בְּמִקְצָת דָּבָר, וְהֵעִיד הַשֵּׁנִי בְּמִקְצָתוֹ - אֵין מְקַיְּמִין הַדָּבָר מֵעֵדוּת שְׁנֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יָקוּם דָּבָר[38]. כֵּיצַד? זֶה אוֹמֵר: פְּלוֹנִי אָכַל שָׂדֶה זוֹ שָׁנָה פְּלוֹנִית, וְזֶה הֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה, וְזֶה הֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שָׁנָה שְׁלִישִׁית[39] - אֵין מִצְטָרְפִין עֵדוּת שְׁלָשְׁתָּן וְאוֹמְרִים: הֲרֵי אֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הֵעִיד בְּמִקְצָת הַדָּבָר[40]. וְכֵן אִם הֵעִיד זֶה: אֲנִי רָאִיתִי שַׁעֲרָה אַחַת בְּצַד יְמִינוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי רָאִיתִי שַׁעֲרָה אַחַת בְּצַד שְׂמֹאלוֹ שֶׁל זֶה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם[41] - אֵין מִצְטָרְפִין[42] דִּבְרֵי שְׁנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: הֲרֵי הֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁהָיָה זֶה גָּדוֹל בְּיוֹם פְּלוֹנִי; לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא הֵעִיד אֶלָּא בְּמִקְצָת הַסִּימָנִין[43]. אֲפִלּוּ הֵעִידוּ שְׁנַיִם בְּשַׁעֲרָה אַחַת, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם בְּשַׁעֲרָה אַחֶרֶת[44]; שֶׁהֲרֵי כָּל כַּת מֵהֶם הֵעִידָה עַל חֲצִי דָּבָר, וְאֵין זוֹ עֵדוּת[45]. אֲבָל אִם הֵעִידָה הָאַחַת שֶׁרָאֲתָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּצַד יָמִין, וְהֵעִידָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁרָאֲתָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּצַד שְׂמֹאל[46] - מִצְטָרְפִין[47]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

35) בכת"י תימן: העדים. 36) בכת"י הנ"ל: הדבר. 37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפני". 38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא־קמא ע, ב). 39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. 40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורנו שם. 41) שמבן שלש־עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"י). 42) בכת"י תימן: מצרפין. 43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף־משנה). 44) אין מצרפין עדותם. 45) [בבא־בתרא נו, ב]. 46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". 47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף־משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בדיני ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל.

~ יום שישי י' אדר ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

א. אֵין חוֹתְכִין[2] דִּין מִן הַדִּינִין עַל פִּי עֵד אֶחָד, לֹא דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְלֹא דִּינֵי נְפָשׁוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת[3]. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[4] לָמַדְנוּ שֶׁקָּם הוּא לִשְׁבוּעָה[5], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן[6].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אֵין חוֹתְכִין דִּין מִן הַדִּינִין עַל פִּי עֵד אֶחָד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים ("שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד") ובעגלה ערופה שלא תיערף ("שנאמר ולא נודע מי הכהו, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד").

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי־זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לעניין חיוב מיתה. ועל־פי־זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על־ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד האחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות, אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על־ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן יד
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) פוסקים, מוציאים החלטה. 3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון - משמעו חטא שיש בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). 4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. 5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). 6) פרק א הלכה א.

ב. בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד: בְּסוֹטָה שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה מֵי מָרִים[7], וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁלֹּא תֵעָרֵף, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8]. וְכֵן מִדִּבְרֵיהֶן, בְּעֵדוּת אִשָּׁה[9] שֶׁיָּעִיד לָהּ שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ[10].

7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). 8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכהו" - והרי נודע. 9) להתירה להינשא. 10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁעֵד אֶחָד מוֹעִיל, אִשָּׁה וּפָסוּל[11] כְּמוֹ כֵן מְעִידִים[12]. חוּץ מֵעֵד אֶחָד שֶׁל שְׁבוּעָה, שֶׁאֵין מְחַיְּבִין שְׁבוּעָה אֶלָּא בְּעֵדוּת כָּשֵׁר, הָרָאוּי לְהִצְטָרֵף עִם אַחֵר[13] וְיִתְחַיֵּב זֶה הַנִּשְׁבָּע מָמוֹן עַל פִּיו. עַל פִּי[14] שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים[15] - לַעֲשׂוֹת שְׁלֹשָׁה כִּשְׁנַיִם: מַה שְּׁנַיִם, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - בָּטְלָה הָעֵדוּת[16]; אַף שְׁלֹשָׁה, וְהוּא הַדִּין לְמֵאָה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - בָּטְלָה הָעֵדוּת[17]. בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[18].

11) לעדות מדבריהם, אבל גזלן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). 12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א לעניין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות סוטה פרק א, הלכה ט"ו. 13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מנין אפילו אמר לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. 14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. 15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה"? 16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. 17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. 18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ כֻּלָּן לְהָעִיד; אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוְּנוּ כֻּלָּם לְהָעִיד - מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִים בִּכְלַל הָעָם, וְרָאוּ הָעָם[19] כְּשֶׁהָרַג זֶה אֶת זֶה, אוֹ כְּשֶׁחָבַל בּוֹ[20], אוֹ כְּשֶׁחָטַף חֵפֶץ מִיָּדוֹ[21].

19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. 20) בגופו. 21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

ה. וְכֵיצַד בּוֹדְקִין אֶת הַדָּבָר[22]? כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית דִּין עֵדִים מְרֻבִּין כַּת אַחַת, אוֹמֵר[23] לָהֶם: כְּשֶׁרְאִיתֶם זֶה שֶׁהָרַג אוֹ חָבַל, לְהָעִיד בָּאתֶם אוֹ לִרְאוֹת? כָּל מִי שֶׁאוֹמֵר: לֹא לְהָעִיד עָלָיו, אֶלָּא לִרְאוֹת מָה הַדָּבָר, וּבִכְלַל הָעָם בָּאתִי - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ. וְכָל מִי שֶׁאוֹמֵר: לֹא הָיִיתִי עוֹמֵד אֶלָּא לְהָעִיד וּלְכַוֵּן הָעֵדוּת - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בְּאֵלּוּ שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהָעִיד קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - עֵדוּת כֻּלָּם בְּטֵלָה[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[25]? כְּשֶׁהָיָה בָהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל; אֲבָל אִם כֻּלָּם כְּשֵׁרִים - אֶחָד שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָעִיד אוֹ שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהָעִיד, הוֹאִיל וְרָאָה הַדָּבָר וְכִוֵּן עֵדוּתוֹ וְהָיָה שָׁם הַתְּרָאָה[26], חוֹתְכִין הַדִּין עַל פִּיו. בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[27], בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת.

22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. 23) ובכתב יד תימן: אומרים. 24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). 25) בכתב יד תימן: והייתה. 26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. 27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם. אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

ו. שְׁטָר שֶׁהָיוּ עֵדָיו מְרֻבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב[28] אוֹ פָּסוּל, אוֹ שֶׁהָיוּ בָּהֶם שְׁנַיִם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, וְהֲרֵי אֵין הָעֵדִים קַיָּמִין כְּדֵי לִשְׁאֹל אוֹתָן[29]: אִם יֵשׁ שָׁם עֵדוּת בְּרוּרָה שֶׁכֻּלָּם יָשְׁבוּ לַחְתּוֹם[30], שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוְּנוּ לְהָעִיד[31] - הֲרֵי זֶה בָּטֵל; וְאִם לָאו - תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר. וְלָמָּה מְקַיְּמִין הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר[32]? שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁחָתְמוּ הַכְּשֵׁרִים וְהִנִּיחוּ מָקוֹם לַגָּדוֹל לַחְתּוֹם[33], וּבָא זֶה הַקָּרוֹב אוֹ הַפָּסוּל וְחָתַם שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּם[34].

28) ללווה או למלווה. 29) אם נתכוונו להעיד, או לשם מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. 30) כאחד, זה בפני זה. 31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. 32) והלא חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. 33) שיחתום מלמעלה, משום כבודו. 34) ואין זו עדות אחת, אלא עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו' שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום (כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

ז. אַף עַל פִּי[35] שֶׁהָעֵד שֶׁחָתוּם מִתְּחִלָּה בַּשְּׁטָר הוּא הַפָּסוּל - הֲרֵי הַשְּׁטָר כָּשֵׁר[36].

35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. 36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

ח. כָּל עֵד שֶׁהֵעִיד בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵינוֹ מוֹרֶה בְּדִין זֶה הַנֶּהֱרָג, וְלֹא יְלַמֵּד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת - בֵּין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּמַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר לָמוּת[37]? כְּלוֹמַר: עַד שֶׁהֵעִיד בְּנֶפֶשׁ לָמוּת - לֹא יַעֲנֶה דָּבָר, אֶלָּא יָעִיד וְיִשְׁתֹּק[38]. אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹ חוֹבָה[39]. אֲבָל לֹא יִמָּנֶה עִם הַדַּיָּנִים, וְלֹא יֵעָשֶׂה דַּיָּן; שֶׁאֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן אֲפִלּוּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת[40].

37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה? 38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג שמא ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדי־דיבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). 39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. 40) בבא קמא צ, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם). והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חביריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימהם לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין, כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[41]? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיךְ עֵדִים מִן הַתּוֹרָה, וְצָרִיךְ דַּיָּנִים לָדוּן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן הַתּוֹרָה[42]; אֲבָל בְּשֶׁל דִּבְרֵיהֶם - עֵד נַעֲשֶׂה דַּיָּן. כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט[43], וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם[44] - הוּא וּשְׁנַיִם[45] נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ[46], וְנִמְצָא כְּאִלּוּ נְטָלוּהוּ[47] מִבֵּית דִּין[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].

41) שאין עד נעשה דיין. 42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא צ, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. 43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. 44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט ובזה הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. 45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. 46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזוייף הוא. 47) בדפוס וינציאה שי"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. 48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). 49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

~ שבת קודש י"א אדר ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית־דין. אין בית־דין בודק אחר בית־דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁקִּיּוּם שְׁטָרוֹת[3] מִדִּבְרֵיהֶם[4], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין[5]. אַף עַל פִּי כֵן, אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה[6], אֲפִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן הֶדְיוֹטוֹת[7], מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִּין[8]. וּלְפִיכָךְ[9] אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].

2) לעיל פ"ג, ה"ד. 3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. 4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית־דין (גיטין ג, א). 5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לווים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם־משנה). 6) בבא־בתרא מ, א. 7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. 8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). 9) הואיל וזה נקרא דין. 10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

ב. בְּאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים מִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר בְּבֵית דִּין. הַדֶּרֶךְ הָאֶחָד: שֶׁיִּהְיוּ דַּיָּנִים מַכִּירִין כְּתַב יְדֵי הָעֵדִים, שֶׁזּוּ עֵדוּת פְּלוֹנִי וְזוּ עֵדוּת פְּלוֹנִי[11]. הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי: שֶׁיַּחְתְּמוּ הָעֵדִים בִּפְנֵיהֶם[12]. הַדֶּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בִּפְנֵיהֶם, וְיֹאמַר כָּל אֶחָד וְאֶחָד: זֶה כְּתַב יָדִי[13], וַאֲנִי עֵד בַּדָּבָר הַזֶּה[14]. הַדֶּרֶךְ הָרְבִיעִי: שֶׁאִם מֵתוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שֶׁהָיוּ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - יָבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ עַל כְּתַב יָדָן שֶׁהוּא זֶה[15]. הַדֶּרֶךְ הַחֲמִישִׁי: שֶׁיִּהְיֶה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְעוֹרְכִין[16] בֵּית דִּין זֶה הַכְּתָב לְאוֹתוֹ הַכְּתָב שֶׁבִּשְׁטָרוֹת אֲחֵרִים, וְיִהְיֶה דּוֹמֶה זֶה לָזֶה, וְיֵרָאֶה לָהֶם בְּיַחַד[17] שֶׁכְּתַב יְדֵי אֵלּוּ הוּא כְּתַב יְדֵי אֵלּוּ[18].

11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. 12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל־שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף־משנה). 13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלוה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. 14) כלומר, בהסתכלי בכתב־ידי אני נזכר במלוה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב־ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם־משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב־ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). 15) כתובות כא, א. והוא־הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף־משנה). 16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". 17) לכל שלושת הדיינים. 18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

ג. אֵין מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטָר מִשְּׁטָרוֹת אֲחֵרִים, אֶלָּא מִשְּׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שָׂדוֹת[19] שֶׁאֲכָלוּם בַּעֲלֵיהֶן[20] שָׁלֹשׁ שָׁנִים אֲכִילָה גְּלוּיָה[21], נְכוֹנָה, בְּלֹא שׁוּם יִרְאָה וְלֹא פַּחַד מִתְּבִיעָה בָּעוֹלָם[22], כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכְלִין כָּל בַּעֲלֵי שָׂדוֹת שְׁדוֹתֵיהֶן[23]. אוֹ מִשְּׁנֵי שִׁטְרֵי כְּתֻבּוֹת[24]. וְהוּא שֶׁיָּצְאוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, לֹא מִתַּחַת יְדֵי זֶה שֶׁרוֹצֶה לְקַיֵּם שְׁטָרוֹ, שֶׁמָּא הוּא זִיֵּף הַכֹּל[25]. וְכֵן מְקַיְּמִין הַשְּׁטָר מִשְּׁטָר שֶׁקָּרָא עָלָיו עַרְעָר[26] וְהֶחֱזַק בְּבֵית דִּין[27]. מְקַיְּמִין מִמֶּנּוּ לְבַדּוֹ[28], כְּמוֹ שֶׁמְּקַיְּמִין מִשִּׁטְרֵי שְׁתֵּי שָׂדוֹת אוֹ מִשְּׁתֵי כְּתֻבּוֹת[29].

19) שטרי מכר של שתי שדות. 20) הלקוחות. 21) לעיני כל. 22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזייף ע"י הלוקח. 23) השווה הל' טוען ונטען פי"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". 24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פ"י, ה"י. 25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על־ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית־דין, יש לחוש שמא זייף החתימה בשטר השלישי שבידו. 26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק־דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעערו". 27) קיים בבית־דין ע"י זהות חתימת העדים. 28) אפילו אין עמו שטר אחר. 29) שלא הוחזקו בבית־דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית־דין, ואפילו יצא עליו ערעור, וכל־שכן לא יצא עליו ערעור כלל והוחזק בבית־דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערעור אלא־אם־כן הוחזק בבית־דין". וכן דעת הר"ן שם בכוונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית־דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערעור אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית־דין, שחוששים שמא מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערעור, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא־אם־כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לז.

ד. בֵּית דִּין שֶׁכָּתְבוּ: בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה הָיֵינוּ וְנִתְקַיְּמוּ שְׁטָר זֶה בְּפָנֵינוּ - הֲרֵי זֶה מְקֻיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ מֵחֲמַשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַיֵּם; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁמָּא יִטְעוּ[30]. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל בָּתֵּי דִינִין שֶׁרָאֵינוּ וְשָׁמַעְנוּ, שֶׁיִּכְתְּבוּ הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְקַיֵּם בָּהּ לִפְנֵיהֶם[31].

30) בבא־בתרא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט. 31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית־דינו של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כח. וזהו סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרגמתיו ללשון־הקודש: "במושב שלשה כאחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו כראוי".

ה. וּלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחַר[32] בֵּית דִּין אַחֵר, אֶלָּא מַחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בְּקִיאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֲבָל בּוֹדְקִין אַחַר הָעֵדִים.

32) שמא טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא־בתרא שם).

ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם[33] - צְרִיכִין לִכְתֹּב: בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה הָיֵינוּ וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ[34]. שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: בֵּית דִּין[35] בִּשְׁנַיִם קִיְּמוּהוּ[36]. אֲפִלּוּ הָיָה כָּתוּב בּוֹ 'בְּבֵית דִּין'[37], יֹאמַר: שֶׁמָּא דִּמּוּ[38] שֶׁשְּׁנַיִם בֵּית דִּין הֵם[39]. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מַשְׁמָע שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה[40] - אֵינוֹ צָרִיךְ[41].

33) עד שלא חתמו. 34) שמת, עד שלא הספיק לחתום. 35) בכת"י תימן, תיבת בית־דין איננה. 36) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. 37) ואין בית־דין פחות משלשה. 38) בטעות. 39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית־דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. 40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור־המתחיל: ואמר לנא, כלשון השני שם. 41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

ז. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּשְׁבוּ לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְעִרְעֲרוּ עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גַּזְלָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[42], וּבָאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים וְהֵעִידוּ שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה[43]: אִם עַד שֶׁלֹּא חָתְמוּ הֵעִידוּ שֶׁחָזַר - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשָׁה הָיוּ[44]; וְאִם אַחַר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנַיִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה - אֵינוֹ חוֹתֵם עִמָּהֶן, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בְּעֵת חֲתִימַת הַשְּׁנַיִם[45]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעִרְעֲרוּ עָלָיו בַּעֲבֵרָה[46]; אֲבָל עִרְעֲרוּ עָלָיו בִּפְגַם מִשְׁפָּחָה, כְּמוֹ[47] שֶׁאָמְרוּ: אִמּוֹ לֹא נִשְׁתַּחְרְרָה[48] וְעֶבֶד הוּא, אוֹ לֹא נִתְגַּיְּרָה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הוּא, וְנוֹדַע אַחַר שֶׁחָתְמוּ הַשְּׁנַיִם שֶׁאֵין בְּמִשְׁפַּחְתּוֹ פְּגָם וְשֶׁהוּא כָּשֵׁר[49] - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עִמָּהֶם, שֶׁזֶּה גִּלּוּי דָּבָר שֶׁהָיָה מִקֹּדֶם הוּא[50].

42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר לעיל ה"א. 43) לפני שישב לקיים השטר. 44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית־דין אחר שהכשירוהו. 45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). 46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדון, ראה לקמן פ"י, ה"א־ב. 47) בכת"י תימן: כגון. 48) משפחותה, וכנענית היתה.

49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. 50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגזלן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית־דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דיין פסול בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.

ח. מֵתֶר לִכְתֹּב הַקִּיּוּם[51] בַּשְּׁטָר קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַשְּׁטָר[52]; שֶׁאֵין הַכְּתִיבָה עִקָּר, אֶלָּא הַחֲתִימָה[53]. וְאֵין הַדַּיָּנִים צְרִיכִין לִקְרוֹת הַשְּׁטָר שֶׁמְּקַיְּמִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מְקַיְּמִין אוֹתוֹ מֵעֵדָיו[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדְעוּ מַה כָּתוּב בּוֹ[55].

51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. 52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). 53) ובית־הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדיו. 54) מהעדת עדיו. ובדפוס וינציאה שי"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו" וכו'. 55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ה' אדר ~

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוּקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר —— תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה —— הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

~ יום שני ו' אדר ~

מצות עשה רלב.

מצות לא תעשה רנח. רנט. רנז. רס.

הַמִּצְוָה הָרל"ב —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין עֶבֶד עִבְרִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד וְגוֹ'" (שמות כא, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּפְסוּקֵי הַתּוֹרָה, וְהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ נִתְבָּאֲרוּ כֻּלָּן בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יד:).

הַמִּצְוָה הָרנ"ח —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְכּוֹר עֶבֶד עִבְרִי כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּמְכָּרִים הָעֲבָדִים וְהוּא: שֶׁיֵּעָמַד בִּמְקוֹם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִכִּירַת הָעֲבָדִים וְיַכְרִיזוּ עָלָיו וְיַעֲלוּ הַקּוֹנִים אֶת דָּמָיו זֶה עַל זֶה — אֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּשׂוּם פָּנִים, אֶלָּא (נמכר) בְּהֶצְנֵעַ וּבְדֶרֶךְ נָאָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּאַזְהָרָה עַל כָּךְ: "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְּכֶרֶת עָבֶד" (ויקרא כה, מב) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר): "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְּכֶרֶת עָבֶד — שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סִמְטָא (מכרז שוק) וְיַעֲמִידוּ (במכרז) עַל אֶבֶן הַלֶּקַח וּבִכְלַל לָאו זֶה בְּלִי סָפֵק אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁאִם מוֹכְרוֹ הֲרֵי הוּא מוֹכְרוֹ כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי וְנִמְצָא עוֹבֵר עַל אָמְרוֹ: "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְּכֶרֶת עָבֶד"; וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ אֶת־זֶה לְעֵיל (לא תעשה רמג) וּבֵאֵר הַכָּתוּב שֶׁהוּא נֶהֱרָג (הגונב נפש ומכרו). וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ (רנז) מְבֹאָרִים בְּגְמָרָא קִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק א' (כ.).

הַמִּצְוָה הָרנ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲבִיד עֶבֶד עִבְרִי בְּדָבָר שֶׁאֵין לָנוּ צֹרֶךְ בּוֹ, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "עֲבוֹדַת פָּרֶךְ", וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ" (שם, מג), וְלֹא נַעֲבִידֶנּוּ אֶלָּא כְּשֶׁיַּכְרִיחֵנוּ הַצֹּרֶךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבוֹדָה אָז נַטִּיל אוֹתָהּ עָלָיו. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר): "לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ — שֶׁלֹּא תֹּאמַר לוֹ הָחֵם אֶת־הַכּוֹס הַזֶּה וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ", וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לָזֶה. וְאָמְנָם הֵבִיאוּ מָשָׁל מִן־הַקַּלָּה בְּיוֹתֵר שֶׁבַּמְּלָאכוֹת וְהַפְּשׁוּטָה שֶׁבָּהֶן, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא בִּשְׁעַת הַצֹּרֶךְ.

הַמִּצְוָה הָרנ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲבִיד עֶבֶד עִבְרִי בַּעֲבוֹדוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן זִלְזוּל גָּדוֹל וְהַשְׁפָּלָה, שֶׁבִּכְמוֹתָן עוֹבֵד עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד" (שם, לט) וּבְסִפְרָא (פרשת בהר): "שֶׁלֹּא יִטּוֹל אַחֲרֶיךָ בְּלִינְטָא וְלֹא יִטּוֹל לְפָנֶיךָ כֵּלִים לַמֶּרְחָץ". וְלִינְטָא מַחֲצֶלֶת קְטַנָּה שֶׁיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ כְּשֶׁיֵּגַע, וְלוֹקֵחַ אוֹתָהּ הָעֶבֶד וּמוֹלִיכָהּ אַחַר אֲדוֹנָיו. וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לַעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ מִזֶּהָר מִלְּהַטִּילָן עַל עֶבֶד עִבְרִי, אֶלָּא רַק יְשַׁמְּשֶׁנּוּ בְּדְבָרִים שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בָּהֶם הַשָּׂכִיר וְהַפּוֹעֵל שֶׁהִסְכִּים עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ עֲבוֹדָה מְסֻיֶּמֶת, אָמַר ה': "כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ" (שם, מ).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַנִּיחַ גּוֹי הַגָּר בְּאַרְצֵנוּ שֶׁיַּעֲבִיד בְּפֶרֶךְ עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת־עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ" (שם, נג) וְלֹא נֹאמַר הוֹאִיל וְעֶבֶד זֶה פָּשַׁע בְּעַצְמוֹ וּמָכַר עַצְמוֹ לְגוֹי נַעֲזָבֶנּוּ לְקַבֵּל פְּרִי מַעֲשָׂיו, אֶלָּא נְפַקֵּחַ עַל הַגּוֹי בְּכָךְ וְנִמְנָעֶנּוּ מִלְּהַעֲבִידוֹ עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ — אֵין אַתָּה מְצֻוֶּה אֶלָּא לְעֵינֶיךָ", כְּלוֹמַר: שֶׁאֵינְךָ מְחֻיָּב לְפַקֵּחַ עָלָיו בְּבֵיתוֹ אִם הוּא מַעֲבִידוֹ עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ אוֹ לֹא, אֶלָּא כָּל־זְמַן שֶׁנִּרְאֶהוּ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה זֹאת נַזְהִירֶנּוּ עָלָיו.

~ יום שלישי ז' אדר ~

מצות עשה קצו.

מצות לא תעשה רלג.

מצות עשה רלד. רלג.

מצות לא תעשה רסא.

הַמִּצְוָה הַקצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַעֲנִיק (מענקים ומתנות) לְעֶבֶד עִבְרִי וְלַעֲזוֹר לוֹ בְּצֵאתוֹ לַחָפְשִׁי, וְלֹא יֵצֵא בְּיָדַיִם רֵיקוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ תִּתֵּן־לוֹ" (דברים טו, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין (יד:).

הַמִּצְוָה הָרל"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּשַׁלֵּחַ עֶבֶד עִבְרִי בְּיָדַיִם רֵיקָנִיּוֹת מֵעֲבוֹדָתֵנוּ בְּצֵאתוֹ בֶּן־חוֹרִין בְּסוֹף שֵׁשׁ שָׁנִים: אֶלָּא בְּהֶכְרַח נַעֲנִיק לוֹ דָּבָר מֵרְכוּשֵׁנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם" (שם, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: מִצְוַת הַעֲנָקָה, בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יד:, טז:, יז).

הַמִּצְוָה הָרל"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּפִדְיוֹן אָמָה עִבְרִיָּה, הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהֶפְדָּהּ" (שמות כא, ח), וּפִדְיָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ דִּינִים וּתְנָאִים וּמִשְׁפָּטִים רַבִּים, וּכְבָר נִתְבָּאֵר כָּל־זֶה בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יט.), וְשָׁם נִתְבָּאֵר דִּינֵי אָמָה עִבְרִיָּה בִּשְׁלֵמוּת. וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים) אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּאָמָה עִבְרִיָּה: "וְאִם־שֹׁלֶשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ" (שם, יא), אָמְרוּ: יְעַד לְךָ אוֹ לְבִנְךָ אוֹ פְּדֵה אוֹתָהּ.

הַמִּצְוָה הָרל"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִّינוּ לִשָּׂא אָמָה עִבְרִיָּה — אֲדוֹנֶיהָ שֶׁקָּנָאָהּ, אוֹ בְּנוֹ, וְזוֹהִי מִצְוַת יִעוּד (שמיעדה לאשה לו או לבנו). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים): מִצְוַת יִעוּד קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת פְּדִיָּה, לְפִי שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "אֲשֶׁר־לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ" (שם, ח) וְדַע שֶׁדִּין עֶבֶד עִבְרִי וְדִין אָמָה עִבְרִיָּה אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִמַּסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יח.).

הַמִּצְוָה הָרס"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר קוֹנֶה אָמָה עִבְרִיָּה מִלְּמָכְרָהּ לְזוּלָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בִּבְגִדּוֹ־בָהּ" (שמות כא, ח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּרֵישׁ קִדּוּשִׁין (יז: ואילך).

~ יום רביעי ח' אדר ~

מצות עשה רלה.

מצות לא תעשה רנד. רנה.

הַמִּצְוָה הָרל"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין עֶבֶד כְּנַעֲנִי (עבד גוי שקנה אותו ישראל), וְהוּא שֶׁעוֹבְדִין בּוֹ לְעוֹלָם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת אֶלָּא בְּשֵׁן וָעַיִן (אם הכהו והפיל שינו, או סמא עינו) וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר רָאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁאֵינָם חוֹזְרִין (שמאבדן לכל חייו) כְּמוֹ שֶׁבָּא לָנוּ פֵּרוּשׁ הַמְקַבֵּל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ" (ויקרא ה, מו) וְאָמַר: "וְכִי־יַכֶּה אִישׁ" (שמות כא, כו) וּלְשׁוֹן גְּמָרָא גִּטִּין (לח.): "כָּל־הַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ — עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה דְּכְתִיב: לְעוֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא, שֶׁמִּשְׁתַּחְרֵר בְּשֵׁן וָעַיִן. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּקִדּוּשִׁין (כב:, כד. ואילך) וְגִטִּין (לח.).

הַמִּצְוָה הָרנ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלְּהַחֲזִיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶל אֲדוֹנָיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֲדוֹנָיו יִשְׂרְאֵלִי, כֵּיוָן שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — אֵין מַחֲזִירִים אוֹתוֹ לוֹ. אֶלָּא מְשַׁחְרְרוֹ וְכוֹתֵב עָלָיו אֶת־דָּמָיו חוֹב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו" (דברים כג, טז). וְנִתְבָּרֵר בְּפֶרֶק ד' מִגִּטִּין (מה.), שֶׁבְּעֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיְּהֵא הַדִּין בּוֹ שֶׁיִּכְתּוֹב שְׁטָר בְּדָמָיו וְיִכְתּוֹב לוֹ גַּם חֵרוּת וְלֹא יַחְזֵר לְעַבְדּוּת כְּלָל, כֵּיוָן שֶׁבָּא לְהִסְתּוֹפֵף בָּאָרֶץ הַטְּהוֹרָה הַנִּבְחֶרֶת לָעָם הַנַּעֲלֶה. וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הָרנ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (להציק בדברים) הָעֶבֶד הַזֶּה שֶׁבָּרַח אֵלֵינוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ" (שם, יז) וּלְשׁוֹן סִפְרָא גַּם בּוֹ: "לֹא תּוֹנֶנּוּ — זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים". כִּי כְּמוֹ שֶׁהוֹסִיף יִתְעַלֶּה לָאו בְּאוֹנָאַת הַגֵּר מֵחֲמַת שִׁפְלוּת נַפְשׁוֹ וְגֵרוּתוֹ הוֹסִיף גַּם לָאו שְׁלִישִׁי בְּאוֹנָאַת הָעֶבֶד שֶׁנַּפְשׁוֹ שְׁפָלָה וּנְמוּכָה יוֹתֵר מִן־הַגֵּר שֶׁלֹּא תֹּאמַר: זֶה עֶבֶד לֹא יַקְפִּיד עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים. וּבְרוּר שֶׁעֶבֶד זֶה שֶׁדִּבֵּר בּוֹ הַכָּתוּב, וְכֵן גֵּר זֶה שֶׁהִזְהִיר מִלְּהוֹנוֹתוֹ הֵם שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת־הַתּוֹרָה, כְּלוֹמַר: גֵּרֵי צֶדֶק (גרים שהם כיהודים לכל דבר).

~ יום חמישי ט' אדר ~

מצות עשה רמג.

הַמִּצְוָה הָרמ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין נוֹשֵׂא שָׂכָר (השומר פקדון חבירו תמורת שכר) וְהַשּׂוֹכֵר, לְפִי שֶׁדִּין שְׁנֵיהֶם אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ וְאָמְרוּ (שבועות מט.): שְׁלֹשָׁה דִּינִין לְאַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ שֶׂה וְגוֹ'" (שמות כב, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ט' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ח' מִשְּׁבוּעוֹת.

~ יום שישי י' אדר ~

מצות עשה ר.

מצות לא תעשה רלח.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְשַׁלֵּם שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ וְלֹא לְאַחֲרוֹ לְיוֹם אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ" (דברים כד, טו). וְדִין מִצְוָה זוֹ, שֶׁיְּהֵא שְׂכִיר יוֹם גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה וּשְׂכִיר לַיְלָה גּוֹבֶה כָּל־הַיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (רלח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק ט' מִ(בבא) מְצִיעָא (קי:), וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁזּוֹ חוֹבָה בְּכָל־שָׂכִיר, בֵּין גּוֹי בֵּין יִשְׂרָאֵל, וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִפְרֹעַ בִּזְמַנּוֹ.

הַמִּצְוָה הָרל"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹק שָׂכִיר וּמִלְּאַחֵר שְׂכָרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר" (ויקרא יט, יג). בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אִם הוּא שְׂכִיר יוֹם שֶׁהוּא גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד־בֹּקֶר"; וְאִם הוּא שְׂכִיר לַיְלָה — גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה וְכָל־הַיּוֹם שֶׁלֹּא תִשְׁקַע הַחַמָּה אֶלָּא כְּשֶׁכְּבָר קִבֵּל שְׂכָרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ" (דברים כד, טו) וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יא): "שְׂכִיר יוֹם גּוֹבֶה כָּל־הַלַּיְלָה וּשְׂכִיר לַיְלָה גּוֹבֶה כָּל־הַיּוֹם". וְאֵין אֵלּוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת, אֶלָּא מִצְוָה אַחַת הִיא, וּבָאוּ בָהּ שְׁנֵי לָאוִין לְהַשְׁלִים דִּין הַמִּצְוָה, וְהוּא שֶׁמִּשְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ יָדַעְנוּ מָתַי הוּא זְמַן הַגְּבִיָּה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא מְצִיעָא, וְשָׁם (קיא:) נִתְבָּאֵר שֶׁזֶּה מְיֻחָד בְּשָׂכִיר יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁאִם אֵחַר שְׂכָרוֹ — עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה: אֲבָל שָׂכִיר גּוֹי — עוֹבֵר עָלָיו בַּעֲשֵׂה וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ".

~ שבת קודש י"א אדר ~

מצות עשה רא.

הַמִּצְוָה הָר"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַשָּׂכִיר אוֹכֵל בִּשְׁעַת עֲבוֹדָתוֹ מִן־הַדָּבָר שֶׁעוֹבֵד בּוֹ אִם אוֹתוֹ הַדָּבָר מְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים וְגוֹ'": כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ" (דברים כג, כה־כו). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּגְמָרָא (בבא מְצִיעָא (פז.), שֶׁמִּשְׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ לָמַדְנוּ שֶׁאָדָם אוֹכֵל בַּמְחֻבָּר בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה, וְשֶׁלֹּא יַסְפִּיק לָנוּ אַחַד הַפְּסוּקִים בְּלִי הָאַחֵר, עַל דֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל (מצות עשה קמו) עַל אָמְרָם (ספרא פרשת בהר שמצוה זו אינה נלמדת) 'עַד שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים, וְאִם לָאו לֹא שָׁמַעְנוּ'. הִנֵּה זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁעִנְיָנָהּ הֵשֵׂג מִשְּׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: שֶׁיֵּרָשֶׁה לַשָּׂכִיר לֶאֱכֹל מִן־הַמְחֻבָּר, וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בבא מציעא פרק ז משנה ב): "וְאֵלּוּ (הפועלין, שבעת העבודה) אוֹכְלִין מִן־הַתּוֹרָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִ(בבא) מְצִיעָא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־לב ה־יג

ה וְנָתַתִּי אֶת־בְּשָׂרְךָ עַל־הֶהָרִים וּמִלֵּאתִי הַגֵּאָיוֹת רָמוּתֶךָ: ו וְהִשְׁקֵיתִי אֶרֶץ צָפָתְךָ מִדָּמְךָ אֶל־הֶהָרִים
וַאֲפִיקִים יִמָּלְאוּן מִמֶּךָּ: ז וְכִסִּיתִי בְכַבּוֹתְךָ שָׁמַיִם וְהִקְדַּרְתִּי אֶת־כּוֹכְבֵיהֶם שֶׁמֶשׁ בֶּעָנָן אֲכַסֶּנּוּ וְיָרֵחַ
לֹא־יָאִיר אוֹרוֹ: ח כָּל־מְאֹרֵי אוֹר בַּשָּׁמַיִם אַקְדִּירֵם עָלֶיךָ וְנָתַתִּי חֹשֶׁךְ עַל־אַרְצֶךָ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:
ט וְהִכְעַסְתִּי לֵב עַמִּים רַבִּים בַּהֲבִיאִי שִׁבְרְךָ בַּגּוֹיִם עַל־אֲרָצוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּם: י וַהֲשִׁמּוֹתִי עָלֶיךָ
עַמִּים רַבִּים וּמַלְכֵיהֶם יִשְׂעֲרוּ עָלֶיךָ שַׂעַר בְּעוֹפְפִי חַרְבִּי עַל־פְּנֵיהֶם וְחָרְדוּ לִרְגָעִים אִישׁ לְנַפְשׁוֹ בְּיוֹם
מַפַּלְתֶּךָ: (פ) יא כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה חֶרֶב מֶלֶךְ־בָּבֶל תָּבוֹא אֶךָ: יב בְּחַרְבוֹת גִּבּוֹרִים אַפִּיל הֲמוֹנֶךָ
עָרִיצֵי גּוֹיִם כֻּלָּם וְשָׁדְדוּ אֶת־גְּאוֹן מִצְרַיִם וְנִשְׁמַד כָּל־הֲמוֹנָהּ: יג וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־כָּל־בְּהֶמְתָּהּ מֵעַל מַיִם
רַבִּים וְלֹא תִדְלָחֵם רֶגֶל־אָדָם עוֹד וּפַרְסוֹת בְּהֵמָה לֹא תִדְלָחֵם:

רש"י

(ה) ומלאתי הגאיות רמותיך. השלכתיך, כמו רמה בים (שמות טו), ויש אומרים רמותיך לשון רימה כמו וירום תולעים ויבאש (שם ט"ז): **(ו) והשקיתי ארץ צפתך.** ארץ אשר אתה צף בה על פני מימי יאורך כמו (איכה ג) צפו מים על ראשי (מלכים ב' ז') ויצף הברזל אותה הארץ אשקה מדמך: **צפתך.** טונפרוט"מנט בלע"ז, על ההרים הגבוהין שבה: **ואפיקים.** ראויר"ש בלע"ז: **(ז) וכסיתי בכבותך שמים.** כשתכבה תבערתך יעלה העשן ויכסה השמים ויחשיך המאורות, כלומר כל שומעי שמעך יתאבלו וישתוממו כי ידאג איש לנפשו לאמר גם עלינו יעמוד המשחית: **(ח) כל מאורי אור בשמים.** שרים של מעלה מליציך: **(ט) והכעסתי לב.** כלומר ירגז ויחרד לבם: **בהביאי שברך.** באיתיותי תבירי קרבך לביני עממיא: **(י) והשמותי.** לשון תמהון: **בעופפי חרבי על פניהם.** לשון עוף פורח בשלחי עליך חיל שלוחי דרך ארצם: **וחרדו לרגעים.** לשברים פן גם עליהן יבא השבר ל"א לשון רגע ממש כן חברו מנחם: **איש לנפשו.** כל אחד על עצמו שויימ"אימאש בלע"ז: **(יג) מעל מים.** של שאר מדינות שהיית עוכרם:

מצודת דוד

(ה) על ההרים. כי העופות והחיות ישאום שמה לאכלם: **רמותך.** הרוממות שהיה לך יהיה מושלך בעמקים ר"ל עוד לא תתגאה בהיותך מושלך כפגר מובס בתוך העמקים: **(ו) ארץ צפתך.** ארצך שמי היאור צפים עליה להשקותה הנה אז אשקה אותה מדמך וכ"כ יתרבה הדם עד שתלך גם על ההרים: **ואפיקים.** מקומות המים יתמלאו מדמי ההרוגים שבך והמים תהפך לדם: **(ז) וכסיתי וגו'.** כי כשמכבים נר המאיר הוא מעלה עשן ולפי גודל הנר כן הוא מרבית העשן והמשיל את פרעה בגודל הצלחתו לנר גדול ולכן אמר כשאכבה אותך יהיה עשן רב ויכוסה השמים בהעשן: **והקדרתי וגו'.** הוא על דרך ההפלגה מרוב הצרה הבאה עליו כי העומד בצרה דומה לו כל העולם כחושך: **(ח) כל מאורי אור.** כל הכוכבים המאירים אשר בשמים אעשה חושך למולך: **(ט) והכעסתי.** דרך האדם לכעוס בעצמו כשבא לו צער: **בהביאי.** הכעס הזה יהיה כשיהיה נשמע שבר מכתך בארצות הגוים הרחוקים אשר לא ידעתם: **(י) והשימותי.** אתמיה על מפלתך עמים רבים: **ישערו וגו'.** ר"ל בעבורך יחרדו כמו מרוח סערה: **בעופפי.** בעת תעופף חרבי על פניהם ר"ל בעת יחלוף נ"נ דרך ארצם כי הוא יקרא חרב ה': **וחרדו לרגעים.** בכל רגע יוסיפו בחרדה: **איש לנפשו.** כ"א יחרד בעבור נפשו ביום מפלתך כי יפחד שלא תעבור החרב גם עליו: **(יא) תבואך.** תבוא עליך ואל מול מצרים יאמר: **(יב) בחרבות גבורים.** הם הכשדים: **כולם.** כל הבאים עליך יהיו החזקים שבגוים: **את גאון מצרים.** את ממשלת מצרים: **(יג) והאבדתי וכו'.** כי האויב יקחם ולא ילכו עוד על המים הרבים לשתות מימיו בהיותם רועים על העשבים הגדלים בשפת המים: **ולא תדלחם.** עוד לא ידרכו במים לעשות אותם עכורים, לא רגל אדם לא פרסות בהמה כי אכרית הכל:

מצודת ציון

(ה) הגאיות. מל' גיא ועמק: **רמותך.** מלשון רוממות וגאוה: **(ו) צפתך.** ענין שטיית המים ממעל כמו צפו מים (איכה ג): **ואפיקים.** הם המקומות שהמים נגרים ושוטפים בחוזק כמו כאפיקים בנגב (תהלים קכו): **(ז) בכבותך.** מל' כבוי: **והקדרתי.** ענין שחרות וחושך כמו שמש וירח קדרו (יואל ב): **(י) והשמותי.** ענין תמהון: **ישערו.** מלשון רוח סערה: **בעופפי.** מלשון עפיפה ופריחה ובלשון שאלה יאמר על התבערה: **(יב) בחרבות.** לשון חרב: **המונך.** המון עמך: **עריצי.** ענין חוזק: **ושדדו.** ענין עושק: **(יג) תדלחם.** ענין רמיסה עם העכירה: **ופרסות.** כן יקראו הנעלים שברגלי הבהמות:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־יט יג־יט

יג חֲזַק וְנִתְחַזְּקָה בְּעַד־עַמֵּנוּ וּבְעַד עָרֵי אֱלֹהֵינוּ וַיהוָה הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: יד וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְהָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ
לִפְנֵי אֲרָם לַמִּלְחָמָה וַיָּנוּסוּ מִפָּנָיו: טו וּבְנֵי עַמּוֹן רָאוּ כִּי־נָס אֲרָם וַיָּנוּסוּ גַּם־הֵם מִפְּנֵי אַבְשַׁי אָחִיו וַיָּבֹאוּ
הָעִירָה וַיָּבֹא יוֹאָב יְרוּשָׁלִָם: (ס) טז וַיַּרְא אֲרָם כִּי נִגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מַלְאָכִים וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲרָם
אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַנָּהָר וְשוֹפַךְ שַׂר־צְבָא הֲדַדְעֶזֶר לִפְנֵיהֶם: יז וַיֻּגַּד לְדָוִיד וַיֶּאֱסֹף אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן
וַיָּבֹא אֲלֵהֶם וַיַּעֲרֹךְ דָּוִיד לִקְרַאת אֲרָם מִלְחָמָה וַיִּלָּחֲמוּ עִמּוֹ: יח וַיָּנָס אֲרָם מִלִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיַּהֲרֹג דָּוִיד מֵאֲרָם שִׁבְעַת אֲלָפִים רֶכֶב וְאַרְבָּעִים אֶלֶף אִישׁ רַגְלִי וְאֶת שׁוֹפַךְ שַׂר־הַצָּבָא הֵמִית: יט וַיִּרְאוּ
עַבְדֵי הֲדַדְעֶזֶר כִּי נִגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּשְׁלִימוּ עִם־דָּוִיד וַיַּעַבְדֻהוּ וְלֹא־אָבָה אֲרָם לְהוֹשִׁיעַ אֶת־בְּנֵי־עַמּוֹן
עוֹד: (ס)

דברי הימים א פרק־כ א־ג

א וַיְהִי לְעֵת תְּשׁוּבַת הַשָּׁנָה לְעֵת | צֵאת הַמְּלָכִים וַיִּנְהַג יוֹאָב אֶת־חֵיל הַצָּבָא וַיַּשְׁחֵת | אֶת־אֶרֶץ
בְּנֵי־עַמּוֹן וַיָּבֹא וַיָּצַר אֶת־רַבָּה וְדָוִיד יֹשֵׁב בִּירוּשָׁלִָם וַיַּךְ יוֹאָב אֶת־רַבָּה וַיֶּהֶרְסֶהָ: ב וַיִּקַּח דָּוִיד
אֶת־עֲטֶרֶת־מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ וַיִּמְצָאֶהָ | מִשְׁקַל כִּכַּר־זָהָב וּבָהּ אֶבֶן יְקָרָה וַתְּהִי עַל־רֹאשׁ דָּוִיד וּשְׁלַל
הָעִיר הוֹצִיא הַרְבֵּה מְאֹד: ג וְאֶת־הָעָם אֲשֶׁר־בָּהּ הוֹצִיא וַיָּשַׂר בַּמְּגֵרָה וּבַחֲרִיצֵי הַבַּרְזֶל וּבַמְּגֵרוֹת וְכֵן
יַעֲשֶׂה דָּוִיד לְכָל עָרֵי בְנֵי־עַמּוֹן וַיָּשָׁב דָּוִיד וְכָל־הָעָם יְרוּשָׁלִָם: (ס)

רש"י

(טז) ושופך שר צבא. (ובשמואל כ"ט) כתיב ושובך שר צבא, פירשו רבותינו בסוטה שובך שהוא גבוה כשובך, שופך שהיה שופך דמים כמים:

(א) ויהי לעת תשובת השנה. כשהעשבים בשדה להאכיל הסוסים: ובה אבן יקרה. בעטרה: ותהי על ראש דויד. יש מפרשים על ראש דוד ממש ויש לתמוה היאך ראשו סובלת ורבותינו פירשו אבן שואבת היתה בה ושמעתי בנרבונא כי מנהג בארץ ישמעאל שתולין כתר של מלך מלמעלה על ראשו והוא יושב כנגדה מלמטה תחתיה על כסא ומה שכתוב ותהי על ראש דוד שנראית כמו על ראשו:

מצודת דוד

(יג) חזק ונתחזקה. חזק אתה והעם אשר עמך וגם אנו נתחזק: **בעד עמנו. שלא ילכו בשבי: ובעד ערי אלהינו. שלא** יכבשום האויב: **וה' הטוב וכו'.** ר"ל ואם בכל ההתחזקות לא נועיל יעשה ה' הטוב בעיניו ונקבל באהבה: **(יז) ויערוך אליהם.** הכין עצמו לערוך אליהם מלחמה: **(יח) שבעת אלפים.** ובשמואל ב' לא חשב כ"א החשובים שבהם אף לא זכר שם אנשי רגלי וזכר הפרשים ולא זכרם הנה ומה שמקרא אחד סותר גילה השני וכמוהו רבים במקרא: **(יט) וישלימו.** עשו שלום: **לא אבה.** לא רצה עוד להושיע וכו':

מצודת ציון

(א) ויצר. מלשון מצור: **(ב) מלכם.** העבודת כוכבים הקרויה מלכום או כפשוטו: **יקרה.** חשובה: **(ג) וישר.** כלי המלא פגימות אשר יכרתו בו העצים קרוי משור כמו אם יתגדל המשור (ישעיה י) וע"ש שכורתים בו העצים ע"י גרירה קרוי ג"כ מגרה כמו מגררות במגרה (מלכים א ז) והיה די לומר וישר שפירש חתך במשור אבל לתוספות ביאור אמר במגרה וכן רתקו בזיקים (נחום ג): **ובחריצי הברזל.** כלי ברזל עשוי חריצים כמו כי לא בחרוץ יודש קצח (ישעיה כח): **ובמגרות.** גם הם כלים מלאים פגימות אבל קטנים הם מן המשור:

(א) תשובת השנה. ר"ל בעת תשובת השמש אל הנקודה ההיא בעצמה שהיתה בה בעת צאת המלכים בשנה העברה להלחם בישראל ולעזור לבני עמון כמ"ש למעלה: **(ב) ותהי על ראש דויד.** למעלה מראשו היתה תלויה כשהוא יושב על הכסא כי איך יסבול על ראשו משא של ככר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת עירובין

ח כַּמָּה הוּא שִׁעוּרוֹ? בִּזְמַן שֶׁהֵן מְרֻבִּין — מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָלָם. בִּזְמַן שֶׁהֵן מְעָטִין — כַּגְּרוֹגֶרֶת, לְהוֹצָאַת שַׁבָּת, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.

ט אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְחִלַּת עֵרוּב, אֲבָל בִּשְׁיָרֵי עֵרוּב — כָּל שֶׁהוּא. וְלֹא אָמְרוּ לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ אֶת הַתִּינוֹקוֹת.

י בַּכֹּל מְעָרְבִין וּמְשְׁתַּתְּפִין, חוּץ מִן הַמַּיִם וּמִן הַמֶּלַח; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כִּכָּר הוּא עֵרוּב. אֲפִלּוּ מַאֲפֵה סְאָה וְהִיא פְּרוּסָה — אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; כִּכָּר בָּאִסָּר וְהוּא שָׁלֵם — מְעָרְבִין בּוֹ.

פירוש ברטנורא

ח מרובין. י"ח בני אדם ולמעלה: **מועטין.** פחות מי"ח: **מזון שתי סעודות.** הן י"ח גרוגרות: **להוצאת שבת.** שיעור של הוצאת שבת. כי המוציא אוכלים בשבת אינו חייב בפחות מכגרוגרת:

ט בשירי העירוב. שנתמעט משיעורו: **ולא אמרו לערב בחצרות.** אחר שנשתתפו במבוי, אלא שלא תשתכח תורת עירובי חצירות מתינוקות שאינן יודעין שנשתתפו במבוי, הלכך מקילינן ביה. ואע"ג דטעמא דמערבין עירובי חצרות לאחר שנשתתפו במבוי הוי כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, מ"מ אין הלכה כר"י בשירי עירוב דלא, מקילינן ביה כולי האי:

י בכל מערבין. עירובי תחומין, דאילו עירובי חצרות אין מערבין אלא בפת. ומיהו בכל מערבין דאמר ר' אליעזר הכא לאתויי עירובי חצירות שמערבין בפת פרוסה וא"צ ככר שלימה, ופליג עליה ר"י ואמר דוקא ככר שלם הוא עירוב. והלכה כר"י: **אין מערבין בה.** וטעמא משום, איבה שבאים בני החצר לידי מחלוקת לומר אני נותן שלימה והוא נותן פרוסה: **ככר באיסר והוא שלם מערבין בו.** נותנין אותו בעירוב עם שאר ככרות של בני חצר, ובלבד שיהיה בין כולם כגרוגרת לכל אחד ואחד. ורמב"ם פירש דככר שלם כאיסר מערבין בו לבדו לכל בני החצר ואין צריך שיעור:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ח

כַּמָּה הוּא שִׁעוּרוֹ – של האוכל הצריך לשיתוף מבואות, וכן לעירוב חצרות? **בִּזְמַן שֶׁהֵן מְרֻבִּין** – שהמשתתפים או המערבים מרובים הם, ומבואר בגמרא: משמונה עשר בני אדם ואילך, **מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָלָם** – מניח בשביל כולם מזון לשיתוף או לעירוב כשיעור שאוכלים בשתי סעודות, היינו כשמונה עשרה גרוגרות שהן כשש ביצים בינוניות (**רמב"ם הל' עירובין א, ט**); ואפילו היו שם אלף דיירים די בשיעור זה של שתי סעודות, שמזון שתי סעודות דבר חשוב הוא ומועיל לכולם (**הר"ר יונתן; המאירי**); אבל **בִּזְמַן שֶׁהֵן מְעָטִין** – פחות משמונה עשר, **כַּגְּרוֹגֶרֶת** – צריך כשיעור גרוגרת, **לְהוֹצָאַת שַׁבָּת** – שהוא השיעור לענין הוצאת אוכלים בשבת, כמו ששנינו (שבת ז, ד): "המוציא אוכלים כגרוגרת חייב". וכן הוא השיעור בשיתוף ובעירוב, היינו כגרוגרת **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** – יש מפרשים, שאין מונים לפי גולגולת, אלא לפי החצרות במבוי או לפי הבתים בחצר, כלומר ש"מרובים" הם שמונה עשר או יותר בעלי חצרות או בעלי בתים, ו"מועטים" הם פחות משמונה עשר, ואפילו היו הבתים והחצרות מרובים באוכלוסים (**הר"ר יונתן; המאירי**).

באור משנה ט

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שצריך לעירוב חצרות כלשיתוף מבואות כשיעור גרוגרת לכל אחד ואחד (בזמן שהם מועטים), או מזון שתי סעודות לכולם (בזמן שהם מרובים)? **בִּתְחִלַּת עֵרוּב** – בשעה שמניחים את העירוב בתחילה, **אֲבָל בִּשְׁיָרֵי עֵרוּב** – בעירוב שנתמעט משיעורו לאחר כניסת השבת הראשונה, **כָּל שֶׁהוּא** – דיו אם נשאר ממנו כל שהוא, ואין צורך להוסיף עליו כדי שיעורו; **וְלֹא אָמְרוּ** – ויש גורסים: לא אמרו, **לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת** – לאחר שכבר נשתתפו במבוי, ונמצא שאין כבר צורך בעירוב חצרות, **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ אֶת הַתִּינוֹקוֹת** – שלא תשתכח תורת עירובי חצרות מן התינוקות, שאינם יודעים ולא מרגישים בשיתוף המבוי. מכאן גם הקילו בעירוב חצרות להכשיר שייריו בכל שהוא, הואיל והשיתוף קיים.

יש מפרשים, שלדעת רבי יוסי אף שיירי שיתוף כשרים בכל שהוא כל שהעירוב קיים (המאירי). ויש סוברים שרבי יוסי מכשיר אפילו בשיירי שניהם כאחד, ומכאן שרבי יוסי חולק על התנא דלעיל (משנה ז), הסובר: "נתמעט האוכל, מוסיף". ויש מבארים, שרבי יוסי אינו חולק עליו, אלא הוא בא לפרש דבריו, שלאחר שנכנסה שבת ראשונה אין צורך להוסיף, ואף שיירי העירוב או השיתוף כשרים הם (עיין "תוספות יום טוב").

~ יום שני ~

באור משנה י

בַּכֹּל – בכל מזון, **מְעָרְבִין** – עירובי חצרות ועירובי תחומים (**רש"י; הר"ר יונתן**); ויש מפרשים: מערבין – עירובי תחומין דווקא, שאילו עירובי חצרות אין מערבין אלא בפת (**רמב"ם; ברטנורא**), **וּמְשְׁתַּתְּפִין** – שיתופי מבואות, **חוּץ מִן הַמַּיִם וּמִן הַמֶּלַח** – לפי שאינם מזון; **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – הלכה זו נשנתה כבר לעיל בהתחלת פרק ג, אלא שהיא חוזרת כאן להשמיענו (**לפי רש"י והר"ר יונתן**) מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע אם גם עירובי חצרות מערבים בכל, או בפת ושלמה דווקא. ברם, לפי פירוש **הרמב"ם והברטנורא** אף רבי אליעזר סובר, שאין מערבים עירוב חצרות אלא בפת, אבל במה שהוא אומר "בכל מערבין" בא הוא להשמיענו, שמכל מקום מותר לערב עירובי חצרות אפילו בפרוסה (**רמב"ם; ברטנורא**). **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כִּכָּר הוּא עֵרוּב** – כיכר לחם שלם מועיל לעירוב חצרות אבל לא פרוסה. **אֲפִלּוּ מַאֲפֵה סְאָה** – מעשה מאפה שיש בו סאה קמח, **וְהִיא פְּרוּסָה** – אם מאפה זה אינו שלם אלא פרוסה, **אֵין מְעָרְבִין בָּהּ** – עירובי חצרות; ואילו **כִּכָּר בָּאִסָּר** – כיכר קטן שקונים באיסר (מטבע קטנה של נחושת = 1/24 בדינר); ורוב המפרשים גורסים:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יא נוֹתֵן אָדָם מָעָה לַחֲנָוֹנִי וְלַנַּחְתּוֹם כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ עֵרוּב; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא זָכוּ לוֹ מָעוֹתָיו. וּמוֹדִים בְּשְׁאָר כָּל אָדָם — שֶׁזָּכוּ לוֹ מָעוֹתָיו, שֶׁאֵין מְעָרְבִין לָאָדָם אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵרוּבֵי תְחוּמִין; אֲבָל בְּעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת מְעָרְבִין לְדַעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ; לְפִי שֶׁזָּכִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

פרק שמיני

א כֵּיצַד מִשְׁתַּתְּפִין בַּתְּחוּמִין? מַנִּיחַ אֶת הַחָבִית וְאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה לְכָל בְּנֵי עִירִי, לְכָל מִי שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל אוֹ לְבֵית

פירוש ברטנורא

יא נותן אדם מעה לחנוני. המוכר יין, ודר עמו במבוי: **או לנחתום.** המוכר כברות ודר עמו בחצר שיזכה לו בעירוב עם חבריו. אם יבואו בני מבוי לקנות ממך יין לשתוף, או בני חצר לקנות כבר לעירוב, שיהיה לי חלק בו: **לא זכו לו מעותיו.** שאין מעות קונות עד שימשוך. ואפילו עירב זה החנוני לכל האחרים וזכה גם לזה, אינו עירוב, שהרי לא נתכוין לזכות לו במתנת חנם כשאר המזכין בעירוב אלא שיקנה במעה, והרי אינה קונה לו דמעות אינן קונות ונמצא מערב לו במעותיו: **ומודים בשאר כל אדם.** בעל הבית שאמר לו חברו הילך מעה זו וזכה לי בעירוב והלך וזיכה לו, שקנה עירוב, דהואיל ואין בעל הבית רגיל למכור כברות לא נתכוין זה אלא לעשותו שליח ונעשה כאומר לו ערב לי: **שאין מערבין לאדם.** כשמערבין לו משלו אלא מדעתו. הלכך גבי חנוני כי אמר לו זכה לי לא נתכוין אלא לקנות ממנו ולא סמך עליו שיעשה שלוחו ומעות אינן קונות ולא סמכיה דעתיה נמצא מערב לו שלא מדעתו: **עירובי תחומין.** חוב הוא שמפסיד לצד האחר ושמא אין נוח לו. והלכה כר' יהודה:

ח א כיצד. לכל מי שילך לבית האבל וכו'. דמילי דמצוה נינהו, וקי"ל אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה: **וכל מי שקבל עליו.** לסמוך על עירוב זה מותר: **ומשחשיכה אסור.** והני מילי כשלא הודיעוהו מבעוד יום, אבל הודיעוהו מבעוד יום אפילו לא קיבל עליו לסמוך על עירוב זה בודאי אלא משחשיכה, מותר:

משניות מבוארות – קהתי

כיכר כאיסר, היינו קטן כמידת איסר, **וְהוּא שָׁלֵם — מְעָרְבִין בּוֹ** – ובלבד שיהיו שם ככרות הרבה עד שיהא בין כולם כגרוגרת לכל אחד ואחד (**רש"י**). ולדעת **הרמב"ם**, כיכר שלם כאיסר מערבים בו לבדו לכל בני החצר, ואין צריכים כגרוגרת לכל אחד (**הל' עירובין א, ח; ועיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"**). בגמרא מבואר, שטעמו של רבי יהושע הוא משום איבה, כלומר שלא יבואו הדיירים לידי מחלוקת: "אני נותן פת שלמה ואתה פרוסה" (**עיין גמרא עירובין פא, א**). והלכה כרבי יהושע.

באור משנה יא

נוֹתֵן אָדָם מָעָה לַחֲנָוֹנִי – שהוא מוכר יין ודר עמו במבוי, **וְלַנַּחְתּוֹם** – או לנחתום שהוא מוכר פת ודר עמו בחצר, **כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ עֵרוּב** – שאם יבואו בני המבוי לחנווני לקנות יין לשיתוף, או בני החצר לנחתום לקנות פת לעירוב, יתן להם, החנווני או הנחתום, גם בשבילו, תמורת מעה זו, כדי שיהא לו חלק בשיתוף או בעירוב; **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – הסובר, שזוכה לו החנווני בשיתוף או הנחתום בעירוב; ואף על פי שאמרו חכמים: אין מעות קונות במטלטלים עד שימשכם, והרי לא משך את היין או את הפת, ונמצא שלא קנה אותם, ואינם שלו, מכל מקום סובר רבי אליעזר, שבעירוב הקלו חכמים להעמיד את הדבר על דין תורה, שיהיו המעות קונות, והיין או הפת שלו הם. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא זָכוּ לוֹ מָעוֹתָיו** – בזה שנתן את המעה לחנווני או לנחתום לא קנה את היין או את הפת, מפני שאין מעות קונות עד שימשוך את החפץ שקנה; הלכך לא זכה לו החנווני בשיתוף או הנחתום בעירוב. ואפילו עירב החנווני לכל האחרים וזיכה גם לזה, אינו עירוב, שהרי לא נתכוון לזכות לו במתנת חינם כשאר המזכים בעירוב, אלא לקנות את המעה, והרי אינה קנויה לו, ונמצא מערב לו במעותיו שלא לדעתו. **וּמוֹדִים** – חכמים, **בִּשְׁאָר כָּל אָדָם** – שאם נתן מעות לאחד משכניו, שאינו חנווני או נחתום, שיקח בהן יין או פת ויתן לשיתוף או לעירוב בשבילו, וזיכהו ביינו או בפתו, **שֶׁזָּכוּ לוֹ מָעוֹתָיו** – לפי שלא נתכוון אלא לעשותו שליח לערב בשבילו במזון שיקח מן החנווני או מן הנחתום, והרי זה כאומר לו "ערב לי", שאף בחנווני עצמו, אם אמר לו: "ערב לי", הריהו זוכה לו בעירוב; **שֶׁאֵין מְעָרְבִין לָאָדָם אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ** – אין מערבים לאדם משלו אלא לדעתו, הלכך בחנווני או בנחתום שנותן לו מעה כדי שיזכה לו עירוב, הואיל ולא נתכוון לעשותו שליח לערב אלא לקנות ממנו, והרי מעות אינן קונות, נמצא מערב לו במעותיו שלא לדעתו, ולכן אינו זוכה לו. ברם, אם משך ממנו מזון והניחו אצלו לשם עירוב וודאי עשאו שליח, והוא זוכה לו. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שאין מערבים לאדם אלא מדעתו? **בְּעֵרוּבֵי תְחוּמִין** – הואיל ועל ידי העירוב הוא מפסיד לצד האחר, ושמא אין דעתו נוחה מזה, **אֲבָל בְּעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת מְעָרְבִין לְדַעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ** – שהואיל והמערב זוכה ואינו מפסיד כלום, מערבים לו לאדם אפילו שלא מדעתו, **לְפִי שֶׁזָּכִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו** – בגמרא נחלקו ר' יהושע ור' יוחנן, שלדעת ר' יהושע לא בא רבי יהודה אלא לפרש דברי חכמים, שמה שאמרו: אין מערבים לאדם אלא מדעתו, היינו בעירובי תחומים, אבל בעירובי חצרות, כל שהמערבים מזכים לו משלהם, מערבים לו אפילו שלא מדעתו. ברם, אם מערבים לו משלו צריכים להודיעו כמו ששנינו לעיל (משנה ז); ולדעת ר' יוחנן בא רבי יהודה לחלוק על חכמים, והוא סובר שבעירובי חצרות מערבין לו לאדם אף משלו שלא לדעתו, לפי שזכין לאדם שלא בפניו.

בארנו את המשנה לפי רוב המפרשים (רש"י; הר"ר יונתן; המאירי; ברטנורא). אבל יש מקשים על פירוש זה ומתחבטים לפרש את המשנה בדרכים אחרות (הרא"ש ואחרים; ועיין "תוספות יום טוב" שמאריך בהסבר פרטי העניינים של משנתנו). ומדברי הרמב"ם (הל' עירובין ו, כ) משמע, שהוא מבאר את כל המשנה – על פי דברי רבי יהודה – לענין עירוב תחומין.

~ יום שלישי ~

באור משנה א

אם רבים מבני העיר רצו לילך בשבת למקום אחד שהוא מחוץ לתחום, יכול אחד להניח "עירוב תחומים" בשביל כולם, ואם הוא מניח מזון משלו, צריך הוא לזכות להם על ידי אדם אחר, כמו ששנינו בענין שיתופי מבואות (בפרק הקודם משנה ו). "עירוב תחומים" זה שמניח אדם בשביל הרבים נקרא "שיתוף תחומים", ובזה עוסקת משנתנו.

כֵּיצַד מִשְׁתַּתְּפִין בַּתְּחוּמִין – כיצד משתף האחד ב"עירוב תחומים" שלו את האחרים? **מַנִּיחַ אֶת הַחָבִית** – של יין או של שמן או של פירות במקום שרוצה לקנות שם שביתה; ונקטה משנתנו "חבית", וכן לעיל (ז, ו), לפי שהיו רגילים להניח כל פירותיהם בחבית (**תוספות**); **וְאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה לְכָל בְּנֵי עִירִי** – הרי עירוב זה לכל אנשי עירי הרוצים לילך בשבת בצד זה חוץ לתחום, **לְכָל מִי שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵית**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמִּשְׁתֶּה. וְכָל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם — מֻתָּר. מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ — אָסוּר; שֶׁאֵין מְעָרְבִין מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ.

ב כַּמָּה הוּא שֶׁעוּרוֹ? מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד. מְזוֹנוֹ לַחֹל וְלֹא לַשַּׁבָּת; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לַשַּׁבָּת וְלֹא לַחֹל. וְזֶה וָזֶה מִתְכַּוְּנִין לְהָקֵל. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: מִכִּכָּר בַּפֻּנְדְּיוֹן מֵאַרְבַּע סְאִין בַּסֶּלַע. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁתֵּי יָדוֹת לַכִּכָּר מִשָּׁלֹשׁ לַקַּב. חֲצִיָּהּ לְבֵית הַמְנֻגָּע. וַחֲצִי חֲצִיָּהּ לִפְסוֹל אֶת הַגְּוִיָּה.

פירוש ברטנורא

ב מזון שתי סעודות לכל אחד. מתוך שקונה שביתתו שם צריך להניח שם מזון שצריך לו לשבת: **אלו ואלו מתכוונים להקל.** רבי מאיר סבר בשבת אכיל אינש טפי משום דבסים תבשילין. ור' יהודה סבר כיון דבשבת אכיל שלש סעודות אינו מרבה לאכול בכל סעודה, וב' סעודות של חול הוי טפי מב' סעודות של שבת: **ככר בפונדיון.** ככר הלקוח בפונדיון כשמוכרין ד' סאין חטין לסלע. וד' סאין הן כ"ד קבין, והסלע כ"ד מעין, נמצא קב לכל מעה, והמעה שני פונדיונין, הרי ככר הנמכר בשוק בפונדיון הוא חצי קב, והחנוני לוקח החצי לשכר האפיה והטחינה, נמצא ככר הלקוח מן החנוני בפונדיון הוא רובע קב שהם ו' ביצים, שהקב כ"ד ביצים, והם שיעור ב' סעודות של עירוב לדברי רבי יוחנן בן ברוקא. והלכה כמותו: **רבי שמעון.** ממעט בשיעור ואומר. שדי לערב בשתי ידות של ככר של ג' ככרות לקב. וככר שלם של ח' ביצים הוא שלישית הקב. ושתי ידותיה שהם ה' ביצים ויותר הוו ב' סעודות: **חציה לבית המנוגע.** סתם מתניתין היא, והכי קאמר, חצי ככר שלם ששיערו בו בין למר ובין למר, הוא שיעור לשהיית בית המנוגע, שהנכנס לבית שיש בו נגע צרעת אע"פ שהוא טמא מיד אינו טעון כבוס בגדים עד שישהה כדי אכילה, וחצי ככר זו הוי כדי אכילה. ולרבי יוחנן בן ברוקה דאמר ככר שלם הוי רובע קב שהם ששה ביצים, נמצא חציה ג' ביצים והוא פרס דבכולי תלמודא. ולר' שמעון דאמר ככר שלם הוא של שלישית הקב שהם ח' ביצים, הוי חציה ד' ביצים והוא פרס דבכולי תלמודא אליבא דר' שמעון. ואע"ג דר"ש סבר דבכבר שלם יש ג' סעודות דהא שתי ידותיה קאמר ר"ש דהוי שתי סעודות, הני

משניות מבוארות – קהתי

הָאֵבֶל – לנחם אבלים, **אוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה** – של חתונה או של סעודת מצווה אחרת; משנתנו נקטה דוגמות אלו להשמיענו, שאין מערבים עירובי תחומים אלא לדבר מצווה (**עיין "תוספות יום טוב"**), **וְכָל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם** – כל מי שקיבל עליו בערב שבת מבעוד יום לסמוך על עירוב זה, כדי ללכת בשבת חוץ לתחום, **מֻתָּר** – לו ללכת. **מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ** – אבל אם קיבל עליו לאחר שחשכה, **אָסוּר** – ללכת חוץ לתחום, **שֶׁאֵין מְעָרְבִין מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ** – בגמרא מבואר, שמה שנקטה משנתנו "כל שקיבל עליו" לאו דווקא הוא, אלא כוונת המשנה היא, שכל מי שהודיעוהו מבעוד יום שהונח עירוב תחומים לכל בני העיר, אף על פי שלא קיבל עליו לסמוך על עירוב זה אלא משחשיכה, מותר, שכן בתחומים אומרים: יש ברירה, כלומר, הוברר הדבר למפרע, שמשעה שנודעה לו היתה דעתו על עירוב זה. אבל אם לא הודיעוהו עד שחשכה, אסור לו ללכת חוץ לתחום על סמך עירוב זה, שהואיל ולא ידע על העירוב מבעוד יום אין כאן דין ברירה כלל. ואף שחברו זיכהו בעירוב, אין זה כלום, שאין מערבים לו לאדם עירובי תחומים אלא לדעתו, שמא אינו רוצה לערב באותה הרוח שזה עירב לו.

באור משנה ב

כַּמָּה הוּא שֶׁעוּרוֹ – של עירוב תחומים? **מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד** – מזון כשיעור שאדם אוכל ממנו בשתי סעודות, לכל אחד ואחד מהמשתתפים בעירוב; ומשערים לכל אדם לפי מידת סעודתו (כלים יז, יא); וכיון שיש לו במקום העירוב שיעור שתי סעודות, ניכר לכול שעקר דעתו מן העיר, וקנה שביתתו במקום סעודתו. **מְזוֹנוֹ לַחֹל** – מזון כשיעור שתי סעודות של חול, **וְלֹא לַשַּׁבָּת** – ולא כשיעור שתי סעודותיו של שבת, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – כמבואר טעמו להלן. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לַשַּׁבָּת וְלֹא לַחֹל** – מזון שתי סעודות של שבת ולא של חול. **וְזֶה וָזֶה** – רבי מאיר ורבי יהודה, **מִתְכַּוְּנִין לְהָקֵל** – רבי מאיר סובר, שבשבת אוכל אדם יותר, לפי שמאכלי השבת טעימים ומעוררים תיאבון, הלכך מיקל הוא לגבי עירוב, וקובע שיעורו לפי סעודות של חול; ורבי יהודה סובר: הואיל ובשבת אוכל אדם שלש סעודות, אינו מרבה לאכול בכל סעודה, ושתי סעודות של חול הן, איפוא, יותר משתי סעודות של שבת, הלכך בא להקל בעירוב וקובע שיעורו לפי שתי סעודות של שבת (**רש"י; ברטנורא; ועיין "תפארת ישראל"**). ויש מפרשים שמשנתנו משערת שתי הסעודות בפת עצמה, כמו שהיא ממשיכה להלן בסיפא, ולא בשאר הדברים הבאים ללפת את הפת, ומכאן טעמו של רבי מאיר, שבסעודת שבת, שיש בה מיני מאכלים הרבה, אוכל אדם עמהם פת יותר מבסעודת חול, ולכן הוא משער בסעודות חול. ורבי יהודה סובר, שבסעודת שבת אוכל אדם פחות פת מבסעודת חול, לפי שהוא ממלא כרסו במיני תבשיל ומעדנים (**הר"ר יונתן; המאירי; רבנו חננאל עפ"י הירושלמי**), ולפיכך הוא משער בסעודות שבת. ואמנם המערב ביין, שיעורו בחצי לוג, ושאר מינים הנאכלים כמות שהם, שיעורם כדי לשבוע מהם בשתי סעודות, ודבר העשוי ללפת בו את הפת שיעורו כדי ללפת ממנו שתי סעודות (**גמרא עירובין כט, א; רמב"ם הל' עירובין א, ט-י**). **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: מִכִּכָּר בַּפֻּנְדְּיוֹן מֵאַרְבַּע סְאִין בַּסֶּלַע** – שתי סעודות של עירוב הן מכיכר לחם הנקנית בפונדיון בשעה שארבע סאים חיטים נמכרות בסלע. ארבע סאים הן עשרים וארבעה קבים (שהסאה 6 קבים), והסלע הוא ארבעים ושמונה פונדיונים, נמצא שקב נמכר בשני פונדיונים, וכיכר הנקנית בפונדיון היא מחצי קב חיטים (כשיעור 12 ביצים); אבל בגמרא מבואר, שיש לנכות מזה מחצה, מה שהחנווני נוטל להוצאות הטחינה והאפייה ושכר טרחתו, ונמצא שהככר הנקנית בפונדיון אין מידתה אלא רבע הקב (כשיעור 6 ביצים), והוא מזון שתי סעודות לדעת רבי יוחנן בן ברוקה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁתֵּי יָדוֹת לַכִּכָּר מִשָּׁלֹשׁ לַקַּב** – שתי סעודות הן שני שלישים של כיכר, כשעושים שלש ככרות מן הקב. נמצא שכיכר היא משליש הקב (כשיעור 8 ביצים), ושני שלישי כיכר (כשיעור 5 1/3 ביצים) הם מזון שתי סעודות של עירוב. רבי שמעון מקל וממעט משיעורו של רבי יוחנן בן ברוקה בשני שלישי ביצה (שלדעת רבי יוחנן שיעור שתי הסעודות הוא 6 ביצים, ולדעת רבי שמעון 5 1/3 ביצים). **חֲצִיָּהּ** – של כיכר כזו שמשערים בה את שתי הסעודות של עירוב, הוא השיעור **לְבֵית הַמְנֻגָּע** – שכן הנכנס לבית שיש בו נגע צרעת, אף על פי שהוא טמא מיד, אינו טעון כיבוס בגדים אלא אם כן שהה שם כדי שיעור אכילה, שנאמר בפרשת נגעי בתים (**ויקרא יד, מז**): "והאוכל בבית יכבס את בגדיו", ודרשו חכמים, שבא הכתוב ליתן שיעור לשהייה בבית המנוגע, כדי שיעור אכילה; וכמה שיעור אכילה? כדי אכילת פרס. היינו חצי כיכר; ובאה המשנה להשמיענו, שלדעת רבי יוחנן בן ברוקה הסובר שכיכר שלמה היא רובע קב, שהוא כשיעור שש ביצים, שיעור "אכילת פרס" הוא שלש ביצים; ולדעת רבי שמעון שהככר היא משליש הקב, שהוא שמונה ביצים, שיעור "אכילת פרס" הוא ארבע ביצים. ואמנם בענין עירוב מקל רבי שמעון ומשער בסעודות דחוקות, שאינו מצריך לשיעור שתי סעודות של עירוב אלא שני שלישים של כיכר, ונמצא ששיעור כל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג אַנְשֵׁי חָצֵר וְאַנְשֵׁי מִרְפֶּסֶת שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ, כָּל שֶׁגְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים — לַמִּרְפֶּסֶת, פָּחוֹת מִכָּאן — לֶחָצֵר. חֻלַּיַּת הַבּוֹר וְהַסֶּלַע, גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים — לַמִּרְפֶּסֶת, פָּחוֹת מִכָּאן — לֶחָצֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסִמּוּכָה. אֲבָל בְּמֻפְלֶגֶת, אֲפִלּוּ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים — לֶחָצֵר. וְאֵיזוֹ הִיא סְמוּכָה? כָּל שֶׁאֵינָהּ רְחוֹקָה אַרְבָּעָה טְפָחִים.

ד הַנּוֹתֵן אֶת עֵרוּבוֹ בְּבֵית שַׁעַר, אַכְסַדְּרָה וּמִרְפֶּסֶת — אֵינוֹ עֵרוּב, וְהַדָּר שָׁם אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו; בְּבֵית הַתֶּבֶן וּבְבֵית הַבָּקָר, וּבְבֵית הָעֲצִים וּבְבֵית הָאוֹצָרוֹת — הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וְהַדָּר שָׁם אוֹסֵר עָלָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם יֵשׁ שָׁם

פירוש ברטנורא

מילי בעירוב דנתכוונו בו להקל וא"צ שתי סעודות שלימות, אבל בכל שאר דוכתי סבירא ליה לר' שמעון דאין סעודה פחותה מחצי כבר של שלישית הקב, ובעינן שישהה כדי אכילת חצי כבר זו שהם ד' ביצים: **חצי חציה לפסול את הגויה.** דהאוכל אוכלים טמאים כחצי פרס נפסל גופו מדרבנן מלאכול בתרומה. וחצי פרס הוי ביצה ומחצה לר"י בן ברוקה, וב' ביצים לר"ש:

ג מרפסת. מקום גבוה בחצר הבית והרבה פתחי עליות פתוחין לה וכולם יוצאין בסולם א' לחצר וממנו לרשות הרבים ואעפ"כ אין אוסרין הואיל ומרפסת גבוהה י', ובלבד שיערבו בני מרפסת לעצמן במרפסת דהויא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת: **ששכחו ולא עירבו.** אלו עם אלו. אבל עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן: **כל שגבוה י'.** אם יש בחצר תל או עמוד גבוה י' סמוך למרפסת ואין מרפסת גבוה מן העמוד עשרה, דניחא תשמישתיה דעמוד לבני המרפסת, רשות מרפסת שולטת בו ומשתמשין הן בו ולא בני החצר: **פחות מכאן לחצר.** אף לחצר קאמר, ששתי הרשויות שולטין בו המרפסת והחצר ואם לא עירבו זה עם זה שניהם אסורים בו: **חוליית הבור.** שפת הבור של מעלה, אם גבוה עשרה מן החצר רשות מרפסת שולטת בו. והוא שיהיה הבור מלא עד שפתו העליונה מדברים שאסור לטלטלם בשבת דהשתא אי אפשר שתחסר מגובהה דומיא דסלע שאינו חסר והרי הוא שוה לקרקעית המרפסת, אבל אם אין הבור מלא או אפילו מלא מדברים שאפשר ליקח מהם בשבת ולחסרו, כיון דכי חסרא אסירא, כי לא חסרא נמי אסירא ואם לא עירבו המרפסת והחצר זה עם זה שניהם אסורים בו: **אפי' גבוהה עשרה טפחים לחצר.** אף לחצר כמו למרפסת, ושניהם אסורים בו אם לא עירבו זה עם זה:

ד הנותן עירובו. עירובי חצרות: **בבית שער.** מקום סמוך לשער החצר ורגילין להושיב שם שומר שלא יכנסו בני רשות הרבים לחצר: **והדר שם.** בבית שער שבחצר אינו אוסר על בעל החצר ואינו צריך ליתן את הפת דלאו דירה היא: **והדר שם אוסר עליו.** אם השאיל בעל הבית בית התבן שלו לדור שם, אוסר עליו, הואיל ופתוח לחצר: **אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית.** שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה, שנותן שם כליו להצניען, אינו אוסר

משניות מבוארות – קהתי

סעודה אינו אלא שתי ביצים ושני שלישי ביצה, אבל בכל שאר המקומות סובר רבי שמעון ששיעור "אכילת פרס" היינו שיעור סעודה אחת שלמה, ואינו פחות מחצי כיכר של שליש הקב, שהוא ארבע ביצים. **וַחֲצִי חֶצְיָהּ** – של כיכר כזו, הוא השיעור **לִפְסוֹל אֶת הַגּוֹיָה** – שהאוכל אוכלים טמאים בשיעור חצי פרס, נפסל גופו מלאכול בתרומה עד שיטבול. ומדברי סופרים הוא, שכן מדין התורה אין אוכל מטמא אדם, אלא שחכמים גזרו על כך. ובאה המשנה ללמד שלרבי יוחנן בן ברוקה חצי פרס הוא ביצה ומחצה, ולרבי שמעון – שתי ביצים.

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

משנתנו חוזרת ללמד בענין עירובי חצרות.

אַנְשֵׁי חָצֵר – היינו הדיירים שבקומה התחתונה של הבית שבחצר, **וְאַנְשֵׁי מִרְפֶּסֶת** – היינו הדיירים שבקומה העליונה של הבית (בעלייה), שיש להם מרפסת משותפת, וממנה הם יורדים במדרגות לחצר, **שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ** – עירוב חצרות אלו עם אלו, כדי שיוכלו אנשי המרפסת להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר, אלא עירבו אלו לעצמם ואלו לעצמם, ונמצא שאנשי המרפסת מותרים להוציא ולהכניס מבתיהם למרפסת, ואנשי החצר מותרים להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר, ואין דריסת הרגל של אנשי המרפסת בחצר אוסרת על אנשי החצר, שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה (לעיל ו, ט-י), **כָּל שֶׁגְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** – כל הנמצא בחצר שהוא גבוה עשרה טפחים, כגון תל או עמוד, הסמוך למרפסת, הרי הוא שייך **לַמִּרְפֶּסֶת** – ואנשי המרפסת מותרים להשתמש בו, אבל לא אנשי החצר, שהואיל ותשמישו נוח לאנשי המרפסת ולא לאנשי החצר, הרי הוא נחשב כרשותם של אנשי המרפסת. **פָּחוֹת מִכָּאן** – אבל אם התל או העמוד הוא גבוה פחות מעשרה טפחים, הואיל ואנשי המרפסת אינם יכולים להשתמש בו בנקל, **לֶחָצֵר** – בגמרא מבואר: אף לחצר, כלומר שמקום זה שייך גם לאנשי המרפסת וגם לאנשי החצר, וכיון שלא עירבו אלו עם אלו, שניהם אסורים להשתמש בו. וכן **חֻלַּיַּת הַבּוֹר וְהַסֶּלַע** – כשחופרים בור מניחים סביביו את העפר שמוציאים מתוכו להיות לו כמעקה; עפר זה נקרא "חוליית הבור". ואם חוליית הבור והסלע שבחצר **גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים** – וסמוכים למרפסת, כמבואר להלן, **לַמִּרְפֶּסֶת** – שייכים הם לאנשי המרפסת, ומותר להם להשתמש עליהם, אבל לא לאנשי החצר. **פָּחוֹת מִכָּאן** – אם היו גבוהים פחות מעשרה טפחים, **לֶחָצֵר** – כלומר אף לחצר, כמו שבארנו למעלה, ושניהם אסורים להוציא ולהכניס מן הבתים לשם. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שכל שהוא גבוה עשרה טפחים, נותנין אותו למרפסת? **בְּסִמּוּכָה** – בחוליה שהיא סמוכה למרפסת (חוליה היא דוגמה לכל דבר הגבוה עשרה טפחים). **אֲבָל בְּמֻפְלֶגֶת** – שהיא רחוקה מן המרפסת, הואיל וגם לאנשי המרפסת אינה נוחה לשימוש, **אֲפִלּוּ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, לֶחָצֵר** – הרי היא שייכת אף לאנשי החצר, ושניהם אסורים להוציא לשם כלי הבתים, עד שיערבו אלו עם אלו. **וְאֵיזוֹ הִיא סְמוּכָה? כָּל שֶׁאֵינָהּ רְחוֹקָה אַרְבָּעָה טְפָחִים** – שהמרחק בין חוליית הבור או הסלע וכיוצא בזה ובין המרפסת אינו יותר מארבעה טפחים.

באור משנה ד

משנה זו באה ללמד, שמזון עירובי חצרות צריכים להניחו בבית אחד מבתי החצר, הואיל והוא בא להתיר בתים זה עם זה. ואם הניחוהו במקום שאינו נקרא בית, אינו עירוב.

הַנּוֹתֵן אֶת עֵרוּבוֹ – עירוב חצרות, **בְּבֵית שַׁעַר** – בבנין הסמוך לשער החצר, שהשומר יושב בו, **אַכְסַדְּרָה** – בניין עמודים המקורה בתקרה, שלפני הכניסה לבית, **וּמִרְפֶּסֶת** – שאינה עשויה לדירה, **אֵינוֹ עֵרוּב** – שהמקומות הללו אינם מיוחדים לדירה, ועירוב חצרות צריך שיתנוהו בדירה, **וְהַדָּר שָׁם** – בבית שער או באכסדרה או במרפסת, **אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו** – על בעל החצר, ואינו צריך לערב עמו, לפי שכל אלו אינם נחשבים דירה. אבל הנותן את העירוב **בְּבֵית הַתֶּבֶן** – בבניין המשמש מחסן לתבן, **וּבְבֵית הַבָּקָר** – ברפת, **וּבְבֵית הָעֲצִים** – בבניין שהוא מחסן לעצים, **וּבְבֵית הָאוֹצָרוֹת** – של תבואה וכדומה, **הֲרֵי זֶה עֵרוּב** – שכל אחד מהבתים הללו דינו כדירה, **וְהַדָּר שָׁם** – בבית התבן או בבית הבקר או בבית העצים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תְּפִיסַת יָד שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת — אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו.

ה הַמַּנִּיחַ אֶת בֵּיתוֹ וְהָלַךְ לִשְׁבוֹת בְּעִיר אַחֶרֶת, אֶחָד נָכְרִי וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל — הֲרֵי זֶה אוֹסֵר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ אוֹסֵר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נָכְרִי אוֹסֵר, יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָבוֹא בַּשַּׁבָּת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בֵּיתוֹ וְהָלַךְ לִשְׁבוֹת אֵצֶל בִּתּוֹ בְּאוֹתָהּ הָעִיר — אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁכְּבָר הִסִּיעַ מִלִּבּוֹ.

ו בּוֹר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת — אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת; אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, בֵּין מִלְּמַעְלָה בֵּין מִלְּמַטָּה בֵּין מִתּוֹךְ אָגְנוֹ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִלְּמַטָּה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִלְּמַעְלָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא תְהֵא מְחִצָּה גְּדוֹלָה מִן הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶם.

פירוש ברטנורא

עליו. ודוקא כשאין שם דיורין אחרים, אבל אם יש שם דיורין אחרים אוסר עליהן, דיקא נמי דקתני אינו אוסר עליו, עליו אינו אוסר אבל על דיורים אחרים אוסר ואע"פ שבעל הבית עירב עמהן. ואם הכלים הללו שנותן שם בעל הבית הם דברים הנטלים בשבת אין זו תפיסת יד ואוסר עליו, דאי בעי שקיל להו ושדי להו אבראי. והלכה כר"י:

ה הרי זה אוסר. דדירה בלא בעלים שמה דירה: **אינו אוסר.** דלאו שמה דירה: **ר' יוסי.** נמי ס"ל דלאו שמה דירה, מיהו נכרי אוסר שמא יבא בשבת. והלכה כרבי יוסי: **אצל בתו.** דוקא בתו, דעביד אינש דדייר עם חתנו, אבל בנו אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל בנו, שמא תתקוטט כלתו עמו ויצא. והלכה כר"ש:

ו בור שבין שתי חצרות. חציו בזה וחציו בזה, אין ממלאין ממנו, שזה ממלא מרשות חברו ואסור אם לא עירבו החצרות זו עם זו: **בין מלמעלה.** שהיו ט' טפחים של מחיצה למעלה מן המים וטפח אחד משוקע במים: **בין מלמטה.** שהיה תשעה טפחים משוקעים בתוך המים וטפח אחד נראה למעלה: **בין מתוך אגנו.** אע"פ שאין המחיצה נוגעת במים, כלל דקולא היא שהקלו חכמים במים דאמרינן גוד אחית מחיצתה, ובלבד שתהא בתוך אוגן הבור שתיראה כהפסקה: **מן הכותל שביניהם.** שמפסקת בין החצרות ומפסקת על פני הבור ואף על פי שאינה נכנסת תוך אגנו. ואין הלכה כר"י:

משניות מבוארות – קהתי

או בבית האוצר, **אוֹסֵר עָלָיו** – על בעל החצר, וצריך לערב עמו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם יֵשׁ שָׁם תְּפִיסַת יָד שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – מי ששכר בית מבעל החצר, ובעל החצר השאיר לעצמו זכות להשתמש בבית זה, כגון שמניח שם כליו, **אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו** – אין הדייר אוסר על בעל הבית, ואינו צריך לערב עמו, שהריהו כאילו דר עמו (**רש"י**), או שהדייר אינו אלא כאורח אצלו (**המאירי**). בגמרא מבואר, שדווקא אם הניח שם כלים שאינם ניטלים בשבת, אבל אם הניח כלים הניטלים בשבת, הריהו אוסר עליו, שהואיל ויכול הדייר להוציאם בשבת, אין זו תפיסת יד. יש מפרשים, שמדובר במשנתנו בכגון שאין שם דיירים אחרים, אבל אם יש בחצר דיירים אחרים, שאין לבעל החצר תפיסת יד בבתיהם, כולם צריכים לערב, ואם אותו הדייר שיש לבעל החצר תפיסת יד בביתו לא עירב עמהם, והעירוב של שאר בני החצר לא היה בביתו של בעל החצר, הרי הוא אוסר עליהם (**הר"ר יונתן**).

~ יום חמישי ~

באור משנה ה

הַמַּנִּיחַ אֶת בֵּיתוֹ וְהָלַךְ לִשְׁבוֹת בְּעִיר אַחֶרֶת, אֶחָד נָכְרִי – בין שהמניח את ביתו הוא נכרי, ולא השכיר לאנשי החצר את רשותו, **וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל** – ובין שהוא ישראל, ולא עירב עם בני החצר, ולא ביטל להם רשותו, **הֲרֵי זֶה אוֹסֵר** – על אנשי החצר להוציא ולהכניס מבתיהם לחצר, שאף על פי שאינו שובת שם, דירתו אוסרת, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – הסובר, שדירה בלא בעלים שמה דירה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ אוֹסֵר** – שלדעת רבי יהודה דירה בלא בעלים אין שמה דירה, ולכן אינה אוסרת. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נָכְרִי אוֹסֵר** – אף רבי יוסי סובר, שדירה בלי בעלים אין שמה דירה, אלא שמכל מקום נכרי שהניח את ביתו הריהו אוסר, שמא יחזור לביתו בשבת, אבל **יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָבוֹא בַּשַּׁבָּת** – וכגון שהוא מחוץ לתחום, ודירה בלא בעלים אינה אוסרת. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בֵּיתוֹ וְהָלַךְ לִשְׁבוֹת אֵצֶל בִּתּוֹ בְּאוֹתָהּ הָעִיר, אֵינוֹ אוֹסֵר** – על אנשי חצרו, **שֶׁכְּבָר הִסִּיעַ מִלִּבּוֹ** – הוציא מלבו את דירתו, כלומר שהסיח דעתו ממנה לאותה שבת. בגמרא אמרו, שדווקא אם הלך לשבות אצל בתו, שאינו חושש שמא יתקוטט עמו חתנו, אבל אם הלך לשבות אצל בנו, אינו מסיח דעתו מדירתו, שחושש הוא שמא תתקוטט עמו כלתו, ויחזור בשבת לביתו. והלכה כרבי יוסי וכרבי שמעון.

באור משנה ו

בּוֹר – של מים, **שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת** – שהכותל המפסיק בין שתי החצרות עובר על פני הבור, ונמצא חציו בחצר זו וחציו בחצר זו, **אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבָּת** – אם שתי החצרות לא עירבו זו עם זו אסור לאנשי כל חצר למלא מים מן הבור בשבת, לפי שנמצאים ממלאים מרשות החצר האחרת, **אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ** – לבור, **מְחִצָּה** – מיוחדת, **גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – כדי שיהיו אנשי כל חצר דולים מרשותם, **בֵּין מִלְּמַעְלָה** – מן המים, כלומר שהמחיצה מחלקת את חלל הבור עד סמוך למים (ויש נוסחאות שאין גורסים במשנתנו "בין מלמעלה"), **בֵּין מִלְּמַטָּה** – מן המים, כלומר שהמחיצה נתונה בתוך המים, **בֵּין מִתּוֹךְ אָגְנוֹ** – משפת הבור ולמטה, אף על פי שאינה מגעת למים, שכן קולה היא שהקילו חכמים במים, שאנו רואים את המחיצה כאילו היא יורדת וחוצה את כל הבור. ברם, רוב המפרשים מבארים (לפי דעת רב יהודה בגמרא): בין מלמעלה – שתשעה טפחים של המחיצה הם למעלה מן המים וטפח אחד משוקע במים, בין מלמטה – שהיו תשעה טפחים של המחיצה משוקעים במים וטפח אחד ממנה יוצא למעלה מן המים, כדי שיהא היכר בין שתי הרשויות (**רמב"ם; הר"ר יונתן; ברטנורא**). **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מִלְּמַטָּה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מִלְּמַעְלָה** – רבן שמעון בן גמליאל אינו בא לחלוק על תנא קמא, אלא להשמיענו, שדבר זה שנוי במחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, שלדעת בית שמאי צריך לעשות את המחיצה דווקא מלמטה, ואילו בית הלל מקילים וסוברים שמותר לעשותה אף למעלה, וכן מה ששנינו במשנתנו "בין מתוך אוגנו" כדעת בית הלל הוא, שבמה שאמרו "מלמעלה" כוללים הם בין מלמעלה מן המים ובין מתוך אוגנו (**המאירי; הר"ר יונתן**). **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא תְהֵא מְחִצָּה גְּדוֹלָה מִן הַכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶם** – כלומר הואיל והכותל המפסיק בין שתי החצרות עובר על פני הבור, אין צריכים עוד למחיצה אחרת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז אַמַּת הַמַּיִם שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת בֶּחָצֵר – אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, בַּכְּנִיסָה וּבַיְּצִיאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כֹּתֶל שֶׁעַל גַּבָּהּ תִּדּוֹן מִשּׁוּם מְחִצָּה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּאַמָּה שֶׁל אָבֵל, שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה עַל פִּי זְקֵנִים בַּשַּׁבָּת. אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ כַּשְּׁעוּר.

ח גְּזֵזְטְרָא שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם – אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, בֵּין מִלְּמַעְלָה בֵּין מִלְּמַטָּה. וְכֵן שְׁתֵּי גְּזֵזְטְרָאוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. עָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה וְלֹא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה – שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ.

פירוש ברטנורא

ז אמת המים. אפילו ברשות היחיד כרמלית היא: **עשו לה מחיצה.** בתוך אוגנה על פני רחבה שהוא ניכר שבשביל המים נעשית: **באמה של אבל.** שם העיר, והיתה עוברת בתוך החצרות וממלאין ממנה בחצרות דמהניא לה מחיצות כותל החצר התלויות עליה. ור"י לטעמיה דפליג נמי אבור, ואין הלכה כמותו: **שלא היה בה שיעור.** כרמלית, שלא היה עמוק עשרה או לא היה רחב ד', שאין המים נעשין רשות לעצמן להחשב כרמלית אא"כ עמוק עשרה ורחב ד'. עשו לה בכניסה ולא ביציאה לא מהני מידי דהא מחוברת למים שחוץ לחצר ביציאתו ונעשית הכל כרמלית [עשו לה ביציאה ולא בכניסה נמי לא מהני דהא מחוברת למים שלמעלה חוץ לחצר זו. אבל עשו לה בכניסה וביציאה מהני, שנראה] כאילו מתחילין בחצר זו:

ח גזוזטרא. כעין דף או מקום מקורה היוצא מרשות היחיד ובולט על גבי המים: **אא"כ עשו מחיצה.** כל סביבות הגזוזטרא או סביב נקב ד' על ד' החקוק באמצעיתה, דאמרינן גוד אחית מחיצתא: **בין מלמעלה.** למעלה מן נקב הגזוזטרא: **בין מלמטה.** מחוברת לגזוזטרא מתחתיה. ורמב"ם פירש מלמטה על המים כנגד נקב הגזוזטרא, דאמרינן גוד אסיק כאילו הגיע המחיצה לנקב שבגזוזטרא שממלאין ממנו: **זו למעלה מזו.** ונקב שממלאין ממנו בעליונה מכוון כנגד נקב התחתונה: **עשו לעליונה.** שנשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה לעשות מחיצה בעליונה ולא עשו בתחתונה: **שתיהן אסורות עד שיערבו.**

משניות מבוארות – קהתי

בתוך הבור, שכשם שמחיצה בתוך אוגן הבור מועילה להבדיל בין הרשויות, כך גם הכותל שבין החצרות, אף על פי שהוא למעלה מחוליית הבור, הריהו נחשב כאילו יורד לתוך הבור ומפסיק בין הרשויות (**רמב"ם; הר"ר יונתן**).

~ יום ששי ~

באור משנה ז

אַמַּת הַמַּיִם – תעלה, **שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת בֶּחָצֵר** – והיא עמוקה עשרה טפחים ורחבה ארבעה, שאפילו כשהיא עוברת ברשות היחיד דינה ככרמלית, הואיל והיא נמשכת מן הנהר שהוא כרמלית (**הר"ר יונתן; המאירי**), **אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת** – אין בני החצר שואבים ממנה מים, שהרי אסור להוציא מן הכרמלית לרשות היחיד, **אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – בתוך אוגנה על פני רחבה, כמו ששנינו בדין בור (במשנה הקודמת), **בַּכְּנִיסָה וּבַיְּצִיאָה** – במקום שהיא נכנסת לחצר ובמקום שהיא יוצאת ממנה, כדי לחלק בין המים שבחצר ובין המים שמחוץ לחצר. ואף על פי שמחיצת החצר עוברת על גבה, אינה מועילה, שכן צריכים מחיצה מיוחדת, שתהא ניכרת שנעשתה בשביל המים. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כֹּתֶל שֶׁעַל גַּבָּהּ** – כותל החצר העובר על גבה, **תִּדּוֹן מִשּׁוּם מְחִצָּה** – דינה כמחיצה לאמת המים. רבי יהודה הולך לשיטתו במשנה הקודמת, שאין צורך במחיצה מיוחדת, אלא מחיצת החצר כבר מבדילה בין המים שבתוכה ובין המים שמחוצה לה. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּאַמָּה** – באמת מים, **שֶׁל אָבֵל** – עיר בגליל התחתון; ומובא בברייתא בגמרא, שאמת מים נמשכה מאבל לציפורי ועברה בחצרות, **שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה עַל פִּי זְקֵנִים בַּשַּׁבָּת** – שהחכמים שהיו שם התירו למלא ממנה בשבת בחצרות בלי מחיצה; והרי ראייה שכותל החצר דינו כמחיצה למים. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהודה: **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ כַּשְּׁעוּר** – מה שהתירו שם הזקנים למלא מאמת המים בלי מחיצה הוא מפני שהאמה לא היתה עמוקה עשרה טפחים או שלא היתה רחבה ארבעה, שבכגון זה אין אמת המים ככרמלית אלא כדין המקום שהיא עוברת בו, שאם היא עוברת ברשות הרבים דינה כרשות הרבים, כמו ששנינו (שבת יא, א): "רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק בתוכו ארבע אמות חייב, וכמה הוא רקק מים? פחות מעשרה טפחים"; ואם היא עוברת ברשות היחיד דינה כרשות היחיד. מטעם זה היו ממלאים מאמת המים של אבל בחצרות, שהרי הכל רשות היחיד הוא, ולא משום כותל החצר שעל גבה. אבל אמת המים שאנו עוסקים בה, היינו שהיא עמוקה עשרה טפחים ורחבה ארבעה, הואיל והיא רשות בפני עצמה, ודינה ככרמלית, אין ממלאים ממנה בחצר בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בכניסה וביציאה. בגמרא מבואר, שאם עשו לה בכניסה ולא ביציאה, או ביציאה ולא בכניסה, אין זה מועיל כלום, שהואיל והיא מחוברת מצד אחד למים שמחוץ לחצר, הריהי כולה כרמלית.

באור משנה ח

גְּזֵזְטְרָא שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם – כגון בית העומד סמוך לנהר, וגזוזטרא בולטת מן הקומה העליונה שלו על גבי המים, ודרך החור שברצפת הגזוזטרא שואבים בני העלייה מים מן הנהר, **אֵין מְמַלְּאִין הֵימֶנָּה בַּשַּׁבָּת** – אין בני העלייה מותרים לשאוב מים בשבת דרך אותו חור, לפי שהנהר הוא כרמלית והגזוזטרא רשות היחיד, והרי אסור להכניס מכרמלית לרשות היחיד, **אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ** – לגזוזטרא מסביב לחור שבה, **מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – שבכגון זה אנו אומרים שהמים ששואבים בתוך המחיצות הם, והרי הם כאילו ברשות היחיד, **בֵּין מִלְּמַעְלָה** – בין שעשו לה מחיצה למעלה על הגזוזטרא, מסביב לחור, **בֵּין מִלְּמַטָּה** – למטה מן הגזוזטרא, כלומר מתחת לרצפת הגזוזטרא, מחיצה התלויה ויורדת למטה לצד הנהר (**רש"י; ברטנורא**); **והרמב"ם** מפרש: בין מלמעלה – מעל גבי המים, היינו תחת הגזוזטרא מסביב לחור, מחיצה המשתלשלת כנגד המים (כמו שבארנו "מלמטה" לפי רש"י), שבכגון זה רואים את המחיצה כאילו היא נמשכת ויורדת עד למים ("גוד אחית מחיצתא"), בין מלמטה – על המים, כנגד החור שבגזוזטרא, שבכגון זה רואים את המחיצה כאילו היא נמשכת ועולה עד לחור הגזוזטרא ("גוד אסיק מחיצתא"). **וְכֵן שְׁתֵּי גְּזֵזְטְרָאוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ** – שהן למעלה מן המים, והחור שבגזוזטרא העליונה מכוון כנגד החור שבגזוזטרא התחתונה, אין ממלאים מים בשבת אלא אם כן עשו מחיצה לכל אחת מהן. **עָשׂוּ לָעֶלְיוֹנָה** – אם עשו מחיצה לגזוזטרא העליונה, כלומר שגם בני הגזוזטרא התחתונה השתתפו בעשיית מחיצה זו של העליונה, **וְלֹא עָשׂוּ לַתַּחְתּוֹנָה** – אבל לא עשו מחיצה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת — אֵין שׁוֹפְכִין בְּתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ עוּקָה מַחֲזֶקֶת סָאתַיִם מִן הַנֶּקֶב וּלְמַטָּה, בֵּין מִבַּחוּץ בֵּין מִבִּפְנִים; אֶלָּא שֶׁמִּבַּחוּץ צָרִיךְ לִקְמוֹר, מִבִּפְנִים אֵין צָרִיךְ לִקְמוֹר.
י רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בִּיב שֶׁהוּא קָמוּר אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים — שׁוֹפְכִין לְתוֹכוֹ מַיִם בַּשַּׁבָּת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ גַּג אוֹ חָצֵר מֵאָה אַמָּה — לֹא יִשְׁפֹּךְ עַל פִּי הַבִּיב, אֲבָל שׁוֹפֵךְ מִגַּג לְגַג, וְהַמַּיִם יוֹרְדִין לַבִּיב. הֶחָצֵר

פירוש ברטנורא

שכיון שבני התחתונה שותפין במחיצה זו של עליונה אוסרין עליהם. ואם עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה אע"פ שאין לעליונה שותפות במחיצה של תחתונה שתיהן אסורות. העליונה אסורה שהרי אין לה מחיצה, והתחתונה הואיל ויש דרך לעליונה עליה שגם היא ממלאת מים משם אוסרת עליה עד שיערבו עמה. והני מילי כששתי הגזוזטראות מופלגות זו מזו שיש גבוה י' טפחים או יותר בין זו לזו, אבל אם שתיהן בתוך י' אפילו עשו שתיהן מחיצה לעולם אוסרות זו על זו עד שיערבו:

ט אין שופכין לתוכה מים בשבת. דבר' אמות, המים שאדם עשוי להשתמש בהן בכל יום נבלעים שם במקומם ואין יוצאין לרה"ר, פחות מד"א, אין נבלעים במקומם ויוצאין לרה"ר: **עוקה.** גומא: **מחזקת סאתים.** מפני שהאדם עשוי להסתפק סאתים מים בכל יום: **מן הנקב ולמטה.** שיהיה החלל של העוקה מחזיק סאתים קודם שיגיעו המים אל הנקב שעל שפתה שבו מקלחין לרה"ר: **בין מבפנים בין מבחוץ.** בין שעשה העוקה בחצר בין שעשאה ברשות הרבים: **צריך לקמור.** לעשות עליה כמין כפה מכוסה מלמעלה כדי שתהא חלוקה מרשות הרבים:

י ביב. חריץ העשוי כדי שיקלחו המים [ששופכין] בחצר לרה"ר. והוא קמור במשך ד' אמות לרה"ר, דבר' אמות יש שיעור לבלוע בהן סאתים מים שאדם מסתפק בכל יום: **שופכין לתוכו.** דתיימי מיא ואין יוצאין לרשות הרבים: **לא ישפוך על פי הביב.** דכיון דבגויה שפיך מקלחי להדיא ונפקי לרשות הרבים והרואה אומר ששפכן סמוך ליציאתו לרשות הרבים. והלכה כחכמים: **מצטרפין לד' אמות.** אם יש בחצר עם האכסדרה ד' אמות על ד' אמות מצטרפין,

משניות מבוארות – קהתי

בגזוזטרא התחתונה, **שְׁתֵּיהֶן** – שתי הגזוזטראות, **אֲסוּרוֹת** – בשאיבת המים בשבת, שהואיל ובני התחתונה שותפים במחיצת העליונה, הרי הם אוסרים על בני העליונה; וכל שכן אם עשו מחיצה לתחתונה ולא עשו לעליונה, אפילו אין לעליונה שותפות במחיצה של התחתונה, שתיהן אסורות; העליונה לפי שאין לה מחיצה, והתחתונה הואיל ויש לעליונה "דריסת רגל" עליה, שאף היא שואבת מים דרך החור של התחתונה, לפיכך היא אוסרת עליה, **עַד שֶׁיְּעָרְבוּ** – שתי הגזוזטראות זו עם זו. ברם, אם כל אחת עשתה מחיצה, אפילו לא עירבו, שתיהן מותרות לשאוב מים בשבת, שגילו דעתן שאין ביניהן כל שותפות, וכל אחת היא רשות לעצמה, והרי יש לכל אחת מחיצה המתרת (**גמרא**). במה דברים אמורים? כששתי הגזוזטראות מופלגות זו מזו, ויש ביניהן עשרה טפחים או יותר, אבל אם אין ביניהן עשרה טפחים, אפילו עשתה כל אחת מחיצה, לעולם אוסרת זו על זו עד שיערבו, לפי ששתיהן נחשבות כגזוזטרא אחת (**רמב"ם; ברטנורא**).

~ שבת קודש ~

באור משנה ט

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות בענין שאיבת מים בשבת, באה משנתנו ללמד בענין שפיכת מים בשבת לחצר, היוצאים אחר כך מן החצר לרשות הרבים. ואמנם אם החצר שטחה הוא ארבע על ארבע אמות (16 אמות מרובעות), מותר לשפוך לתוכה את מי השופכין בשבת, לפי ששיערו חכמים, שבחצר זו נבלעים המים בשיעור שאדם רגיל להשתמש בהם כל יום, ואינם יוצאים לרשות הרבים; ואפילו כשהם יוצאים אין כאן איסור, לפי שאין השופך מתכוון לכך. אבל מה הדין בחצר קטנה מזו? על כך דנה משנתנו.

חָצֵר שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת – מארבע על ארבע אמות, כלומר משש עשרה אמות מרובעות, **אֵין שׁוֹפְכִין בְּתוֹכָהּ מַיִם בַּשַּׁבָּת** – לפי שבחצר קטנה כזו אין המים נבלעים באדמה אלא יוצאים לרשות הרבים, והרי הם כאילו נשפכים מכוחו של האדם לרשות הרבים (**רמב"ם**), או שיש חשש שמא יחוס על קלקול חצרו ויבוא לשפוך את המים לרשות הרבים (**הר"ר יונתן**), הלכך גזרו חכמים שלא ישפוך בתוך חצר זו את מימיו בשבת, **אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהּ עוּקָה** – חפירה בקרקע, כדי שיהיו המים נקבצים בתוכה, **מַחֲזֶקֶת סָאתַיִם** – מים, שהן שנים עשר קבים (כ־26 ליטר), שכן שיערו חכמים, שאדם רגיל להסתפק בסאתיים מים בכל יום לכל צרכיו; ואם העוקה מחזקת סאתיים, שוב אין חוששים שמא יהיו מי השופכים מרובים ויישפכו בשבת לרשות הרבים; וכותב **הרמב"ם**, שמקום המחזיק סאתיים הוא חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חומשי אמה; **מִן הַנֶּקֶב וּלְמַטָּה** – שהיו עושים נקב על שפת העוקה, וכשהיא מתמלאת יוצאים השופכים דרך הנקב לרשות הרבים, ובאה המשנה ללמד, שחלל העוקה עד הנקב צריך שיהא מחזיק סאתיים, **בֵּין מִבַּחוּץ** – בין שעשה את העוקה בחוץ, היינו ברשות הרבים סמוך לשער החצר, והוא שופך את המים על יד השער והם יורדים משם לעוקה, שהרי עוקה זו אינה רשות הרבים אלא מקום פטור (**המאירי**), **בֵּין מִבִּפְנִים** – בין שעשה את העוקה בתוך החצר; **אֶלָּא שֶׁמִּבַּחוּץ** – אם עשה אותה מחוץ לחצר, **צָרִיךְ לִקְמוֹר** – לכסות את העוקה במכסה, שמא יעשנה כשיעור ארבעה על ארבעה טפחים ברום שלשה, שהיא כרמלית, ונמצא שופך מרשות היחיד לכרמלית או שמא לא יעשנה בגובה שלשה טפחים, והרי דינה כרשות הרבים; הלכך כשהוא מכסה אותה נעשה דינה כחורי רשות היחיד או כמקום פטור (**המאירי**). ויש מפרשים הטעם, מפני מראית העין, שלא תיראה העוקה כרשות הרבים (**רמב"ם**); **מִבִּפְנִים אֵין צָרִיךְ לִקְמוֹר** – אבל אם עשה את העוקה בתוך החצר אין צריך לכסותה, שהרי היא ברשות היחיד.

באור משנה י

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה ללמד בענין שפיכת מי שופכים בחצר בשבת.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בִּיב – תעלת מי שופכים שפתחה בחצר, והמים מקלחים דרכה מן החצר לרשות הרבים, **שֶׁהוּא קָמוּר אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – כלומר שהביב נמשך לתוך רשות הרבים, והוא מכוסה שם ארבע אמות, ויש גם ברחבו ארבע אמות (**הרא"ש על פי רש"י**), והרי למדנו במשנה הקודמת, שמקום של ארבע על ארבע אמות עשוי לבלוע סאתיים מים שאדם מסתפק בכל יום, **שׁוֹפְכִין לְתוֹכוֹ מַיִם בַּשַּׁבָּת** – לפי שהמים נבלעים בביב הקמור (שדינו כהמשך החצר), ואינם יוצאים לרשות הרבים. ואפילו כשהם יוצאים לרשות הרבים, מותר, הואיל והשופך אינו מתכוון לכך (**עיין רש"י**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ גַּג אוֹ חָצֵר מֵאָה אַמָּה** – וביב עובר דרך מאה אמה אלו, **לֹא יִשְׁפֹּךְ עַל פִּי הַבִּיב** – ישר לתוך הביב, לפי שהמים מקלחים בביב ויוצאים מכוחו לרשות הרבים, והרי גילה דעתו בזה, שנוח לו שיישפכו לחוץ, ושלכך הוא מתכוון (**המאירי**); ויש מבארים הטעם, שגזרו חכמים, שמא יאמר הרואה ששפכם סמוך ליציאתם לרשות הרבים, וכן אמרו בגמרא: שמא יאמרו: צנורו של

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהָאַכְסַדְרָה מִצְטָרְפִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת.

פירוש ברטנורא

ומותר לשפוך לתוכה מים ואין צריך עוקה:

משניות מבוארות – קהתי

פלוני מקלח מים בשבת, **אֲבָל שׁוֹפֵךְ מִגַּג לְגַג** – רוב המפרשים גורסים: אבל שופך הוא לגג (או על הגג), כלומר ששופך בשבת על הגג, או בחצר, חוץ לביב, **וְהַמַּיִם יוֹרְדִין לַבִּיב** – מאליהם. ברם, בעוקה ששנינו במשנה הקודמת, אין חכמים חולקים, לפי שהעוקה היא גומה עמוקה, והמים נקבצים בתוכה, ואינם יוצאים ממנה תיכף (עיין **"תוספות יום טוב"** שמאריך בענין זה). ולענין הלכה נחלקו הפוסקים: **הרמב"ם** פוסק כחכמים (**הל' שבת טו, יח**), אבל **הרא"ש והטור** פוסקים כרבי אליעזר בן יעקב, לפי שמשנתו קב ונקי. **הֶחָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה מִצְטָרְפִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת** – פיסקה זו מוסבה על מה ששנינו במשנה הקודמת: "חצר שהיא פחותה מארבע אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת אלא אם כן עשו לה עוקה", ובאה כאן המשנה להשמיענו, שאם יש בחצר עם האכסדרה (בניין עמודים מקורה שלפני הבית) ארבע על ארבע אמות, הרי הם מצטרפים, ומותר לשפוך באותה חצר מים בשבת ואין צורך לעשות בה עוקה.

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מג' אדר, אשר הרגיע את רוחי אחרי ששמעתי אשר לא הי' בטיב הבריאות בחזירתו מכאן לעירו... וכנראה ממכתבו כבר ת"ל חזר לאיתנו.

וע"ד הצחות י"ל ע"פ מרז"ל לאיתנו לתנאו, שתנאי התנה הקב"ה שיקיימו ישראל התומ"צ ויתקיימו השמים והארץ, וידוע המבואר בספרי מוסר ובספרי חסידות אשר השמים כולל כל ענינים הרוחניים והארץ כוללת כל הענינים הגשמיים, ואצל איש ואשה הישראלים הנה קיום דברים אלו תלוים בקיום התומ"צ שהם הם הצנורות והכלים לכל עניניהם וכמ"ש אם בחקותי תלכו גו' ונתתי גו'...

נהניתי לקרות בסיום מכתבו אשר ביום א' העבר צריכה היתה להיות אסיפת נשי ובנות חב"ד, ובטח היתה בהצלחה ובאופן שעוד גדל אצלן הרצון להוסיף אומץ בעבודתן לימים יבואו ובפרט בחדש אדר שעוד מתחלת החדש הרי מרבין בשמחה מפני חג הפורים שבו, ואשר אף שגם על חנוכה ופסח אמרז"ל שאף הן היו באותו הנס, הרי מובלטה ביותר השתתפות הנשים בימי הפורים.

ולסיים בד"ת מה דמתחיל במכתבו הוא, בענין נתינת שלום לרבו וציין ג"כ לשו"ע יו"ד סי' רמ"ב סעיף ט"ז, הנה יעויין בנ"כ השו"ע. וידוע שזהו ג"כ מהחילוקים דבין בני ארץ ישראל ובני בבל - וכמובא בספר חלופי מנהגים, ובאשר אין הספר מצוי הנני מעתיק הציונים. ברכות כז, ב. נזיר כ, ב (עיי"ש חילוק גירסת הרי"ף והרא"ש) ובמעדני יו"ט שם. ב"ק עג, ב ובתוס' ויפ"ע שם. שבועות לב, א (עיי"ש). בירושי' ברכות ונזיר שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ד עמוד ב. הגמרא מביאה ענין נוסף, שהמקיים אותו הוא 'בן העולם הבא': **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר (אמר רבי) [בַּר] אֲבִינָא, כָּל הָאוֹמֵר** את המזמור (תהלים קמה) **'תְּהִלָּה לְדָוִד'** [המכונה 'אשרי'] **בְּכָל יוֹם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מה טעם הדבר, כלומר, מה היא מעלת מזמור זה שהאומרו מובטח שהוא בן העולם הבא. **אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּאַתְיָא** – אם נאמר שמעלתו היא בכך שפסוקיו מסודרים בְּסדר אותיות **האַל"ף בֵּי"ת,** שהפסוק הראשון מתחיל באות אל"ף והפסוק שאחריו בבי"ת וכן הלאה, ונמצא שהוא מסדר את שבחו של הקב"ה בכל האותיות, אם כן יש להקשות, **נֵימָא** – שיאמרו את המזמור (תהלים קיט) **'אַשְׁרֵי תְּמִימֵי דָרֶךְ', דְּאַתְיָא בִּתְמַנְיָא אַפִּין** – שבא בו סדר זה שמונה פעמים, שמונה פסוקים המתחילים באות אל"ף, לאחר מכן שמונה פסוקים המתחילים באות בי"ת, וכן הלאה עד לסיום האל"ף בי"ת. **אֶלָּא** שמא נאמר שטעם מעלת המזמור 'תהלה לדוד' הוא **מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ** – שיש בו את הפסוק (שם קמה טז) **'פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ** וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן', שהוא שבח גדול, שהקב"ה מכין מזון לכל בריה. אך גם על כך יש להקשות, **נֵימָא** – שיאמרו את המזמור שנקרא **'הַלֵּל הַגָּדוֹל'** [מזמור 'הודו לה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ. הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ' וגו' (שם קלו)], שגם בו יש שבח זה, **דִּכְתִיב בֵּיהּ** (פסוק כה) **'נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר'.**

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** טעם הדבר שהאומר תהלה לדוד מובטח שהוא בן העולם הבא, **מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי** – שיש במזמור זה שתי מעלות אלו, שנסדר לפי סדר האל"ף בי"ת, ושיש בו שבח הכנת מזון לכל חי.

לאחר שהתבאר שפסוקי המזמור 'תהלה לדוד' נסדרו כסדר אותיות האל"ף בי"ת, מבארת הגמרא מדוע חסר בו פסוק המתחיל באות נו"ן: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר** פסוק הפותח באות **נו"ן בְּ'אַשְׁרֵי',** דהיינו במזמור 'תהלה לדוד' המוזכר לעיל, **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** [־באות נו"ן] **מַפַּלְתָּן שֶׁל שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל** [הכוונה לישראל עצמם], **דִּכְתִיב** (עמוס ה ב) **'נָפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם, בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל',** ופסוק זה פותח בנו"ן.

מביאה הגמרא: **בְּמַעֲרָבָא** [־בארץ ישראל] **מְתָרְצִי לָהּ הָכִי** – היו מבארים פסוק זה באופן שאין בו קללה גמורה, וכך ביארו, **'נָפְלָה', וְ'לֹא תוֹסִיף' לִנְפּוֹל עוֹד, 'קוּם** [־קומי] **בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל'.**

הגמרא חוזרת לדברי רבי יוחנן: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אֲפִילּוּ הָכִי** – אף על פי שדילג דוד על האות נו"ן משום הנפילה שבה ולא רצה לרמזה, **חָזַר דָּוִד** מיד לאחר מכן **וּסְמָכָן בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ** – וכתב ברוח הקודש רמז לסמיכת הנפילה של ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר** בפסוק שלאחר מקומה החסר של האות נו"ן (שם קמה יד), **'סוֹמֵךְ ה' לְכָל הַנּוֹפְלִים'.**

רש"י

שלש פעמים. כנגד שלש תפילות: **דאית ביה תרתי.** דאתי באל"ף בי"ת ויש בו שבח הכנת מזון לכל חי: **אפילו הכי.** אף על פי שהפסיק נו"ן מפני נפילה שבה ולא אבה לרמזה חזר ורמז סמיכת הנפילה תכף לה:

חובת נשי ובנות החסידים יחיו לעמוד בשורה ראשונה בכל מפעל של חיזוק הדת
והיהדות בכלל, ובפרט בעניין טהרת המשפחה
היום יום כא שבט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִילֵימָא – אם נאמר שדין זה הוא בשיטת **רַבִּי טַרְפוֹן**, שבדבריו סיימה משנתינו את הדין הקודם, ולכן אמר רבי יהודה שאם חזר לאחוריו אותו אדם, אף אחד מהנודרים אינו נזיר, קשה, האם כשלא חזר לאחוריו **מִי הֲוֵי נָזִיר** – האם הוא נזיר, הלא **כֵּיוָן דִּבְשָׁעָתָא דְּקָא נָזַר** – כיון שבשעה שקיבל את הנזירות, **לֵא יָדַע** הנודר בבירור **אִי** האדם הבא כנגדם **פְּלוֹנִי הוּא, וְאִי לֵא** - או לא, **מִי חָלָה עָלֵיהּ** – האם חלה עליו הַנְּזִירוּת, **וְהָתְנְיָא** – והלא שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן, אֵין אַף אֶחָד מֵהֶן** – מהששה שקיבלו נזירות [במשנתינו] **נָזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְּנָה נְזִירוּת אֶלָּא לְהַפְלָאָה**, כלומר שאין נזירות חלה אלא כשברור וידוע לנודר בשעת קבלת הנזירות שהוא אכן יהיה נזיר.

מיישבת הגמרא: **אֶלָּא רַבִּי יְהוּדָה דְּכִרְי הוּא** – דין זה נאמר בשיטת רבי יהודה בברייתא המדברת אודות קבלת נזירות בתנאי של כרי [–ערימת תבואה], **דְּתַנְיָא** בברייתא, האומר **הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁיְּהֵא בַּכְּרִי הַזֶּה מֵאָה כּוֹר, וְהָלַךְ** לבדוק כמה תבואה יש בכרי **וּמְצָאוֹ** את הכרי **שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד**, ולא ידוע אם היה בו מאה כור וחלה הנזירות, או שלא היה בו מאה כור ולא חלה הנזירות, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר** עליו את כל איסורי הנזירות, משום שהנזירות חלה אף באופן זה, וכפי שיתבאר טעמו להלן, **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** לו את איסורי הנזירות, שאינו נזיר, כיון שאין אדם מכניס את עצמו לספק כשהוא מקבל נזירות, ובדעתו היה שאם לא יתברר תנאו לא תחול עליו נזירות כלל. והטעם לזה משום שספק נזירות להקל.

וכמו כן במשנתינו שקיבל נזירות בתנאי שהאדם הבא כנגדם הוא פלוני, אם נודע לו אחר כך מי הוא אותו אדם, והתברר שצדק בדבריו, חלה עליו נזירות, אבל אם האדם הבא כנגדם הרתיע לאחוריו ולא התברר האם צדק בדבריו או לא, לא חלה עליו נזירות כיון שלא התכוון שתחול עליו מספק.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי שמעון: **רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, כֵּיוָן דְּאִילּוּ לֵא נִגְנַב** או אבד הכרי, **דְּלְמָא הֲוֵי בֵּיהּ** – יתכן שהיו בו **מֵאָה כּוֹר, וְבאופן זה הנודר שקיבל נזירות בתנאי שיהיו בו מאה כור הֲוֵי** [–היה] **נָזִיר, הַשְׁתָּא נַמִּי** – אף עתה שנגנב או אבד הכרי, ולא ידוע אם היו בו מאה כור או לא, **הֲוֵי נָזִיר** – מספק, משום שספק נזירות להחמיר.

ולפי זה מבארת הגמרא אף את שיטת רבי שמעון במשנתינו: **וְהָכָא נַמִּי** – גם כאן בדין האמור במשנה, שקיבל על עצמו נזירות אם האדם שהולך מולם הוא פלוני, וחזר אותו אדם לאחוריו, שאמר רבי שמעון שהוא נזיר מספק אלא שצריך להתנות שאם אינו נזיר חובה יהיה נזיר נדבה, טעמו הוא, **כֵּיוָן דְּאִי אָתָא לְקַמָּן וְיַדְעִינָן דִּפְלוֹנִי הֲוַאי** – כיון שאם היה בא לפנינו אותו אדם והיינו יודעים שהתקיים תנאו של הנודר והוא פלוני, **הָוֵי** [–היה הנודר] **נָזִיר, הַשְׁתָּא נַמִּי** – אף עתה באופן שחזר לאחוריו ולא ידוע אם התקיים תנאו של הנודר ואותו אדם הוא פלוני, או שלא התקיים התנאי ואותו אדם אינו פלוני, **הָוֵי נָזִיר** – חלה עליו נזירות מספק, משום שספק נזירות להחמיר:

משנה

רָאָה אֶת הַ'כּוֹר' שהוא ספק חיה וספק בהמה, **וְאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה** – שהכוי הוא מין **חַיָּה** ולא מין בהמה, ואדם אחר שראה כן אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה אֵינוֹ** מין **חַיָּה** אלא מין בהמה, ואדם שלישי אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה** מין **בְּהֵמָה** ולא מין חיה, והרביעי אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֵין זֶה** מין **בְּהֵמָה** אלא מין חיה, והחמישי אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁזֶּה** גם מין **חַיָּה** וגם מין **בְּהֵמָה**, והששי אמר, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֵין זֶה לֹא** מין **חַיָּה וְלֹא** מין **בְּהֵמָה**, ואדם שביעי אמר, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֶחָד מִכֶּם נָזִיר** שרק הוא צודק בדבריו, אבל האחרים שאינם צודקים בדבריהם אינם נזירים, ואדם שמיני אמר **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁאֵין אֶחָד מִכֶּם** – שאחד מכם שימצא שאינו צודק בדבריו אינו **נָזִיר**. והתשיעי אמר, **הֲרֵינִי נָזִיר** אם האמת כדברי **שֶׁכּוּלְּכֶם נְזִירִין** מספק, דינם של כל אלו הוא **שֶׁהֲרֵי כּוּלָּן נְזִירִין** מספק:

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת הברייתות בביאור משנתינו: **תְּנֵי חֲדָא** – בברייתא אחת שנינו שהמשנה מדברת **בְּתִשְׁעָה נְזִירִים** שהתנו נזירותם בדבר מסופק, **וְתָנְיָא אִידָּךְ** – ובברייתא אחרת שנינו שהמשנה מדברת **בְּתִשַׁע נְזִירֻיּוֹת** שחלות על אדם אחד מספק, היינו שהמשנה מדברת באדם אחד בלבד.

מקשה הגמרא: **כְּשֶׁלְּמָא** הברייתא הראשונה שמבארת את המשנה **בְּתִשְׁעָה נְזִירִין** כוונתה **כְּגוֹן דַּהֲוֵי גַּבְרֵי טְפֵי** – שהיו הרבה אנשים, **דְּאִיתְּפִּים וְאָזֵיל בֵּיהּ** – שכל אחד מהם תפס והתנה נזירותו בדבר מסופק, ולכן כולם נזירים מספק, וכפי שפירשנו במשנה. **אֶלָּא** הברייתא השניה שמבארת את המשנה **בְּתִשַׁע נְזִירֻיּוֹת לְחַד גַּבְרָא** – לאדם אחד, קשה, **הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – איך יתכן שיהיו על אדם אחד תשע נזירויות מספק, שהרי **כְּשֶׁלְּמָא שִׁית מַשְׁכַּחַת לָהּ** – שש נזירויות אפשר להבין איך הן חלות על אדם אחד, **כְּדְתַנְּן** – כעין מה ששנינו במשנתינו, ומדובר שאדם אחד אומר את שש קבלות הנזירות השנויות במשנה, כגון שראה את הכוי, ואמר 'הריני נזיר שזה חיה, ושאין זה חיה, שזה בהמה, ושאין זה בהמה, שזה חיה ובהמה, שאין זה לא חיה ולא בהמה', **אֲבָל תְּלַת** – שלש הנזירויות האחרונות המבוארות במשנה **הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – איך יתכנו באדם אחד, והרי לא שייך שיאמר 'הריני נזיר שאחד מכם נזיר, שאין אחד מכם נזיר, שכולכם נזירין', שהרי אין שם עוד אנשים מלבדו, ועל מי הוא אומר 'אחד מכם' ו'כולכם'.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת**, לפי ברייתא זו יש להעמיד את משנתינו **כְּגוֹן דְּאָמַר** אותו אדם, לאחר שראה שתשעה אנשים תפסו והתנו נזירותם בכוי, 'הֲרֵינִי נָזִיר וּנְזִירוּת הַכּוֹל עָלַי', כלומר שכל דיני הנזירות שיש עליכם יחולו עלי, וחלו עליו תשעה ספיקות של נזירות:

הדרן עלך בית שמאי

פרק זה עוסק בדברים האסורים על הנזיר, ובדברים שהוא חייב בהם. ונחלק לארבעה חלקים: הדברים האסורים על הנזיר, שהם להיטמא למתים, תגלחת, ואכילת ושתיית ענבים והיוצא מהם. דין הנזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו. דין הנזיר שהשלים את נזירותו בטהרה. אם היה פסול בקרבנות הנזירות, מה דינו של הנזיר.

משנה

המשנה מבארת את הדברים שהנזיר אסור בהם, ובפרט את האיסור לאכול ולשתות ענבים והיוצא מהם: **שְׁלֹשָׁה מִינִין** – שלושה ענינים **אֲסוּרִין בְּנָזִיר**, ואלו הן, **הַטּוּמְאָה** למתים, **וְהַתִּגְלַחַת** בשער ראשו, **וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן**, ענבים והיוצא מהם, שאסורים באכילה או בשתיה.

המשנה מבארת את דיני איסור 'היוצא מן הגפן': **וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן**, בין ענבים לחים או יבשים ובין חרצנים וזגים, **מִצְּטָרֵף עִם זֶה**, שאם אכל מכל אחד מהם פחות מכשיעור ויש בכולם ביחד כשיעור, לוקה. **וְאֵין חַיָּיב** מלקות **עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים** או מן החרצנים או מן הזגים שיעור **כַּזַּיִת**, והוא הדין לגבי שתיה שאינו חייב עד שישתה שיעור כזית. זו דעת משנה אחרונה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

מני אילימא רבי טרפון — ורבי יהודה דבר פלוגתיה דרבי שמעון נקיט לה אליבא דרבי טרפון. והאי דקאמר רבי טרפון — משום דסליק מיניה. הא אתא לקמן הוי נזיר? **והתניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון אין אחד** — מכל אלו שבמשנתנו: היו שנים מהלכים בדרך כו' — אינו נזיר. **אלא רבי יהודה דברי הוא** — דאמר: ספק נזירות לחקל. וכיון דהכא ספק אם איש פלוני הוא, דומיא דברי דאינו יודע אם יש בו מאה כור אם לאו — אינו נזיר. **רבי שמעון סבר כיון דאילו לא נגנב דלמא הוי ביה מאה כור והוי נזיר השתא נמי** — דנגנב, חיישינן שיהא בו מאה כור, ולידהוי נזיר. והכי נמי בהאי דהרתיע לאחוריו, כיון דאילו אתי לקמן וידעינן ביה דהוא פלוני שזה נזר עליו, והוי נזיר — והשתא נמי ליהוי נזיר, ואפילו לבית הלל. הלכך אי אפשר לו לפטור את עצמו בלא נזירות, אלא דאמר "אם כדברי היה הריני נזיר" כו'. **משנה ראה את הכוי כו'** כולן נזירין — ואליבא דבית שמאי, דאמרי: הקדש בטעות דהוי הקדש, והוא הדין לנזיר בטעות. **גמרא תני חדא** — על מתניתין, דאית בה תשעה נזירין. **ותניא אידך תשע נזיריות** — יש בו לאדם אחד. **בשלמא תשעה נזירים** — משכחת לה, כגון דהוו גברי טפי דאיתפיסו ואזיל בהדי הדדי, דפתח חד ואמר "הריני נזיר שזו חיה", והשני אמר "הריני נזיר שאין זו חיה", והשלישי אמר "הריני נזיר שזו בהמה", והרביעי אמר "הריני נזיר שאין זו בהמה", והחמישי אמר "הריני נזיר שזו בהמה וחיה", והשישי אמר "הריני נזיר שאין זו לא חיה ולא בהמה". ואיתפיסו השאר באלו שנדרו על הכוי, ואמר השביעי "הריני נזיר שאחד מכם נזיר", והשמיני אמר "הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר", והתשיעי אמר "הריני נזיר שכולכם נזירין" — הרי כולן נזירין, ויש כאן תשעה נזירין. אלא תשע נזיריות לחד גברא היכי משכחת לה? **בשלמא שית** — קמייתא דכוי — מצי למימרינהו חד גברא. אלא אידך בבא ד"חד מנכון נזיר" "שאין אחד מכם נזיר" — לא משכחת לה אלא בגברי טובא! **אמר רב ששת** — משכחת לה תשע נזיריות, כגון דאמר "הריני נזיר ונזירות הכל עלי". דאמר: הריני נזיר שזו חיה, הריני נזיר שאין זו חיה, הריני נזיר שזו בהמה, הריני נזיר שאין זו בהמה, הריני נזיר שזו חיה ובהמה, הריני נזיר שאין זו לא חיה ולא בהמה — הרי שית. וחזר אמר: כל נזיריות המתחלקות על כל בני אדם על הכוי — הרי הן עלי, וכגון שמעכשיו מקבל אני עלי בין שזו חיה ובין שזו אינה חיה הריני נזיר, בין שזו בהמה ובין שאין זו בהמה הריני נזיר, בין שזו בהמה ובין שאין זו בהמה ולא חיה — הרי כאן תשע נזיריות. לישנא אחרינא — בשלמא תשעה נזירים משכחת לה, כגון דהוו גברי טפי דאיתפיסו ואזיל, דכי אמר חד "הריני נזיר שזו חיה", ובא השני ואמר "הריני נזיר שאין זו חיה", ובא השלישי ואמר "הריני נזיר אם הוא כדברי אחד מכם", וכי הדר ואמר רביעי "שזו בהמה", וחמישי "שאין זו בהמה", ובא הששי והתפיס ואמר "הריני נזיר אם הוא כדברי אחד מכם", וכי הדר אמר שביעי "הריני נזיר שזו חיה ובהמה", ושמיני אמר "שאין זו לא חיה ולא בהמה", ובא תשיעי ואמר "הריני נזיר אם הוא כדברי אחד מכם". אלא תשע נזיריות כו', כדלעיל. אמר רב ששת: כגון דאמר הריני נזיר וכל הנזיריות עלי. ואמר לנו המורה: דהך סתם מתניתין דהכא מיתוקמא אפילו לבית הלל. דעד כאן לא פליגי בית הלל עלייהו דבית שמאי לעיל אלא בטעות הקדש, אבל בספק הקדש, כגון הכא דאין ידוע אם כוי זה מין חיה או מין בהמה, כדאמר מר (חולין פ,א): כוי לא הכריעו בו חכמים אי מין בהמה הוא או מין חיה הוא — אפילו בית הלל מודו דהוי נזיר. ודיקא נמי סתמא דמתניתין דכוי בית הלל היא, דאם איתא דלבית הלל לא סבירא להו דספק נזיר הוי נזיר — מאי איריא דקא בעי (תנא): מני מתניתין דתני הרתיע לאחוריו אינו נזיר, אילימא רבי טרפון כו'. הא איכא ליה למימר דבית הלל היא! אלא מדקא מהדר לאוקמא אליבא דחד תנא — הייינו טעמא משום דאליבא דבית הלל לא מיתוקמא, דאילו לבית הלל הוי נזיר גמור כי הרתיע לאחוריה, דקסברי בית הלל נזירות ספק הוי נזיר.

תוספות

אילימא רבי יהודה דברי פלוגתיה דרבי שמעון נקיט לה אליבא דרבי טרפון. מי שנתקיימו דבריו. אביי אמר: כגון דאמר אי נמי לאו פלוני הוא — אהוי נזיר. ומאי לא נתקיימו דבריו — [הראשונים]. ומיירי שחזר בו תוך כדי דבור, ואגב אורחיה קא משמע לן, דתוך כדי דבור כדבור דמי, ודבריו האחרונים עיקרים. [שייך לדף לג,א] **הרתיע** לאחוריו אינו נזיר — הא אתא לקמן — הוי נזיר. מני? אי כבית שמאי — אפילו בהרתיע לאחוריו הוי נזיר. וכבית הלל נמי לא, דלבית הלל כיון דאילו אתא לקמן הוי נזיר, אותו שנתקיימו דבריו, כי נמי הרתיע — הוי ספק נזיר. אילימא רבי טרפון — מי הוי ספק נזיר, כיון דבשעה שנדר לא ידע אם פלוני או לא. **והתניא** כו' — ואי קשה: לייתי ממתניתין: אין אחד מהן נזיר? ויש לומר: דשמא ניחא ליה לאיתוויי הברייתא: דמפרש טעמא דקרא. **אלא** רבי יהודה דברי הוא — דאמר דלא מחזיק אינישי נפשיה לספיקא. אבל אי יודע מי הוה — הוי נזיר. ותימה: דהכא משמע דלרבי יהודה היכא שנודע מי היה — דהוי נזיר, אף על פי שלא הפליא נדרו. ובפרק שני דנדרים (יט,א) קאמר רב אשי: דהיא רבי יהודה דברי הוי רבי יהודה משום רבי טרפון, דאין אחד מהן נזיר, ובדין הוא דכי נמי לא נגנב לרבי יהודה דאינו נזיר, דאין הפלאה. והא דתניא נגנב — לרבותא דרבי שמעון! וצריך לומר, דלרב אשי לא נשנית מתניתין דהכא לרבי יהודה, אלא נשנית לתנא דפרק שני דלעיל (יג,א), דאמר: הפילה אשתו אינו נזיר, אלא הוה ליה בן הוי נזיר, אף על גב דבשעת שנדר [לא] הוי הפלאה. הלכך, מתניתין דהכא אתיא כוותיה. **תנא** חדא תשעה [נזירים] — גבי כוי דמתניתין, דכוי נתפסין בספיקות (ראייה), כדתנן במתניתין. ותני אידך תשע נזיריות, דמשמע: לאדם אחד חלים עליו תשע נזיריות מספיקא דכוי. **בשלמא** [תשעה נזירים] משכחת לה כגון דהוו גברי טובא דאתפיס ואזיל — לענין המפורש במשנה. אלא תשע נזיריות באדם אחד היכי משכחת לה? בשלמא שש — משכחת לה, כגון שאומר: הריני נזיר שזה חיה, ושאין זה חיה, שזה בהמה, ושאין זה בהמה, שזה חיה ובהמה, שאין זה לא חיה ולא בהמה. אלא אידך תלתא היכי משכחת לה? והא שאחד מכם נזיר (קאמר), שאין אחד מכם נזיר, שכולכם נזירין — לא שייכי בחד גברא! **כגון** דאמר הריני נזיר ונזירות הכל עלי — ראה תשעה בני אדם שנתפסו עצמן בנזירים בכוי, ואמר: הרי עלי כל דין נזירות כולכם — הרי יש עליו תשעה ספיקות נזירות. ואם ירצה לתקן עצמו — יאמר: אם יש עלי תשע נזירות חובה — מוטב, ואם לאו — הרי עלי תשע נזירות נדבה.

הדרן עלך בית שמאי

שלשה מינין אסורין בנזיר הטומאה — דכתיב (במדבר ו) "על [נפש] מת לא יבא", והתגלחת — "קדוש יהיה גדל פרע", והיוצא מן הגפן — דכתיב "עבים לחים ויבשים לא יאכל".

וכל היוצא מן הגפן מצטרפין זה עם זה — כגון ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים, שאם יאכל כזית מכולן — לוקה משום דכתיב "מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים" כו'. וחייב

הדרן עלך בית שמאי

משנה שלשה מינין וכו' וכל היוצא מן הגפן — כגון חרצן ויין וחומץ, מצטרפין זה עם זה לכזית. אינו חייב עד שיאכל מן הענבים כזית — והא נמי מיחייב על זג וחרצן, אלא הא אתא לאשמועינן — דאינו חייב אלא בכזית. והא דקתני "ענבים" — לאפוקי מרבי אלעזר, כדמפרש בגמרא.

במשנה

אילימא רבי טרפון - מי הוי נזיר? כיון דבשעתא דקא נזר לא ידע אי פלוני הוא ואי לא, מי חלה עליה נזירות? והתניא, רבי יהודה אומר משום רבי טרפון: אין אחד מהן נזיר, לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה! אלא רבי יהודה דברי הוא: "הריני נזיר על מנת שיהא בפרי הזה מאה כור" והלך ומצאו שנגנב או שאבד, רבי שמעון אוסר, ורבי יהודה מתיר. רבי שמעון סבר: כיון דאילו לא נגנב, דלמא הוו ביה מאה כור, והוי נזיר - השתא נמי הוי נזיר. והכא נמי, כיון דאי אתא לקמן וידעינן דפלוני הוא - הוי נזיר, השתא נמי הוי נזיר. משנה ראה את הכוי, ואמר "הריני נזיר שזה איננו חיה", "הריני נזיר שזה בהמה", "הריני נזיר שאין זה בהמה", "הריני נזיר שזו חיה ובהמה", "הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה", "הריני נזיר שאחד מכם נזיר", "הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר", "הריני נזיר שכולכם נזירין" - הרי כולן נזירין.

גמרא תני חדא: תשעה נזירים, ותני אידך: תשע נזיריות. בשלמא תשעה נזירים - משכחת לה, כגון שאומר: הריני נזיר שזה חיה, ושאין זה חיה, שזה בהמה, ושאין זה בהמה, שזה חיה ובהמה, שאין זה לא חיה ולא בהמה. אלא אידך תלתא היכי משכחת לה? והא שאחד מכם נזיר (קאמר), שאין אחד מכם נזיר, שכולכם נזירין - לא שייכי בחד גברא! כגון דאמר הריני נזיר ונזירות הכל עלי - ראה תשעה בני אדם שנתפסו עצמן בנזירים, ואמר: הרי עלי כל דין נזירות כולכם - הרי יש עליו תשעה ספיקות נזירות. ואם ירצה לתקן עצמו - יאמר: אם יש עלי תשע נזירות חובה - מוטב, ואם לאו - הרי עלי תשע נזירות נדבה.

הדרן עלך בית שמאי

שלשה מינין אסורין בנזיר הטומאה, והתגלחת והיוצא מן הגפן - כגון ענבים לחים ויבשים, וכל היוצא מן הגפן מצטרפין זה עם זה. ואין חייב עד שיאכל מן הענבים כזית.

משנה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

וחייב על היין בפני עצמו ועל הענבים בפני עצמן — ונראה דעיקר חידודו לתנא קמא בא, לומר: חייב על הזגין בפני עצמן אם אכל לבד מן הזגין. ואהדהיא אתא לאפלוגוי רבי אלעזר בן עזריה, ואומר דאינו חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג. [דחרצנים הם] הגרעינין בענבין, וזגין הם הקליפה שלהן. ומרבה חרצנים בלשון רבים וזג בלשון יחיד, כדמפרש התלמוד. ורבי אלעזר סבר כרבי יוסי דאמר חרצנים אלו הגרעינים. **[החרצנים** אלו החיצונים] — קליפה שבחוץ, [והזגין אלו הם] מבפנים, רבי יוסי אומר. ולאפלוגוי הוא דאתא, ופירש המקרא להיפך: אלו הקליפה החיצונה. וסימן שלא תטעה — כזוג של בהמה, החיצון נקרא זוג, כן בענבים החיצון נקרא זוג.

גפן עצמו לא — כגון עלין ולולבין, מדלא תנא [רבותא] גפן עצמו. **אפילו** עלין ולולבין במשמע — כדדרשינן בסמוך. **איכא** דאמרי אסיפא — אבל אדיוקא דרישא — לא, דמשמע שפיר בלישנא ד"היוצא מן הגפן" אפילו עלין ולולבין. **מיין** ושכר יזיר מיעט — אף על גב דדרשינן ליה בפרק קמא (נזיר ד,א) לאסור יין [של מצוה כיין של רשות], ושכר ליליפי למקדש — מכל מקום איכא מיעוטין טובא, דכתיב "מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל". "מכל אשר יעשה מגפן היין" ריבה. אבל "מחרצנים ועד זג" לא דריש ליה למעוטי כרבנן, דאיצטריך ליה לכדרבי אלעזר בן עזריה דבסמוך, דאינו חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג.

מאי ריבה ריבה כל מילי ואפילו עלין ולולבין ומאי מיעט שבישתא — זמורה, כדמתרגמינן "שלשה שריגים" — תלתא שיבשין. **מיין** ושכר יזיר פרט — מדה זו ניתנה לידרש כעין כלל ופרט וכלל. ויש חילוק קצת בין המדות, כדכתב בסוף הסוגיא.

מה פרט מפורש בנזיר ענבים פרי אף (על) כל פרי — מפרש בסמוך לאיתויי בוסר ופסולת פרי — ענבים שהתליעו, ולמעט עלין ולולבין שאינו כעין הפרט. אי מה פרט מפורש פרי גמור אף כל פרי גמור. יש מפרשין דהכי פירושו: ונמעט גם בוסר גם ענבים שהתליעו, ולא נראה; חדא: דחומץ כתיב, דהוי פסולת פרי, ומאי שנא ענבים שהתליעו מחומץ? ועוד קשה: דאם נמעט תרוייהו — מה אנו מרויחין בכלל ופרט מה שלא נכתב בפירוש? וגם לשון פרי גמור משמע דאתי למעוטי פרי שאינו גמור, כמו בוסר. לכן נראה למורי דהכי פירושו: אף כל פרי גמור, ולאפוקי בוסר. אבל ענבים שהתליעו — נרבה כעין הפרט! ומשני: אם כן מה הניח לך שלא אמרו? ענבים לחים ויבשים — הא כתיבי, יין וחומץ — [הא כתיבי], הא אין עליך לדון כלשון אחרון אלא כלשון ראשון. פירוש: אם כן דנמעט בוסר — נמצא השאר מפורש, ומה נרויח שאנו דורשין פרט וכלל ופרט? ואם תאמר: והא איכא ענבים שהתליעו שלא נכתבו? ויש לומר: דתרי פרטי כתיבי, פרי — דהיינו ענבים, ופסולת פרי — דהיינו חומץ. ואין לך לרבויי מכל פרט בעין הפרט, ולכך יש עליך לדון ולרבות גם בוסר מפרט ענבים, גם ענבים שהתליעו מפרט דחומץ, ולמעוטי עלין ולולבין שאינו כעין הפרט.

ומאחר שסופינו לרבות כל דבר מה תלמוד לומר מחרצנים ועד זג — ואם תאמר: והא איצטריך לפרט אחרון! יש לומר דהכי פירושו: לכתוב ליה קודם הכלל! ומשני: לומר לך כל מקום שאתה מוצא פרט וכלל. פירוש, בעלמא. וכן הכא גבי נזיר, לולא לא נכתב חרצן וזג שהוא פרט אחרון — אי אתה רשאי לדונולישבו כעין הפרט, אלא נעשה כלל מוסף על הפרט, והיינו מרבינן עלין ולולבין נמי, עד שיפרוט לך הכתוב פרט אחר הכלל, כדרך שפרט לך בנזיר. **גוהרקי** פירוש: בוסר. וחבירו בפרק "כל שעה" (פסחים כה,ב) הוה שייף לברתיה בגוהרקי דערלה. **עינבין** דכרין — ענבים שהתליעו. **מחרצנים** ועד זג למה לי — ואם תאמר: והא שפיר איצטריך, דאפילו חרצנים וזג אסר רחמנא, דאף על פי שאינן ראויין לאכילה. וגם איצטריכו למלקות, כדאמר לקמן (לח,ב): אכל חרצן לוקה שתים, זג — לוקה שתים! (ויש לומר) דהכי קאמר: למה לי לכתביה.

מקמיה?

רש"י

1 משנה ראשונה אומרת עד שישתה רביעית יין. רבי
2 עקיבא אומר: אפילו שרה פיתו ביין, ויש בה כדי
3 לצרף כזית - חייב. וחייב על היין בפני עצמו, ועל
4 הענבים בפני עצמן, ועל החרצנים בפני עצמן, ועל
5 הזגים בפני עצמן. רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין
6 חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג. אלו הן חרצנים ואלו
7 הן זגים? החרצנים - אלו החיצונים, הזגים - אלו
8 הפנימים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: שלא
9 תטעה, כזוג של בהמה; החיצון זוג, והפנימי עינבל.
10 **גמרא** "שלשה מינין אסורין בנזיר הטומאה" כו'.
11 היוצא מן הגפן - אין, גפן עצמו - לא. מתניתין דלא
12 כרבי אלעזר, דתניא, רבי אלעזר אומר: אפילו עלין
13 ולולבין במשמע. איכא דאמרי לה אסיפא: אינו חייב
14 אלא עד שיאכל מן הענבים כזית. מן הענבים - אין,
15 מהגפן עצמו - לא. מתניתין דלא כרבי אלעזר,
16 דתניא, רבי אלעזר אומר: אפילו עלין ולולבין במשמע.
17 במאי קמיפלגי? רבי אלעזר דריש ריבויי ומיעוטי,
18 רבנן דרשי כללי ופרטי. רבי אלעזר דריש רבויי
19 ומיעוטי: "מיין ושכר יזיר" - מיעט, "מכל אשר יעשה
20 מגפן היין" - ריבה, מיעט וריבה - ריבה הכל, מאי
21 ריבה - ריבה כל מילי, מאי מיעט - מיעט שבישתא.
22 ורבנן דרשי כללי ופרטי: "מיין ושכר יזיר" - פרט,
23 "מכל אשר יעשה מגפן היין" - כלל, "מחרצנים ועד
24 זג" - חזר ופרט, פרט וכלל ופרט - אי אתה דן אלא
25 כענין הפרט, מה הפרט מפורש - פרי ופסולת פרי, אף
26 כל - פרי ופסולת פרי. אי מה הפרט מפורש פרי גמור,
27 אף כל פרי גמור! אמרתי: אם כן מה הניח לך הכתוב
28 במשמעו שלא אמרו? ענבים לחים ויבשים - הא כתיבי, יין וחומץ - הא כתיבי! הא אין
29 עליך לדון כלשון אחרון אלא כלשון ראשון. ומאחר שסופינו לרבות כל דבר, מה תלמוד
30 לומר "מחרצנים ועד זג"? לומר לך: כל מקום שאתה מוצא פרט וכלל - אי אתה רשאי
31 למושכו ולדונו כענין הפרט, אלא נעשה כלל מוסף על הפרט, עד שיפרוט לך הכתוב כדרך
32 שפרט לך בנזיר. אמר מר: מה הפרט מפורש - פרי ופסולת פרי, אף כל - פרי ופסולת פרי.
33 פרי - עינבי, פסולת פרי מאי היא - חומץ, "אף כל פרי" מאי היא - גוהרקי, "אף כל" דפסולת
34 פרי מאי היא? אמר רב כהנא: לאיתויי עינבי דכרין. "ועד זג", אמר רבינא, לאיתויי דבין
35 הבינים. אמר מר: [אי] מה הפרט מפורש פרי גמור - אף כל פרי גמור! אמרתי: אם כן מה
36 הניח הכתוב במשמעו שלא אמרו, ענבים לחים ויבשים - הא כתיבי, יין וחומץ - הא כתיבי!
37 הא אין עליך לדון כלשון אחרון אלא כלשון ראשון. ומאחר שסופינו לרבות כל דבר, מה
38 תלמוד לומר "מחרצנים ועד זג" - לומר לך: כל מקום שאתה מוצא פרט וכלל - אי אתה
39 רשאי למושכו ולדונו כענין הפרט, אלא נעשה כלל מוסף על הפרט, עד שיפרוט לך הכתוב
כדרך

במשנה ראשונה — היו שונין שאינו חייב עד שישתה רביעית יין, בא רבי עקיבא ואמר: אפילו שרה פיתו ביין ויש יין מובלע בתוך הפת כדי זית — חייב. **גמרא** עלין ולולבין — של גפן, במשמע הכתוב שאמר "מכל אשר יעשה מגפן היין". לולבין — אלו חוטין רכין שבגפן. מיין ושכר יזיר מיעט — יין הראוי להשתכר בו אסור לו, אבל מידי אחרינא לא. כל מילי — ואפילו עלין ולולבין. שבישתא = זמורות כדמתרגמינן "שריגים" — שיבשין (בראשית מ). מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי — כגון ענבים ויין וחומץ. אף כל פרי ופסולת — להביא גוהרקי וענבין דיכרין, כדלקמן בסמוך. אף כל פרי גמור — ולא דבר אחר, ולא גוהרקי, ולא ענבין דיכרין. אם כן — שלא להביא בו אלא פרי גמור. מה הניח לך הכתוב במשמעו שלא אמר — שתהא למד מן הפרט? אם ענבים לחים ויבשים — הא כתיב כו'. אלא בלשון הראשון — אף כל פרי ופסולת פרי. שאם אתה אומר אף כל פרי גמור — נמצא דאינו מרבה שום דבר בעולם. ומאחר שסופינו לרבות כל דבר — יין וחומץ (ענבים לחים ויבשים) ומרבה יין גוהרקי וענבין דיכרין מ"אף כל", והיינו הדניח הכתוב במשמעו שלא אמר (וענבים לחים ויבשים). מה תלמוד לומר — פרט האחרון, דכתיב "מחרצנים ועד זג לא יאכל"? אי משום דרבי אלעזר בן עזריה — ליכתביה לגבי פרטי, בתר כללא למה לי? אלא לומר לך כל מקום שאתה מוצא — בכל התורה, שיהא שם פרט וכלל בלבד — אי אתה רשאי למושכו ולדונו כעין הפרט, אלא שהכלל נעשה מוסף על הפרט, ואיתרבו להו כל מילי. עד שיפרוט לך הכתוב — שלא תהא מרבה אלא כעין הפרט, כדרך שפרט לך בנזיר, שלאחר שכתב את הכלל בא וכתב לך פרט "מחרצנים ועד זג". ורבי אלעזר סבר כרבי אלעזר בן עזריה דמוקים ליה להאי "מחרצנים ועד זג" — עד שיאכל שני חרצנים וזג. נוהרקי — ענבים דקין שגדלין בין שאר גרעינין גדולים. ענבי דכרין — ענבים שהתליעו. בין הבינים — אותו דבר הקרוש שבין הזג והחרצן, שממנו נעשין שמרים.

פרטא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה אוֹמֶרֶת שאינו חייב מלקות עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית יַיִן, והוא הדין באכילה שאינו חייב עד שיאכל כשיעור רביעית.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲפִילּוּ שָׁרָה פִּיתּוֹ בְּיַיִן וְיֵשׁ בָּהּ [–בפת] כְּדֵי לְצָרֵף שיגיעו שניהם יחד היין והפת לשיעור כַּזַּיִת, חַיָּיב מלקות, משום שהיתר מצטרף לאיסור.

וְחַיָּיב מלקות עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הָעֲנָבִים בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הַחַרְצַנִּים בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל הַזָּגִים בִּפְנֵי עַצְמָן אם אכל מאחד מהם כשיעור. רַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אֵין חַיָּיב על חרצנים וזגים לבדם, עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזָג שלהם.

אֵלּוּ הֵן חַרְצַנִּים וְאֵלּוּ הֵן זָגִים, הַחַרְצַנִּים אֵלּוּ הַחִיצוֹנִים – קליפת הענבים, וְהַזָּגִים אֵלּוּ הַפְּנִימִים – הגרעינים של הענבים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר להיפך, שהחרצנים אלו הגרעינים, והזג זה הקליפה החיצונית, וסימן לדבר שֶׁלֹּא תִטְעֶה, שזג הנאמר בענבים הוא כְּזוּג – פעמון שֶׁל בְּהֵמָה שנותנים בצוארה, שהחלק הַחִיצוֹן של הפעמון נקרא זוג, וְהחלק הַפְּנִימִי נקרא עִינְבָל, וכן הוא בענבים, שהחלק החיצון נקרא זג:

גמרא

שנינו במשנה: שֶׁלֹּשָׁה מִינִין אֲסוּרִין בְּנָזִיר, הַטּוּמְאָה כו' והתגלחת והיוצא מן הגפן:

מדייקת הגמרא: ממה שכתוב במשנה 'היוצא מן הגפן' ולא כתוב 'גפן' עצמו, משמע שהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן, אִין – כן נאסר לנזיר, אבל גֶּפֶן עַצְמוֹ כגון העלים והלולבים של הגפן, לֹא נאסר לנזיר, ואם כן מַתְנִיתִין – המשנה היא דְּלֹא כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר, כשאסרה תורה לנזיר את היוצא מן הגפן, אֲפִילּוּ עָלִין וְלוּלָבִין של הגפן בְּמַשְׁמָע, שגם הם אסורים באכילה.

הגמרא מביאה נוסח אחר: אִיכָּא דְּאָמְרֵי לָהּ אַסֵּיפָא – יש שמדייקים שמשנתינו אינה כרבי אלעזר, מהסיפא של המשנה, ששנינו שהנזיר אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים כַּזַּיִת, ומשמע שרק אם אכל מִן הָעֲנָבִים, אִין – כן הוא חייב, אבל אם אכל מֵהַגֶּפֶן עַצְמוֹ, לֹא חייב, ואם כן מַתְנִיתִין – המשנה היא דְּלֹא כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר, דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ עָלִין וְלוּלָבִין של הגפן בְּמַשְׁמַע, שאסורים לנזיר.

הגמרא מבארת את מחלוקת חכמים ורבי אלעזר אם עלים ולולבים מותרים לנזיר: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו, רַבִּי אֱלִעֶזֶר דָּרֵישׁ את התורה באופן של רִיבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי – ריבויים ומיעוטים, וְרַבָּנַן דָּרְשֵׁי באופן של כְּלָלֵי וּפְרָטֵי – כללים ופרטים. רַבִּי אֱלִעֶזֶר דָּרֵישׁ באופן של רִבּוּיֵי וּמִיעוּטֵי, ולכן כשנאמר (במדבר ו ג) 'מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַיִר', מִיעֵט הכתוב שדווקא יין ושכר אסורים לנזיר ולא כל היוצא מהגפן, וכשנאמר בהמשך (שם ד) 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן', רִיבָּה הכתוב את כל הדברים היוצאים מן הגפן, וכשהכתוב מִיעֵט וְרִיבָּה, אנו אומרים שרִיבָּה הכתוב את הַכֹּל חוץ מדבר אחד שנתמעט, וכאן לגבי נזיר מַאי – מה רִיבָּה הכתוב, רִיבָּה כָּל מִילֵּי – את כל הדברים היוצאים מן הגפן, ועלים ולולבים בכללם, וּמַאי מִיעֵט – ומהו הדבר שנתמעט מהמיעוט של 'מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַיִר', מִיעֵט שַׁבִּישְׁתָּא – זמורות הגפן עצמם. וְרַבָּנַן דָּרְשֵׁי – דורשים באופן של כְּלָלֵי וּפְרָטֵי, 'מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַיִר' הרי פְּרָט, שרק אלו אסורים לנזיר, 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַّיִן' הרי כְּלָל, שאסור בכל מה שנעשה מן הגפן, וכשכתבה התורה אחר כך 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג' הרי חָזַר וּפָרַט, שחרצנים וזג הם האסורים לנזיר, וכיון שיש בפסוק פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט, אִי [–אין] אַתָּה דָּן לרבות ולאסור לנזיר, אֶלָּא דברים שהם כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ שאסור לנזיר פְּרִי וּפְסוֹלֶת פְּרִי, אַף כָּל דבר שהוא פְּרִי לרבות ענבים שהם עדיין בוסר, וְכל דבר שהוא פְּסוֹלֶת פְּרִי לרבות ענבים שהתליעו, אסורים לנזיר, אבל עלים ולולבים שאינם פרי ואינם פסולת פרי, מותרים לנזיר.

שואלת הברייתא: אִי – אולי אפשר לדרוש מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ שאסור לנזיר פְּרִי גָּמוּר, אַף כָּל דבר שהוא פְּרִי גָּמוּר אסור לנזיר, אבל פרי שאינו גמור כגון בוסר לא נרבה, ויהיה מותר לנזיר. משיבה הברייתא: אָמַרְתָּ, אִם נדרוש כֵּן ונמעט בוסר, מַה הִנִּיחַ והשאיר לְךָ הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא אָמְרוּ במפורש בתורה וצריכים ללומדו מפרט וכלל ופרט, אם תאמר שהפרט וכלל ופרט נצרך לרבות עֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים, הָא כְּתִיבֵי במפורש, ואם תאמר לרבות יַיִן וְחוֹמֶץ, הָא כְּתִיבֵי גם הם במפורש, הָא – אלא ודאי, שאֵין עָלֶיךָ לָדוּן מהדרשה כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן שבאה לרבות רק מה שהוא פרי גמור ולמעט בוסר, אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן שבאה לרבות כל מה שהוא פרי ופסולת פרי, ואותו אנו מרבים מפרט וכלל ופרט.

שואלת הברייתא: וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵינוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר שיוצא מן הגפן מלבד עלים ולולבים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מדוע כתב הפסוק 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג' שהוא פרט, אחרי הכלל, הלא גם הם היו כתובים הפרטים ורק אחר כך היה כתוב הכלל, הַיינו לומדים שהכלל בא לרבות רק את מה שהוא כעין הפרט. משיבה הברייתא: לוֹמַר לְךָ, שכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא פְּרָט וּכְלָל שאין אחריהם פרט נוסף, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְמַשְּׁכוֹ וּלְדוֹנוֹ שבא הכלל לרבות רק את מה שהוא כְּעֵין הַפְּרָט, אֶלָּא נַעֲשָׂה הכְּלָל מוּסָף עַל הַפְּרָט, ובא לרבות הכל, עַד שֶׁיִּפְרוֹט לְךָ הַכָּתוּב פרט נוסף אחרי הכלל כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בְּנָזִיר, שכתוב 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג' שהוא פרט נוסף, ורק משום שיש 'פרט וכלל ופרט' אנו אומרים שלא בא הכלל לרבות אלא כעין הפרט, וכמו כן בכל מקום, רק אם כתוב פרט אחר הכלל יש לדרוש שהפרט ממעט את הכלל ולא בא הכלל לרבות אלא כעין הפרט, אבל בפרט וכלל בלבד מרבים הכל.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא: אָמַר מַר – שנינו בברייתא, מָה הַפְּרָט המְפוֹרָשׁ בתורה שאסור לנזיר הוא פְּרִי וּפְסוֹלֶת פְּרִי אַף כָּל פְּרִי וּפְסוֹלֶת פְּרִי. מבארת הגמרא: 'פְּרִי' המפורש בתורה הוא עִינְבֵי – ענבים, שנאמר 'עֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לא יֹאכֵל'. 'פְּסוֹלֶת פְּרִי' המפורשת בתורה מַאי הִיא, חוֹמֶץ, שנאמר 'חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לא יִשְׁתֶּה'. 'אַף כָּל פְּרִי' – הפרי שהברייתא מרבה שגם הוא אסור לנזיר מַאי הִיא, גּוּהַרְקֵי – ענבים שהם עדיין בוסר. 'אַף כָּל דִּפְסוֹלֶת פְּרִי' – פסולת הפרי שהברייתא מרבה שגם היא אסורה לנזיר מַאי הִיא, אָמַר רַב כַּהֲנָא, לְאִיתְוֵוי עִינְבֵי דִּכְרִין – לרבות ענבים שהתליעו. 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לא יֹאכֵל', מה באה ללמד המילה 'ועד', אָמַר רָבִינָא, לְאַיְתוּיֵי דְּבֵין הַבֵּינַיִם – לרבות ענבים קטנים שגדלים בין ענבים גדולים ואינם עתידים להתבשל משום שאינם רואים פני חמה, שאף הם אסורים לנזיר.

הגמרא מביאה את דברי הברייתא ומקשה מהם על רבי אלעזר בן עזריה במשנתינו: אָמַר מַר, [אִי – שמא נדרוש] מָה הַפְּרָט שמְפוֹרָשׁ בתורה הוא פְּרִי גָּמוּר, אַף כָּל פְּרִי גָּמוּר יהיה אסור לנזיר, ולמעט בוסר, אָמַרְתָּ, אִם כֵּן מַה הִנִּיחַ הַכָּתוּב בְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא אָמְרוּ בפירוש, ובשביל מה צריך את הריבוי מ'פרט וכלל ופרט', אם בשביל עֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים, הָא – הלא כְּתִיבֵי במפורש, אם בשביל יַיִן וְחוֹמֶץ, הָא כְּתִיבֵי גם הם במפורש, הָא – אלא ודאי, שאֵין עָלֶיךָ לָדוּן כְּלָשׁוֹן אַחֵרוֹן שבאה לרבות רק מה שהוא פרי גמור, אֶלָּא כְּלָשׁוֹן רִאשׁוֹן שבאה לרבות כל מה שהוא פרי ופסולת פרי, ולרבות בוסר וענבים שהתליעו. וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵינוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מדוע נכתב 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג' אחרי הכלל, לוֹמַר לְךָ שכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא פְּרָט וּכְלָל בלי פרט נוסף אחרי הכלל, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְמַשְּׁכוֹ וּלְדוֹנוֹ שהכלל מרבה רק את מה שהוא כְּעֵין הַפְּרָט, אֶלָּא נַעֲשָׂה כְּלָל מוּסָף עַל הַפְּרָט, ובא לרבות הכל, עַד שֶׁיִּפְרוֹט לְךָ הַכָּתוּב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בְּנָזִיר פרט אחר הכלל בפסוק 'מֵחֲרָצָנִים וְעַד זָג'.
מקשה הגמרא: וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה דְּקָא מוֹקִים לְהָאי – שמעמיד פסוק זה 'מֵחֲרָצָנִים וְעַד זָג' לדרשה אחרת, לוֹמַר שֶׁנָּזִיר אֵינוֹ חַיָּיב באכילת חרצנים וזגים עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצָנִים וְזָג, כמבואר במשנתינו, פְּרָטָא מְנָא לֵיהּ – כיצד ידרוש כאן בנזיר פרט וכלל ופרט, הלא הפרט האחרון אינו מיותר לדרשה זו, כיון שהוא נצרך ללמד שאינו חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג אחד.
מתרצת הגמרא: שאכן רבי אלעזר בן עזריה סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּדָרֵישׁ מִיעֵט וְרִיבָּה – שדורש פסוקים אלו במיעוט וריבוי בלבד ולא בפרט וכלל ופרט, ולכן סובר שלא מרבים מהפסוק רק דבר שהוא כעין הפרט, אלא יש לרבות הכל וחייב אף על עלים ולולבים, וכמו כן יסבור רבי אלעזר בן עזריה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תאמר תירוץ נוסף, שרבי אלעזר בן עזריה סובר כְּרַבָּנַן שמהפסוק 'מחרצנים ועד זג' לומדים פרט אחרון, ומפסוק זה דורשים שני דינים, האחד, דורשים בפרט וכלל ופרט שאינו חייב אלא על אכילת פרי או פסולת פרי ולומדים שבמקום שיש רק פרט וכלל אנו מרבים הכל, והשני, שאינו חייב באכילת חרצן וזג עד שיאכל שני חרצנים וזג, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם תעלה על דעתך לומר, שהפסוק בא להשמיענו רק כִּדְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שאינו חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג, לִיכְתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא לְהָאי 'מֵחֲרָצָנִים וְעַד זָג' גַּבֵּי פְּרָטֵי – היתה צריכה התורה לכתוב פסוק זה 'מחרצנים ועד זג' עם שאר הפרטים שנכתבו קודם הכלל, וּלְמַאי הִלְכְתָא כַּתְּבֵיהּ בָּתַר כְּלָל – ואיזו הלכה באה התורה להשמיענו בזה שכתבה פסוק זה אחרי הכלל, שֶׁמַּע מִינָּהּ – אלא ודאי שבא הפסוק גם להשמיענו את הלימוד של רבנן, לְמִידַיְינֵיהּ כְּכְלָל וּפְרָט – שיש לדון כאן פרט וכלל ופרט, ואינו חייב אלא על דבר שהוא כעין הפרט, דהיינו פרי או פסולת פרי. שואלת הגמרא: וְאֵימָא כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא – אולי נאמר שהפסוק בא להשמיענו רק את הדין שחייב רק על מה שהוא כעין הפרט, ומנין לרבי אלעזר בן עזריה שהפסוק מלמדנו גם שאין הנזיר חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג.
משיבה הגמרא: אֵם כֵּן לִכְתּוֹב אוֹ (שני) 'חַרְצָנִים (או שני) [ו]זָגִים' בלשון רבים, אוֹ 'חַרְצָן וְזָג' בלשון יחיד, לְמַאי הִלְכְתָא כָּתַב רַחֲמָנָא 'מֵחֲרָצָנִים וְעַד זָג' – איזו הלכה באה התורה להשמיענו בזה שכתבה 'חרצנים' בלשון רבים ו'זג' בלשון יחיד, שֶׁמַּע מִינָּהּ שהתורה רוצה להשמיענו שיש לדרוש בפסוק זה שתי דרשות, לְמִידְרַשׁ בֵּיהּ כְּלָל וּפְרָט, כלומר 'פרט וכלל ופרט' שאינו חייב אלא על דברים שהם כעין הפרט, וְאִיכָּא נַמִּי לְמִידְרַשׁ בֵּיהּ – ויש לדרוש מפסוק זה גם שאינו חייב עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצָנִים וְזָג. מקשה הגמרא: וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּדָרֵישׁ [–שדורש] 'מִיעֵט וְרִיבָּה' בלבד, וסובר שהפרט האחרון בא לומר את דינו של רבי אלעזר בן עזריה, מידה זו של פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט מְנָא לֵיהּ – מנין לו.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, נַפְקָא לֵיהּ מֵהַאי קְרָא – הוא לומר אותה מהפסוק (שמות כב ט), 'וְכִי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וְכָל בְּהֵמָה לִשְׁמֹר', ודורש רבי אלעזר כך, '(וְ)כִי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה' הרי פְּרָט, שבאלו אם מסרם לשומר יש בהם דיני שמירה, 'וְכָל' (בהמה) הרי כְּלָל, שבכל דבר שמסר לו יש דיני שמירה, ושוב שכשכתבה התורה '[בְּהֵמָה] לִשְׁמֹר', חָזַר הכתוב וּפָרַט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט, אִי אַתָּה דָּן לרבות אֶלָּא דברים שהם כְּעֵין הַפְּרָט, וכיון שהפרט הראשון דהיינו חמור שור ושה והפרט האחרון דהיינו בהמה הם דבר המיטלטל וגופו ממון, יש לרבות שיש דין שמירה רק בדבר המיטלטל וגופו ממון, אבל בדבר שאינו מיטלטל כגון קרקעות או בדבר שאין גופו ממון כגון שטרות, אין דין שמירה, ומכאן רבי אלעזר דורש את מידת 'פרט וכלל ופרט'. רָבָא אָמַר, נַפְקָא לֵיהּ – מצינו שרבי אלעזר דורש את מידת 'פרט וכלל ופרט' גם מֵהַאי קְרָא – מפסוק זה, שנכתב לגבי קרבן עולה מהצאן (ויקרא א יז), 'וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה', ודורש רבי אלעזר כך, 'וְאִם מִן' הרי פְּרָט, משום שמשמע דווקא 'מן' הצאן ולא 'כל' הצאן, ולכן יש למעט בהמות שהן בנות יותר משנה וכן בהמות בעלות מום, וכשכתבה התורה אחר כך 'הַצֹּאן' הרי כְּלָל, משום שמשמע שכל הצאן בכלל, ואפילו בנות יותר משנה, וכן בעלות מום, ולאחר מכן כשכתבה התורה 'כְּבָשִׂים וְעִזִּים', חָזַר הכתוב וּפָרַט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט, אִי אַתָּה דָּן לרבות אֶלָּא דברים שהם כְּעֵין הַפְּרָט, דהיינו בהמות תמימות שרק מהם אפשר להביא עולה ואפילו שהן יותר מבנות שנה. וגם בפסוק זה מבואר שרבי אלעזר דורש את מידת 'פרט וכלל ופרט'. הגמרא שואלת ממקום נוסף שאפשר ללמוד ממנו את מידת 'פרט וכלל ופרט': אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא לְרָבָא, וְלֵילַף מִן הָדֵין קְרָא – מדוע אין אתה לומד מהפסוק שכתוב קודם הפסוק שממנו למדת, שנאמר (ויקרא א ב) 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם', ונדרוש כך, 'מִן' הרי פְּרָט, משום שמשמע שרק מחלק מן הבהמות אפשר להביא קרבן ולא מכולן, ויש למעט חיה שבדרך כלל היא בכלל בהמה, וכשכתבה התורה אחר כך 'הַבְּהֵמָה' הרי כְּלָל, משום שמשמע כל הבהמות וחיה בכלל בהמה, וכשחזרה התורה ואמרה 'בָּקָר וְצֹאן', חָזַר הכתוב וּפָרַט, משום שמשמע דווקא בקר וצאן, וחיה אינה בכלל בקר וצאן, וכיון שיש כאן פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט, אִי אַתָּה דָּן לרבות אֶלָּא דברים שהם כְּעֵין הַפְּרָט, ואף שור הבר שנמצא בין החיות ודומה להן קצת אפשר להביאו לקרבן, אבל חיה אי אפשר להביאה לקרבן, ומדוע לא אמר רבא שרבי אלעזר לומד מכאן שבכל מקום דורשים את מידת 'פרט וכלל ופרט'.
אָמַר לֵיהּ – השיב רבא לרב יהודה מדיסקרתא, מִן הַאי לֵיבָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ – מפסוק זה אי אפשר למעט חיה, משום דְּאִי נדרוש מֵהָתָם – מפסוק זה, הֲוָה אֲמִינָא – הייתי אומר שכשהתורה כתבה 'הַבְּהֵמָה' ודאי שחיה בכללה,

---

המשך בעמוד 52

מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו, מאי שנא דלשמו ושלא לשמו פסול לאוכליו ושלא לאוכליו כשר.

פסולו בגופו, מחשבה בגופו של קרבן, אבל מחשבת אוכליו פסול דבר אחר הוא.

אי אפשר לברר, דמה חלק לשמו ומה חלק שלא לשמו, אבל אוכליו אפשר לברר, חלק אוכליו לצד זה וחלק חולה וזקן בצד אחר, אי נמי לברר אם אמת מחשבתו אם אין בה ממש כגון יאכילנו לראויין ונמצאת מחשבתו בטילה למפרע ולשאינן ראויין יחזון דמיהן וכך שמעתי.

אינו בארבע עבודות, דאין מחשבת אוכלין בזריקה.

מחשבת אכילה לא שייכא בקרבן ציבור דלא שייכא אלא בפסח.

רש"י

רש"י

פרטא מנא ליה — מנא ליה דפרט וכלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט? **סבר** ליה **כרבי אלעזר דדריש ריבויי ומיעוטי** — ולא משמע ליה מהאי "חרצנים ועד זג" פרט, וקא דריש ביה כי טעמיה, שלכך הוא בא, שאינו חייב עד שיאכל כל שני חרצנים וזג. **ואיבעית אימא דאית ליה כרבנן** — דדרשי בללי ופרטי, ואף על גב דמשמע ליה מיניה דלפרטא הוא דאתא. למידייניה בכלל **ופרט** — ולא משום דרבי אלעזר בן עזריה. ולרבי אלעזר דדריש ביה ריבויי ומיעוטי פרט וכלל ופרט מנא ליה — דדיינינן כעין הפרט. כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה פרט וכל בהמה כלל — ואפילו דובים וארויות, "לשמור" חזר ופרט — אי אתה דן אלא כעין הפרט, דאהני פרטא בתרא למידי דבר שמירה הוא, דנשבעין עליהן, כגון נמי עופות. יצאו דובים וארויות דלאו בני שמירה נינהו, שאין להם תרבות. **רבא אמר מהאי קרא** — "ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה זכר תמים יקריבנו". מן **פרט הצאן** כלל — ואפילו רובע ונרבע מוקצה ונעבד ואתנן ומחיר, שכשרין לקרבן. מן **הכשבים** ומן **העזים חזר ופרט** — דלא משמע ליה כללא כמו "צאן". ואימעיטו להו כל הני, ואיתרבו לה כגון נעבדה בהם עבירה, כגון החורש בשור ובחמור, ושחרש בו בשבת. ולילף מן הדין **קרא** — "מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן יקריבנו". "מן" פרט, דמשמע מן הבהמה ולא כל בהמה, "הבהמה" כלל — אפילו חיה, דחיה בכלל בהמה כו'. **אי אתה דן אלא כעין הפרט** — ואימעיט ליה חיה, ואיתרבו להו בחור וזקן. דעולה בא בחור אף על פי שאין אשם בא בחור, ואשם בא זקן אף על פי שאין עולה באה זקנה.

גליו"ן

תוספות

מקמיה? וקשה: דהיאך סבור דלא יאמר נעשה כלל מוסיף על הפרט? לכך נראה דהכי קאמר: לכתוב חרצן וזג.

[שייך לדף לד,ב] [**דבין** הבינים] — דהיינו גוף הענב. והכי משמע לישנא דקרא; "מחרצנים ועד זג" פירוש: מה שבין חרצן לזג. וקשה: דההיא גוף הענב, וכבר כתב "ענבים"! לכן פירש רבינו תם: דהיינו ענבים קטנים שבין הגדולים, שאינם רואין פני החמה, ואינם מתבשלין כל כך, ולא יהיו גדולים לעולם. ואם תאמר: אמאי איצטריך "ועד" לבין הביניים? והלא כבר מרבינן אפילו בוסר מכעין הפרט! ושמא יש לומר: דהכי נמי גריעי מבוסר, לפי שבוסר יבא לכלל ענבים גדולים. ועוד יש לומר, דאי לאו "ועד" מרבין בין הביניים הוו מרבים מכעין הפרט בין הביניים ולא בוסר. ועוד יש לקיים פירוש ראשון, והכי פירושו: אם ליקט האוכל שבין החרצן כדי כזית ואכלו — לוקה, ולא אמרינן דבטלה דעתו אצל כל אדם. והא לא שמעינן ליה מענבים דקרא.

שני חרצנים שבאים בתוך הענב וזג [אחד] — מן הקליפה, החרצנים לאפוקי שאם אכל כזית מן החרצנים או כזית מן הזגין — אינו חייב עד שיאכל הגרעינין והקליפה החיצונה. **סבר** לה כרבי אלעזר דדריש רבויי ומיעוטי — ורבי אלעזר נמי כרבי אלעזר בן עזריה דריש, ולא למעוטי, כדפירשתי לעיל. **ואיבעית** אימא כרבנן — ושפיר אית ליה לרבי אלעזר [בן עזריה] מלתייהו דרבנן, ותרתי שמעינן מינה. דאי סלקא דעתך לכדרבי אלעזר [בן עזריה] לחודיה — לכתוב רחמנא "מחרצנים ועד זג" לגבי פרטי קודם הכלל, ואי לדרשא דפרט וכלל ופרט כדרבנן לחודיה אתו — לכתוב או "חרצנים (או שני) וזגין" או "חרצן וזג", שניהם בלשון רבים או שניהם בלשון יחיד. אלא ש"מ כרבי אלעזר בן עזריה.

ורבי אלעזר דדריש ריבה ומיעט פרט וכלל ופרט מנליה — ואם תאמר ודלמא לית ליה [המדה] בשום מקום, כי היכי דרבנן לא דרשי

1 כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַט לְךָ בְּנָזִיר "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג". וּלְרַבִּי
2 אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּקָא מוֹקִים לְהַאי "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג"
3 לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזָג, פְּרָטָא
4 מְנָא לֵיהּ? - סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּדָרֵישׁ מִיעֵט
5 וְרִיבָּה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: כְּרַבָּנַן. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ
6 כִּדְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה - לִיכְתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא לְהַאי
7 "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" גַּבֵּי פְּרָטֵי, לְמַאי הִלְכְתָּא כְּתָבֵיהּ
8 בָּתַר כְּלָל - שְׁמַע מִינָּהּ לְמִידַיְּינֵיהּ בִּכְלָל וּפְרָט. -
9 וְאִימָּא כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא! - אִם כֵּן לִכְתּוֹב אוֹ
10 שְׁנֵי חַרְצַנִּים אוֹ שְׁנֵי זַגִּים אוֹ חַרְצָן וְזָג, לְמַאי הִלְכְתָּא
11 כָּתַב רַחֲמָנָא "מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג" - שְׁמַע מִינָּהּ לְמִידְרַשׁ
12 בֵּיהּ כְּלָל וּפְרָט, וְאֵיכָא נַמִי לְמִידְרַשׁ בֵּיהּ: עַד שֶׁיֹּאכַל
13 שְׁנֵי חַרְצַנִּים וְזָג. וְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּדָרֵישׁ מִיעֵט וְרִיבָּה,
14 פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט מְנָא לֵיהּ? - אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: נָפְקָא
15 לֵיהּ מֵהַאי קְרָא: "וְכִי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר
16 אוֹ שֶׂה" - פְּרָט, "וְכָל בְּהֵמָה" - כְּלָל, "לִשְׁמוֹר" - חָזַר
17 וּפְרָט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט.
18 רָבָא אָמַר: נָפְקָא לֵיהּ מֵהַאי קְרָא "וְאִם מִן" - פְּרָט,
19 "הַצֹּאן" - כְּלָל, "הַכְּבָשִׂים וְעִזִּים" - חָזַר וּפְרָט, פְּרָט
20 וּכְלָל וּפְרָט - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. אֲמַר לֵיהּ
21 רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא לְרָבָא: וְלֵילַף מִן הָדִין קְרָא:
22 "מִן" - פְּרָט, "הַבְּהֵמָה" - כְּלָל, "בָּקָר וְצֹאן" - חָזַר וּפְרָט, פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא
23 כְּעֵין הַפְּרָט. - אָמַר לֵיהּ: מִן הַאי לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ, דְּאִי מֵהָתָם הֲוָה אָמִינָא: "הַבְּהֵמָה"

מיעט וריבה! ויש לומר: דאם כן הוה לו לחלוק בכל מקום שאנו דורשין בכלל ופרט וכלל ומרבינן מהדהוא ריבוי כעין הפרט, כמו קרא ד"וכי יתן" דבסמוך דרבנן דרשי ליה בכלל ופרט וכלל ב"הזהב" בבבא מציעא (נז,ב): לרבות כעין הפרט דבר שמיטלטל וגופו ממון, ולהוציא שטרות וקרקעות ועבדים. ולא מצינו שרבי אלעזר חולק על מדות הללו וריבה יותר מריבה ומיעט, אלא גם הוא מודה שאין נשבעין על הקרקעות והשטרות ועבדים. ומשום הכי פשיטא ליה לגמרא כי במקום שאנו דורשין כלל ופרט וכלל — ידרוש הוא פרט וכלל ופרט, אם יכול להפיל כלל הראשון, ואם אינו יכול — אז דורשו בריבה ומיעט וריבה, שכך קבל המדות. וכשהוא דורש פרט וכלל ופרט — מרבה כעין הפרט, כמו רבנן בבכל ופרט וכלל (במשמע דרשא להאי קרא רבי יוסי אומר דבסמוך), אך קצת יש חילוק ביניהם לרבנן כדמפרש בסמוך. אי נמי [אומר רבינו יצחקו]: דעל כרחך אית ליה בעלמא פרט וכלל ופרט, דאי הוי דריש במיעט, וריבה ומיעט, סבירא ליה לגמרא דגם גבי נזיר הוה דריש ליה במיעט וריבה ומיעט, ולא הוה דריש מיעוט אחרון לכדרבי אלעזר בן עזריה, דהכי עדיף. אלא ודאי [כדפרישית] דמדה דמיעט וריבה ומיעט לא דריש ליה, אלא דריש ליה בפרט וכלל, לפי דמדה דמיעט וריבה ומיעט אינו מדה בתורה לידרש. וכי תימא: אכתי ביון דבעלמא דריש פרט וכלל ופרט, הכי נמי גבי נזיר לידרשיה כרבנן! ויש לומר: הואיל דבעלמא דריש כל התורה בריבה ומיעט, וכן במיעט וריבה, וכן בריבה ומיעט וריבה. ואף דפרט וכלל ופרט ניתן לידרש, הואיל דברוב מקומות לא ניתן כלל ופרט לידרש — נוח לו לדרוש פרט אחרון לכדרבי אלעזר מלדרשו לפרט וכלל ופרט. אך כשאין לו מה לדרוש מפרט אחרון דרשא אחרינא — אז דורשין בפרט וכלל ופרט. **וכי** יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה פרט — ד"יתן" לא משמע כללא לרבי אלעזר, דמה יתן, דהכתוב לא פירש בכלל כלום, על כן הוא מפיל כלל הראשון. ד"יתן" על חמור ושור ושה קאי, דהיינו פרט. "וכל" — כלל, דמשמע על כל דבר. "בהמה לשמור" — חזר ופרט. ורבנן דרשי ליה בפרק "הזהב" בכלל ופרט וכלל. וכן בכל דוכתי דאשכחן דרשא כלל ופרט וכלל דלא פליג רבי אלעזר, דהיינו משום דדרש ליה בפרט וכלל ופרט, וממעט מיניה [דלאו] כעין הפרט, כמו רבנן מכלל ופרט וכלל. **רבא** אמר נפקא ליה מהאי — כלומר, גם בהאי קרא דריש רבי אלעזר פרט וכלל ופרט: "ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה זכר תמים יקריבנו". "מן" — פרט, דמשמע מקצת צאן ולא כל [צאן]. "צאן" — כלל, "כבשים ועזים" — חזר ופרט, הוה ליה פרט וכלל ופרט. ויש מפרשים דפרטא משמע למעוטי רובע ונרבע, ויש במשמע למעוטי חורש בשור וחמור, וחוסם פי פרה ודש בה. דהשתא נדרוש הכי: מה הפרט מפורש שלא נעבדה בהן עבירה בגופן — ויצא רובע ונרבע שפסולין לקרבן, ומכללא נרבי חורש בשור וחמור וחוסם פי פרה דלא נעבדה בהן עבירה בגופן. [ואדרבה] קשה: דהיכי משמע מן הפרט למעוטי נעבדה בהן עבירה בגופן? דהכי מקרי כבשים ועזים אי נרבעו כמו לא נרבעו! ועוד קשה: דרובע ונרבע נפקא לן מקרא אחרינא דפסולין להקרבה! לכך נראה: ד"מן" — הפרט משמע למעט שתי שנים, דסתם כבש משמע בן שנה, וסתם עז משמע בת שנתה, וכן בעל מום דכתיב בפרק "זכר תמים". והשתא שמעינן מכעין הפרט בעל מום, ונרבי מהכלל אפילו שתי שנים. **וילף** מהאי קרא — שהיא פרשה ראשונה, ולמה לא אמר שרבי אלעזר דדרוש שם פרט וכלל ופרט: "מן" פרט, דמשמע מקצת בהמה ולא כל בהמה — למעוטי חיה, דבהמה בכלל חיה וחיה בכלל בהמה. "בקר וצאן" חזר ופרט, דחיה אינו בכלל בקר וצאן. (חזר ופרט) הרי אתה דן כעין הפרט: מה הפרט מפורש למעוטי חיה מקרבן. ותימה: [כלל] מה אהניי? הא לא מרבינן מידי מכעין הפרט! ותירץ מורנו הרב רבי פרץ: דאהני כללא לרבויי שור [הבר] דבהמה הוא. אף על גב דרגיל בין החיות והוי כעין חיה, אפילו הכי כשר לקרבן. **אמר** ליה מהא ליכא למשמע — מיעוטא דחיה, ד"מן בהמה" לא משמע למעוטי חיה, שהרי חיה בכלל בהמה והוי כאילו כתיב מן הבהמה ומן החיה. ואף על גב ד"מן" משמע מיעוטא, לא ממעט חיה מינה.

אמר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אמר ליה חיה בכלל בהמה — בתמיה. כלומר, האי בהמה לא מצית אמרת דחיה בכלל בהמה, דכתיב "בקר וצאן" בפרט בתרא, וכמו שפרטא בתרא ממעט חיה, פרטא קמא נמי מצי לאוי דממעט חיה, דפרט אחרון מגלה על הראשון למעוטי חיה. ולעולם מהאי קרא נמי איכא למדרש בפרט וכלל ופרט.

ומנלן דהכי הוא — ארבנן קאי, דדרשי לעיל כלל ופרט וכלל ומרבה כעין הפרט, וקבעי: מנלן דמדה זו בתורה, היינו למדרש כעין הפרט. דתניא "ונתת הכסף". ולא קאי אר"א, דהוא דריש ליה ריש פרק "בכל מערבין" (עירובין כז,ב) בריבה ומיעט וריבה. **מה** פרט מפורש בקר וצאן פרי מפרי — דבהמות מתעברות זו מזו ויולדות, וגדולי קרקע שהן גדלין מן הארץ מעשב הארץ, אף כל — לאיתויי עופות, ולמעוטי דגים מים ומלח. ולרבי אלעזר דדריש ליה בריבה ומיעט וריבה מרבינן אפילו דגים, ולא ממעט אלא מים ומלח.

מכדי כלל ופרט וכלל כעין הפרט דיינינן ליה כללא בתרא מאי אהני — אגב גררא אתא לפרושי טעם המדות וחילוקיהם ומשפטיהם, ומפרש אותה בלשון קשיא ותירוץ. אהני לאוסופי כל דדמי לפרטא. דאי לא כתיב כלל — הוה כלל ופרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט. **אמר** ליה אי לאו פרטא [בתרא] הוה אמינא פרט וכלל ונעשה כלל מוסף על הפרט — והוה מרבינן גבי נזיר אפילו עלין ולולבין. **מכדי** תרי כללי ופרטא ותרין פרטי וכללא כעין הפרט דיינינן כדאמרן מאי איכא ביני וביני — כלום יש חילוק בין אלו שתי מדות? איכא: תרין כללי ופרטי אמרינן: כל דדמי ליה אפילו בחד צד מרבינן, ותרין פרטי וכללי — דדמי ליה משני צדדין מרבינן, מצד אחד לא מרבינן. והדין נותן, בשתי כללות מרבינן יותר מכלל אחד. ורי"ף [מפרש] דהך סוגיא דהכא אליבא דמאן דאמר כללא בתרא דוקא, והוה ליה [כעין] פרט וכלל, להכי מרבינן דדמי ליה לפרטא אפילו בחד צד. [וכן] נמי תרי פרטי וכללא פרטא [בתרא] דוקא, והוה ליה [כעין] כלל ופרט, ואהני כללא לרבות [מכעין] הדומה לו משני צדדין. אבל

1 גליו"ן. **חיה בכלל בהמה** — דכתיב (דברים יד) "זאת הבהמה אשר תאכלו וגו' איל וצבי"
2 וגו'. אמר ליה: ומי מצית אמרת הכי, דחיה הוא בכלל בהמה בהאי פרט? **הא כתיב באידך**
3 **[פרטא] בקר וצאן** — למעוטי חיה. אלא האי "מן הבהמה" נמי הוה ליה פרט וכלל ופרט,
4 ומצי נמי למילף מהכא. ומנלן **דהכי הוא** — דכעין פרטא דיינינן. **דתניא ונתת הכסף וגו'**
5 **אף כל פרי מפרי** וגידולי קרקע — ואיתרבו להו
6 עופות, ואימעיטו להו דגים שאין גדילין על
7 הקרקע, כדמפרש במסכת עירובין בפרק "בכל
8 מערבין". **מכדי כלל ופרט וכלל כעין פרטא**
9 **דיינינן כללא בתרא מאי אהני אהני לאוסופי**
10 ליה — ואפילו מצד אחד, כגון דגים, דפרי מפרי
11 הן, אבל אינן גידולי קרקע. דאי ליכא כללא
12 בתרא — הוה אמינא דאין בכלל אלא מה
13 שבפרט. **תרי [פרטי וכללא] אי איכא דדמי ליה**
14 **משני צדדין** — כגון עופות, דגידולי קרקע הן
15 ופרי מפרי — מרבינן. אבל דגים, דבחד צד דמו
16 ליה — לא מרבינן. **ומיעט וריבה** — אי אפשר
17 דלא ממעט מידי. והלכך, דלולבין — מרבי, אבל
18 עלין — לא, דעלין ממעט. ואם תאמר: והא
19 איכא רבי אלעזר דדריש מיעט וריבה, וקמייתי
20 נמי עליו! הא לא תקשי לך, רבי אלעזר לא
21 משמע ליה עלין אלא משום דכתיב "מכל אשר
22 יעשה מגפן היין", דהאי "מכל" לישנא יתירא
23 הוא. ואי משום מיעט וריבה — לא מיצטריך
24 ליה למיכתב אלא "אשר יעשה מגפן היין",
25 "מכל" למה לי — אלא לרבות ואפילו עלין.
26 ואית דמפרש דהאי דאמר "אפילו עלין" — לאו
27 דוקא, אלא קא משמע לן דפורתא הוא דמיעט,
28 או עלין או שבישתא, ובין מיעט וריבה לריבה
29 [ומיעט] וריבה ליכא ולא מידי. **שהרי אמרה**
30 **תורה וכל משרת** — לרבות שאילו לא הוי
31 איסורי נזיר כשיעור, והיתר משלימו לכזית —
32 שהוא חייב.

זעירי

רש"י

- חַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה. אֲמַר לֵיהּ: חַיָּה בִּכְלָל בְּהֵמָה? הָא כְּתִיב "בָּקָר וְצֹאן", וַהֲוָה לֵיהּ פְּרָט וּכְלָל, וְאִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. וּמְנָלַן דְּהָכִי הוּא - דְּתַנְיָא: "וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ" - כְּלָל, "בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר" - פְּרָט, "וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ" - חָזַר וְכְלָל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט; מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ: פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע - אַף כָּל פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע. מִכְּדֵי, כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל - כְּעֵין פְּרָטָא דְּיַיְנִינַן, כְּלָלָא בַּתְרָא מַאי אַהֲנִי? - אַהֲנִי לְאוֹסוּפֵי כָּל דְּדָמֵי לֵיהּ. וְתוּ: פְּרָט וּכְלָל וּפְרָט - כְּעֵין הַפְּרָט דְּיַיְנִינַן, פְּרָטָא בַּתְרָאָה מַאי אַהֲנִי? - אִי לָאו פְּרָטָא בַּתְרָאָה הֲוָה אָמִינָא נַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסָף עַל הַפְּרָט. וּמִכְּדֵי, תְּרֵין כְּלָלֵי וּפְרָטָא, וְתְרֵין פְּרָטֵי וּכְלָלָא - (כְּלָלָא) כְּעֵין פְּרָטָא דְּיַיְנִינַן, מַאי אִיכָּא בֵּינֵי וּבֵינֵי? - אִיכָּא, דְּאִילּוּ תַּרְתֵּין כְּלָלֵי וּפְרָטָא, אִי אִיכָּא פְּרָטָא דְּדָמֵי לֵיהּ אֲפִילּוּ בְּחַד צַד - מְרַבִּינַן. תְּרֵי פְּרָטֵי וּכְלָלָא, אִי אִיכָּא פְּרָטָא דְּדָמֵי מִשְּׁנֵי צְדָדִין - מְרַבִּינַן, בְּחַד צַד - לָא מְרַבִּינַן. מִכְּדֵי פְּרָט וּכְלָל - נַעֲשָׂה כְּלָל מוֹסָף עַל הַפְּרָט, וְאִיתְרַבֵּי כָּל מִילֵּי, וּמִיעֵט וְרִיבָּה נַמִּי - רִיבָּה הַכֹּל וְאִיתְרַבֵּי כָּל מִילֵּי, מַאי אִיכָּא בֵּין מִיעֵט וְרִיבָּה לִפְרָט וּכְלָל? - אִיכָּא, דְּאִילּוּ פְּרָט וּכְלָל - מְרַבִּינַן אֲפִילּוּ עָלִין וְלוּלָבִין, וּמִיעֵט וְרִיבָּה - לוּלָבִין אִין, עָלִין - לָא. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין הֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר, חוּץ מֵאִיסּוּרֵי נָזִיר, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה "מִשְּׁרַת".

זעירי

למאן דאמר כללא קמא דוקא, וכן פרטא קמא דוקא הוה הדין להפך. ואם תאמר: דהוא קרא ד"בי יתן" וגו' דרשי ליה רבנן [בכלל] ופרט וכלל, ובעו דבר הדומה לו משני צדדין דהוי דבר המיטלטל וגופו ממון, דהא ממעטי קרקעות אף על פי שגופן ממון, וכן שטרות אף על פי שמטלטלין הואיל ואין גופן ממון, אלמא אפילו בתרי [כללי] ופרטא בעינן שני צדדין. ורבי אלעזר דריש לההוא קרא בפרט וכלל ופרט וממעט נמי קרקעות ושטרות, אלמא דהמדות הללו שוות! ויש לומר: דלפי מה שפירשתי ניחא, דרבנן סברי כללא קמא דוקא, ודמי לכלל ופרט, ואהני כללא בתרא לאתויי הדומה לו משני צדדין. ורבי אלעזר סבר: פרט [בתרא] דוקא, והוי כמו כלל ופרט, ואהני פרטא קמא לרבויי כל הדומה לו משני צדדין. ועוד יש לומר: דהני תרין צדדין דאיתנהו בקרקעות ושטרות — ומטלטלין וגופו ממון שקולין הן, וחשובין כחד צד. הלכך, בין לרבנן דדרשי תרי כללי ופרטא, בין רבי אלעזר דדריש תרי פרטי וכללא, בעינן הנך שני צדדין, דכיון שהצדדין חשובין [כחד] הי מיניהו מפקת? וכן בשמעתא דסלעים וחרגול (חולין סו,א) דבעינן ארבעה צדדין, דחשובין ושקולין הן זה כזה — כולהון כחד [צד הוו], הלכך בעיא כולהון, דדוקא ראשו ארוך הוי צד גרוע, אבל איגך כולן חשובין כחד. ודו"ק התם. **איכא** דאילו פרט וכלל מרבינן אפילו עלין [ולולבין] ואילו מיעט וריבה מרבינן לולבין אין עלין לא — תימה: הא רבי אלעזר דריש מיעט וריבה בתחילת שמעתתא, ומרבה אפילו עלין! ויש לומר: דלעיל מיירי בעלין רכין דומיא דלולבין, והכא מיירי דקשה קצת ודמי קצת לשבישתא. אך תימה: דמדת מיעט וריבה כמו מדת פרט וכלל, [ואמאי] במדת ריבה ומיעט וריבה מרבינן טפי מבמדת כלל ופרט וכלל, כדמשמע ריש פרק "בכל מערבין" ראייתו! והרב רבינו פרץ נשמתו עדן היה נותן טעם לדבר, כמו שרגיל רש"י [לפרש] בכל מקום, דהיכא דאיכא כלל ופרט — הוי פרט פירושו של כלל, וסותר ומבטל הכלל לגמרי, כאילו לא היה. אבל ריבה ומיעט, דאין מיעוט פירוש ריבוי לבטל [ריבה] לגמרי כאילו לא היה, אלא ריבה קצת ומיעט קצת. הלכך כשהפרט קודם לכלל — נעשה כלל מוסיף על הפרט, ומבטל הפרט לגמרי כאילו לא היה, שהרי אין לומר שהוא פירושו של כלל אחרי שקדמו, וגם במיעט לא דיינינן ליה, הלכך מרבינן מן הכלל שבא [אחריו]. אבל למאן דדריש במיעט וריבה יש לי לדרוש המיעוט במיעוט לומר גם שהוא לפני הריבוי כמו אם היה אחרי הריבוי, והשתא נמי כשהמיעוט קודם הוא ממעט קצת, דאין לו כח לריבוי של אחרון [לרבות] כולי האי. ואם תאמר: כלל ופרט — אין בכלל אלא מה שבפרט, ואם כן כללא מאי אהני? ותירץ: דלא נילף מגזירה שוה או במה מצינו טפי מן הפרטא. ובהכי נמי [פרט וכלל דרבי] כל מילי, אם כן מאי אהני פרטא — אלא דלא נילף מגזירה שוה או מקל וחומר [למעט]. וריבה ומיעט וריבה, ומיעט וריבה — חילוק ביניהן כדפירש הקונטרס בעלמא (סנהדרין מו,א), דריבה ומיעט הוי כמו כלל ופרט וכלל, לרבות כעין המיעוט ותו לא. ריבה ומיעט וריבה — ריבה כל מילי, ואהני מיעוטא למעוטי דבר אחד. ומיהו קשה: דריבה ומיעט וריבה, ריבה קמא למאי אהני? הא במיעט וריבה לחוד, דמרבינן כל מילי וממעטין דבר אחד, כדאמר בריש פרקין, דדריש מיעט וריבה — רבי כל מילי וממעט שבישתא! ואומר רבינו תם: דאין הכי נמי, וריבה קמא אורחיה דקרא הוא, כמו "ולקחת את המרצע" דאיכא דדריש (קדושין כא,ב) בריבוי ומיעט וריבה, "ולקחת" אורחיה דקרא. ונראה דבהכי יש ליישב מאי דפירש רבינו תם דמיעט וריבה ומיעט אינה מדה בתורה, אפילו למאן דדריש ריבויי ומיעוטי. והיא גופיה תימה: מאי שנא מפרט וכלל ופרט, דדרשינן ליה למאן דדריש כללי ופרטי! ונראה דלא דמי, דבשלמא פרט וכלל ופרט — איכא למידרשיה כעין הפרט, כמו כלל ופרט וכלל, אלא דמעט יש חילוק בדקאמר בגמרא. והשתא אין להקשות פרטא בתרא למה לי, דהא אי לאו פרטא בתרא — הוי פרט וכלל, ואיתרבי כל מילי. אבל אי הוי דרשי מיעט וריבה ומיעט — על כרחך [כמו] ריבה ומיעט וריבה דרשי, דומיא דפרט וכלל ופרט דדיינינן בכלל ופרט וכלל. והשתא הוה קשה דמיעט וריבה

ומיעט

שהרי בכל התורה חַיָּה היא **בִּכְלַל בְּהֵמָה**, ואם כן כשאמרה התורה 'מן הבהמה' הרי זה כאילו אמרה 'מן הבהמה ומן החיה', והיה אפשר לומר ש'מן' בא למעט מקצת מן הבהמות או מקצת מן החיות, אבל אין לומר ש'מן' בא למעט את כל החיות.

אָמַר לֵיהּ רב יהודה מדיסקרתא לרבא, וכי אפשר לומר כאן שחַיָּה **בִּכְלַל בְּהֵמָה, הָא כְּתִיב** אחר כך פרט נוסף 'בָּקָר וָצֹאן' שהם מיני בהמות, ואם כן הפרט האחרון ממעט חיות, ויש ללמוד את הפרט הראשון מהפרט האחרון, שכמו שהפרט האחרון ממעט חיות כך גם הפרט הראשון ממעט חיות, ואם כן ודאי שבשכתוב כאן 'בהמה' אין חיה בכללה, **וְהָוֶה** לֵיהּ [–והרי זה] כמו שאמרנו **פְּרָט וּכְלָל [וּפְרָט], וְאִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט**, ויש ללמוד מכאן שבכל מקום דורשים 'פרט וכלל ופרט'.

הגמרא דנה במידת פרט וכלל ופרט. מבררת הגמרא: **וּמְנָלָן דְּהָכִי הוּא** – מנין לנו שכך דורשים מידה זו, **דְּתַנְיָא** בברייתא, לגבי מי שהעלה מעות של מעשר שני לירושלים וקונה בהם מאכלים כדי לאכלם בירושלים, שהתורה אומרת (דברים יד כו) 'וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ', ומבארת הברייתא שיש לדרוש את פסוקי התורה כך, 'וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ' הרי כְּלָל, ומבואר שמותר לקנות בכסף זה כל מה שהוא חפץ, 'בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר' הרי **פְּרָט**, שרק את אלו מותר לקנות, ומבואר שמותר לקנות בכסף זה רק פרטים אלו, וכשחזרה התורה וכתבה 'וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ' הרי חָזַר הכתוב וְכָלַל, שמותר לקנות בכסף זו כל מה שהוא חפץ, וכיון שיש כאן כְּלָל **וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן** לרבות **אֶלָּא** דברים שהם **כְּעֵין הַפְּרָט** שגם הם יהא דינם כמותו, אבל דברים שאינם דומים לפרט מתמעטים, **מָה הַפְּרָט הַמְפוֹרָשׁ** בתורה הוא **פְּרִי מִפְּרִי** – בקר וצאן הוולד שלהם יוצא מן האם, וכן הענבים והתמרים שמהם נעשים היין והשכר גדלים על ידי גרעיני פירות שנזרעים באדמה, **וְהוּא** גם **גִּידּוּלֵי קַרְקַע** – יין ושכר גדלים באדמה, ובקר וצאן מזונותיהם מן הקרקע, **אַף כָּל** דבר שהוא **פְּרִי מִפְּרִי וְגִידּוּלֵי קַרְקַע** גם אותו אפשר לקנות מכספי מעשר שני, לרבות עופות שהם פרי מפרי שנולדים מאמם וניזונים מן הקרקע, אבל אין לקנות ממעות מעשר שני דברים שאינם פרי מפרי כגון מים ומלח שלא נולדים מאמם, או דברים שאינם גידולי קרקע כגון דגים שאינם ניזונים מן הקרקע. ומבואר בברייתא שדורשים מידה זו של 'כלל ופרט וכלל' לרבות כל דבר שהוא כעין הפרט.

הגמרא דנה בכללי המידות. שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי** – מאחר שבכל מקום שיש 'כְּלָל **וּפְרָט וּכְלָל**' **כְּעֵין פְּרָטָא דַּיְינִינָן** – מרבים את כל מה שהוא כעין הפרט, אם כן קשה, **כְּלָלָא כַּתְרָא מַאי אַהֲנֵי** – מדוע צריכים את הכלל האחרון ומה הוא מועיל לנו, שהרי את מה שהוא כעין הפרט אנו מרבים מהכלל הראשון, ואת מה שאינו כעין הפרט אנו ממעטים מהפרט, והכלל האחרון מיותר. משיבה הגמרא: **אַהֲנֵי לְאוֹסוּפֵי כָּל דְּדָמֵי לֵיהּ** – הכלל האחרון מועיל, כיון שבלעדיו היה כאן רק כלל ופרט, והיינו לומדים שאין בכלל אלא מה שבפרט, אבל מה שהוא כעין הפרט לא היינו מרבים, ובא הכלל האחרון ללמדנו שאף את מה שהוא כעין הפרט אנו מרבים.

שואלת הגמרא: **וְתוּ** – עוד יש לשאול על מידה אחרת, שבכל מקום שיש 'פְּרָט **וּכְלָל וּפְרָט**' **כְּעֵין הַפְּרָט דַּיְינִינָן** – מרבים את כל מה שהוא כעין הפרט, ואם כן קשה, **פְּרָטָא כַּתְרָאָה מַאי אַהֲנֵי** – מדוע צריכים את הפרט האחרון ומה הוא מועיל לנו, שהרי את מה שאינו כעין הפרט אנו ממעטים מהפרט הראשון, ואת מה שהוא כעין הפרט אנו מרבים מהכלל, והפרט האחרון מיותר.

משיבה הגמרא: **אִי לָאו פְּרָטָא כַּתְרָאָה** – אילו לא היה נכתב הפרט האחרון, **הָוֶה אֲמִינָא נַעֲשֶׂה כְּלָל מוּסָף עַל הַפְּרָט** – היינו אומרים שהכלל מוסיף על הפרט, והיינו מרבים אף את מה שאינו כעין הפרט, ולכן נכתב הפרט האחרון למעט את מה שאינו כעין הפרט.

שואלת הגמרא: **וּמִכְּדֵי** – מאחר שנתבאר בסוגייתנו, שבין כשיש **תְּרֵין כְּלָלֵי וּפְרָטָא** – שני כללים ופרט אחד ודורשים במידת כלל ופרט וכלל, ובין כשיש **תְּרֵין פְּרָטֵי וּכְלָלָא** – שני פרטים וכלל אחד ודורשים במידת פרט וכלל ופרט, **(כללא) כְּעֵין פְּרָטָא דַּיְינִינָן** – מרבים רק דברים שהם כעין הפרט, אם כן קשה, **מַאי אִיכָּא בֵּינֵי וּבֵינֵי** – איזה חילוק יש בין שתי מידות אלו.

משיבה הגמרא: **אִיכָּא** – יש חילוק, **דְּאִילּוּ** כשיש **תַּרְתֵּין כְּלָלֵי וּפְרָטָא** – שני כללים ופרט אחד ודורשים כלל ופרט וכלל, **אִי אִיכָּא פְּרָטָא דְּדָמֵי לֵיהּ אֲפִילּוּ בְּחַד צַד** – אם יש פרט שדומה לפרט שנכתב בתורה אפילו רק בתכונה אחת, אף על פי שבשאר צדדיו אינו דומה לפרט, **מְרַבִּינָן** – מרבים את אותו הפרט, כיון שעל כל פנים הוא דומה לפרט הנכתב בתורה בצד אחד, אבל כשיש **תְּרֵי פְּרָטֵי וּכְלָלָא** – שני פרטים וכלל אחד ודורשים פרט וכלל ופרט, לא מרבים כל כך, ולכן רק **אִי אִיכָּא פְּרָטָא דְּדָמֵי** – אם יש פרט שדומה לפרט שנכתב בתורה **מִשְּׁנֵי צְדָדִין**, כלומר, שבשתי תכונות הוא דומה לפרט, **מְרַבִּינָן** – מרבים את אותו הפרט, אבל פרט שדומה לפרט הכתוב בתורה רק **בְּחַד צַד** – בצד אחד, **לֹא מְרַבִּינָן** – אין אנו מרבים אותו.

עוד שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי** – מאחר שידוע לנו, שלפי אלו שסוברים שיש לדרוש את התורה בכלל ופרט, בכל מקום שיש **פְּרָט וּכְלָל, נַעֲשָׂה כְּלָל מוּסָף עַל הַפְּרָט וְאִיתְרַבֵּי כָּל מִילֵּי** – ומרבים את כל הדברים, וכן לפי אלו שסוברים שיש לדרוש את התורה במיעוט וריבוי, **וְהַכְתוּב מִיעֵט וְרִיבָּה, נַמִּי** – גם כן אומרים שהכתוב **רִיבָּה הַכֹּל וְאִיתְרַבֵּי כָּל מִילֵּי** – ומרבים את כל הדברים, אם כן קשה, **מַאי אִיכָּא** – מה החילוק **בֵּין** אלו שדורשים **מִיעֵט וְרִיבָּה** לְאלו שדורשים **פְּרָט וּכְלָל**.

משיבה הגמרא: **אִיכָּא** – יש חילוק, **דְּאִילּוּ** לפי הדורשים **פְּרָט וּכְלָל** יש לרבות הכל ממש, ולכן אם נדרוש את הפסוקים של נזיר בפרט וכלל, **מְרַבִּינָן** – נרבה שחייב **אֲפִילּוּ** על **עֵלִין וְלוּלְבִין** של הגפן, **וְאִילּוּ** לפי הדורשים **מִיעֵט וְרִיבָּה**, אין לרבות הכל ממש, ולכן אם נדרוש את הפסוקים של נזיר במיעט וריבה, על **לוּלְבִין אִין** – [כן] חייב, ויש לרבות אותם מהדרשה כיון שהם רכים וראויים קצת לאכילה, אבל על **עֵלִין לֹא** חייב, משום שלא מרבים ממש הכל ויש למעט עלים שהם קשים ואינם ראויים לאכילה כלל:

שנינו במשנתינו (לד:) שרבי עקיבא אומר 'אפילו שרה פיתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב'. והיינו שמלבד מה שנחלק רבי עקיבא על חכמים בענין השיעור המחייב בנזיר האם הוא בכזית או ברביעית, נחלק עמם גם בדין 'היתר מצטרף לאיסור', שרבי עקיבא סובר שגם אם אין ביין בפני עצמו שיעור המחייבו מלקות, מצטרף הפת עמו להשלים לשיעור זה.

סוגייתנו דנה בדין היתר מצטרף לאיסור בנזיר ובכל איסורים שבתורה: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה** הדין הוא **שֵׁאֵין הֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר** – אין דבר המותר מצטרף עם דבר האסור כדי להשלים לשיעורו, כגון האוכל כחצי זית חֵלֶב ביחד עם כחצי זית בשר של היתר, אינו חייב מלקות, **חוּץ מֵאִיסּוּרֵי נָזִיר** שאם אכל כחצי זית ענבים וכחצי זית לחם בבת אחת חייב, **שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה** בפרשת נזיר (במדבר ו ג) 'וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה', ובא הכתוב לאסור לנזיר לאכול פת השרויה ביין, ועל כרחך מדובר כשאין ביין בפני עצמו כזית, שאם תאמר שמדובר כששרה פתו בכזית יין, לשם מה הוצרך הכתוב לאסור זאת, הלא הוא אסור מחמת היין שבו, אלא על כרחך מדובר שביין בפני עצמו אין שיעור, והפת משלימתו לשיעור, והשמיענו הכתוב שבאיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור.

זְעִירִי אָמַר, לא רק באיסורי נזיר התחדש שהיתר מצטרף לאיסור, אלא **אַף** בדין **שְׁאוֹר** שאסור **בְּ**'**כַל תַּקְטִירוּ**' על המזבח נאמר שהיתר מצטרף לאיסור, ולכן אם הקטיר חצי זית שאור וחצי זית מצה עמו, לוקה.

שואלת הגמרא: **כְּמַאן** – כדעת מי נאמרו דברי זעירי, **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּדָרֵישׁ** את התיבה '**כָּל**', ולכן גם כאן הוא דורש מהאמור (ויקרא ב יא) 'כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'' שהיתר מצטרף לאיסור בהקטרת שאור, **אִי הָכִי** – אם כך היה לזעירי לומר **שֶׁלְּעָנְיַן חָמֵץ** בפסח **נַמִּי** היתר מצטרף לאיסור, שהרי גם שם נאמר (שמות יב ב) 'כָּל מַחֲמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ' ודורש רבי אלעזר מתיבת 'כל' שהיתר מצטרף לאיסור באיסור חמץ בפסח.

משיבה הגמרא: **אֵין הָכִי נַמִּי** – אכן זעירי סובר שגם בדין חמץ בפסח היתר מצטרף לאיסור, **אֶלָּא** הטעם שנקט דין הקטרת שאור דוקא **לְאַפּוּקֵי מֵאַבַּיֵּי** – להוציא מדעתו של אביי **דְּאָמַר שֵׁשׁ הַקְּטָרָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת** ולדעתו המקטיר חצי זית שאור בפני עצמו לוקה גם כאשר אין מעורב בו דבר, **קָא מַשְׁמַע לָן** זעירי שלא כן, אלא **אֵין הַקְּטָרָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת** ולכן רק כשצירף עמו חצי זית מצה לוקה משום שהיתר מצטרף לאיסור.

הגמרא דנה בדברי רבי יוחנן שבכל האיסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור: **יָתִיב** – ישב **רַב דִּימִי, וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ושנה את המימרא של רבי יוחנן, **אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵּי** – הקשה אביי על דבריו, שנינו במשנה (טבול יום פ"ב מ"ג) **הַמִּקְפָּה** [–תבשיל קפוי ועב [–סמיך] כמו דייסא] **שֶׁל תְּרוּמָה, וְהַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן** הנתונים בו לתבלין הם **שֶׁל חוּלִּין** ומעורבים בתבשיל היטב עד שאינם ניכרים בו, **וְנָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן** – במקצת התבשיל, **פָּסַל אֶת כּוּלָּן** – את כל התבשיל, כיון שהמקפה היא העיקר והחולין בטלים בה, אבל אם היתה **הַמִּקְפָּה שֶׁל חוּלִּין, וְהַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה** הן, ונמצא שהרוב הוא חולין והמיעוט הוא תרומה, **וְנָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן, לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ**, אבל שאר המקפה לא נפסלה. **וְהַוֵּינָן בָּהּ** – ונשאו ונתנו בישיבה בדברי המשנה, ושאלו **מְקוֹם מַגָּעוֹ אַמַּאי פָּסוּל** – מדוע מקום מגעו נפסל, והלא השום והשמן של התרומה בטלו ברוב המקפה שהיא חולין, ונמצא שגם המקום שבו נגע חולין הוא, **וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַה טַּעַם** שמקום מגעו פסול, **הוֹאִיל וְזָר לוֹקֶה עָלֶיהָ בְּכַזַּיִת** – כיון שזר שיאכל כזית ממקפה זו יתחייב מלקות כדין זר שאכל כזית תרומה, והיינו משום שמן התורה אין התרומה בטלה ברוב, וכיון שיש על המקפה שם תרומה לענין חיוב מלקות לזר האוכלה, על כן גם לענין טומאה יש עליה שם תרומה, ולכן פוסל אותה טבול יום במגעו. ומסיים אביי את קושייתו על רב דימי, והלא יש לשאול **מַאי טַעְמֵיהּ** – מהו טעמו של רבי יוחנן שזר שאכל כזית ממקפה זו לוקה מחמת לאו של 'זרות', והלא לא אכל כזית מן התרומה, שהרי התרומה היא רק חלק מועט מהמקפה, ואמנם שאינה בטלה בחולין, אך מכל מקום כדי ללקות צריך לאכול כזית שלם מהתרומה,

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...ועל של עתה באתי שמוסג"פ העתק המענה למר... וכנראה שהוא מיואש בעצמו ועיקר הסיבה בזה הוא מה שלדעתו אין אנ"ש מקרבין אותו וכנראה שאין משתדלים כפי הדרוש בטובתו.

והנה איני נכנס בעובי הענין אודות הסיבה שגרמה לזה אבל בכל אופן הוא היפך כוונת נשיאינו רבוה"ק שדרשו בכל תוקף ענין האחדות בין אנ"ש שי' וא"כ עאכו"כ לאלו שאינם מאנ"ש געבארענע אבל נעשו געווארענע חסידים וכידוע המשל במדרש (במדב"ר פ"ח, ב) איך שצריך לקרב את הצבי המסתפח על העדר יותר מהשיות הנמצאות מכבר בהעדר והאריכות אך למותר...

מוסג"פ קוני' שהו"ל.

בברכת פורים שמח.

רש"י

זעירי אמר אף שאור בבל תקטירו — שאילו אין בשאור כזית, ועיסה משלימו לכזית — שהוא חייב, ועובר משום שנאמר "כל שאור וכל דבש לא תקטירו" (ויקרא ב). **כמאן כרבי אלעזר דדריש כל** — לגבי חמץ, בפרק "אלו עוברין בפסח", דקתני: ועל עירובו בלאו, דברי רבי אלעזר. דכתיב "כל מחמצת לא תאכלו" (שמות יב). **אי הכי** — לימא זעירי: וכן נמי לענין חמץ בפסח יהא חייב על עירובו, משום דכתיב ביה "כל"! **אין הכי נמי** — דלענין חמץ בפסח היתר מצטרף לאיסור, וכרבי אלעזר. והאי דקאמר גבי שאור — משום לאפוקי דאביי, דאמר במסכת מנחות יש הקטרה בפחות מכזית. קא משמע לן, מדבעינן צירוף דאין הקטרה בפחות מכזית, ואין חייב עליה אלא אם כן יהא בו כזית, או שיהא היתר משלימו לכזית. **מקפה של תרומה** — העשויה מיין של תרומה. מקפה = רוטב. **והשום והשמן** — שנותנין לתוכו משום תבלין, הן של חולין. **ונגע מבול יום במקצתן** — איכא דאמרי: משום ושמן של תרומה, אבל לא במקפה (דחולין). דטבול יום שויוהו רבנן שני, ואין שני עושה שלישי אלא בתרומה. ואית דאמרי: מאי "במקצתן" — אפילו במקפה של חולין, דכיון דעריבי בחד מנא — דמי ליה כמאן דנגע בתרומה עצמה. **והוינן בה אמאי פסל במקום מגעו** — דאין טומאת אוכלין בפחות מכביצה. **ומה טעם** — לוקה עליו בכזית? והא ליכא שיעוראו!

אלא

1 זְעִירִי אָמַר: אַף שְׁאוֹר בְּבֵל תַּקְטִירוּ. - כְּמַאן,
2 כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּדָרֵישׁ "כָּל"? אִי הָכִי, לְעִנְיַן חָמֵץ
3 נַמִי! - אִין הָכִי נַמִי. אֶלָּא לְאַפּוּקֵי מֵאַבַּיֵּי, דְּאָמַר:
4 יֵשׁ הַקְטָרָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, קָא מַשְׁמַע לָן: אֵין
5 הַקְטָרָה בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת. יָתֵיב רַב דִּימִי, וְקָאָמַר לָהּ
6 לְהָא שְׁמַעְתָּא. אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵּי: הַמִּקְפָּה שֶׁל תְּרוּמָה,
7 וְהַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן שֶׁל חוּלִין, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן
8 - פָּסַל אֶת כּוּלָּן. מִקְפָּה שֶׁל חוּלִין, וְהַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן
9 שֶׁל תְּרוּמָה, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן - לֹא פָּסַל
10 אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ. וְהַוֵּינַן בָּהּ: מְקוֹם מַגָּעוֹ אַמַּאי
11 פָּסוּל? וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַה
12 טַעַם - הוֹאִיל וְזֶר לוֹקֶה עָלֶיהָ בְּכַזַּיִת. מַאי טַעְמֵיהּ

לאו

תוספות

1 ומיעט, מיעט בתרא למאי אהני? הא במיעט וריבה לחוד — בריבה ומיעט וריבה דרשינן ליה,
2 כדפירש רבינו תם! ואף על פי דריבה ומיעט וריבה נמי אמר דריבה קמא לא מהני מידי,
3 בשלמא התם איכא למימר: ריבה קמא — אורחיה דקרא להתחיל בו, כמו "ולקחת המרצע",
4 אבל מיעט בתרא ליכא למימר הכי. הילכך צריך לומר אינה מדה בתורה, אפילו למאן
5 דדריש ליה בריבוי ומיעוטי — דרשינן ליה בפרט
6 וכלל ופרט. עד כאן לשון מורנו הרב רבי פרץ
7 נשמתו עדן.
8 [שייך לדף לה,ב] **אין** היתר מצטרף לאיסור —
9 אם אכל חצי זית בשר,
10 וחצי זית חלב — אינו חייב.
11 **[חוץ]** מנזיר שהרי אמרה תורה וכל משרת
12 ענבים לא ישתה. כלומר, שאם שרה
13 פתו ביין ויש בו מפת ומיין כדי לצרף [כזית] —
14 חייב. הכי דרשינן בסמוך. דאי איכא כזית מיין
15 לחודיה — קרא למה ליה? ומיתורא ד"משרת"
16 דרשינן ליה הכי, ולא מ"כל". ואין לגרוס מה
17 שכתוב בספרים: משרת וכל משרת, דהיה משמע
18 ד"מכל" דרשינן ליה. דאם כן לפרוך אדרבי אבהו
19 נמי: כמאן — כרבי אלעזר, דדריש "כל". ואפילו
20 אם תימצי לומר דרבנן דרשי "וכל משרת" אף על
21 גב דלא דרשי "כל" — מכל מקום מאי פריך לקמן:
22 ממאי דהאי משרת להיתר מצטרף לאיסור הוא דאתא? לימא טעמא דידיה משום "כל"
23 "וכל"! אלא ודאי משמעות דידיה מ"משרת" ולא מ"וכל". **זעירי** אמר אף שאור בבל
24 [תקטירו] — שאם הקטיר חצי זית משאור וחצי זית ממצה — מצטרף, משום "כל שאור לא
25 תקטירו". **כמאן** כרבי אלעזר דדריש כל — בפרק "אלו עוברין" (פסחים מב,א): "כל
26 מחמצת לא תאכלו" — לרבות כותח הבבלי ושכר המדי. ופליגי רבנן עליו. ופירש רש"י בפרק "אלו עוברין" דזעירי מפרש הברייתא דפרק "כל המנחות באות מצה": "כי כל שאור וכל דבש
27 לא תקטירו", [דתניא] התם: אין לי אלא כולו, מקצתו מניין — תלמוד לומר "כל", עירובו מניין תלמוד לומר "כי כל". פירוש: אין לי אלא כל זית, מקצתו מניין, חצי זית מניין — תלמוד לומר
28 "כל" והיינו היתר מצטרף לאיסור, ורוצה לומר חצי זית משאור וחצי זית ממצה. וקשה לפירושו: דאם כן — מפרש זעירי לברייתא כמו שמפרש אביי (דבסתמא) בפרק "כל המנחות" (מנחות
29 נח,א), והכא קאמר: לאפוקי מדאביי! ועוד קשה, מאי פריך: כמאן כרבי אלעזר? גם לרבנן יכול להיות. דנהי דרבנן לא דרשי "כל" — "כי כל" דרשי, והכי אמר ב"אלו עוברין" (פסחים מג,ב).
30 ואם כן רבנן נמי ידרשו דרשא ראשונה "במקצתו מניין", דהוי פירוש חצי זית שאור וחצי זית מצה מ"כי כל שאור"! דנהי דרבנן דרשא [אחרונה] לא דרשי [מ"כי] כל" כרבי אלעזר, מכל מקום
31 דרשא [ראשונה] הפשוטה יותר דדריש רבי אלעזר מ"כל", רבנן דרשי לה מ"כי כל"! לכך נראה דזעירי מפרש הברייתא בפרק "כל המנחות" כדפירש [רבא] התם: אין לי אלא כולו, פירוש כל
32 הקומץ, דהיינו שני זיתים, דקסבר: אין קומץ פחות משני זיתים. מקצתו מניין, פירוש חצי הקומץ שהוא כזית — תלמוד לומר "כל". עירובו מניין, דהיינו חצי זית דשאור וחצי זית דמצה, דהיינו
33 היתר מצטרף לאיסור — תלמוד לומר "כי כל". והשתא אתי שפיר, דאמר: כמאן כרבי אלעזר דדריש "כל"; אמרינן שפיר ד"כל" אתא לחצי הקומץ דמייתי ליה, "כי כל" — לעירובו, דהיינו
34 היתר מצטרף לאיסור, כדפרישית. אבל לרבנן דלא דרשי "כל" [רק "כי כל"] למקצתו, דהיינו לחצי הקומץ שהוא זית שלם, אבל עירובו, דהיינו היתר מצטרף לאיסור — צירוף לא שמעינן
35 כלל. ואם תאמר: לאביי דדריש מקצתו מנין דהיינו חצי זית, וסבירא ליה הקטרה בפחות מכזית, מאי קאמר עירובו מנין? והא לאביי אין צריך עירובו לצרף היתר (מצטרף) לאיסור, דבאיסור
36 לחודיה מחייב כדפרישית! ויש לומר: דהוא יפרש "עירובו מנייך" — דהיינו מחור, דברישא דברייתא מרבה חצי זית בעיניה, ובסיפא אפילו אינו בעיניה אלא [מחור], שאינו ניכר. וכן פירש
37 הקונטרס במנחות. **אי** הכי לענין חמץ בפסח — דלרבי אלעזר נמי היתר מצטרף לאיסור, דהתם נמי כתיב "כל מחמצת לא תאכלו". **אין** הכי נמי אלא לאפוקי מדאביי — הכי קאמר: דשאור
38 עדיפא לאשמועינן דלא כאביי, והא קא משמע לן דאין הקטרה כו', ואי איכא צירוף — אין, ואי לא — לא. והכי מפרש ליה לברייתא דפרק "כל המנחות": אין לי אלא כולו — פירוש: כזית,
39 מקצתו — פירוש: חצי זית, דהכי אית ליה. עירובו מניין — דהיינו מועט שאור מעורב, דסלקא דעתך אמינא הואיל ומעורב בהיתר יתבטל — תלמוד לומר "כי כל". ולדידיה אין שייך צירוף,
40 דאף בפחות מכזית שאור חייב. ואם תאמר: לאביי דדריש מ"כל שאור" לפחות מכזית, אמאי לא דריש נמי חמץ לחייב עליו בפחות מכזית לרבי אלעזר? ויש לומר: דשאני גבי חמץ, דכתיב
41 ביה אכילה, ואין אכילה בפחות מכזית. **להא** שמעתא — דרבי אבהו, דבשאר איסורין אין היתר מצטרף לאיסור. **המקפה** של תרומה — תבשיל עב וקפוי כעין דייסא, והשמן שנתון בו
42 תבלין הוי חולין. שנגע טבול יום במקצת פסל את כולו, דהוא עיקר והיא של תרומה, וטבול יום פוסל התרומה. המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה, ונגע טבול יום במקצתו — לא
43 פסל אלא מקום מגעו בלבד. **הכי** גרס רש"י: מקום מגעו אמאי פוסל — הא בטילתו תבלין! דקסבר דימוע מדרבנן הוא דאסור, כלומר, דמדאורייתא חד בתרי בטיל, והא דתרומה בחד ומאה
44 — דרבנן הוא. **אמר** רבה בר בר חנה מדאורייתא הוא הואיל ודר לוקה עליו בכזית — משום דשם תרומה עליה, [הלכך לגבי טומאה נמי שם תרומה עלה]. ומיהו, לא חמירא כתרומה עצמה
45 ליפסול כולן. לשון רש"י [בפסחים]. וקשה לרבינו תם: דמדפריך: ולבטיל ברובא, משמע שהשום והשמן אינו בעין, דדבר שהוא בעין אין מתבטל. ולא משמע הכי, [דקתני]: ונגע טבול יום
46 במקצתו, משמע דאשום והשמן קאי, ולא אמקפה, מדלא קתני "במקצתה". אם כן משמע דמיירי שהשום והשמן בעין! ותו: דסיפא דהך משנה במסכת טבול יום (פרק שני משנה ג) אמר רבי
47 יהודה: אימתי בזמן שהם גוש בקערה. משמע דאיירי שהוא בעין. ועוד קשה לרבינו יצחק בר אשר: דתנן התם עיסה שנדמעת בתרומה אינו נפסל בטבול יום, רבי יוסי ורבי שמעון אומרים:
48 נפסלת. אלמא בדמע המעורב ואינו ניכר לא מפליג בין מקום מגעו לשלא מקום מגעו, אלא מאן דאסר — אסר בבולה, ומאן דשרי — בבולה שרי! לכך פירש רבינו תם: דאיירי שהשום והשמן
49 מפוחרין על המקפה ונברין. ורישא במקפה של תרומה ושום ושמן כוליה חולין, יש לומר דהשום והשמן הוי כידות לטומאה, דבידות אוכלין אמרינן בעלמא (חולין קיח,א) שהן מביאות את
50 הטומאה. אבל מקפה של חולין ושום ושמן של תרומה — לא פסל אלא שום ושמן שנגע בו. והכי גרסינן: והוינן בה מקום מגעו אמאי פסל? הא לא הוי כביצה! ובעיני רש"י לא ישרה זאת
51 הגירסא, שבכמה מקומות פירש שאוכל מקבל טומאה אפילו בכל שהוא, כדדרשינן בתורת כהנים: "אוכל יטמא" — מלמד שמטמא בכל שהוא, יכול אף לאחרים בכל שהוא — תלמוד לומר
52 "אשר יאכל", אוכל הנאכל בבת אחת, והיינו כביצה. ורבינו תם אומר דאסמכתא בעלמא הוא, דבמסכת אהלות (פרק יג משנה ה) תנן: פחות מכביצה אוכלין. וקתני סיפא: זה הכלל הטמא
53 אינו ממעט. והא דדייק: והא [לא] הוי כביצה — צריך לומר דלאו אשמן דייק, דמשקין מטמאין בפחות מרביעית, אלא אשום פריך. ואם תאמר: ומאי פריך? והרי שום ושמן אחת הוא, שאין
54 מקבלין טומאה פחות מכביצה מדאורייתא, מכל מקום פסלי שפיר. ואף על גב דאין מקבלין טומאה מדאורייתא — מכל מקום מדרבנן מטמאי, ומאי פריך? הא דפסיל רוצה לומר מדרבנן!
55 ויש לומר: דלישנא דפסל משמע מדאורייתא. ומשני: הואיל דור לוקה עליו בכזית. ולאו דוקא נקט לוקה, דהא תרומת שום מדרבנן. אלא הכי קאמר: הואיל ודר לוקה עליו בכזית אילו היתה
56 תרומה דאורייתא — דין הוא להחשיבה, ולא יתבטל אגב המקפה.
[שייך לעמוד ב] **משום** דהיתר מצטרף לאיסור — דאין נמצא שיהא לוקה עליו בכזית. ואם תאמר: ולימא הואיל ודר לוקה עליו בכזית, אם היה מלקט וצובר משם כזית! ואומר רבינו יצחק:
57 דאין דרך אכילתו בכך, ומשום דר טעמא לית לן למימר שלא יתבטל אגב המקפה.
58 **מאי** טעמא לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור — אלמא אפילו בשאר איסורין נמי אית להו היתר מצטרף לאיסור, [ואת אמרת] דווקא בנזיר.
59 אמר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אמר ליה לא — מאי לוקה עליו דקאמר — כגון דאית כזית בכדי אכילת פרס, ומשום דאכילה מן האיסור בעצמו לוקה. ואם תאמר: הא ניחא לגירסת רש"י דגרס "וליבטיל", דהשתא משני: כיון דחזיא דלוקה על האיסור — אלמא לא בטיל לענין איסורא, והוא הדין דלא ליבטל גבי טומאה. אבל לגירסת רבינו תם, דפריך: והא לא חזיא כביצה מן התרומה, ואיך יפסלנה, מאי משני השתא: הואיל חזר לוקה על האיסור לחודיה בכדי אכילת פרס? מכל מקום היכי פוסל לתרומה וההיתר [היאך] מצטרף לאיסור לענין מגע? והא לענין מלקות אין היתר מצטרף לאיסור! ויש לומר: דלפירוש רבינו תם ניחא, דהכי קאמר: כיון דלענין מלקות מהני ההיתר מצטרף לאיסור ללקות עליו, שהרי אם היה מלקט (עליו) האיסור מתוך המקפה ואוכלו — לא היה לוקה עליו, שאין דרך אכילה בכך כדפירשנו, אלמא מהני ההיתר שאוכלו עם המקפה לצרפו לאיסור מלקות — הכי נמי יועיל ההיתר להצטרף לאיסור לאפסולי, אף על פי שאין במקום מגעו כביצה. גמגום. **לא** דאיכא כזית בכדי אכילת פרס. שאם אוכל ממנו שיעור פרס, שהן ארבע ביצים — יש לו כזית תרומה, ולהכי חייב ולא בטיל. **וכזית** בכדי אכילת פרס דאורייתא היא — אמר הר"ם: דאף על גב דמתניתין היא בכריתות (יב,ב): כל אוכלים מצטרפים בכדי אכילת פרס — הני מילי לפסול חלב שהוא בעיניה. אבל שבתערובות, הואיל ואין היתר מצטרף לאיסור — יתבטל, דגם אם היה מלקט האיסור מתוך ההיתר ואוכלו בעיניה בכדי אכילת פרס מיחייב על האיסור לחודיה, ואף על פי שאין ההיתר מצטרף עמו. ועל כן מתמה: וכי כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אפילו בבהאי גוונא? ומכל מקום קשה לרבינו שמואל בן מאיר: מאי פריך? אפילו לא היה כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא, תיפוק ליה משום טעם כעיקר. דהא איהו מייתי בסמוך "משרת" — ליתן טעם כעיקר, אלמא אוסר בנותן טעם ואינו מתבטל, וכל שכן הכא שהעיקר עצמו לא מתבטל! ותירץ: דהשתא סבירא ליה לאביי דטעם כעיקר אינו חייב אלא אם כן אוכל כזית מן הטעם בבת אחת, [כגון] שהבליע כזית יין בשני זיתים פת ואוכלו בבת אחת. וסברא הוא שלא יהיה טעם חמור מן העיקר, והעיקר עצמו סבירא ליה השתא שאינו חייב אלא אם אוכלו בבת אחת. **אי** הכי אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אלעזר בכותח הבבלי — דסלקא דעתך אמינא דיש בו כזית בכדי אכילת פרס בכותח הבבלי. ולדידיה ודאי ניחא, דההיא מקפה משמע ליה מטעם דהיתר מצטרף לאיסור, והיינו לרבי אלעזר דדריש "כל", אבל לרבנן דלא דרשי "כל" פשיטא ליה (דלא) פליגי עליה. אבל אמר דלוקה דקאמר לרבי יוחנן משום סברא, ובהא לא אשכחן דפליגי תנאי. ואם תאמר: ולימא דכי פליגי רבנן עליה דרבי אלעזר בכותח הבבלי — היינו כשאינו אוכל מן הכותח רק כזית מצומצם, שלא אבל כזית מן האיסור. ורבי אלעזר מחייב דדריש "כל" — היתר מצטרף לאיסור, אבל אם אכל כל כך שהיה שם כזית בכדי אכילת פרס — מודו רבנן שפיר דמיחייב! ויש לומר: דמדקאמר התם בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג,א): על חמץ דגן גמור ענוש כרת, על עירובו — בולא כלום, משמע אפילו אכל מן הכותח הרבה אמרינן דלא מיחייב. **הנח** לכותח הבבלי דליכא כזית בכדי אכילת פרס דאי מישרף שריף ליה — לשון גימוע, כמו שורפה חיה (עבודה זרה כט,ב). בטלה דעתו אצל כל אדם. בפסחים (מד,א) פירש רש"י: ואי מתרמי הכי — מפטר, שאין זה דרך אכילה. [ונראה] מכל מקום דאי מתרמי דחייב, ובהכי לא איירי. **ואי** מישטר שטר ליה — מטבל בו [כדרכו] — ליכא כזית בכדי אכילת פרס. וכהאי גוונא נמי גבי שכר המדי דמפליג נמי, התם אף על גב. דדרך לשתותו ביחד — אין דרך לשתות הימנו כל כך כוסות רצופין בכדי אכילת פרס. דאי שתי להו רצופין — בטלה דעתו אצל כל אדם. **שתי** מדוכות — ויש בהן תבלין. ואי סלקא דעתך כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא — אמאי אמר "שאני אומר"? כיון דאי תרומה נפלה לתוך של חולין מיחייב מיתה זה האוכלה — לא היה לנו לתלות להקל. שאין סברא להתלמוד לומר שאין בו כזית בכדי אכילת פרס. **אית** ספרים דגרסי: אלא מאי היתר מצטרף לאיסור אמאי אמר שאני אומר — [ואם תאמר]: לישני אביי: אף כי אמר בההיא דמקפה היתר מצטרף לאיסור — היינו כרבי אלעזר, דדריש "כל", והך כרבנן דלא דרשי "כל"! ויש לומר: דלא ניחא ליה לאפלוגי תרי בתרי בהדי הדדי. דאי הך כרבי אלעזר — הך נמיבולה. ובפרק "אלו עוברין" ליתא בספרים, אלא: הנח לתרומת תבלין דרבנן, דדגן תירוש ויצהר כתיב, ולהכי תלינן לקולא. **שתי** קופות — ובהן תבואה ואי סלקא דעתך כו' הכי גרסינן: בשלמא לדידי דאמרינן היתר מצטרף לאיסור, [לא אמרינן] אלא כשהאיסור רבה [עליון]. וקשה: והלא כותח הבבלי נפיש היתירא! ותו: גבי מדוכות דדייק: ואלא מאי היתר מצטרף לאיסור — אמאי אמר "שאני אומר"? לישני ליה: משום דנפישי חולין! ואומר רבי: דודאי במקום שיש נותן טעם, כגון בכותח הבבלי ובמדוכות, שהאיסור נותן טעם — אז יהיה ההיתר מצטרף לאיסור, [מה שאין כן הכא בשתי קופות] דכיון שהיתר רבה — מיד נתבטל [האיסור], והדין הוא לתלות להקל. ואם תאמר: אם כן מה אנו צריכין "שאני אומר"? תיפוק ליה דאף כי נפלה תרומה לתוך חולין בטלה מיד ברוב! ויש לומר: דהשתא סלקא דעתך דתרומה בזמן הזה דאורייתא, ובדאורייתא לא תלינן לקולא אי לא תרי טעמי; חדא דרבה, ועוד ד"שאני אומר", והכי נמי [פריך] ארבי יוחנן בפרק "הערל" (יבמות פב,א). **אלא** לדידך דאמרת משום דאיכא כזית בכדי אכילת פרס כי נפישי חולין מאי הוי — [תימה]: למאי דאוקמת לפרש דמיירי מין במינו ואין בו נותן טעם, מאי קשיא ליה? והא מין במינו דאורייתא ברובא בטיל, ושפיר איכא תרי טעמי להיתירא; רבייה, ו"שאני אומר"! [ותירץ]: דאם איתא דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא במין בשאינו מינו — גם מין במינו אין לתלות להקל על ידי סמך רבייה, דדין הוא שיחמירו בו חכמים כעין חומרא מין בשאינו מינו

והיה

רש"י

אלא משום דאמרינן היתר מצטרף לאיסור. **אמר ליה** — הכא היינו טעמא הואיל וזר לוקה עליו בכזית, דאיכא תרומה כזית בכדי אכילת פרס — חשיב לה כאילו הויא תרומה, וכיון שנגע בו — פסל מקום מגעו. **כזית בכדי אכילת פרס מי הוי לה דאורייתא** — דמיחייב עלה מלקות. **אמר ליה אין אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אלעזר בכותח הבבלי** — דאית ביה קומניתא דנהמא, בפרק "ואלו עוברין" (פסחים מג,א), דקאמר: ועל עירובו בולא כלום? הא לא אפשר דלא הוי בכדי אכילת פרס שיעור כזית! **אמר ליה הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס אי דקא שריף מישרף** — שגומע ואוכל עד שגומע ממנו בכדי אכילת פרס. **בטלה דעתו אצל כל אדם** — שאין דרך אכילה בכך, שאין אדם רגיל לאוכלו בעיניה, לפי שהוא חריף ביותר, ולא חייבתו תורה אלא דרך אכילה. **ואי משטר קא שטר** — שטובל בה פיתו לשם לפתן ואוכל. אבל בשום ושמן של תרומה להכי לוקה בכזית, דאיכא כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא. **מדוכות** — שנידוכין לתוכו תבלין. **ואי סלקא דעתך כזית בכדי אכילת פרס הוי חשיב מדאורייתא** — אמאי מקילין בהו כולי האי, דאמרת "שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה ולא לתוך חולין"? והאיכא למיחש שמא נפלה בשל חולין, ואיכא כזית בכדי אכילת פרס! **ואלא מאי אמרת היתר מצטרף לאיסור התם נמי אמאי אמרת שאני אומר** — והאיכא למיחש דילמא איכא [בקדירה] השני תרומה בכזית פחות משהו, והיתר משלימו לכזית! **אלא הנח לתרומת תבלין דרבנן** — ולא דייקינן בהו בכזית בכדי אכילת פרס, דמדרבנן הן, ולא מחמרינן ביה כולי האי.

בשלמא

לָאו מִשּׁוּם דְּהֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר? - אֲמַר לֵיהּ: לָא, מַאי כַּזַּיִת - דְּאִיכָּא כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס. - וְאֲכִילַת פְּרָס דְּאוֹרַיְיתָא הִיא? - אֲמַר לֵיהּ: אִין. - אִי הָכִי, אַמַּאי פְּלִיגֵי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּכוּתָּח הַבַּבְלִי? - אֲמַר לֵיהּ: הַנַּח לְכוּתָּח הַבַּבְלִי, דְּלֵיכָּא כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס; אִי דְּקָא שָׁרֵיף לֵיהּ מִישְׁרַף - בְּטֵלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם, אִי מִישְׁטַר קָא שָׁטַר - לָא מַשְׁכְּחַתְּ כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס. אִיתִּיבֵיהּ: שְׁתֵּי מְדוּכוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חוּלִּין, וּלְפָנָיו שְׁתֵּי קְדֵירוֹת אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חוּלִּין, וְנָפְלוּ אֵלּוּ לְתוֹךְ אֵלּוּ - שְׁתֵּיהֶן מוּתָּרוֹת, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חוּלִּין לְתוֹךְ חוּלִּין נָפְלוּ, וּתְרוּמָה לְתוֹךְ תְּרוּמָה נָפְלָה. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס דְּאוֹרַיְיתָא - אַמַּאי אָמְרִינַן "שֶׁאֲנִי אוֹמֵר"? - אֶלָּא מַאי, הֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר - אַמַּאי אָמְרִינַן "שֶׁאֲנִי אוֹמֵר"? אֶלָּא, הַנַּח לְתְרוּמַת תַּבְלִין, דְּרַבָּנַן הִיא. אֵיתִּיבֵיהּ: שְׁתֵּי קוּפּוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חוּלִּין, וְלִפְנֵיהֶן שְׁתֵּי סְאִין אַחַת שֶׁל חוּלִּין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה, וְנָפְלוּ אֵלּוּ לְתוֹךְ אֵלּוּ - שְׁנֵיהֶן מוּתָּרִין, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חוּלִּין לְתוֹךְ חוּלִּין נָפְלוּ, תְּרוּמָה לְתוֹךְ תְּרוּמָה נָפְלָה. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס אָסוּר - אַמַּאי אָמְרִינַן "שֶׁאֲנִי אוֹמֵר"?

בשלמא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לָאו – האם אין זה **מִשּׁוּם דְּהֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר** ומצטרפין החולין להשלים את שיעור התרומה ולוקה על כזית משניהם יחד, ונמצא שמוכח מכאן שהיתר מצטרף לאיסור גם בשאר איסורים שבתורה.

דוחה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ רב דימי **לָא, מַאי כַּזַּיִת** שאמרו שזר לוקה על אכילה בשיעור זה מהמקפה, מדובר באופן **דְּאִיכָּא** בתבשיל כמות תרומה כזו שאם יאכל ממנו ימצא שאכל **כַּזַּיִת** שלם מהתרומה לבדה **בִּכְדֵי** - בשיעור זמן של **אֲכִילַת** 'פְּרָס' [שהוא שיעור ארבע ביצים], והדין הוא שהשוהה באכילת כזית איסור ולא היה מתחילת האכילה עד סופה יותר מזמן של אכילת 'פרס' הרי הוא כאילו אכל את כל הכזית בבת אחת ולוקה, ולכן לוקה על כזית באכילתו, דהיינו מהתרומה לבדה, ולא מפני שהיתר מצטרף לאיסור.

חזר אביי ושאל לרב דימי, **וַאֲכִילַת** כזית מאכל בשיעור זמן של **פְּרָס,** האם **דְּאוֹרַיְיתָא הִיא** - מן התורה היא שמצטרפת ונחשבת לאכילה אחת, שאתה אומר שלוקים עליה. **אָמַר** לֵיהּ רב דימי, **אִין** – כן, מן התורה הוא.

חזר אביי והקשה לרב דימי, **אִי הָכִי** – אם כדבריך שמן התורה אכילה ארוכה של כזית מצטרפת אף אם היתה בשיעור של אכילת פרס, קשה, **אַמַּאי פְּלִיגֵי רַבָּנַן עֲלֵיהּ** – מדוע חולקים חכמים על דבריו של **רַבִּי אֱלִעֶזֶר** שאמר **בְּכוּתָּח הַבַּבְלִי** שהאוכלו בפסח לוקה משום איסור תערובת חמץ, שלדבריהם אינו לוקה, הלא גם לדבריהם יש לו ללקות משום שיש בו כזית חמץ מעורב, ואף שלא אכלו בבת אחת, הלא אכלו בשיעור של כדי אכילת פרס.

אָמַר לֵיהּ רב דימי לאביי, **הַנַּח לְכוּתָּח הַבַּבְלִי** ואל תקשה ממנו, מכיון **דְּלֵיכָּא** – שאין בו כמות חמץ גדולה כל כך עד כדי שהאוכל מהכותח יעלה בידו שאכל **כַּזַּיִת** מהחמץ לבדו **בִּכְדֵי** – בשיעור של **אֲכִילַת פְּרָס,** שהרי ממה נפשך, **אִי** – אם מדובר **דְּקָא שָׁרִיף** לֵיהּ **מִישְׁרַף** – שגמעו כמות שהוא, ואז באמת גמע כזית מהחמץ בכדי אכילת פרס, הרי **בָּטְלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם,** שאין זו דרך אכילת בני אדם לגמעו כך מחמת חריפותו, ואם עשה כן אין זו דרך אכילה להתחייב עליה, **וְאִי מִישְׁטַר קָא שָׁטַר** – ואם טיבל בכותח כדרכו, **לֹא מַשְׁכַּחַת** – לא תמצא שאכל **כַּזַּיִת בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס,** ולכן אין לחייבו.

קושיא נוספת על דברי רב דימי: **אֵיתִיבֵיהּ** אביי לרב דימי, שנינו בברייתא שאם היו **שְׁתֵּי מְדוֹכוֹת** – כלים שכותשים בתוכם תבלין, והיו בהם תבלינים, **אַחַת** שֶׁל **תְּרוּמָה וְאַחַת** שֶׁל **חוּלִּין, וּלְפָנָיו** – לפני המדוכות היו **שְׁתֵּי קְדֵירוֹת** עם תבשילים, **אַחַת** שֶׁל **תְּרוּמָה וְאַחַת** שֶׁל **חוּלִּין, וְנָפְלוּ אֵלּוּ לְתוֹךְ אֵלּוּ** – התבלינים שבמדוכות לתוך הקדרות, כל מדוכה לקדרה אחרת, ואין ידוע לאיזה קדירה נפל התבלין של תרומה ולאיזה קדירה נפל התבלין של חולין, **שְׁתֵּיהֶן מוּתָּרוֹת,** כלומר, שתי הקדרות נשארות בהיתרן, שקדירת התרומה מותרת לכהנים וקדירת החולין מותרת אף לזרים, לפי **שֶׁאֲנִי** תולה להקל, **וְאוֹמֵר** שהחוּלִּין לְתוֹךְ חוּלִּין **נָפְלוּ, וּתְרוּמָה לְתוֹךְ תְּרוּמָה נָפְלָה.** וקשה, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שמה שאכילת **כַּזַּיִת** ארוכה **בִּכְדֵי** – בשיעור זמן של **אֲכִילַת פְּרָס, דְּאוֹרַיְיתָא** היא שמצטרפת ונחשבת אכילה אחת, **אַמַּאי אַמְרִינָן** 'שֶׁאֲנִי אוֹמֵר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה', ומקילים באיסור תורה שיש בו עונש מיתה, הרי אם היה ידוע בודאי שהתבלין תרומה נפל לתוך התבשיל של החולין, היה זר שאכל את התערובת חייב מיתה [אם אכל כזית מהתרומה בכדי אכילת פרס], ואיך שייך להקל בספיקו ולתלות שחולין לתוך חולין נפלו, אלא על כרחך שכזית בכדי אכילת פרס אינו מצטרף מן התורה לאכילה אחת, ולכן גם אם היה ידוע בבירור שהתבלין תרומה נפל לתוך התבשיל חולין לא היה זר האוכל את התבשיל מתחייב מיתה, ולכן מקילים בספיקו ותולים שתרומה לתוך תרומה נפלה, וחולין לתוך חולין נפלו.

דוחה רב דימי את קושייתו של אביי ואומר, **אֶלָּא מַאי** – לדבריך שאכילת כזית בכדי אכילת פרס אינה מן התורה, אם כן הטעם שזר לוקה על אכילת המקפה של חולין שיש בה שום ושמן של תרומה, כאמור לעיל, הוא משום שגם בשאר איסורי תורה הֶיתֵּר **מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר,** אם כן גם לדבריך יקשה **אַמַּאי אַמְרִינָן** 'שֶׁאֲנִי אוֹמֵר שנפלו חולין לחולין ותרומה לתרומה', הרי גם לדעתך אם היה ברור לנו שתרומה נפלה לשל חולין יתחייב זר האוכל מהחולין מיתה, שהרי היתר מצטרף לאיסור, ואיך מקילים בספק איסור תורה, **אֶלָּא** בין לדעתי ובין לדעתך **הַנַּח לְתַרוּמַת תַּבְלִין** ואל תקשה ממנה, משום שדְּ**רַבָּנַן הִיא** ומן התורה אינה תרומה, שהרי אין חיוב תרומה מן התורה אלא בדגן תירוש ויצהר, ולכן הקילו בה.

קושיא נוספת על דברי רב דימי: **אֵיתִיבֵיהּ** אביי לרב דימי, שנינו בברייתא שְׁתֵּי קוּפּוֹת גדולות של תבואת דגן, ובתוכן תבואה, **אַחַת** שֶׁל **תְּרוּמָה וְאַחַת** שֶׁל **חוּלִּין, וְלִפְנֵיהֶן** מונחות שְׁתֵּי **סָאִין** – שתי כמויות של סאה [מדה קטנה של תבואה], **אַחַת** שֶׁל **חוּלִּין וְאַחַת** שֶׁל **תְּרוּמָה, וְנָפְלוּ אֵלּוּ לְתוֹךְ אֵלּוּ,** הסאין לתוך הקופות, ואין ידוע האם החולין נפלו לתוך החולין והתרומה לתוך התרומה, או ההיפך, **שְׁנֵיהֶן מוּתָּרִין,** הקופה של תרומה מותרת לכהנים והקופה של חולין מותרת אף לזרים, לפי **שֶׁאֲנִי** תולה להקל, **וְאוֹמֵר** שהחוּלִּין לְתוֹךְ חוּלִּין **נָפְלוּ, וְהַתְּרוּמָה לְתוֹךְ תְּרוּמָה נָפְלָה. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שאכילה ארוכה של **כַּזַּיִת בִּכְדֵי** – בשיעור זמן של **אֲכִילַת פְּרָס (אסור) [דְּאוֹרַיְיתָא]** היא שמצטרפת ונחשבת אכילה אחת, **אַמַּאי אַמְרִינָן** 'שֶׁאֲנִי אוֹמֵר שנפלו חולין לחולין ותרומה לתרומה' ומקילים באיסור תורה,

אגרות קודש

[ט' אדר תשי"ג]

...כן אתעניין לדעת מהנעשה ע"ד שידוך המתאים בשביל בנו שי'. ועתה אשר ראה כבודו בעיני בשר, יכולת השי"ת בענין זיווגים, אף שנראה לו שזהו דבר קשה, וגם רז"ל אמרו שקשה כקריעת ים סוף, בטח הרי יוקל הענין גם אצל בנו שי'. ובלבד שישתדל כדרשת חז"ל, דרכו של איש וכו'. וידוע ג"כ העצה הוגנת של חז"ל שאין צריך להיות - בגיל - חילוק גדול ביניהם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּשְׁלָמָא לְדִידִי – לדעתי **דַּאֲמִינָא** – שאמרתי שזר לוקה על אכילת המקפה של חולין שמעורב בה שום ושמן של תרומה הוא **מִשּׁוּם דְּהֵיתֵר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר**, יש ליישב כאן שמקילים משום שמדובר **כְּגוֹן דִּנְפִישֵׁי** – שרבו חולין שבקופה על הסאה שנפלה, ובמקום שיש רוב מההיתר אין אומרים שהיתר מצטרף לאיסור, שאף אם היה ברור לנו שהתרומה נפלה לתוך החולין לא היה אסור מן התורה לאכול את התערובת כי אם מדרבנן, וכיון שיש בדבר ספק מקילים באיסור דרבנן ותולים שהתרומה נפלה לתוך התרומה והחולין נפלו לתוך החולין, **אֶלָּא לְדִידֵהּ** – רב דימי, **דְּאָמְרִתְּ** שהטעם שלוקים על אכילת המקפה הוא **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא** – שיש באכילתו **כַּזַּיִת** מהאיסור **בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס** – ואכילה כזו מצטרפת מן התורה, לא נוכל ליישב כך את דברי הברייתא, שהרי **כִּי נְפִישֵׁי חוּלִּין מַאי הֲוֵי** – מה יועיל שרבו החולין, הרי מכל מקום יש כאן כזית בכדי אכילת פרס, ונמצא שאם אכן נפלה התרומה לתוך החולין יש כאן איסור תורה, ואיך ניתן להקל בזה ולתלות שהתרומה נפלה לתוך התרומה והחולין נפלו לתוך החולין.

אָמַר לֵיהּ רב דימי לאביי, **הַנַּח לִתְרוּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה** שאפילו תרומת דגן חיובה רק מִדְּרַבָּנָן, לפי שקדושת הארץ בטלה, וממילא גם אם ברור לנו שהתרומה נפלה לתוך החולין לא יעבור על איסור מן התורה, ולכן יש להקל ולתלות שתרומה לתוך תרומה נפלה וחולין לתוך חולין נפלו.

מקשה אביי עוד: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב דימי, **מַאי** – מנין לרבי יוחנן **דְּהַאי** – שהכתוב 'מִשְּׁרֵת עֲנָבִים לא יִשְׁתֶּה', לְלמדנו שֶׁהֵיתֵר **מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר** באיסורי נזיר **הוּא דְּאָתָא** – הוא בא, **דִּילְמָא** – שמא **לִיתֵּן** דין **שֶׁטַעַם** האיסור **כְּעִיקָּר** האיסור **הוּא דְּאָתָא** – בא הכתוב, שגם אם נבלע רק טעם של יין במאכל או במשקה, דינו כמו האיסור עצמו ולוקה הנזיר עליו, אבל היתר אינו מצטרף לאיסור אפילו באיסורי נזיר.

הגמרא תמהה על דברי אביי: **וּלְאַבָּיֵי** קשה, איך הפך דעתו, **מֵעִיקָּרָא קָא קַשְׁיָא לֵיהּ מַאי דְּקָאָמַר רַב דִּימִי** – קודם לכן הוקשו לאביי דברי רב דימי בשם רבי יוחנן, **וְקָא מוֹתִיב לֵיהּ כָּל הָלֵין תְּיוּבְתָּא** – והקשה עליהם את כל הקושיות שנמנו לעיל, ורצה להוכיח שלא רק בנזיר היתר מצטרף לאיסור אלא אף בכל איסורים שבתורה, ועתה **הֲדַר** – חזר בו לגמרי מדבריו **וְאָמַר לֵיהּ** ש'משרת' מלמד **לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר**, ונמצא שאפילו בנזיר אין היתר מצטרף לאיסור.

מיישבת הגמרא: **בָּתַר דְּשַׁנֵּי לֵיהּ** – לאחר שיישב רב דימי את קושיותיו של אביי, מהן רצה להוכיח שבכל מקום היתר מצטרף לאיסור, הודה אביי שאין להוכיח כן, **וְאָמַר לֵיהּ** לרב דימי, **דִּילְמָא** הכתוב 'משרת' **לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר הוּא דְּאָתָא**, ומנין לך שהיתר מצטרף לאיסור אפילו באיסורי נזיר, **לְכִדְתַנְיָא** – וכאמור בברייתא, 'וְכָל מִשְּׁרֵת עֲנָבִים לא יִשְׁתֶּה', בא הכתוב **לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר, שֶׁאִם שָׁרָה הַנָּזִיר עֲנָבִים בְּמַיִם וְיֵשׁ בָּהֶן** – במים **טַעַם יַיִן, חַיָּיב** הנזיר מלקות על שתיית כזית מהמים, שנעשו המים לאיסור בעצמם, ולכן חייב על שתיית כזית מהן, **וּמִכָּאן** – מדין נזיר **אַתָּה דָּן** בקל וחומר **לְכָל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה** שגם בהם יהיה דין טעם כעיקר, **וּמַה נָּזִיר** שאיסורו קל **שֶׁאֵין אִיסּוּרוֹ** ביין **אִיסּוּר** לעוֹלָם אלא רק כפי הזמן שקיבל על עצמו, **וְכָן אֵין אִיסּוּרוֹ** ביין **אִיסּוּר הֲנָאָה** אלא איסור שתיה, וְגם בתוך זמן האיסור **יֵשׁ** אפשרות של **הֶיתֵּר לְאִיסּוּרוֹ** על ידי שאלה לחכם, ובכל זאת **עָשָׂה בּוֹ** הכתוב דין זה **שֶׁטַעַם** האיסור **כְּעִיקָּר** האיסור, אם כן, **כְּלֵאי הַכֶּרֶם** – אם זרע כלאים בכרם וצמחו, שאסורים הם, שהוא חמור יותר **שֶׁאִיסּוּרָן אִיסּוּר לעוֹלָם, וְאִיסּוּרָן אִיסּוּר הֲנָיָה** – איסור הנאה ולא רק איסור אכילה, **וְכָן אֵין** אפשרות **הֶיתֵּר לְאִיסּוּרָן, וכי אֵינוֹ דִּין** – אין שורת הדין נותנת **שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ טַעַם כְּעִיקָּר, וְהוּא הַדִּין** שבדרך זו יש ללמוד מנזיר **לְעֲרֵלָה** שיהיה בה דין טעם כעיקר, לפי שהיא חמורה מנזיר **בִּשְׁתַּיִם** מהחומרות הנזכרות, שאסורה בהנאה ושאין היתר לאיסורה בתוך שלושת שנות האיסור. עד כאן דברי הברייתא הלומדת מ'משרת' שטעם כעיקר, וקשה מנין לרבי יוחנן ללמוד מ'משרת' שהיתר מצטרף לאיסור.

מיישבת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ הַהוּא מְרַבָּנָן** לאביי, **רַבִּי אַבָּהוּ** שאמר זאת בשם רבי יוחנן, **כִּי קָאָמַר** – מה שאמר הוא **לְרַבִּי עֲקִיבָא** הסובר שהיתר מצטרף לאיסור בנזיר, והברייתא שהבאת היא כדעת חכמים החולקים עליו ולכן הם לומדים מהכתוב דין טעם כעיקר.

מבררת הגמרא: **הֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – היכן מצינו שרבי עקיבא סובר כן **אִילֵימָא** בדברי **רַבִּי עֲקִיבָא דְּהָכָא** – בדבריו במשנתינו (לד:), **דִּתְנַן, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲפִילּוּ שָׁרָה הַנָּזִיר פִּיתּוֹ בְּיַיִן, וְיֵשׁ בּוֹ** – ביין **כְּדֵי לְצָרֵף כַּזַּיִת, חַיָּיב**, והכוונה שהיין והפת מצטרפים לשיעור כזית, ומוכח שסובר שהיתר מצטרף לאיסור בנזיר, **וּמַאי** – מניין לך לומר כן, **דִּילְמָא** – שמא הנידון במשנה **הוּא דְּאִיכָּא כַּזַּיִת בְּעֵינָא** – שיש ביין בפני עצמו שיעור כזית, ומה שנקט רבי עקיבא 'כדי לצרף כזית', הוא משום שהיין בלוע בפת וצריך לצרפו ולאוספו יחדיו לשיעור כזית, **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר ותקשה **מַאי לְמֵימְרָא** – מה החידוש בכך, והלא ודאי שחייב כיון ששתה יין כשיעור, יש לומר שבא רבי עקיבא **לְאַפּוּקֵי** – להוציא מִדעת **תַּנָּא קַמָּא דְּאָמַר** שאין הנזיר חייב על שתיית יין **עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית יַיִן**, ובא רבי עקיבא לומר ששיעורו בכזית.

אֶלָּא מצינו כן בדברי **רַבִּי עֲקִיבָא דְּבַרַיְיתָא, דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נָזִיר שֶׁשָּׁרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן וְאָכַל כַּזַּיִת מִפַּת וּמִיַּיִן, חַיָּיב**, ומפורש שסובר שהיתר מצטרף לאיסור באיסורי נזיר.

הגמרא מבררת את שיטת רבי עקיבא וחכמים בטעם כעיקר: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְרַב אַשֵׁי, לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּקָא מוֹקִים לֵיהּ לְהַאי** – שמעמיד את הריבוי מהכתוב 'וְכָל מִשְּׁרֵת' לִדין **הֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר** באיסורי נזיר, אם כן **לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר מְנָא לֵיהּ** – מניין לו שבכל האיסורים שבתורה טעם כעיקר.

מתשיבה הגמרא: **יָלִיף** – לומד הוא זאת **מִמָּה** שנאסר **בָּשָׂר** שנתבשל **בְּחָלָב, לָאו** – האם אין החלב שנבלע בבשר, הגורם בכך לאיסור, **טַעַם כְּעִלְּמָא הוּא, וְאף** על פי כן **אָסוּר** משום שטעם נחשב כעיקר האיסור, **הָכָא נַמִּי** בשאר דיני התורה **לֹא שְׁנָא**.

מבארת הגמרא: **וְרַבָּנָן** שלמדו שטעם כעיקר מ'משרת', ולא מבשר בחלב, הוא משום **שֶׁמִּבָּשָׂר בְּחָלָב לֹא נַמְרִינַן** – לא ניתן ללמוד זאת, **דְּחִידּוּשׁ הוּא** איסור זה, ולכן שמא גם מה שטעם כעיקר הוא חידוש רק בו. מבררת הגמרא: **מַאי חִידּוּשֵׁיהּ** – מהו החידוש שבו, **אִילֵימָא** – אם נאמר שהחידוש הוא **דְּהַאי לְחוּדֵיהּ וְהַאי לְחוּדֵיהּ שָׁרֵי וּבַהֲדֵי הֲדָדֵי אָסוּר** – שהחלב והבשר, כל אחד מהם בפני עצמו מותר באכילה, ורק כשנתערבו יחד נאסרו, ולא מצינו שתאסור התורה דבר כזה, הרי **כִּלְאַיִם נַמִּי הַאי לְחוּדֵיהּ שָׁרֵי וְהַאי לְחוּדֵיהּ שָׁרֵי וּבַהֲדֵי הֲדָדֵי אָסוּר** – גם באיסור כלאים מצינו כיוצא בזה, וכגון בכלאי הכרם, שהחיטה והגפן כל אחד בפני עצמו מותרים, ורק כשזרעם ביחד נאסרים.

אֶלָּא החידוש הוא **דְּאִי תָּרוּ לֵיהּ כּוּלֵּי יוֹמָא בַּחֲלָבָא** – שאף אם שרו את הבשר בחלב במשך יום שלם, **שָׁרֵי** – מותר לאכלם מן התורה, אף שנתן החלב טעם בבשר, **וּמְכַשֵּׁיל לֵיהּ כַּשּׁוּלֵי** – ואילו אם בשלו אותם **אָסוּר**, משום שדרך בישול אסרה תורה. ולכן כיון שאיסור זה חידוש הוא אין ללמוד ממנו למקומות אחרים שטעם כעיקר.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי** – גם לשיטתו קשה, הלא **בָּשָׂר בְּחָלָב חִידּוּשׁ הוּא** ואיך למד ממנו לכל מקום שטעם כעיקר.

הגמרא מביאה מקור אחר: **אֶלָּא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

בשלמא לדידי דאמינא — דבכל איסורין שבתורה נמי היתר מצטרף לאיסור — הכא ליכא למימר הכי, דמשום דנפישי חולין, ואנן לא אמרינן דהיתר מצטרף לאיסור אלא היכא דנפישא מידי דאיסורא, וקא משלים ליה היתרא. והא דפרכינן לעיל ממקפה ומדובה, אף על גב דנפישי חולין — תבלין שאני, הואיל ותבלין לטעמא וריחא הוא דעבידי — חשיבי להו ולא בטלי, והוי כמאן דנפישי. **אלא** לדידך **כו' כי נפישי חולין מאי הוי** — הא איכא למיחש דאיכא כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא! **הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן** — דלא חיישינן ליה לכזית בכדי אכילת פרס. **דילמא ליתן טעם כעיקר הוא דאתא** — שאם שרה ענבים במים ויש בו טעם יין — יהא חייב על הטעם כמו על עיקר הפרי של ענבים. ומקמי דמסיים אביי למילתיה, מקדים ליה התלמוד לפרוכי. **ולאביי מעיקרא קשיא ליה מאי דקאמר רב דימי** — דבגזיר בלחוד הוא דאמרי דהיתר מצטרף לאיסור, וקא מותיב ליה אביי דבשאר איסורין שבתורה נמי אמרינן הכי, והדר אמר ליה דהכא לאו להיתר מצטרף לאיסור הוא דאתא, אלא ליתן טעם כעיקר. **כתר דשני ליה** — רב דימי דבשאר איסורין לא אמרינן היתר מצטרף לאיסור אלא באיסור נזיר בלבד, אמר ליה אביי: דילמא אפילו לגבי נזיר לא אתא אלא כדי ליתן טעם כעיקר, שאם שרה ענבים במים כו'. **ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם** — שיש היתר לאיסורו לאחר שלשים. **ואין איסורו איסור הנאה** — שמערבין לנזיר ביין. **ויש היתר לאיסורו** — שהיין שנאסר לו עכשיו הותר לאחר שלשים. **שאין איסורו איסור עולם** — אלא עד שלשים. היינו יש היתר לאיסורו. אלא שאין איסורו איסור עולם מיירי בגופו, ויש היתר לאיסורו — שיין זה שאסור לו עכשיו מותר לו לאחר זמן. **כלאי הכרם** — שעורה וחרצן, שאיסורן איסור עולם ואיסור הנאה, דכתיב (דברים כב) "פן תקדש", ואמרינן (חולין קטו,א): פן תוקד אש. **והוא הדין לערלה בשתים** — שאיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו, אבל אין לומר בה דאיסורו איסור עולם, שהרי לאחר שלש שנים הותרה. **אטר ליה ההוא מדרבנן** — אין הכי נמי, ד"משרת" כי אתא ליתן טעם בעיקר ואליבא דרבנן, ורבי אבהו כי קאמר — אליבא דרבי עקיבא, דאמר: היתר מצטרף. **ודילמא** — מיין לחודיה הוא דקא בעי דליהוי ביה מובלע בפת כזית. **וכי תימא אי איכא כזית מיין מאי למימרא** — פשיטא דמיחייב! **לאפוקי מדתנא קמא** — דאמר: אינו חייב עד שישתה רביעית יין, אתא רבי עקיבא. **אלא** — רבי עקיבא דברייתא דתניא כו'. [שייך לעמוד ב] [מגיעולי גוים] — דאמרה תורה בכלי מדין "כל דבר אשר יבא באש" וגו', ואמאי? והא ליכא בהו אלא טעם איסור שנתבשל בהן! אלא למימרא דאיסור דנותן טעם — כעיקר. **דהא כל התורה כולה נותן טעם לפגם מותר** — דגמרינן לה מנבילה, דאמר מר (עבודה זרה סז,ב): הראויה לגר — קרויה נבילה, ושאינה ראויה לגר — אינה קרויה נבילה, ומותרת, דכל דנותן טעם לפגם מותר.

ולרבי

תוספות

1 בְּשִׁלְמָא לְדִידִי דְּאָמִינָא מִשּׁוּם דְּהֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר
2 - כְּגוֹן דְּנָפְשִׁי חוּלִּין, אֶלָּא לְדִידְךָ דְּאָמַרְתְּ מִשּׁוּם
3 דְּאִיכָּא כַּזַּיִת בְּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס, כִּי נְפְשִׁי חוּלִּין מַאי
4 הָוֵי? - אֲמַר לֵיהּ: הַנַּח לִתְרוּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנַן.
5 אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִמַּאי דְּהַאי "מִשְׁרַת" לְהֶיתֵּר מִצְטָרֵף
6 לְאִיסּוּר הוּא דְּאָתָא? דִּילְמָא לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר הוּא
7 דְּאָתָא! - וּלְאַבַּיֵי, מֵעִיקָּרָא קָא קַשְׁיָא לֵיהּ מַאי דְּקָאָמַר
8 רַב דִּימִי, וְקָא מוֹתִיב לֵיהּ כָּל הָלֵין תְּיוּבְתָּא, הָדַר
9 אָמַר לֵיהּ לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר? - בָּתַר דְּשַׁנֵּי לֵיהּ אֲמַר
10 לֵיהּ: דִּילְמָא לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר הוּא דְּאָתָא. לְכִדְתַנְיָא:
11 "מִשְׁרַת" - לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר, שֶׁאִם שָׁרָה עֲנָבִים
12 בְּמַיִם וְיֵשׁ בָּהֶן טַעַם יַיִן - חַיָּיב. וּמִכָּאן אַתָּה דָּן
13 כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה: וּמַה נָּזִיר שֶׁאֵין אִיסּוּרוֹ אִיסּוּר
14 עוֹלָם, וְאֵין אִיסּוּרוֹ אִיסּוּר הֲנָאָה, וְיֵשׁ הֶיתֵּר לְאִיסּוּרוֹ
15 - עָשָׂה בּוֹ טַעַם כְּעִיקָּר, כְּלַאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁאִיסּוּרָן אִיסּוּר
16 עוֹלָם, וְאִיסּוּרָן אִיסּוּר הֲנָיָיה, וְאֵין הֶיתֵּר לְאִיסּוּרָן -
17 אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ טַעַם כְּעִיקָּר? וְהוּא הַדִּין לְעָרְלָה
18 בְּשְׁתַּיִם. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנַן: רַבִּי אַבָּהוּ, כִּי קָאָמַר
19 לְרַבִּי עֲקִיבָא. - הֵי רַבִּי עֲקִיבָא? אִילֵימָא רַבִּי עֲקִיבָא
20 דְּהָכָא, דִּתְנַן: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֲפִילּוּ שָׂרָה פִּיתּוֹ
21 בְּיַיִן, וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְצָרֵף כַּזַּיִת - חַיָּיב. וּמִמַּאי? דִּילְמָא
22 הוּא דְּאִיכָּא כַּזַּיִת בְּעֵינָא! וְכִי תֵּימָא מַאי לְמִימְרָא
23 - לְאַפּוּקֵי מִתַּנָּא קַמָּא, דְּאָמַר: עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית
24 יַיִן. אֶלָּא רַבִּי עֲקִיבָא דְּבָרַיְיתָא, דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא
25 אוֹמֵר: נָזִיר שֶׁשָּׂרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן, וְאָכַל כַּזַּיִת מִפַּת וּמִיַּיִן
26 - חַיָּיב. אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְרַב
27 אַשִׁי: לְרַבִּי עֲקִיבָא, דְּקָא מוֹקִים לֵיהּ לְהַאי "וְכָל
28 מִשְׁרַת" לְהֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר, לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר
29 מְנָא לֵיהּ? - יָלִיף מִבָּשָׂר בְּחָלָב; לָאו טַעַם בְּעָלְמָא
30 הוּא וְאָסוּר - הָכָא נַמִּי לָא שְׁנָא. - וְרַבָּנַן: מִבָּשָׂר
31 בְּחָלָב לָא גָּמְרִינַן, דְּחִידּוּשׁ הוּא. - מַאי חִידּוּשֵׁיהּ?
32 אִילֵימָא דְּהַאי לְחוּדֵיהּ וְהַאי לְחוּדֵיהּ שָׁרֵי, וּבַהֲדֵי הָדָדֵי
33 אָסוּר - כְּלָאַיִם נַמִּי, הַאי לְחוּדֵיהּ שָׁרֵי וְהַאי לְחוּדֵיהּ
34 שָׁרֵי, וּבַהֲדֵי הָדָדֵי אָסוּר! אֶלָּא, דְּאִי תָּרוּ לֵיהּ כּוּלֵּי
35 יוֹמָא בַּחֲלָבָא - שָׁרֵי, וּמְבַשֵּׁיל לֵיהּ בְּשׁוּלֵי - אָסוּר.
36 - וְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי, בָּשָׂר בְּחָלָב חִידּוּשׁ הוּא! אֶלָּא

יליף

1 והיה קשה לרבנו יצחק נמי: דהיתר מצטרף לאיסור כשאינו מינו, שיש להן לחכמים להחמיר!
2 ואומר הרמ"ה: דלא דמי, דחיובו כזית בכדי אכילת פרס שייך קצת גם מין במינו, כיון שהוא
3 אוכל קצת מן האיסור. דאם היה ניכר — היה חייב עליו מן התורה. והא דפרכינן לעיל ממקפה ומדובה, אף
4 פרס דאורייתא. אבל היתר מצטרף לאיסור, דלא שייך לעולם בנפשי חולין, שאפילו אם
5 היה ניכר לא היה חייב מן התורה.

6 **אלא** הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן — [אלא]
7 ממאי דהאי משרת להיתר מצטרף
8 לאיסור? דילמא ליתן טעם כעיקר! [אבל] התלמוד
9 הפסיק להקשות: ולאביי, מעיקרא קשה ליה האי
10 דרב דימי ואותיב ליה כל הנך תיובתא — כלומר,
11 דאפילו בשאר איסורי בעינן למימר דהיתר
12 מצטרף לאיסור, [והדר] אמר ליה ליתן טעם
13 כעיקר — כלומר, ועתה רוצה לומר דבשום מקום
14 לא נאמר דהיתר מצטרף לאיסור! ומשני: לבתר
15 דשני ליה [ומייתי] ליה רב דימי ראיותיו, [אז]
16 הודה לו, ומקשה לו: [מנא] ליה מנין לרב דימי
17 לשום תנא דאתי משרת להיתר מצטרף לאיסור,
18 דילמא ליתן טעם כעיקר! **שרה** ענבים כו' —
19 כאן אין כתובה בספרים "דתניא", אלא נראה
20 שכל זה מדברי אביי שלא היה יודע הברייתא,
21 כיון דקא מתמה לעיל: וכזית בכדי אכילת פרס
22 דאורייתא? משמע דלדידיה הוי כזית בכדי אכילת
23 פרס דרבנן, ולכל שכן טעם כעיקר דרבנן. ומיהו,
24 לפי מאי דפרישית ניחא. **שאין** איסורו איסור
25 עולם — דסתם נזירות שלשים יום. ואין איסורו
26 איסור הנאה — דתניא (עירובין כו,ב): מערבין
27 לנזיר ביין. ויש היתר לאיסורו — שיכול לשאול
28 לחכם אפילו בימי נזרו. כלאי הכרם (כו') שאיסורן
29 איסור עולם ואיסורן איסור הנאה — דכתיב "פן
30 תקדש המלאה הזרע" ודרשינן: פן תוקד אש.
31 **והוא** הדין לערלה בשתים — פירש הקונטרס:
32 שאיסורו איסור הנאה, ואין היתר לאיסורו — תוך
33 שלש של ערלה לא יותרו לעולם. ונראה לי דודאי
34 איסורו איסור עולם, אבל יש היתר לאיסורו כמו
35 בשנה הרביעית דאחליה והדר אבליה, שיש לו
36 תקנה לפירות על ידי פדיון כמעשר שני, שאף על
37 פי שבאו מכרם ערלה. והרב רבינו יום טוב בן הרב
38 רבי יהודה פירש: שיש היתר לאיסורו — שמותר
39 לגרום איסורו, כגון לנטוע אילן אף אם יהיה
40 ערלה, מה שאין כן בכלאי הכרם, וכן מותר לאדם
41 לידור בנזיר.

42 **הוא** דאמר כרבי עקיבא — דאית ליה היתר
43 מצטרף לאיסור לנזיר מ"משרת", וההיא
44 דדריש מ"משרת" ליתן טעם כעיקר — רבנן היא.
45 **ויש** בו כדי לצרף כזית חייב — היה סבור
46 הפירוש: לצרף מפת ומיין. דילמא מיין
47 לחודיה — ודוקא שיש בו כזית יין בלוע
48 בתוך הפת וצריך צירוף לאוספו יחד לפי שהוא
49 בלוע.

50 **וכי** תימא מאי למימרא — פירוש: דאי טעם
51 כעיקר אתא לאשמועינן, בשאר איסור נמי!
52 **לאפוקי** מתנא קמא דאמר עד שישתה
53 רביעית יין — ורבי עקיבא אשמועינן בנזיר, לומר דחייב בכזית.
54 **אלא** רבי עקיבא דברייתא — דמפרש בה בהדיא מפת ומיין, מעתה גם במתניתין פירושא
55 הכי. **טעם** כעיקר מנליה — ואם תאמר: ודילמא לית ליה? ויש לומר: דודאי, אי לא
56 דשמעינן מקרא אחרינא טעם כעיקר — לא הוה מוקי "משרת" להיתר מצטרף לאיסור, דטפי
57 הוה מסתבר לאוקמי "משרת" ליתן טעם כעיקר, [כיון] דיש באיסור עצמו כזית, אלא שאינו בעין אלא טעמו משום הכי בעי מאיזה קרא נפקא ליה.

מגיעולי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

מגיעולי גוים — ובפסחים (מד,ב) יליף מבשר בחלב. ובכאן מקצר לומר מגיעולי גוים. והקשה הרב רבינו יוסי איש ירושלם: מה לגיעולי גוים שכן אין היתר (מצטרף לאיסור)! ותירץ: דבבולהו כלי מדין הצריך הכתוב הגעלה, אף לאותן שנבלעין מיין, דנאסרו נזירי ישראל להשתמש בהן. דקרא בבולהו כלים כתיב, ואותן כלים שהמדינים בשלו בהן יין הוי אסירי לנזירי ישראל, דאכולם אמר רחמנא תעבירו באש.

נותן טעם לפגם מותר — כדאמרינן בפרק בתרא דעבודה זרה (סז,ב): נבילה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבילה, והבא הכתוב אוסר.

דלאו נותן טעם לפגם הוא ולרבנן דאמרי חידוש הוא אי אפשר דלא פגמה [פורתא] — והוה ליה למימר כי היכי דפגמו מרובה שרי רחמנא — אפילו פגם מועט נמי שרי.

לרבי עקיבא נמי דמוקי להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור, לימא מכאן אתה דן לכל [וכו'] — ואמאי קאמר לעיל חוץ מאיסורי נזיר?

שאם פסולה היא תפסל — פירוש: שלמים שנגעו בחטאת, אם החטאת פסולה בפיגול בנותר — גם השלמים נפסלו. **תאכל** זאת נבלעה בחומר שבה, דהיינו לזכרי כהונה, ולפנים מן הקלעים, וליום ולילה, כדין חטאת. ולספרים דגרסי "בחומר שבהן" משמע דיש חומרא בשלמים שאינה בחטאת, ותמצאם כגון שנשחטו השלמים מאתמול, דזמן השלמים עד [הלילה] ולא יותר, והחטאת שנשחטה היום זמנה כל הלילה, ועתה תאכל החטאת בחומר השלמים. הרי גלי רחמנא בחטאת דהיתר מצטרף לאיסור, דמי לא עסקינן דנבלע חצי זית שומן בתוך חצי זית דשלמים. שהרי להכי איצטריך, דלטעם כעיקר, הא כבר ילפינן מגיעולי גוים בכל איסורים.

הכי גרסינן: ורבנן מצרך צריכי כו'.

אלא הא דתניא מכל אשר יעשה מגפן היין — ואף על גב דדרשינן ליה לעיל (לד,ב) בכלל ופרט, הכא דריש מדכתיב "מכל". אפילו למאן דלא דריש "כל", "מכל" דריש [אי נמי], אף רבי עקיבא דריש ["מכל"].

היתר לאיסור — חצי זית זרצן וחצי זית מפת ביחד דוקא. **אפילו** בזה אחר זה — ובלבד שיהא בתוך כדי אכילת פרס.

דלית

1 יָלִיף מִגִּיעוּלֵי גוֹיִם, דְּאָמַר רַחֲמָנָא "כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא
2 בָאֵשׁ" - לְמֵימְרָא דַּאֲסִירִי גִּיעוּלֵי גוֹיִם; לָאו מַטְעֲמָא
3 בְּעָלְמָא הוּא וְאָסוּר - הָכָא נַמִּי לָא שְׁנָא. - וּלְרַבָּנַן
4 נַמִּי, תֵּיפּוֹק לְהוּ מִגִּיעוּלֵי גוֹיִם! - אֲמַר לֵיהּ: הָתָם
5 חִידּוּשׁ הוּא, דְּהָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם
6 מוּתָּר, וְגַבֵּי גִּיעוּלֵי גוֹיִם אָסוּר. - וּלְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי,
7 הָא חִידּוּשׁ הוּא! - אֲמַר רַב הוּנָא בַּר חִיָּיא: לֹא אָסְרָה
8 תּוֹרָה אֶלָּא לִקְדֵירָה בַּת יוֹמָא, דְּלָאו נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם
9 הוּא. - וְרַבָּנַן: קְדֵירָה בַּת יוֹמָא נַמִּי, אִי אֶפְשָׁר דְּלָא
10 פָּגְמָה פּוּרְתָּא. אֲמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אָוֵיָא
11 לְרַב אַשִׁי: מִדְּרַבָּנַן נִשְׁמַע לְרַבִּי עֲקִיבָא; לָאו אָמְרִי
12 רַבָּנַן הַאי "מִשְׁרַת" לִיתֵּן טַעַם בְּעִיקָּר, וּמִכָּאן אַתָּה
13 דָּן לְכָל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה. לְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי, דְּקָא
14 מוֹקִים לֵיהּ לְהַאי "מִשְׁרַת" לְהֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר
15 - לֵימָא: מִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה! -
16 אֲמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם דְּהָוֵי נָזִיר וְחַטָּאת שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין
17 כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין.
18 נָזִיר - הָא דַּאֲמָרַן, חַטָּאת מַאי הִיא? דְּתַנְיָא "כֹּל
19 אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ", יָכוֹל אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בָּלַע -
20 תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּבְשָׂרָהּ", עַד שֶׁיִּבְלַע בִּבְשָׂרָהּ. "יִקְדָּשׁ"
21 - לִהְיוֹת כְּמוֹהָ, שֶׁאִם פְּסוּלָה הִיא - יִפָּסֵל, וְאִם כְּשֵׁרָה
22 - תֵּאָכֵל כְּחֻמּוּר שֶׁבָּהּ. - וְרַבָּנַן: צְרִיכִי, דְּאִי כְּתַב
23 רַחֲמָנָא גַּבֵּי חַטָּאת, הָוָה אָמִינָא: נָזִיר לָא אָתֵי מִינָּהּ,
24 מִשּׁוּם דְּנָזִיר מִקְדָּשִׁים לָא יָלְפִינַן. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא גַּבֵּי
25 נָזִיר - הָוָה אָמִינָא: מִנָּזִיר לָא יָלְפִינַן, מִשּׁוּם דְּחָמִיר
26 אִיסּוּרֵיהּ, דַּאֲפִילּוּ חֲרָצָן אֲסִיר לֵיהּ, הִלְכָּךְ לָא אָתְיָא
27 מִינֵּיהּ. - וְרַבִּי עֲקִיבָא אָמַר לָךְ: לְמַאי צְרִיכִי? בִּשְׁלָמָא
28 אִי כְּתַב רַחֲמָנָא חַטָּאת לָא גָּמַר נָזִיר מִינָּהּ, דְּחוּלִּין
29 מִקְדָּשִׁים לָא גָּמְרִינַן. אֶלָּא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא בְּנָזִיר, וְתֵיתֵי
30 חַטָּאת מִינֵּיהּ, דְּהָא כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה קָא גָּמְרִי מִנָּזִיר. - וְרַבָּנַן אָמְרִי לָךְ: חַטָּאת - לְהֶיתֵּר
31 מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר, וְחוּלִּין מִקְדָּשִׁים לָא גָּמְרִינַן. וּ"מִשְׁרַת" - לִיתֵּן טַעַם בְּעִיקָּר, מִכָּאן אַתָּה
32 דָּן לְכָל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה. - וְרַבִּי עֲקִיבָא: תַּרְוַיְיהוּ לְהֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר, וְהָווּ לְהוּ שְׁנֵי
33 כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב
34 כָּהֲנָא: אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיָּיִן" לִימֵּד עַל אִיסּוּרֵי נָזִיר שֶׁהֵן מִצְטָרְפִין
35 זֶה עִם זֶה. לְרַבִּי עֲקִיבָא, הָשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר הֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר, אִיסּוּר לְאִיסּוּר מִבָּעְיָא? -
36 אֲמַר לֵיהּ: הֶיתֵּר לְאִיסּוּר - בְּבַת אַחַת, אִיסּוּר לְאִיסּוּר - אֲפִילּוּ בָּזֶה אַחַר זֶה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן,

דלית

ולרבי עקיבא נמי הא חידוש הוא — והיכי גמרינן מיניה? **אמר רב הונא בר חייא** — לא נצרכה לרבי עקיבא "כל דבר אשר יבא באש" וגו' אלא לקדרה בת יומא, דלאו נותן טעם לפגם הוא, ולאו חידוש הוא. והואיל ולאו חידוש הוא, ומיתסר ביה טעם כעיקר — גמרינן מיניה לשאר איסורין שבתורה. **ורבנן** — דלא ילפי מיניה, סברי: אי אפשר דלא פגמה פורתא, וחידוש הוא. **אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי** — מאי טעמא אמרת לרבי עקיבא לית ליה בשאר איסורין שבתורה דהיתר מצטרף לאיסור? מדרבנן נשמע לרבי עקיבא כו'. **חטאת מאי היא דתניא כל אשר יגע בבשרה יכול אפילו לא בלע תלמוד לומר בבשרה יקדש** להיות כמוה **שאם פסולה היא תפסל** — שאם החטאת פסולה, כגון שעבר עליו לילה ויום, ונתבשל בו בשר שלמים — יהא בשר שלמים אסור כמוהו. **ואם כשרה** — שלא עבר אותו היום — תאכל כחמור שבחטאת, לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה ליום ולילה בלבד. כתוב בספרים: לרבנן תיפוק להו להיתר מצטרף לאיסור מחטאת. התם נמי לנותן טעם לפגם הוא דאתא. ואיבעית אימא לנותן טעם כעיקר, ומיצרך צריכי ליה, דאי כתב רחמנא כו'. והכי פירושה: ורבנן תיפוק להו לשאר איסורין שבתורה שיהא היתר מצטרף לאיסור מחטאת, דמה מצינו בחטאת שהיתר מצטרפת לאיסור, כדאמרינן "בבשרה" שבלע הימנה, והוא הדין נמי לשאר איסורין שבתורה! התם נמי לגבי חטאת לנותן טעם לפגם הוא דאתא. ואי אמרת: אי משום נותן טעם לפגם — הא כבר שמעינן ליה מנבילה! חדא במבושל, וחדא בחי. דההוא דנבילה אשמועינן במידי דמבושל, שאם בישל בשר שחוטה בכלי שנתבשל בו בשר [נבילה] ונותן טעם בו הוא — מותר, דנותן טעם לפגם הוא, ומותר. ואשמועינן נמי גבי חטאת בבשר חטאת מבושלת ובבשר חי, דאפילו נגע בשר שלמים שאינו מבושל בכלי שנתבשל בו חטאת (הוא), או בבשר חטאת מבושלת עצמה, ונותנת בה טעם — יקדש להיות כמוה. ואיבעית אימא: אפילו ההיא דחטאת ליתן טעם כעיקר הוא דאתא. ואי אמרת: אם כן הוו להו שני כתובין הבאין כאחד, ולא ילמוד מהן לשאר איסורין שבתובין — הנהו מיצרך צריכי ליה, דאי כתב רחמנא גבי חטאת דנותן טעם כעיקר — לא אתי נזיר מיניה, משום דנזיר כו': ואית דלא גרסי להאי, כלומר רבנן הוא דקמהדרי לרבי עקיבא, דאמר נזיר וחטאת הוו להו שני כתובין הבאין כאחד, ואמרי ליה: הנך ודאי לאו שני כתובין הבאין כאחד נינהו, דמיצרך צריכי; דאי כתב רחמנא גבי חטאת דהיתר מצטרף לאיסור — נזיר לא אתי מיניה, משום דנזיר כו'. **לכתוב גבי נזיר וליתי קדשים מיניה** — דהשתא לכל איסורין שבתורה בכמה שיעורין גמרי מנזיר כדאמרינן בפרק "גיד הנשה" (חולין צח,ב): מה זרוע בשלה וכו', קדשים לא כל שכן. אלא מדהדר כתב רחמנא חטאת — שמע מינה משום דהוי שני כתובין הבאין כאחד, לתרתי לישני, כדפרישית. **אמר ליה היתר מצטרף לאיסור** — כשנותנו בפיו בבת אחת. אבל בזה אחר זה — לא. אבל איסור לאיסור, אפילו אכל חצי זית ובלעו, וחזר ואכל חצי זית של איסור אחר — הרי זה מצטרף.

ורבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רבי עקיבא יָלִיף – למד מִמה שאסרה תורה גִּיעוּלֵי – פליטת האיסור הבלוע בכלי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, דְּאָמַר רַחֲמָנָא בענין הכלים שנטלו בני ישראל שלל במלחמת מדין, (במדבר לא כג) 'כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר', וביאור הפסוק שכל כלי שתשמישו הקבוע הוא על ידי האש, יעבירוהו באש כדי שיפלוט את בליעת האיסור, לְמִימְרָא דַּאֲסִירֵי – לומר שאסור הוא. גִּיעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים – פליטת כלי עובדי כוכבים לָאו – האם אין מַעֲמָא בְּעָלְמָא הוּא, שהרי אין בו ממשות של האיסור, וְאָסוּר, הָכָא נַמִי – כך גם באיסורי נזיר וכל איסורים שבתורה לֹא שְׁנָא – אינם שונים מגיעולי עובדי כוכבים, ונאסר בהם טעם כעיקר.

מקשה רב אחא לרב אשי, וּלְרַבָּנָן שלומדים שבכל איסורים שבתורה טעם כעיקר מ'משרת' שנאמר לגבי נזיר, נַמִי תֵּיפּוֹק לְהוּ – ילמדו גם הם דין זה מִגִּיעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, ומדוע הוצרכו ללמוד זאת מ'משרת'. אָמַר לֵיהּ רב אשי לרב אחא, רבנן סוברים שאין ללמוד מגיעולי עובדי כוכבים משום שהֲתָם [נַמִי] חִידּוּשׁ הוּא שאסרה תורה את פליטת הכלים של עובדי כוכבים, ואי אפשר ללמוד ממנו לכל איסורים שבתורה, ומהו חידושו, דְּהָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ אם הבלוע בכלי נוֹתֵן באוכל המתבשל בו טַעַם לִפְגָם – טעם פגום, מוּתָּר התבשיל, וְאילו גַּבֵּי גִּיעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אָסוּר אפילו טעם פגום, שהרי אסרה תורה את התבשיל שהתבשל בכלי של עובד כוכבים אף על פי ששהה הכלי לילה מאז הבישול של האיסור ונפגם כבר הטעם הבלוע בדופני הכלי ונתקלקל, ושוב אינו משביח את התבשיל.

שואלת הגמרא: וּלְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִי איך ניתן ללמוד מגיעולי נכרים דין טעם כעיקר לכל איסורים שבתורה הָא – הרי דין גיעולי נכרים חִידּוּשׁ הוּא. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בַּר חִיָּיא, רבי עקיבא יאמר שלֹא אָסְרָה תּוֹרָה להשתמש בכלי עובדי כוכבים בלא הגעלה אֶלָּא רק לְקִדֵּירָה בַּת יוֹמָא – קדירה שבישל בה הנכרי באותו יום, דְּהבלוע בקדירה לָאו נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם הוּא, כי עדיין לא נפגם, ואין כל חידוש באיסור זה, ומשום כך ניתן ללמוד ממנו לכל האיסורים שבתורה שטעם כעיקר. וְרַבָּנָן שאומרים שאין ללמוד מגיעולי נכרים לכל התורה משום שחידוש הוא, סוברים שקִדֵּירָה בַּת יוֹמָא נַמִי – גם קדירה שבישל בה הנכרי באותו יום אִי אֶפְשָׁר דְּלֹא פָּגְמָה פּוּרְתָּא – לא יתכן שלא נפגם טעם האיסור משהו, ואף על פי כן אסרה התורה את הטעם הבלוע, וחידוש הוא ואין ללמוד ממנו לכל איסורים שבתורה, ולכן הוצרכו ללמוד את דין טעם כעיקר בכל התורה מ'משרת'. הגמרא חוזרת לדון בדין היתר מצטרף לאיסור. למדנו לעיל שרבי יוחנן אמר שלרבי עקיבא היתר מצטרף לאיסור באיסורי נזיר בלבד. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְרַב אַשִׁי, הלא מִדְּרַבָּנָן – מדברי חכמים, שלומדים מ'משרת' דין טעם כעיקר, נִשְׁמַע ונלמד גם לְדעת רַבִּי עֲקִיבָא, לָאו אָמְרֵי רַבָּנָן – וכי לא אמרו חכמים שמהאי 'מִשְׁרַת' ענבים' שנאמר בנזיר למדים לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר בנזיר, וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה שגם בהם יהיה טעם כעיקר, אם כן לְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִי, דְּקָא מוֹקִים לֵיהּ לְהַאי – שמעמיד את פסוק זה 'מִשְׁרַת' לְהֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר, לֵימָא – אמור שמִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה שהיתר יצטרף לאיסור, ומדוע אמר רבי יוחנן שאף לרבי עקיבא אין היתר מצטרף לאיסור בשאר איסורי תורה.

משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי לרב אחא, הטעם שלפי רבי עקיבא לא למדים שהיתר יצטרף לאיסור בכל איסורים שבתורה, הוא מִשּׁוּם דְּהָוֵי נָזִיר וְחַטָּאת, שבשניהם אמרה תורה שהיתר מצטרף לאיסור, כמבואר להלן, שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד – שתי פרשיות המלמדות אותו דין, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד – כאשר בשתי פרשיות בתורה נאמר דין זהה, אֵין הם מְלַמְּדִין אותו למקום אחר בבנין אב, דהיינו שאין אנו אומרים שמהן יש ללמוד לכל מקום, אלא אדרבה, אומרים שרק בהן אמרה זאת התורה, ולכן סובר רב עקיבא שאי אפשר ללמוד מכאן שבכל איסורים שבתורה היתר מצטרף לאיסור, אלא אדרבה אומרים אנו שרק בנזיר וחטאת כן הוא ולא בשאר מקומות.

מבררת הגמרא היכן הם שני אלו: נָזִיר, המקור שהיתר שבו מצטרף לאיסור, הֵיכָן הָא דַּאֲמָרָן – מה שאמרנו לעיל שלמד זאת רבי עקיבא מהכתוב 'משרת', אבל חַטָּאת מַאי הִיא – היכן ריבתה בו התורה דבר זה, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בפרשת קרבן חטאת (ויקרא ו כ) 'כֹּל דבר מאכל אֲשֶׁר יִגַּע בְּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ', כיון שנאמר 'אֲשֶׁר יִגַּע' יָכוֹל הייתי לומר שאֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּלַע מהחטאת אלא רק נגע בה, יהיה דינו כחטאת, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּבְשָׂרָהּ' ללמד שלא נאמר דין זה אלא עַד שֶׁיִּבְלַע בְּבְשָׂרָהּ, ונאמר 'יִקְדָּשׁ', ללמד על אותו מאכל שנגע בבשרה לִהְיוֹת כָּמוֹהָ – כמו החטאת, שֶׁאִם פְּסוּלָה הִיא, החטאת, כגון שהיא פסולה מחמת פיגול או נותר, יִפָּסֵל אף מה שבלע ממנה, וְאִם כְּשֵׁרָה היא החטאת, תֵּאָכֵל גם זו שבלעה ממנה כְּחֲמוּר שֶׁבָּהּ – כדין החטאת החמורה שמותרת באכילה רק לזכרי כהונה, ומותר לאכלה רק לפנים מן הקלעים, ורק ליום ולילה. נמצא שחידשה התורה כאן שהיתר מצטרף לאיסור.

מבארת הגמרא: וְרַבָּנָן, שאינם לומדים לגבי חטאת את דין היתר מצטרף לאיסור, אף שלדעתם שמ'משרת' לומדים טעם כעיקר אין כאן שני כתובים הבאים כאחד, הרי זה משום שלדעתם צְרִיכֵי שני הכתובים בנזיר ובחטאת ללמוד מהם דין טעם כעיקר, ואי אפשר היה ללמוד אחד מהשני, משום דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא דין טעם כעיקר נַבֵּי חַטָּאת בלבד, הֲוָה אֲמִינָא שנָזִיר לֹא אָתֵי מִינָּהּ – הייתי אומר שאין ללמוד משם דין טעם כעיקר בנזיר מִשּׁוּם דְּנָזִיר מִקָּדָשִׁים לֹא יָלְפִינַן – אין ללמוד דיני נזיר מדיני קדשים, שהרי קדשים חמורים יותר מחולין ויתכן שרק בקדשים החמירה תורה לומר שטעם כעיקר, מה שאין כן בנזיר שחולין הוא לא החמירה בו בתורה, ולכך הוצרכה התורה לכתוב דין טעם כעיקר בנזיר. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא דין טעם כעיקר רק לְגַבֵּי נָזִיר, הֲוָה אֲמִינָא מִנָּזִיר לֹא יָלְפִינַן – הייתי אומר שאין ללמוד מנזיר לחטאת מִשּׁוּם דְּחַמִּיר אִיסּוּרֵיהּ – משום שמצינו בנזיר חומרה מיוחדת שאין בחטאת, דְּאַפִּילּוּ חַרְצָן אֲסִיר לֵיהּ, אף שאכילת חרצן אינה דרך אכילה, והֲלִכְךְ לֹא אָתְיָא מִינֵּיהּ – ולכן אין ללמוד חטאת מנזיר, לכך הוצרכה התורה לכתוב דין טעם כעיקר גם בנזיר וגם בחטאת, וממילא ניתן ללמוד מהצד השוה שבהם לכל התורה שטעם כעיקר.

וְרַבִּי עֲקִיבָא שאמר שנזיר וחטאת הם שני כתובים הבאים כאחד, אָמַר לְךָ, לְמַאי צְרִיכֵי – לשם מה הוצרכו שני הכתובים, הלא בִּשְׁלָמָא אִי כָּתַב רַחֲמָנָא היתר מצטרף לאיסור בחַטָּאת, לֹא גָּמַר נָזִיר מִינָּהּ – אכן לא היינו יכולים ללמוד משם שגם בנזיר הדין כן, משום דְּחוּלִּין מִקָּדָשִׁים לֹא גַּמְרִינַן, אֶלָּא לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא דין זה בְּנָזִיר, וְתִיתֵּי חַטָּאת מִינֵּיהּ – ונלמד ממנו לחטאת, דְּהָא כָּל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה קָא גְּמִרֵי – נלמדים מִנָּזִיר, ואם כן גם דין היתר מצטרף לאיסור בחטאת מנזיר, אלא על כרחך ממה שכתבה התורה דין היתר מצטרף לאיסור בנזיר ובחטאת הרי הם שני כתובים הבאים כאחד ואי אפשר ללמוד מהם לכל התורה.

וְרַבָּנָן אָמְרֵי לְךָ, אפילו אם נסבור בסברת רבי עקיבא שניתן ללמוד חטאת מנזיר, יש לומר שלכך אין כאן שני כתובים הבאים כאחד, משום שהכתוב שנאמר גבי חַטָּאת בא ללמד לְהֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר, וְלא למדים משם לכל התורה משום שחוּלִּין מִקָּדָשִׁים לֹא גַּמְרִינַן – אין למדים לחולין חומרות שנאמרו בקדשים, וּ'מִשְׁרַת' שנאמר גבי נזיר בא ללמד לִיתֵּן טַעַם כְּעִיקָּר בנזיר, וּמִכָּאן – מנזיר אַתָּה דָּן לְכָל אִיסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה שטעם כעיקר. וְרַבִּי עֲקִיבָא שאומר שאין ללמוד מנזיר לכל התורה סובר שתַּרְוַיְיהוּ – שתי המקראות בנזיר ובחטאת לְדִין הֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר נאמרו, וְממילא הָווּ לְהוּ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין.

המשך בעמוד 45

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּלֵית לֵיהּ צִירוּף – שסובר שאין צורך לצרף איסורי נזיר כדי להתחייב עליהם מלקות, שהרי לדעתו גם על אכילת כל שהוא מאיסורי נזיר חייב מלקות, קשה, 'מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה' מַאי דָּרִישׁ בֵּיהּ – מה ידרוש מפסוק זה. משיבה הגמרא: **אָמַר לָךְ** רבי שמעון, **הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ** – פסוק זה בא ללמדנו, **שֶׁלְּעוֹלָם אֵינוֹ נָזִיר עַד שֶׁיַּזִּיר מִכּוּלָּן**, כלומר אין קבלת הנזירות מועלת אלא אם כן קיבל על עצמו את כל דיני הנזירות תגלחת, טומאה ויין, אבל אם פירש רק חלק מדיני הנזירות, וכגון שאמר 'הריני נזיר מן החרצנים' אינו נזיר.

עוד דעה בהיתר מצטרף לאיסור: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל רְבִיעִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה** – בכל איסורי שתיה ששיעורן ברביעית, **אֵין הֶיתֵּר מִצְטָרֵף לְאִיסּוּר** – אין שתיית היתר מצטרפת לשתיית האיסור להשלימו לשיעור רביעית כדי ללקות עליה, חוץ מֵאיסור שתיית **רְבִיעִית** יין **שֶׁבְּנָזִיר**, שבו היתר מצטרף לאיסור להשלים לשיעורו, **שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה** (במדבר ו ג) 'וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה' ובא הכתוב ללמדנו שאם שרה פתו בפחות מרביעית יין מצטרף הפת להשלים שיעורו לחייבו מלקות. שואלת הגמרא: **מַאי אִיכָּא** – מהו ההבדל **בֵּין רַבִּי יוֹחָנָן** שאמר (לעיל לה:) שבכל איסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור מלבד באיסור נזיר, **לְרַבִּי אֶלְעָזָר** שאמר דין זה לגבי צירוף לשיעור רביעית. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** ההבדל ביניהם, **דְּרַבִּי יוֹחָנָן מַרְבֵּי** דין היתר מצטרף לאיסור **אֲפִילּוּ בְּאוֹכְלִין** האסורים לנזיר, וכגון שאכל פת עם זג או חרצן והשלימו לשיעורו, **וְאִילּוּ רַבִּי אֶלְעָזָר** סובר, **מַשְׁקִין אֵין** – דווקא באיסורי שתיה של נזיר היתר מצטרף לאיסור להשלימו, כגון יין ומים, אבל **מִידֵּי אַחֲרִינָא** באיסורי אכילה של נזיר, **לָא** מצטרף היתר לאיסור, ולכן לדעתו אין פת מצטרפת עם זג או עם חרצן להשלימם לשיעור חיוב מלקות: אגב האמור למעלה מביאה הגמרא מאמר בענין שאר שיעורי הרביעית שבתורה: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עֶשֶׂר רְבִיעִיּוֹת הֵן**, שמצינו בתורה עשר פעמים דיני שתיה בשיעור רביעית, **וְנָקִיט רַב כַּהֲנָא בִּידֵיהּ** – רב כהנא לקח בידו סימנים, כדי שלא ישתכחו עשר רביעיות אלו. **חָמֵשׁ** מרביעיות אלו הן **סוּמְקָתָא** – אדומות, שצבע המשקין שנאמר בהן שיעור זה הוא אדום, כגון דם או יין, **וְחָמֵשׁ** מרביעיות אלו הן **חִיוַּרְתָּא** – לבנות, שצבע המשקין שנאמר בהן שיעור זה הוא לבן, כגון מים או שמן. **חָמֵשׁ** הרביעיות **הַסּוּמְקָתָא** – האדומות, סימניהם הם, **נָזִיר, וְעוֹשֶׂה פֶּסַח, שֶׁהוֹרוּ, בַּמִּקְדָּשׁ, וּמֵתוּ.**

הגמרא מבארת את הסימנים: **'נָזִיר'**, שיעור של **רְבִיעִית** יַיִן לְענין איסור שתייתו בנָזִיר, כמבואר במשנתינו (שם) לשיטת משנה ראשונה. **'עוֹשֶׂה פֶּסַח'**, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אַרְבַּע כּוֹסוֹת הַלָּלוּ** שתיקנו חכמים לשתות בליל ראשון של פסח, **צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בָּהֶן** – בכל אחד מהן כְּדֵי שיעור **רְבִיעִית** יין. **'שֶׁהוֹרוּ'**, שאם **שָׁתָה** אדם **רְבִיעִית יַיִן, אַל יוֹרֶה** הלכה. **'בַּמִּקְדָּשׁ'**, שאם **שָׁתָה** הכהן **רְבִיעִית יַיִן**, וְאחרי ששתה **נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, חַיָּיב מִיתָה. 'וּמֵתוּ'**, מה **דְּתַנְיָא** בברייתא, **מִנַּיִן לִרְבִיעִית דָּם שֶׁיּוֹצֵאָה מִשְּׁנֵי מֵתִים** ביחד, שמכל מת יצא מקצת ממנה, **שֶׁהִיא** – שרביעית זו, **מְטַמְּאָה בְּטוּמְאַת אֹהֶל**, אף על פי שהיא משני מתים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כא יא) **'וְעַל כָּל נַפְשׁוֹת מֵת לֹא יָבֹא'**, ולומד רבי עקיבא במסכת סנהדרין (ד.) ממה שנאמר בפסוק זה 'לֹא יָבֹא', שהבא באהל שרביעית דם מן המת נמצאת בו, נטמא בטומאת אהל, וממה שכתוב 'נַפְשׁוֹת' בלשון רבים, משמע שמדובר בדם שיצא משתי נפשות, וממה שכתוב 'מת' בלשון יחיד, משמע שמדובר בשיעור שנפש אחת תלויה בו, והוא רביעית דם. ולמדנו ששיעור אחד של רביעית דם, שיצא משני מתים, מטמא.

עתה מפרטת הגמרא את הסימנים שנתן רב כנהא בחמש הרביעיות הלבנות: **וְחָמֵשׁ** הרביעיות **הַחִיוַּרְתָּא** – הלבנות, סימניהן הם, **חַלַּת, נָזִיר, וּמְצוֹרָע, שֶׁנִּפְסְלוּ, בְּשַׁבָּת. 'חַלַּת'**, שיעור של **רְבִיעִית** שֶׁמֶן שנותנים לְמיני הַחַלָּה של קרבן תודה. שבשלושים חלות מצות שמביאים יחד עם קרבן תודה, היו שלושה מיני חלות, עשר מהם חלות, עשרה רקיקין, ועשר רבוכות, והיה נותן בהם חצי לוג שמן, חצי ממנו דהיינו רביעית הלוג היה נותן בחלות וברקיקין, ואת הרביעית השניה היה נותן ברבוכות. **'נָזִיר'**, שיעור של **רְבִיעִית** שֶׁמֶן לְמיני החלה שהיה מביא **הַנָּזִיר** בסיום נזירותו עם קרבנותיו, שהיה מביא חלות ורקיקין (במדבר ו טו), והיה נותן בהן רביעית שמן. **'מְצוֹרָע'**, שיעור של **רְבִיעִית מַיִם** חיים שהיו לוקחים **לְמְצוֹרָע** שנרפא, שצריך להביא שתי ציפורים, והכהן שוחט אחת מהן על מים חיים, וטובל את הציפור החיה ואת הארז והאזוב ושני התולעת, בדם השחוטה שבמים החיים, ומזה על המצורע הנטהר (ויקרא יד ד–ז), ושיעור המים החיים הוא שדם הציפור ניכר בהם, ושיעורום חכמים במסכת סוטה (טז:) ברביעית. **'שֶׁנִּפְסְלוּ'**, **לְדִתְנַן** במסכת מעילה (יז:), **וּשְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין**, מצטרפים זה עם זה **וּפוֹסְלִין אֶת הַגְּוִיָּה** – את גוף הכהן **בְּרְבִיעִית** – אם שתה מהם רביעית, דהיינו שאם כהן שתה משקין שנטמאו מולד הטומאה ונעשו שני לטומאה, נפסל מלאכול בתרומה עד שיטהר. **'בְּשַׁבָּת'**, **לְדִתְנַן** במסכת שבת (עה:) בענין איסור הוצאה בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך, **וּשְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין** חוץ מיין, חלב, דבש, שמן, ומים, שיעור איסור הוצאתם הוא **בְּרְבִיעִית, וּשְׁאָר כָּל הַשּׁוֹפְכִים** – מים סרוחים, גם הם שיעור איסור הוצאתם הוא **בְּרְבִיעִית.**

הגמרא מביאה דברים נוספים ששיעורם ברביעית, ומבארת מדוע רבי אלעזר לא נקט אותם במניינו. מקשה הגמרא: **וְתוּ לֵיכָּא** – האם אין דברים נוספים ששיעורם ברביעית, **וְהָאִיכָּא** – והלא יש את השיעור המבואר במסכת ידים (פ"א מ"א), **מְרְבִיעִית** – מכלי המחזיק מים בשיעור רביעית **נוֹטְלִין לְיָדַיִם** לצורך אכילת חולין בטהרה, ולנגיעה בתרומה, **לְאדם אֶחָד, וַאֲפִילּוּ לִשְׁנַיִם** הנוטלים ידיהם בזה אחר זה מאותם המים, ונשאר לשני פחות משיעור רביעית, אין צריך שיטול השני בשיעור נוסף של רביעית מים, משום שהמים שנשארו לאחר נטילת הראשון, נשתיירו משיעור המועיל לטהרה. ואם כן קשה, מדוע לא הביא רבי אלעזר שיעור רביעית זה במניינו.

מתרצת הגמרא: **כְּפָלוּגְתָּא** – בדברים שיש בהם מחלוקת תנאים **לֹא קָא מַיְירֵי** – לא דיבר רבי אלעזר, ושיעור זה של נטילת ידים ברביעית מים אחת עבור יותר מאדם אחד, שנוי במחלוקת, שהוא דווקא לדעת חכמים במשנה שם, אבל דעת רבי יוסי, שגם השני צריך ליטול ידיו ברביעית מים.

מקשה הגמרא: **וְהָא אִיכָּא** – והרי יש שיעור נוסף של רביעית, לענין מי הסוטה, כמו ששנינו במסכת סוטה (טז:), **הָיָה** הכהן **מֵבִיא פַּיְילִי** – כלי **שֶׁל חֶרֶס, וְנוֹתֵן לְתוֹכָהּ חֲצִי לוֹג מַיִם**, שהיה לוקח **מִן הַכִּיּוֹר** בבית המקדש, **וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, היה נותן לכוס מדה של **רְבִיעִית** הלוג מים מן הכיור. וקשה למה לא מנה רבי אלעזר שיעור זה של רביעית לרבי יהודה בכלל שיעורי הרביעית שנאמרו בתורה. מתרצת הגמרא: **כְּפָלוּגְתָּא** – בדברים שיש בהם מחלוקת תנאים **לֹא קָא מַיְירֵי** – לא דיבר רבי אלעזר, וכיון ששיעור זה של רביעית הלוג במי סוטה שנוי במחלוקת שם לא מנאו.

מקשה הגמרא: **וְהָאִיכָּא** – והרי יש שיעור נוסף של רביעית, המוזכר בברייתא לגבי האיסור להתפלל ליד עביט [–כלי חרס] של מי רגלים, ואם נתנו לתוכו מים מותר, ושואלת הברייתא, **כַּמָּה מַיִם נוֹתֵן לְתוֹכָהּ** – לתוך העביט בכדי שיוכל להתפלל ולומר דברים שבקדושה בסמוך לו, אפילו **כָּל שֶׁהוּא** יכול לתת לתוכו ויהיה מותר להתפלל לידם, **רַבִּי זַבְדָּא אוֹמֵר**, שצריך לתת לתוכו מים בשיעור **רְבִיעִית** דווקא, כדי שיהיה מותר להתפלל לידם. וקשה למה לא מנה רבי אלעזר שיעור זה של רביעית לרבי זבדא. מתרצת הגמרא: **כְּפָלוּגְתָּא** – בדברים שיש בהם מחלוקת תנאים

המשך בעמוד 51

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ורבי שמעון דלית ליה צירוף — אפילו בכל שהוא מיחייב, כדאמרינן בפירקין דלעיל (ד,א) דקסבר רבי שמעון: כל שהוא למכות, ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן. **עד שיזיר מכולן** — כגון דאמר "הריני נזיר סתם", ופרשינן לעיל (ג,ב) דמשמע מן הטומאה ומן התגלחת ומן היין. ואילו לרבנן, אפילו לא נזר אלא מאחת — חייב בכולן. **כל רביעית שבתורה** — כגון רביעית דם שמטמא באהל, אין היתר מצטרף לאיסור — שאין אחד מכל המשקין מצטרף עמה לרביעית, חוץ מרביעית של נזיר כו'. **לרבי** יוחנן — נמי מרבי ליה לאוכלים שבנזיר, כגון חרצן וזג וענב, שמצטרף דבר אחר עמהן בכזית. **ורבי אלעזר** משקין אין — מצטרפין, משום דבדידיה מפרש קרא. אבל במידי אחרינא, כגון באוכלין — אין היתר מצטרף עמהן. **אמר רבי אלעזר עשר רביעיות** הן — בעשרה מקומות נתנה בהן תורה שיעור רביעית. **חמש סומקתא** — יין ודם. **וחמש חיוורתא** — מים ושמן: סימנא לגירסא "נזיר ועושה פסח" כו'. **ארבע כוסות** הללו — שתיקנו חכמים, צריך שיהא בין כולן רביעית לוג יין חי, דהיינו ביצה ומחצה, כדי שימזגונו ויעמוד כל רובע רביעית שבו כדי רביעית, וכגון דדרי על חד תלתא מיא, כדמפרש התם. **שהורו שתה רביעית יין אל יורה** — כדכתיב "יין ושכר אל תשת", וסמיך ליה "ולהבדיל ולהורות" (ויקרא י), דמשמע דלענין הוראה נמי לא ישתה. **ונכנס למקדש חייב** — משום שנאמר "יין ושכר אל תשת" וגו'. **ועל כל נפשות מת לא יבא** — דמשמע: משני מתים רביעית. קרי ליה נפש, כדאמרינן התם (שבת לא,ב): רביעית דם נתתי בכם. והא דמשמע ליה הכא רביעית דם היוצאה משני מתים — לאו דוקא ליה דהכי הוא, משום דבפלוגתא לא קמיירי. וכן אמרינן בסמוך. והא הכא רבי עקיבא לא ידע ולא רבנן, כדאמרינן בפרק קמא דסנהדרין (ד,א), דאילו לרבנן אינה מטמאה רביעית דם שיוצאה מן המת אלא כשיוצאה ממת אחד בלבד. והאי דקא נסיב לה התלמוד אליבא דרבי עקיבא — לאו דוקא, אלא איידי דאית ביה רביעית וקא דריש ביה קרא, נסיב ליה התלמוד, ולדברי הכל ברביעית הוי [שיעוראי]. **וחמש חיוורתא** — סימנא לגירסא "חלת נזיר מצורע שנפסלו בשבת". והכי גרסינן: חלת — רביעית שמן לחלה. וכדאמרינן התם במסכת מנחות (פח,א): יתיב רבי וקא קשיא ליה, רביעית במקדש למה נמשחה? אי משום מצורע — חוץ הוא, ואי משום נזיר — בשחיטת איל הוא דקדשי. אמר ליה רבי חייא: לחביתי כהן גדול דמביא בכל יום, ועושה בו שתים עשרה חלות מחציתה בבקר ומחציתה בערב, והיה מביא רביעית שמן. קרי עליה "איש ממרחק עצתי". ואית דגרסי: רביעית שמן של חלת תודה. כדאמרינן בפרק "שתי מדות" (שם פט,א): מביא חצי לוג וחורצהו, מחצה לחלות ורקיקין ומחצה לרבוכה. והאיך מחצה דרבוכה אית בה כדי רביעית. וטעות הוא, ואינו כן, דבהדיא אמרינן התם: אמר ליה רבי אלעזר בן עזריה: אפילו אתה דורש כל היום בשמן לא הייתי שומע לך, אלא רביעית שמן לשלשה מינין שבתודה חלת מצה ורקיק ורבוכה, ואחד עשר יום שבין דם נדה לדם נדה כו'. **נזיר רביעית שמן לנזיר** — לרקיקי נזיר. **מצורע רביעית מים למצורע** — כדאמר במסכת סוטה (טז,ב): "ושחט את הצפור האחת אל כלי חרס על מים חיים", ואמרינן: כמה מים יהא נותן בו — כדי שיהא דם צפור ניכר בהן, וכמה — רביעית. **כל משקין טמאין** — מצטרפין לטמא משקין אחרים כשיהא בהן רביעית, ולפסול את הגוויה ברביעית כששותה אותן בכדי אכילת פרס. **כל השופכין** — ששופכין אותן לרשות הרבנים. **ותו ליכא והא איכא** — הא דתנן במסכת ידים: נוטלין לידים מרביעית לאחד ואפילו לשנים, ואף על גב דלית בהו כדי רביעית לשני, הואיל ולראשון הוה ביה כדי שיעור נטילה. **בפלוגתא לא קמיירי** — דהא קמיפלגי עליה דרבי יוסי, ואמרי: לאחד ולא לשנים. **והאיכא פיילי של חרס** — כלי גרוע של חרס שבו היה נותן עפר מקרקעית המשכן, כדכתיב "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן", להשקות את הסוטה. ובמסכת סוטה (טו,ב) קאי. **והאיכא הא דתנן** — בברכות (כה,ב): כמה מים נותן לתוך עביט של מימי רגלים — כל שהוא. **רבי זכאי אומר רביעית** — והתם מפרש טעמא דמילתא. **והאיכא מקוה** — דתנן, רבי אליעזר אומר: רביעית מים שאובין פוסלין את המקוה. **דבטלוה רבנן** — ואמרו דפחות משלשה לוגין לא פסלי. לישנא אחרינא: והאיכא מקוה, דאמר: מקוה המחזיק רביעית ראוי להטביל בו מחטין וצנוריות, כדאמרינן במסכת פסחים בפרק קמא (יז,ב), אמר רב פפא: הא דאמרת בקרקע טהורין כו'. בר מינה דהדהיא דבטלוה רבנן, ואמרי דבעינן ארבעים סאה אפילו למחטין וצנוריות, כדאמרינן בחגיגה (כא,ב): גזירה שמא יטיבל מחטין וצנוריות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד. אלמא, לכל מילי בעינן מקוה של ארבעים סאה. לישנא אחרינא: והאיכא מקוה, דתנן במסכת מקואות (פרק ו משנה י): וחכמים אומרים אם מקבלת גובה האמבטי רביעית עד שלא יגיעו לאביק — כשר, אם לאו — פסול, ובטלוה רבנן. מפי המורה. וקשיא לי: היכא בטלוה רבנן? ויש לומר: הא דקאמר בטלוה רבנן — אהא סמיך, דהא קתני עליה רבי אלעזר בר צדוק בפרקין: כל המעורב למקוה, אם מקבל האביק כל שהוא — כשר. לישנא אחרינא: והא איכא מקוה, כדתנן שהשאיבה מטהרת ברביעית ברבייה והמשכה, שאם יש כאן עשרים סאה ורביעית ממי גשמים — הולך וממלא מן המעיין עשרים סאין חסר רביעית, וזורקן לפני אותו מקום כדי שימשכו המים לתוך המקוה, דהא יש בהן ארבעים סאה. בר מההיא דבטלוה רבנן — דהא קתני רישא: שיש בה עשרים ואחת סאה ממי גשמים.

דלית ליה צירוף — כלומר, לא בעי צירוף, דאיית ליה כל שהוא (ולמכות). ואם תאמר לרבי שמעון, "משרת" למה ליה? לצירוף! וכי תימא לטעם בעיקר — תיפוק ליה מגיעולי גוים לרבי שמעון, דלאו חידוש, דאיהו אמר במסכת עבודה זרה (סז,ב): לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא! ויש לומר דיכול להיות דלדידיה נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא, ואפילו הכי אסרה הכתוב, ושפיר מקרי חידוש — שחלק הכתוב בין פגם מרובה לפגם מועט. ועוד תירץ נשמתו עדן: דשפיר איצטריך לצירוף, דהא דקאמר כל שהוא — היינו בשהוא בעיניה, אבל בשהוא מעורב — לא סלקא דעתך למיסר. וכי האי גוונא אמר אביי במנחות (נח,א): ברייתא אין לי אלא כו', דבתר דמרבינן מקרא מקצתו דהיינו חצי זית — מצריך קרא לעירובו. **אמר** רבי אבהו אמר רבי אלעזר כל איסורין שבתורה כו' — [ואית דגרסי: כל רביעיות כו'. ואיכא לפרש: כגון רביעית יין של ערלה, או של כלאי הכרם.

אפילו אוכלין מרבי — משום ד"משרת" משמע מפת ומיין, וסבירא ליה לרבי יוחנן דהוא הדין כל איסורי נזיר, כגון חרצן וזג. ורבי אלעזר סבירא ליה ד"משרת" משמע דוקא יין, והיכא דגלי — גלי. **נזיר** רביעית יין לנזיר — והיינו למשנה ראשונה (נזיר לד,ב). אף על גב דקאמר לקמן בפלוגתא לא קמיירי — היינו גבי חיוורתא. **על** כל נפשות מת לא יבא — "נפשות" משמע תרי, ו"מת" משמע שיעור אחד, והוא רביעית דם לנפש, שהנפש תלוי בו, כדאמר (שבת לא,ב): רביעית דם נתתי בכם כו'.

חלת רביעית שמן — בחלות תודה מיירי, שהיו בו שלשה מינין ממצה, עשרה חלות ועשרה רבוכין ועשרה רקיקין, וטעונין חצי לוג. ואמר: וחורצהו חציו לרקיקין ולחלות וחציו לרבוכה, כדאמרינן בפרק "התודה" (מנחות עז,א). **נזיר** רביעית שמן לנזיר — שיש שני מינין, חלות ורקיקין, כדאמרינן בפרק "התודה" (שם עח,א). **מצורע** רביעית מים למצורע — כדתיב "וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם הצפור השחוטה על דמים החיים", ואמר בסוטה בפרק "היה מביא" (טז,ב): "בדם" — שדם הצפור ניכר בהן, וכמה הן — רביעית.

היה מביא פיילי — פירוש: כלי, ונותן בו חצי לוג מן הכיור להשקות את הסוטה. **כמה** מים נותן לתוכה — בעביט של מי רגלים, שיוכל להתפלל שם. **והא** רביעית דמקוה — דחזי בו להטביל מחטין וצנוריות, כדאמרינן בפסחים (יז,ב). **בר** מההוא דבטליה בטולי — פירוש: הצריכו ארבעים סאה אפילו למחטין וצנוריות. ובאדם לעולם בעיא ארבעים סאה למקוה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ואמר רבי: דמכל מקום רביעית דמעיין לא בטלוה, ויכול להטביל מחטין במעיין אפילו כל שהוא, דתנן (תורת כהנים פרשת שמיני): מקוה בארבעים סאה ומעיין בכל שהוא. ומדקתני מקוה בארבעים סאה — על כרחך בתר דבטלוה, דאי קודם לכן — גם המקוה טהור ברביעית. אלא בתר ביטול קאמר, וקאמר במעיין כל שהוא. וליכא למימר דקודם ביטול איירי ובאדם, דהא מקוה בעינן — ארבעים סאה [אם כן] גם המעיין לא מטהר אדם בכל שהוא, דבעינן מים שכל גופו יתכסה בהן. והכי נמי אמר בפרק בתרא דחגיגה (כב,א) דהא ארעא חלחולי מחלחלא, ובעינן ארבעים סאה. אלמא דמעיין בעינן ארבעים סאה, ולכל הפחות באדם איירי. ואין לתמוה: [אי לא] בטלו רביעית דמעיין לתנייה דאיכא! דהוא הדין בפחות מרביעית סגי במעיין. **ואינו** חייב עד שיאכל מן הענבים כזית — והוא הדין בשתיה, והיינו כמשנה אחרונה, וכרבי עקיבא דבסמוך. משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין, פירוש: והוא הדין לאכילה ברביעית. ושתיה בכזית כיצד משערין? מביאין זית אגורי ושוקעו בכוס מלא יין, [והיין שיוצא ממנו], אם שותה כיוצא בו — היינו כזית. ואכילה משערינן דכמו שאכל מן הענבים נותנין בכוס מלא יין, אם יוצא מן היין רביעית — הרי אכל כרביעית. וקשה לרבינו תם [על] פירוש [זה], דאין דרך התנא בשום מקום להקדים משנה אחרונה למשנה ראשונה בסדר. ועוד קשה: דמתחילה נקט כזית, דהיינו משנה אחרונה כרבי עקיבא, ומפסיק בה במשנה ראשונה, ושוב חזר לומר דברי רבי עקיבא שהוא כמשנה [אחרונה]! ועוד קשה: דלפי [זה] היה לו לשנות במשנה ראשונה עד שיאכל רביעית, כיון דבאכילה פליגי, דלישנא דמתניתין משמע דבאכילה לא פליגי! ועוד קשה: דכי היכי דבעי התלמוד טעמא לדברי רבי עקיבא, שמביא פסוק בגמרא שמדמה שתיה לאכילה — היה לו ליתן טעם למשנה ראשונה, אמאי מדמי (שתיה לאכילה) אכילה לשתיה! לכן נראה לרבינו תם: דמתניתין דקתני ברישא עד שיאכל מן הענבים כזית — היינו אליבא [דכולי עלמא], דבאכילה כולי עלמא מודו דבכזית. ולא פליגי אלא בשתיה, דמשנה ראשונה עד שישתה רביעית כדרך כל שתיה, [בברייתות בפרק "אמרו לו"] (יב,ב). [מכל מקום] שתיה לא גמר מיניה [דאכילה], ומצריך שתיה ברביעית. ורבי עקיבא, כיון דכתיב "ענבים

1 "וְאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים כַּזַּיִת" וכו'.
2 תַּנָּא קַמָּא לָא מְדַמֵּי לְהוֹן לְכָל אִיסּוּרֵי נָזִיר לִשְׁתִיָּה.
3 וְרַבִּי עֲקִיבָא: כֵּיוָן דִּכְתִיב "וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא
4 יֹאכֵל", מָה אֲכִילָה כַּזַּיִת - אַף כָּל אִיסּוּרִין כַּזַּיִת.
5 ["וְחַיָּיב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ" כו']. תָּנוּ רַבָּנַן: "וַעֲנָבִים
6 לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל" - לְחַיֵּיב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ,
7 וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל אִיסּוּרִין
8 שֶׁבַּתּוֹרָה: מַה כָּאן, שֶׁהוּא מִין אֶחָד וְהֵן שְׁנֵי שֵׁמוֹת,
9 וְחַיָּיב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אַף
10 כָּל שֶׁהוּא מִין אֶחָד וְהֵן שְׁנֵי שֵׁמוֹת, חַיָּיב עַל זֶה
11 בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לְאִיתּוּיֵי חֲמָרָא חֲדָתָא
12 וְעִינְבֵי. אָמַר אַבָּיֵי: אָכַל חַרְצָן - לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אָכַל
13 זָג - לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אָכַל חַרְצָן וְזָג - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ.
14 רָבָא אָמַר: אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת, שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה אַלָּאו
15 שֶׁבִּכְלָלוֹת. מְתִיב רַב פַּפָּא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נָזִיר
16 שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת.
17 אָמְרוּ לוֹ "אַל תִּשְׁתֶּה" "אַל תִּשְׁתֶּה" וְהוּא שׁוֹתֶה -
18 חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. אָכַל עֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים,
19 חַרְצַנִּים וְזַגִּים, וְסָחַט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים וְשָׁתָה -
20 לוֹקֶה חָמֵשׁ. אִי הָכִי - לִילְקֵי שֵׁשׁ, אַחַת עַל "מִכֹּל
21 אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה"! - תְּנָא וְשִׁייֵר. - מַאי שִׁייֵר דְּהַאי שִׁייֵר?
22 - שִׁייֵר "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ". - אִי מִשּׁוּם הַאי - לָאו
23 שִׁיּוּרָא הוּא, כִּי קָתָנֵי מִידֵּי דְּלָא אִיתֵיהּ בְּדוּכְתָּא
24 אַחֲרִיתִי, "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ" אִיתֵיהּ בִּנְדָרִים. אֲמַר לֵיהּ
25 רָבִינָא מִפַּרְזַקְיָא לְרַב אַשִׁי: וְהָא שִׁייֵר דְּבֵין הַבֵּינַיִם!
26 אֶלָּא אֲמַר רַב פַּפָּא: לָא תַּנְיָא מִידֵּי חָמֵשׁ. - וְהָא
אותביה

רש"י

תנא קמא לא מדמי להו — לכל איסורי נזיר לשתיה, דאילו ענבים בכזית ויין ברביעית. **כיון דכתיב וענבים לא יאכל** — לכל מלתא הוא דאתא, דכשם שבזמן שהן ענבים מיחייב עליהן בכזית — אף כל איסור שבנזיר, בזמן שהן יין, בכזית. **שהוא מין אחד** — דאחד לחים ויבשים מין ענבים הן. **והוא שתי שמות** — לח ויבש ואמרי להו: זג וחרצן. **לאיתויי חמרא חדתא ועינבי** — שאף על פי שהן מין אחד, שהיין חדש מתוק כענבים, הואיל ושני שמות יש להן — חייב על כל אחת ואחת. **אמר אביי אכל זג וחרצן לוקה שלש** — אחת "מכל אשר יעשה מגפן היין", ואחת על חרצנים, ואחת על זג, ד"לא יאכל" אכולהו קאי. **רבא אמר אכל זג וחרצן אינו לוקה אלא אחת** — אפילו כי אכל זג וחרצן. אביי מתרץ מתניתין לטעמיה, דתני: וחייב על החרצנים בפני עצמן, ועל הזגים, אפילו כשאוכל את שתיהן ביחד. וכן נמי למתניתא דתני לחייב על זה בפני עצמו, ועל זה בפני עצמו ואפילו כשאוכל זג וחרצן בבת אחת. ורבא מתרץ לטעמיה — כגון דלא אכל אלא אחד מהם. דלא תימא עד שיאכל לחים ויבשים בהדי הדדי, וחרצנים וזגים בהדדי, אלא אפילו לא אכל אלא לחים בלבד או יבשים בלבד — לוקה אחת. ולעולם אם אכל לחים ויבשים או זג וחרצן — אינו חייב אלא אחת. ולא לאתויי חמרא חדתא ועינבי. ומתניתין נמי תני: וחייב על היין בפני עצמו כו', דלא תימא עד דאכיל ליה לבולהו, אלא ודאי אכל חד מנהון לוקה. ומיהו, כי אכיל נמי כולן יחד אינו חייב אלא אחת. ענין אחר: אינו לוקה אלא אחת — כשאוכל זג יחידי או חרצן, ואינו לוקה משום "כל אשר יעשה". ולא צריך לשנויי לכל הני כדשנינן לעיל. **דאין לוקין על לאו שבכללות** — כגון האי, דעל כמה איסורי לית בהו אלא לאו חד. ואם איתא דלוקה משום "כל אשר יעשה מגפן היין" ליתני לוקה שש. **שייר לא יחל דברו** — דלקי נמי אדידיה. **והא שייר דבין הביינים** — כדאמרינן לעיל (לד,ב): "ועד זג" — לאיתויי בין הביינים. **אלא אמר רב פפא לא תנא מידי חמש** — אלא "לוקה" סתם. ואיכא לתרוצי לאביי כי טעמיה, ולרבא כי טעמיה, הואיל ולא נכתב ליה מנייניא. וקמהדר הגמרא ומאחר דלא תניא, מאי טעמא אותביה חמש?

אמר

לחים ויבשים לא יאכל" מה אכילה בכזית — אף כל איסורים בכזית. מ"וענבים" וי"ו קדרישא, אף כל איסורי נזיר בכזית, דהיינו שתיה דכתיב לעיל מיניה "וכל משרת ענבים לא ישתה". והשתא וי"ו ד"וענבים" מוסף על דלעיל, דכי היכי דענבים בכזית — הכי נמי שתיה הכתוב לעיל בכזית. ולפירוש קמא גרסינן בגמרא: תנא קמא מדמי כל איסורי דנזיר לשתיה, דתנא עד שישתה רביעית, ורבי עקיבא [מדמה] כל איסורי נזיר לאכילה. פירוש: ויליף שתיה מאכילה, כדפרישית. **ועל** זה בעצמו — "לחים ויבשים" קרא יתירא הוא, ולכתוב ענבים והוי לחים ויבשים במשמע. אלא לחייב על זה בעצמו, שאם אכל ענבים לחים ויבשים בהתראה אחת, שהתרו "אל תאכל ענבים" — לוקה שתים, ואפילו הן מין אחד וטעם [אחד], כיון שהם שני שמות. **הכי** גרסינן בגמרא: ומכאן אתה דן לכל איסורי נזיר חמרא חדתי וענבי — אף על פי שטעמם שוה, הואיל שהוא שני שמות — לוקה שתים. ואם תאמר: תיפוק ליה דחמרא חדתי וענבי כתיב בהדיא בקרא בתרי לאוין, דכתיב "מיין ושכר יזיר" [ומתרגמינן]: מחמר [חדת] ועתיק. ו"ענבים" כתיב! ויש לומר: דאי מ"יזיר" ה"א חדתא כגון [ארבעה] יום, דאחר שלשה ימים שבצר אין טעמו כטעם ענבים. אבל יין [חדש] ממש — אימא לא מחייב אלא חדא, קא משמע לן. **חרצן** לוקה שתים — משום "חרצן לא יאכל", ומשום "מכל אשר יעשה מגפן היין". **אין** לוקין על לאו שבכללות — ד"מכל אשר יעשה מגפן" כל מילי משמע, ואינו מפרש שום דבר. **אמרו** לו אל תשתה — שהתרו בו על כל פעם ופעם שהיה רוצה לשתות. **אכל** ענבים לחים ויבשים וחרצנים וזגין — כלומר, כזית מכל אחד. וגם בסחט אשכול ענבים ושותה לוקה חמש; משום כזית ענבים לחים, וכזית יבשים, וכזית זגין, וכזית חרצנים, ומשום שותה יין. **ולילקי** שש מכל אשר וגו' — ואם תאמר: ולחשוב נמי התנא שכר וחומץ! ויש לומר: דהא לאו שיורא הוא, אלא משייר מיניה. אבל בהנך דחשיב התנא יש למנות כל המלקיות שבהם. **שייר** בל יחל — דלילקי נמי משום "בל יחל": לאו שיורא. כי קתני מילתא דליתא בשאר איסורין אלא בנזיר, אבל "בל יחל" שייך בשאר נדרים נמי. ואם תאמר: וכי נאמר כן כדי להקשות לאביי? ויש לומר: דקאמר הכי משום דלא תקשי לרבא מאי שייר דהאי שייר, דשייר בל יחל, אומר הגמרא כן. דומיא דהכי מפרש רבנו יצחק בפרק קמא דבבא קמא (טו,א) גבי אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא. **והא** שייר בין הבינים — קושיא הוא, למאן דאמר ד"לא יחל" לא הוי שיור אמאי שייר בין הבינים? ואם תאמר: התינח לפירוש רבינו תם דפירש (לעיל לה,א) דבין הבינים היינו ענבים קטנים,דתנא באכילה בדקתני, ואכל ענבים בין גדולים בין קטנים משמע, ושייר [לאשכול] קטנים שלא מנאן, הלכך פריך שפיר. אלא לפירוש שני שפירש לעיל, דהבייניים היינו [גוף] הענבים — הרי דתנא לא שייר כלום דקתני לוקה חמש, היינו משום ענבים לאו אחד! ויש לומר: דגם לאותו פירוש שייר לאו דידיה, דלאו דחיוב ענבים — היינו כשאוכלן שלמים כדרך שאוכלים ענבים, אבל מלקט האוכל שביני וביני, שאין דרך לאכול כן —זהו לאו אחר של בין הבייניים, והתנא שיירו. ואף על פי שמלשון התנא נמי משמע ששנה ואכל את הבייניים דרך ליקוט, דאוכל ענבים משמע בכל ענין אפילו בליקוט — אפילו הכי לאו דידיה שייר, דאם לא כן לילקי שש. **לא** תני מידי חמש — בלשון הברייתא ליכא חמש, אלא לוקה סתם, ותוכל לפרש שש.

והא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנינו במשנה, **וְאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַד שֶׁיֹּאכַל מִן הָעֲנָבִים כַּזַּיִת יָבֵשׁ**, משנה ראשונה אומרת עד שישתה רביעית יין, רבי עקיבא אומר אפילו שרה פיתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חיים:

הגמרא מבארת במה נחלקו: **תַּנָּא קַמָּא** ששנה את המשנה הראשונה, שבין באכילה ובין בשתיה שיעור האיסור הוא ברביעית, (**לא**) **מְדַמֵּי לְהוֹן לְכָל** – משוה את כל **אִיסּוּרֵי נָזִיר, לִשְׁתִיָּה** – לאיסור שתיית היין, וכשם ששתיית יין שיעורה ברביעית, כך גם אכילת ענבים שיעורה ברביעית, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** סובר שבְּיָנָן דִּכְתִיב באיסורי הנזיר (במדבר ו ג) 'וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לא יִשְׁתֶּה', על איסור השתיה, ובהמשך הפסוק כתוב 'וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לא יֹאכַל', על איסור האכילה, יש לדרוש שהאות וא"ו של המלה 'וענבים' מוסיפה על הענין הראשון האמור לעיל ללמוד מאכילה, **מָה בַּאֲכִילָה**, שיעור האיסור הוא **בְּכַזַּיִת, אַף כָּל הָאִיסּוּרִין** של הנזיר, כלומר אף איסור השתיה, שיעורו הוא **בְּכַזַּיִת** שנינו במשנה: [**וְחַיָּיב עַל הַיַּיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ כו'** ועל הענבים בפני עצמן ועל החרצנים בפני עצמן ועל הזגים בפני עצמן]:

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעם הדין: **תָּנוּ רַבָּנַן**, מה שכתוב (במדבר ו ג) 'וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לא יֹאכַל', שלכאורה תיבות 'לחים ויבשים' מיותרות, שהרי סתם ענבים משמע בין שהם לחים ובין יבשים, יש ללמוד מכך **לְחַיָּיב עַל** אכילתו של **זֶה** – ענבים **לחים בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל** אכילתו של **זֶה** – ענבים יבשים **בִּפְנֵי עַצְמוֹ**, וכשאכל את שני המינים לוקה פעמיים, אף אם אכלם לאחר שהתרו בו פעם אחת שלא יעבור על איסור אכילת ענביהם, שאף שהם מין אחד של ענבים, וגם טעמם שוה, מכל מקום נחשבים כאילו הם שני איסורים שונים כיון שהם שני שמות, ולוקה פעמיים.

מוסיפה הברייתא: **מִכָּאן** – מדין זה **אַתָּה דָּן לְכָל הָאִיסּוּרִין** של הנזיר **שֶׁנֶּאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה, מַה כָּאן** – בענבים לחים ויבשים, **שֶׁהוּא** – ששניהם **מִין אֶחָד** של ענבים, וטעמם שוה, **וְאַף** על פי כן כיון שהֵן **שְׁנֵי שֵׁמוֹת**, דהיינו שלאחד יש את השם 'לח', ולשני יש את השם 'יבש', **וְחַיָּיב** מלקות **עַל** אכילת **זֶה** – הלח **בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל** אכילת **זֶה** – היבש **בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אַף כָּל** שאר איסורי הנזיר, אפילו באופן **שֶׁהוּא** רק **מִין אֶחָד, וְהֵן** – אם הם **שְׁנֵי שֵׁמוֹת** וכדלהלן, **חַיָּיב** מלקות **עַל** שם **זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְעַל** שם **זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ**.

מבארת הגמרא: הברייתא באה **לְאַיתּוּיֵי** – לרבות אופן שהתרו בו פעם אחת משום איסור ענבים, ושתה **חֲמָרָא חִוָּרְתָּא** – יין חדש, **וְגַם** אכל **עִנְבֵי** ענבים, שאף ששניהם מין אחד של ענבים, וגם טעמם שוה, מכל מקום כיון שהם שני שמות, 'יין חדש' ו'ענבים', לוקה פעמיים

הגמרא מביאה מחלוקת כמה פעמים לוקה נזיר האוכל דברים האסורים עליו: **אָמַר אַבָּיֵי**, אם **אָכַל** הנזיר **חֲרָצָן**, שהוא הגרעין של הענב, **לוֹקֶה שְׁתַּיִם** – פעמיים, וכן אם **אָכַל זָג**, שהוא הקליפה של הענבה, **לוֹקֶה שְׁתַּיִם**, פעם אחת משום הלאו עצמו, שנאמר (במדבר ו ד) 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לא יֹאכַל', והפעם השניה משום לאו נוסף שנאמר (שם), 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן וגו' לא יֹאכַל', שהוא לאו כללי, שנאמר על כל איסורי אכילה של הנזיר. ואם **אָכַל** הנזיר גם **חֲרָצָן** וגם **זָג, לוֹקֶה שָׁלֹשׁ** פעמים, פעם אחת משום איסור אכילת החרצן, פעם שניה משום איסור אכילת הזג, ופעם שלישית משום 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן'. **וְרָבָא אָמַר**, אם אכל אחד ממינים אלוט, **אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא** פעם **אַחַת**, משום הלאו המפורש בו, ואינו לוקה על הלאו של 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן וגו' לא יֹאכַל', משום **שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּאו** [–על לאו] **שֶׁבִּכְלָלוֹת** [–לאו שכולל איסורים רבים כאחד, ואין לוקים על לאו כזה], ולאו זה כולל את כל הדברים היוצאים מן הגפן שאסורים באכילה, ולכן לא לוקים עליו.

קושיא על דברי אביי: **מָתִיב** – הקשה **רַב פַּפָּא** על שיטת אביי מברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם**, ולא התרו בו על איסור זה אלא פעם אחת, **אֵינוֹ חַיָּיב** מלקות **אֶלָּא** פעם **אַחַת**. אבל אם התרו בו לפני כל פעם ששתה **וְאָמְרוּ לוֹ 'אַל תִּשְׁתֶּה', 'אַל תִּשְׁתֶּה', וְאַף** על פי כן **הוּא** היה שׁוֹתֶה רביעית יין אחרי כל התראה, **חַיָּיב** מלקות **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** מהרביעיות ששתה. נזיר **שֶׁאָכַל** כזית **עֲנָבִים לַחִים** וכזית ענבים **יְבֵשִׁים**, וכן אכל כזית **חַרְצַנִּים** וכזית **זָגִים**, וגם **סָחַט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים וְשָׁתָה** את היוצא ממנו בשיעור רביעית, **לוֹקֶה חָמֵשׁ** פעמים, משום חמש שמות של איסור שעבר, שהרי אכל כזית מענבים לחים, כזית מיבשים, כזית מחרצנים, כזית מזגים, וכן שתה יין, ולכל אחד מהם יש שם נפרד של איסור. ומעתה קשה, **אִי הָכִי** – אם כשיטת אביי, שלוקים אף על הלאו הכללי, אם כן באופן המדובר בברייתא, שאכל ושתה חמשה שמות של איסורים, **לִילְקֵי** – עליו ללקות **שֵׁשׁ** פעמים, חמש על כל שמות האיסור שעבר, ועוד פעם **אַחַת עַל** הלאו של **'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן'**.

מתרצת הגמרא: **תָּנָא וְשַׁיֵּיר** – התנא שנה חלק מהמלקות שלוקה באופן זה, אבל לא שנה את כולן, ולכן אין להקשות מדוע לא שנה שלוקה משום 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן'. שואלת הגמרא: **מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר** – איזה לאו נוסף שייר התנא ולא מנאו, שמפני כך נוכל לומר ששייר גם את הלאו האמוריג.

משיבה הגמרא: התנא **שַׁיֵּיר** גם את הלאו של **'לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ'** (במדבר ל ג), שלוקה אף עליו, משום שהיה עליו לקיים את הנדר שקיבל על עצמו נזירות. אלא שעתה יקשה לרבא, מדוע לא מנה התנא אף את הלאו 'לא יַחֵל דְּבָרוֹ', שהרי לשיטתו שאין לוקין על לאו שבכללות נמצא שהתנא שייר רק לאו זה, ואמרנו שהתנא אינו משייר לאו אחד.

אומרת הגמרא שלרבא אין כאן כל שיור: **אִי מִשּׁוּם הַאי, לָאו שִׁיּוּרָא הוּא** – מה שלא מנה התנא את הלאו של 'לא יַחֵל דְּבָרוֹ', זה אינו נחשב שיור לענייננו, משום **שִׁבֵּי קָתָנֵי** – כששנה התנא את הלאוין בברייתא, שנה רק **מִידֵּי דְּלֵא אִיתֵיהּ בְּדוּכְתָּא אַחֲרִיתִי** – לאו שאינו עובר עליו במקום אחר ובדינים אחרים, אבל הלאו של **'לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ', הרי אִיתֵיהּ בִּנְדָרִים** – עובר עליו אף בכל הנדרים, ולכן לא מנה התנא את המלקות של לאו זה בנזיר, אבל מה שלא מנה את המלקות מחמת הלאו של 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן', זה משום שאכן אין לוקים עליו, כי הוא לאו שבכללות, וכדברי רבא.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא מִפַּרְזַקְיָא לְרַב אַשִׁי, וְהָא** – והרי **שַׁיֵּיר** התנא ולא מנה את המלקות **דְּבֵין הַבֵּינַיִים** - שלוקה על אכילת ענבים קטנים שגדלים בין ענבים גדולים ואינם עתידים להתבשל משום שאינם רואים פני חמה, כמבואר לעיל (לד:) שלומדים מזה שכתוב (במדבר ו ד) 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג' ולא 'חרצנים וזג', לרבות לאו נוסף על אכילת 'בין הביניים', ומדוע שייר לאו זה, אם לא שנאמר ששייר גם את הלאו של 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן', ולעולם לוקה עליו כדעת אביי, ואף שלא שייר את הלאו של 'לא יַחֵל דְּבָרוֹ'. מכח קושיא זו על רבא, מתרץ רב פפא עצמו תירוץ אחר על קושייתו מהברייתא: **אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא תַּנְיָא מִידֵּי חָמֵשׁ** – באמת לא שנה התנא בברייתא כלל שלוקה חמש מלקיות, אלא שלוקה סתם, ולדעת אביי אפשר לפרש שלוקה גם משום הלאו של 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן', ולדעת רבא אפשר לפרש שאינו לוקה משום לאו זה.

מקשה הגמרא: **וְהָא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹתְבֵיהּ – והרי רב פפא עצמו הקשה ממה שכתוב בברייתא שלוקה **חָמֵשׁ** פעמים, **וּמֵאַחַר דְּלֵא תַּנְיָא** בברייתא שלוקה **חָמֵשׁ**, אלא לוקה סתם, כמו שיישב עתה, **מַאי טַעְמָא אוֹתְבֵיהּ** – מדוע בתחילה הקשה מהברייתא. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָא, אֲנָא סָבְרֵי** – אני סברתי שדברי אביי שלוקה אף משום 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן' **לָאו גְּמָרָא הִיא בִּידֵיהּ** – אינם מסורת בידיו מרבותיו, אלא מסברא אמר זאת, ולכך בדיתי את לשון הברייתא בכדי לראות אם אכן יקבל את הקושיא **וְהָדַר בֵּיהּ** – ויחזור בו, ולא ידחוק את עצמו לתרץ את הברייתא לפי דבריו, **וְלֵא יָדַעְנָא** – אך לא ידעתי **דְּגְמָרָא הִיא בִּידֵיהּ** – שבאמת מסורת היא בידיו מרבותיו, שלוקה גם משום לאו זה, **וְלכן לֵא הָדַר בֵּיהּ** – לא יחזור בו, אלא ידחוק את עצמו לתרץ את הברייתא לפי דבריו. ולאחר שבחנתי וראיתי שאכן קבלה היא בידו, העמדתי את הדברים על האמת, שלא נאמר בברייתא כלל שלוקה חמש פעמים, אלא לוקה סתם:

שנינו במשנה: **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר כּוּ'** אין חייב עד שיאכל שני חרצנים וזג. אלו הן חרצנים ואלו הן זגים, החרצנים אלו החיצונים, הזגים אלו הפנימים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, שלא תטעה, כזג של בהמה, החיצון זוג והפנימי עינבל:

הגמרא מביאה שהתרגום הוא כשיטת רבי יוסי: **אָמַר רַב יוֹסֵף, כְּמַאן** – כאיזו שיטה **מְתַרְגְּמִינַן** – אנו מתרגמים את מה שכתוב באיסור אכילת הענבים בנזיר (במדבר ו ד), 'מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג', באופן זה, 'מִפּוּרְצָנִין וְעַד עֲיצוּרִין', תרגום זה הוא כְּשִׁיטַת **רַבִּי יוֹסֵי**, שסבר שהחרצנים הם הפנימיים, והזגים הם החיצוניים. שהרי התרגום של חרצנים הוא 'פורצנין', שפירושם הוא 'גרעינים', והתרגום של זגים הוא 'עיצורין', שהם הקליפה החיצונית:

משנה

סְתָם נְזִירוּת – מי שקיבל על עצמו נזירות ולא פירש לכמה זמן קיבל, חלה עליו נזירות למשך **שְׁלֹשִׁים יוֹם**, לפי שאין נזירות פחותה מכך. ומתוך דין זה עולה דין נוסף, שאם **גִּילַח** הנזיר את שערו בתוך ימי נזירותו, **אוֹ שֶׁגִּילְּחוּהוּ לְסָטִים, סוֹתֵר** מימי נזירותו שֶׁמָּנָה עד עתה, ומתחיל למנות **שְׁלֹשִׁים יוֹם**, כדי שבסיום הנזירות, שהוא מחויב לגלח את שערו, יהיה לו שער שגדל במשך שלשים יום. לפי שתנאי הוא בקיום מצות התגלחת במלאת ימי נזירותו, שאין מצוה זו מתקיימת אלא אם כן גדל שערו קודם לכן במשך שלשים יום, כשיעור משך נזירות הפחותה ביותר. המשנה עוברת לפרש את פרטי איסור הגילוח: **נָזִיר שֶׁגִּילַּח** את שערו **בֵּין בָּזוּג** – מספרים, **בֵּין בְּתַעַר** – סכין חדה, **אוֹ שֶׁסִּיְּפָסָן** – שעקר את השער בידו, אפילו רק **כָּל שֶׁהוּא** – שערה אחת, **חַיָּיב** מלקות, משום שעבר על איסור לא תעשה שנאמר (במדבר ו ה) 'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ':

גמרא

הגמרא מסתפקת בטבעו של השער, היאך היא דרך גדילתו: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, **הַאי מַזְיָא** – השער, כשהוא גדל, **מִלְּתַחַת רָבֵי** – האם מלמטה הוא גדל, מצד שורשו, שהשערה יוצאת מהגוף וגדלה, **אוֹ מִלְּעֵיל** – או מלמעלה, בקצה השערות, שהיא מתארכת שם והולכת, אבל החלק המחובר לגוף נשאר במקומו לעולם כל זמן שהשערה קיימת. מבררת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – לאיזה דין משנה ספק זה, **לְגבי נָזִיר שֶׁגִּילְּחוּהוּ לִיסְטִים** בעל כרחו, **וְלֵא גילחו** את שערותיו עד השורש אלא **שֵׁירוּ בּוֹ** – בשערותיו כשיעור שהוא ארוך דיו **כְּדֵי לָכוּף** – שאפשר **לכופף רֹאשׁוֹ** של שיער [של השערה] שיגיע **לְעִיקָּרוֹ** – לשורשו, **שאִי אָמְרַתְּ מִלְּתַחַת רָבֵי** – שאם תאמר שהשער גדל משורשו, במקום שהוא מחובר לגוף, אם כן הרי את שערות **הַנְּזִירוּת** – אותן השערות שהיו לו כשקיבל על עצמו נזירות, **הָא שַׁקְלֵיהּ** – הרי לקחו ממנו הליסטים, שהרי השער שהיה עליו קודם לכן נתרחק מן הגוף וצמח אחר תחתיו, וכיון שגילחו הליסטים את ראשי שערותיו נמצא שנטלו ממנו את שערותיו שהיו עליו בעת קבלת הנזירות, שחלה עליהם קדושת נזירות, ונותר עליו רק שער חדש שגדל אחר כך, ומכיון שכך צריך לסתור שלשים יום כדין המבואר במשנה, **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שהשער **מִלְּעֵיל רָבֵי** – גדל מלמעלה, שהוא הולך ומתארך אבל החלק המחובר לגוף נשאר במקומו, אם כן **מַאי דְּאַקְּדֵישׁ** – החלק התחתון של השערות, שהיה לו בשעה שקיבל על עצמו נזירות, ועליו חלה קדושת נזירות, **הָא קָאִים** – הרי הוא קיים, וכיון שיש בראשו שיעור חשוב של אותו שער [–כדי לכוף ראשו לעיקרו] שהיה עליו בעת קבלת הנזירות, יכול לקיים בו מצות תגלחת, וממילא אין צריך לסתור נזירותו. הגמרא מוכיחה שהשער גדל בקצהו העליון: **תָּא שְׁמַע מֵהָא אינְבָא חַיָּה** – בא ולמד ראיה מִכִּינָה חיה המצויה בשער הראש, **דְּקָאִים** – שעומדת באופן תדיר **בְּעִיקְּבָא דְּכִינְתָּא** – בקצה השערה שסמוך לראש, ויש להוכיח מזה לענייננו, **דאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – אם יעלה בדעתך לומר **שמִלְּתַחַת רָבֵי** – שהשער גדל מחלקו התחתון, אם כן **בְּרֵישָׁא דְּכִינְתָּא בָּעֵי לְמֵיקַם** – היתה הכינה צריכה להיות בראש השער. כי אף אם בתחילה ישבה בתחתית השער, הרי לאחר זמן גדל השער ונתרחק מן הגוף, והיתה הכינה עולה עמו ולא היתה נשארת למטה סמוך לגוף. ומכיון שהיא מצויה למטה מוכח שחלק השער הסמוך לגוף נשאר במקומו ורק קצהו גדל והולך. דוחה הגמרא: **לְעוֹלָם** אפשר לומר **שמִלְּתַחַת רָבֵי** – השער גדל מחלקו התחתון, ואכן היתה הכינה צריכה לעלות עמו, **וְאולם אַגַּב חִיּוּתָא נָחֵית וְאָזֵיל אינְבָא** – מכח חיותה יורדת והולכת הכינה תמיד וחוזרת אל שורשי השער. הגמרא מוכיחה שהשערות גדלות מלמטה: **תָּא שְׁמַע, אינְבָא מֵתָה בְּרֵישָׁא דְּכִינְתָּא** – הרי אנו רואים שכִּינָה מתה נמצאת בראש השער, בקצהו המרוחק מן הגוף, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם יעלה בדעתך לומר **שמִלְּעֵיל רָבֵי** – שהשער גדל מחלקו העליון, שקצהו מתארך והולך, אם כן **בְּעִיקְּבָא דְּכִינְתָּא בָּעֵי לְמֵיקַם** – יש לה לכינה לעמוד בתחתית השער, סמוך לראש, שהרי שם היתה בחייה [כפי שאמרנו למעלה] ושם מתה, ואינה יכולה לעלות לגובה השערות. אלא מוכח שהשער גדל מלמטה והכינה עולה עמו ועל ידי כן היא מגיעה לראש השער. דוחה הגמרא: **הָתָם נַמִּי** – גם בזה יש לדחות ולומר שבאמת השער גדל מלמעלה, ואף על פי כן כשמתה עולה היא לראש השער ואינה נשארת למטה, **מִשּׁוּם דְּלֵית בָּהּ חֵילָא** – שאין בה כח [שהרי מתה היא], לכן **שָׁרוּגֵי שְׁרִינָא וְאָזֵיל** – נשמטת לצד ראש השער, שהוא תלוי כלפי מטה, מאחר שאינה יכולה להתפס בשורש השער, ואין ראיה שהשער גדל מלמטה. הגמרא מוכיחה בצורה אחרת שהשער גדל מלמטה: **תָּא שְׁמַע מִבְּלוֹרִית דְּכוּשַׁיִּים** – מהבלורית שמגדלים הכושיים בראשם, שדרכם לגלח את כל שער הראש ומניחים רק שער מועט, וקולעים אותו לכל אורכו עד שהוא קשור ומהודק אצל שורשו בסמיכות לראש, **דְּכָתַר דְּמַנְדְּלִין לָהּ** – שלאחר שקולעים את הבלורית, כלומר לאחר שחולף זמן משעת הקליעה, **רַפְיָא** מִלְּתַחַת – מתרופף ההידוק בסמוך לראש. ומזה יש להוכיח לענייננו, כי בודאי הקשר מתרופף בסמוך לראש מחמת השער החדש שצומח ונוסף שם, שהוא אינו קלוע. דוחה הגמרא: **הָתָם נַמִּי** – גם בבלורית הכושיים, יש לדחות ולומר שבאמת השער גדל מלמעלה, ומה שמתרופף ההידוק בסמוך לראש, זה **אַיְּדֵי דְּקָמְטָא הִיא מִשִּׁיכְבָא** (דְּ)**רַפְיָא** – מתוך שהקליעה מתקמטת בעת ששוכב האדם וראשו לוחץ עליה, מתרופף הקשר במקום ההידוק סמוך לראש, ואין מכך ראיה שהשערות גדלות מלמטה. הגמרא מוכיחה בצורה אחרת שהשערות גדלות מלמטה: **תָּא**

המשך בעמוד 79

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אמר רב פפא אנא סברי — סברא הוא בידיה דכי אכיל חרצן חייב שתים — על חרצן, ועל "מכל אשר יעשה". וסברי: אותיב ליה תיובתא, משום דלא נהירא ליה מילתא, וליהדר ביה. **ולא ידענא דגמרא היא בידיה** — מרביה, ומשום הכי לא הדר ביה. **רבי אלעזר בן עזריה** — אית ליה כרבי יוסי, מדקאמר שני חרצנים חוג — משמע דלזג אחד איכא שני חרצנים.

פורצנין — דמשמע פנימי. כגון: אפילו פרצידא דתותי קלא, דאמר בריש פרק קמא דמסכת תענית (ד,א) דהיינו גרעינין. **עיצורין** — משמע חיצונים שסוחט מהמשקה, כדכתיב (בראשית מ) "ואשחט אותם" ומתרגמינן: ועצרית יתהון. **משנה גילח או שגילחוהו ליסטין** — משמע: בין באונס בין ברצון, בתוך ימי נזירותו, בין בנזירות מרובה בין בנזירות מועטת. **סותר שלשים יום** — לפי שאין גידול שיער בפחות משלשים יום. **או שסיפסף כל שהוא** — שתלש קצת בראש השיער. **גמרא איבעיא להו בינתא מלתחת רבי** — האי שיער מלתחת רבי, בסמוך לבשר יוצא מן הראש וגדל, וראשו כדקאי קאי. **או מלעיל רבי** — שראש השער מתגדל ויוצא מאיליו ומתגדל, ועיקרו כדקאי קאי. **למאי נפקא מינה לנזיר שגילחוהו ליסטין ושיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו** — אי אמרת דהאי בינתא מלתחת רבי, היילכך למאי דאקדיש — שקליה, וסותר נזירותו. **ואי אמרת מלעיל רבי** — הואיל ושיירו בו כדי לכוף בו ראשו לעיקרו, דאיכא למימר דמאי דאקדיש קאי, אכתי אית ליה למיעבד תגלחת מצוה, ואינו סותר. **תא שמע מהאי אינבא חיה** — לינטרי"ש בלע"ז, דהוא מביצי כינים. **דקיימא בעיקבא דבינתא** — בעיקר השיער, סמוך לבשר. **ואי סלקא דעתך** — דהאי בינתא מלתחת רבי, אישתכח דכי נפיק שערא נפיק אינבא לבר. **ברישא דבינתא איבעי ליה למיקם** — אינבא. אלא לאו שמע מינה מדקיימא אינבא בהדי בישרא — דמלעיל רבי, ואינבא בבינתא כדקאי קאי. **לעולם מלתחת רבי** — והא דלא קיימא ברישא דבינתא. **ואגב חיותא** — דאית בה, נחתא ואזלה לתחת בהדי בישרא. **תא שמע מדהאי אינבא מתה קיימא ברישא דבינתא** — ואי סלקא דעתך דהאי בינתא מלעיל רבי, אישתכח דכי היכי דמעיקרא קיימא בעיקרא דבינתא — הכי נמי איבעי לה למיקם השתא בעיקרא דבינתא. **התם נמי משום דלית בה חילא** — שאין בה כח, דהא הויא מתה. **שרוגי קא משתרגא** — משתמטא ואזלה כלפי רישא דבינתא, משום הכי קיימא לה התם, ולעולם מלעיל רבי. **תא שמע מבלורית של כושיים דבתר דגדלין לה** — שמקלעין את השיער זה בזה. **רפיא מלתחת** — סמוך לבשר. ומדרפיא לתחת בהדי בישרא ולא מלעיל — שמע מינה דמלתחת הנץ השיער ויצא, משום הכי מרפו להני שערי מלתחת, ולא מקלעי באידך בינתא: לעולם מלעיל רבי, והתם נמי איידי דקמטא — שמהדק בלורית ודוחק מעצמו למטה מחמת הגדל כששוכב עליה. **ומשיכבא הוא דרפיא** — מחמת שכיבה הוא, ששוכב על הבלורית, רפיא לה מלתחת. **מסקרתא דרפי עמרא מלתחת ותניא** — כלומר: עד השתא בעינן לפרושי לך ממידי דסברא, דלא תליא במידי דתניא, אלא השתא איכא למישמע מהא דסוקרין על העשירי לשום מעשר, דמתקשר כל השיער ביחד מחמת הצבע של סיקרא, ולבתר הכי רפיא עמרא מלתחת. ומאי טעמא — לאו משום דהההוא דרפי ליה לבתר הכי,

[שייך

תוספות

והא אותביה חמש ומאחר דלא תניא מאי טעמא אותביה — כלומר, והלא רב פפא עצמו היה מקשה מיניה לאביי, ואי תנא לא תני חמש, מאי טעמא אותביה הוא?

אמר רב פפא אנא סברי לאו גמרא הוה בידיה — לכך בדיתי מלבי והוספתי על לשון הברייתא חמש, ולהקשות לאביי, לראות אם מדעתו אמרה למימרא דידיה — דאז בקל יחזור מדבריו, ולא ידחוק לתרץ הברייתא לדבריו. ולא ידענא דגמרא הוה בידיה, ואותבינן ולא הדר ביה, ולכך בחנתי דגמרא הוה בידיה.

מחרצנים מפורצנים — דהיינו הגרעינין. וכן במסכת עבודה זרה (לד,ב): פורצנים דיין נסך. ועצורין — היינו הקליפה. "ואשחט" מתרגמינן: ועצרית, וסחיטה היינו בקליפה, שיסחוט הקליפה החיצונה שיש בה לחלוחית קצת, ולא בגרעיניה.

סתם נזירות שלשים יום — כבר שנינו זה בפרק קמא (ה,א), ואיידי דבעי למתני גילח או שגלחוהו לסטים סותר שלשים יום, תני נמי סתם [נזירות] שלשים יום. וטעמא דסותר שלשים יום — משום דבעיא נזירות שיעלה לו תגלחת של מצוה, כדי שיהא שערו גדל כפי שראוי לגדל כסתם נזירות, דהיינו שלשים יום. ומיירי שגלחוהו ביום מלאת, שהרי אם גלחוהו (בשנים) או יותר — למה יסתור את הכל? איך יחזור וימנה מה שמנה בבר? ואולי הכי נמי קאמר: סותר עד שיהו שערותיו כדי שלשים יום, כך נמצא בפירוש הרב רבינו יצחק. והלכך בנזירות של [ששים], אם גלחוהו ביום שלשים — אינו סותר כלום, דאיכא עדיין גידול שער קודם יום תגלחת, ואם גלחוהו אחר שכלו ימיו [ואין] גידול שער — סותר [שלשים] לרבנן, כדמוכח בגמרא.

נזיר שגילח בין במספרים או שסיפסף — פירוש: תלש כל שהוא, אפילו שער אחד — לוקה עליו. מיירי שעוקר השיער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער, דלוקה מקרא ד"תער לא יעבור על ראשו" דמרבינן בגמרא שאר המעבירין.

שער מלתחת רבי — משרשו, מעיקרו הוא מגביה וגדל. מה שהשער גדל מתמנר ועולה — הסמוך לראש אחר ימים יהיה ברחוק. או מלעיל רבי — מראש השער הולך וגדל, אבל סמוך לראש אין [זה] ממקומו. **ושיירו** בו כדי לכוף ראשו לעיקרו — בכל שער ושער. [שיעורא] בעלמא הוא, ובסמוך אמר שבו ליגדל השער בשבעה ימים, ובכך יש חשיבות שער. **ואי** אמרת מלתחת רבי נזירותו הא שקליה — כלומר, השיער שהקדיש ביום נזרו זה נטלו וגלחו, וזה ששיירו בו כדי לכוף — אין זה משער שהיה לו משעת קבלת נזרו, אלא צמח בו אחר כן, וסותר, אחרי שלא נשתייר מאותו שער שהיה בקבלת נזרו. ואי אמרת מלעיל רבי — מאי דאקדיש קאי, דאותו ששיירו ודאי מאותו שיער שהקדיש, ובכך הוי שיעור חשוב ואינו סותר כלום. **תא** שמע מהאי אינבא — פירוש: ביצי כינים. דקאי בעיקרא — פירוש: בעיקר השיער, סמוך לראש, ולא תצא משם בגידול שער. שמע מינה דמלעיל רבי, ומשום הכי השער שסמוך לראש כדקאי קאי. דאי מלתחת רבי — ברישא דבינתא בעי למיקם האינבא,והשער הולך וגדל מעיקרו ולמעלה. **אגב** חיותא נחת ואזיל — אינבא הוא יורד למטה כשהשער גדל מלמעלה מרום הראש. **ברישא** דבינתא — לאו ברישא, אלא ברחוק מן הראש קאמר. **ואי** סלקא דעתך מלעיל רבי בעיקרא דבינתא בעי למיקם — [במקום] שעמודה כשהיתה חיה, שהרי שם מתה. **התם** נמי משום דלית בה חילא — כלומר, בזו, שהרי מתה שמטה ואזלה —מחוברת ויורדת לראש השער שהוא תלוי למטה לצד הארץ, ואין לה כח להאחז למעלה לצד הראש. **תא** שמע מבלורית של כושיים שמניחים בלוריות [בראשיהם] לשם עבודה זרה, ובשער אין מגלחין כל סביב ראשו, ומה שהיו מניחין הן גידלו אותה בקליעה סמוך לראש, ואינו מהודק כבראשונה. ואי מלעיל רבי אמאי? אלא ודאי מלתחת רבי, ונדחית הקליעה לפנים והלאה מן הראש, ונמצא כי בשער שסמוך לראש אינו קלוע ולכך הוי כפרוש. ומשני: איידי דקמטא היא משיכבא רפיא. ממה שהוא שוכב עליה נוסעת ממקומה ונרפית סמוך לראש.

עיקבי

אוֹתְבִיהּ חָמֵשׁ, וּמֵאַחַר דְּלָא תַּנְיָא חָמֵשׁ מַאי טַעְמָא אוֹתְבִיהּ? - אָמַר רַב פַּפָּא: אָנָא סָבְרִי לָאו גְּמָרָא הִיא בִּידֵיהּ וַהֲדַר בֵּיהּ, וְלָא יָדַעְנָא דִּגְמָרָא הִיא בִּידֵיהּ וְלָא הֲדַר בֵּיהּ. "רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר" כו'. אֲמַר רַב יוֹסֵף: כְּמַאן מְתַרְגְּמִינַן "מִפּוּרְצָנִין וְעַד עִיצּוּרִין" כְּרַבִּי יוֹסֵי. **מִשְׁנָה** סְתָם נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם. גִּילַּחַ אוֹ שֶׁגִּילְּחוּהוּ לִסְטִים - סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם. נָזִיר שֶׁגִּילַּחַ, בֵּין בְּזוּג בֵּין בְּתַעַר, אוֹ שֶׁסִּיפְסֵף כָּל שֶׁהוּא - חַיָּיב. **גְּמָרָא** אִיבַּעְיָא לְהוּ: הַאי מַזְיָא, מִלְּתַחַת רָבִּי אוֹ מִלְּעֵיל? לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְנָזִיר שֶׁגִּילְּחוּהוּ לִיסְטִים וְשִׁיְּירוּ בּוֹ כְּדֵי לָכוֹף רֹאשׁוֹ לְעִיקָּרוֹ; אִי אָמְרַתְּ מִלְּתַחַת רָבִּי - נְזִירוּת הָא שַׁקְלֵיהּ, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מִלְּעֵיל רָבִּי - מַאי דְּאַקְדֵּישׁ הָא קָאֵים. תָּא שְׁמַע מֵהָא אִינְבָּא חַיָּה דְּקָאֵים בְּעִיקְּבָא דְּבִינְתָּא, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִלְּתַחַת רָבִּי - בְּרֵישָׁא דְּבִינְתָּא בָּעֵי לְמֵיקַם! - לְעוֹלָם מִלְּתַחַת רָבִּי, וְאַגַּב חִיּוּתָא נָחֵית וְאָזֵיל אִינְבָּא. תָּא שְׁמַע: אִינְבָּא מֵתָה בְּרֵישָׁא דְּבִינְתָּא, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִלְּעֵיל רָבִּי - בְּעִיקְּבָא דְּבִינְתָּא בָּעֵי לְמֵיקַם! - הָתָם נַמִּי, מִשּׁוּם דְּלִית בַּהּ חֵילָא - שְׁרוּגֵי שָׁרֵיגָא וְאָזֵיל. תָּא שְׁמַע מִבְּלוֹרִית דְּכוּשִׁיִּים, דְּבָתַר דְּמִגַּדְּלִין לַהּ רַפְיָא מִלְּתַחַת. - הָתָם נַמִּי, אֵיידֵי דְּקָמְטָא הִיא מְשִׁיכְבָא דְּרַפְיָא. תָּא שְׁמַע מִסִּקְרְתָּא, דְּרָפֵי עַמְרָא מִלְּתַחַת, וְתַנְיָא. וְתוּ, כַּד צָבְעֵי סָבְיָא דִּיקְנְהוֹן חַוְרָן

עיקבי

תוספות

עיקבי נימהון — זקנם הסמוך לסנטר נראה לבן, אלמא מלתחת רבי. והוא הדין דמסקרתא נמי הוה מצי לאוכחיך הכי, דכשגדל הצמר אין סוף הצמר הצבוע בבהמה צבוע. **לסתור** דהא סלקא דעתך מלתחת רבי. פירוש: דהא הוכחנו דמלתחת רבי, ואם כן לא נשאר משער שהיה בו משעת קבלת נזירות כדי לכוף ראשו לעיקרו. אלא שמע מינה מלעיל רבי, ואותו שנשאר היינו אותו דמעיקרא. **כגון** שגלחוהו אחר מלאת — ביום שלשים. ומני — רבי אליעזר היא, דאמר: כל אחר מלאת — שבעה סותר, אם נטמא, עד שיזה שלישי ושביעי. וכן אם גלחוהו ביום שלשים סותר שבעה, שלא יכול לגלח תגלחת נזרו עד אחר שבעה. **ומאי** טעמא דרבי אליעזר — קאי [אלעיל]. כלומר, מאי טעמא אמרת לרבי אליעזר כי גלחוהו אחר מלאת דסגי בשבעה? והא אין גידול שיער פחות משלשים יום! **יליף** תגלחת טהרה — סתירה שהיא על ידי תגלחת שהיא טהורה, מסתירה הבאה על ידי טומאה. מה תגלחת כי נטמא ביום שלשים ממתין שבעה [ותו לא] — כך תגלחת טהרה, כשגלחוהו ולא שיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו — שבעה ותו לא. **וקים** להו לרבנן דכל שבעה אין השערות גדילין אלא כדי לכוף. אינו סותר כלום, דבגידול של סתירת שבעה אינו גידול כי אם כדי לכוף — אם כן לא בעינן שבעה לתגלחתו שיהיה בשער ראשו אלא כדי לכוף. ואם גלחוהו אחר מלאת נמי ושיירו בו כדי לכוף — אינו סותר. אבל ודאי תגלחת דתוך מלאת סותר, כדלקמן, מטעם גידול שער. אבל כשגלחוהו אחר מלאת, כיון שהיה לפנינו גידול שער ביום שלשים הראוי לתגלחת, כדאמרן, מדאורייתא דיו בכך. ומיהו, שבעה יש לו להמתין. וילפינן מתגלחת טומאה. ואף על גב דלא דמי לגמרי, דהתם צריך להמתין שבעה כדי להביא קרבנותיו בטהרה — מכל מקום שוו חכמים סתם סתירה לתגלחת דאחר מלאת לסתירת טומאה. אבל לרבנן, ודאי כיון [דאם] נטמא [לאחר מלאת] סותר שלשים יום, כדאמרינן בפרק שלישי (טז,א), הכי נמי הוו ילפינן כל תגלחת (דטומאה) דלאחר מלאת לסתירת שלשים, כמו בטומאה, דבעינן בשעת תגלחת גידול שער של שלשים יום, כי גלחוהו נמי אחר מלאת — יהיה סותר שלשים יום, ולא הוה סגי כמו ששיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו, כי אם שיירו בו מה שראוי ליגדל בשלשים יום. ולכך אוקמינן דוקא כרבי אליעזר. אבל ודאי כרבנן נמי מצי לאוקמי, וכגון שגלחוהו [ביום שלשים ושניים או שלשים ושלשה] אמרו רבנן לרבי אליעזר דנטמא ביום שלשים ושנים דאינו סותר אלא שבעה, כדפרשתי לעיל. ושמא יש לומר דמודו כעין אחר מלאת שהביא קרבנו [דאינו סותר כלום], ודוקא לרבי אליעזר דאמר תגלחת מעבבא, שאם גלחוהו לסטים ולא שיירו בו כדי לכוף סותר שלשים יום כדי לגלח ולחזור ולהביא קרבנותיו, אבל לרבנן דאמרי דתגלחת [דאחר מלאת] לא מעבבא —אינו סותר כלום, ומותר לשתות יין מיד אחר שהביא קרבנותיו. ונהי דלרבנן נמי טעון תגלחת למצוה וצריך להמתין שבעה ימים, לישנא [ד"אינו] סותר" משמע דאם לא שיירו — בעיא סתירה, שיש שום איסור מכח נזירות עליו, או שאסור לשתות ביין או לשום דבר אחר, כל כמה דלא חזר וגילח. ולרבנן לא הוי שום איסור עליו. **תנו** רבנן אין לי אלא תער — דוקא שלוקח. תלש בה כל שהוא, פירוש: שלא בתער, בין שעקר השער מתחילתו סמוך לראשו, ומיהו, שלא כעין תער, ובין שלא עקרו לגמרי כי אם מקצתו, מנין דאסור? תלמוד לומר "קדוש יהיה גדל פרע" — שמצוה לגדל שער, ועובר בעשה אי מגלח ממנו כלל, גם כי אינו קרצצו לגמרי. מעיקרו אבל בקרצץ מעיקרו לגמרי כעין תער — איכא לאו בכל המעבירין כדתני ברייתא, דלא פליגי אהדדי. אבל ניחא ליה להאי תנא למימר "קדוש יהיה גדל פרע", דמיניה שמעינן איסור אינו קרצץ לגמרי מעיקרו. **רבי** יונתן אמר אין בו! תלש סיפסף פטור — בין כי נמי תלש מעיקרו, בין אינו תלש מעיקרו — אינו עובר כלל, אפילו כעין תער, אלא בתער ולא בשאר מעבירין. וכן משמע הסוגיא דלקמן, דלרבי אליעזר נזיר אינו חייב בשאר מעבירין, אם כן [אנו] זקוקין לומר דחד מהנך אית ליה הכי, ולכולהו שאר תנאי אמרי דמיחייב בשאר מעבירין — אם כן רבי יונתן הוא דסבר הכי. **והכתיב** קדוש יהיה גדל פרע — ומשמע דאיסור עשה מידא איכא במעבירין. ומשני: דכי מגלח בתער ראשו — לאו ועשה, אבל שלא בתער, גם כי גילח הכל — ליכא לאו ולא עשה. **כל** שהוא — פירוש אפילו שער [אחד], תלמוד לומר "לא יעבור על ראשו" — לרבות כל המעבירין, ובלבד שיהא כעין תער, מעיקרו משרשו לגמרי. ותנא דמתניתין נמי סבירא ליה כהאי תנא,וכתנא קמא דרבי יונתן. **ומאחר** שסופינו לרבות כל דבר אפילו שאר מעבירין מה תלמוד לומר תער — [תימה: לימא] לאשמועינן כעין תער, לרבות משחית וכו'! **לפי** שלא למדנו תגלחת האחרונה שיהא בתער וללמדו ממצורע אי אפשר שאין לומדין קל מחמור להחמיר עליו — ולקמן ילפינן מהיכא פשיטא להאי תנא דתגלחת מצורע בתער, והא לא כתיב תער בפירוש. [שייך לדף מ,א] **שאין** דנין קל מחמור — שהמצורע חמור, שטעון תגלחת כל שער גופו, דכתיב (ויקרא יד) "והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו" וגו', תאמר בנזיר שהוא קל, שאינו צריך לגלח אלא ראשו, כדכתיב בהדיא בקרא, ולכך לא יטעון תער. [לכך] כתיב "תער לא יעבור", ואם אינו ענין לאיסור העברה שבתוך נזירותו, דהא [איהו] בכל המעבירין לקי — תניהו לענין תגלחת, למצות תגלחתו של סוף נזירותו, דאינו אלא בתער.

רבי

רש"י

[שייך לעמוד א] **ושמע מינה מלתחת רבי** — והא סברא הויא במידי דתניא. **ותו מדצבעי סביא דיקניהון** — כי היכי דליתחזו דרדקיא, ובתר הכי חיורי דיקניהון, מתלבנים עיקרי שערי זקנם. שמע מינה דמלתחת רבי — ומאי דקא קדיש האי נזיר שקלוה מיניה, ואיבעי ליה למיסתר ולמימני נזירות אחרת, כי היכי דליקדוש שיער. **אלא הא דתניא נזיר שגילחוהו לסטים ושיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו סותר** — ואמאי אינו סותר? ליסתור, דהא אמרינן דמלתחת רבי ושקלוה מיניה לההוא שיער דאקדיש שלא לגלח עד סוף נזירותו! לעולם מלתחת רבי, והכא במאי עסקינן — כגון שגילחוהו אחר מלאת — שלשים לנזירותו קודם שהספיק לגלח, והא מני — רבי אליעזר היא, דאמר לעיל בפרק "מי שאמר הריני נזיר מגלח" (טז,ב) דכל אחר מלאת — שבעה סותר. שאם נטמא יום מאה ואחד, רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה לאחר תגלחת, כי היכי דבתוך אלו שבעה ימים תירבי מזיא, כי היכי דתיהוי כדי לכוף ראשו לעיקרו. והכא נמי, הואיל דפשו ליה כדי לכוף ראשו לעיקרו — אינו צריך ליסתור כלום, אלא מיד מגלח. **מאי טעמא דרבי אליעזר** — דאמר: כל לאחר מלאת שבעה ימים סותר ותו לא? בשלמא כי נטמא לאחר מלאת, דסותר שבעה כנגד שבעה ימים שמונה בהן שלישי ושביעי ומגלח בשביעי, כדתניא לקמן (מד,ב): תגלחת הטומאה כיצד? מזה בשלישי ובשביעי [ומגלח בשביעי], כדכתיב "וביום השביעי יגלחנו". מה תגלחת טומאה — לאחר שנטמא מגלח לאחר שבעה, וכדפרישית — אף תגלחת טהרה לאחר מלאת אינו צריך למנות אלא שבעה לאחר תגלחת, כדי שיהא יכול לגדל קצת שיער בתגלחת טהרה. וקודם מלאת לא מיתוקמא, משום דקודם מלאת סותר שלשים, וכדפרשינן בפירקא לעיל (ו,ב): לדברי רבי אליעזר התורה אמרה נטמא ביום מלאת — תן לו תורת נזיר. אלא כל אחר מלאת, נטמא או נתגלח לגמרי, שלא הניחו בו שיער כלל — סגי ליה בתגלחת כל דהו. ואמור רבנן, כיון דבהנך שבעה ימים גדלא מזיא כדי לכוף ראשו לעיקרו — סגיא. ואילו הכא, כיון דשיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו — אינו צריך ליסתור כלל, ומגלח לאלתר, ומביא קרבנותיו, ומותר ביין. **תלש** — שיער בסמוך לבשר, אבל לא עקרו לגמרי. וכגון שעיקרו נראה. **מירטו** — דעקרו לגמרי ממקום גידולו. **סיפסף** — כמו סוף. תלמוד לומר קדוש יהיה — שלא ישירנו בשום דבר, ויניחנו לגדל פרע. **והכתיב (אומר) קדוש יהיה גדל פרע** — דמשמע קדוש יהיה — שלא יסירנו בשום דבר, להכי כתב "קדוש". **למימרא דכי גילח לו בתער קאי עליו בעשה ולא תעשה** — דמשמע קדוש יהיה — שלא יעבירנו בתער, ולאו הבא מכלל עשה — עשה. **תלש מירט סיפסף כל שהוא מנין תלמוד לומר לא יעבור על ראשו** — לרבות המעבירין. **ומאחר שסופינו לרבות כל דבר** — המעביר, כדכתיב "לא יעבור", מה תלמוד לומר "תער"? לפי שלא למדנו לתגלחת האחרונה — של טהרה לאחר תשלום ימי נזירות שיהא בתער, לפי שלא כתב אלא "וגילח את שער ראש נזרו" — לכך כתב לך תער כאן, שאינו צריך, ללמדך שאותה תגלחת לא תהא אלא בתער. ללמדו ממצורע אי אפשר דאין דנין קל מחמור להחמיר עליו — דמצורע הוי חמור, לפי שהוא צריך לגלח את כל שערו, כדי שיהא כל בשרו בתגלחת, מה שאין בנזיר.

ואין

עִיקְּבֵי נִימְהוֹן, שְׁמַע מִינָּה מִלְּתַחַת רָבִּי, שְׁמַע מִינָּה. וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: נָזִיר שֶׁגִּילְּחוּהוּ לִסְטִים וְשִׁיְּירוּ בּוֹ כְּדֵי לָכוּף רֹאשׁוֹ לְעִיקָּרוֹ - אֵינוֹ סוֹתֵר. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִלְּתַחַת רָבִּי, לִיסְתּוֹר! - כְּגוֹן שֶׁגִּילְּחוּהוּ אַחַר מְלֹאת, וּמַנִּי - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר: כָּל אַחַר מְלֹאת - שִׁבְעָה סוֹתֵר. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - יָלֵיף תִּגְלַחַת טָהֳרָה מִתִּגְלַחַת טוּמְאָה, מַה תִּגְלַחַת טוּמְאָה שִׁבְעָה - אַף תִּגְלַחַת טָהֳרָה שִׁבְעָה. וְקִים לְהוּ לְרַבָּנַן: כְּלִשְׁבְעָה יוֹמִין אָתְיָא מַזְיָא כְּדֵי לָכוּף רֹאשׁוֹ לְעִיקָּרוֹ. "נָזִיר שֶׁגִּילַּח בֵּין בְּתַעַר בֵּין בְּזוֹג אוֹ שֶׁסִּיפְסֵף כָּל שֶׁהוּא חַיָּיב". תָּנוּ רַבָּנַן: "תַּעַר", אֵין לִי אֶלָּא תַּעַר, תָּלַשׁ מֵירֵט סִיפְסֵף כָּל שֶׁהוּא מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר "קָדוֹשׁ יִהְיֶה גֹּדֶל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ", דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: "תַּעַר", אֵין לִי אֶלָּא תַּעַר, מֵירֵט תָּלַשׁ סִיפְסֵף כָּל שֶׁהוּא - פָּטוּר. וְהָכְתִיב "קָדוֹשׁ יִהְיֶה"! - לְמֵימְרָא דְּאִם גִּילַּח לֵיהּ בְּתַעַר קָאֵים עֲלֵיהּ בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה. תַּנְיָא אִידָּךְ: "תַּעַר", אֵין לִי אֶלָּא תַּעַר, תָּלַשׁ מֵירֵט סִיפְסֵף כָּל שֶׁהוּא מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ". וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵינוּ לְרַבּוֹת כָּל דָּבָר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תַּעַר" לֹא יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ"? לְפִי שֶׁלֹּא לָמַדְנוּ לַתִּגְלַחַת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁיִּהְיֶה בְּתַעַר; לְלַמְּדוֹ מִמְּצוֹרָע אִי אֶפְשָׁר, שֶׁאֵין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עִיקְּבֵי נִימְהוֹן – חלקן התחתון של שערותיהם, במקום חיבורן לגוף, **שְׁמַע מִינָּהּ** ממציאות זו, שהשיער **מִלְּתַחַת רָבֵי** – מלמטה הוא גדל, במקום החיבור, והשיער החדש שצומח שם אינו צבוע, ונראה כאילו הוסר הצבע שם, אבל אילו היה השיער גדל מלמעלה היה מלבין החלק המרוחק מן הגוף.

הגמרא מסיקה: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להיווכח מכך שהשיער גדל מלמטה, כי ראיה נכוחה היא ואין לה דחיה. ומתוך כך מוכרע הספק לגבי נזיר שגילחוהו ליסטים ושיירו בו שיער שיש בו כדי לכוף ראשו לעיקרו, שלפי מה שהכרענו שהשיער גדל מלמטה חייב הנזיר לסתור הכל, כיון שהליסטים גילחו את השיער שהיה עליו בשעת קבלת הנזירות. הגמרא מקשה: **וְאֶלָּא** מעתה קשה **הָא דְּתַנְיָא** בברייתא, **נָזִיר שֶׁגִּילְּחוּהוּ לִסְטִים וְשִׁיְּירוּ בּוֹ** שיער שיש באורכו שיעור הראוי **כְּדֵי לָכוֹף** את **רֹאשׁוֹ לְעִיקָּרוֹ, אֵינוֹ סוֹתֵר** שלשים יום. **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם ברצונך לומר [כפי שהכרענו] שהשיער **מִלְּתַחַת רָבֵי** – מלמטה הוא גדל, אם כן ראוי הוא **לִיסְתּוֹר** את נזירותו, שהרי הליסטים גילחו את השיער שהיה עליו בשעת קבלת הנזירות, וכדלעיל.

מתרצת הגמרא: שיש להעמיד הברייתא **כְּגוֹן שֶׁגִּילְּחוּהוּ אַחַר מְלֹאת** – ביום השלשים של נזירותו, קודם שקיים את המצוות הפוטרות אותו מן הנזירות, גילוח והבאת קרבנות, **וּמַנִּי** – וכדעתו של מי נשנית הברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר** במשנה לעיל (טז. טז:) **כָּל אַחַר מְלֹאת, שִׁבְעָה סוֹתֵר,** כלומר, כל נזיר שנטמא במת לאחר שנשלמו ימי נזירותו, אינו צריך לסתור את כל נזירותו כדין נזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו, אלא ממתין שבעה ימים בלבד, ולשיטתו יש לומר שכמו כן נזיר שגילחו את שערו לאחר מלאת ימי הנזירות לא ימתין שלשים יום אלא שבעה ימים ויוכל לקיים מצות גילוח [וזהו אם לא הניחו בראשו שיער כלל, אבל אם הניחו בו שיער בשיעור שיש בו כדי לכוף אין צריך להמתין כלל אלא יגלח מיד, וכפי שהגמרא מבארת והולכת].

הגמרא מברררת: **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שאם נתגלח לאחר מלאת ימי נזירותו די לו להמתין שבעה ימים עד שיקיים מצות גילוח, ואין אומרים שימתין שלשים יום כשיעור נזירות כדי שיוכל לקיים בשערו מצות גילוח, **לֵיף** – למד **תִּגְלַחַת טָהֳרָה** – סתירת נזירות בלא טומאה [היינו סתירה שבאה על ידי גילוח, כגון שגילחוהו ליסטים, ולא על ידי טומאה], **מִתִּגְלַחַת טוּמְאָה** – מסתירת נזירות שבאה על ידי טומאה, **מַה תִּגְלַחַת טוּמְאָה** – כשם שסתירת נזירות של טומאה דינה שאם נטמא לאחר מלאת אין צריך להמתין אלא **שִׁבְעָה** ימים, ואז יביא קרבנותיו ויסיים נזירותו, **אַף תִּגְלַחַת טָהֳרָה** – אף מי שנסתרה נזירותו על ידי גילוח ולא על ידי טומאה, דינו שאם אירע לו כן ביום סיום הנזירות, סותר רק **שִׁבְעָה** ימים, **וְיָקִים לְהוּ לְרַבָּנָן** – וידוע להם לחכמים שכָּל **שִׁבְעָה יוֹמִין** – במשך שבעה ימים **אָתְיָא מַזְיָא** – מגיע וצומח שיער בשיעור שיש בו **כְּדֵי לָכוֹף רֹאשׁוֹ לְעִיקָּרוֹ,** וכיון שהצריכה תורה להמתין שבעה ימים כשנתגלח שערו לגמרי, מובן מכך ששיעור זה נצרך כדי שיוכל הנזיר להתגלח, שבזה יש לו חשיבות שיער, ואם כן באופן שנשאר בו שיער של שבעה ימים יכול לקיים בו מצות תגלחת מיד ואינו סותר כלל:

שנינו במשנה: **נָזִיר שֶׁנִּגְלַח בֵּין בְּתַעַר בֵּין בְּזוּג אוֹ שֶׁסִּיְּפְסָהּ כָּל שֶׁהוּא חַיָּיב:**

הגמרא מביאה ברייתא על פרטי איסור תגלחת בנזיר: **תָּנוּ רַבָּנָן,** ממה שהזכיר הכתוב (במדבר ו ה) 'תַּעַר לא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ' **אֵין לִי** מקור שחייב מלקות **אֶלָּא** נזיר המגלח על ידי **תַּעַר** בלבד, אבל אם **תָּלַשׁ** את שערו, או **מֵרַט** – הסירו על ידי סם, או **סִיְּפְסָהּ** – עקרו בידו, **כָּל שֶׁהוּא** – ואפילו רק שערה אחת, **מַנַּיִן** שגם אלו אסורים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק 'קֹדֶשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ', שמשמע שלא יסירנו בשום דבר אלא יגדלנו פרע, ואם גילחו עובר בעשה, שלא קיים מצות גידול פרע, אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יְאוֹשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר,** מכיון שנאמר בתורה 'תַּעַר', **אֵין לִי** לחייבו **אֶלָּא בְּתַעַר** דווקא, אבל אם **מֵרַט** או **תָּלַשׁ** או **סִיְּפְסָהּ כָּל שֶׁהוּא פָּטוּר,** ואינו עובר אפילו בעשה.

הגמרא מקשה על שיטת רבי יונתן: מדוע אינו עובר אף בעשה כשגילח שערו בשאר דברים מלבד תער, **וְהָכְתִיב** 'קָדוֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ', ובכל אופן שהוא חותך שערו הרי אינו מגדלו פרע וכמו שאמר רבי יאשיה.

מתרצת הגמרא: הפסוק 'קדוש יהיה גדל פרע' לא בא לאסור גילוח בשאר דברים המעבירים את השיער, אלא **לְמִימְרָא** – בא לומר **דְּאִם גִּילַּח לֵיהּ בְּתַעַר, קָאִים עֲלֵיהּ** – עובר עליו גם **בַּעֲשֵׂה** וגם **בְּלֹא תַעֲשֶׂה.**

תַּנְיָא אִידָּךְ – ברייתא אחרת שנויה בענין זה, נאמר בתורה 'תַּעַר', **אֵין לִי** לאסור באיסור לאו **אֶלָּא** גילוח על ידי **תַּעַר,** אבל אם **תָּלַשׁ** או **מֵרַט** או **סִיְּפְסָהּ כָּל שֶׁהוּא, מַנַּיִן** שעובר על לאו זה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ', שמזה משמע שלא יעבור שום דבר על ראשו לגלח שערו. וזהו באופן שמגלח כעין תער, דהיינו שקוצץ את השיער מעיקרו לגמרי, שזה נאסר אף באיסור לא תעשה.

הברייתא שואלת: **וּמֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵינוּ לְרַבּוֹת** מתיבות 'לא יעבור' **כָּל דָּבָר** שמעביר את השיער, ולא רק תער, אם כן **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – למה הוצרך הכתוב לפרש 'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ', למה פתח בתיבת 'תער', דיו שיאמר 'לא יעבור שער ראשו'.

משיבה הברייתא: **לְפִי שֶׁלֹּא לָמַדְנוּ** – לא היינו למדים **לְתִגְלַחַת הָאַחֲרוֹנָה** – לגבי חיוב התגלחת במלאת ימי נזירותו, **שֶׁיִּהְיֶה בְּתַעַר** דוקא, ומפסוק זה למדנו זאת, שמתוך שפירש הכתוב 'תער' לגבי איסור גילוח בתוך הנזירות, והיא תיבה מיותרת כאן, שהרי בכל המעבירים לוקה ולא רק בתער, יש להעמידה לגבי מצות הגילוח בסוף הנזירות, שתיעשה דוקא בתער. ולמה נצרך ללמוד מכאן דוקא שהתגלחת האחרונה של הנזיר נעשית בתער, משום **שֶׁלְּלָמְדוֹ** בנזיר **מִמְּצוֹרָע** שמגלח כל שערו ביום טהרתו בתער, **אִי אֶפְשָׁר,**

אגרות קודש

[ז׳ שבט תשי״ד]

...ובפרט בימים אלו שקודם ההילולא שהוא יום סגולה לכל ההולכים בעקבותיו של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע מחזיקים בדרכיו והנהגותיו ומחזיקים את המוסדות שיסד ונהג שצ״ל בהם מעלין בקדש בהתפשטות והתרחבות, אשר נעלה מכל ספק שתהי׳ ידם על העליונה וכפתגם כ״ק אדמו״ר האמצעי (הועתק בס׳ קיצורים [והערות] לתניא סוף עמוד קכב) אשר פסקו בבי״ד של מעלה אשר בכל ענין של תורה יר״ש ומדות טובות תהי׳ יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה, והשי״ת יזכם ויצליחם לראות את זה במוחש וגם בעיני בשר בהקדם האפשרי...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לפי שֶׁאֵין דָּנִין – שאין למדים איזו הלכה בדין קַל מִמה שמצאנוה בדין **חָמוּר** אם לימוד הלכה זו הוא כדי **לְהַחְמִיר עָלָיו** – על הדין הקל, כלומר שאם החמירה תורה בפרטי הדין החמור, אין למדים להחמיר כן גם לגבי הדין הקל, כי שמא רק בדין החמור החמירו מפאת חומרתו, ולכן אין ללמוד ממצורע להחמיר על הנזיר שעליו לגלח בתער, כי המצורע חמור מנזיר, שהוא חייב לגלח את כל שערותיו, אבל נזיר חייב לגלח רק את ראשו, ולזה הזכיר הכתוב 'תער' [לגבי איסור גילוח בתוך ימי נזירותו, שהוא מיותר שם], שמזה נלמד לגבי מצות גילוח בגמר הנזירות, שחיובה בתער.

רַבִּי אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ ללמוד לתגלחת אחרונה של נזיר מיתור תיבת 'תער', אלא יש לומר שתיבת 'תער' אינה מיותרת, והיא מתפרשת כפשוטה שאסור לגלח בתער, ומתוך לשון הכתוב אנו יכולים ללמוד שתגלחת אחרונה של נזיר נעשית בתער, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** 'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר', והרי זה כאילו הַתּוֹרָה אָמְרָה שאַחַר מְלֹאת, בתגלחת מצוה, **לֹא תְהֵא הִתְגַּלְּחַת אֶלָּא בְּתַעַר.**

מקשה הגמרא: איך אמר רבי שהאיסור הוא לגלח בתער, **וְהָכְתִיב** 'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ', ומזה למדנו בתחילת הברייתא (לעיל לט:) שכל אופני גילוח אסורים ועובר עליהם בלאו. מתרצת הגמרא: מה שנאמר 'תער' הוא כדי **לַעֲבוֹר עָלָיו** [–על הגילוח בתער] **בִּשְׁנֵי לָאוִין**, דהיינו שעל גילוח בתער יש לאו נוסף מלבד הלאו 'לא יעבור' האוסר כל גילוח שהוא, ולאו נוסף זה נלמד מתיבות 'תער לא', שתיבת 'לא' נדרשת לפניה ולאחריה.

הגמרא מבררת את שיעורי גילוח: **אָמַר רַב חִסְדָּא, לִלְקוֹת** על איסור גילוח בימי נזירותו, די **בְּמה** שגילח שערה **אַחַת.** ואם סיים נזירותו ומגלח שערו למצות גילוח, שאם השאיר חלק מהשערות לא קיים המצוה, שיעור השערות **לְעַכֵּב** על קיום המצוה הוא **בְּשְׁתַּיִם.** ולענין שאם גילח השערות באיסור שדינו הוא **לְסַתּוֹר** את הנזירות, **אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא** בְּגילוח של **רוֹב רֹאשׁוֹ.** ושלוש דינים אלו הם רק **בְּתַעַר.**

מקשה הגמרא: **בְּתַעַר אִין** – כן, אבל **בְּמִידֵי אַחֲרִינָא** [–בדבר אחר] **לֹא, וְהָקְתָנֵי** – והרי שנינו בברייתא לעיל, 'מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲבִירִין', שאף אם מגלח בלא תער עובר. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אלא כך הכוונה, שאינו עובר וסותר אלא אם מגלח **בְּעֵין** פעולת **הַתַּעַר,** שעוקר את השיער ומשחיתו משרשו, ואף אם עושה זאת על ידי דבר אחר.

הגמרא מביאה ברייתא כדברי רב חסדא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן בברייתא, **נָזִיר שֶׁתָּלַשׁ מֵירַט סִיפְסֵף כָּל שֶׁהוּא אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא בְּרוֹב רֹאשׁוֹ וּבְתַעַר,** וגם זה צריך לפרש 'כעין תער'. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, כְּשֵׁם שֶׁשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת מְעַכְּבוֹת בּוֹ** – בקיום מצות התגלחת בסיום הנזירות, שאם השאירן לא קיים המצוה, **כָּךְ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** שגילח בתוך ימי נזירותו **סוֹתְרוֹת בּוֹ,** ולא רק אם גילח רוב ראשו.

הגמרא מביאה משנה אודות התגלחות השונות: **תְּנַן הָתָם** במסכת נגעים (פי"ד מ"ד), **שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין** – צריכים לגלח, **וְתִגַּלְּחָתָן מִצְוָה, נָזִיר** בסוף ימי נזירותו, **וּמְצוֹרָע** בעת שנטהר מצרעתו, **וּלְוִיִּם** בעת שנבחרו לשרת במשכן, שהוצרכו לגלח. **וְכוּלָּן** – כל אלו **שֶׁגִּלְּחוּ שֶׁלֹּא בְּתַעַר, אוֹ שֶׁשִּׁיְּרוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** שלא גילחום, **לֹא עָשׂוּ וְלֹא כְּלוּם.**

הגמרא מפרשת את המשנה: **אָמַר מַר** במשנה, 'שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין **וְתִגַּלְּחָתָן מִצְוָה**'. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא.** מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – היה מקום לטעות ולומר שהגילוח שנצטוו בו **מִשּׁוּם עַבּוּרֵי שֵׁעָר הוּא** – העברת השיער והסרתו ואין זה משנה היאך יסירנו, **וַאֲפִילּוּ** אם **סָךְ** את שערו **בְּנֶשֶׁא** – משחה המסירה את השיער, קיים מצוותו, ואין צורך בתער דוקא, **קָא מַשְׁמַע לָן** התנא במשנה **דְּלֹא** וצריך דוקא תער.

הגמרא מבארת את המקור לכך שחיוב תגלחתם דווקא בתער: **קָתָנֵי** – שנינו במשנה, **וְכוּלָּן שֶׁגִּילְּחוּ שֶׁלֹּא בְּתַעַר** וכו' לא עשו ולא כלום. **בִּשְׁלָמָא לְגַבֵּי נָזִיר** יודעים אנו שהוא זקוק לגלח בתער, **דִּכְתִיב** (במדבר ו ה) 'תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ', **וְכֵן לְגַבֵּי לְוִיִּם כְּתִיב** במפורש (במדבר ח ז) 'וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם', **אֶלָּא מְצוֹרָע** שצריך לגלח דווקא **בְּתַעַר, מְנָלָן. וְכִי תֵימָא** – ואם תאמר **תֵּיתִי** – נלמד מצות גילוח במצורע **מִמְּצוֹת** גילוח בלְוִיִּם, ונאמר כך, **מָה לְוִיִּם שֶׁכֵּן** – שהם **טְעוּנִין תִּגְלַחַת, וְאֵין תִּגְלַחְתָּן אֶלָּא בְּתַעַר, אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַמְּצוֹרָע שֶׁהוּא טָעוּן תִּגְלַחַת,** וְיהיה דינו כלויים שאין **תִּגְלַחְתּוֹ אֶלָּא בְּתַעַר,** אין ללמוד כן, **דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ** – שאפשר לפרוך, **מָה לְלְוִיִּם** שדינם חמור, **שֶׁכֵּן הם טְעוּנִין תְּנוּפָה בְּגוּפָם** – שאהרן הכהן היה מניף את הלויים, ולכן החמירה בהם התורה שיגלחו דווקא בתער, **תֹּאמַר בְּמְצוֹרָע, דְּלֹא** מצינו בו חומרא זו ואינו טעון תנופה בגופו אלא רק בקרבנו, ולכן גם לא נחמיר עליו שיהיה צריך לגלח דווקא בתער, אלא נקל עליו שיוכל לגלח בכל דבר. **אֶלָּא** שמא נאמר **שְׁתֵּיתִי** – שנלמד מצות גילוח במצורע **מִמְּצוֹת** גילוח **בְּנָזִיר,** שיצטרך תער בנזיר, אין ללמוד זה מזה, **שכן מַה לְנָזִיר** שדינו חמור, **שֶׁכֵּן קָרְבָּנוֹ** שהוא מביא בסיום הנזירות **טָעוּן** הבאת **לֶחֶם, תֹּאמַר בְּמְצוֹרָע, דְּלֹא** מצינו בו חומרא זו, ולכן גם לא נחמיר עליו שיהיה צריך לגלח דווקא בתער.

הגמרא מסיקה מהיכן המקור: **אֶלָּא** ודאי **מֵהָדָא** – מאחד משני אלו, מלויים או מנזיר לחוד, **לֹא אָתְיָא** – אין ללמוד זאת, אמנם עדיין יש לדון **דִּתֵּיתִי מִתַּרְוַיְיהוּ** – שנלמד מהצד השוה משניהם יחד שדינם בתער והוא הדין למצורע. **מַהֵי תֵּיתִי** – מאיזה משניהם [לויים או נזיר] נלמד דין זה, כלומר ממה יותר מסתבר ללמוד למצורע, **תֵּיתִי** – נלמד שמצורע צריך לגלח דווקא בתער, **מִלְּוִיִּם,** ואם תאמר, **מָה לְלְוִיִּם שֶׁכֵּן טְעוּנִין תְּנוּפָה בְּגוּפָן,** כאמור, יש להשיב על כך, **נָזִיר יוֹכִיחַ** – שאף שלא נאמרה בו החומרא שיהיה טעון תנופה בגופו, נאמר בתורה שהוא צריך לגלח דווקא בתער, ומוכח שלא החומרא של תנופת הגוף גורמת את החיוב לגלח בתער, ואם כן יש לדון שגם מצורע צריך לגלח דווקא בתער, ואם נאמר שעדיין אין להוכיח מנזיר שיש לדחות, **מַה לְנָזִיר שֶׁכֵּן** החמירה בו תורה שקָרְבָּנוֹ **טָעוּן** הבאת **לֶחֶם,** ולכן החמירה בו שיגלח דווקא בתער, מה שאין כן מצורע שאין בו חומרא זו, יש להשיב על כך **שלְוִיִּם** שאין קרבנם טעון לחם ובכל זאת טעונים גילוח בתער, **יוֹכִיחוּ** שהחיוב לגלח דווקא בתער אינו מחמת חומרא זו, **וְאם** כן **חָזַר הַדִּין,** ואם תפרוך מלויים הטעונים תנופה בגופם יש ללמוד שוב מנזיר, **לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה** – החומרא האמורה בזה אינה אותה חומרא האמורה בזה וכן ההיפך, ומוכח שלא החומרות הן הגורמות את החיוב לגלח דווקא בתער, וממילא יש ללמוד ממה שהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם הוא שֶׁהֵן – לויים ונזיר **טְעוּנִין תִּגְלַחַת, וְתִגְלַחְתָּן בְּתַעַר, אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַמְּצוֹרָע שֶׁהוּא טָעוּן תִּגְלַחַת,** ויהיה דינו במותם, שתהיה **תִּגְלַחְתּוֹ** דווקא **בְּתַעַר.**

הגמרא מביאה משא ומתן בדבר: **אָמַר לֵיהּ רָבָא מִבְּרִנִישׁ לְרַב אַשִׁי, וְלִיפְרוֹךְ, מַה לְהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – בלויים ובנזיר, שלכן החמירה בהם התורה שיגלחו דווקא בתער, **שֶׁכֵּן**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

ואין דנין קל מחמור להחמיר — על הקל, אלא להקל על הקל, ולהחמיר על החמור. והכא דאי אפשר ללמדו ממצורע — אתא ליה "תער", דבתער הוא דתיהוי תגלחת אחרונה, אבל במידי אחרינא — לא. **רבי אומר אינו צריך** — לתגלחת אחרונה, וכשכתב לך תער — לא בא אלא לומר לך שאינו חייב אלא בגילוח תער. ומה שאתה אומר: מנין למדנו לתגלחת אחרונה שהיא בתער — מן דקדוק הכתוב אתה למד, שהרי הוא אומר "תער לא יעבור על ראשו" דמשמע: תער לא יעבור על ראשו עד יום מלאת, שהוא צריך גילוח בתער. **והכתיב תער לא יעבור על ראשו** — כלומר, והיכי אמר תנא קמא דחייב על כל שאר מעבירין, ותער לא בא אלא לתגלחת האחרונה? והכתיב "תער לא יעבור על ראשו", דמשמע: בתער הוא דמחייב, אבל לא בשאר מעבירין! **לעבור עליו בשני לאוין** — על "תער לא יעבור", ועל "לא יעבור" — כל המעבירין. לישנא אחרינא: והכתיב "תער לא יעבור על ראשו" כלומר, היכי משמע ליה דאחר מלאת לא תהא תגלחת אלא בתער? והכתיב "תער לא יעבור על ראשו [עד מלאת]" דאיכא למידק מינה: דעד מלאת הוא דלא אלא בתער, הא לאחר מלאת — מגלח בכל דבר, ואפילו במלקט וברהיטני. לעולם אימא לך דלאחר מלאת אינו מגלח אלא בתער, והא [דכתיב] בסמוך "לא יעבור", ומשמע: לא יעבור תער. **אמר רב חסדא ללקות באחת** — שאם גילח תוך מלאת שער אחת — לוקה. **לעכב בשתים** — שאם גילח כל שערו בתגלחת סוף ימי נזירותו, ושייר בו שתי שערות — לא עשה ולא כלום. **ולסתור אינו סותר** — אם גילח בתוך ימי נזירותו, אלא אם גילח את רוב ראשו בתער. **והקתני מנין לרבות כל המעבירין** — תלמוד לומר "לא יעבור". **אלא כעין תער** — כל המעבירין (מעבירין) סמוך לעיקרן. **תניא נמי הכי** — כדאמר רב חסדא, ובתער דוקא. ואמרי לה: כדאוקימנא לה אליבא דרב חסדא כעין תער, ומאי "בתער" דקתני בברייתא — כעין תער. **כשם ששתי שערות מעכבות בו** — בתגלחת טהרה, כך שתי שערות סותרות בו בתגלחת איסור. "תנן התם" גרסינן, והיא בסוף נגעים גם ברייתא היא בסיפרא [בתורת כהנים]: תנו רבנן שלשה מגלחין כו' נזיר ומצורע ולוים. **פשיטא** — דמגלחין. בכולהו מפרשי בהו קראי, בנזיר כתיב "וגילה הנזיר" וגו', במצורע כתיב (ויקרא יד) "וגילח את כל שערו", בלוים "והעבירו תער על כל בשרם". **מהו דתימא עבורי שער שפיר דמי ואפילו סך נשא** — סם שמשיר את השער. **קא משמע לן** — דלא סגי ליה אלא בתגלחת, כדקתני, דתגלחתן מצוה. **בשלמא גבי נזיר כתיב ביה תער לא יעבור על ראשו** — לרבי כדאית ליה, ולתנא קמא כדאית ליה, וכדלעיל. **מה ללוים שכן טעונין תנופה בגופן** — כדכתיב "והניף אהרן את הלוים תנופה לפני ה'". והואיל וטעונין תנופה — מחמרינן בהו כולי האי, דלא הוי תגלחתן אלא בתער. תאמר במצורע הקל, שאין טעון תנופה בגופו, והואיל ואינו טעון תנופה בגופו — דין הוא להקל עליו, שיהא תגלחתו בכל דבר. **אלא מחדא לא אתיא** — דמהי ניתי, וכדלעיל.

תוספות

רבי אומר אינו צריך — "תער" לאתויי לתגלחת אחרונה של נזיר, דכי נמי צריך לגופיה — אפילו הכי ידעינן ממילא דתגלחת אחרונה בתער. ובהא פליג אתנא קמא דידיה, דתנא קמא אייתי ל"תער" משום תגלחת אחרונה. ופריך: והא כתיב "תער לא יעבור" דמשמע שאר מעבירין נמי, והיכי קאמר רבי דאתי לגופיה, דמשמע דבתער דוקא מיחייב! דסבירא ליה לגמרא דאין לנו לומר דרבי יסבור כרבי יונתן, דלא אסר שאר מעבירין, דמדקאמר "אינו צריך" — משמע דלא אתי לאפלוגי על תנא קמא דידיה, דמחייב על כל מעבירין. ומשני: לעבור עליו בשני לאוין. לכך כתב "תער" — דמגלח בתער עובר בשני לאוין, משום תער ומשום מעבירין, דהלאו קאי אתער וקאי נמי אשאר מעבירין, והוי כאילו כתב תער לא יעבור, דאותו לשון [קאי] לפניו ולאחריו. והשתא נפקי תרוייהו מ"תער" לרבי, דאי לא נכתב "תער" אלא לתגלחת מצוה, בדקאמר תנא קמא — מכל מקום לכתביה ל"תער" בפירוש גבי תגלחת של מצוה, למאי הילכתא כתבו גבי איסורא — לומר [לך] שלוקה שתים. ואם כוליה להכי הוא אתא — אמאי סמיך "עד מלאת" אל "תער לא יעבור"? אלא רצה לומר: עד מלאת לא יעבור תער, הא לאחר מלאת — לא יעביר שער ראשו אלא בתער.

אמר רב חסדא ללקות באחת — על שער אחד הוא לוקה, אם התרו בו על תגלחת וגלח שער אחד — הוא לוקה. **לעכב** בשתים — בכלות ימי נזירותו, שמצוה עליו לגלח ראשו, אם גילח כל ראשו ושייר שתי שערות — לא עלתה לו תגלחת.

לסתור אינו סותר אלא אם כן מגלח רוב ראשו — וכולן הן הלכה בנזיר, שלא מצינו בהן טעם.

ובתער — [ונראה] (פירוש) דקאי אריש, דאינו לוקה אלא בתער. אבל הוא סותר כי נמי אינו כעין תער, אלא [ברוב] ראשו סותר [היכא] דלא שיירו בו כדי לכוף, אף על גב דלא הוי כעין תער. ופריך: בתער אין. דוקא לוקה, בשאר מעבירין לא? הא תנן: נזיר שגילח בין בתער בין בזוג בין בשפשוף כל שהוא חייב! אלא אימא: כעין תער — שעוקר השער ומשחיתו מעיקרו.

תניא נמי הכי — שלוקה [וסותר] ברוב ראשו.

נזיר שתלש ומרט ושפשף כל שהוא חייב — לוקה.

ואינו סותר אלא ברוב ראשו ובתער. פירוש: כעין תער. **כשם** ששתי שערות [מעכבות כך] סותרות — אם גלח שתי שערות תוך ימי נזירותו. **תנן** התם —פירוש: בתורת כהנים דנגעים. שלשה מגלחים: נזיר — דכתיב "וגלח את ראש נזרו", מצורע — דכתיב "וגלח את כל שערו", ולוים — דכתיב "והעבירו תער על כל בשרם". **פשיטא** — דתימא משום עבורי שער הוא — פירוש: ותער לא מעבב בהן, ואפילו סך נשא, קא משמע לן [דלא], דתגלחתן מצוה. **נשא** — מין המשיחה שמשרת השער. ותימה: דהא מסיפא שמעינן לה בהדיא, דהא קתני סיפא: וכולן שגילחו שלא בתער — לא עשו ולא כלום! וצריך לומר: דאי מההיא הוה אמינא: מאי שלא בתער — שלא כעין תער, ואפילו סך נשא נמי. **בשלמא** גבי נזיר כתיב תער לא יעבור על ראשו — לתנא קמא — באם אינו ענין למלקות תניהו עני לתגלחתו, ולרבי — מדסמכו ל"עד מלאת" אצל "תער לא יעבור".

תנופה בגופן — דכתיב "והניף אהרן את הלוים תנופה לפני ה'" (במדבר ח), תאמר במצורע שאינו טעון תנופה בגופו אלא [בקרבנו], ולכך לא יטעון חומרא דתער, דזוג נמי יעיל. אין

1 שֶׁאֵין דָּנִין קַל מֵחָמוּר לְהַחְמִיר עָלָיו. רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ
2 צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "תַּעַר לֹא יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד
3 מְלֹאת" הַתּוֹרָה אָמְרָה: אַחַר מְלֹאת לֹא תְּהֵא תְּגִלַּחַת
4 אֶלָּא בְּתַעַר. - וְהָכְתִיב "תַּעַר לֹא יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ"!
5 - לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. אָמַר רַב חִסְדָּא: לְלָקוֹת -
6 בְּאַחַת, לְעַכֵּב - בִּשְׁתַּיִם, לִסְתּוֹר - אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא
7 בְּרוֹב רֹאשׁוֹ, וּבְתַעַר. - בְּתַעַר - אִין, בְּמִידֵי אַחֲרִינָא -
8 לָא? וְהָקְתָנֵי: מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲבִירִין! אֶלָּא
9 אִימָא: כְּעֵין תַּעַר. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: נָזִיר שֶׁתָּלַשׁ, מֵירֵט,
10 סִיפְסֵף כָּל שֶׁהוּא - אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא בְּרוֹב רֹאשׁוֹ,
11 וּבְתַעַר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן:
12 כְּשֵׁם שֶׁשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת מְעַכְּבוֹת בּוֹ - כָּךְ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת
13 סוֹתְרוֹת בּוֹ. תְּנַן הָתָם: שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין וְתִגְלַחְתָּן מִצְוָה:
14 נָזִיר, וּמְצוֹרָע, וּלְוִיִּם. וְכוּלָּן שֶׁגִּילְּחוּ שֶׁלֹּא בְּתַעַר, אוֹ
15 שֶׁשִּׁיְּרוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשׂוּ וְלֹא כְלוּם. אָמַר מָר:
16 שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין וְתִגְלַחְתָּן מִצְוָה. פְּשִׁיטָא! - מַהוּ
17 דְּתֵימָא: מִשּׁוּם עַבּוֹרֵי שֵׂעָר הוּא, וַאֲפִילּוּ סָךְ נָשָׂא -
18 קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. קָתָנֵי: וְכוּלָּן שֶׁגִּילְּחוּ שֶׁלֹּא בְּתַעַר.
19 בִּשְׁלָמָא גַּבֵּי נָזִיר כְּתִיב "תַּעַר לֹא יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ",
20 וְגַבֵּי לְוִיִּם כְּתִיב "וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם", אֶלָּא
21 מְצוֹרָע בְּתַעַר מְנָלַן? וְכִי תֵּימָא: תֵּיתֵי מִלְּוִיִּם; מַה לְּוִיִּם
22 שֶׁכֵּן טְעוּנִין תְּגִלַּחַת וְאֵין תְּגִלַּחְתָּן אֶלָּא בְּתַעַר, אַף אֲנִי
23 אָבִיא אֶת הַמְּצוֹרָע, שֶׁהוּא טָעוּן תְּגִלַּחַת וְאֵין תְּגִלַּחְתּוֹ
24 אֶלָּא בְּתַעַר - אִיקָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לַּלְּוִיִּם, שֶׁכֵּן טְעוּנִין
25 תְּנוּפָה בְּגוּפָם, תֹּאמַר בַּמְּצוֹרָע דְּלָא! אֶלָּא, תֵּיתֵי מִנָּזִיר.
26 - מַה לְּנָזִיר שֶׁכֵּן קָרְבָּנוֹ טָעוּן לֶחֶם, תֹּאמַר בְּמְצוֹרָע
27 דְּלָא! - אֶלָּא, מֵהָדָא לָא אָתְיָא, תֵּיתֵי מִהַרְוִיהוּן; מֵהֵי
28 תֵּיתֵי? תֵּיתֵי מִלְּוִיִּם - מַה לַּלְּוִיִּם שֶׁכֵּן טְעוּנִין תְּנוּפָה
29 בְּגוּפָן, נָזִיר יוֹכִיחַ. מַה לְּנָזִיר שֶׁכֵּן קָרְבָּנוֹ טָעוּן לֶחֶם -
30 לְוִיִּם יוֹכִיחוּ. וְחָזַר הַדִּין; לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, וְלֹא רְאִי
31 זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם - שֶׁהֵן טְעוּנִין תְּגִלַּחַת
32 וְתִגְלַחְתָּן בְּתַעַר, אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַמְּצוֹרָע שֶׁהוּא
33 טָעוּן תְּגִלַּחַת, וְתִגְלַחְתּוֹ בְּתַעַר. אָמַר לֵיהּ רָבָא מִבְּרְנִישׁ
34 לְרַב אַשִׁי: וְלִיפְרוֹךְ מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן - שֶׁכֵּן

אין

דתגלחתן מצוה, דהא קראי כתיבי. **מהו** דתימא משום עבורי שער הוא — פירוש: ותער לא מעבב בהן, ואפילו סך נשא, קא משמע לן [דלא], דתגלחתן מצוה. **נשא** — מין המשיחה שמשרת השער. ותימה: דהא מסיפא שמעינן לה בהדיא, דהא קתני סיפא: וכולן שגילחו שלא בתער — לא עשו ולא כלום! וצריך לומר: דאי מההיא הוה אמינא: מאי שלא בתער — שלא כעין תער, ואפילו סך נשא נמי. **בשלמא** גבי נזיר כתיב תער לא יעבור על ראשו — לתנא קמא — באם אינו ענין למלקות תניהו עני לתגלחתו, ולרבי — מדסמכו ל"עד מלאת" אצל "תער לא יעבור".

תנופה בגופן — דכתיב "והניף אהרן את הלוים תנופה לפני ה'" (במדבר ח), תאמר במצורע שאינו טעון תנופה בגופו אלא [בקרבנו], ולכך לא יטעון חומרא דתער, דזוג נמי יעיל. אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אין קרבנו בדלות — אלא קרבן קבוע, בין עניים בין עשירים. תאמר במצורע שאם עני הוא מביא צפורים — ואם כן גם לא נחמיר עליו להטעינו תער. ואין להקשות: לפי מה שמסקינן דליף מצורע מקרא אחרינא שלא בנזיר דהיינו בנזיר דבסמוך, ולייתי נזיר במה הצד! דאיכא למיפרך: שכן אינו בשאלה, או שכן שכל גופו טעון תגלחת.

והאי תנא מעיקרא — בברייתא דלעיל, קאמר: ללמדו ממצורע אי אפשר כו'. אלמא דקים ליה לתנא [ותער] במצורע בלא נזיר, שהרי בא נזיר ממצורע. ובהך ברייתא בעי למילף מצורע דבעי תער מדינא דנזיר ולוים, אלמא מצורע גופיה לא יליף אלא מנזיר. ומדינא נמי לא אייתי [דקאמר]: מה להצד כו' וסוף לומדו מ"ראשו" דכתיב בנזיר. ומכל מקום, רבי אליעזר לא ידע תער במצורע אלא מנזיר, כדמפרש והולך.

דתנן בפרק בתרא דמכות (כ,א): אינו חייב כו'. לגבי פיאות דזקן תניא, דאין חייבין בהשחתת פאת זקן בין כהנים בין ישראלים עד שיטלנו בתער, ורבי אליעזר אמר: אפילו ליקטו במלקט ורהיטני מיחייב.

ומאי טעמייהו דרבנן — כלומר, מהיכא נפקא לן דפשיטא להו דמצורע בתער, אפילו בלא נזיר כדסבירא לן — דתניא: "וזקנו" מה תלמוד לומר. במצורע כתיב "והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו" וכו'. והלא בכלל כל שערו הוא, ולמה פרט זקנו? לפי שנאמר גבי כהנים "ופאת זקנם לא יגלחו", יכול אף מצורע, כלומר כהן והוא מצורע כן, שלא יכול לגלח זקנו? והא דכתיב "וגלח את כל שערו" על כרחך לבר מזקנו, אי נמי בנמרט זקנו, שאין עשה דגילוח דוחה לאו דהשחתת זקן הכהנים ועשה ד"קדושים" דכהנים — תלמוד לומר "זקנו" מיותר שנכתב במצורע לאשמועינן: עשה ד"זקנו" דחי לאו ד"לא יגלחו" בכהנים, ועשה ד"קדושים יהיו". ואף על פי שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה בעלמא — הכא דחי, כדאמר בריש יבמות (ה,א) דהאי לאו ועשה שאינו שוה [בכל] הוא, דהשחתת זקן אינו בנשים, כדאמר פרק קמא דקדושין (לה,ב). ואם תאמר: ודלמא אתי למישרי לאו גרידא ד"לא תשחית פאת זקנך"? ויש לומר: (דמשער) דאיכא למימר קרא סתמא כתיב בה בישראל כבהנים. ועוד יש לומר, והוא העיקר: דעל כרחך לרבנן ללאו גרידא דישראל לא איצטריך קרא, דנפקא להו מ"ראשו" מקרא קמא דדחי עשה דמצורע לאו דהקפה, דסבירא להו דהקפת כל הראש שמה הקפה, כדאיתא בסמוך. אם כן "זקנו" לא איצטריך קרא אלא לבהנים, ולאשמועינן דעשה דמצורע דחי לאו ועשה דהשחתת זקן הכהנים (גרידא), ומדאתא קרא ד"זקנו" למישרי לו לאו דהשחתת זקן, והשחתת זקן לא מחייב אלא בתער — מכלל דמצורע תגלחתו אינו אלא בתער, דאם לא כן "זקנו" למה ליה? **דבתער** — כלומר חיוב השחתת זקן, מנא להו לרבנן דלא הוי אלא בתער, דמינה לפינן תער למצורע? **דתניא** ופאת זקנם לא יגלחו — בכהנים כתיב. יכול אפילו במספרים יהא חייב — תלמוד לומר "ולא תשחית פאת זקנך". בישראל כתיב, ובמספרים ליכא השחתה, שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו. **אי** לא תשחית, יכול אפילו במלקט ורהיטני יהא חייב, שאף הם משחיתים השער מעיקרו — תלמוד לומר "ופאת זקנם לא יגלחו" והם אינם קרויים גילוח, שאינם רגילים לגלח בהם. **הא** כיצד גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער — והאי שרא רחמנא במצורע. אי נמי, בקידושין גמרינן [פאה פאה] כהנים מישראלים. ופריך: ממאי דתגלחת מצורע ליכא אלא בתער? דילמא אפילו במלקט ורהיטני קיים המצורע מצות גילוח, וקרא ד"זקנו" אתא לאשמועינן דאם בא לגלח [בתער] הרשות בידו, שהוא [מוזהר] עליו בעלמא בפאה דזקן, הכא שרי ולא מיחייב! ומשני: אמרי. כלומר [על כרחך] "זקנו" דכתיב — שזקוק לגלח ולעשות בתער ולא בדבר אחר. דאי סלקא דעתך כי עביד נמי במלקט ורהיטני שפיר דמי — לשתוק קרא מיניה. דאם בא [למימר] שהרשות בידו לגלח בתער פאת זקנו — להא לא בעי קרא, דזקנו דרשות ידעינן מקל וחומר. **הכי** גרסינן: ומה נזיר כו'. הוה מצי למפרך דכהן מצורע לא אתי, שכן ריבה הכתוב [בהן] מצות יתירות. וכהאי גונא פריך בכל דוכתי, ולכך לא לידחי עשה דמצורע לאו דכהנים. ועוד: מה לנזיר שכן לאו גרידא — דדחי לאו דהקפה, תאמר בכהנים דאיכא לאו ועשה — לאו דהשחתת זקן ועשה. לכן נראה דעיקר אפירכא אחרונה סמיך, דפריך מרבי שמעון בן לקיש. **הכי** גרסינן: ומה נזיר דאיסורא קעביד — ואפילו נזיר טהור חוטא קצת, כדאיתא פרק קמא דנדרים (י,א) ולעיל בפרק שלישי (יט,א). ועוד: דמנזיר טמא קא יליף, שגם הוא תגלחתו כתוב בתער, כדמשמע בסמוך דגמרינן טהור מטמא וטמא מטהור, ואפילו הכי תגלחת מצוה דידיה דחי לאו דהקפה,דסבירא ליה דהקפת כל הראש שמה הקפה. ולעולם מיחייב — פירוש: מיחייב לגלח כל ראשו ולדחות לאו דהקפת, מצורע דמצוה לא כל שכן. **דמצוה** — מצות המקרא תגלחת, ולא באה לו על ידי שום איסור — לא כל שכן שתגלחתו דמצוה תדחה לאו דהשחתה. ואי קשה: מה לנזיר — שכן קרבנו טעון לחם כדפירש לעיל! ויש לומר: דלא דמי, דודאי לעיל דבענין להטעין תער למצורע ולא שאר משחיתים, פריך שפיר דמשום הכי בנזיר דין הוא שיהא טעון תער לתגלחתו, שכמו כן חומרא אחרת בו שקרבנו טעון לחם. אבל הכא, דלא בענין למילף להטעין תער במצורע מתגלחת דנזיר, רק שהרשות יהיה בידו להעבירו בתער כמו בשאר משחיתין, ולא שייכא כלל ההיא פירכא, דלא בענין למילף חומרא מנזיר. אלא מכל מקום תימה הוא: והא דף סוגיא לרבנן, [והרי] מוכח דלרבנן פשיטא להו תער מתגלחת דמצורע מקמי דידענין ליה בנזיר, דקאמר בברייתא דלעיל: ללמדו ממצורע אי אפשר כו', אלמא במצורע פשיטא להו לרבנן

רש"י

אין קרבנו בדלות, תאמר במצורע שאם עני הוא מביא צפורים — ואם כן גם לא נחמיר עליו להטעינו תער. ואין להקשות: לפי מה שמסקינן דליף מצורע מקרא אחרינא שלא בנזיר דהיינו בנזיר דבסמוך, ולייתי נזיר במה הצד! דאיכא למיפרך: שכן אינו בשאלה, או שכן שכל גופו טעון תגלחת.

והאי תנא מעיקרא אמר ללמוד נזיר ממצורע אי אפשר שאין דנין כו' — אלמא דפשיטא ליה מילתא דמצורע הוי בתער. **והדר אמר נליף מדינא** — מנזיר ומלוים בהצד השוה שבהן. ומדינא נמי לא מצי למילף, משום דאית בה פירכא דרבא מברניש: שכן אין קרבנו בדלות, תאמר במצורע שכן קרבנו בדלות בעולה ויורד, דכתיב ביה "ואם דל הוא". **אמר ליה ההיא** — דקתני דללמדו ממצורע אי אפשר, דמשמע דפשיטא ליה דמצורע הוי בתער — אליבא דרבנן היא, דגמרי לה מ"וזקנו" ו"פאת" כדמסיק. והאי דקא בעי מדינא לא אפשר משום דאית ביה למפרך כדפריכנא — אליבא דרבי אליעזר, דגמיר לה מנזיר דלקמן. **דתנן** — במסכת מכות. **ואינו חייב** — על הקפת הראש, עד שילקטנו בתער. רבי אליעזר אומר אפילו במלקט ורהיטני. **ואמרינן מאי טעמא דרבנן** — דלא מחייבי בהקפה אלא בתער. **דתניא** זקנו — האמור לגבי מצורע, מה תלמוד לומר? והלא כל שערו במשמע, וזקנו בכלל שערו! אלא, לפי שנאמר לגבי כהנים "ופאת זקנם לא יגלחו", יכול אפילו כהן מצורע המתגלח לא יגלח פאת זקנו — תלמוד לומר "וגילח זקנו". **ומנלן** — דהך גילוח בתער קאי, דתניא: ופאת זקנם. **תלמוד לומר** — גבי ישראל "לא תשחית פאת זקנך", אי לא תשחית, יכול ליקטו במלקט ורהיטני יהא חייב — תלמוד לומר "ופאת זקנם לא יגלחו". הא כיצד? גילוח שיש בו השחתה דיבר הכתוב, ואיזו — הוי אומר בתער. מהו גילוח דקאסר ליה רחמנא גבי הקפת הראש והשחתת פאת זקן, ואישתרי ליה גבי מצורע, דמותר הוא בו — דהיינו תער: מאי משמע לן מהכא דמצורע לא הוי אלא בתער? דלמא לעולם אימא לך דאפילו ליקטו במלקט ורהיטני שפיר דמי, והאי דקתני: "וזקנו" מה תלמוד לומר — דאתא לאשמועינן דאפילו גילחו בתער לא מיחייב עליה משום "פאת זקנם לא יגלחו". **אי סלקא דעתך דכי ליקטו במלקט ורהיטני שפיר דמי** — ומצוה קעביד, לישתוק קרא מיניה ולא ליכתוב "זקנו", ואמינא: ליקטו במלקט ורהיטני שפיר דמי, דמייתינן לה מדינא. **ומה גבי נזיר דאיסורא קעביד** — כי מגלח בתער בתוך ימי נזירות. **אפילו הכי מיחייב** — כי ליקטן במלקט ורהיטני, כדאמרינן לעיל: לרבות כל המעבירין. **הכא** — דכי מגלח מצוה קעביד, כדכתיב "וגילח את כל שערו". **לא כל שכן** — שבכל דבר מותר לגלח, ואפילו בתער.

ותו

אֵין קָרְבָּנוֹ בְּדַלּוּת, תֹּאמַר בַּמְּצוֹרָע שֶׁקָּרְבָּנוֹ בְּדַלּוּת! אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר מְשַׁרְשְׁיָא לְרָבָא: הַאי תַּנָּא, מֵעִיקָּרָא אָמַר: לְלַמְּדוֹ מִמְּצוֹרָע אִי אֶפְשָׁר שֶׁאֵין דָּנִין קַל וָחֹמֶר לְהַחְמִיר עָלָיו, וְהַדַּר אָמַר: גַּיְלַף מִדִּינָא, וּמִדִּינָא נַמִּי לָא יָלִיף! - אָמַר לֵיהּ: הַהוּא - אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, הָא - אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דִּתְנַן: וְאֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּלַקְּטֶנּוּ בְּתַעַר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ לִיקְּטוּ בְּמַלְקֵט וּבְרְהִיטְנִי חַיָּיב. מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנַן? דִּתְנִיָא: "וְזָקְנוֹ" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ". יָכוֹל אֲפִילּוּ מְצוֹרָע כֵּן - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְזָקְנוֹ". וּמְנָלַן דִּבְתַעַר - דְּתַנְיָא: "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ", יָכוֹל אֲפִילּוּ גִּילְּחוּ בְּמִסְפָּרַיִם יְהֵא חַיָּיב - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא תַשְׁחִית". יָכוֹל לִיקְּטוּ בְּמַלְקֵט וּבְרְהִיטְנִי יְהֵא חַיָּיב - תַּלְמוּד לוֹמַר "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ". הָא כֵּיצַד? אֵיזֶהוּ גִּילּוּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה - הֱוֵי אוֹמֵר זֶה תַּעַר. - מִמַּאי? דִּילְמָא לְעוֹלָם אֲפִילּוּ לִיקְּטוּ בְּמַלְקֵט וּבְרְהִיטְנִי נַמִּי מִצְוָה קָעֲבִיד, וְהָא קָאָתֵי לְאַשְׁמוּעִינַן דַּאֲפִילּוּ בְּתַעַר לָא מִיחַיַּיב עֲלֵיהּ! - אָמְרִי: אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּי עָבֵיד נַמִּי בְּמַלְקֵט וּבְרְהִיטְנִי שַׁפִּיר דָּמֵי - לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ, מִינֵּיהּ וַאֲנָא אֲמִינָא: וּמַה גַּבֵּי נָזִיר, דְּאִיסּוּרָא קָא עָבֵיד - אֲפִילּוּ הָכִי מִחַיַּיב, הָכָא דְּמִצְוָה - לֹא כָּל שֶׁכֵּן?

ותו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יש בהם חומרא שאין קָרְבָּנוֹ משתנה בְּדַלּוּת, אלא בין עשיר ובין דל מביא את אותם הקרבנות, תֹּאמַר בִּמְצוֹרָע שֶׁקָּרְבָּנוֹ משתנה בְּדַלּוּת, שאם הוא עני יכול להביא תורים ובני יונה במקום בהמה, וכיון שמצינו שהתורה הקילה עליו בזה, יש לומר שכמו כן הקילה עליו שאינו צריך לגלח דווקא בתער, ואין ללמוד מנזיר ולויים שדינם חמור למצורע.

הגמרא מביאה משא ומתן בדברים אלו: אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר מְשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא, הַאי תַּנָּא, מַעִיקָּרָא – בברייתא לעיל (לט:) אָמַר שֶׁלְּמֵדוֹ את חיוב הנזיר לגלח בתער מֵהַחִיּוּב של מְצוֹרָע לגלח בתער, אִי אֶפְשָׁר, משום שֶׁאֵין דָּנִין כָּל מֵחָמוּר לְהַחְמִיר עָלָיו, שמצורע דינו חמור שהוא צריך לגלח את כל שער גופו, ונזיר דינו קל שאינו מחוייב לגלח אלא את שער ראשו, ואין למדים ממצורע שהוא חמור להחמיר על הנזיר שהוא קל ממנו, ומשמע שהיה ידוע לתנא שמצורע חייב לגלח בתער, אף שלא למד את זה מנזיר, שהרי בא ללמוד נזיר ממצורע, וְהָדַר אָמַר – ואחר כך אמרה הברייתא, שנֵילַף – שלומדים את חיוב המצורע לגלח בתער מִדִּינָא – מנזיר ולויים במה הצד, ומבואר שלולא הלימוד מנזיר לא היינו יודעים שמצורע צריך לגלח בתער, וּמִדִּינָא נַמִּי לֹא יָלֵיף – ולמעשה גם מנזיר ולויים אין ללמוד שמצורע מגלח בתער, משום שיש לפרוך מה להצד השוה שבהם שאין קרבנם בדלות, וכמבואר לעיל, ונמצא גם שיש סתירה בין הברייתות אם מצורע חמור מנזיר או נזיר חמור ממצורע.

אָמַר לֵיהּ רבא, אין כאן סתירה, הַהוּא – הברייתא (לעיל לט:) שידעה שמצורע מגלח בתער, ולא הוצרכה ללמוד דין זה מנזיר, היא אֲלִיבָּא דְּרַבָּנָן – לשיטת רבנן שלומדים חיוב תגלחת בתער במצורע מהמילה 'זקנו' האמורה במצורע, כמבואר בברייתא להלן בסמוך, וְהָא – הברייתא שרוצה ללמוד שמצורע מגלח בתער מנזיר ולויים, היא אֲלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהתורה לא פירשה במצורע שדין תגלחתו הוא בתער, וצריכים ללמוד דין תגלחתו מנזיר, וכמבואר בסוף הסוגיא (מא.) שלומדים מ'ראשו' האמור במצורע, שהעמידוהו בנזיר מצורע, דִּתְנַן במשנה (מכות ב.) לגבי איסור השחתת הזקן, וְאֵינוֹ חַיָּיב המשחית את זקנו במלקות, עַד שֶׁיִּלְקְטֶנּוּ – עד שישחית ויטול את שער פאות זקנו בְּתַעַר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם לִיקְטוֹ בְּמַלְקֵט – כלי שמצחצחי חרבות מחליקים בו את תיק הסייף וּבְרַהִיטְנֵי – או בכלי שעושי תריסים מחליקים בו את העץ, חַיָּיב מלקות.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן שתגלחת מצורע היא דווקא בתער, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר במצורע (ויקרא יד ט) 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ', 'זְקָנוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – למה נאמר, הלא הוא כלול ב'כל שערו', לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לגבי כהנים (ויקרא כא ה) 'וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ', שנאסרו בגילוח שער פאות הזקן בתער, יָכוֹל – הייתי חושב לומר שאֲפִילּוּ כהן מְצוֹרָע שבא לגלח תגלחת טהרה, יהיה דינו כֵּן, שאסור לגלח את זקנו בתער, תַּלְמוּד לוֹמַר 'זְקָנוֹ' שהוא מיותר, ללמד שאף אם הוא כהן, כיון שנצטרע מגלח את זקנו, משום שמצות עשה של גילוח מצורע, דוחה את הלא תעשה של 'וּפְאַת זְקָנָם לא יְגַלֵּחוּ', וגם איסור עשה של 'קְדֹשִׁים יִהְיוּ'.

וּמִנְּלָן דְּאיסור השחתת הזקן הוא בְּתַעַר, דְּתַנְיָא, נאמר (ויקרא כא ה) 'וּפְאַת זְקָנָם לֹא יִגַּלֵּחוּ', יָכוֹל – הייתי חושב לומר שאֲפִילּוּ אם גִּילְּחוּ בְּמִסְפָּרַיִם גם יְהֵא חַיָּיב. תַּלְמוּד לוֹמַר – נאמר בפסוק האוסר תגלחת זקן בישראל (ויקרא יט כז) 'וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ', ולשון השחתה משמעותה שאינו משייר כלום, ולומדים את איסור גילוח הזקן של כהנים מאיסור גילוח הזקן של ישראל בגזירה שוה 'פאת' 'פאת', שגם לכהנים לא אסרה התורה אלא בהשחתה, אבל במספריים, שאין בהם השחתה כיון שאינם נוטלים את השיער מעיקרו ומשרשו, מותר לגלח את הזקן. יָכוֹל – הייתי חושב לומר שאפילו אם לִיקְטוֹ בְּמַלְקֵט וּבְרַהִיטְנֵי, גם יְהֵא חַיָּיב, מפני שסוף סוף השחית את שער הזקן מעיקרו, תַּלְמוּד לוֹמַר לגבי כהנים, 'וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ', ולשון 'גילוח' לא נאמר אלא בדבר שרגילים לגלח בו, ומלקט ורהיטני אין בני אדם רגילים לגלח בהם, הָא כֵּיצַד יתקיימו שני הפסוקים, שמאחד מהם לומדים שדווקא השחתה אסורה ומהשני לומדים שדווקא דרך גילוח אסור לגלח, אלא אֵיזֶהוּ גִּילּוּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה תַּעַר שבו מתקיימים שני התנאים, שהדרך לגלח בו, וכמו כן הוא עוקר את השיער משרשו, וכיון שמתקיימים בו שני התנאים, רק בו אסור לגלח את הזקן. ומבואר שאיסור השחתת הזקן הוא רק בתער. ומאחר שכן, יש ללמוד שגם מצורע מצותו בתער, שלכן הוצרכה התורה ללמד שגם כהן מצורע מגלח, שאם הוא יכול לגלח בכל דבר, אין שום איסור בתגלחתו, ולמה הוצרכה התורה ללמד זאת.

הגמרא דוחה את ההוכחה שמצורע צריך לגלח דווקא בתער: מִמַּאי – מנין שתגלחת מצורע אינה אלא בתער, דִּילְמָא – שמא יש לומר שלְעוֹלָם אֲפִילּוּ אם לִיקְטוֹ המצורע לשערו בְּמַלְקֵט וּבְרַהִיטְנֵי ולא בתער, נַמִּי מִצְוָה קָעֲבִיד – גם כך הוא מקיים את מצות תגלחתו, וְהָא – והריבוי מהמילה 'זקנו' אינו בא ללמדנו שגם כהן מצורע מגלח את זקנו, שמכך הוכחנו שמצורע צריך לגלח דווקא בתער, אלא קָאָתֵי לְאַשְׁמוּעִינָן – בא ללמדנו דְּמותר למצורע לגלח אֲפִילּוּ בְּתַעַר, אף על פי שתמיד אסור לגלח בתער, וְלֹא מִיחַיַּיב עֲלֵיהּ – ואינו מתחייב מלקות על איסור השחתת הזקן. ואם כן אין הוכחה שמצורע צריך לגלח דווקא בתער.

הגמרא פורכת את הדחיה משני טעמים: אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, שעל כרחך הריבוי מהמילה 'זקנו' בא ללמד שתגלחת המצורע היא דווקא בתער, משום שאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם יעלה על דעתך לומר שכִּי עָבֵיד נַמִּי – שגם אם מצורע יגלח בְּמַלְקֵט וּבְרַהִיטְנֵי שַׁפִּיר דָּמֵי – יצא ידי חובת התגלחת, ולא הוצרך הריבוי של 'זקנו' אלא ללמד שמותר לו לגלח אפילו בתער, אם כן לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ – שהתורה לא תכתוב ריבוי זה, וַאֲנָא אֲמִינָא – ואני אוכל ללמוד שמותר למצורע לגלח בתער, בקל וחומר מתגלחת נזיר טהור שדוחה איסור הקפת הראש, וכך הוא הקל וחומר, וּמַה לְנַבִּי נָזִיר דְּאִיסּוּרָא קָא עָבֵיד – שבשעת קבלת הנזירות עבר על איסור, שכן הנודר בנזירות נקרא חוטא, וַאֲפִילּוּ הָכִי – ואף על פי כן מְחַיַּיב – הוא מחויב לגלח כל ראשו, ודוחה בכך את איסור הקפת הראש, הָכָא – כאן במצורע דְּמִצְוָה – שתגלחתו היא מצוה שלא הגיעה על ידי חטא, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שמצוה זו תדחה את איסור השחתת הזקן. ומוכח שהריבוי של 'זקנו' בא ללמדנו שצריך לגלח דווקא בתער.

אשרי חלקו שעל ידו נדפסו והולכים ונדפסים כמה מאמרים ושיחות המעוררים
את האיש הישראלי לעבודה האמורה וזכות הרבים תלוי בו
ממכתב י"ב שבט, תשי"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

פד אָסוּר לָשֵׂאת תַּחַת אַצִּילָיו [תש] זֶרַע הַתּוֹלָעִים שֶׁעוֹשִׂים הַמֶּשִׁי [תשא], מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר בְּטִלְטוּל [תשב], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לִכְלוּם, וְעוֹד שֶׁמּוֹלִיד בְּחֻמּוֹ [תשג]:

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף פד

ביאורי הלכה

תש] תחת אציליו - תחת בית השחי[641].

תשא] שעושים המשי - היו רגילים לחמם את זרע (ביצי) המשי תחת בית השחי למשך כשבועיים־שלוש כך שיתחממו בהדרגה ויבקעו כולם מן הביצה באותו זמן ולא כל אחד בזמן שונה[642].

תשב] שאסור בטלטול - אף שהותר טלטול בגופו[643], מכל־מקום [דרך נשיאת זרע התולעים הוא דווקא תחת אציליו[644] ועוד ש]נשיאה תחת אציליו היא נשיאה שבדרך אחיזה[645], ובפרט שטלטול בגופו נעשה כבדרך אגב (כיס המעות התלוי עליו מטלטל אגב הליכתו), אבל אחיזת ונשיאת חפץ תחת בית השחי אף שהיא טלטול בגופו ולא בידו, אינה כבדרך "אגב" אלא בכוונת טלטול[646].

תשג] שמוליד בחומו - איסור מוליד משום שדומה למלאכה[647].

ציונים והוספות

641) כל שכן שאסור לטלטל בידו אף אם אין דרך לטלטל כך את זרע התולעים.

642) כשהתולעים בוקעים מן הביצים בזמנים שונים, הדבר מקשה על הטיפול בהם.

643) כגון טלטול כיס מעות התלוי על גופו (סי' רסו סי"ט, ובקו"א ס"ק י, ועד"ז בסי' שא סל"ט), ובפרט שלעיל סי' רעו ס"י מפורש שטלטול בין אצילי ידיו הרי הוא כטלטול מן הצד שעל ידי גופו.

644) יש שביארו את איסור נשיאת זרע התולעים משום שהדרך לשאתם [דווקא] תחת בית השחי, אבל נשיאת כל חפץ אחר תחת בית השחי מותרת משום טלטול שעל ידי גופו (דהא מפורש בסי' רעו ס"י להתיר טלטול בין אצילי ידיו כטלטול מן הצד שעל ידי גופו, וז"ל מנחת פתים (הוספות לאו"ח סי' שיא): ועי' לעיל סי' שח סעיף מו דאסור לשאת זרע התולעים בין אצילי ידיו משום דאסור בטלטול, וכן פסק הרב גופא בש"ע שם, וזה לכאורה היפוך ממ"ש בסי' רעו ס"ט, וח"א העירני דשם דרך הוא לתת התולעים בין אצילי ידיו לכך אסור משא"כ בשאר מוקצה), ע"כ. אלא שצ"ע כי בכ"מ משמע (עיין לעיל על סי' שא סל"ט) להתיר טלטול בגופו גם כשדרכו בכך.

645) יש שלא חילקו בין דבר שדרכו בכך לדבר שאין דרכו בכך אלא בין נשיאה בדרך אחיזה לנשיאה שלא בדרך אחיזה, ועפי"ז יש לחלק בין נשיאה המבוארת כאן שהיא 'תחת אציליו' דהיינו בית השחי שיש בזה דרך נשיאה לטלטול 'בין אצילי ידיו' (אחיזה באמצעות המרפקים אודותה מדובר בסי' רעו) שאינו בדרך אחיזה אלא הוא טלטול כלאחר יד (ע"פ שו"ת חזון נחום סי' לג), ועפי"ז יש להתיר טלטול כל חפץ התלוי עליו אף אם דרכו בכך, ומאידך יש לאסור טלטול כל חפץ תחת אציליו אף שאין דרכו בכך.

646) על המבואר לעיל (הערה תרמה ע"פ ה'חזון נחום') שנשיאה בדרך אחיזה אינה כ'טלטול בגופו', יש להעיר דקשה לומר שטלטול תחת אציליו אסור כטלטול בידו ממש (עיין סי' שה סכ"ד שאין איסור טלטול מוקצה אלא בידיו, ולא בראשו), אלא צ"ל שכל טלטול שאינו כ'בדרך אגב' (כטלטול כיס התלוי עליו) אינו נחשב כטלטול בגופו ממש אלא כטלטול מן הצד שאין להתירו אלא כשנעשה כלאחר יד (והוא הנקרא בסי' רעו "טלטול מן הצד שעל ידי גופו"), אבל כשנעשה כדרכו או בדרך אחיזה - אסור בטלטול כמוקצה מן הצד עכ"פ שאין לטלטלו לצורך עצמו.

647) עיין סי' שיח סכ"ה ובסי' שכ סט"ז; ולהעיר, שלכאורה איסור מוליד הוא גם כשזרע התולעים היה עליו עוד לפני השבת, ולהעיר משו"ת שבט הלוי ח"ג סי' צז שאיסור זה דווקא כשחימום זרע התולעים נעשה בכוונה להולידם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תנב סדר וזמן הגעלת כלים:

כב ואם רוצה להשתמש בפסח ביורה זו שהגעיל בה הכלים קודם שעה ה' או אפילו אחר שעה ה' אלא שלא היו הכלים בני יומן או אפילו היו בני יומן אלא שהיה במים ס' כנגדן אינו צריך לחזור ולהגעיל את היורה אחר הגעלת הכלים בתוכה אם הגעילה כבר קודם הגעלת הכלים שהרי הגיעול שנבלע בה מפליטת הכלים כבר נתבטל במים בס' או שהוא נותן טעם בן נותן טעם של היתר כמו שנתבאר.

ומכל־מקום אם בשעה שהגעיל את היורה בתחלה היתה בת יומה והגעילה משעה ה' ואילך צריך לחזור ולהגעילה פעם שנית אף אם לא היו הכלים בני יומן והיה במים ס' כנגדן (ואף אם אינו רוצה כלל להגעיל בתוכה כלים צריך להגעילה ב' פעמים) להכשירה להשתמש בה בפסח לפי שכשהגעילה בתחלה חזרו המים ונבלעו בה ואסרוה שהרי הגיעול שנפלט מן היורה לא נתבטל במים בס' כמו שנתבאר למעלה וגם אינו נותן טעם בן נותן טעם של היתר כיון שהוא בן יומו וכבר הגיע זמן איסור החמץ בשעת הגעלה אלא לפי שהמים הללו שחזרו ונבלעו ביורה אין כל גופן ממשות איסור ואין בהם איסור אלא לפי חשבון דהיינו לפי ערך גיעול פליטת כל גוף היורה נגד כל המים שביורה כגון אם יש בכל המים שביורה עשר פעמים כמו כל גוף היורה יש גם כן במים הללו שחזרו ונבלעו ביורה עשר חלקים של מים המותרים שהיו ביורה וחלק אחד עשר הוא הגיעול שנפלט מהיורה למים לפיכך כשחוזר ומגעיל היורה פעם ב' הרי חוזר ונפלט ממנה הגיעול שחזר ונבלע בתוכה בהגעלה ראשונה ועכשיו הוא מתבטל במים שביורה ביותר מס' ואף שחוזר ונבלע ביורה גם בהגעלה זו, מכל־מקום אינו אוסר את היורה כיון שכבר נתבטל בס'.

ולפי טעם זה כשמגעילה ב' פעמים קודם הגעלת הכלים בתוכה די בכך אבל נהגו להחמיר ולחזור ולהגעיל היורה אחר הגעלת הכלים בתוכה כדי להשתמש בה בפסח אף אם לא היו הכלים בני יומן והגעילם בתוכה קודם שעה ה' וגם היורה לא היתה בת יומה בשעת הגעלתה:

~ יום שני ~

כג ומכל־מקום אם היו במים ס' כנגד הכלים אין מחמירין לחזור ולהגעיל היורה לפיכך מותר להגעיל כלי הבלוע מאיסור בתוך קדירה כשרה מלאה רותחין אם יש בהם ס' כנגד הכלי שמגעיל (רק שיזהר לשפוך הרותחין שבקדירה שאסור ליהנות מהם כמו שנתבאר):

כד ואף אם לא היו במים שביורה ס' כנגד הכלים אין צריך לשפוך המים החוצה ולחזור ולמלאותה מים אחרים להגעילה אלא בעוד מים רותחין הללו בתוכה לאחר גמר הגעלת הכלים מכנים לתוך המים אבן מלובן או לפיד בוער ומתוך כך ירתיחו המים ביותר ויגברו ויעלו על שפת היורה וזו היא הגעלתה כמו שנתבאר למעלה:

כה לא יניח כלים הרבה לתוך סל אחד מנוקב או לתוך שבכה אחת ויגעילם יחד אלא אם כן הם מונחים שם בריוח שאינם נוגעין זה בזה לפי שבמקום נגיעתם אין הגעלה עולה שם ואף על פי שהמים מגיעים שם שהרי לענין טבילה אין נגיעה זו חשובה חציצה, מכל־מקום לענין הגעלה צריך שרתיחת המים יגיעו בכל שטח הכלי ובמקום נגיעתם אין הרתיחה עולה יפה.

(אבל בתוך כלי שאינו מנוקב לא יגעיל אפילו כלי אחד אף על פי שהוא צף בתוכו ואין נוגעין זה בזה אלא אם כן משהה אותם בתוך היורה כשיעור שנתבאר בסימן תנ"א ע"ש):

כו אם אוחז את הכלי בתוך הרותחין על ידי צבת צריך לגלגל מעט את הכלי דהיינו שיפתח את הצבת בתוך הרותחין ויאחוז הכלי במקום אחר כדי שיעלו הרותחין על מקום אחיזת הצבת ולפיכך יותר טוב להגעיל בשכבה או בסל מנוקב:

כז חמי טבריא דינם כחמי האור להחמיר כגון לענין בליעה שאם נשתמש איסור בכלי ע"י חמי טבריא נאסר הכלי אבל אין מגעילין בתוכם כלים שנאסרו על ידי חמי האור אפילו לא נאסרו אלא ע"י חום כלי שני לפי שחמי טבריא אינן תולדות האור וכבר אמרו כבולעו כך פולטו מה בולעו ע"י תולדות האור אף פולטו ע"י תולדות האור אבל אם לא נאסרו רק ע"י חמי טבריא יכול להגעילם על ידם וכל־שכן על ידי חמי האור:

כח אין מגעילין בשום משקה רק במים לפי שיש אומרים ששאר משקים אין בהם כח להפליט כל הגיעול כמו המים ומים המעורבים עם אפר (שקורין לו"ג) דינם כשאר משקים שהאפר מבטל כח המים ובדיעבד שעבר והגעיל בהם או בשאר משקין עלתה להם הגעלה:

כט אם הגעיל הרבה כלים ביורה עד שמרוב פליטת הכלים נעשו המים כציר אין להגעיל עוד באותן המים:

ל ולפי שרבו מאד הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאין בהם לפיכך ראוי ונכון שבעל תורה הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים ולא כמו שנוהגין עכשיו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי ~

חלק ג סימן תנג דיני החטים וטחינתם למצות:

א המצה שאדם חייב לאכול בליל ט"ו צריכה להיות מאחד מחמשת מיני דגן שהם חטים ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון אבל אם עשה מצה מאורז או דוחן או שאר מיני קטניות ואכלה לא יצא ידי חובתו שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות וגו' דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו אם עשאן מצה יצאו מיני קטניות וכיוצא בהם שאינם באים לידי חימוץ לעולם אלא לידי סרחון שאפילו אם לש אדם קמח אורז וכיוצא בו ברותחין וכסהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ אין זה חימוץ אלא סרחון והוא מותר באכילה ולפיכך אף אם עשאו מצה אינו יוצא בו ידי חובתו:

ב ומצוה מן המובחר לכתחלה ליקח חטים למצת מצוה ולא אחד משאר ארבעה מיני דגן וכן המנהג ואם אין לו חטים יקח משאר מיני דגן מן החביב עליו יותר כדי שיאכל מצה לתיאבון:

ג מין הנקרא בל"א טירקשי"ן וויי"ץ אינו מין חטים רק למיני קטניות יחשב טטרק"י (או היידי"ן או גריק"ע) הוא ממיני קטניות ומותר לעשות ממנו תבשיל בפסח כמו שמותר לעשות משאר מיני קטניות מעיקר הדין.

אבל נהגו במדינות אלו שלא לאכול בפסח תבשיל של אורז ודוחן ופולין ועדשים ושומשמין ושאר מיני קטניות אפילו ביו"ט אחרון לפי שבדורות האחרונים רבו עמי הארץ שאינן בקיאין באיסור והיתר ואם יראו שאוכלים בפסח תבשיל של מיני קטניות יטעו להתיר גם כן תבשיל של מיני דגן הואיל וכל השנה דרך לעשות תבשיל ממיני קטניות כמו שדרך ממיני דגן ידמה בעיניהם שדינם שוה בפסח לפיכך נהגו לאסור הכל:

ד ולא נהגו איסור אלא במיני קטניות שהתבשיל הנעשה מהם מתחלף בתבשיל הנעשה ממיני דגן שהם דומים זה לזה ששניהם נקראים מעשה קדירה ולכך אסרו זה בשביל זה אבל מיני זרעים כגון השבת (שקורין עני"ש) והכסבר (שקורין אליינד"ר) וזרע אקלייז"א וכיוצא בהם משאר מיני זרעוני גינה אין נוהגין בהם איסור חוץ מן החרדל לפי שגידולו הוא בשרביטין והרי הוא דומה לגידול מיני קטניות ונאסר בכללם וחוץ מן הכמון הנמכר בחנות (שקורין קראם קימל) שמביאין אותו לכאן ממדינות אחרות וגרעיניו דומה לדגן ולכך מחמירין בו כמו שמחמירין בכל מיני קטניות אבל מין כמון (שקורין פעלד קימל) שאין צורתו דומה לדגן אין מחמירין בו כלל וכן כל מיני ירקות אין מחמירין בהם הואיל ואינן דומים כלל לדגן:

~ יום רביעי ~

ה ואפילו במיני קטניות לא נהגו אלא איסור אכילה אם נפלו עליהם מים בענין שכיוצא בזה בה' מיני דגן אסור מעיקר הדין אבל מותר להנות מהם בפסח וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם (אבל השמנים שאינם נעשים ממיני קטניות מותרים אפילו באכילה) אפילו על השלחן שאוכלים עליו ואין חוששין שמא יפול מהשמן לתוך התבשיל שאף אם יפול לתוכו מעט שמן הרי הוא מתבטל בתוכו ברוב כיון שמנהג איסור זה אינו אלא חומרא בעלמא ואף על פי שקודם עשיית השמן כותשין אותו במכתשת ששורין בה שעורים לפעמים מכל מקום אין טעם שעורים הבלוע במכתשת נפלט לתוך השמן על ידי כתישתו בתוכה כיון שאינו דבר חריף.

וכן מותר להשהותם עמו בבית אפילו נשרו במים כגון מיני הריפות הנכתשין במכתשת ומלחלחין אותן במים קודם הכתישה.

אבל מיני הריפות של ה' מיני דגן הן חמץ גמור ואם עבר עליהם הפסח אסורים בהנאה אלא אם כן ברי לו שלא נתלחלחו במים קודם הכתישה:

ו כל מיני זרעים המותרים בפסח צריכין בדיקה רבה קודם שיעשה מהם תבשיל לברור מהם גרעיני דגן שדרכן להמצא ביניהם ולפיכך המחמיר שלא לאכול כמון ושבת עד יו"ט האחרון תבוא עליו ברכה כי אי אפשר לבררם יפה:

ז אם עירב קמח חטים עם קמח אורז ועשה מהם מצה אם יש בה טעם חטים הרי היא כאלו היתה כולה מחטים וכשאוכל כזית ממנה יוצא ידי חובתו אף על פי שרוב כזית זה הוא אורז לפי שטבע האורז להגרר אחר החטיונשתנה טעמו לטעם חטים כשהן מעורבים עמו.

אבל אם עירב קמח חטים עם קמח דוחן או שאר מיני קטניות וכן אם עירב קמח של אחד משאר ד' מיני דגן עם קמח אורז ועשה מהן מצה אף על פי שיש בה טעם דגן אינו יוצא בה ידי חובתו אלא אם כן יש בה קמח דגן כזית בכדי אכילת פרס ממנה דהיינו שבכל פרס ממנו יש בו כזית קמח דגן שאז יוצא ידי חובתו בכזית ממנה לפי שטעם כזית דגן הנרגש בתוך הפרס של אורז או שאר מיני קטניות מהפך את הפרס להיות כמו דגן ממש והרי זה כאלו אכל כזית דגן ממש שהרי עיקר האכילה הוא הטעם וכיון שטעם טעם בכזית מצה יצא אבל אם אין במצה זו כזית דגן בכדי אכילת פרס אין כח בטעם הדגן להפך את ממשות הקטניות להיות כמו דגן ממש.

~ יום חמישי ~

ויש אומרים שאפילו מצה הנעשית מתערובת קמח חטים עם קמח אורז אין אדם יוצא בה ידי חובתו אלא אם כן יש בה כזית חטים בכדי אכילת פרס ואם נעשית מקמח חטים עם שאר מיני קטניות או מקמח אורז עם שאר מיני דגן אף על פי שיש בה כזית דגן בכדי אכילת פרס אינו יוצא בה ידי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חובה שאף שטעם הכזית דגן הפך את הפרס להיות כמו דגן ממש מכל מקום עיסה זו לא היתה באה לידי חימוץ לעולם אלא אם כן היה רובה דגן וכל עיסה שאינה באה לידי חימוץ אין יוצאין בה ידי חובת מצה מה שאין כן כשנעשית מקמח חטים עם האורז שהחטים גוררין את האורז וגורמין לו לבוא לידי חימוץ.

ולענין הלכה יש לחוש לכתחלה לסברא אחרונה להחמיר בשל תורה אבל בשעת הדחק יש לסמוך על סברא הראשונה כי כן עיקר:

ח חטים שאכלו מהם עכברים ונשארו בתוכן הרבה חטים נשוכין מאכילת העכבר שיש לחוש בהן שמא נתחמצו מחמת הרוק שבפי העכבר שהרוק מחמיץ כמו מים כמו שיתבאר בסי' תס"ו אף על פי כן אין צריך לברור ולהסיר החטים הנשוכים מהחטים השלמים אלא טוחן הכל ביחד ועל ידי כן מתערב קמח הנשוכים בקמח השלמים ונתבטל בתוכו בס' קודם הפסח ושוב אינו חוזר וניער אף אם יאפה ממנה מצות בתוך הפסח כמו שנתבאר בסי' תמ"זואין זה כמבטל איסור בידים כיון שאין כוונתו לטחון כדי לבטל אלא טוחן כדי לאכול ומאליו הוא מתבטל ואם אין בחטים השלמים ס' כנגד הנשוכין לא יטחנם עד שיברור מהם הנשוכים (העודפים על המתבטלין בס').

ואם לא ביררם וטחן הכל ביחד הרי זה מותר שקמח הנשוכין אינו אוסר את קמח השלמים בדיעבד לפי שהנשוכין עצמן אין בהם חשש גמור של חימוץ שהחטים הם קשים ואינם ממהרין להחמיץ ורחוק הדבר שיתחמצו מחמת מעט רוק שבפי העכבר אבל אם אכלו עכברים משעורים (או משיפון ושבולת שועל) ואין ס' בהשלמים כנגד הנשוכין ושכח וטחן הכל ביחד יש להחמיר ולבערם קודם הפסח (עיין סי' תמ"ב) שהשעורין (ושבולת שועל ושיפון) הם רכים וממהרים להחמיץ ויש לחוש שמא נתחמצו במעט רוק שבפי העכבר:

~ יום שישי ~

ט חטים שצמחו (שקורין אוי"ס גיוואקסין) והן חמץ גמור והרי הן מעורבין בתוך חטים כשרים אם יש בהכשרים ס' כנגדן מותר לטחון הכל ביחד ולאפות מהם מצות אפילו בתוך הפסח כמו שנתבאר.

ולפי דברי האומרים שקמח המעורב בקמח יש לתערובות זה דין תערובת יבש ביבש כמו שנתבאר סימן תמ"ז אסור לאפות בתוך הפסח לפי שקמח החמץ שנתבטל בקמח הכשר קודם הפסח הוא חוזר וניעור בפסח כדין יבש שנתערב ונתבטל ביבש קודם הפסח שהוא חוזר וניעור בפסח ואוסר התערובת כמו שנתבאר בסימן תמ"ז אבל כשאופה קודם הפסח הרי נעשה כל הקמח שבכל מצה ומצה חתיכה אחת ממש ע"י האפיה ולכך אינו חוזר וניער בפסח וכל בעל נפש יחמיר לעצמו לכתחלה לחוש לסברא זו ומפני כך נתפשט המנהג במדינות אלו לאפות כל המצות קודם הפסח לפי שרוב החטים יש בהם תערובות מעט מחטים שצמחו:

י וכל זה כשיש ס' כנגדן אבל אם אין ס' כנגדן אין להם תקנה וצריך לבערם קודם הפסח ואם עבר עליהם הפסח ולא ביערן ימכרם לנכרי חוץ מדמי איסור שבהן כמו שנתבאר בסי' תמ"ב ואין לו להוסיף עליהם קודם הפסח עוד חטים כשרים ולטחון הכל ביחד כדי שיתבטל קמח החמץ בס' בקמח הכשר שאסור לבטל איסור לכתחלה:

יא במה דברים אמורים בחטים שצמחו שאף שנתערב בחטים כשרים ניכרין הן בתוכן ולכך אינם מתבטלים בתוכם ברוב כדין יבש ביבש שהוא בטל ברוב בכל איסורי תורה וכן שעורין הנשוכין מאכילת עכבר ניכרין הם בתוך השלמים ולכך אינם מתבטלין בתוכם ברוב אבל דגן שנתחמץ ואין חימוצו ניכר כגון שנפלו עליו מים ונתבקע (עיין סימן תס"ז) ואח"כ נתייבש ואין בקועו ניכר ונתערב בדגן כשר הרבה ממנו הרי נתבטל בתוכו ברוב וכיוצא בזה בשאר איסורין נעשה הכל היתר גמור ואין כאן איסור כלל לפיכך מותר להוסיף עליו עוד דגן כשר הרבה עד שיהיה ס' כנגדו ואז יטחון הכל ביחד כדי שיתבטל קמח החמץ בס' בקמח הכשר קודם הפסח ויהא מותר לאכול הכל בתוך הפסח ואין זה מבטל איסור בידים כמו שנתבאר בסי' תמ"ב:

~ שבת קודש ~

יב ואפילו חטה אחת שנפלו עליה מים ונתבקעה ואח"כ נתייבשה ונפלה לתוך כרי גדול של חטים אם אינו רוצה לטחנם קודם הפסח אסור להשהותם כדין יבש ביבש שנתבטל קודם הפסח כמו שנתבאר בסי' תמ"ב כיצד יעשה אם יש הפסד מרובה או שעת הדחק יסיר חטה אחת מהכרי ויאכלנה או ישליכנה לאיבוד קודם הפסח והשאר מותר לו אפילו לטחנם בתוך הפסח ולאכול לפי שיש כאן ב' ספיקות להקל שמא החטה שנאכלה או שנאבדה מן העולם היא היא החיטה המחומצת שנתערבה בכרי ואם תמצי לומר שאותה [חטה] עדיין היא מעורבת בכרי מכל מקום כשאוכל בפסח מצה הנעשית מחטים שבכרי יש להסתפק על כל חתיכת מצה שהוא בולע שמא אין בחתיכה זו כלום מאותה חטה המחומצת ואין באכילה זו שום איסור כלל ונמצא שעל כל חתיכת מצה שהוא בולע יש בה ספק ספיקא להקל ולומר שאין באכילה זו איסור כלל והקילו חכמים בספק ספיקא כזה לפי שמן התורה כבר נתבטל האיסור ברוב יבש ביבש (ואף על פי שבספק ספיקא כזה בשאר איסורים שאינם מתבטלים ברוב מדברי סופרים כגון חתיכת בשר טריפה והיא חתיכה גדולה וחשובה הראויה להתכבד בה לפני האורחים שנתערבה בהרבה חתיכות בשר כשרה ונאבדה אחת מהחתיכות שאף שמותר לו לאכול השאר בזה אחר זה משום שיש בכל חתיכה שאוכל בו ב' ספיקות להקל מכל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מקום אסור לו לאכול חתיכה חתיכה לבדה אלא צריך שיאכל שתים ביחד בבת אחת דהיינו שיקח מעט מהחתיכה אחת ומעט מהחתיכה אחרת ויבלעם ביחד בבת אחת כדי שבבליעה זו יהיה בה בודאי היתר ברור שאחת משתיהן היא בודאי היתר ברור שהרי לא נתערבה אלא חתיכה אחת של איסור אבל כשאינו בולע אלא מחתיכה אחת בלבד יש לחוש שמא בליעה ואכילה זו היא כולה מהאיסור בלבד ואין בה מההיתר ולא רצו חכמים לסמוך על ב' ספיקות להקל בזה כמו שנתבאר ביו"ד סי' ק"י אף על פי כן כאן אין צריך לאכול ב' חתיכות מצה ביחד לפי שאף בחתיכה אחת שהוא בולע יש בה בודאי גם מהיתר שהרי לא נתערב בכרי אלא חטה אחת מחומצת לפיכך אם נתערבו בכרי כל כך חטים מחומצות עד שבחתיכת מצה שהוא בולע אין בה פי שנים כנגד החטים המחומצות כדי שיהיה בחתיכה זו היתר ברור כל כך כמו החשש איסור (מטעם שנתבאר ביו"ד שם) אין לו לכרי זה תקנה אפילו להשהותו עד לאחר הפסח אלא על דרך שנתבאר בסי' תמ"ב:

~ 'תורה אור' פרשת תצוה - הפרשה החסידית ~

וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב[1]

"וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר, וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַה'" (פָּרָשָׁתֵנוּ כח, לו):

וְאָמְרוּ רַז"ל[2]: 'קֹדֶשׁ לָמֶ"ד' – לְמַטָּה, וַ'הַוָיָה' – לְמַעְלָה. – וּלְהָבִין זֶה,

וְגַם לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב (פָּרָשָׁתֵנוּ כח, לח): "וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן, וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים וְגו'" –שֶׁהַצִּיץ מְכַפֵּר וְנוֹשֵׂא עָוֹן. וְסִיפָא דִּקְרָא: "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לָרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי הַוָיָה". שֶׁבְּמַה שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת הַצִּיץ עַל הַמֵּצַח נִמְשָׁךְ רָצוֹן.

וּלְהָבִין עִנְיָן זֶה: (אַךְ) הִנֵּה צִיץ הוּא מִלְּשׁוֹן[3] "יָצִיץ גִּזְרוֹ"[4]; "מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים"[5]; "נֵץ הַחַמָּה"[6]. דְּהַיְינוּ הֶאָרַת אוֹר וְזִיו. וְהוּא אוֹר הָאַהֲבָה־רַבָּה הַבָּאָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת אַהֲרֹן – "זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיּוֹרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו" (תְּהִלִּים קלג, ב). שֶׁאַהֲרֹן הוּא רוֹעֶה מִ"שִּׁבְעָה רוֹעִים"[7] הַמְּפַרְנְסִים לִכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל הַמְּשֻׁכֹּות אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְאַהֲרֹן הוּא הַמַּמְשִׁיךְ בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה.

וַהֲגַם שֶׁ"הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם"[8], מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ אַהֲבָה וְיֵשׁ אַהֲבָה: יֵשׁ אַהֲבָה שֶׁהִיא לְמַטָּה מִן הַדַּעַת, וְתוֹלַדְתָּהּ, וְהִיא בְּכֹחַ הַנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ; וְיֵשׁ אַהֲבָה־רַבָּה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, הוּא בְּחִינַת אַהֲרֹן, הָרוֹעֶה וּמַמְשִׁיךְ לִכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל וְהוּא בְּחִינַת רְעוּתָא־דְּלִבָּא.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (עֵקֶב יא, יג): "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹקֵיכֶם וְגו'", וְלֹא כְּתִיב "לֶאֱהוֹב", אֶלָּא "לְאַהֲבָה", שֶׁיַּמְשִׁיךְ הָאָדָם אֶת לִבּוֹ לְאַהֲבָה עֶלְיוֹנָה, הִיא רְעוּתָא־דְּלִבָּא, שֶׁיִּהְיֶה רְצוֹנוֹ לַה' לְבַדּוֹ, וּלְדָבְקָה בּוֹ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "מִי לִי בַשָּׁמָיִם וְגו'"[9], פֵּירוּשׁ "שָׁמַיִם" – גַּן־עֵדֶן הָעֶלְיוֹן כו'[10]. דְּ"כוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב"; "אֲנִי הַוָיָה לֹא שָׁנִיתִי" (מַלְאָכִי ג, ו); וְ"אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וְאַתָּה הוּא קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם כו'"[11].

וְעַל אַהֲבָה זוֹ נֶאֱמַר "מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים", כִּי "הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ" (שִׁיר הַשִּׁירִים שָׁם). שֶׁמִּשֶּׁהָרַב בֵּית

---

1. (נֶאֱמַר בְּלִיאַדִי בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת פִּנְחָס, כ"ד תַּמּוּז, מְבָרְכִים הַחוֹדֶשׁ מְנַחֵם אָב תקע"ב).

2. (בְּרָכוֹת כו, ב: "תְּפִלּוֹת כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקָּנוּם").

3. (וְעַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת נֹחַ, דַּף ס"ה, עַמּוּד א').

4. (בִּרְכַּת "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר").

5. (פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק ג).

6. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּשִׁיר הַשִּׁירִים, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים יד, ג), גַּבֵּי פֵּירוּשׁ "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים").

7. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר, בְּבִיאוּר עַל פְּסוּק "הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ" (תּוֹרָה אוֹר נד, ב. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן נְבִיאִים עַמּוּד פט)).

8. (וְעַיֵּן בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" סוֹף פֶּרֶק ל"ג.

וְנִקְרָא "לִוְיָתָן", כִּי לִוְיָתָן הוּא לְשׁוֹן חִיבּוּר, כְּמוֹ "וְיִלְוּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ" בְּפָרָשַׁת קֹרַח (י"ח ג'); "הַנִּלְוִים עַל ה' לְשָׁרְתוֹ" (בִּישַׁעְיָה סִימָן נ"ח, ו). – וְכָךְ הוּא עִנְיָן חִיבּוּר וְדִיבּוּק הַיֵּשׁ לָאַיִן עַל יְדֵי הַבִּיטּוּל).

9. ("מִלְּמַעְלָה, הַמַּכָּה בּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ גְּדֵל" – רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה י', ב. זֹהַר חֵלֶק א' רנא, א).

10. (שַׁבָּת פֶּרֶק ה מִשְׁנָה א).

11. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מַעֲנְיַן הַשִּׁיר: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אָנִי הוּא" (תּוֹרָה אוֹר ז, א), בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית. וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִזְּמוֹר שִׁיר חֲנוּכַּת הַבַּיִת" (לְקַמָּן בְּרָכָה צח, א)).

הַמִּקְדָּשׁ יֵשׁ כּוֹתֶל וּמְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם[12]. כִּי הַגַּם שֶׁאֵין דָּבָר חוֹצֵץ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ חַס וְשָׁלוֹם, כִּי "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ" (תְּהִלִּים קלט, יב), הֲרֵי בֶּאֱמֶת לֹא אָמְרוּ "בֵּין אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם לְיִשְׂרָאֵל" אֶלָּא "בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם" – שֶׁהַחֲצִיצָה הוּא בִּפְנֵי הַמִּקַּבְּלִים, "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם וְכוּ'"[13], שֶׁמּוֹנֵעַ אֶת אוֹר הָאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה מִיִּשְׂרָאֵל.

וְאַף עַל פִּי כֵן הוּא "מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים" וְ"חַלּוֹנוֹת"[14]: 'חַלּוֹנוֹת' הֵם חוֹרִים גְּדוֹלִים, וַ'חֲרַכִּים' הֵם חוֹרִים קְטַנִּים וּסְדָקִים. דְּהַיְינוּ, עַל יְדֵי שְׁבִירַת הַמְּחִיצָה לִפְתּוֹחַ חַלּוֹנוֹת וַחֲרַכִּים, שֶׁהֵם בְּחִינַת "לֵב נִשְׁבָּר" (תְּהִלִּים נא, יט), וְהִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה הַבָּאִים לְאָדָם, לְכָל חָד וְחָד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ[15]. :

וְהִנֵּה עִיקַּר הַמָּסָךְ הַמַּבְדִּיל, וּמְחִיצָה הַמַּפְסֶקֶת, הוּא (בְּלָק כד, כ): "רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק", שֶׁהוּא רֹאשׁ לְשִׁבְעָה גּוֹיִם[16]. וּכְתִיב (בְּשַׁלַּח יז, טז): "מִלְחָמָה לַה' בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר", אֲפִילּוּ בִּזְמַן הַזֶּה שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק בְּגַשְׁמִיּוּת, מִכָּל מָקוֹם בְּרוּחָנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ יֵשׁ בְּחִינַת עֲמָלֵק. וְהַיְינוּ בְּחִינַת גַּסּוּת הָרוּחַ בְּחוּצְפָּה וְגַבְהוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (עוֹבַדְיָה א, ד): "אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְגוּ'". וּמִמֶּנָּה בָּאוֹת מִדּוֹת רָעוֹת מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ:

מִבַּיִת – בִּפְנִימִית־הַנֶּפֶשׁ – גַּסּוּת הַלֵּב, וְנַצְחָנוּת, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. וּמִבַּחוּץ – בְּבְחִינַת חִיצוֹנִית הַהַנְהָגַת הַגּוּף בְּפוֹעַל מַמָּשׁ – בִּרְדִיפַת הַכָּבוֹד, וּמַלְבּוּשֵׁי בִּגְדֵי כָבוֹד וְתִפְאֶרֶת, וּלְהִתְנַהֵג בְּכָבוֹד וְתִפְאֶרֶת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

וְעַל כַּוָּנָה זוֹ נַעֲשׂוּ בִּגְדֵי כְּהוּנָּה "לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת", "לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וְגוּ'"[17]. לִהְיוֹת בְּחִינַת אִתְהַפְּכָא מִן הֵיֵשׁ וּ'לְגָרְמֵיהּ', שֶׁהוּא בְּחִינַת עֲמָלֵק, שֶׁהוּא עִנְיָן הַגְּדָלַת הֵיֵשׁ בְּכָל דְּרָכָיו וְהַנְהָגוֹתָיו.

וְכָךְ הָיְתָה מִדָּתוֹ שֶׁל עֲמָלֵק בִּזְמַן מֹשֶׁה, שֶׁהֲרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא בָּאוּ לְהִלָּחֵם אִתּוֹ, וְלֹא שָׂמוּ לִבָּם אֵלָיו, רַק הוּא מֵעַצְמוֹ וּמֵאֵילָיו בָּא לְעוֹרֵר מִלְחֶמֶת חִנָּם, מִפְּנֵי גְּדוּלָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים. שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִסְבּוֹל שֶׁיִּהְיֶה אֵיזֶה דָּבָר גָּדוֹל מִבִּלְעָדוֹ.

וְכָכָה הוּא בְּכָל אָדָם, שֶׁלֹּא יוּכַל לִסְבּוֹל מִי שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ "בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם כּוּ'"[18], וְעַל כָּל פָּנִים שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא קָטָן וְשָׁפֵל, לָכֵן מְיַפֶּה עַצְמוֹ בְּמַלְבּוּשֵׁי כָבוֹד כּוּ'.

וְהִנֵּה בִּבְחִינָה זוֹ שֶׁל עֲמָלֵק נֶאֱמַר (בְּשַׁלַּח יז, טז): "כֵּס יָ"ה" – שֶׁ"אֵין הַשֵּׁם שָׁלֵם וְאֵין הַכִּסֵּא שָׁלֵם":

"כִּסֵּא" הוּא הַשְׂרָאַת הַמֶּלֶךְ, הַיּוֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא לִהְיוֹת "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" (תְּרוּמָה כה, ח). וְהַיְינוּ בִּבְחִינַת 'כִּסֵּא' – בְּאָלֶ"ף, שֶׁ"אַלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם" שׁוֹרֶה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהִסְתַּלְּקוּת הָאַלֶ"ף נַעֲשָׂה 'כֵּס' מִלְּשׁוֹן כִּסּוּי. וְהִתְכַּסּוּת זוֹ הִיא עַל שֵׁם יָ"ה, כִּי בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ שֵׁם יָ"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (פָּרָשַׁתְנוּ טו, ב): "עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ – וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה".

כִּי הִנֵּה הֵ"א הוּא בְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת אוֹרָךְ וְרוֹחַב כּוּ'. וְהוּא בְּחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת וְהַמְשָׁכוֹת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' וּ'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין'. וְהַיּוּ"ד הוּא בְּחִינַת צִמְצוּם – "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" (תְּהִלִּים יח, יב).

שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת הִתְפַּשְּׁטוּת הַמְשָׁכָה לִהְיוֹת 'מְמַלֵּא' וְ'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' – אֲפִילּוּ עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים אֵין עָרוּךְ כּוּ', וְכִמְשַׁל טִפָּה נֶגֶד יָם אוֹקְיָינוֹס, יְוֹתֵר מִכֵּן לְאֵין קֵץ כּוּ' – וּלְכָךְ הוּצְרַךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת צִמְצוּם תְּחִילָּה, וְאַחַר כַּךְ הִתְפַּשְּׁטוּת כּוּ'.

וְלָכֵן בִּתְמוּנַת הָאוֹתִיּוֹת בִּכְתִיבַת שֵׁם הַוָּיָה, תְּמוּנַת ה' רִאשׁוֹנָה שֶׁל שֵׁם, הִיא גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁמִּתְחִילָּה עוֹשִׂין הַיּוּ"ד, וְאַחַר כַּךְ מַמְשִׁיכִים מִמֶּנָּה לְרוֹחַב וְאוֹרֶךְ לְמַטָּה כּוּ'.

וּבְחִינָה זוֹ נִמְשְׁכָה בְּכָל אָדָם, לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדוּלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אֵיךְ שֶׁהוּא 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' וְ'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין', וְאֵיךְ שֶׁכָּל זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּחִינַת צִמְצוּם, כִּי אֵין עָרוּךְ כּוּ'. וּמִזֶּה יָשׁוּב "לְאַהֲבָה אֶת ה' [..] וּלְדָבְקָה בוֹ" (עֵקֶב יא, כב) מַמָּשׁ, בִּבְחִינַת אַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה. וְהַיְינוּ הַמְשָׁכַת הַיּוּ"ו – לִהְיוֹת בְּחִינַת ו"ה.

אֲבָל עֲמָלֵק הוּא "כֵּס יָ"הּ" (בְּשַׁלַּח יז, טז), שֶׁהוּא הַמְכַסֶּה עַל בְּחִינַת יָ"ה שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת ו"ה, שֶׁלֹּא יוֹלִיד

12. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְשַׁם אָחִיו יוּבָל" (תּוֹרָה אוֹר ז, ג).

13. (קֹהֶלֶת ה, ז).

14. (חֲגִיגָה יב, ב לְפִי הַגִּירְסָא שֶׁמַּבִּיא הַב"ח. וּרְאֵה תּוֹסְפוֹת סוֹף מְנָחוֹת).

15. (בְּבִרְכַּת עֲבוֹדָה).

16. (יְשַׁעְיָהוּ י, טז. יִשְׂרֹף שְׂרֵפָה. רַשִׁ"י. כְּמוֹ (וַיִּקְרָא ו, ב): "עַל מוֹקְדָה". מְצוּדַת צִיּוֹן).

17. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (לְעֵיל אֲמוֹר לא, א וְאֵילָךְ), בְּעִנְיָן "כַּת אַחַת אוֹמֶרֶת 'קָדוֹשׁ' פַּעַם אַחַת". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב)).

18. (זֹהַר חֵלֶק א', ריז, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאַהֲבָה בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ. שֶׁאַף שֶׁלִּבָּבוֹ יָבִין אֶת כָּל זֹאת, לֹא תִּתְפַּעֵל הַנֶּפֶשׁ וְלֹא יָאִיר בָּהּ אוֹר הָאַהֲבָה, מֵחֲמַת שֶׁנַּעֲשָׂה מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל הַמַּפְסֶקֶת וּמוֹנַעַת אֶת הָאוֹר. :

וְהָעֲצָה הַיְּעוּצָה לָזֶה:

הִנֵּה בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק כְּתִיב (בְּשַׁלַּח יז, טז): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וגו', בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים". "לָנוּ" דַּוְקָא, שֶׁלִּבְּבוֹשׁ מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק צְרִיכִים אַנְשֵׁי מֹשֶׁה[19] דַּוְקָא. וּבְחִינַת מֹשֶׁה הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּשַׁלַּח טז, ז): "וְנַחְנוּ מָה" – בְּחִינַת בִּטּוּל וְהִתְכַּלְּלוּת לְגַמְרֵי בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

וְהִנֵּה כָּל הַתּוֹרָה עַל שְׁמוֹ נִקְרֵאת – "תּוֹרַת מֹשֶׁה" (יְהוֹשֻׁעַ ח, לא); "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה וגו'" (בְּרֵכָה לג, ד). וְהַיְינוּ, שֶׁיִּהְיֶה כָּל דַּרְכֵּי הַתּוֹרָה וְהָעֲבוֹדָה עַל פִּי בְּחִינַת מֹשֶׁה. וּכְמַאֲמָר רַז"ל: "כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה אֲפִילּוּ תּוֹרָה אֵין לוֹ", רַק שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת "תּוֹרַת מֹשֶׁה" – בְּבְחִינַת בִּטּוּל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְגַמְרֵי.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (אֱמוֹר כב, לב): "וְלֹא תְחַלְּלוּ" – שֶׁלֹּא לִהְיוֹת בְּחִינַת "חָלָל", כְּמַאֲמָר[20]: "דּוֹחֵק רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה" כְּבִיכוֹל, אֶלָּא כְּמַאֲמָר: "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם וְאַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם" – הוּא מַמָּשׁ בְּלִי שׁוּם שִׁינּוּי. דִּכְמוֹ שֶׁהָיָה "עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם" מְמַלֵּא אֶת הַכֹּל, וְגַם הַמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁנִּבְרָא בּוֹ הָעוֹלָם, כָּךְ עַתָּה כו'. וְאֵיךְ הוּא זֶה – וַהֲרֵי הָעוֹלָם מַעֲלִים כו'?

אֶלָּא הַיְינוּ עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, דְּ"אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת", וּכְתִיב (מִשְׁלֵי ג, יט): "הֲוָיָה בְּחָכְמָה יָסַד וגו'", שֶׁבְּחָכְמָה שׁוֹרֶה אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. שֶׁהַחָכְמָה הִיא הִיא בְּחִינַת בִּטּוּל – כַּ"דַּ־מַ"ה. וּלְכָךְ, גַּם הָאָדָם שֶׁלּוֹמֵד הַתּוֹרָה, הֲרֵי בְּכָל דְּבַר הֲלָכָה אוֹ אַגָּדָה שֶׁלּוֹמֵד, מְלוּבָּשׁ בָּהּ בְּחִינַת חָכְמָה, שֶׁבָּהּ מְלוּבָּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְאִם כֵּן, הוּא בִּבְחִינַת בִּטּוּל בִּשְׁעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה לְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵין מַעֲלִים וּמַסְתִּיר, מֵאַחַר שֶׁאֵין נִרְאֶה לְיֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, רַק שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַבְּטֵלָה אֵלָיו וְ"אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ" (וְאֶתְחַנַּן ד, לה).

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (יְשַׁעְיָה נא, טז): "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ" – "דְּבָרַי" מַמָּשׁ. וּפֵרוּשׁ "דְּבָרַי בְּפִיךָ" – הַיְינוּ בְּחִינַת פְּנִימִית, "וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ" (שָׁם) הֵן בְּחִינַת מַקִּיפִים, שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בּוֹ בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת וּבְחִינַת מַקִּיף. וְעַל יְדֵי כֵּן הוּא כּוֹבֵשׁ מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, שֶׁהוּא הַיֵּשׁ כו', כִּי בִּיטּוּל זֶה הוּא הַכֹּחַ הַיֵּשׁ, וְהוּא הַמַּכְנִיעַ וּמְשַׁבֵּר הַמְּחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל כו'.

וְזֶהוּ "וְעָשִׂיתָ צִיץ": דְּקָאֵי עַל מֹשֶׁה, שֶׁהוּא הוּא הָעוֹשֶׂה אֶת הַצִּיץ, לִהְיוֹת "צִיץ נִזְרוֹ" שֶׁל אוֹר הָאַהֲבָה־רַבָּה, לִהְיוֹת "מִצִּיץ מִן הַחֲרַכִּים", וְזוֹרֵחַ עַל יְדֵי עֲשִׂיַּת חֲרַכִּים וְחַלּוֹנוֹת – שְׁבִירַת הַמְּחִיצָה, שֶׁהֵן הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה, מִבְּחִינַת בִּטּוּל "אַנְשֵׁי מֹשֶׁה", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּחַר לָנוּ וגו'" כַּנַּ"ל.

וְצִיץ זֶה הוּא "זָהָב טָהוֹר": הוּא בְּחִינַת מַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף. וּשְׁתֵּיהֶן הֵן בְּחִינַת אַהֲבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (חַגַּי ב, ח): "לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב וגו'"; רַק הַכֶּסֶף הוּא בְּחִינַת קְרִירוּת, וְהַזָּהָב הוּא בְּחִינַת רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה. :

"**וּפִתַּחְתָּ** עָלָיו פִּתּוּחֵי חוֹתָם" – הֵן אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה:

כִּי "חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא אֱמֶת"[21], "וְאֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה"[22]. וְנִקְרָא בְּחִינַת "חוֹתָם", כִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ, שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים הִיא הִיא בְּחִינַת חוֹתָם – כִּדְמִיּוֹן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁנִּחְקָקִים עַל הַשַּׁעֲוָה, שֶׁאֵינוֹ מֵעֵרֶךְ וּמַהוּת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּמַּחְשָׁבָה אוֹ בְּדִבּוּר, רַק מִכָּל מָקוֹם הֵן אוֹתִיּוֹת עַצְמָן שֶׁנִּצְטַיְּירוּ וְנִתְגַּשְׁמוּ כו'.

וְכָךְ הִנֵּה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית א, כו): "בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ", דְּקָאֵי עַל הַתּוֹרָה שֶׁבַּעַל־פֶּה, שֶׁהִיא בְּחִינַת דְּמוּת וְדִמְיוֹן בְּעָלְמָא, שֶׁהִיא בְּחִינַת חוֹתָם עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּאוֹתִיּוֹת הַנֶּחְקָקִין עַל הַשַּׁעֲוָה כו', אַף עַל פִּי כֵּן יְסוֹדָתָה בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן – חָכְמָה עִילָּאָה – שֶׁבְּכָל הֲלָכָה כו'. וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּבְחִינַת פְּנִימִית וּמַקִּיפִין: שֶׁהַתּוֹרָה הִיא פְּנִימִית, וְהַמִּצְוֹת הֵן לְבוּשִׁין וּמַקִּיפִין, כְּמַאֲמָר[23]: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו".

וְהִנֵּה, הַמְשָׁכָה זוֹ הִיא בְּחִינַת "קוֹדֶשׁ לָמֶ"ד – לְמַטָּה, וְהַוָּיָה – לְמַעְלָה", שֶׁבְּחִינַת "קֹדֶשׁ" עֲדַיִן הִיא נִקְרֵאת "לְמַטָּה" מִבְּחִינַת הַוָּיָה:

כִּי הִנֵּה יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת הַוָּיָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּשֵׁא לד, ו): "וַיַּעֲבֹר הַוָּיָה עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא הַוָּיָה ו הַוָּיָה", וּפְסִיק טַעֲמָא

19. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" סוֹף (סִימָן כ) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי". וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר: בַּבִּיאוּר עַל פָּסוּק "כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים" (תּוֹרָה אוֹר ג, א וְאִילְךָ). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כֹּה אָמַר כו' וְנָתַתִּי לְךָ מַהֲלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים" (תּוֹרָה אוֹר וַיֵּשֶׁב כט, ד וְאִילְךָ)).

20. (אִיּוֹב לא, כ. וְשָׁם: "בְּבָשָׂי").

21. (חֲגִיגָה יג, ב וּבַתּוֹסְפוֹת שָׁם).

22. ("וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים" – דִּבְרֵי הַיָּמִים א' ד, כב).

23. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּהַעֲלוֹתְךָ" (לְעֵיל לא, ג), בְּעִנְיָן "חַיֶּיךָ, שֶׁלְּךָ גָּדוֹל מִשֶּׁלָּהֶם". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ כו'" (לְקַמָּן בְּרָכָה צז, ד), בְּעִנְיָן "בָּא כָּל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בֵּינֵיהוּ[24], כִּי הֵן ב' בְּחִינוֹת: כִּי עִנְיָן הֲוָיָה מוֹרֶה שֶׁהוּא מְהַוֶּה כָּל הַהֲוָיוֹת מֵאַיִן לְיֵשׁ כו', עַל יְדֵי שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ כָּךְ. וְיֵשׁ מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לָזֶה – לִהְיוֹת עוֹלֶה כָּךְ בִּרְצוֹנוֹ, וְלִהְיוֹת מָקוֹר לְהַוּוֹת כָּל הַהֲוָיוֹת, וְהוּא הֲוָיָה הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא "לְרָצוֹן [..] לִפְנֵי הֲוָיָ"ה"[25] הַב', וְנִקְרָא "רַעֲוָא דְרַעֲוִין"[26]. :

וְזֶהוּ "וַיִּקְרָא הֲוָיָה | הֲוָיָה":

שֶׁהֲוָיָה הָא' קוֹרֵא וּמַמְשִׁיךְ הֲוָיָה הַב', לִהְיוֹת נֶאֱצָלוֹת וּמִתְגַּלּוֹת "י"ג מְכִילִין דְּרַחֲמֵי"[27], שֶׁהֵן מְקוֹרוֹת כָּל הַהֲוָיוֹת וְכָל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וּבְחִינַת הֲוָיָה הָא' הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת קֹדֶשׁ, וְנִקְרָא "רַעֲוָא־דְרַעֲוִין".

וְעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנַּ"ל בִּבְחִינוֹת הַנַּ"ל, נִמְשָׁךְ שֶׁיִּהְיֶה "קֹדֶשׁ לָמֶ"ד – לְמַטָּה" – הִיא בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, "וַהֲוָיָ"ה – לְמַעְלָה" – הִיא אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא.

כִּי עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי "כַּמַּיִם הַפָּנִים כו'"[28], וְ"רוּחַ אֲיֵתִי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ"[29] – רָצוֹן־עֶלְיוֹן, רַעֲוָא־דְרַעֲוִין. וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה גִּלּוּי רְעוּתָא־דִּלְבָּא וְאוֹר הָאַהֲבָה עֶלְיוֹנָה בַּנֶּפֶשׁ, בְּלִי סָפֵק מַבְדִּיל מְחִיצָה מַפְסֶקֶת כו', עַד שֶׁיִּהְיֶה "עַל מֵצַח אַהֲרֹן" גַּם כֵּן גִּילּוּי בְּחִינָה זוֹ. :

וּבִיאוּר עִנְיָן הַמֵּצַח, הוּא כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּגַשְׁמִיּוּת שֶׁיֵּשׁ בִּ"תְּלַת חַלְּלֵי דְגָלְגָלְתָּא – תְּלַת מוֹחִין, חַבַּ"ד"[30], וְיֵשׁ "גוּלְגָּלְתָּא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא"[31]; כָּךְ בְּרוּחָנִיּוּת, הִנֵּה הַמּוֹחִין הֵם חַבַּ"ד, וְהַדַּעַת הוּא הַכֹּחַ הַמְקַשֵּׁר אֶת חָכְמָה וּבִינָה לִהְיוֹת תְּקוּעָה בְּחוֹזֶק בַּל יִמּוֹט, שֶׁכַּאֲשֶׁר נִגְמַר בְּכֹחַ חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ בִּגְדוּלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – כָּךְ תִּהְיֶה נַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בַּה' לְבַדּוֹ.

וְהִנֵּה, בְּמוֹחִין דְּחַבַּ"ד, שָׁם הוּא גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּהִתְבּוֹנְנוּת בְּסֵדֶר הַתְּפִלָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אֵיךְ שֶׁ"בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם"; וְ"יָחִיד וּמְיוּחָד"; וְ"חֵי הָעוֹלָמִים מֶלֶךְ"; וְ"יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ כו'". וְכָךְ הוּא הִתְקַשְּׁרוּת הַדַּעַת בְּגִילּוּי עוֹצֶם הַתְּשׁוּקָה וְהַתַּעֲנוּג.

אַךְ יֵשׁ בְּחִינַת "גֻּלְגָּלְתָּא דְּחַפְיָא עַל מוֹחָא", וּכְנֶגֶד הַדַּעַת הוּא הַמֵּצַח, שֶׁהוּא הַכִּסּוּי עַל הַדַּעַת לְהַעֲלִים גִּלּוּי הַדַּעַת וְהַהִתְקַשְּׁרוּת. וְלָכֵן אַחַר הַתְּפִלָּה חוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת כו', וְצָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְהִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (וְאֵתְחַנַּן ו, ו): "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם", וְאָמְרוּ רַז"ל[32]: "בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כַּחֲדָשִׁים" – לְחַדֵּשׁ אֶת הָאַהֲבָה. כִּי לְפִי שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ "מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית", לְכָךְ גַּם הָאַהֲבָה מִתְחַדֶּשֶׁת כו'.

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר לְבָבוֹ פּוֹנֶה[33] "זֶה לְכַרְמוֹ כו'"[34], יָכוֹל לִהְיוֹת מִן "הַנִּפְלִים"[35] – לְהַמְשִׁיךְ לִבּוֹ אַחַר תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם־הַזֶּה, שֶׁהֵן רִבּוּי וְהַגְדָּלַת הַיֵּשׁ, וּכְתִיב (מִשְׁלֵי טז, ה):

24. (וְעַיֵּן בְּ"רַעֲיָא מְהֵימְנָא" פָּרָשַׁת שׁוֹפְטִים, דַּף ער"ה, עַמּוּד א', מַעְנְיָן "עָצְמוֹת וּבְשָׂר").

25. (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן נז).

26. (וְעִנְיָן גִּידִים אַלּוּ, יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת "מ"ט שַׁעֲרֵי בִינָה" (רֹאשׁ הַשָּׁנָה כא, ב), שֶׁהוּא מַה שֶׁיּוֹצֵא אוֹר הַהַשָּׂגָה מִמּוֹחַ תְּבוּנָתוֹ וְנִמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט בַּלֵּב. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עֵינֵי כֹל" (לִקּוּטֵי מַטּוֹת פה, ב וְאֵילָךְ).

גַּם עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר" (לִקּוּטֵי נִצָּבִים מו, רִישׁ עַמּוּד ג), בְּעִנְיָן מַה שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ל, יט־כ) "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים כו', לְאַהֲבָה אֶת ה'", שֶׁהַבְּחִירָה הִיא בְּשִׂכְלוֹ וְהָאַהֲבָה הִיא בַּלֵּב; וְהַבְּחִירָה קוֹדֶם לְאַהֲבָה, וְהוּא בְּחִינַת "וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ" (דְּבָרִים ד, לט). וְהַיְינוּ עִנְיָן מִדּוֹת־שֶׁבַּשֵּׂכֶל, "מ"ט שַׁעֲרֵי בִינָה", שֶׁמֵּהֶם נִמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט בַּמִּדּוֹת־שֶׁבַּלֵּב – לְחַבֵּר הַלֵּב עִם הַמּוֹחַ.

וּבְ"זֹהַר הָרָקִיעַ" (בְּרֵאשִׁית נ"א) כָּתַב: הַגִּידִים וְהָעוֹרְקִים הֵם צִנּוֹרוֹת, שֶׁהֵם מַעֲבָר לְאוֹר פְּנִימִי הַנִּקְרָא רָצוֹן. הָאוֹר הוּא רָצוֹן, וְהַמַּעֲבָר שֶׁהוּא הַכְּלִי נִקְרָא 'צִנּוֹר' – אוֹתִיּוֹת רָצוֹן. וְעַיֵּן בְּפָרָשָׁה וַיְחִי (רל"ד, ב') עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית מט, א) "וְאַגִּידָה לָכֶם")

27. (זֹהַר חֵלֶק א' יא, ב. וּרְאֵה דָּנִיאֵל ד, לב).

28. (וְזֶהוּ כְּעִנְיָן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (לִקּוּטֵי רְאֵה יח, א), בְּעִנְיָן "מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן" (תְּהִלִּים פט, א), שֶׁ"אֵיתָן" הוּא קָשֶׁה וְחָזָק כו' (רְאֵה סוֹטָה פֶּרֶק ט מִשְׁנָה ה: "אֵיתָן כְּמַשְׁמָעוֹ, קָשֶׁה").

29. (וְעַיֵּן בְּזֹהַר וַיִּקְרָא (כ"ד, א'). וּבְ"רַעֲיָא מְהֵימְנָא" פָּרָשַׁת צַו (ל"ג, ב'), מַעְנְיָן "עֶצֶם מֵעַצְמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי" (בְּרֵאשִׁית ב, כג). וְעוֹד מִזֶּה: בְּ"רַעֲיָא מְהֵימְנָא" סוֹף פָּרָשַׁת תֵּצֵא (רפ"א, א'). וּבְזֹהַר בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי (ע"ח, א').

וּבְמָקוֹם אַחֵר בְּזֹהַר בְּרֵאשִׁית (כ"ו א') פֵּירֵשׁ, דְּ"עֶצֶם מֵעַצְמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי" זֶהוּ "שְׁכִינְתָּא־עִילָּאָה וּשְׁכִינְתָּא־תַּתָּאָה". וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים" (לִקּוּטֵי שִׁיר הַשִּׁירִים א, ב)).

30. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק" (תּוֹרָה אוֹר יז, ב־ג)).

31. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מַעְנְיָן זֶה, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּכ"ה בְּכִסְלֵו", בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב (תּוֹרָה אוֹר כט, ב וְאֵילָךְ), בְּעִנְיָן "דַּם הַתָּמִיד קוֹדֶם לַחֲטֹבֶת שְׁתֵּי גֵרוֹת כו'").

32. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית" (לְעֵיל שְׁלַח מג, ג)).

33. ("לְמַלֵּא נַפְשׁוֹ כִּי יִרְעָב" – מִשְׁלֵי ו, ל).

34. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסָמוּךְ עַל פָּסוּק זֶה (לְעֵיל עז, ד)).

35. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּפֵירוּשׁ "לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ" (לִקּוּטֵי תְּבוֹא מג, א). וְעַיֵּן בְּזֹהַר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, דַּף ט"ו, סוֹף עַמּוּד א').

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"תוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב", אֲפִילוּ בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, שֶׁהֵן הַנְּהָנַת הַלְּבוּשִׁין כַּנַּ"ל. וְאָמְרוּ רַז"ל[36]: "אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִים לָדוּר כְּאַחַת".

וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב (הוֹשֵׁעַ ד, א): "אֵין דַּעַת אֱלֹהִים בָּאָרֶץ" – שֶׁכַּאֲשֶׁר הוּא מוּשְׁקָע בְּאַרְצִיּוּת וְחוּמְרִיּוּת אֵין בּוֹ "דַּעַת אֱלֹהִים" וְהִתְקַשְּׁרוּת.

אַךְ כָּל זֶה הוּא בִּבְחִינַת אוּמּוֹת הָעוֹלָם[37], שֶׁנִּקְרְאוּ כָּךְ עַל שֵׁם שֶׁהֵם אוּמּוֹת וּמְקוֹרוֹת לְכָל עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְחִינַת יִשְׂרָאֵל, יָכוֹל לִהְיוֹת עֲצַת חֲכָמֵינוּ ז"ל[38]: "עֲשֵׂה [..] מְלַאכְתְּךָ עֲרַאי" וְטָפֵל לְבַד, בִּבְחִינַת קְרִירוּת, 'כְּמוֹ שֶׁכְּפָאוֹ שֵׁד'[39] כו'.

וְזֶהוּ "וְהָיָה עַל מַצַּח אַהֲרֹן" (פָּרָשַׁתְנוּ כח, לח):

שֶׁגַּם אַחַר הַתְּפִלָּה, שֶׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת הָאַהֲבָה, מִכָּל מָקוֹם נִשְׁאַר רִשְׁמוֹ עַל בְּחִינַת "מֵצַח", שֶׁהוּא כִּיסּוּי שֶׁעַל הַדַּעַת, דְּהַיְינוּ בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַחַב"ד. וְהוּא עִנְיָן רָצוֹן פָּשׁוּט לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, בְּלִי עוֹמֶק הִתְבּוֹנְנוּת בְּשִׁעַת הַתְּפִלָּה, רַק הַסְכָּמַת הַלֵּב מֵחִיצוֹנִיּוּת הַדַּעַת, אַחַר אֲשֶׁר נִגְמַר בְּדַעְתּוֹ כָּךְ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה.

כִּי הֲגַם שֶׁגִּילּוּי עוֹצֶם הַתְּשׁוּקָה וְהַתַּעֲנוּג שֶׁבְּדַעַת חָלַף וְעָבַר אַחַר הַתְּפִלָּה, מִכָּל מָקוֹם רִשְׁמוֹ נִיכָּר, לִהְיוֹת רָצוֹן וְהַסְכָּמַת הַלֵּב לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלִהְיוֹת מְלַאכְתּוֹ עֲרַאי וְטָפֵל, וְתוֹרָתוֹ קְבַע וְעִיקָּר.

וְרָצוֹן זֶה וְהַסְכָּמָה זוֹ יְכוֹלָה לִהְיוֹת תָּמִיד, וְזֶהוּ "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי הַוְיָ"ה":

שֶׁעַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא זוֹ – אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא לְעוֹרֵר רָצוֹן הָעֶלְיוֹן, "רַעֲוָא דְרַעֲוִין", וְהִתְגַּלּוּת בְּחִינַת הַוְיָ"ה – הַמָּקוֹר אֶל הַי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הַגִּילּוּי רָצוֹן־הָעֶלְיוֹן, הוּא נוֹשֵׂא "עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים", וְאִתְהַפְּכָא כו'. וְכַנּוֹדָע, שֶׁי"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים – "רַחוּם וְחַנּוּן [..], נוֹשֵׂא עָוֹן כו'" (תִּשָּׂא לד, ז), נִמְשָׁכוֹת מִבְּחִינַת רָצוֹן־הָעֶלְיוֹן. וְהַיְינוּ כְּשֶׁיִּהְיֶה גִּילּוּי רָצוֹן זֶה גַּם עַל בְּחִינַת "מֵצַח אַהֲרֹן".

(כִּי "זֶה לְעוּמַּת זֶה"[40] – "מֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה" (יִרְמְיָה ג, ג)). מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁאֵין הַגִּילּוּי רָצוֹן אֶלָּא בְּחַבַּ"ד, דְּהַיְינוּ בִּשְׁעַת תְּפִלָּה לְבַדָּהּ, בִּשְׁעַת הִתְבּוֹנְנוּת, וְלֹא כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ. :

36. (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּזֹּהַר: פָּרָשַׁת בְּהַר, דַּף ק"ח, עַמּוּד ב'. וּבְפָרָשַׁת וַיֵּרָא, דַּף קט"ו, עַמּוּד א').

37. (אָבוֹת ה, א: "בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם").

38. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת" (תּוֹרָה אוֹר צב, ב וָאֵילָךְ). וּב"אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן כ), דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי").

39. ("בַּעֲשׂוֹתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה'" – וַיִּקְרָא ד, כז).

40. ("עוֹד אַחַת הִיא" – חַגַּי ב, ו).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

אלה תולדות נח

(ט) **וזהו** יחוד פנימי דאו"א ויש בזה ב' אופנים א' בשבת שבינה עולה בחכ' וכמו הבן בחכ' וביו"ט נה"י דאבא מלובש באימא ונק' מקרא קדש וכמו וחכם בבינה שזהו הארת האין דחכ' בעומק המושג דבינה וכמו שנראה לעין שאחר הפשטת הגשם מן השגת שכל ויבא לתמצית הכוונה הרוחניות כנ"ל אזי יגיע לבחי' ראי' עין השכל כמו טעמו וראו כו' שהוא טעם ועונג הנעלם שבעצמות מצד עצמות ומהות א"ס ב"ה כמו שהוא למעלה מההשגה לגמרי (ויש בירידת אין דחכ' ג"כ ד' מדרגות עד התגלות חו"ג שבלב בשר כנ"ל בבינה והוא הא' בראי' עין החכ' שבזה עונג העצמי בתמצית דבינה (שהוא שער הנ' ונק' שביל' דקיק דבי' עייל אבא לאימא כו' וכמ"ש במ"א ע"פ ולא ידע איש כו') והב' בחו"ג המכוסים ביסוד אימא כך הוא בחו"ג בביטול העצמי דאין דחכ' והג' ביטול עצמי זה שבא במורגש בהשגה דבינה שמוסתר בזה נקוד' העצמי' דאין דחכ' שלמעלה גם מעומק המושג והוא שיר כפול דחו"ב והד' בחו"ג שנולדי' בלב שזהו יסוד אבא ביסוד ז"א שיש שם דוקא ראי' עין החכ' כמ"ש בעין השכל דבלבא אתחזא וכמו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולבי ראה כו' והה' נקודת הרצון ותענוג הנעלם הפשוט העצמי ממש שבנקודת הלב שמלובש בחזה הלב בנקודה דחכ' שבבחי' ראי' דוקא וכמו שהי' בדוגמא זו במ"ת שהיו רואי' כו' ועכ"ד פרחה כו' בבחי' פב"פ ממש כו' וכמו שיר פשוט שיוצא מהכל הלב החיצון שהוא למעלה מעונג הפשוט שבראי' דחכ' במקורה מטעם הנ"ל בענין הבירורים דבינה בה' מדרגות עד המדות שבלב כו' וזהו ממעמקי' למעלה מעומק דחו"ב שבלב כמ"ש במ"א:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

מב) **והנה** פי' בכל לבבך בשני יצריך שגם היצה"ר והנפש השכלי' ישוב לאהבת ה' מחמת ההתבוננות הנ"ל שגם השכל יסכים ע"ז, ובכל נפשך אפי' נוטלי' את נפשך כנ"ל וגם פי' בכל נפשך היינו בכל חלקי הנפש ור"ל התקשרות ג' לבושי הנפש מודו"מ במודו"מ שלו ית' מו"ד בתורה שהיא חכמתו ודיבורו ית' ומעשה במעשה המצות וע"י התקשרות הלבושי' בלבושים תתקשר ג"כ מהות ועצמות הנפש בא"ס ב"ה המלובש בחכמתו כו' וכמ"ש במ"א בענין מצות עבודה ותלמוד תורה ע"ש מזה באריכות, ובכל מאדך הוא האהבה שמבחי' יחידה שבנפש כי בכל נפשך כולל ד' בחי' נרנ"ח ומאד פירושו בלי גבול והיינו מבחי' יחידה שלמעלה מד' חלקי הנפש שהם מוגבלים וע"כ נאמר מאד שלך שאינו נק' בלי גבול אלא נגד הגבול של הנפש בגוף כו' וכמש"ל אות ט"ז באריכות, וז"ש רז"ל ובכל מאדך בכל ממונך, דלכאורה תמוה איך שייך הממון לאה"ר זו דמאדך, והענין עפמ"ש וצדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת, פי' חטאתם של ישראל שאין צדיק בארץ אשר לא יחטא הוא הגורם חסד והשפעה לעוכומ"ז כי ע"י החטא נמשכת ומתלבשת הנפש בחיצונים והוא ענין הפגם שנעשה בה ובמקור שורשה והיינו ע"י הנה"ב שהיא המורידה וממשכת גם את הנה"א בעמקי הקליפות ח"ו, ואמנם צדקה תרומם גוי אלו ישראל והיינו נפשות הבהמיות שבהם, שע"י הצדקה שהאדם עושה נפרדת ונבדלת נפשו הבהמית מן הרע הגמור ומתרוממת גם היא להיות כל מדותיה ולבושיה לה' לבדו, ואז יגיע לבחי' ומדריגת אה"ר הנ"ל דמאדך והוא בחי' בע"ת שהפליגו חז"ל במעלתם ואמרו במקום שבע"ת עומדים כו', והוא מפני שהמדות שבנה"ב במהותן ומציאותן הן תקיפים וחזקים יותר ממדות שבנה"א וכמשל הבהמה שהיא בעלת כח וגבורה יותר מהאדם והיינו משום ששרשן מבחי' יד החזקה לפני מלוך מלך כו' רק שנפלו בשבה"כ וע"י התשובה דאתכפיא ואתהפכא סט"א נכלל בחי' תוקף זה ותגבורת זו בקדושה בחילא יתיר לכן במקום שבע"ת עומדים כו' וזהו בכל מאדך וז"ש דוד המלך ע"ה הצילה כו' מכפירים יחידתי שיהי' היחידה שהיא פנימי' הרצון בלי גבול רק לא"ס ב"ה ליחידו של עולם ולא תפול ח"ו ג"כ בתגבורת הרצון שבסט"א הנק' כפירים ע"ש תגבורת המדות דנה"ב כו', והוא ג"כ פי' תרומם גוי שיתהפכו המדות שבנה"ב להיות לה' לבדו והיינו ע"י הצדקה דוקא כי ע"י שמרחם על העני להחיות נפשו עי"ז מעורר רחמים רבים על נפשו לרוממה משפלותה להיות בה האה"ר לה' וכמאמר מחי' מתים ברחמים רבים כו' ועיין מזה באגה"ק ע"פ זורע צדקות מצמיח ישועות, וע' ג"כ שם ע"פ זורע צדקה שכר אמת:

עוי"ל בענין ג' אהבות אלו בכל לבבך ונפשך ומאדך, דהנה פי' בכל לבבך היינו שכל לבו יהי' מלא וגדוש מאהבת ה', והענין שהלב יש בו שני חללים חלל הימני מלא רוח חיים וחלל השמאלי מלא דם וכאשר ב' חללים אלו יהיו מליאים מאהבת ה' היינו בכל לבבך וכ"מ בלק"א ח"א פ"ט, וביאור הדברים הוא דהנה חלל השמאלי הוא מלא דם וידוע דהדם הוא בחי' גבורות ושיהיו הגבורות בעבודת ה' הוא שיהי' במרירות על ריחוקו מה' בימי שנותינו ע' שנה איך שכל מגמותינו וחפצינו בענינים גשמיים בפרנסה ולעזוב לבניו אחריו וכי בשביל זה ירדה נשמתו בעוה"ז (שהיתה עומדת לפני ה' וירדה בגוף ירידה צורך עלי' ע"י אתכפיא ואתהפכא והי' ראוי להיות כל מגמתו ותשוקתו בזה לאשתאבא כו' ונהפוך הוא שכל תשוקתו וחפצו בעניני עוה"ז) וכשיתבונן בזה יתמרמר לבו מאד, אך זהו בחלל א' הוא החלל השמאלי המלא דם שממנו נמשך בחי' מרירות וגבורות דקדושה, וחלל הימני מלא רוח חיים הוא בחי' שמחת הנפש במצות ה' שהם רצונו העליון ית' שנתלבש בעשיה וע"ז נאמר ישמח ישראל בעושיו, וזהו ענין ואהבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

את הוי' אלקיך בכל לבבך פי' שבחי' הוי' יהי' אלקיך שיהי' בבחי' גילוי אצלך והיינו ע"י שב' חללי הלב יהיו מליאים מאהבת ה' ע"ד הנ"ל המרירות מריחוקו מה' בחלל השמאלי והשמחה מרוב כל בעבודת ה' בתומ"צ בחלל הימני, ודרך זה הוא בבינונים והם הגורמים להיות כמ"כ גם בצדיקים אלא שהוא באופן אחר כי הצדיקים הרע מאום אצלם לכן אין שייך שיהי' אצלם מרירות גשמי ע"ד המרירות שבבינונים שהוא מפני שאינו מואס ברע עדיין אלא שמושל ברוחו ולפי שתשוקתו עדיין לתאוות גשמיות לכן יתמרמר מאד ע"ז כנ"ל משא"כ בצדיקים שהרע מאום באמת אצלם וכל תשוקתם לה' א"כ אין שייך כ"כ להיות אצלם מרירות הנ"ל, רק שהוא בחי' פחד ויראה מה' ומהדר גאונו ואח"כ השמחה היא בחי' אהבה בתענוגים כו' וזהו ענין בכל לבבך בב' חללי הלב כנ"ל בבינונים לפי ערכן ובצדיקים ג"כ לפי מעלתן הרמה, ועמ"ש במ"א ע"פ לבבתיני אחותי כלה, וענין ההפרש בין האהבה דבכל נפשך לבחי' האהבה דבכל מאדך הוא שבחי' בכל נפשך הוא האהבה שמצד הנפש עצמה דהיינו שההתפעלות אהבה נמשכת מצד ההשגה בהתבוננות בגדולת ה' בדברים המעוררים את האהבה אבל בכל מאדך היא האהבה הבאה מצד הריחוק והמנגד דהיינו מצד הירידה בגוף שמאד מסתיר על אהבת ה' שמצד ההסתר והמנגד תהי' האהבה הרבה בתגבורת יותר מאד ממה שהיא מצד מהות ועצמות התבוננות והתפעלות הנפש לפום שיעורא דילה ולכן נק' אהבה זו מאדך שמאד היינו בלי גבול, והענין כי הנה הנפש אלקית עם היות שהיא חלק אלוה ממעל מ"מ היא מוגבלת בגבול ושיעור שהשגתה בגבול ושיעור וכן התפעלות האהבה הנמשך מהשגה זו היא האהבה בגבול ומדה וזהו בחי' בכל נפשך דהיינו כל חד לפום שיעורא דילי' ממקור חוצבו, וא"א לה להגיע לבחי' מאד שהוא בלי גבול ומדה ולהתכלל בא"ס ב"ה שאין לו תחלה ותכלה אלא ע"י נפש הבהמית דוקא והגוף שהם מסתירים על אהבת ה' וכאשר גם הם נהפכים ממרירו למיתקא שתהי' הנה"כ ג"כ חפיצה וחשיקה לדבקה בו ית' והיינו שמצד הריחוק תתעורר האה"ר לצאת מריחוק ומיצר זה, הנה אהבה זו היא בבחי' בלי גבול וכמשל מרוצת המים כשמעכבים מרוצתם ע"י דף שמשימים במקום הילוך זרם המים שהוא מונע ומעכב הילוכם ואח"כ כשהמים בוקעים ההסתר והעיכוב שהי' מעכב מרוצתם אז ביקוע זה הוא בתגבורת ומרוצה גדולה יותר ויותר לאין שיעור מערך הילוכם הראשון שהיו הולכים לאט ועתה ע"י העיכוב נעשה ההילוך בתגבורת גדול כו' כמ"כ אהבת בכל מאדך שבאה מצד התבוננות בריחוקו מה' היא בתגבורת גדול יותר מערך שיעור האהבה שהי' בהנפש מצד עצמה כו' וזהו ענין ירידת הנשמו' בגוף שהיא ירידה צורך עליה כנודע, והענין כי הנשמה קודם בואה לעוה"ז בהתלבשות בחומר הגופני היתה בבחי' עומד כמ"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו וענין עומד הוא שהוא תמיד במדריגה א' ולא יעלה ולא יגרע ממדרגתו לעולם וכן המלאכים נקראים עומדים שהן בחי' עצי שטים עומדים וכמ"ש ג"כ ונתתי לך מהלכים בין העומדים דעומדים קאי על המלאכים שעומדים תמיד מוי"ב במדריגה א' באוי"ר והיינו בחי' אהבה דבכל נפשך דכפי כח ההשגה שיש בנפש המלאך או בהנשמה כפי קבלת' ממקור חוצבה כך הוא התפעלות האוי"ר כו' משא"כ אוי"ר שתתפעל הנפש מצד ירידתה בגוף להיות כי החשך והצמצום מסתיר לה אזי תתגבר בהתפעלות לצאת מן ההסתר והוא התפעלות שלמע' מהגבלת הכלי עד שאין כלי המגביל שלה מסתיר לה ותוכל לילך בעילוי המדרגות בלי שיעור אחר שיצאתה מגדר גבול הכלי ועי"ז נעשי' הנשמה בבחי' מהלך לילך בעילוי אחר עילוי ברום המעלות בבחי' א"ס וזהו ונתתי לך מהלכים וכמ"ש בענין אם בחקתי תלכו כו' וזאת היא תכלית ירידת הנשמות שקודם ירידתם הי' השגתם ואהבתם ויראתם בבחי' גבול ושיעור מבחי' ממכ"ע שנמשך לכל חד לפום שיעורא דילי' וע"י ירידתם בגוף וזוכים לבחי' אהבה דבכל מאדך מצד ההסתר נעשים בחי' מהלכים בעילוי אחר עילוי בחי' גילוי סוכ"ע הבלתי בע"ג והיינו ע"י אה"ר זו דמאדך שהיא ג"כ בחי' בלי גבול כנ"ל, וגם ארז"ל בכל מאדך בכל ממונך כי הצדקה לתת מיגיעו היא ג"כ בחי' ביטול היש לאין וזהו יסוד כל המצות שתכליתם הוא בחי' לעשות מיש אין שמזה נעשה צחוק ותענוג למעלה כמ"ש במ"א בענין צחוק עשה לי אלקים ובענין לויתן זה יצרת לשחק בו כו', אלא לכאורה קשה עדיין הרי גם אהבה דבכל מאדך הבאה מצד הריחוק אינה אהבה בלי גבול באמת כי האדם הוא בע"ג רק שהיא למעלה מהגבלת הכלי שלו ונק' לכך מאדך מאד שלך ר"ל שאצלך הוא למעלה מהגבלת הכלי אבל באמת מוגבלת היא וא"כ איך תעורר אהבה זו בבחי' א"ס ב"ה בלי גבול האמיתי עד שתהי' הנשמה נעשי' בבחי' מהלך מחיל אל חיל בבחי' גילוי הסוכ"ע שהוא בלי גבול באמת, אך הענין כי באמת מה שבאתעדל"ת אתעדל"ע הוא לפי שכך עלה ברצונו במחה"ק שיהי' אתעדל"ע מאתעדל"ת הגם שאין ערוך ביניהם אלא שאעפ"כ צ"ל האתעדל"ת מעין האתעדל"ע וכמא' רז"ל במדה כו' לכן כיון שאהבה זו הוא לגבי האדם בבחי' בלי גבול וזהו מאדך עי"ז מתעורר למעלה גילוי בחי' הא"ס שבלי גבול באמת. ועוד דשרש נה"ב והגוף הוא מרפ"ח ניצוצים שנפלו בשבה"כ מעולם התוהו שהאורות דתוהו היו בבחי' א"ס לכך מעוררים בשרשם, ועוד משום דשרש גשמיות גבוה יותר מרוחני' שנמשך מבחי' סוכ"ע הכל יכול כדלעיל (אות כ"ה) וכמ"ש במ"א באריכות ולכן ע"י האהבה דמאדך הנלקח מצד הירידה בגוף יעורר למעלה יותר כו':

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

בכ"ה בכסלו

וזהו ענין נרות המנורה דכתי' ובהעלות אהרן את הנרות, פי' נרות הוא נש"י דכתי' נר ה' נשמת אדם, ואהרן כהנא רבא הוא המעלה את הנרות דנשמות להיות עולים למעלה כמו שהנר טבעו לעלות למעלה, וכמבואר במ"א שזהו מפני כי יסוד האש הוא למעלה תחת גלגל היומי לכן טבע האש להיות עולה ונמשך למעלה, וכך נמשלו נש"י לנרות להיותם חלק אלקה ממעל, וגם נה"ב שבאדם הרי שרשו גבוה מאד נעלה עוד יותר נעלה מנה"א, שהרי שרשו הוא מבחי' התהו שקדם לתיקון רק שנפל בשבה"כ, וכאשר מתברר ע"י העבודה ה"ה נמשל לנרות שטבעם לעלות למעלה מעלה לשרשם ומקורם, ואהרן כה"ג הוא בחי' שושבינא דמטרוניתא הוא המעלה את הנרות דנשמות להיות עולים מלמטלמ"ע כו'.

ובעבודה הוא ענין דכתי' ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וארז"ל בשני יצריך שגם היצה"ר ישוב לאהבת ה', והיינו ע"י התבוננות בשתים לפני' שלפני ק"ש ובק"ש בפסוק שמע כו' איך שהוא ה' אחד בז' רקיעי' וארץ וד' רוחות העולם, ובשכמל"ו שכל התהוות העולמות הוא מבחי' שם והארה מבחי' כבוד של בחי' מלכותו ית', ואי לזאת צ"ל בבחי' תשוקה וכליון לאלקות, כמ"ש מי לי בשמי' ועמך לא חפצתי, שאפי' בחי' כי עמך מקור חיים שהם בחי' מקור החיים ומקור התענוגים לא יחפוץ ג"כ להיותם רק עמך בטל וטפל לבד לבחי' לך, ואי לזאת כאשר יתבונן הדק היטיב במה יחפוץ יותר אם בבחי' מקור החיים והתענוגים שהם בטלים לבחי' לך, או בבחי' לך שהוא א"ס עצמותו ומהותו, אשר דעת לנבון נקל שצריך להיות לא חפצתי בבחי' עמך הנ"ל כ"א עיקר חפצו ותשוקתו יהי' בבחי' א"ס עצומ"ה כו'. וז"ע העלאת הנרות בחי' נר ה' נשמת אדם להיות עולה למעלה בבחי' שלהבת העולה מאילי' כו'. וזהו ענין היחוד דשילוב ש' אד' בש' הוי', ששם אד' הוא שורש ומקור כל הנבראי' דבי"ע, וכנודע שש' אד' הוא מל' אנת אשתמודע אדון על כולא כו', והעלאת הנרות דמנורה הוא להעלות הנרות דנשמות בבחי' ש' הוי' שה"ע שילוב ש' אד' המהוה ומחי' נבראים בש' הוי' שהוא שם העצם כו'.

ולכן היו מדליקי' את נרות המנורה מפלג המנחה שהוא שעה ורבע קודם שקיעת החמה, והיינו מפני כי נודע כי השמש מרמז לש' הוי' כמ"ש שמש ומגן ה' אלקי' שבחי' השמש נמשל לש' הוי', ולהיות כי שילוב זה הוא בחי' השילוב דש' אד' בש' הוי' לכן צ"ל העלאת הנרות בעוד השמש זורחת על הארץ להורות על עלייתם בש' הוי' שהוא ש' העצם כו'. וכן נרות דשבת הוא ג"כ סובב על כוונה זו עצמה שהוא עליית כל הדברי' בע"ש עם חשיכה שאז נעשה עליית כל העולמות עד שמתעלה בריאה באצי' אשר באצי' מאיר ש' הוי' לכן צ"ל בעוד השמש זורחת על הארץ שהיא היא כוונה הנ"ל בהעלאת נרות המנורה כו'.

אמנם נר חנוכה מסובב על כוונה אחרת, והיינו ענין שילוב ש' הוי' בש' אד', שהוא מלמעלמ"ט, שגם למטה בבי"ע יהי' נמשך המשכת אוא"ס להאיר את החשך דבי"ע שגם שם יאיר אורו ית'. והענין הוא, כי פעם אנו אומרי' יחיד חי העולמי' מלך, ופעם א"א מלך יחיד חי העולמים, והיינו כי יחיד חי העולמי' מלך פי' שא"ס הוא יחיד ומיוחד וכל בחי' חי העולמי' נמשכי' רק מבחי' מלך, וכנ"ל בענין אלקי המלך, ונמשך ע"י כמה צמצומי' וכנ"ל, ואי לזאת צ"ל ארוממך מלמטלמ"ע כו'. ופי' מלך יחיד היינו כי מלך הוא בחי' מל', אם היותו בחי' אחרונה לגבי בחי' א"ס עצומ"ה כנ"ל, מ"מ לגבי הנבראי' הוא בבחי' יחיד, והיינו בחי' מל' דאצי' שנעשה כתר ועתיק בבריאה, ונודע כי כתר ועתיק דבריאה יש לו שייכות לבחי' כתר ועתיק דאצי' יותר מבחי' חכ' דאצי' לכתר דאצי', שהחכ' דאצי' התהוותה מבחי' אין דכתר דאצי' בדרך מציאה וכמ"ש והחכ' מאין תמצא, והיינו כמו המוצא מציאה שאינו יודע כלל מאין בא לו הדבר ושל מי היתה קודם כו', כך התהוות החכ' מאין דכתר להיות כי לית מח' הוא בחי' חכ' כמ"ש בזח"א דקד"ג מח' ויובלא כו' תפיסא בי' כלל, לכן התהוותה נמשלה לבחי' המציאה כו'. משא"כ כתר דבריאה לגבי כתר דאצי', וכמשנ"ת בלק"ת פ' קרח בד"ה ויקח קרח בענין המקיפי' דאע"פ שנמשכים מהקו מ"מ שרשם מבחי' שלמעלה מן הקו, והיינו מבחי' העיגול שלפני הקו. וא"כ בחי' מלך דאצי' שנעשה יחיד בבריאה הוא רק שעובר דרך בחי' מל' דאצי' אבל שרשו מבחי' יחיד דאצי' ועיגול הכללי כו'. ומ"מ בבריאה הוא בחי' ש' אד' לבד כמ"ש במק"מ פ' בראשית שעיקר ש' אד' הוא בבריאה, והיינו כאשר בחי' מל' מסתתרת בבריאה שאז אינם בבחי' שני המאורות הגדולי' (דהיינו בחי' פרצוף הפנימי שבמל' שנק' כלת משה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כאמה בתה כו'), כ"א בבחי' את המאור הקטן שה"ע לכי ומעטי את עצמך להיות ראש לשועלים הם בחי' הנבראי' דבי"ע, אשר שם אינו מאיר ש' הוי' כמו באצי' שמאיר שם. אך ענין שילוב ש' הוי' בשם אד' הוא להמשיך בחי' אור הוי' שהוא אור העצמי כנ"ל גם בש' אד' להאיר את החשך בבי"ע ג"כ, וזהו שורש ענין נ"ח שהוא בחי' המשכה מלמעלמ"ט כו', וזהו פי' הב' בארוממך היינו להמשיך בחי' הרוממות גם למטה בבי"ע כו'.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ויקח קרח, ש"פ קרח, תער"ג

קמב) **אמנם** בד"כ ג' עולמו' בי"ע נק' עדאת"ג ונק' עולם הזה שהן בבחי' גילוי כו', וכמ"ש בלק"ת ד"ה ראו כי ה' נתן לכם, ועדאתכ"ם הוא עולם האצי' דהאור דאצי' אא"ל בגילוי בבי"ע כו', ועד"מ אור השמש שהוא אור גדול מאד שמאיר לארץ ולדרים עלי' עד שפועל פעולות נפלאות שמצמיח כל התבואות כמ"ש ממגד תבואות שמש, וכן מרפא חולים כמארז"ל אדלי יומא אדלי קצירא, וזה עצמו הוא סבת מה שאין יכולים להסתכל בהשמש שמחמת ריבוי בהירות האור א"א לכלי העינים להסתכל בו אם לא ע"י המצאו' זכוכיות רבות שהן כלי האצטרלוגין שבהם וע"י מביטים בהשמש לראות אורו, וגם זה לא בכיוון ממש להסתכל בדרך ישר בהשמש עצמו, ורק ע"י אספקלריא הבלתי מאירה יכולים לראות כו', וסבת הדבר הוא ריבוי האור שבו, שהרי הלבנה שאורה מועט יכולים להסתכל בה מי שיש לו ראי' בריאה וחזקה כו'. וכמו"כ יובן הדוגמא בבחי' שמש הוי' שהוא בחי' אצי' דבד"כ הוא בחי' שם הוי', דהאור דאצי' אא"ל בגילוי בבי"ע, ורק מה שע"י בחי' המל' דאצי' יכול להיות איזה גילוי לידע את בחי' האצי' כו', והיינו מצד עוצם האור והגילוי דאצי' ה"ז מכוסה ונעלם מעולמות בי"ע כו', ובאצי' גופא בחי' ז"א ומל' הן עדאתכ"ם ועדאת"ג, וכידוע דז"א נק' קדוש לגבי בי"ע והו"ע קדוש הוי' כו', להיות דז"א הוא סוף עולם האצ"ם ע"כ הוא רק בבחי' סובב ומקיף לגבי בי"ע כו' וכמ"ש במ"א, וההארה האלקית שנמשך לבי"ע הוא מבחי' מל' דאצי' כו', ועיקר בחי' עדאתכ"ם באצי' גופא הוא בחי' בינה, וכמ"ש בזהר בפי' מן העולם ועד העולם מעלמא עילאה לעלמא תתאה דהיינו מבינה למל' כמ"ש במ"א. ויובן זה עד"מ ממה שאנו רואין שכאשר האדם בא בשנים יותר נחשכים עיניו, וסבת הדבר הוא כנודע שכלי העין היא נקודה אחת מאירה מאד מצד אחת, ומג' רוחותיה ומעמו"ט היא בלתי מאירה, והנקודה האמצעית ה"ה מכוסה בכסוים רבים כגלדי בצלים זעג"ז וכמ"ש בזהר באד"ר, וכנודע גם מספרי הנתוח, וכאשר האדם בא בשנים ע"י שמשתמש הרבה בכלי העין נחסרים מעט מעט הכסוים ונעשה האור רב, וריבוי האור ה"ז סבה שא"י לראות, שהרי הראי' הרוחניות באמת אינה בערך לראות דבר גשמי ורק ע"י הכסוים שמתעלם האור ה"ה רואה דבר גשמי, וכשנחסרים הכסוים ונעשה ריבוי אור א"י לראות כו', ונמצא כמו במח' לגבי הזולת יובן במשל הזה לגבי עצמו, שמחמת ריבוי האור ביותר ה"ז בבחי' העלם גם לגבי עצמו כו'. ובזה יובן מה שקראו חז"ל לסומא בשם סגי נהור, שלכאו' זה כלועג לרש ח"ו, אך באמת הוא כן שזהו מסבת ריבוי האור, שע"פ הרוב סבת העדר הראי' הוא מצד שנחסרו הכסוים ונעשה ריבוי אור כו'. והדוגמא מזה הוא בעולם האצי' שהוא עולם שלעצמו כבי' כמ"ש כל הנק' בשמי ולכבודי דקאי על עולם האצי' שהוא בבחי' שמי המיוחד כו', ובחי' בינה דאצי' היא בחי' עדאתכ"ם באצי' גופא כו', וזהו מה שבינה נק' ביום ההוא שסתום ונעלם כו', דנה"י דאימא הן מקור ומוחין לז"א, דמוחין דז"א אינם בחי' נה"י דאימא ממש כו', וכמשנת"ל פקל"ה דמדות שבשכל וגם בחי' נה"י שבהם שהן דפרצוף המוחין ה"ז למע' מהמדות גם מבחי' המוחין שלהם כו', וכ"ש בחי' מוחין דאי' שלמע' מהמדות כו', וע"כ בחי' בינה בכלל היא בבחי' עדאתכ"ם לגבי ז"א כו', והאבות שהמשיכו מבחי' עדאת"כ במדרי' היותר עליונה היינו מבחי' בינה דאצי' ה"ז ריבוי הברכה והשפע בבחי' גילוי אלקות בעולמות כו'. וז"ע והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיבלו כו', דכאשר נמשך ממקור ההשתל' האור בגילוי כו', הרי המוגבל יבלו שפתותיו מלומר די שזהו ריבוי אור ביותר כו', שהרי ע"פ ס' השתל' ע"פ מא' קו המדה מה שנמשך מאצי' לבי"ע ה"ה רק הארה דהארה לבד בחי' אור של תולדה כו', וכאשר נמשך ממקור ההשתל' הגם שגם אז אינו דומה הגילוי באצי' להגילוי שבבי"ע, שהרי ההמשכה היא מ"מ ע"פ ס' השתל' דד' עולמו' אבי"ע כו', שהרי זהו מקור ההשתל'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עכ"פ דכללות ההמשכה הוא רק הארה לבד כמשנת"ל פקל"ז דממילא יש בזה חילוקי מדרי' בפרטי ההמשכות בעולמות כו', מ"מ ה"ז בחי' גילוי אור ביותר כו', דע"פ מא' קו המדה מה שמאיר בבי"ע הוא בחי' אור של תולדה לבד, והמשכת האבות היא להיות גילוי אור האצי' כו'. וכמו קודם חטא עה"ד שהי' למטה גילוי אלקו' דעיקר שכינה בתחתונים היתה כו', וצ"ל שא"ז ע"י המעמד ומצב דזו"ן עפ"י ס' ההשתל', שהרי מבו' בע"ח שער מיעוט הירח דאז היו זו"ן בבחי' אב"א עדיין, והגם דבחי' מל' היתה בבחי' פרצוף וקבלה גם מה"ס הראשונות דז"א, מ"מ הכל הי' רק בבחי' אחורי הז"א ואינו בערך דמשו"ז יהי' גילוי אלקו' למטה, אלא צ"ל שזה הי' בבחי' תוס' אור לאדה"ר, וכמו האור שנברא ביום ראשון שהי' אדה"ר מביט בו מסוף העולם ועד סופו, דהיינו בחי' עדאתכ"ס ועדאת"ג כו' וכמ"ש במ"א, דכ"ז נראה שהי' בבחי' תוס' אור כו'. ואפשר י"ל עפמ"ש במק"מ בזח"א דל"ה ע"א בשם כהאריז"ל דהתהוות אדה"ר הי' ע"י זיווג זו"ן בהיכלי או"א בבחי' פב"פ כו', והגם דהתגלות נשמת אדה"ר הי' כשירדו למקומם והיו בבחי' אב"א כמש"ש, מ"מ י"ל דמשו"ז הי' לו האור והגילוי באין ערוך לגבי הגילוי שבהעולם כו', וזהו מה דעיקר שכינה בתחתונים היתה די"ל שא"ז ע"פ ס' ההמשכה כ"א בבחי' תוס' אור כו'. והנה האבות המשיכו גילוי אוא"ס כמו שהי' בתחלת הבריאה קודם חטא עה"ד ועוד למעלה מזה, והיינו שהמשיכו בחינת יחוד ישסו"ת, ולא רק כמו שזו"נ עולים באו"א כ"א מבחי' יחוד או"א ממש, כי מתחלת הבריאה הרי ואדם אין כו' שלא הי' עדיין עבודה וההמשכה הי' מצ"ע כו', והאבות המשיכו ע"י העבודה ע"כ המשיכו ממדרי' עליונה יותר כו' (ובמ"א מבו' פי' ואדם אין דבחי' אין שזהו בחי' האור דבחי' זו נק' אדם כו', לא הי' עדיין גילוי זה רק ההמשכה הי' מבחי' הכלים לבד כו', וי"ל שזהו מה שע"פ ס' ההשתל' הרי רק כלים דאצי' נעשים נר"ן לבי"ע, אבל אור הקו גם בחי' חיצוני' הקו אינו מאיר בבי"ע כו', וגם קודם החטא שהי' גילוי אלקות למטה ה"ז רק מבחי' זו"נ כמו שקבלו האור ביחודם באו"א כו' כנ"ל, והרי זו"ן בכלל הן בחי' גרמוהי ששם התגברות הכלים כו', והאבות המשיכו את האור ומבחי' או"א שזהו בחי' חיוהי כו'). וזהו והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיבלו כו' שהמוגבל יבלו שפתותיו מלומר די, דכאשר נמשך משרש ומקור ההמשכה ה"ז ריבוי השפע בבחי' תוס' אור כו', דע"פ ס' והדרגה הרי האור מתמעט ממדרי' למדרי' דגם במדרי' דעו"ע ה"ז מיעוט רב וכמו ממוחין למדות כו', דמעלת המוחין ה"ה למע' מאד מהמדות כו'. וזהו שע"פ מא' קו המדה ההמשכה היא ממהות למהות שמתמעט האור הרבה בזה וכמשי"ת, אבל כאשר ההמשכה הוא משרש ומקור ההשתל' אין ההמשכה ע"פ מא' קו המדה כו', ונמשך האור כמו שהוא במקורו ושרשו ה"ז תוס' מרובה כו'.

קיצור. ובד"כ בי"ע עדאת"ג ואצי' עדאת"כ שאינו מאיר בבי"ע, וכמו אור השמש שא"א להסתכל בו כ"א אספשא"מ, כמו"כ גילוי הארת אצי' הוא רק ע"י המל', והעיקר הוא בינה דאצי', ועד"מ סגי נהיר שמפני ריבוי גילוי אור הראי' הרוחניות אינו רואה בעצמו, כמו"כ באצי' שנק' שמי המיוחד בי הנה בחי' בינה היא מכוסה ונעלם, והאבות המשיכו גילוי הבינה בבי"ע, והיינו שהמשיכו מקור ההשתל', וז"ע ברכה עד בלי די, וכמו בתחלה דעיקר שכינה בתחתונים היתה, וכמו אור שנברא ביום ראשון, וי"ל מפני שהי' יחוד זו"נ בהיכל או"א, והאבות המשיכו גילוי או"א ממש, גם י"ל דבתחלת הברי' הי' הכל מבחי' הכלים, וזהו ואדם אין, והאבות המשיכו בחי' האור דאו"א.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו, שמע"צ תרפ"ט

לא) **והנה** להיות כן הנה כל העליות בכל המדרי' היותר עליונות לא מבעי ממכ"ע אלא אפילו סוכ"ע הנה הכל הוא בבחי' עמידה מפני שהכל הוא בבחי' מדה ושיעור, אבל מהלך הוא ההילוך בבחי' א"ס ממש שלא ע"פ קו כלל וזה דוקא בבחי' עצמות א"ס שלמע' מכל הגילוים ולכן הנה הנשמה בירידתה למטה ומתלבשת בגוף ונה"ט ועוסקת בלימוד התורה וקיום המצות מעשיות המלובשים בענינים הגשמיים הנה בזה הוא המשכת העצמות דעצמות א"ס ב"ה שלמעלה מכל הגילוים, וע"ז הו"ע ירידת הנשמה למטה, לפי שכח זה ניתן בנשמה דוקא. דהנה כתי' נר הוי'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נשמת אדם וכמו הנר דענינו להאיר את החשך דהחשך עצמו נהפך לאור הנה כמו"כ נשמתו של אדם קרוי' נר, דתכלית בריאת האדם למטה הוא להאיר את החשך דעולם התחתון, דהנה עולם התחתון הוא חשך כפול ומכופל, וטעם הדבר מה שעולם התחתון שלנו נק' חשך כפול ומכופל לפי דמה שנראה בו הוא רק גשמי' וחומרי' העולם, והאלקי' אינו נראה ונגלה כלל דאם וואם זעט זיך אן אין וועלט זעט מען די גשמי' און חומרי' אין דער כח אלקי' וואם דאם איז דער עיקר החיות זעט זיך ניט אן, דהנה יש הפרש בין רואה לנראה, עס איז פאראן א חילוק צווישן זעען און אנזעהנזיך, דרואה הוא כשרואה ומביט בשימת לב ונראה הוא מה שנראה בהשקפה ראשונה, והנה בעולם התחתון כנ"ל הפשיטות הוא מציאות היינו דמה שנראה בהשקפה ראשונה נראה הישות והחומרי', והאלקי' אינו נראה ונגלה, וזהו"ע שהוא בהתחדשות שצריכי' שימת לב ע"ז והגם דואתה מחי' את כלם וא"ת מחי' אלא מהוה שבכל דבר יש כח אלקי המהווה ומחי' אותם והוא עיקר מהותו של הנברא וקיומו, וכמו שאדם מרגיש בעצמו שהוא חי' מהחיות שמחי' אותם והיינו שהאדם יודע בעצמו שהוא אינו בעצם חי' מצ"ע כ"א הוא חי' מאיזה דבר המחי' אותו, וכן הוא רואה בכל דבר שבעולם שהוא חי', מ"מ אינו נראה ונרגש אצלו שהחיות הוא אלקו', וטעם וסבת הדבר הוא מצד הנהגת הטבע, וכמא' העולם אט אזוי פירט זיך די וועלט, וכמא' עולם כמנהגו נוהג, דזה מה שהעולם כמנהגו נוהג דבכי"ו השמש זורחת במזרח ושוקע במערב וכל עניני העולם מתנהגים עפ"י הטבע תמיד באופן א' אט אזוי פירט זיך די וועלט הנה בזה מתעלם האלקות שאינו נראה ונגלה, איז אז מ'קוקט זיך צו זעט מען טאקע דעם אמת שהעיקר הוא האלקות אבל בהשקפה ראשונה אינו נראה ונגלה ולכן כאשר נעשה איזה התחדשות בעולם כמו באותות ומופתים שהן למע' מהטבע שהטבע מתבטל בזה נראה הגילוי דאלקות דזהו בנסים היוצאי' מדרכי הטבע, אמנם גם בהנסים שעפ"י הטבע נראה בזה ג"כ גילוי אלקות וכמ"ש ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, אבל כשמתנהג הכל עפ"י הטבע אין האלקות נראה ונגלה בזה ווייל אין דער הנהגת הטבע וואם אלע טאג איז באופן א' און אין דער קאלטקייט און טרוקנקייט וואם אט אזוי פירט זיך די וועלט, הנה בזה גופא מתעלם ומסתתר האור האלקי.

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג, ריגא

ז. המאסר – סיפר כ"ק דודנו ר' נחום – החל בכך שבמוצאי שמחת תורה, אור ליום ה', בשעה מאוחרת בלילה, נודע שבאו צירים מיוחדים לאסור את זקננו ולהוליכו לפטרבורג. וסיפר על גודל המהומה שנוצרה בתוככי החסידים. ביום ה' לעת ערב אסרו את רבנו, הרשו לו להתפלל ערבית בביתו, ואחר כך הוליכוהו בעגלה שחורה עם שוטרים מזויינים, וחרדת־מות נפלה על כל משפחתנו.

באותו לילה התאספה קבוצת חסידים, מאלה שהיו תלמידי ה"חדרים" א' ב' וג' (אשר היו נודעים בתוככי החסידים בגודל שקידתם לטובת קביעות תורת החסידות) לטכס עצה בדבר המאורע.

האסיפה החליטה, כי הם כולם [וכן עוד כמה אנשים אשר פורטו בשמותם] יתפנו כולם כאיש אחד מכל עסקיהם ועניני ביתם הפרטיים, וימסרו ויתנו את עצמם, בגופם ונפשם ובכל אשר להם ברכוש, לשם הצלת כ"ק רבנו הגדול והצלת החסידות.

האסיפה בחרה בועד מיוחד, אשר ינהל את כל הנוגע להצלת כ"ק רבנו, ולשמירת הסדר ככל אשר קבע והנהיג כ"ק רבנו, להגן על החסידות ולחזק רוח החסידים בכל אתר ואתר, וכל אנ"ש מקטן ועד גדול מחוייבים לקיים פקודות הועד בלי שום טענה ומענה, והממאן יימחה שמו, ח"ו, מקהל עדת החסידים.

הועד החליט, כתב וחתם צו ופקודה לכל אנ"ש:

א. כל הימים אשר כ"ק רבנו אסור:

א) יתענו כל אנ"ש שני וחמישי בציבור (מלבד מי שאי אפשר לו כמבואר בהלכה).

ב) כל ימי השבוע יאכלו אנ"ש רק לחם עם מים מבושלים חמים, ובש"ק, לילה ויום. בכל סעודה רק תבשיל אחד.

ג) בתוך הזמן הזה לא יקבעו זמני אירוסין ונישואין, ואלה שכבר נקבעו, יהיו הנישואין בזמנם אבל בלי כלי זמר, ורק סעודה אחת לא יותר מעשרה אנשים, ובלי בשר.

ד) כל מלמד יקבץ את תלמידיו ויאמרו תהלים בכל יום, וקודם אמירת התהלים יבאר להם פרשת הענין כי צדיק הדור נתפס על עוון הדור, ואשר בעלילה באו עליו.

ה) כל אחד מאנ"ש יספר לאשתו ובניו ובנותיו הקטנים וכל גרי ביתו מכל המאורע, ויספר להם גודל היסורים של התפוס, וגודל החטא של המלשינים, וגודל השכר של המשתתפים בצערו של תלמיד חכם וצדיק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו) כל אחד מאנ"ש ישמור לשלם המעמדות של החזקת בית רבי וקופת אחינו שבארצנו הקדושה ת"ו.

ז) כל אחד מאנ"ש יערוך רשימה מכלי כסף וזהב ותכשיטין שיש לו.

ח) אם ח"ו ייעדר מי מאנ"ש במשך זמן זה, יתקבצו כל העדה של אנ"ש וילכו למקוה ואחר טהרתו והלבשתו של הנפטר ישביעו אותו בשבועת חבר שליח, אשר נשמתו תעלה בהיכלי קודש הרב המגיד והבעש"ט ותודיעם כי כ"ק רבנו אסור, ותורת החסידות נתונה בסכנות. את ההשבעה הלזאת ישביעוהו ג' פעמים, אחרי ההלבשה, בהביאו לבית הקברות, לפני סתימת הגולל, וכל העדה יתענו ביום ההוא.

ב. הועד קבע ג' קבוצות מתעסקים:

א) אלה אשר יעסקו בהצלת כ"ק רבנו.

ב) אלה אשר יעסקו באיסוף כספים לצרכי הפדיה, החזקת בית רבי, קופת ארצנו הקדושה.

ג) אלה אשר יעסקו להגן על החסידות ולעודד רוח החסידים.

ג. הועד קרא בשם כל אחד מחברי הקבוצה, ויסדרו כל דבר על אופנו קבוצה א', העוסקים בהצלת כ"ק רבנו, יתחלקו לג' ראשים:

א) ישבו בפטרבורג לידע מכל הנעשה ולהשתדל כפי צורך הענין.

ב) ישבו בוילנה (בחשאי ובהסתר) למען דעת מהנעשה אצל המנגדים.

ג) ישבו גם בשקלוב כנ"ל.

שלש מערכות אלו יתדברו ביניהן רק על ידי צירים מיוחדים ולא על ידי הדואר, וכל מעשיהם יהיו בסוד גמור.

קבוצה ב' יסעו בכל המדינה לאסוף כספים לצרכי הפדיה:

א) מה שדרוש על הנסיעות של היושבים בפטרבורג, בוילנה ובשקלוב.

ב) מה שדרוש להוצאות בית רבי.

ג) להביא המעמדות של קופת הרמבעה"ן לידי גובייגא.

אופן האיסוף יהיה על פי הערכה במעמד הנאמן ושנים מזקני אנ"ש של המקום ההוא:

א) כסף מזומן.

ב) יבקרו את כל הרשימות (מכל כלי כסף וזהב, תכשיטים וכל דבר ערך הנמצא אצל כל אחד מאנ"ש) הנמצאות אצל הנאמן, אם ישנם הכל בעין, ויקחו מבעלי החפצים שטרי מכירה על החפצים, ויודיעום אשר אם ח"ו יעבור איזה זמן וכ"ק רבנו יהיה עדיין אסור, חייבים כולם להביא כל הנ"ל למשמרת ביד הנאמן, כך שאם יידרשו כספים לא תהיה שום מניעה.

ג) באותו מעמד יעשו רשימה מכל כספי נדוניא הנמצאים אצל אברכי אנ"ש ויקבלו מהם פתקאות אשר באמצעותו יוכל הנאמן לקבל ההשלשות של כספי הנדוניא.

ד) הרשימה והפתקאות יימסרו להנאמן והעתק יישלח אל הועד.

קבוצה ג', המתעסקים בהגנת החסידות וחיזוק החסידים, יסעו מעיר לעיר, מכפר לכפר וממושב למושב, לגלות את תורת החסידות ולפרסם ברבים, לחזור ה"תורות" לפני ההמון ולהסביר להם, למען אשר כל קהל עדת ישראל ידעו את שיטתו של הרבי[8] מליאזנא ויקרבו חסידים חדשים.

באותה ועידה חילקו את האיזורים, כך שבכל מקום נסיעתם יהיו שנים או שלושה ביחד, ובמקום האפשרי טוב יותר אשר אחד ישאר משך זמן יותר, ושהנסיעות יהיו גם למקומות המפורסמים למנגדים.

ח. הרבה קראתי ברשימות האמורות שהשפעתי על דודי הרה"ח הרז"א לתת לי אותן להעתיק. אך לפתע פתאום נתעורר ענין כללי (וכידוע אשר בשנה ההיא – תרס"ו – הבאישו צוררי ישראל – המאה השחורה – את שם ישראל בספירות הגבוהות במוסדות הממשלה, ובכל יום היה עלול אשר תפרוצנה, ח"ו, פרעות בישראל ה"י), ולרגל שליחות נחוצה הוכרחתי אז לנסוע לחוץ לארץ ולא אסתייע מילתא שאוכל להעתיק מלבד מספר רשימות קצרות, ורשימותיי ממה ששמעתי מדודי הרה"ח הרז"א נ"ע.

בחודש מרחשון תרס"ט, ימים אחדים לפני הסתלקותו, שרף דודי הרה"ח הרז"א כל הכתבים והרשימות שהיו לו בכתב ידו עם הרבה חבילות ניירות בהנחות וכו', ויצבור את האפר וישימם בכיס של בד לבן, ויקרא את ידיד ביתנו החסיד ר' מאיר מרדכי ז"ל ואת הישיש ר' לוי יצחק (אחיו של הגאון ר' שניאור זלמן מלובלין נ"ע) ז"ל, וימסור על ידם את החבילה הקטנה, ויאמר להם, זה אפר מהניירות אשר כתבתי יותר משלושים שנה, ומבקש הוא מהם אשר יעשו אתו חסד של אמת, ויניחו את השקית אתו עמו, ואשר יבטיחו לו לקיים זאת ושאיש לא ידע מזה.

ביציאתנו ביום א' ט"ז מרחשון תרע"ו מליובאוויטש, ונסענו אז ג' ימים לאראל, שלשם באנו ביום ד' י"ט מרחשון בשעה שש בערב, הרי בשבתנו ברכבת (קרון מחלקה ב') אמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק: מאה ושתים שנים היתה משפחתנו בליובאוויטש, מאה ושתים שנים מחודש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לחודש. כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי התיישב בליובאוויטש במרחשון תקע"ד, ובמרחשון תרע"ו אנחנו עוזבים את ליובאוויטש. ודיבר אז בענין המספרים, באיזו בחינה ובאיזו מדריגה הם (על פי המבואר בענין אורות וכלים, שלפעמים מספר המרובה למעלה, ולפעמים מספר המועט למעלה) והאריך בביאור המאמר? "אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחת", וסיים שהמספר ק"ב מרובה מק"א שלא לפי ערך ההוספה במספר אחד, כי ק"ב הוא בגימטריא יסו"ד וכ"ב אותיות. ליובאוויטש במאה ושתים השנים עשתה יסוד מוסד עם כ"ב אותיות (והרבה דברים נאמרו אז, כמבואר ברשימה).

ומענין לענין הזכיר כי כ"ק דודנו ר' נחום מניעזין נסתלק במלאות ק"ב שנה ללידת כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי, ונזכר על הסיפורים שקרא בכתבי דודי הרה"ח הרז"א נ"ע, ובידעו כי אנכי קניתי כל הספרים של דודי הרה"ח הרז"א נ"ע, שאלני על אודות הכתבים, וסיפרתי לו שלפני הסתלקותו שרף את הרשימות, ואמר: נו... אם לא רצו – אין צורך.

~ אגרת קודש מהרבי הריי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק ב

ר' שמחה זיסל, כמו יתר החסידים מקושרי קאליסק עבר אל הרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל, היות והיה חתן לאיש מהורודוק, היה באפשרותו להיות לעתים קרובות אצל הרב הקדוש הרב החסיד ר' מענדל, אבל בהיותו בעל התפעלות בטבעו, חם מזג, ובעל מוחין לא גדול, התקשה להבין את תורות הרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל, ונשאר בדרכו הקודמת, אך לא בפראות כזו, וללא התנהגות שנהג בעבר. אך סבל רבות כי לא היה לו סדר קבוע בעבודת ה'.

הוא ידע שהרבי של רבותיו הרב הצדיק ר' אברהם והרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל - זאת אומרת המגיד ממעזריטש - אסר את דרך ההתפעלות ואת צורת ביטול היש בדרך שהוא התנהג כמה שנים, ואילו את סדר העבודה שראה אצל הרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל לא יכל להשיג. ועל כן היה לו לא טוב, לא הייתה לו כל דרך, איך יוכל לסדר את עצמו בדרכי עבודה בעבודת השם ית'.

בגשמיות היה לר' שמחה זיסל די טוב, הוא היה בעל מלאכה, אומן יד, עסק במסגרות ופחחות וכן ידע לתקן מגל לקצירת מספוא, מלזג ומחרשה. בביתו גדר לעצמו חדרון, בנה תנור חימום והוציא פרנסתו.

אך בנים לא היו לו - לר' שמחה זיסל - היו לו ברכות להיוושע בזרעא חייא וקיימא מהרב הצדיק ר' אברהם ומהרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל, והם גם הזכירו אותו בפני המגיד ממעזריטש, אך ללא הועיל. השנים חלפו, אך לא־עלינו, בנים לא היו לו, הוא עצמו - ר' שמחה זיסל - היה בצער גדול אך בכל זאת קבל זאת באהבה, ובהיותו בטבעו שמח הרי זה - הצער שאין לו ילדים - לא היה ניכר עליו. אבל זוגתו - ששמה היה חוה - לא יכלה לעצור זאת בקרבה, וכל הימים מיררה בבכי. היא עשתה הרבה מעשים טובים, עזרה ליולדת עניה, ליתומים וחולים. בימים ידועים שיכלה לקוות שתיוושע, חילקה צדקה.

אבל כל זה לא הועיל, השנים חולפות, שניהם מתקרבים לגיל ארבעים, נכון שעדיין מרגישה עצמה בטוב, אבל הזמן עובר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לאחר הסתלקותו של המגיד ממעזריטש ולאחר הסתלקות בנו המלאך הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' אברהם, החל הרבי [=אדמו"ר הזקן] להגיע לעיתים קרובות יותר להורודוק,

עם הסתלקות המגיד ממעזריטש בי"ט כסלו תקל"ג מינו החברייא קדישא תלמידי הרב המגיד את [=בנו] הרב הצדיק הרב החסיד ר' אברהם לרבם. הזמן שבו היה נשיא, מצב החברייא קדישא באותו זמן, מצב המחלוקת הפנימית - בין החברייא קדישא היו חילוקי דעות, איך צריך להיות סדר ההנהגה בדרכי החסידות - ומצב המחלוקת החיצונית עם המתנגדים, כל אלו הם מסכתות נפרדות, ואשר כל דבר מהנושאים המנויים לעיל מצריך כתיבה מיוחדת ומלאה -

נשיאותו של הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד המלאך הקדוש לא נמשכה זמן רב, לצערנו, היא נמשכה בערך שנתיים ובשנת תקל"ה נסתלק הרב הקדוש הרב הצדיק המלאך הקדוש.

הרבי [=אדמו"ר הזקן] מבלי הבט על כך שהחברייא קדישא בחרה בו פה אחד כמנהלם - אצל החברייא קדישא נראה היה שרבי אחד עבור כולם [=עבור כל החברייא קדישא כמו שהיה עד עכשיו] אינו בנמצא. התלמידים הצעירים צריכים - כל אחד בנפרד - לבחור לעצמם מבין התלמידים המבוגרים יותר מדריך ומנהיג, וכלל התלמידים צריך כל אחד במקום כהונתו - [=את הערים חילקו לכל תלמיד ששם תהא כהונתו ואף תלמיד אסור לו לפלוש לאיזור שבו נמצא תלמיד אחר -] לפרסם את תורתם של מורנו הבעל־שם־טוב והרב המגיד על פי הסדר והדרך אשר ימצא לנכון. ובזמנים ידועים צריכים להתאסף יחדיו במקומות שייקבעו מראש, וצריכים לראות להניח כחות חזקים על מנת להגן על עצמם מהמתנגדים [=ולכל זה] חייבים שיהיה לחברייא מנהל, ואת אדמו"ר הזקן הם בחרו פה אחד כמנהל החברייא -

אך הרבי [=אדמו"ר הזקן] הלך בדרכו הוא, ונהיה מקושר להרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל, והיה מגיע לעתים קרובות להאראדאק.

ר' שמחה זיסל שהיה ממורמר ממצבו הרוחני, כי לא הייתה לו דרך בעבודת ה', כנ"ל, וכן היה ממורמר ממצבו הגשמי, כי בנים אין לו, הפציר באדמו"ר הזקן שיתאכסן אצלו וגם ייחד לו חדר טוב, והרבי קבל זאת.

כאשר עבר הרבי לאכסניא של ר' שמחה זיסל, ור' שמחה זיסל סיפר לזוגתו על חשיבות האורח שהוא המגיד מליאזנא, וכי הרבי של הרביים - המגיד ממעזריטש - ציוה עליו לכתוב שולחן־ערוך, וגם עכשיו נחשב לבבת עינם של כל הרביים. החלה זוגתו של ר' שמחה זיסל - חוה - להפציר ברבי [=אדמו"ר הזקן] שיברכם בבן, ענה לה הרבי שתלך אל הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל, הוא עצמו [אדמו"ר הזקן] אינו יכול להועיל. פרצה בבכי מר ובקשה שירחם עליה שייפקדו בבן.

הרבי [=אדמו"ר הזקן] נחמה שהשם ית' בודאי יעזור להם ושיתחזקו בבטחון בה'.

במשך שנים שהרבי [=אדמו"ר הזקן] הגיע לעתים קרובות יותר להורודוק, משנת תקל"ה־ז או תקל"ח והתאכסן תמיד בביתו של ר' שמחה זיסל ור' שמחה זיסל עקב אחר דרכי עבודת ה' של רבנו, נתקשר אליו [=לאדמו"ר הזקן], ובעלת הבית בכתה והפצירה שיעשה להם טובה וייפקדו בבן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ר' שמחה זיסל בהיותו אמיד ויחד עם זאת שבור בנפשו מגזר הדין שחל עליהם, הבין שהדבר אינו פשוט, הם בקרו אצל רופאים רבים, שתו צמחים וסגולות שונות, אך ללא הועיל, הם התברכו מהרב הצדיק הרב אברהם מקאליסק וכן מהרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל וכן הזכירו אותם אצל המגיד הגדול ממעזריטש וכל זאת לא פעל עד עתה שום ישועה. ניכר שגזר הדין חמור ביותר והעצה לזה: תשובה, תפלה וצדקה. על כן פיזר - באותו זמן - ממון רב בעירו ומחוץ לעירו להחזקת בני תורה.

מפעם לפעם ומעת לעת שאדמו"ר הזקן מבקר בהורודוק, מתקשר ר' שמחה זיסל יותר ויותר לרבי, והוא מתחיל להבין דברי הרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל. זאת אומרת: בעת שהרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל אומר דברי תורה, הוא אינו מבין עדיין. אך אחר כך, כאשר אדמו"ר הזקן חוזר על דבריו ומוסיף דברי ביאור והסבר, הוא מבין היטב ויש לו תענוג לשמוע זאת.

ר' שמחה זיסל מחליט להתקשר לרבינו ולהיות מחסידיו, אך כדי להיות חסיד צריך לזה הכנה, אז עדיין היה דור דעה וידעו מה זה רבי ואיך צריך להיות חסיד.

עברה תקופה בה לא בא הרבי לבקר בהורודוק, ור' שמחה זיסל החל מתגעגע ביותר לרבו, ומיום ליום צמאונו מתגבר ועולה, עד שמחליט שברצונו ללכת אל הרבי לעיר ליאזנא.

ר' שמחה זיסל שוקל בדעתו אודות רצונו להתקשר אל הרבי האדמו"ר הזקן, והוא מחליט שעליו להתייעץ עם הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל, ויספר לו שזה תקופה ארוכה שליבו נמשך אחרי המגיד מליאזנא, וכאשר הוא [=המגיד מליאזנא־אדמו"ר הזקן] מבקר בהורודוק וחוזר על תורות שהרבי - הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל - אומר, ורואה את הנהגתו בעבודת ה' של הרבי [=אדמו"ר הזקן] הופך ר' שמחה להיות איש אחר, וישמע מה יאמר לו הרב ר' מענדל.

באחד הימים, כאשר ר' שמחה זיסל הרגיש בנפשו שהוא יכול להיכנס באותו יום להרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל ליחידות.

- בתקופה ההיא הבינו שכניסה ליחידות אצל הרבי, הרי מלבד הכנה נפשית מסויימת בשני עניינים, צריך לספר לרבי את מכאובי הנפש הידועים הן במוחין והן במידות, ולעשות הסכם חזק בנפשו שחייבים לקיים דברי הרבי, ולקיים זאת במסירות נפש, הרי חוץ מזה צריך אותו יום להיות יום ראוי ליחידות. בערב שלפני אותו יום, קראו קריאת שמע שעל המיטה עם חשבון נפש. קמו לערוך תיקון חצות ברגש, זאת אומרת שהרגש זה על חורבן המקדש וגלות השכינה מורגש בו בעצמו, כבית המקדש הפרטי שעליו נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, הרי בית מקדש זה חרב ושומם, וזה שניתנה לו נפש אלקית, הרי נפש זו נמצאת בגלות, ועם מחשבות כאלו הרי הוא אומר תיקון חצות מעומק נקודת לבבו המר ואחר כך לימוד תורה, הולך לטהר עצמו במקווה, לומד שיעור חסידות קבוע לפני התפילה מתפלל עם ראשו וליבו, מבקש מהשם ית' שיעזור לעשות תשובה, צם באותו יום ועוסק בתורה אז הרי זה יום הראוי ללכת לרבי ליחידות, ואז יש תקוה שאכן תועיל היחידות -

כאשר נכנס ר' שמחה זיסל להרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל ליחידות קיבל סחרחורת והתכווץ לבבו, באותו רגע עברה במחשבתו כל מה שקרה איתו במשך עשרים וחמש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנה, שנים ארוכות היה ממקושרי הרבי מקאליסק, הוא מסר את נפשו על דרכי החסידות ואחר כך הוכרח לעזוב דרך זו. זה היה לו קשה מאד, אך רבו הרב הצדיק ר' אברהם בעצמו הכריחו לעזוב דרך הזו. זה קרוב לשש שנים שהוא ממקושרי הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל ובכל ששת השנים הללו לא היה לו שבוע אחד טוב; את התורות אינו מבין ואת אופן עבודת ה' כפי מה שמלמד הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל - עבודת המוח - אינו משיג. מה יהא ממנו? הוא חי בכף הקלע, חרפה ובושה פנימית אימה ופחד תקפוהו על כך שבא לספר להרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל, שאינו מוצא טעם בסדר עבודתו [=של הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל] ולכן הרי הוא רוצה להיות חסיד של המגיד מליאזנא [=אדמו"ר הזקן] - לו עצמו - לר' שמחה זיסל - נהיה מאוד לא טוב ופרץ בבכי מר.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

[אמצע מ"ח תרפ"ב]

ב"ה

התמים מו"ה צבי שי'

שלום וברכה.

מוסגר בזה יקבל מכ' את אשר קבלתי' ימים אלו (אשר כנראה התאחר בדרך הילוכו) על אדרעס האמור על המעטפה, בטעות המשלח, אשר ע"כ ייטיב לשלחו כפי האמור.

רבינו הבעש"ט אומר אשר כל מה שהזדמן לאדם, צריך לידע ולהבין, ומה גם בדבר טוב, להיות בעזרו של עני וכאב, ירחם ה' עמו, ויחדל אביון מקרב בית ישראל, ולא יוסיפו לדאבה עוד, חלילה. בבקשה ליתן להעני' הלזו סך מאה רו"כ בכסף מדינתם, ויוקח זה מסכומי הכסף השייכי' על חשבוני. ונא לרשום זאת בספר הוצאה על חשבון שלי.

בשם.

(המכ' עם המעטפה ישלח חזרה לריגא ע"ש גאר).

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוהרש"ז שי'

שלום וברכה!

...לימי הפורים והש"ק שלפניהם הצעתי לאנ"ש שיחיו שילמדו מאמר פורים ה'תש"א ההולך ונדפס עתה (ונדפס בקונטרס ק' בשעתו) בספר המאמרים תש"א, וכן השיחה דפורים תש"א (הנדפסה עתה בספר השיחות תש"א, השייך למר ליסנער שי') ונדפסה ג"כ בשעתו בחוברת מיוחדה בפ"ע, ובבקשה לפרסם את זה באופן המתאים במחנם הט'.

בברכה לפורים שמח המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש - מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה. כ"ה תשרי תשל"ו
ברוקלין, ניו יורק
גברת פנינה מרים גרין

ברכה ושלום:

שמחתי לקבל את מכתבך מיום 15 בספטמבר בו את כותבת אודות הלימודים שלך בעתיד.

אם לשפוט לפי רוח הדברים במכתבך, בוודאי מיותר להזכיר לך את מאמר חז"ל שמטרת הלימוד היא ליישם אותו במעשים, זאת אומרת – קיום המצוות וההתנהלות הכללית בחיים היומיומיים בהתאם לתורה. ומכיוון שלגבי התורה והמצוות נאמר "כי הם חיינו ואורך ימינו", ברור שכאשר מדובר בחיים, אסור שתהיה הפרעה כלשהי, חס ושלום. מתוך היכרותי את הרקע שלך, בוודאי אין צורך להרחיב בנקודה זו. וכיון שכל הימים הנוראים וימי החגים של תשרי, הפותחים את השנה החדשה, נחתמים בנימה השמחה של "זמן שמחתנו", יתן ה' שתעשי את כל הנזכר לעיל ברוח שמחה ובטוב לבב, ובמידה הגדולה ביותר, מכיוון שזו שנה מעוברת ויש לה את מספר הימים הגדול ביותר האפשרי בלוח העברי, כפי שמוסבר במקום אחר.

בכתוב למעלה נכללת כמובן מצוות ואהבת לרעך כמוך, הכלל הגדול בתורתנו, ממנו נגזרת החובה והזכות של כל יהודי לקרב יהודים אחרים לה', לתורתו ולמצוותיו. אני מקווה שתשתמשי בהשפעה הטובה שלך בכיוון זה, הן על־ידי דיבור, ובמיוחד על ידי שתראי דוגמה חיה, שזהו אופן ההשפעה המועיל ביותר.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

אם יש עניינים שבאים בקושי ובפרט בענייני פרנסה . . על ידי התחזקות בביטחון בהשם יתברך הזן ומפרנס לכול בחסד וברחמים ממעטים הקישויים בזה, וסוף סוף משתפר גם המצב של הפרנסה

ממכתב כ"ה שבט, תשט"ו

עליו להודות ולהלל להשם יתברך, שלמרות כל ההעלמות הסתרים והשמדות רחמנא-לצלן הצליחו השם יתברך בבן יושב על התורה והעבודה מקיים תכלית בריאתו של האדם שהוא לשמש את קונו

ממכתב כ"ה שבט, תשט"ו

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

רַעַשׁ שֶׁל קְדֻשָּׁה

בְּשׁוּלֵי הַמְּעִיל שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָיוּ רִמּוֹנִים וּפַעֲמוֹנֵי זָהָב. מַטְּרַת הַפַּעֲמוֹנִים הָיְתָה לְצַלְצֵל וּלְהַשְׁמִיעַ קוֹל, כַּאֲשֶׁר הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָיָה נִכְנָס אוֹ מְסַיֵּם לְשָׁרֵת בַּמִּשְׁכָּן אוֹ בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ. זֶה הָיָה כָּל כָּךְ חָשׁוּב עַד שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת "וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי ה' וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת". אִם חֲסֵרִים הַפַּעֲמוֹנִים בַּמְּעִיל, זֶה עָשׂוּי לִגְרֹם לַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לְהֶפֶךְ הַחַיִּים, חָלִילָה.

לָמָּה זֶה כָּל כָּךְ חָשׁוּב לִשְׁמֹעַ אֶת קוֹל פַּעֲמוֹנֵי הַכֹּהֵן כְּשֶׁהוּא נִכְנָס לַעֲבוֹדָתוֹ, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַחַיִּים שֶׁלּוֹ תְּלוּיִים בָּזֶה?

הָרַבִּי מִסְבִּיר שֶׁבְּעַם יִשְׂרָאֵל יֵשׁ שְׁנֵי סוּגִים: צַדִּיקִים וּבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה. צַדִּיק הוּא אֶחָד שֶׁלֹּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת רַעַשׁ מְיֻחָד. הוּא כָּל הַזְּמַן דָּבוּק וְקָרוֹב לְהַשֵּׁם. לָכֵן הָעֲבוֹדָה שֶׁלּוֹ יְכוֹלָה לְהֵעָשׂוֹת בִּמְתִינוּת וּבְלַחַשׁ.

לְעֻמַּת זֹאת, אָדָם רָגִיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִלְחָמָה עִם הַיֵּצֶר הָרַע וַעֲבוֹדָתוֹ הִיא עֲבוֹדַת הַ'תְּשׁוּבָה', לְהִנָּצֵל וְלִבְרֹחַ מֵהָרַע וְלָשׁוּב אֶל הַשֵּׁם - הָעֲבוֹדָה שֶׁלּוֹ הִיא מִתּוֹךְ תְּנוּעָה וְרַעַשׁ, כְּאָדָם הַבּוֹרֵחַ מֵהַסַּכָּנָה.

כְּשֶׁהַכֹּהֵן הָיָה נִכְנָס לַעֲבֹד בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ הוּא עָשָׂה זֹאת כְּשָׁלִיחַ וּכְנָצִיג שֶׁל כָּל עַם יִשְׂרָאֵל. 'שׁוּלֵי הַמְּעִיל' שֶׁל הַכֹּהֵן מְיַצְּגִים יְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בַּ'שּׁוּלַיִם', בְּמָקוֹם נָמוּךְ מִבְּחִינָה רוּחָנִית. לָכֵן בְּשׁוּלֵי הַמְּעִיל הָיוּ קְבוּעִים הַפַּעֲמוֹנִים, שֶׁהָיוּ מְצַלְצְלִים בְּעֵת כְּנִיסָתוֹ וְגַם כָּל מֶשֶׁךְ זְמַן עֲבוֹדָתוֹ. כָּךְ הוּא יִצֵּג בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה גַּם אֶת הַיְּהוּדִים שֶׁהָעֲבוֹדָה שֶׁלָּהֶם הִיא בְּ'רַעַשׁ' - עֲבוֹדַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה.

אִם לַכֹּהֵן יֶחְסְרוּ הַפַּעֲמוֹנִים זֶה מְסַמֵּל שֶׁהוּא חָלִילָה נִתֵּק עַצְמוֹ מֵאוֹתָם יְהוּדִים וְזֶה עָלוּל לַעֲלוֹת לוֹ בְּחַיָּיו, כִּי כָּל עִנְיָנוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הוּא לְיַצֵּג אֶת כְּלַל יִשְׂרָאֵל וּלְהַכְנִיס אוֹתָם עִמּוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ.

אֶת שִׂיחָה זוֹ אָמַר הָרַבִּי בִּשְׁנַת תשל"ה, מִסְפַּר חֳדָשִׁים אַחֲרֵי שֶׁהֵחֵלּוּ לָצֵאת עִם 'טַנְקֵי הַמִּצְוֹות' לְהָפִיץ אֶת הַ'מִּבְצָעִים' בָּהֶם יָצָא הָרַבִּי, כְּמוֹ 'מִבְצַע תְּפִלִּין' וּ'מִבְצַע נֵרוֹת שַׁבַּת קֹדֶשׁ'. בְּסִיּוּם הַשִּׂיחָה הִזְכִּיר הָרַבִּי שֶׁיֵּשׁ שׁוֹאֲלִים לָמָּה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת רַעַשׁ גָּדוֹל כְּדֵי לִגְרֹם לִיהוּדִים לְקַיֵּם מִצְוֹות... הַתְּשׁוּבָה הִיא שֶׁהַזְּמַן שֶׁל דּוֹרֵנוּ שִׁנְּקְרָא בַּגְּמָרָא בְּשֵׁם 'עִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא', הוּא כְּמוֹ 'שׁוּלֵי הַמְּעִיל'. בִּתְקוּפָה זוֹ צָרִיךְ אֶת רַעַשׁ 'פַּעֲמוֹנֵי הַמְּעִיל', כְּדֵי לְהַכְנִיס אֶל הַקֹּדֶשׁ גַּם יְהוּדִים הַזְּקוּקִים לַעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה; לָצֵאת לָרְחוֹב וּלְהַכְרִיז בְּקוֹל רַעַשׁ שֶׁצָּרִיךְ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין, לִקְבֹּעַ מְזוּזוֹת בְּפֶתַח הַבַּיִת, לָתֵת צְדָקָה וְכַדּוֹמֶה.

זוֹ גַּם הַדֶּרֶךְ לְבַטֵּל אֶת הַדִּבָּרִים הַלֹּא טוֹבִים בָּעוֹלָם שֶׁעוֹשִׂים מִתּוֹךְ רַעַשׁ וּפִרְסוּם גָּדוֹל. כָּךְ נִזְכֶּה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לְ"קוֹל מְבַשֵּׂר מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר" - בִּבְשׂוֹרַת הַגְּאֻלָּה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

(ע"פ לקוטי שיחות טז עמ' 336. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת תצוה

כז כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ
שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:
כא בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת
יַעַרְךֹ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה
חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **ס**
כח א וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ
וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן
נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן:
ב וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד
וּלְתִפְאָרֶת: ג וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב
אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן
לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי: ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ
חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט
וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי:
ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־
הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: (לוי) **פ**
ו וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: ז שְׁתֵּי כְתֵפֹת
חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר: ח וְחֵשֶׁב
אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר:
ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם
שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ישראל) י שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל
הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־
הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם: יא מַעֲשֵׂה חָרָשׁ אֶבֶן
פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
יב וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד
אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם
לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן: **ס** ע"כ בחול

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלִבֵּי אוֹמֵר לִי, שֶׁהוּא . . כְּמִין סִינָר . . שֶׁחוֹגְרוֹת הַשָּׂרוֹת
(רַשִׁ"י כח, ד)

מְסֻפָּר, שֶׁפַּעַם רָאָה רַשִׁ"י שָׂרָה רוֹכֶבֶת עַל סוּס כְּשֶׁהִיא חֲגוּרָה בְּסִינָר. בִּתְחִלָּה הִצְטַעֵר עַל כָּךְ שֶׁרָאָה מַרְאֶה כָּזֶה, אַךְ כְּשֶׁכָּתַב אֶת פֵּרוּשׁוֹ נָחָה דַּעְתּוֹ, כִּי זֶה סִיַּע לוֹ לְהָבִין אֶת מַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ שֶׁרָמַז רַשִׁ"י "וְלִבִּי אוֹמֵר לִי": הַכֹּחַ לְהוֹצִיא דָּבָר חִיּוּבִי מִמְּאֹרָע שְׁלִילִי נוֹבֵעַ מִדַּרְגַּת 'יְחִידָה', הָעֶצֶם שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁמְּקוֹם מִשְׁכָּנָהּ בַּלֵּב.

(לקוטי שיחות כרך כו עמ' 198)

שני יג וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב: יד וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב
טָהוֹר מִגְּבָלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה
אֶת־שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת: **ס**
טו וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה
אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: טז רָבוּעַ יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת
אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ: יז וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת אֶבֶן
אַרְבָּעָה טוּרִים אֶבֶן טֹוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת
הַטּוּר הָאֶחָד: יח וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם:
יט וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה: כ וְהַטּוּר
הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְשֻׁבָּצִים זָהָב
יִהְיוּ בְּמִלּוּאָתָם: כא וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶיךָ עַל־שְׁמֹת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי
חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיךָ לִשְׁנֵי עָשָׂר שֵׁבֶט:
כב וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֹת מַעֲשֵׂה עֲבֹת
זָהָב טָהוֹר: כג וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבָּעוֹת
זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
הַחֹשֶׁן: כד וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־
שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן: כה וְאֶת שְׁתֵּי
קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת
וְנָתַתָּה עַל־כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כו וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי
קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפוֹד
בַּיְתָה: כז וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם
עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו
לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד: כח וְיִרְכְּסוּ
אֶת־הַחֹשֶׁן כתיב מטבעתו קרי מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת
הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד
וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד: כט וְנָשָׂא אַהֲרֹן
אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ
בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד:
ל וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־
הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה
וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ
לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת (כח, י)

רָאשֵׁי־תֵבוֹת שְׁמַע, שֶׁאָמְרוּ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וגו׳ (בַּעַל הַטּוּרִים)

רְצוֹנוֹ לוֹמַר, שֶׁהַשְּׁבָטִים אָמְרוּ לְיַעֲקֹב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל . . אֵין בְּלִבֵּנוּ אֶלָּא אֶחָד", וְאָז פָּתַח יַעֲקֹב וְאָמַר "בָּרוּךְ שֵׁם . . לְעוֹלָם וָעֶד" (פסחים נו, א). וּלְפִי זֶה, שֵׁשֶׁת הַשֵּׁמוֹת וְכ״ה הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל כָּתֵף יָמִין הֵן לְנֶגֶד שֵׁשֶׁת הַמִּלִּים וְכ״ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל ׳שְׁמַע יִשְׂרָאֵל׳; וְשֵׁשֶׁת הַשֵּׁמוֹת וְכ״ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל כָּתֵף שְׂמֹאל הֵן לְנֶגֶד שֵׁשֶׁת הַמִּלִּים וְכ״ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל ׳בָּרוּךְ שֵׁם׳ (עִם הַכּוֹלֵל).

(לקוטי שיחות כרך לו עמ׳ 151)

שלישי לא וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת:
לב וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב
מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ:
לג וְעָשִׂיתָ עַל־שוּלָיו רִמֹּנֵי תְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי עַל־שוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:
לד פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל־שוּלֵי
הַמְּעִיל סָבִיב: לה וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע
קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא
יָמוּת: ס לו וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו
פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה: לז וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־
פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל פְּנֵי־
הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה: לח וְהָיָה עַל־מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא
אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד
לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה: לט וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ
וְעָשִׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם:
מ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻתֳּנֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם
אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד
וּלְתִפְאָרֶת: מא וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ
וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם
וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהֲנוּ־לִי: מב וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־
בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד־יְרֵכַיִם
יִהְיוּ: מג וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם | אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת
בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֹן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ
וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבוֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ (כח, לה)

אָדָם שֶׁנֶּאֱבָק בַּ״יֵּשׁוּת׳ שֶׁלּוֹ — עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּרַעַשׁ וּבִסְעָרָה, כְּבוֹרֵחַ מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. זֶהוּ מַה שֶּׁשּׁוּלֵי הַמְּעִיל, שֶׁרוֹמְזִים לִיהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּדַרְגָּה פְּחוּתָה זוֹ, מַשְׁמִיעִים קוֹל. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אָדָם שֶׁהִגִּיעַ כְּבָר לְבִטּוּל גָּמוּר, עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּ״קוֹל דְּמָמָה דַּקָּה", "לֹא בָּרַעַשׁ ה׳״.

(לקוטי שיחות כרך טז עמ׳ 337)

רביעי **כט** א וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם
לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי קַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם: ב וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלַּת מַצּוֹת
בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת
חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ג וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד
וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֶת שְׁנֵי
הָאֵילִם: ד וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם: ה וְלָקַחְתָּ אֶת־
הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת
מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד: ו וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ
וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת: ז וְלָקַחְתָּ
אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ
אֹתוֹ: ח וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם כֻּתֳּנֹת:
ט וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם
מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם
וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו: י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר
לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
עַל־רֹאשׁ הַפָּר: יא וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: יב וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה
עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם
תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: יג וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־
הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת הַיֹּתֶרֶת עַל־
הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה: יד וְאֶת־בְּשַׂר הַפָּר
וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה חַטָּאת הוּא: טו וְאֶת־הָאַיִל הָאֶחָד תִּקָּח
וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל:
טז וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יז וְאֶת־הָאַיִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו
וְרָחַצְתָּ קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־נִתְחָיו וְעַל־
רֹאשׁוֹ: יח וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה
הוּא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה הוּא:

~ נקודות משיחות קודש ~

מְשֻׁחִים בַּשֶּׁמֶן (כט, ב)

מוֹשְׁחָן בְּמִין כ"ף יְוָנִית (רַשִׁ"י)

בִּימֵי חֲנֻכָּה טִמְּאוּ הַיְּוָנִים אֶת כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּהֵיכָל, פְּרָט לְפַךְ אֶחָד שֶׁנִּשְׁאַר טָהוֹר. וּמְבֹאָר עַל כָּךְ, שֶׁשִּׁמְּנֵי הַהֵיכָל — הַיְינוּ חָכְמָה שֶׁבִּקְדֻשָּׁה (שֶׁמֶן רוֹמֵז לְחָכְמָה), שֶׁהַיְּוָנִים נִלְחֲמוּ בָּהּ. פַּךְ הַשֶּׁמֶן - הַיְינוּ סְפִירַת הַכֶּתֶר, שֶׁבְּכֹחָהּ הִתְגַּבְּרוּ עַל הַיְּוָנִים וְנִצְּחוּם. זֶהוּ הֶרֶמֶז בְּכַ"ף יְוָנִית — בְּכֹחָהּ שֶׁל אוֹת כ"ף, רָאשֵׁי תֵבוֹת כֶּתֶר, נִתָּן לְנַצֵּחַ אֶת הַיְּוָנִים וְאַף לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁפָתָם בִּקְדֻשָּׁה, לְצֹרֶךְ הַמְּשִׁיחָה.

(לקוטי שיחות כרך כו עמ' 246)

חמישי יט וְלָקַחְתָּ אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי וְסָמַךְ אַהֲרֹן
וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: כ וְשָׁחַטְתָּ
אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן
אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: כא וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־
אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ
וְקָדַשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ:
כב וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה וְאֶת־
הַחֵלֶב | הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד
וְאֶת | שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן
וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא: כג וְכִכַּר
לֶחֶם אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד
מִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה: כד וְשַׂמְתָּ הַכֹּל
עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה: כה וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם
וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי
יְהוָה אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה: כו וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה
מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ לְמָנָה: כז וְקִדַּשְׁתָּ אֵת | חֲזֵה
הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר
הוּרַם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר
לְבָנָיו: כח וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה:
כט וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו
לִמְשֹׁחָה בָהֶם וּלְמַלֵּא־בָם אֶת־יָדָם: ל שִׁבְעַת
יָמִים יִלְבָּשֵׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ: לא וְאֵת אֵיל
הַמִّלֻּאִים תִּקָּח וּבִשַּׁלְתָּ אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ:
לב וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל וְאֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר בַּסַּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: לג וְאָכְלוּ אֹתָם
אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם: לד וְאִם־יִוָּתֵר מִבְּשַׂר
הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־
הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא: לה וְעָשִׂיתָ
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתֶכָה
שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם: לו וּפַר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה
לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ
עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ: לז שִׁבְעַת יָמִים
תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ (כט, לז)

מַה עוֹלָה רְאוּיָה, אַף כָּל רְאוּיָה (רש"י)

לוֹמַר לְךָ: נִתָּן לְהַחְדִּיר קְדֻשָּׁה רַק בְּדָבָר הָרָאוּי וְהַשַּׁיָּךְ לִגְבוּל הַקְּדֻשָּׁה. וּבִלְשׁוֹן סִפְּר הַתַּנְיָא: "כָּל דְּבָרִים הַטְּהוֹרִים וּמְתָּרִים שֶׁבָּהֶם נַעֲשִׂית הַמִּצְוָה מַעֲשִׂית . . כְּמַאֲמַר רַז"ל לֹא הֻכְשַׁר לְמְלֶאכֶת שָׁמַיִם אֶלָּא טְהוֹרִים וּמְתָּרִים בְּפִיךָ, וְכֵן אֶתְרוֹג שֶׁאֵינוֹ עָרְלָה, וּמָעוֹת הַצְּדָקָה שֶׁאֵינָן גָּזֵל, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם".

(ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 187)

שישי לח וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד: לט אֶת־הַכֶּבֶשׂ
הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה
בֵּין הָעַרְבָּיִם: מ וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית
רֶבַע הַהִין וְנֶסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:
מא וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם
כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ
אִשֶּׁה לַיהוָה: מב עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח
אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה
לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם: מג וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי: מד וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן
לִי: מה וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם
לֵאלֹהִים: מו וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

לְשָׁכְנִי בְּתוֹכָם (כט, מו)

הַשְּׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל צֹרֶךְ הֶדְיוֹט, וְלֹא צֹרֶךְ גָּבוֹהַּ (רמב"ן)

הָרַמְבַּ"ם וְהָרַמְבַּ"ן נֶחְלְקוּ לְגַבֵּי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ — הַאִם עִיקַּר עִנְיָנוֹ הוּא הַקְּרָבַת קָרְבָּנוֹת אוֹ מְנוּחַת הַשְּׁכִינָה. וְנִרְאֶה, שֶׁלְּכָל הַדֵּעוֹת (גַּם לְדַעַת הָרַמְבַּ"ן) הַמִּקְדָּשׁ הוּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְהַפְּלוּגְתָּא הִיא הַאִם הוּא בִּשְׁבִיל עֲבוֹדָתָם אוֹ בִּשְׁבִיל הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּתוֹכָם. וְיֵשׁ לְהָעִיר מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ן כָּאן (וּרְאֵה גַּם רַבֵּנוּ בַּחְיֵי כָּאן).

(לקוטי שיחות לו עמ' 194)

שביעי ל א וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי
שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: ב אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ
רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו:
ג וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו
סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב:
ד וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ | מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל
שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים
לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵמָּה: ה וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: ו וְנָתַתָּה
אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה:
ז וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: ח וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן
אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד
לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ט לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת
זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו: י וְכִפֶּר
אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת
הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֶּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם
קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר יח זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר* זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח:

---

*) אומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זֵכֶר (בצירה) ובשני זֵכֶר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת זכור לקריאה בציבור ולשמו"ת שמואל־א טו

טו ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם: ג עַתָּה לֵךְ

עטרת מרים

ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי זוֹכֵר אֲנִי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ מַאֲרָבִים וְחֵילוֹת בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם: ג עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

ג) **וְהַחֲרַמְתָּם,** וְתַכְרִיתוּ. **מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה** וגו׳, שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי כְּשָׁפִים, וּמְשַׁנִּים אֶת עַצְמָם לִהְיוֹת דּוֹמִים לִבְהֵמָה. **ד) וַיִּשְׁמַע,** עִנְיַן אֲסֵפָה עַל יְדֵי הַשְּׁמָעַת קוֹל הַמְּאַסֵּף. **וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים,** אָמַר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁיִּקַּח טָלֶה מִצֹּאנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וְאַחַר כָּךְ מָנָה אֶת הַטְּלָאִים. לְפִי שֶׁאָסוּר לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר בָּם "לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב" (בראשית לב,יב).

רַגְלִי, הוֹלְכֵי רֶגֶל. **אֶת אִישׁ יְהוּדָה,** אֲשֶׁר הָיוּ מִשֶּׁבֶט יְהוּדָה. (וַיִּתָּכֵן שֶׁנִּזְכְּרוּ לְבַדָּם מִתּוֹךְ שֶׁגְּבוֹרִים הָיוּ). **ה) וַיָּרֶב בַּבָּחַל,** וַיִּלְחֶם בַּבָּחַל. וְרוּ"ל אָמְרוּ, עַל עִסְקֵי נַחַל רָב וְדָן אֶת עַצְמוֹ, וּמַה בִּשְׁבִיל נֶפֶשׁ אַחַת אָמְרָה תּוֹרָה עֲרוּף עֶגְלָה בַּנַּחַל, בִּשְׁבִיל כָּל הַנְּפָשׁוֹת הַלָּלוּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמוֹת מָה חָטְאוּ. יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, שָׁאוּל, "אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה" יוֹתֵר מִבּוֹרְאֶךָ. **ו) הַקֵּינִי,** מִשְׁפַּחַת הַקֵּינִי, מִבְּנֵי יִתְרוֹ, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם. **אֹסֶפְךָ,** לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן, כְּמוֹ "פֶּן תִּסָּפֶה" (בראשית יט,יז). **חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** שֶׁנָּהֲגוּ מִפְּעוּדָתוֹ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַעֲלָה עָלָיו כְּאִלּוּ עָשָׂה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. **ז) בּוֹאֲךָ שׁוּר,** עַד אֲשֶׁר תָּבוֹא לְשׁוּר. **ט) וְהַמִּשְׁנִים,** הַבְּהֵמוֹת הַבְּרִיאוֹת, וּכְפוּלוֹת פִּי שְׁנַיִם בְּעֶרְכָּן. **הַכָּרִים,** הַכְּבָשִׂים הַשְּׁמֵנִים. **וְכָל הַמְּלֻאכָה,** וְכָל הַמְּקֻנֶה שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ לְמְלֶאכָה. **נְמִבְזָה וְנָמֵס,** נִבְזֶה וְנִשְׁחָת. **יב) מַצִּיב לוֹ יָד,** מַכִּין לוֹ שָׁם מָקוֹם לְהַחֲנוֹת אֶת הַחַיִל וּלְחַלֵּק אֶת הַבִּזָּה. **יג) אֶל שָׁאוּל,** אֶל הַגִּלְגָּל שֶׁהָיָה שָׁם

עטרת מרים

וְהַחֲרַמְתָּם עִנְיַן כִּלָּיוֹן וּכְרִיתָה **אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֲמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר: ד וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים** מָמָשׁ (יומא כב ב) לְפִי שֶׁאָסוּר לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל **מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי הוֹלְכֵי רֶגֶל, לֹא רוֹכְבִים וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל: ו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק: ז וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם: ח וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חַי וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב: ט וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגַג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים בְּכָשֶׂר וּשְׁמֵנִים וְעַל־הַכָּרִים הַכְּבָשִׂים הַשְּׁמֵנִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ וְלֹא רָצוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה הַמְּקֻנָּה נְמִבְזָה בְּזוּיָה וְנָמֵס הַנִּשְׁחָת אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ: י וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: יא נִחַמְתִּי הִפּוּךְ מַחֲשַׁבְתָּה עֶלְתָה בְּלִבִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל כָּעַס עַל עֲצֻמוֹ וַיִּזְעַק בִּתְפִלָּה עַל שָׁאוּל אֶל־יְהוָה כָּל־הַלָּיְלָה: יב וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לְקֵרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב מַעֲמִיד לוֹ יָד עוֹשֶׂה שֵׁם לְעַצְמוֹ מָקוֹם לְחַלֵּק הַבִּזָּה וַיָּסֹב וּמִשָּׁם יָסוֹב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל: יג וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הֲכִיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתָּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֲמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעֹלֵל וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר: ד וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל: ו וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק: ז וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם: ח וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חַי וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב: ט וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגַג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמִבְזָה וְנָמֵס אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ: י וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: יא נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלָּיְלָה: יב וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיָּסֹב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל: יג וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

לַיהוָה ה׳ יְבָרֵךְ אוֹתְךָ הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי, וְהַזְכוּת בָּאָה עַל יָדְךָ: **יד** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וְאִם קִיַּמְתָּ דְּבַר ה׳ וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ הֵאִם הֵמָּה מֵעַמָּלֵקִי: **טו** וַיֹּאמֶר שָׁאוּל הֵן אֶמֶת מֵעַמָּלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר הֶחֱרַמְנוּ: **טז** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף הַמֹּתִו וְאַגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר: **יז** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אַף אִם־קָטָן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ מֹקֹם הֲלֹא רֹאשׁ הָרֹאשׁ הַמּוֹלֵךְ עַל כָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה וְעוֹד וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאִם כֵּן יָדְךָ תִּקּוֹפָה עֲלֵיהֶם, וּמִדּוּעַ אִם־כֵּן לֹא מִחִיתָ בְּיָדָם לְקַחַת מִשְׁלַל עֲמָלֵק: **יח** הֲלֹא וַיִּשְׁלֶחֲךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ הַזֶּה וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כַּלּוֹתָם אֹתָם: **יט** וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה לְהַחֲרִימָם מִכֹּל וָכֹל, וּבַעֲבוֹר דִּבְרֵי הָעָם לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה׳ וַתַּעַט מֵהַרְתָּ אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: **כ** וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל לֹא כַּאֲשֶׁר תֹּאמַר אַתָּה, אֶלָּא אֲשֶׁר כֵּן שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק עִם שָׁלֹא הֲרַגְתִּיו, מִכָּל־מָקוֹם לֹא שִׁלַּחְתִּיו לְנַפְשׁוֹ וּבְיָדִי לְהָרְגוֹ בְּכָל עֹת וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי: **כא** וְאַף מֵהַשָּׁלָל לֹא לָקַחְתִּי אֲנִי מְאוּמָה אֶלָּא וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֵרֶם וֶזֶה לְכַוָּנָה טוֹבָה לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל: **כב** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה וְכִי רְצוֹן ה׳ בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה לֹא כִּן הַדָּבָר הִנֵּה שְׁמֹעַ לְמִצְוַת ה׳ הוּא טוֹב מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב לִדְבָרוֹ, טוֹב לְפָנָיו מֵחֵלֶב אֵילִים עַל מִזְבַּח ה׳: **כג** כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מָרִי חַטַּאת הַמָּרִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַה שֶּׁצִּוָּהוּ ה׳ שֶׁזֶּה כְּחַטַּאת קֶסֶם, כְּעוֹנֶשׁ שֶׁל וָאָוֶן וּתְרָפִים כֵּן עוֹנֶשׁ שֶׁל הַפְצֵר בְּמַה שֶּׁאַתָּה מַפְצִיר לְהַחֲזִיק בִּדְעָתְךָ יַעַן מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ וְתוּסַר מַלְכוּתְךָ בַּעֲוֹנֶךָ: **כד** וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ בְּמַה שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה דְּבָרִים לְסִתּוֹר מַאֲמָרֶיךָ וְלוֹמַר אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי וכו׳ כִּי יָרֵאתִי

שי למורא

שָׁאוּל. **טז)** הֶרֶף, עֲזוֹב מִדִּבּוּרְךָ. **יז)** הֲלֹא אִם קָטָן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ וגו׳, לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ שָׁאוּל "אֲשֶׁר חָמַל הָעָם", כְּלוֹמַר הָעָם חָמַל וְלֹא הוּא, וְלֹא רָצָה לְמָנְעָם. אָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל, הֲלוֹא אִם קָטָן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ, כְּלוֹמַר אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתָּה קָטָן בְּעֵינֶיךָ וְלֹא רָצִיתָ לְהִתְגַּדֵּל עַל הָעָם וּלְמָנְעָם, הֲלֹא רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וּלְפִיכָךְ מִשְׁחָךְ ה׳ לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגָם עַל הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וּלְמָנְעָם מֵהַעֲבֵרָה, וְאֵיךְ הִנַּחְתָּ אוֹתָם לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי ה׳. **יח)** עַד כַּלּוֹתָם אוֹתָם, עַד שֶׁהָעָם אֲשֶׁר אִתְּךָ יְכַלּוּ אוֹתָם. **כ)** אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי וגו׳, כְּלוֹמַר, לֹא כְּפִי שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, אֶלָּא שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל וכו׳. **כא)** רֵאשִׁית הַחֵרֶם, מֵיטַב הַחֵרֶם. **כג)** כִּי חַטַּאת קֶסֶם מָרִי, כְּמוֹ שֶׁחַטָּא קֶסֶם הוּא חֵטְא גָּדוֹל, כִּי הוּא מַסִּיר בִּטְחוֹנוֹ מֵהַקב"ה וְשָׂם מִבְטָחוֹ בַּקֶּסֶם; כָּכָה גָּדוֹל הוּא חֵטְא הַמָּרִי, מִי שֶׁמַּמְרֶה פִּי ה׳ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַה שֶּׁצִּוָּה. וָאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר, וּכְמוֹ דְּבַר הַשֶּׁקֶר וְהַתֹּהוּ שֵׁשׁ בַּתְּרָפִים; כָּכָה הוּא בְּהַפְצַר, שֶׁהוּא רִבּוּי הַדִּבּוּרִים.

הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה: **יד** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ: **טו** וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעַמָּלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר הֶחֱרַמְנוּ: **טז** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר: **יז** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטָן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: **יח** וַיִּשְׁלָחֲךָ יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כַּלּוֹתָם אֹתָם: **יט** וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: **כ** וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי: **כא** וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל: **כב** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה וְזִבְחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֵלֶב אֵילִים: **כג** כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מָרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצֵר יַעַן מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ: **כד** וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

כז) **וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע,** שָׁאוּל אֲחַז בִּכְנַף מְעִילוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל לְמַנְעוֹ מִלְּלֶכֶת, וְאָז נִקְרַע הַכָּנָף. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְּׁמוּאֵל קָרַע בְּמַעֲשֶׂה שָׁאוּל, וְרָמַז לוֹ שֶׁמִּי שֶׁכָּרַת אֶת כְּנַף מְעִילוֹ יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְּׁמוּאֵל קָרַע הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל עַצְמוֹ לְסִימָן אֲבֵלוּת. **כח) נֵצַח יִשְׂרָאֵל,** הקב"ה שֶׁהוּא נִצְחוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **לֹא יִשַּׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם,** כְּיָון שֶׁכְּבָר נִתְּנָה הַמְּלוּכָה לְאַחֵר, לֹא יִשַּׁקֵּר מֵהַבְטָחָתוֹ וְלֹא יִנָּחֵם לְהַפֵּךְ מַחֲשָׁבָה עַל זֶה. ל) **וַיֹּאמֶר חָטָאתִי וגו',** כְּלוֹמַר, אַף־עַל־פִּי שֶׁחָטָאתִי, כַּבְּדֵנִי נָא וגו'. לב) **מַעֲדַנֹּת,** קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלְאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל. פֵּרוּשׁ אַחַר, הָלַךְ אֵלָיו בְּשִׂמְחָה וּבְתַעֲנוּג, כִּי בָּחַר מוֹתוֹ מֵחַיָּיו. **סָר מַר הַמָּוֶת,** סָר וְקָרַב אֵלָיו מְרִירוּת הַמָּוֶת. לג) **כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ,** כְּפִי שֶׁבְּחַרְבְּךָ הָרַגְתָּ אֲנָשִׁים עִם בְּנֵיהֶם, וְהָיוּ נְשֵׁיהֶם שַׁכּוּלוֹת מִבַּעֲלֵיהֶן וּמִבְּנֵיהֶן. **כֵּן תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ,** כְּעֵין הַנָּשִׁים הָהֵן וְדוֹמָה לָהֶן, תִּהְיֶה אִמְּךָ שַׁכּוּלָה מִמְּךָ. **וַיְשַׁסֵּף,** כְּמוֹ וַיְבַקַּע. **גִּבְעַת שָׁאוּל,** לְגִבְעַת שָׁאוּל.

עטרת מרים

אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם וְעַל יְדֵי זֶה חָטָאתִי לְהַמְרוֹת פִּי ה': **כה וְעַתָּה** עַל שֶׁעָבַרְתִּי דְּבָרֶיךָ **שָׂא נָא אֶת־חַטָּאתִי** וְעַל שֶׁעָבַרְתִּי פִּי ה' **וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה: כו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ** וְאִם ה' מָאַס בְּךָ, אֵיךְ אָשׁוּב עִמָּךְ **כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל:**

כז וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת מֵעִם שָׁאוּל **וַיַּחֲזֵק** שָׁאוּל אֲחַז **בִּכְנַף־מְעִילוֹ** שֶׁל שְׁמוּאֵל לְמַנְעוֹ מִלְּלֶכֶת מֵעִמּוֹ **וַיִּקָּרַע** נִקְרַע הַכָּנָף: **כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו** שְׁמוּאֵל הַקְּרִיעָה הַהִיא, הִיא לְסִימָן שֶׁכְּבָר **קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ:** וְהוּ דָּוִד: **כט** כְּבָר אִבַּדְתָּ הַמְּלוּכָה כִּי כְּבָר נִתְּנָה לְאַחֵר **וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל** הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא נִצְחוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל **לֹא יְשַׁקֵּר** בְּהַבְטָחָתוֹ, **וְלֹא יִנָּחֵם** לְאַחַר זְמַן **כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם:** ל **וַיֹּאמֶר** אַף כִּי **חָטָאתִי** עִם כָּל זֹאת **עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד זִקְנֵי־עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:** לא **וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַיהוָה:** לב **וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגַג אָכֵן סָר מַר־הַמָּוֶת:** לג **וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל אֶת־אֲגַג לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל:** לד **וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל:**

לשנים לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל: לד וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

עטרת מרים

י אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת אֵת סִפּוּר בִּנְיַן הַבַּיִת שֶׁרָאִיתָ בְּנוּי וּמְשׂוּכְלָל וְעוֹמֵד נָכוֹן לִפְנֵי ה׳ רַק שֶׁעֲוֹנוֹתֵיהֶם מְעַכְּבִים, וְלָכֵן **וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם** וּיְמַהֲרוּ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, וְאָז יִתְרָאֶה בֵּית הָעָתִיד בִּכְבוֹדוֹ **וּמָדְדוּ** וְאָז יִמְדְּדוּ עַל יָדֶיךָ **אֶת־תָּכְנִית** אֶת תּוֹכֶן חֶשְׁבּוֹן הַבִּנְיָן:

יא וְאִם־נִכְלְמוּ אִם יִהְיוּ נִכְלָמִים **מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ** אָז הוֹדַע אוֹתָם **צוּרַת הַבַּיִת** מַה שֶּׁלְּפָנִים מֵחוֹמַת הַר הַבַּיִת בִּכְלָל **וּתְכוּנָתוֹ** תְּכוּנוֹת בִּנְיָנוֹ בִּלְשָׁכוֹת וּבְתָאִים **וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו** בַּשְּׁעָרִים הַנִּזְכָּרִים **וְכָל־צוּרֹתָיו** צוּרַת כָּל בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ **וְאֵת כָּל־חֻקֹּתָיו** מַה שֶּׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּר בְּבָתִּים וּבְשִׁלְחָנוֹת וּבִלְשָׁכוֹת **וְכָל־צוּרֹתָיו** צוּרַת הַפִּתּוּחִים שֶׁעַל הַקִּירוֹת. **וְכָל־תּוֹרֹתָיו** חֵלֶק הָעֲזָרוֹת לַכֹּהֲנִים וּלְיִשְׂרָאֵל וְלַנָּשִׁים **הוֹדַע אוֹתָם** תְּכוּנוֹת הַבַּיִת וְצוּרָתוֹ **וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם** וְהֵם יִרְאוּ בִּנְיַן הַבַּיִת לָעָתִיד **וְיִשְׁמְרוּ** בְּלִבָּם **אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו** מַה שֶּׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֶדֶר, וְאָז יִזְכּוּ לַעֲמוֹד בְּתִחִיָּה **וְעָשׂוּ אוֹתָם** לָעָתִיד: **יב זֹאת תּוֹרַת הַבַּיִת** הַנִּזְכֶּרֶת לְמַעְלָה, הַהֵיכָל יִהְיֶה **עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלּוֹ סָבִיב | סָבִיב** הוּא **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים** כְּנֶגֶד

הפטרה לפרשת תצוה לשמו"ת

ביחזקאל פרק מג

י אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית: יא וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָיו וְאֵת כָּל־חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָיו וְכָל־תּוֹרֹתָיו הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם: יב זֹאת תּוֹרַת

שי למורא

י) וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם, כִּי בְּעֵת שֶׁתְּסַפֵּר לָהֶם עַל בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָעָתִיד, יִזְכְּרוּ בַּבִּנְיָן הָרִאשׁוֹן שֶׁנֶּחֱרַב בַּעֲוֹנוֹתֵיהֶם וְיִכָּלְמוּ בָּזֶה. **וּמָדְדוּ אֶת תָּכְנִית,** וּיְמַדְּדוּ עַל יָדֶךָ שֶׁאַתָּה מוֹרֶה לָהֶם אֶת תֹּכֶן חֶשְׁבּוֹן הַבִּנְיָן. **יא) וְאִם נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר עָשׂוּ,** אִם יִכָּלְמוּ מִכָּל הַמַּעֲשִׂים הָרָעִים שֶׁעָשׂוּ, אָז הוֹדַע לָהֶם אֶת מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם בְּבִנְיַן הַמִּקְדָּשׁ. **וּתְכוּנָתוֹ,** חֶשְׁבּוֹן תָּאָיו וְלִשְׁכוֹתָיו. **וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו,** מִדַּת הַפִּתְחִים, שֶׁיּוֹצְאִים וּבָאִים דַּרְכָּם. **וְכָל צוּרוֹתָיו,** צוּרַת כָּל חֶדֶר וְחֶדֶר. **וְאֵת כָּל חֻקּוֹתָיו,** מַה שֶּׁרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֶדֶר וְחֶדֶר. **וְכָל צוּרוֹתָיו,** צוּרַת הַפִּתּוּחִים שֶׁעַל הַקִּירוֹת. **וְכָל תּוֹרוֹתָיו,** מְקוֹם עֲמִידַת הַכֹּהֲנִים וְהָעָם. **וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם,** אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּתֹב לְעֵינֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ בּוֹ. **יב) סָבִיב סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים,** כֵּיוָן שֶׁכָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁל אֲחֻזּוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם נִקְרָאוּ "קֹדֶשׁ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ" (יחזקאל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַבַּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלּוֹ סָבִיב | סָבִיבׇ
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה־זׄאת תּוֹרַת הַבָּיִת: יג וְׄאֵלֶּה
מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחׇ בָּאַמּׄות אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח וְחֵיק
הָאַמָּה וְאַמָּה־רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיבׇ
זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ: יד וּמֵחֵיק הָאָרֶץ
עַד־הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָהׇ שְׁתַּיִם אַמּׄות וְרֹחַב
אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעֲזָרָה
הַגְּדוֹלָהׇ אַרְבַּע אַמּׄות וְרֹחַב הָאַמָּה:
טו וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּׄות וּמֵהָאַרִיאֵל וּלְמַעְלָה
הַקְּרָנׄות אַרְבַּע: טז וְהָאַרִיאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
אׄרֶךְ בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבּׄוּעַ אֶל אַרְבַּעַת
רְבָעָיו: יז וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אׄרֶךְ בְּאַרְבַּע
עֶשְׂרֵהׇ רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְהַגְּבוּלׄ סָבִיב
אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּהׇ סָבִיב
וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנׄוֹת קָדִים: יח וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם
כֹּה אָמַרׇ אֲדֹנָי יֱהוׄה אֵלֶּה חֻקּׄוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיׄוֹם

שי למורא

מח.יח), לָכֵן יִקָּרֵא הַר הַבַּיִת "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" לְעָמָתָם. יג) אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח, בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים, שֶׁהִיא אַמָּה וָטֶפַח בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. וְחֵיק הָאַמָּה, אֲבָל גֹּבַהּ עֲלִית הַיְסוֹד, הָיָה בְּמִדַּת הָאַמָּה הַפְּשׁוּטָה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. וְאַמָּה רֹחַב, וְכֵן הָאַמָּה שֶׁל רֹחַב פְּנִיסַת הַסּוֹבֵב שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, הָיְתָה בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. וּגְבוּלָהּ אֶל שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד, וְכֵן הַקְּרָנוֹת שֶׁהָיוּ בִּגְבוּלָהּ מִסָּבִיב בְּאַרְבַּע הַפִּנּוֹת, הָיְתָה הַמִּדָּה שֶׁל כָּל קֶרֶן זֶרֶת אַחַת מֵאֶמְצַע הַקֶּרֶן. וּלְפִי זֶה, הָיוּ הַקְּרָנוֹת אַמָּה עַל אַמָּה, כִּי הָאַמָּה שְׁתֵּי זְרָתוֹת. וְהָיוּ גַּם כֵּן בְּאַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ, וּבְמִדָּה זוֹ שֶׁל אַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים יִהְיֶה גַּב מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁהוּא אַמָּה עַל אַמָּה. יד) וּמֵחֵיק הָאָרֶץ, מֵהַתְּחָלַת הַיְסוֹד שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן מֵהַקַּרְקַע. עַד הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה, עַד סוֹף גֹּבַהּ הַבְּלִיטָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהוּא נֶחֱשָׁב לִיסוֹד הַמִּזְבֵּחַ. וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת, וְרֹחַב הַבְּלִיטָה שֶׁל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ אַמָּה אַחַת. וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת, מֵהַגַּב שֶׁל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ עַד גַּב הַ"סּוֹבֵב" שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ יִהְיֶה אַרְבַּע אַמּוֹת גֹּבַהּ. וְרֹחַב הָאַמָּה, וְרֹחַב הַסּוֹבֵב שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ יִהְיֶה נִכְנָס לִפְנִים בְּרֹחַב אַמָּה בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. טו) וְהַהַרְאֵל, הוּא גֹּבַהּ הַמִּזְבֵּחַ מִן הַסּוֹבֵב וּלְמַעְלָה. אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּלוֹמַר, הַדָּמִים הַנִّתָּנִים בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, גְּבוּל רְשׁוּתָם הוּא מִגַּג הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַטָּה אַרְבַּע אַמּוֹת. וְשָׁם הוּא "חוּט הַסִּקְרָא" לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הַנִּתָּנִים לְמַעְלָה לְבֵין דָּמִים הַנִּתָּנִים לְמַטָּה. וּמֵהָאַרִאֵל וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע, לְמַעְלָה מִגַּג הַמִּזְבֵּחַ הָיוּ אַרְבַּע קְרָנוֹת בְּאַרְבַּע הַפִּנּוֹת. טז) וְהָאַרִאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אׄרֶךְ, שֶׁטַח הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה, הָיָה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה. וְזֶהוּ מֵאֶמְצָעִיתוֹ לְכָל צַד, וְאִם כֵּן הָיָה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת. אֶל אַרְבַּעַת רְבָעָיו, שֶׁמֵּהָאֶמְצַע הוּא מוֹדֵד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל צַד. יז) וְהָעֲזָרָה, גַּג הַמִّזְבֵּחַ עִם מְקוֹם הַקְּרָנוֹת וְעִם מְקוֹם רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים. אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ, שֶׁהוּא מוֹדֵד אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אַמָּה מֵהָאֶמְצַע לְכָל צַד. וְאִם כֵּן הָיָה עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה אַמּוֹת עַל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה אַמּוֹת. וְהַגְּבוּל, הַקְּרָנוֹת שֶׁהָיוּ בִּגְבוּלָהּ מִסָּבִיב לָהּ בְּאַרְבַּע הַפִּנּוֹת. חֲצִי הָאַמָּה, הָיוּ חֲצִי אַמָּה רֹחַב מֵהָאֶמְצַע לְכָל צַד, וְאִם כֵּן הָיוּ אַמָּה עַל אַמָּה. וְהַחֵיק לָהּ אַמָּה סָבִיב, כְּלוֹמַר, לָעָתִיד יִהְיֶה הַיְסוֹד שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ בּוֹלֵט אַמָּה מִסָּבִיב לְכָל הַצְּדָדִים. וְלֹא כְּפִי שֶׁהָיָה מִקֹּדֶם שֶׁלֹּא הָיָה לְמִזְבֵּחַ יְסוֹד בּוֹלֵט בְּצַד דָּרוֹם וּבְצַד מִזְרָח מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה שָׁטַח זֶה בְּנַחֲלַת בִּנְיָמִין. וְלָעָתִיד לֹא יִהְיֶה מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ מְיֻחָד לְשׁוּם שֵׁבֶט. וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת קָדִים, וְהַכֶּבֶשׁ שֶׁעוֹלִים בּוֹ, יִהְיֶה בַּדָּרוֹם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹלֶה בּוֹ פּוֹנֶה ("קָדִים") לְצַד מִזְרָח, שֶׁכָּל הַפְּנִיּוֹת הֵם דֶּרֶךְ יָמִין. יח) אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ, אֵלֶּה הָאֲמוּרִים

עטרת מרים

יְרוּשָׁלַיִם, כִּי יְרוּשָׁלַיִם כּוּלָּהּ קֹדֶשׁ, וּבָהָר עַצְמוֹ מְקוֹם מִקְדָּשׁ מִזְּבֵחַ וְהַדְּבִיר הוּא קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים הִנֵּה־זׄאת תּוֹרַת הַבָּיִת הַמְּזֻבֶּרֶת לְמַעְלָה בִּפְרָט: יג וְׄאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחׇ הָעוֹלֶה שֶׁהֶרְאָהוּ לוֹ בָּאַמּׄות גְּדוֹלוֹת, שֶׁבְּכָל אַמָּה יֵשׁ אַמָּה אַחַת שֶׁל חוֹל שֶׁהִיא בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים וָטֹפַח אֶחָד, וְחֵיק וְגוֹבַהּ עֲלִית הַיְסוֹד הָיָה בְּמִדַּת הָאַמָּה הַפְּשׁוּטָה בַּת ה' טְפָחִים וְאַמָּה־רֹחַב כְּגִיסַת הַסּוֹבֵב הָיָה בְּאַמָּה פְּשׁוּטָה וּגְבוּלָהּ הַקְּרָנוֹת שֶׁהָיוּ בִּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיבׇ בְּאַרְבַּעַת הַמִּקְצוֹעוֹת הָיוּ זֶרֶת הָאֶחָד מֵאֶמְצָעִיתָם לְכָל רוּחַ, וְהָיוּ אִם־כֵּן אַמָּה עַל אַמָּה וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה שֶׁהָיָה גָּבוֹהַּ עַל הַמִּזְבֵּחַ אַמָּה לְפִיכָךְ קָרָאוֹ גַּב: יד וּמֵחֵיק הָאׄרֶץ מֵהַתְּחָלַת הַיְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ עַד־הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָהׇ הָיְנוּ הַכְּנִיסָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּנֶגֶד הַמִּזְבֵּחַ אַמָּה וְהִתְחִיל הַסּוֹבֵב, הָיָה שְׁתַּיִם אַמּׄות גּוֹבַהּ הַיְסוֹד, וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת שֶׁל הַיְסוֹד מִן הַסּוֹבֵב, וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָהׇ הָיְנוּ מֵהַכְּנִיסָה הַתַּחְתּוֹנָה עַד הַכְּנִיסָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁבְּנֶגֶד שְׁנֵית אַמָּה לְמַעְלָה מִן הַסּוֹבֵב הָיָה אַרְבַּע אַמּׄות וְרֹחַב הָאַמָּה הוּא כְּנִיסַת הַסּוֹבֵב: טו וְהַהַרְאֵל הוּא גוֹבַהּ גַּג הַמִּזְבֵּחַ מִן הַסּוֹבֵב וּלְמַעְלָה אַרְבַּע אַמּׄות וּמֵהָאַרִיאֵל וּלְמַעְלָה הָיוּ הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע בְּאַרְבַּעַת הַמִּקְצוֹעוֹת: טז וְהָאַרִאֵל שֶׁטַח הַמִּזְבֵּחַ הוּא מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אׄרֶךְ בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבּׄוּעַ אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְזֶהוּ מֵאֶמְצָעִיתוֹ לְכָל רוּחַ, וְהָיָה אִם־כֵּן אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ הָיָה מְרוּבָּע בְּאַרְבַּעַת צִדָּדָיו: יז וְהָעֲזָרָה הוּא דְּפוּס גַּג הַמִּזְבֵּחַ מְקוֹם הַמַּעֲרָכָה. עִם מְקוֹם הִלּוּךְ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים וְהַקְּרָנוֹת הָיָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אׄרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְזֶהוּ מֵאֶמְצָעִיתוֹ לְכָל רוּחַ, וְהָיָה אִם־כֵּן כ"ח עַל כ"ח. וְהַגְּבוּלׄ הַקְּרָנוֹת שֶׁהָיוּ בִּגְבוּלָהּ סָבִיב אוֹתָהּ בְּאַרְבַּעַת הַמִּקְצוֹעוֹת חֲצִי הָאַמָּה מֵאֶמְצָעִיתָהּ לְכָל רוּחַ, וְהָיוּ אִם־כֵּן אַמָּה עַל אַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ הוּא יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ בְּלֹט בְּבִנְיָן שְׁלִישִׁי אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֵהוּ הַכְּבָשִׁים שֶׁעָלוּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ שְׁלֹשָׁה הָיוּ, אֶחָד כֶּבֶשׁ הַגָּדוֹל וְאֶחָד פָּנָה לַיְסוֹד וְאֶחָד פָּנָה לַסּוֹבֵב, וְהֵם הָיוּ פְּנוֹת קָדִים נִתְּנוֹת בְּרוּחַ אֲשֶׁר הָעוֹלֶה בָּהֶם יִפְנֶה אֶל הַמִּזְבֵּחַ (זבחים סב): יח וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַרׇ אֲדֹנָי יֱהוׄה אֵלֶּה חֻקּׄוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיׄוֹם הֵעָשׂוֹתׄוֹ בַּיּוֹם שֶׁתִּשְׁלַם מְלַאכְתּוֹ יְהֵא הָגוּן וְרָאוּי לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם: יט וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע צָדוֹק הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה לְשָׁרְתֻנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת: כ וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־אַרְבַּע קַרְנֹתָיו שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה וְאֶל־הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ בְּזֶה תִּטְהַר אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְכִפַּרְתָּהוּ לְהִכָּנְסוֹ בִּקְדֻשָּׁה: כא וְלָקַחְתָּ אֶת הַפַּר הַחַטָּאת וּשְׂרַפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ מָקוֹם קָדוֹשׁ מִחוּץ לַמִّקְדָּשׁ לְפִנִים מֵחוֹמַת הַר הַבַּיִת: כב וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטְּאוּ בַּפָּר: כג בְּכַלּוֹתְךָ מֵחַטֵּא תַּקְרִיב פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תָּמִים: כד וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח בְּדִכְתִיב עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח (ויקרא ב') וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה: כה שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ שֶׁעָשׂוּ בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ לְעוֹלוֹת: כו שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ בְּדַם הַשָּׂעִיר וְטִהֲרוּ אֹתוֹ לְפִי שֶׁנִּטְמָא בְּיַד גּוֹיֵי הָאָרֶץ: וּמִלְּאוּ יָדָיו בְּהַקְרָבַת הָעוֹלָה וּבְזֶה יַחְנְכוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ: כז וְיִכְלוּ כַּאֲשֶׁר יַשְׁלִימוּ הַכֹּהֲנִים אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים עַל זֶה הַסֵּדֶר וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלֹתֵיכֶם וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם וְרָצִאתִי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:

שי למורא

לְהַלֵּן הֵם מִשְׁפְּטֵי הַמִּזְבֵּחַ לְחַנְכוֹ בְּיוֹם הַשְּׁלִמַת עֲשִׂיָּתוֹ. יט) הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים מִשֵּׁבֶט לֵוִי. מִזֶּרַע צָדוֹק, הוּא הָיָה הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָרִאשׁוֹן שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּימֵי שְׁלֹמֹה, לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ. פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, מוּסָב עַל "וְנָתַתָּה אֶל הַכֹּהֲנִים וגו'". כ) עַל אַרְבַּע קַרְנוֹתָיו וְאֶל אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה, עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְעַל אַרְבַּע הַזָּוִיּוֹת שֶׁל בִּנְיָן גַּג הַמִּזְבֵּחַ. וְאֶל הַגְּבוּל סָבִיב, יִתְּכֵן שֶׁזֶּה נֶאֱמַר עַל הַיְסוֹד, שֶׁהוּא בִּגְבוּל הַמִּזְבֵּחַ. (מצודת דוד). וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ, בְּזֶה תִּטְהַר אֶת הַמִּזְבֵּחַ וּתְנַקְּהוּ לְהִכָּנְסוֹ בִּקְדֻשָּׁה לִהְיוֹת רָאוּי לְכַפֵּר עָלָיו מִכָּאן וּלְהַבָּא. כא) בְּמִפְקַד הַבַּיִת, בְּמָקוֹם שֶׁהַבַּיִת כָּלֶה. כְּלוֹמַר, בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ מִחוּץ לַבַּיִת. כד) וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי ה', זוֹ הִיא הַהַקְטָרָה שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ. וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח, כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח" (ויקרא ב:יג). כה) תְּמִימִים יַעֲשׂוּ, לְקָרְבַּן עוֹלָה אֶת הַפָּר וְאֶת הָאַיִל. כו) וּמִלְּאוּ יָדָיו, בְּזֶה יַחְנְכוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ.

הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם: יט וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע צָדוֹק הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה לְשָׁרְתֻנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת: כ וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה וְאֶל־הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ: כא וְלָקַחְתָּ אֶת הַפַּר הַחַטָּאת וּשְׂרַפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ: כב וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטְּאוּ בַּפָּר: כג בְּכַלּוֹתְךָ מֵחַטֵּא תַּקְרִיב פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תָּמִים: כד וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה: כה שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ: כו שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְּאוּ יָדָיו: כז וְיִכְלוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלֹתֵיכֶם וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם וְרָצִאתִי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ל יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: יג זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: (לוי) יד כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:

מוקדשת לתורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טו הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית
הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־
נַפְשֹׁתֵיכֶם: טז וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד
וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר
עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ (ישראל) יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: יח וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת
לִרְחִצָּה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: יט וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ
אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: כ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה: כא וְרָחֲצוּ
יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־
עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם: פ

אגרות קודש

ב״ה, אדר״ח אדר, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ג והרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר יחיאל מיכל שי׳

שלום וברכה!

אף כי באיחור זמן הנני בזה לאשר קבלת שלשת מכתביו מערב חנוכה, ט׳ וח״י שבט עם הפ״נ המוסגר שקראתיו בעת רצון על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע...

ג) נהניתי ממ״ש ע״ד חלוקת הש״ס בכ״ד טבת העבר יום הילולא דרבינו הזקן וכן אודות לימודו ברבים, וידוע פסק רז״ל כל המוסיף מוסיפין לו.

ד) מ״ש שיוכל לסדר מקוה טהרה מתאים להוראת כ״ק אדמו״ר (מוהרש״ב) נ״ע, הנה אם בטוח הדבר שיבוא לפועל, הרי בטח תעזור בזה אגו״ח ת״ו בהסכום שמזכיר היינו לערך ק״ן לא״י.

ה) בטח ממשיך בלימודו דא״ח בביה״נ שמזכיר במכתבו...

בשאלתו בבני חו״ל הבאים לאה״ק ת״ו ודעתם לחזור איך ינהגו ביו״ט שני, ושהוא הורה להם שינהגו כמנהג מקומם עתה היינו כבני אה״ק ת״ו ע״פ המבואר בשו״ע רבינו מהדו״ת סי׳ א׳ סעיף ח׳ ודלא כמ״ש במשמרת שלום סי׳ לב - להרה״צ מקיידאנוב - ומציין ג״כ למ״ש בשער הכולל פרק א׳.

הנה אנו אין לנו אלא הוראת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר הורה לכמה מבני ארץ ישראל שבאו לכאן ודעתם היתה לחזור, שינהגו כמנהג בני ארץ ישראל ומובן אשר במילא כן הוא הדין ג״כ להיפך.

בברכת הצלחה ולבריאות הנכונה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:11	6:05	8:27	8:23	9:01	8:57	10:00	9:57	12:24	12:23	17:36	17:41	18:02	18:07	17:20	18:17
חיפה (ח)	6:12	6:05	8:26	8:22	9:01	8:56	9:59	9:56	12:23	12:22	17:37	17:42	18:01	18:06	17:08	18:16
ירושלים (ח)	6:10	6:03	8:25	8:21	8:59	8:55	9:58	9:55	12:22	12:21	17:39	17:44	18:00	18:05	17:03	18:15
תל אביב (ח)	6:12	6:05	8:27	8:23	9:01	8:57	10:00	9:57	12:24	12:23	17:36	17:41	18:02	18:07	17:18	18:17
אוסטריה, וינה (ח)	6:42	6:31	8:39	8:33	9:23	9:17	10:19	10:15	12:37	12:36	17:33	17:43	18:07	18:16	17:23	18:29
אוסטרליה, מלבורן (ק)	7:01	7:07	9:36	9:39	10:15	10:17	11:22	11:23	14:06	14:04	20:06	19:57	20:34	20:25	19:40	20:36
אוקראינה, אודסה (ח)	6:43	6:32	8:42	8:36	9:25	9:19	10:21	10:17	12:40	12:39	17:38	17:47	18:10	18:19	17:27	18:31
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:16	6:05	8:13	8:07	8:57	8:51	9:54	9:49	12:12	12:11	17:08	17:17	17:41	17:50	16:57	18:03
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:28	6:16	8:24	8:18	9:09	9:02	10:05	10:00	12:23	12:22	17:18	17:28	17:52	18:01	17:08	18:14
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	6:56	6:44	8:49	8:43	9:35	9:29	10:31	10:26	12:48	12:47	17:41	17:51	18:16	18:26	17:32	18:40
אוקראינה, קייב (ח)	6:49	6:36	8:42	8:35	9:28	9:21	10:24	10:19	12:41	12:40	17:34	17:44	18:09	18:19	17:24	18:32
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:48	6:43	9:08	9:05	9:40	9:37	10:40	10:37	13:05	13:04	18:23	18:26	18:48	18:51	18:06	19:00
איטליה, מילאנו (ח)	7:08	6:57	9:08	9:03	9:50	9:44	10:47	10:43	13:06	13:05	18:08	18:16	18:37	18:45	17:54	18:58
אקוואדור, קיטו (ח)	6:23	6:22	8:54	8:53	9:23	9:22	10:26	10:25	12:57	12:56	18:30	18:29	18:53	18:51	18:11	19:00
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:38	6:43	9:14	9:16	9:50	9:52	10:57	10:58	13:39	13:37	19:35	19:28	20:02	19:54	19:10	20:05
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:23	7:30	9:57	10:01	10:38	10:41	11:46	11:48	14:31	14:29	20:33	20:23	21:03	20:53	20:07	21:05
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:44	6:35	8:52	8:47	9:30	9:25	10:28	10:24	12:49	12:48	17:55	18:02	18:24	18:30	17:43	18:42
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:34	6:25	8:41	8:36	9:20	9:15	10:17	10:14	12:39	12:37	17:43	17:50	18:13	18:19	17:31	18:31
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:35	6:26	8:42	8:37	9:20	9:15	10:18	10:14	12:39	12:38	17:44	17:51	18:13	18:20	17:32	18:31
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:13	7:03	9:18	9:12	9:57	9:52	10:54	10:50	13:15	13:14	18:18	18:25	18:48	18:55	18:06	19:07
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:51	6:44	9:07	9:04	9:41	9:37	10:40	10:37	13:04	13:03	18:19	18:23	18:44	18:48	18:04	18:58
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:24	6:17	8:38	8:34	9:13	9:08	10:11	10:08	12:35	12:34	17:46	17:51	18:13	18:18	17:32	18:28
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:47	6:41	9:06	9:03	9:38	9:35	10:38	10:36	13:04	13:03	18:21	18:24	18:46	18:49	18:06	18:58
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:31	6:22	8:37	8:32	9:16	9:11	10:14	10:10	12:35	12:33	17:39	17:46	18:08	18:15	17:27	18:27
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	6:58	6:49	9:06	9:01	9:44	9:39	10:42	10:38	13:03	13:02	18:08	18:15	18:37	18:44	17:55	18:55
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:30	6:21	8:36	8:31	9:15	9:10	10:13	10:09	12:33	12:32	17:37	17:44	18:07	18:14	17:25	18:26
בוליביה, לה-פס (ח)	6:32	6:33	9:06	9:07	9:36	9:37	10:41	10:40	13:17	13:15	18:59	18:55	19:22	19:18	18:38	19:27
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:34	7:21	9:26	9:19	10:13	10:06	11:09	11:04	13:25	13:24	18:17	18:28	18:53	19:03	18:08	19:17
בלגיה, בריסל (ח)	7:34	7:21	9:26	9:20	10:13	10:06	11:09	11:04	13:25	13:24	18:18	18:28	18:53	19:03	18:08	19:17
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:00	6:03	8:36	8:37	9:08	9:09	10:13	10:13	12:51	12:50	18:43	18:37	19:03	18:57	18:16	19:07
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:49	5:52	8:24	8:26	8:56	8:57	10:01	10:01	12:39	12:38	18:26	18:21	18:50	18:45	18:04	18:54
בריטניה, לונדון (ח)	6:53	6:40	8:44	8:37	9:31	9:24	10:27	10:22	12:43	12:42	17:36	17:47	18:11	18:21	17:29	18:35
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:04	6:51	8:52	8:44	9:41	9:34	10:36	10:31	12:52	12:51	17:40	17:52	18:18	18:29	17:35	18:44
גרמניה, ברלין (ח)	7:00	6:47	8:50	8:43	9:38	9:31	10:33	10:28	12:49	12:48	17:41	17:52	18:16	18:27	17:31	18:41
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:16	7:03	9:09	9:03	9:55	9:48	10:51	10:46	13:08	13:07	18:02	18:12	18:37	18:46	17:52	19:00
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:59	6:02	8:35	8:36	9:07	9:09	10:13	10:13	12:52	12:50	18:48	18:42	19:06	19:00	18:18	19:10
הודו, מומבאי (ח)	7:00	6:56	9:24	9:21	9:54	9:51	10:54	10:52	13:21	13:20	18:43	18:45	19:06	19:08	18:27	19:17
הודו, פונה (ח)	6:56	6:52	9:20	9:17	9:50	9:47	10:50	10:48	13:18	13:16	18:39	18:41	19:03	19:05	18:23	19:14
הונגריה, בודפשט (ח)	6:31	6:19	8:28	8:22	9:12	9:06	10:08	10:04	12:27	12:25	17:23	17:32	17:56	18:05	17:13	18:18

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:40	6:31	8:46	8:41	9:25	9:20	10:22	10:19	12:43	12:42	17:47	17:54	18:17	18:24	17:35	18:35
יוון, אתונה (ח)	7:02	6:53	9:11	9:06	9:48	9:43	10:46	10:43	13:08	13:07	18:15	18:21	18:43	18:49	18:02	19:00
מולדובה, קישינב (ח)	6:51	6:40	8:50	8:43	9:32	9:26	10:29	10:24	12:48	12:46	17:45	17:54	18:18	18:26	17:34	18:39
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:58	6:53	9:21	9:18	9:51	9:48	10:52	10:49	13:19	13:17	18:40	18:42	19:04	19:06	18:24	19:15
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:00	6:09	8:34	8:39	9:19	9:23	10:28	10:30	13:16	13:14	19:23	19:13	19:56	19:45	18:57	19:58
נפאל, קטמנדו (ח)	6:32	6:26	8:50	8:46	9:22	9:19	10:22	10:19	12:47	12:45	18:02	18:06	18:27	18:31	17:47	18:40
סין, בייג'ין (ח)	6:53	6:44	9:00	8:55	9:38	9:33	10:36	10:32	12:57	12:56	18:02	18:09	18:31	18:37	17:48	18:49
סינגפור, סינגפור (ח)	7:15	7:14	9:46	9:44	10:14	10:13	11:17	11:16	13:48	13:47	19:20	19:19	19:42	19:41	19:01	19:50
פולין, ורשא (ח)	6:30	6:16	8:19	8:12	9:07	9:00	10:03	9:58	12:19	12:18	17:09	17:20	17:46	17:56	17:00	18:10
פרו, לימה (ח)	6:10	6:11	8:44	8:44	9:14	9:13	10:17	10:17	12:52	12:51	18:32	18:29	18:55	18:51	18:11	19:00
צרפת, ליאון (ח)	7:25	7:15	9:26	9:20	10:08	10:02	11:04	11:00	13:24	13:22	18:23	18:31	18:55	19:03	18:12	19:15
צרפת, פריז (ח)	7:39	7:27	9:35	9:29	10:20	10:13	11:16	11:11	13:34	13:32	18:30	18:40	19:03	19:12	18:19	19:25
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:09	6:07	8:38	8:37	9:07	9:06	10:09	10:08	12:39	12:38	18:10	18:09	18:32	18:32	17:51	18:40
קנדה, טורונטו (ח)	6:59	6:49	9:03	8:57	9:43	9:37	10:40	10:36	13:00	12:59	18:05	18:12	18:33	18:40	17:51	18:52
קנדה, מונטריאול (ח)	6:38	6:28	8:39	8:33	9:21	9:15	10:18	10:13	12:37	12:36	17:38	17:46	18:09	18:17	17:26	18:29
קפריסין, לרנקה (ח)	6:19	6:12	8:32	8:27	9:07	9:03	10:05	10:02	12:28	12:27	17:38	17:43	18:05	18:10	17:25	18:21
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:54	7:40	9:39	9:31	10:30	10:22	11:24	11:19	13:39	13:38	18:25	18:37	19:04	19:16	18:17	19:31
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:29	7:14	9:12	9:04	10:04	9:56	10:58	10:53	13:12	13:11	18:00	18:13	18:37	18:49	17:49	19:04
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:08	6:57	9:06	9:00	9:49	9:43	10:46	10:41	13:04	13:03	18:01	18:10	18:34	18:43	17:51	18:55
שוויץ, ציריך (ח)	7:12	7:01	9:11	9:04	9:54	9:48	10:50	10:46	13:09	13:08	18:10	18:19	18:39	18:47	17:55	19:00
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:36	6:33	9:02	9:00	9:32	9:30	10:33	10:31	13:01	13:00	18:26	18:27	18:49	18:50	18:09	18:59

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

2304-3377